

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**ÇALIŞMA İZNİNE SAHİP GEÇİCİ KORUMA SAĞLANAN
SURIYELİ İŞÇİLERİN TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ
MEVCUT DURUM, SORUN VE BEKLENTİLERİ:
ANKARA İLİ ÖRNEĞİ**

KÜRŞAT TUTAR

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI**

ŞUBAT 2021

**ÇALIŞMA İZNİNE SAHİP GEÇİCİ KORUMA SAĞLANAN SURİYELİ
İŞÇİLERİN TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ MEVCUT DURUM,
SORUN VE BEKLENTİLERİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ**

Kürşat TUTAR

DOKTORA TEZİ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞUBAT 2021

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Kürşat TUTAR

19.02.2021

ÇALIŞMA İZNİNE SAHİP GEÇİCİ KORUMA SAĞLANAN SURIYELİ İŞÇİLERİN
TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ MEVCUT DURUM, SORUN VE
BEKLENTİLERİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

(Doktora Tezi)

Kürşat TUTAR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şubat 2021

ÖZET

Suriye’de patlak veren iç savaş ve buna bağlı çatışmalar, çok sayıda insanın canına mal olmuş ve milyonlarca Suriyeliyi yerinden etmiştir. İnsanlık tarihinin gördüğü küresel ölçekli en büyük göç hareketi olarak adlandırılan bu durum, başta Türkiye olmak üzere birçok komşu ülkeyi yakından ilgilendirmektedir. Böylelikle kitlesel göçe en çok maruz kalan ülke olması bakımından Türkiye, Suriyelilerin insanca yaşam haklarına sahip olabilmesi için birçok yardım, destek ve uyum çalışmaları yürütmektedir. İlk yıllarda sınıra yakın illerde kurulan geçici barınma merkezlerindeki Suriyelilere sunulan hizmetler, Suriye’de devam eden savaş ve çatışma haline bağlı olarak sürdürülebilir bir durum olmaktan çıkarak Suriyelilerin diğer büyük şehirlere göç etmesine yol açmıştır. Türkiye, sınırları içinde yaşayan Suriyelileri “geçici koruma” statüsü altına alarak sosyal, ekonomik ve kültürel programları uygulamaktadır. Toplumsal uyumun sağlanması için öncelikle ekonomik uyumun gerçekleştirilmesi çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu açıdan Suriyelilere sağlanan yasal çalışma izni hakkı önemli bir gelişmedir. Böylelikle 2016 yılından bu yana Türkiye’deki geçici koruma sağlanan Suriyeliler, Türkiye işgücü piyasasına erişim imkanı bulmuştur. Kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin yanı sıra göçmen ağırları aracılığıyla işgücü piyasasında yer edinen Suriyeli işgücü Türkiye işgücü piyasasında sürekli tartışılan konular arasındadır. Tarafımızca, çalışma iznine sahip olan Suriyelilerin Türk çalışma hayatındaki durumlarının tespit edilme ihtiyacı hissedilmiştir. Bu kapsamda Ankara ilinde yaşayan çalışma iznine sahip geçici koruma sağlanan Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durum, sorun ve beklentileri tespit edilmek istenmiştir. Araştırmada çalışma izninin katılımcılar üzerinde ne tür etkilerinin olduğu irdelenmektedir. Ayrıca çalışmamızda Suriyelilerin çalışma iznine sahip olduktan sonraki süreçte toplumsal uyumlarının nasıl etkilendiği de sorgulanmıştır. Çalışma iznine sahip olan Suriyeli işgücünün çalışma hayatına ek olarak gündelik hayat, sosyal refah ve geleceğe ilişkin görüşleri de çalışmamız kapsamında incelenmiştir. Bu çerçevede, gerçekleştirilen alan araştırmasıyla Ankara’da çalışma iznine sahip 434 Suriyeli işçiye tasarlanmış anket uygulanmış, ayrıca bu grupta yer alan 24 işçi ile de nitel görüşme yapılarak konu derinlemesine analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarında çalışma iznine sahip olan katılımcıların işgücü piyasasından hareketle toplumsal uyum süreçlerinin pozitif yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Bilim Kodu : 113505
Anahtar Kelimeler : Göç, Zorunlu Göç, Suriyeli İşgücü, Çalışma İzni, Uyum, Geçici Koruma
Sayfa Adedi : 348
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Yücel Uyanık
Öğrenci ORCID ID : 0000-0001-9999-1000

EXISTING CONDITONS, PROBLEMS AND FUTURE PROSPECTS OF WORK
PERMITTED SYRIAN WORKERS UNDER TEMPORARY PROTECTION IN
TURKISH LABOR MARKET: CASE STUDY OF ANKARA

(Ph. D. Thesis)

Kürşat TUTAR

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

February 2021

ABSTRACT

The civil war and related conflicts in Syria claimed the lives of many people and displaced millions of Syrians. This situation, which is called the largest global migration movement in human history, Turkey being in the first place, is concerning several neighboring countries closely. Due to mass migration influx into Turkey, many aids, support and, adaptation activities are carried out to ensure that Syrians have the right to a decent life. Due to the outgoing war and conflicts in Syria, these services offered to Syrians in temporary accommodation centers established in provinces close to the border in the first years, has ceased to be a sustainable, and these conditions have caused Syrians to migrate to Turkey's other cities. Turkey, by granting "temporary protection" status to Syrians, continue to implement social, economic, and cultural programs. In order to ensure social harmonization, first of all, activities for economic harmonization should be carried out. In this respect, the legal work permit right provided to Syrians is an important instrument. Thus, the Syrians who are provided temporary protection by Turkey, has the opportunity to access the labor market since 2016. The Syrian workforce who have gained a place in the labor market through migrant networks, as well as public institutions and non-governmental organizations, is among the issues that are constantly discussed in the Turkish labor market. For this reason, the status of Syrians who have work permits in Turkish working life should be determined. In this context, it was aimed to determine the existing labour market conditions, problems and, expectations of Syrians living in Ankara with work permits and under temporary protection. In this research, the effects of work permit on the participants are examined. Besides, in our study, it was questioned how Syrians' social adaptation was affected in the process after they obtained a work permit. In addition to the working life of the Syrian workforce with a work permit, their views on daily life, social welfare and, the future were also examined within the scope of our study. In this framework, through the field research carried out in Ankara, a designed survey applied to 434 Syrian workers who have a work permit, moreover, the problem was analyzed in depth by conducting qualitative interview to 24 of these 434 workers. According to results of the research it was determined that from the perspective of participants adaptation in the labor market, their social adaptation processes are positively affected through work permit.

Science Code : 113505
Key Words : Migration, Forced Migration, Syrian Workforce, Work Permit, Integration, Temporary Protection
Page Number : 348
Supervisor : Prof. Dr. Yücel Uyanık
Student ORCID ID :

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde öneri ve eleştirileriyle çalışmamı zenginleştiren Prof. Dr. Bülent BAYAT, Prof. Dr. Cem KILIÇ, Prof. Dr. Şenay GÖKBAYRAK ve Prof. Dr. Murat ATAN’a çok teşekkür ederim. Değerli görüş, öneri ve eleştirileriyle çalışmamızın nihai halini almasında katkıda bulunan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Yücel UYANIK’a müteşekkirim.

Öğrenciliğim boyunca her daim görüş ve düşünceleri ile ufuk açan ve tez yazım sürecindeki zor süreçleri aşmamda moral ve motivasyon kaynağım olan kıymetli büyüğüm ve hocam Prof. Dr. Erdiñ YAZICI’ya teşekkürlerimi sunarım. Değerli görüş ve fikirleriyle tezime katkıda bulunan Uluslararası İşgücü Genel Müdürü Sadettin AKYIL’a şükranlarımı sunarım.

Dostluklarını her daim hissettiğim ve bu süreçte desteklerini eksik etmeyen Arş. Gör. Banu KARAKAŞ, Dr. Ömer Can ÇEVİK ve Emrah UZAR’a teşekkür ederim. Tezimin saha araştırması sürecinde görüşleriyle çalışmama katkı sunan Doç. Dr. Furkan EMİRMAHMUTOĞLU hocama teşekkür ederim. Çalışmamın her aşamasında öneri ve katkılarıyla destekte bulunan dostlarım Dr. Zümre ÖZDEMİR GÜLER ve Dr. Mehmet Atilla GÜLER’e şükranlarımı sunarım. Oyun vaktinden çaldığım için Güler ailesinin tatlı kızları Güzin İpek GÜLER’e ayrıca teşekkür ederim.

Hayatım boyunca hiçbir fedakarlıktan kaçınmayıp desteklerini benden esirgemeyen annem Ümit TUTAR ve babam Ali TUTAR’a sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım. Hayat yolunda ve doktora çalışmam boyunca bitmeyen heyecanı ve güler yüzüyle zor anların üstesinden gelmemde manevi desteğini her daim hissettiğim biricik karıma; Gizem YAŞAR TUTAR’a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Son olarak işyerlerinin kapılarını bana açıp araştırma yapmama izin veren işverenlere ve görüşmelerim esnasında hikayelerini benimle paylaşarak sorularıma içtenlikle cevap veren Suriyeli işçilere ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLoların LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLERİN LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xviii
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xix
KISALTMALAR.....	xx
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Göç Kavramı	7
1.2. Göç Nedenleri	9
1.2.1. Doğal ve Çevresel Nedenli Göçler.....	11
1.2.2. Ekonomik Nedenli Göçler.....	12
1.2.3. Sosyal ve Siyasal Nedenli Göçler	13
1.3. Göç Türleri	14
1.3.1. Zorunlu – Gönüllü Göçler.....	15
1.3.2. Kalıcı – Geçici Göçler.....	17
1.3.3. Düzenli – Düzensiz Göçler	18
1.4. Göç Teorileri	20
1.4.1. Göç Olgusunun Kuramsallaşması Süreci.....	22
1.4.2. Göç Teorilerinin Sınıflandırması	23
1.4.3. İlgili Göç Teorileri	26

	Sayfa
1.4.3.1. İkili işgücü piyasası teorisi.....	27
1.4.3.2. Göçmen ilişkiler ağı teorisi	29
1.5. Göçün Aktörleri	32
1.5.1. Göçmen	32
1.5.2. Sığınmacı	34
1.5.3. Mülteci	35
1.5.4. Şartlı Mültecilik	38
1.5.5. İkincil Koruma	38
1.5.6. Geçici Koruma	39
1.6. Göçmenlerin Yaşadıkları Topluma Uyum Süreçleri: Fırsatlar ve Tehditler.....	40
1.7. Türkiye’de Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler	49
1.7.1. Suriyeli Göçünün Tarihsel Süreci	50
1.7.2. Ankara İlinde Yaşayan Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler.....	54
1.8. Türkiye’de Geçici Koruma Sağlanan Suriyelilere Yönelik Hukuki Mevzuat ve Uygulamalar	57
1.8.1. Türkiye’de Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışması ve Çalışma İzni Yönetmeliği.....	59
1.8.2. Türkiye’de Çalışma İzninin Teşviki Kapsamında Yapılan Yardım ve Destekler	67
1.8.3. Türkiye’de Suriyelilere Uygulanan Yardım ve Uyum Programları.....	68
1.9. Türkiye’deki Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler ve İşgücü Piyasası	77
1.10. İşgücü Piyasasında İstihdam Durumları.....	80
1.10.1. İş Arama.....	81
1.10.2. İş Arama Kanalları.....	83
1.10.3. Mobilitayı Engelleyen Unsurlar.....	86
1.11. İşgücü Piyasasında Önyargı ve Ayrımcılıklar.....	86
1.11.1. İşveren Ayrımcılığı	88

	Sayfa
1.11.2. Çalışma Arkadaşlarının Ayrımcılığı.....	90
1.11.3. Piyasa Ayrımcılığı	91
1.12. Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Girişleri ve Etkileri	92
1.12.1. Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Etkileri	92
1.12.2. Kayıt Dışılık, Sosyal Dayanışma Ağları ve Suriyeli İşgücü.....	94
1.13. Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Uyumları	96
1.13.1. Meslek Tecrübeleri ve Diplomaların Geçerliliği	99
1.13.2. Nitelik Dışı İstihdamları	101
1.13.3. Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Kadınlar.....	102

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Kapsamı.....	105
2.1.1. Araştırma Konusu ve Amacı.....	105
2.1.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	106
2.1.2.1. Araştırmanın kapsamı	106
2.1.2.2. Araştırmanın sınırlılıkları.....	107
2.2. Araştırmanın Yöntemi.....	107
2.2.1. Yöntem.....	108
2.2.1.1. Yararlanılan ölçekler hakkında genel bilgiler	108
	Sayfa
2.2.1.2. Karma araştırma modeli.....	110
2.2.1.2.1. Araştırmanın nicel boyutu hakkında.....	113
2.2.1.2.2. Araştırmanın nitel boyutu hakkında.....	113
2.2.2. Saha Araştırması Hazırlık Süreci	115
2.2.3. Araştırmacının Notları	118
2.2.3.1. Sahada karşılaşılan zorluklar.....	118

2.2.3.2. Sahada karşılaşılan kolaylıklar.....	120
2.2.3.3. Saha araştırması esnasındaki gözlemler.....	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Demografik Özellikler ve Genel Bilgiler	125
3.2. Çalışmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Sonuçlar	126
3.3. Demografik Bilgilere Dayalı Sonuçlar.....	132
3.4. Çalışma Yaşamına Dair Sonuçlar	207
3.5. Çalışma Dışı Yaşama Dair Sonuçlar	223
3.5.1. Gündelik yaşama ilişkin sonuçlar	223
3.5.2. Sosyal refaha ilişkin sonuçlar	234
3.6. Geleceğe Dair Kaygı ve Beklentilere İlişkin Sonuçlar	250
3.7. Katılımcıların Özel Beklentileri	269
3.8. Bulgulara İlişkin Genel Değerlendirme	275
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	291
KAYNAKÇA.....	299
EKLER.....	321
EK-1. Sektörlere Göre Öne Çıkan İşler ve Meslekler.....	322
EK-2. Anket Formu (Türkçe-Arapça).....	323
EK-3. Nicel Araştırma Örneklemine İlişkin Bilgiler (İlçe, Mahalle, Semt, Anket Sayıları).....	331

Sayfa

EK-4. Yarı Yapılandırılmış Nitel Soru Formu.....	333
EK-5. Katılımcı Listesi (Nitel Araştırma).....	334
EK-6. Etik Kurul Onay Belgesi	335
EK-7. İzinler.....	336
ÖZGEÇMİŞ	348

TABLOLARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Üç Seviyeli Göç Analizi	10
Tablo 1.2. Türkiye’deki GKS Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	54
Tablo 3.1. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	126
Tablo 3.2. Ölçek Skorlarına İlişkin Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları.....	127
Tablo 3.3. Ölçek Skorları ile Yaş Grupları Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	127
Tablo 3.4. Ölçek Skorları ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	128
Tablo 3.5. Ölçek Skorları ile Medeni Durum Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	128
Tablo 3.6. Ölçek Skorları ile Eğitim Durumu Değişkenine İlişki Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	129
Tablo 3.7. Ölçek Skorları ile Gelir Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	130
Tablo 3.8. Ölçek Skorları ile Sektör Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	131
Tablo 3.9. Katılımcıların Yaptıkları İşler ve Meslekler.....	140
Tablo 3.10. Katılımcıların Yaşa Göre Eğitim Düzeyleri	154
Tablo 3.11. Katılımcıların Yaşa Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımları	155
Tablo 3.12. Katılımcıların Yaşa Göre Ücret Aralıkları	156
Tablo 3.13. Katılımcıların Yaşa Göre Hanede Yaşayan Toplam Kişi Sayıları	157
Tablo 3.14. Katılımcıların Yaşa Göre Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayıları	158
Tablo 3.15. Katılımcıların Cinsiyete Göre Eğitim Durumları	159
Tablo 3.16. Katılımcıların Cinsiyete Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımları	160
Tablo 3.17. Katılımcıların Cinsiyete Göre Ücret Aralıkları	160
Tablo 3.18. Katılımcıların Cinsiyete Göre Hanenin Aylık Ortalama Geliri.....	161
Tablo 3.19. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımı	162

Tablo	Sayfa
Tablo 3.20. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Ücret Aralıkları	163
Tablo 3.21. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayıları	163
Tablo 3.22. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Hanenin Aylık Ortalama Geliri....	164
Tablo 3.23. <i>Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımları</i>	165
Tablo 3.24. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Ücret Aralıkları	167
Tablo 3.25. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımları.....	168
Tablo 3.26. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Çocuk Sayıları.....	169
Tablo 3.27. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Hanenin Aylık Ortalama Geliri....	170
Tablo 3.28. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre İş Arama Kanalları	171
Tablo 3.29. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayıları	172
Tablo 3.30. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Hanenin Aylık Ortalama Geliri...	174
Tablo 3.31. Katılımcıların Yaşa Göre Yabancı Dil Bilme Durumları	189
Tablo 3.32. Katılımcıların Yaşa Göre Türkçe Dil Yeterliliği	189
Tablo 3.33. Katılımcıların Yaşa Göre İş Arama Süreleri	190
Tablo 3.34. Katılımcıların Cinsiyete Göre İş Arama Süreleri	191
Tablo 3.35. Katılımcıların Cinsiyete Göre İş Arama Kanalları	191
Tablo 3.36. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Yabancı Dil Bilme Durumları....	192
Tablo 3.37. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türkçe Dil Yeterliliği.....	193
Tablo 3.38. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türkiye’de Bulunma Süreleri	194
Tablo 3.39. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İşyerinde Çalışma Süreleri.....	195
Tablo 3.40. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Mevcut İşlerinden Önce Kayıtlı Bir İşte Çalışma Durumları	197
Tablo 3.41. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İş Arama Süreleri	198
Tablo 3.42. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Türkiye’de Bulunma Süreleri	199
Tablo 3.43. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Ankara’da Bulunma Süreleri	200

Tablo	Sayfa
Tablo 3.44. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Mevcut İşlerinden Önce Kayıtlı Bir İşte Çalışma Durumları.....	201
Tablo 3.45. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre İş Arama Süreleri	202
Tablo 3.46. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Mevcut İşlerinden Önce Kayıtlı Bir İşte Çalışma Durumları.....	203
Tablo 3.47. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre İş Arama Süreleri	204
Tablo 3.48. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre İş Arama Kanalları	206
Tablo 3.49. Önerme Skorlarının Değerlendirilmesinde Kullanılacak Puan Aralıkları...	207
Tablo 3.50. Katılımcıların Yaşa Göre İşyerindeki Kurallara Uyma Davranışları	211
Tablo 3.51. Katılımcıların Yaşa Göre Çalışma Disiplinine Sahip Olma Durumları	212
Tablo 3.52. Katılımcıların Cinsiyete Göre Çalışma Disiplinine Sahip Olma Durumları	213
Tablo 3.53. Katılımcıların Yaşa Göre Türk İşçiler ile İletişim Sorunu Yaşadıkları Konusundaki Görüşleri	215
Tablo 3.54. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İşyerinde Dışlanma Durumları...	216
Tablo 3.55. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İşyerindeki Arkadaşları ile Uyum Durumları.....	217
Tablo 3.56. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türklerin İşsiz Kalmalarına Neden Olmaya Dair Görüşleri	218
Tablo 3.57. Katılımcıların Cinsiyete Göre Türklerin Yakın ve Sıcakkanlı Olmaları Konusundaki Görüşleri	219
Tablo 3.58. Katılımcıların Cinsiyete Göre Türk İşçilerle Çalışmaktan Memnuniyet Duymaları Konusundaki Görüşleri	220
Tablo 3.59. Katılımcıların Cinsiyete Göre Çalışma Sisteminde Olumlu Değişiklik Yaratma Konusundaki Görüşleri	220
Tablo 3.60. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türk İşçilerle Çalışmaktan Memnuniyet Duymaları Konusundaki Görüşleri	221
Tablo 3.61. Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Çalışma Sisteminde Olumlu Değişiklik Yaratma Konusundaki Görüşleri.....	222
Tablo 3.62. Katılımcıların Yaşa Göre Sorumluluk Üstlenme Konusundaki Görüşleri ..	229
Tablo 3.63. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Çalışma İzninin Harcamalarını Olumlu Etkilediği Konusundaki Görüşleri	230

Tablo	Sayfa
Tablo 3.64. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Çalışma İzninin Gelirlerini Olumlu Yönde Etkilediği Konusundaki Görüşleri	231
Tablo 3.65. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Çalışma İzninin Gelirlerini Olumlu Yönde Etkilediği Konusundaki Görüşleri	232
Tablo 3.66. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Çalışma İzninin Borçlanma Düzeyini Azalttığı Konusundaki Görüşleri	233
Tablo 3.67. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Yaşadıkları Konutun İhtiyaçlarını Karşılama Yeterliliği Konusundaki Görüşleri	245
Tablo 3.68. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Çalışma İzninin Toplumsal İletişimlerini Olumlu Yönde Etkilediği Konusundaki Görüşleri.....	246
Tablo 3.69. Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Yaşadıkları Konutun İhtiyaçlarını Karşılama Yeterliliği Konusundaki Görüşleri.....	247
Tablo 3.70. Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Çalışma İzninin Sosyal İlişkilerini Olumlu Yönde Etkilediği Konusundaki Görüşleri.....	248
Tablo 3.71. Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Çalışma İzninin Sosyal Uyumu Kolaylaştırdığı Konusundaki Görüşleri	249
Tablo 3.72. Katılımcıların Yaşa Göre Gündelik Hayatta Karşılaştıkları Olumsuzluklar Karşısındaki Görüşleri	257
Tablo 3.73. Katılımcıların Yaşa Göre Gelecekte Çalışma ve Mesleki Anlamda Kendilerini Geliştirme Konusundaki Görüşleri	258
Tablo 3.74. Katılımcıların Cinsiyete Göre 5 Yıllık Gelecek Öngörülleri.....	260
Tablo 3.75. Katılımcıların Cinsiyete Göre Yakın Gelecekte Türkiye’de Kalma Konusundaki Görüşleri	261
Tablo 3.76. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türkiye’ye Alışmaları Konusundaki Görüşleri	262
Tablo 3.77. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Avrupa’ya Göç Etme Konusundaki Görüşleri	263
Tablo 3.78. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Gündelik Hayatta Karşılaştıkları Olumsuzluklar Karşısındaki Görüşleri	264
Tablo 3.79. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre 5 Yıllık Gelecek Öngörülleri.....	265
Tablo 3.80. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Avrupa’ya Göç Etme Konusundaki Görüşleri	266
Tablo 3.81. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Gelecekte Hedeflediği Yerde Olacakları Konusundaki Görüşleri	267

Tablo**Sayfa**

Tablo 3.82. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Avrupa'ya Göç Etme Konusundaki Görüşleri	268

GRAFİKLERİN LİSTESİ

Grafik	Sayfa
Grafik 1.1. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Yabancılar Yönelik Getirilen Yasal Düzenlemeler	34
Grafik 1.2. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan GKS Suriyeliler	52
Grafik 1.3. Yıllara Göre Türkiye’deki GKS Suriyelilerin Sayıları	53
Grafik 1.4. Yıllara Göre Ankara'da İkamet Eden GKS Suriyelilerin Sayısı	55
Grafik 1.5. Ankara'da İkamet Eden GKS Suriyelilerin Yaş Dağılımı	56
Grafik 1.6. Ankara'da İkamet Eden GKS Suriyelilerin Cinsiyet Dağılımı	57
Grafik 1.7. Yıllara Göre Türkiye’deki GKS Suriyelilerin Çalışma İzni Başvuru Sayısı ve Verilen Çalışma İzni Sayısı	64
Grafik 1.8. Yıllara Göre Ankara İlinde GKS Suriyelilerin Çalışma İzni Başvuru Sayısı ve Verilen Çalışma İzni Sayısı	65
Grafik 1.9. Aylara Göre Ankara İlinde GKS Suriyelilere Verilen Çalışma İzni Sayısı (2020)	66
Grafik 3.1. Katılımcıların Yaşları	132
Grafik 3.2. Katılımcıların Cinsiyeti	133
Grafik 3.3. Katılımcıların Medeni Durumu	136
Grafik 3.4. Katılımcıların Çocuk Sayısı	137
Grafik 3.5. Katılımcıların Eğitim Durumları	138
Grafik 3.6. Katılımcıların Çalıştıkları Sektör Dağılımı	139
Grafik 3.7. Katılımcıların En Çok İstihdam Edildikleri İşler ve Meslekler	143
Grafik 3.8. Katılımcıların En Çok İstihdam Edildikleri İşler ve Meslekler (İlk 5 Sektör, İlk 3 Meslek)	145
Grafik 3.9. Katılımcıların Ücret Aralıkları Dağılımı	147
Grafik 3.10. Asgari Ücret Altında Çalışan Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Dağılımı	148
Grafik 3.11. Katılımcıların Hanede Yaşayan Toplam Kişi Sayısına Göre Dağılımı	149
Grafik 3.12. Katılımcıların Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayısına Göre Dağılımı	152

Grafik	Sayfa
Grafik 3.13. Katılımcıların Hanenin Aylık Ortalama Gelir Aralığına Göre Dağılımı....	153
Grafik 3.14. Katılımcıların Yabancı Dil Bilme Durumlarına Göre Dağılımı.....	175
Grafik 3.15. Katılımcıların Bildikleri Yabancı Dillere Göre Dağılımları	176
Grafik 3.16. Katılımcıların Türkçe Dil Yeterliliklerine Göre Dağılımı.....	177
Grafik 3.17. Katılımcıların Türkiye’de Bulunma Sürelerine Göre Dağılımı.....	179
Grafik 3.18. Katılımcıların Ankara’da Bulunma Sürelerine Göre Dağılımı	180
Grafik 3.19. Katılımcıların İşyerinde Çalışma Süreleri	182
Grafik 3.20. Katılımcıların Mevcut İşlerinden Önce Kayıtlı Bir İşte Çalışma Durumları	183
Grafik 3.21. Katılımcıların Mevcut İşlerinden Önceki Kayıtlı Çalışma Süreleri	184
Grafik 3.22. Katılımcıların İş Arama Süreleri	185
Grafik 3.23. Katılımcıların İş Arama Kanalları	187
Grafik 3.24. Çalışma Yaşamı Ölçeğinde Yer Alan Önergelerin Ortalama Skorları.....	208
Grafik 3.25. Gündelik Yaşam Ölçeğinde Yer Alan Önergelerin Ortalama Skorları.....	224
Grafik 3.26. Sosyal Refah Ölçeğinde Yer Alan Önergelerin Ortalama Skorları.....	235
Grafik 3.27. Gelecek Kaygısı ve Beklentiler Ölçeğinde Yer Alan Önergelerin Ortalama Skorları	250

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Göç Teorileri: Düzey Tabanlı Analiz	21
Şekil 1.2. Farklı Disiplinlere Göre Göç Teorilerinin Sınıflandırılması	24
Şekil 1.3. Göçün Başlatılması ve Sürdürülmesine Göre Tanımlanan Göç Teorileri	25
Şekil 1.4. 21. Yüzyıl Göçlerini Açıklayan Teoriler	26
Şekil 3.1. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Ağırlıklı Olarak Çalıştıkları Sektörler.....	166

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 3.1. Katılımcıların İşyerleri ile İkamet Adresleri Arasındaki Mesafeyi Gösteren Harita-1	238
Harita 3.2. Katılımcıların İşyerleri ile İkamet Adresleri Arasındaki Mesafeyi Gösteren Harita-2	239
Harita 3.3. Katılımcıların İşyerleri ile İkamet Adresleri Arasındaki Mesafeyi Gösteren Harita-3	240

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASO	Ankara Sanayi Odası
ATO	Ankara Ticaret Odası
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
FIFA	Uluslararası Futbol Federasyonu
FRA	Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKS	Geçici Koruma Sağlanan
GKSYÇİDY	Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik
GKY	Geçici Koruma Yönetmeliği
GSB	T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	International Organization for Migration
ISCO-08	Uluslararası Meslek Standartları Sınıflandırması
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
MEB	T.C. Milli Eğitim Bakanlığı
MRI	Migrant Rights International
ORSAM	Ortadoğu Stratejik Araştırmaları Merkezi
ÖİBY	Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği
SCPR	Syrian Center For Policy Research
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları

Kısaltmalar**Açıklamalar**

SUYP	Sosyal Uyum Yardımı Programı
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
ŞEYP	Şartlı Eğitim Yardımı Programı
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÖMER	Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü
UİGM	Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü
UİK	Uluslararası İşgücü Kanunu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	BM Çocuklara Yardım Fonu
WFP	BM Dünya Gıda Programı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde birçok kez şahit olunan göç olayları, yüzyıllardan beri süregelen bireysel veya toplu hareketleri betimlemektedir. Güvenlik, barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlar göç hareketlerinin büyüklüğünü ve yönünü belirlemektedir. İklimle bağlı olarak değişen coğrafi koşulların belirleyici olduğu ilk göç hareketlerinin zamanla daha farklı değişkenler üzerinden çeşitlenerek arttığı gözlenmiştir. Temelde insanların daha iyi bir yaşam koşullarına sahip olma istekleri üzerine büyüyen göç hareketleri, dünya üzerinde farklı coğrafyalardaki nüfus hareketlerinin süreklilik arz etmesine yol açarak yeni göç hareketlerini doğurmuştur. Salgın hastalıklar, doğal afetler, savaş ve çatışmalar, siyasi rejimlerin meydana getirdiği huzursuzluk gibi durumlar göç hareketlerinin nedenini ve boyutunun değişmesine yol açarak ülke sınırlarının aşılmasına yol açmıştır.

Küreselleşme sürecinin hızla ilerlediği yakın geçmişte göç hareketlerinin farklılık kazandığını söylemek mümkündür. Dünya genelinde göç olaylarının giderek artmasıyla bu olgu sosyal bilimlerde içerisinden daha fazla tartışılır hale gelmektedir. Özellikle ekonomik gelişmişlik düzeylerindeki derin farklılıklar başta geçim imkanlarını geliştirmek üzere işgücü göçünde ciddi artışlara yol açmıştır. Sadece ekonomik değil, sosyal, kültürel ve siyasal nedenlere dayalı olarak da insanlar göç etme davranışında bulunmuşlardır.

Değişen koşullara bağlı olarak göç hareketlerinin giderek çoğalması yasadışı göç hareketlerini tetiklemiş; sınır güvenliği, göçmen kaçakçılığı gibi birtakım sorunlar ülkelerin güvenlik alanında yeni önlemlerin alınmasını gerekli kılmıştır. Dünya genelinde son yüzyılda birçok kez tanıklık edilen zorunlu göç olayları neticesinde ülkeler ekonomik, sosyal ve siyasal problemlerin çözümünde bazı adımları atmak zorunda kalmışlardır. Zorunlu göç olaylarının kitlesel olma özelliği taşıması, sığınılan ev sahibi ülke için sürecin yönetilmesinde daha zorlu bir durumu ifade etmektedir. Göç olayları sonrasında göç edilen ülkelerde çözüm bekleyen sorun alanlarının başında güvenlik ve barınma gelmektedir. Özellikle zorunlu göç gibi beklenmeyen ve ani insan hareketliliğinde barınma ihtiyaçları, kamp veya barınma merkezleri olarak adlandırılan yerlerde giderilmektedir. Son yarım asırda gerçekleşen zorunlu göçler sonrasında yerinden edilmiş milyonlarca insanın insani koşullarda yaşam imkanı bulabilmesi için atılan adımların başarılı sonuçlara ulaşmakta yetersiz olduğu görülmektedir.

2011 yılında Suriye iç savaşıyla birlikte yerinden edilmiş Suriyelilerin zorunlu göçü son yıllarda görülmüş en büyük insan hareketliliği olarak kabul görmektedir. Başta komşu ülkeler olmak üzere dünyanın birçok ülkesine göç etmek zorunda kalan Suriyeliler, yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla yardım ve desteğe muhtaç duruma düşmüşlerdir. Bu ülkelerin başında sınır komşusu olması bakımından Türkiye gelmektedir. Türkiye gerek coğrafi yakınlık gerekse izlemiş olduğu açık kapı politikasıyla yaklaşık dört milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Böylelikle barınma, eğitim, sağlık, gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında merkezi hükümet, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları gibi çok farklı kesimin bir araya gelmesiyle yardım ve destek seferberliği başlatılmıştır. 2011 yılı Nisan ayı itibarıyla Türkiye'ye ilk girişlerin gerçekleşmesiyle başta sınır illerinde kurulan geçici barınma merkezlerinde Suriyelilere ev sahipliği yapılmıştır.

Destekler sadece barınma merkezleri ile sınırlı kalmamış, şehir merkezlerine göç eden Suriyelilerin ihtiyaçlarının giderilmesinde ve insan onuruna yakışır yaşam olanaklarına erişimleri konusunda da çalışmalar yürütülmüştür. Ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra devletin çeşitli kamusal hizmet sunan kurumları, bu süreçte etkin görev üstlenerek sorunların giderilmesi ve yaşam olanaklarının geliştirilmesinde aktif rol oynamıştır.

Suriyelilere sunulan yardımların istenilen ekonomik geçim imkanı sunamayacağı aşıkardır. Nitekim çalışma hayatı içerisinde kendilerine yer bulup ekonomik gelir sağlama amacıyla çalışmak zorunda olan Suriyelilerin işgücü piyasasında birtakım değişikliklere yol açtıklarını söylemek mümkündür. Özellikle akademik çalışmaların son on yılda Suriyeli göçünün etkilerini araştırmaya yönelik artış gösterdiği söylenebilir. İşgücü piyasası üzerinde emek arzında artış, yeni girişim alanları ve ticaret faaliyetleri, ücretler ve enflasyon, vergi, kayıt dışılık, haksız rekabet gibi konulara ilişkin çeşitli akademik çalışmalara rastlamak mümkündür. Yapılan çalışmalarda göç hareketinin, Türkiye'nin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına ilişkin olumlu ve olumsuz sonuçlara yol açtığı şeklinde bulgulardan bahsedilebilir.

Zorunlu göç sonrasında geçici koruma sağlanan Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olacağına dair yaygın görüş bulunmaktadır. Göçmenler ile yerel halk arasında toplumsal uyumun sağlanmasında uzun vadeli projeksiyonlar ortaya konularak bütüncül politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Böylelikle hem ulusal hem de yerel ölçekte birbirlerini destekleyen uyum programları geliştirilmelidir. Göç, kendine has dinamik yapısına bağlı olarak sürekli yeni

dengeini inşa etmektedir. Dolayısıyla göç edenlerin nabzını yakın tutacak şekilde tarafların etkin gözlem ve ilişki ağlarına sahip olmaları politika belirleme sürecini daha sağlıklı kılacaktır.

Güçlü uyum politikalarının belirlenmesinde göç eden kitlenin her yönüyle doğru tanınması gerekmektedir. Bu açıdan zorluk ve tehditlere karşın kolaylık ve fırsat etkenlerinin analizi hedeflenen politikalara erişmede isabetli olacaktır. Burada etkin göç yönetimi devreye girmekte ve bu alana dair saha araştırmaları ve sosyal temas fırsatlarının artırılması toplumsal uyuma katkı sunabilmektedir. Katılımcı yaklaşımla sivil toplum örgütleri, ilgili kamu kurumları, üniversiteler, iş insanları, kanaat önderleri, yardım kuruluşları, uluslararası örgütler gibi farklı paydaşlar ile birlikte belirlenen politikalarda başarı ihtimali artmaktadır.

Sorun alanlarının tespiti ve engellerin ortadan kaldırılmasıyla karşılıklı faydanın maksimize edilmesi çabaları, çatışma ve huzursuzlukların giderilmesine yardımcı olmaktadır. Diğer yandan birleştirici olabilecek her unsurun detaylı tanımlanması sosyal yakınlığı artıracak böylelikle ilişki setlerinin yeniden oluşmasına katkı sunacaktır.

Toplumsal uyum süreçlerinin ekonomik uyum ile yakından ilintili olduğu bilinmektedir. Geçim kaynaklarına erişme imkanının tanınması ve uygun koşulların oluşturulması, Türkiye’de yaşayan geçici koruma sağlanan (GKS) Suriyelilerin toplumsal uyumları açısından önemlidir.

Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen Türkiye’de GKS Suriyelilere yönelik kalıcı çözüm önerilerinin sunulabilmesi ve bu alanda önleyici, koruyucu ve caydırıcı kararların yanı sıra alternatif politika setlerinin hazırlanması için sağlıklı sayısal verilere ihtiyaç duyulmaktadır.

İşgücü piyasasına dair değerlendirmeler ülke gerçeklerinden bağımsız düşünülemez. Bu açıdan Türkiye işgücü piyasasının yapısal özellikleri göz önüne alındığında gerekli düzenleme ve uyum çalışmaları nevi şahsına münhasır nitelikte olacaktır. Ülke ekonomisi içindeki üretim yapısına göre zorunlu göç eden kitlenin ortalama niteliğine uygun iş ve mesleklerde istihdamın gerçekleşeceği beklenmektedir. Bu amaçla yapılan akademik çalışmalarda, Türkiye’de bulunan Suriyeli işgücünün çalışma hayatındaki rolleri araştırılmakla birlikte pozitif ve negatif alanların tespit edilmesiyle çeşitli alternatif öneriler geliştirilmektedir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan temel sorun ekonomik özellikte olup çalışma hayatı özelinde belirginleşmektedir. Literatürde, Türkiye’de yaşayan GKS Suriyelilerin çalışma hayatına yönelik farklı yönlerine ışık tutan akademik çalışmalar bulunmaktadır. Fakat literatür taramasında çalışma iznine sahip olan Suriyelilerin işgücü piyasası ve toplumsal uyumunu içeren bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu durum çalışma konumuzun seçiminde temel motivasyonumuzu oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye’deki GKS Suriyelilerin işgücü piyasası ile ilgili akademik çalışmaların konusunu kayıt dışılık teması oluşturmaktadır. Bu çalışma konuları arasında çalışma iznine sahip olan GKS Suriyelilerin işgücü piyasasındaki mevcut durum, sorun ve beklentilerini ortaya koyan herhangi bir çalışma tarafımda tespit edilememiştir. Katılımcıların işgücü piyasasında kayıtlı bir şekilde bulunmalarının, yerel halk ile arasındaki sosyal ilişkiler üzerinde ne şekilde etki uyandırdığı araştırılmak istenen diğer konular arasındadır. Çalışma iznine sahip olarak işgücü piyasasında yer almanın başta ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam alanlarında iyileşmeye yol açarak toplumsal uyum sürecine ne derecede etki edeceği düşüncesi üzerine yola çıkılmıştır. Toplumsal etkileşime bağlı olarak sosyal ilişkilerin gelişme seyri bu amaçla tespit edilmek istenmiştir. Bu açıdan Ankara ili özelinde çalışma iznine sahip GKS Suriyeli işçilerin öncelikle demografik bilgileri ve çalışma hayatındaki genel görünüşleri araştırılmak istenmiştir. Araştırmamızda nicel ve nitel yaklaşım olmak üzere karma model uygulanmış olup anket ve yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Nicel yaklaşımda çeşitli ölçeklerden uyarlanarak oluşturulmuş çalışma yaşamı, gündelik yaşam, sosyal refah ve gelecek kaygısı ve beklentiler ölçekleri hazırlanmış olup beşli likert anketi uygulanmıştır. Ankara ili özelinde gerçekleştirilen araştırmamızda 14 farklı ilçede yaklaşık 420 işyeri ziyareti gerçekleştirilmiştir. Ulaşılan 485 katılımcıyla yapılan anket çalışmasının 435’i değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Nitel yaklaşımda ise anket değerlendirmesi sonrasında ortaya çıkan belirgin sonuçların nedenlerini irdelemek üzere yarı yapılandırılmış soru formu üzerinden yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anket kapsamında görüşülen katılımcılar içerisinden belirlenen 24 işçi ile yapılan görüşmelerde konu derinlemesine incelenmiştir.

Araştırmamızda GKS Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasında düzenli çalışmalarının olası etkileri varsayıldığından çalışma izninin etkileri etraflı bir şekilde irdelenmek istenmiştir. Türkiye’de yaşayan GKS Suriyelilerin çalışma iznine sahip olarak çalışmalarının uyum

sürecine olumlu katkısının olup olmadığının araştırılması gayet heyecan vericidir. Dolayısıyla araştırmamız, çalışma dışı yaşam alanlarını belirten gündelik hayat ve sosyal refah durumlarının ölçülmesi şeklinde çeşitlenerek tamamlayıcılık arz etmektedir.

Çalışmamızın ilk bölümü araştırmamızın teorik kısmına ayrılmıştır. Günümüz göç hareketlerini açıklamada birçok göç teorisi yetersiz kalabilmektedir. Nitekim göç alanında ortaya atılan teorik yaklaşımlar göçün başlaması, sürdürülmesi ve sonraki süreçlerde görülen karmaşık davranışları açıklamakta yeterli olamamaktadır. Bu açıdan göç hareketleri birçok göç teorisinin aynı anda farklı boyutlarıyla ele alınmasını gerektirmektedir. Fakat araştırmamızın kapsamı gereğince sadece çalışmamıza temel olan göç teori ve türleri ele alınmıştır. Ayrıca göç eden kişinin/kişilerin kim olduğu sorusu zaman ve mekana göre farklılaşabilmektedir. Göç olayları sonrasında göç edilen ülkelerdeki yansımalarından hareketle göçün çeşitli etkileri ele alınmaktadır. Uyum, çok kültürlülük, kültürel etkileşim gibi pozitif tartışmaların yanı sıra yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtlığı, asimilasyon ve ayrımcılık gibi negatif tartışmalara değinilmiştir.

Genel tartışmaların akabinde Türkiye'ye göç eden Suriyelilere yönelik güncel bir tablo ortaya konulmak istenmiş, Türkiye ve Ankara ili özelinde Suriyelilere dair istatistikler ile anlamlı bir bütünlük sağlanmak hedeflenmiştir. Ayrıca Türkiye'deki GKS Suriyelilerin işgücü piyasasına girişlerine imkan sunan çalışma iznine ilişkin yasal düzenleme ve bu bağlamda gerçekleştirilen uyum çalışmalarına yer verilmiştir. Bu bölümde, işgücü piyasası özelinde Türkiye'de yaşayan Suriyeli işgücü tartışılmıştır. Çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin, Türkiye işgücü piyasasının temel dinamikleri ve özellikleri doğrultusunda ekonomik temelli avantaj ve dezavantajları ele alınmıştır. İşgücü piyasasına uyum tartışmalarında önem arz eden iş arama, iş bulma, mobilite gibi kavramların yanı sıra nitelik ve beceri durumları, sosyal dayanışma ağları ve sosyal dışlanma gibi sosyo-ekonomik koşullar birlikte değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünü araştırma yöntemi oluşturmaktadır. Bu bölümde, araştırmanın amacı, konusu, kapsam ve sınırlılıklarına ilaveten yöntem ve araştırma modeli ele alınmaktadır. Saha araştırması süreci hakkında bilgiler paylaşıldıktan sonra araştırma esnasındaki gözlemlerimize yer verilmiştir.

Son bölümde ise çalışmamızın saha araştırması sonuçları yer almaktadır. Araştırmada kullanılan ölçeklere bağlı olarak genel ve anlamlı çapraz ilişkilerin yer aldığı bu bölümde, nicel sonuçlar ile tamamlayıcılık arz etmesi adına nitel araştırma sonuçları bütünlük içerisinde sunulmuştur. Bu bölümde katılımcıların işgücü piyasasındaki davranışlarını anlama noktasında derinlemesine analizler yer almaktadır.

Nihayet, katılımcıların Ankara ili özelinde çalışma hayatındaki mevcut durum, sorun alanları ve beklentilerine dair elde edilen verilerin paylaşılmasıyla öneri ve eleştirileri barındıran sonuç bölümü ile çalışmamız tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

Çalışmamızın bu bölümünde göç kavramı ele alınıp ortaya atılan farklı tanımlamalara yer verilmektedir. Göç hareketlerinin nedenleri, doğal ve çevresel, ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarıyla incelenip çeşitli açılardan göç olgusu ele alınmaktadır. Ayrıca göç olgusunun kuramsallaşma süreci ve teorik yaklaşımları erken ve yakın dönem olmak üzere iki farklı kategoride incelenmektedir. Son olarak ise göç eden kişileri ifade etmesi bakımından sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik ve hukuki yaklaşımlara bağlı olarak geliştirilen kavramlar ele alınmaktadır.

1.1. Göç Kavramı

Göç kavramı sosyal bilimler içerisinde multidisipliner çalışma alanlarının ortak bir konusunu teşkil etmektedir. Özellikle demografi, sosyoloji, tarih, hukuk, ekonomi, siyaset bilimi, coğrafya, antropoloji gibi disiplinlerin göçü farklı perspektiflerden ele alması, göç olgusunun çok boyutlu ve kompleks bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

İnsanlık tarihinin ender ortak kavramlarından biri olan göç, insan topluluklarının asırlar boyunca kendi varoluşsal bütünlüklerini daha iyiye taşımak için başvurdukları bir davranıştır. Yıllar itibariyle geliştirilen yaklaşımlar, literatüre yeni göç tanımlarının dahil edilmesine yol açmıştır.

Göç kavramı, zaman ve mekan kavramları çerçevesinde gelişen bir süreci ifade etmektedir. Genel olarak göçü; bireyin belli bir zaman diliminde, sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi sebepler neticesinde daha iyi bir güvenlik, yaşam standardı, iş, eğitim imkanına ulaşabilmesi amacıyla ait olduğu coğrafyadan başka bir coğrafyaya iradi ya da zorunlu bir şekilde geçerek yerleşmesi durumu olarak tanımlanabilir.

Göç kuramları alanında ilk çalışmayı ortaya koyanlardan biri olan Everett Lee, “A Theory of Migration” (1966) isimli çalışmasında göçü, kalıcı ya da geçici yer değişikliği olarak tanımlamaktadır. Ona göre, insan hareketinin bir göç eylemi olarak sayılmasında iç veya dış, gönüllü veya gönülsüz ve hatta mesafe bakımından farklı olması önemli değildir. Lee, her

göç eylemi için bir çıkış ve varış noktası ile arasında mesafe gibi birtakım engellerin olduğundan bahsetmiştir (Lee, 1966: 49).

Hagen-Zanker göçü, insanların ve toplulukların iş bulma ve istihdam edinme, baskı ve zulümden kaçma gibi nedenlerden ötürü yaşamış oldukları yerlerden başka bir yere taşınması olarak değerlendirmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 4).

Uluslararası Göç Örgütü¹ (International Organization for Migration-IOM), 2019 yılında yayımlamış olduğu *Göç Sözlüğü*'nde, göçü; "Bir kişinin veya bir grup insanın devlet içinde veya uluslararası bir sınırı geçerek yer değiştirmesi" şeklinde tanımlamıştır. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun, insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri göçü ifade etmektedir. UGÖ yapmış olduğu göç tanımında, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçüne de yer vererek kapsamın genişliğini göstermektedir (IOM, 2011: 35-36; IOM, 2019: 137). Bu bakımdan UGÖ'nün yapmış olduğu tanım, Lee'nin göç tanımı ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca UGÖ'nün farklı dönemlerde yeni bakış açıları ile periyodik olarak yayınlamış olduğu göç sözlüklerinde, göç tanımlarını sürekli olarak revize etmesi göç olgusunun dinamikliğinin bir göstergesidir.

Stephen Castles ve Mark Miller'a göre göç, toplumsal bütünlüğün her alanını etkileyen ve kendine has kompleks dinamiklere sahip süreci ifade etmektedir (Castles-Miller, 2008: 30).

Karpat ise göçü; kalkış yerinden hareket edip varılmak istenen yere ulaşmak olarak tanımlamıştır (Karpat, 2003: 3). Karpat'a göre göç, insanlar ve bitkilerin yeryüzüne dağılışını değiştiren önemli bir unsur olarak görmektedir. Ayrıca göçü, toplumların fizyolojisi, dili, dini, kültürel, ekolojik alanlarını değiştiren sosyolojik bir süreç olarak değerlendirmektedir (Erdoğan-Kaya, 2015: XXIII).

King'e göre göç, insan doğasında olan içgüdüsel bir davranıştır. Ona göre, insanoğlu sadece yiyecek, otlak alanlar, kaynaklara olan ihtiyacı için seyahat etme ve keşfetme arzusu ile değil, aynı zamanda fethetmek ve sahip olmak duyguları ile hareket etmektedir. Bu nüfus hareketleri, yeniliklerin bir bölgeden diğerine taşınmasını sağlamıştır (King, 2012: 4). Göçün

¹ Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration - IOM), metin içinde UGÖ (IOM) olarak kısaltmış ifadesi ile kullanılacaktır.

dinamik bir olgu olduğuna vurgu yapan Haas’a göre göç, kendini daima yeniden üreten ve sürdüren iç dinamikleriyle birlikte sürekli bir şekilde tekrarlanmaktadır (Haas, 2010: 228).

Giddens, göçü küresel bütünleşme sürecinin bir parçası olarak giderek artan, genişleyen bir eylem olarak değerlendirmektedir (Giddens, 2013: 569). Küreselleşme süreci içerisinde artan teknolojik yenilikler, ulaşım ve iletişim altyapılarının genişleyerek ülke sınırlarını hızla aşması, diğer yandan bölgeler ve ülkeler arası çatışma, yoksulluk, açlık gibi dengesizliklerin ortaya çıkması göçü artırmıştır (Çalım vd., 2012: 11). Görüldüğü üzere insanoğlu, her dönemde pozitif veya negatif unsurların etkisi sonucu göç etmek için gerekli zemini bulmuştur.

Castles, artan küreselleşmenin etkileri kapsamında göç çalışmalarına dair bir takım önyargı ve genel kabullenmelerin kalkacağını, günümüz göç hareketlerinin artık “küresel hareketlilik” olarak adlandırılabileceğini öne sürmektedir (Castles, 2010: 1575-1580). Castles’in öngördüğü üzere görülmüştür ki; küreselleşme süreciyle birlikte insan hareketliliği artmış buna benzer şekilde göç çalışmaları ve kuramsallaşma çalışmaları hızlanmış, yeni alternatif yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Göç olgusunu tanımlarken, bütün tanımlarda kendine yer bulan “mekan”, “zaman”, “mesafe”, “yerleşme (kalıcı)” gibi kavramlar göze çarpmaktadır (İçduygu ve Ünal, 1998: 91). Sonuç itibarıyla ortaya konulan kavramsal tanımlamalar göçü, içinde bulunan süreç ve diğer değişken faktörler süzgecinden geçirerek daha geniş ve karmaşık bir anlam bütünlüğüne itmiştir.

1.2. Göç Nedenleri

Yıllar itibarıyla gerçekleşen sosyo-ekonomik ve siyasal değişimler, göç çalışmalarında yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Özellikle “insan neden yer değiştirir ve göç eder?” sorusuna içinde bulunan zaman ve mekan başta olmak üzere dış ve çevresel birçok etmenden hareketle sayısız türden cevaplar verilebilmektedir. İnsan hareketliliğinin temelinde istek ve irade, bireysel ve toplumsal tercihler veya zorlamalar yatabilmektedir. Göçün hangi dinamikler ile meydana geldiğini açıklamak için göç nedenlerini birden çok kategori içerisinde değerlendirmek mümkündür. Bu bakımdan göçün nedenleri doğal ve çevresel, ekonomik, sosyal ve siyasal olmak üzere üç alt başlıkta değerlendirilebilir.

Bugüne kadar yapılan göç çalışmalarında, insanın göç etme nedenleri üzerine toplumsal yapıya bağlı açıklama girişimlerine yer verilmiştir. İnsanların göç etmeleri sadece bireysel kararları neticesinde kolay bir şekilde gerçekleşmeyebilir. Richmond’a göre insan, davranış tercihlerinde içinde yaşamış olduğu grup ve toplum üzerinde etkileşim oluşturacağı sebebiyle tamamen serbest değildir. Yapılaşma süreci içinde insan kararları dışsal faktörlerin etkisi sonucunda şekillenebilmektedir (Richmond, 1994: 55).

Thomas Faist oluşturmuş olduğu üç seviyeli analizi üzerinden göçü açıklamaktadır. Faist göç hareketlerini; *mikro* (micro) boyut: bireysel değer ve beklentilerle; *orta* (mezzo) boyut: toplumsal ve sembolik bağlarla; *makro* (macro) boyut: sosyo-kültürel, politik, ekonomik, demografik ve ekolojik faktörler şeklinde üç farklı boyutta analiz etmektedir (Faist: 2003: 58).

Tablo 1.1. Üç Seviyeli Göç Analizi

MİKRO (micro) İstek, değer ve beklentiler	ORTA (mezzo) Kolektif ve sosyal bağlar	MAKRO (macro) Makro ölçekli fırsat yapıları
<u>Bireysel Değerler ve Beklentiler</u> -Yaşamın, sermayenin, statünün, konforun ve ahlakın yükseltilmesi ve güvence altına alınması	<u>Toplumsal Bağlar</u> - <i>Güçlü Bağlar</i> : Aileler ve aile üyeleri - <i>Zayıf Bağlar</i> : potansiyel hareketliler, simsarlar ve kalanların ağırları <u>Sembolik Bağlar</u> - Akraba örgütleri, etnik ulusal ve dini örgütler; sembolik topluluklar <u>Bağların İçeriği-İşlemler</u> - Yükümlülükler, karşılıklılık ve dayanışma; bilgi, kontrol ve diğerlerinin kaynaklarına erişim	<u>Ekonomi</u> - Gelir ve işsizlik farklılıkları <u>Siyaset</u> - Ulus-devletler ve uluslararası rejimler içerisindeki çevresel hareketliliğin düzenlenmesi - Siyasi baskı, etnik, ulusal ve dini çatışmalar <u>Kültürel Oluşum</u> - Baskın normlar ve söylemler <u>Demografi ve Ekoloji</u> - Nüfus artışı - Ekilebilir alanların uygunluğu - Teknoloji düzeyi

Kaynak: Thomas Faist, . Uluslararası Göç ve Uluslararası Toplumsal Alanlar, Çev: Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2003. 2003: 58.

Elbette insan hareketinin somut ve geçerli bir nedene dayanması şart değildir. Fakat, göçü tanımlayıp nedensellik çerçevesinden ele alarak sorunun çözümüne yönelik tartışmaların geliştirilebilmesinde “göçün nedeni” önem arz eden bir konu olmuştur. İnsanların birçok risk ve belirsizlikleri göze alarak bir yerden başka bir yere hareket etmesine kaynaklık oluşturacak motivasyon veya zorlamalar farklı disiplinler tarafından ilgi kaynağı olmuştur. Bu açıdan göç nedenlerinin sayısız ve çok yönlü karmaşık bir yapıya sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu bakımdan göçleri; doğal, çevresel, ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlere bağlayarak sınıflandırmak mümkündür.

1.2.1. Doğal ve Çevresel Nedenli Göçler

Göç hareketlerinin nedeni, yaşanılan yerlerde meydana gelen doğa ve çevre olayları olabilir. Deprem, yanardağ patlaması, tsunami, kuraklık, iklim değişikliği, kasırga, yangın gibi doğa olaylarından kaynaklanan göç hareketleri bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Ekolojik dengenin ve çevresel düzenin bozulması bazı doğal kaynaklarda yetersizliklerin meydana gelmesine neden olabilmektedir. İklim şartlarının değişmesiyle hızlanan bu dengesizlikler doğal nedenlerle göçleri tetiklemiş, yüzbinlerce insanın yer değiştirmesine yol açmıştır. Ekolojik bozulma ve dengesizlikler sonucu göç edenler “çevresel göçmen/mülteci” olarak adlandırılmaktadır. Son birkaç on yılda meydana gelen iklim değişiklikleri, göç ve çevre ilişkisinin literatürde daha fazla tartışılmasına neden olmaktadır (Myers ve Kent, 1995: 17). Castles işte tam burada çevre ve kalkınma kavramlarına yoğunlaşarak, doğal nedenli zorunlu göçlerin sadece akademik çevreler için değil; aynı zamanda kamu otoritesi ve siyaseti için de dikkate alınması gereken güncel konular olduğunu belirtmektedir (Castles, 2008: 1).

Ayrıca Thomas Homer-Dixon, doğal değişimlerin çevresel kıtlıklara yol açmasının silahlı çatışmaları artıracak ve bu tür çatışma ve şiddet olaylarının ise kitlesel göçlere neden olabileceğini ifade etmektedir (Homer-Dixon, 1991: 77). İnsanların yaşam alanlarındaki çevresel sorunlar, doğal afetler ve gıda kıtlığı gibi problemler göç etmelerinde itici faktörler olarak rol üstlenebilir (Simpson, 2017: 8).

Son yıllarda Güney Doğu Asya’da gerçekleşen doğa olayları sonucunda yüzbinlerce insan bulundukları yerleri terk ederek başka yerlere göç etmişlerdir. Ayrıca 2005 yılında ABD’de

meydana gelen Katrina Kasırgası, yaklaşık bir buçuk milyon insan ile ülke tarihinin en büyük göç hareketini başlatmıştır (Standing, 2014: 160). Değişen iklim ve hava koşullarının yarattığı tehlikeler, 2018 ve 2019 yıllarında Mozambik, Filipinler, Çin, Hindistan ve ABD dahil olmak üzere dünyanın birçok yerinde insan hareketlerini tetiklemiştir (IOM, 2020: 2).

1.2.2. Ekonomik Nedenli Göçler

Ekonomik nedenli göçler, ekonomik kaygılar ve beklentiler neticesinde gerçekleşen göç olaylarıdır. Ekonomik nedenli göç hareketleri bireysel kaynaklı olabildiği gibi bütün ülkeye mal olmuş ekonomik yapının özelliğinden ötürü kitlesel olarak da gerçekleşebilmektedir. Ekonomik anlamda daha iyi bir yaşam standardına erişme isteği kişi veya toplulukları göçe yöneltmiştir. İnsanlar, ekonomik yönden cazip gelen ve istihdam, yüksek ücret, sosyal güvence, emeklilik gibi isteklerine büyük ölçüde sahip olacağını düşündükleri gelişmiş ülkelere yönelebilmektedir.

Buradaki ana hedefler; iş bulmak, fırsatları yakalama, sağlık, eğitim gibi konularda refaha erişmek, girişimlerde bulunmak gibi ekonomik dinamiklerdir. Özellikle geçtiğimiz son 40 yıllık süreçte dünya ekonomisindeki büyük kutuplaşma, küresel boyutta işgücü hareketliliğini artırmış ve ekonomik nedenli göçlerin giderek büyümesine neden olmuştur.

Seyidoğlu'na göre ülkelerin yabancı işgücü alımları iki şekilde olmaktadır. Bunlardan ilki; gelişmiş ülkeler vasıfsız ya da yarı vasıflı işgücüne ihtiyaç duymalarıdır. Bunlar genellikle literatürde kötü iş olarak adlandırılan ağır ve tehlikeli işler olup; yerli halk tarafından yapılmak istenmeyen işlerde çalışan işgücünü ifade etmektedir. 1960-70'lerde Kıta Avrupası ülkeler, çevre ülkelerden bu işlerde çalıştırmak için işgücü alımı yapmışlardır. Ayrıca yaklaşık son otuz yılda gelişmiş olan ülkeler, yüksek nitelikli işgücü alımına ve beyin göçünün gerçekleştirilmesine yönelik politika ve stratejiler oluşturmaktadır. Diğer ise gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin işgücü piyasalarında olmayan nitelikli işgücünü gelişmiş ülkelere ithal ederek eksiklikleri giderme yolunu tercih etmeleridir (Seyidoğlu, 2007: 675).

Modern ekonominin egemen olduğu son iki yüzyıllık yakın tarih, ekonomik temelli göçlerin yoğunlaştığı dönemi ifade etmektedir. Avrupa ekonomisinin gelişiminde önemli yer tutan

sömürgecilik ve köle işgücü göçü bu bakımdan en talihsiz örneği teşkil etmektedir². İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızla artan Kuzey-Güney göçü yine ekonomik nedenli göç hareketine örnek gösterilebilir (Faist, 2003: 51-53). Ayrıca, Meksika'dan vasıfsız işgücünün ABD'ye göçü ekonomik nedenli göçler arasında değerlendirilmektedir.

UGÖ'nün yayınlamış olduğu "2020 Dünya Göç Raporu"na göre, uluslararası göçmen sayısı 272 milyona ulaşmış durumdadır. Bu da dünya nüfusunun yaklaşık %3,5'ine tekabül etmektedir (IOM, 2020: 19). 2000 yılında göçmenlerin dünya nüfusuna olan oranının %2,9 (IOM, 2005: 379) olduğu göz önüne alındığında, dünya genelinde göçmen nüfusun giderek artma eğiliminde olduğu dikkat çekmektedir.

1.2.3. Sosyal ve Siyasal Nedenli Göçler

Sosyal sorunların ortaya çıkmasına yol açan politik çalkantılar insanların yerleşik yerlerini terk edip yeni yerlere göç etmesine neden olabilmektedir. Bu göç türü toplumsal ve siyasal olayların meydana getirdiği etkiler sonucu ortaya çıkan insan hareketlerini ifade eder.

İç çatışma, sosyal huzursuzluk, şiddet, ırkçı yaklaşımlar ve toplumsal kaosu yaşandığı ülkelerden sosyal ve siyasal sorunların daha az olduğu ülkelere yönelik insan akımı yaşanmaktadır. Bu göç türünde, ırk, din, cinsiyet temelinde ayrımcılık gibi temel insan haklarının gelişmemiş olması itici faktör olarak değerlendirilmektedir (Mansoor ve Quillin, 2006: 78; Martin, 2001: 1).

Köken ülkede belirsizlik yaratan karmaşık siyasal koşullar, insanların göç etmelerinde itici etki yaparken demokratik siyasal rejimin egemen olduğu ülkeler göçmenler üzerinde çekici etki uyandırabilmektedir. Bir ülkenin siyasi durumuyla ilgili savaş, baskı, yolsuzluk, suç veya ayrımcılık gibi olaylar itici faktörler arasında yer alırken; oturmuş mülkiyet hakları, gelişmiş özgürlükler, adalet ve düzen gibi uygulamalar çekici faktörler olarak sayılabilmektedir (Simpson, 2017: 8). Yetersiz hak ve hukuk sisteminin gelişmemiş olduğu, rüşvet, yolsuzluk, baskı ve zulmün yaygın olduğu ülkelere demokratik hakların gelişmiş olduğu ülkelere doğru insan hareketleri gerçekleşebilmektedir.

² Dünya sömürgecilik tarihi ve köle ticareti için bakınız: Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, Çev.: Aydın Emeç, E Yayınları, İstanbul, Üçüncü Baskı, 2016.

Otoriter ve diktatoryal rejimler içerisinde kişi, kendi sosyo-kültürel ve siyasal varlığına ilişkin tehditler algılayabilmektedir. Bu tür endişelerin hissedilmediğı ve insan haklarının gelişmiş demokratik yönetim rejimlerinin varlığından emin olunduğı ülkeler cazip gelebilmektedir. Ayrıca, askeri rejim yönetimleri veya sıkıyönetim süreçleri kişileri göçe itebilmektedir.

Son dönemde göçmen hareketleri içerisinde sosyal ve siyasal nedenli göç hareketleri en büyük paya sahiptir. Özellikle geçtiğimiz son otuz yılda Ortadoğı coğrafyasının yaşamış olduğı sosyal kriz ve siyasal rejim sorunları bölgeden yüzbinlerce insanı göç etmek zorunda bırakmıştır. Uzun yıllardır süren savaş, işgal ve rejim değışiklikleri bölgede politik istikrarsızlığın yanı sıra birçok uluslararası sorunların doğmasına neden olmuştur. Sosyal ve siyasal istikrarın yeniden sağlanması ile ülkeler vermiş oldukları göçün bir kısmını geri alabilmektedirler. Fakat göç eden insanlar, çeşitli nedenlerden dolayı göç ettikleri ülkeye geri dönmekten imtina etmektedir. Şüphesiz, yaşanan bu olaylardan en fazla komşu ve bölge ülkeleri etkilenmiş ve bu ülkeler en çok göçmen ve siyasi mülteciye ev sahipliğı yapan ülke olmuşturlardır.

Dünya genelinde son yıllarda siyasi göçmen olarak değeriendirilebilen mültecilerin sayısında önemli artış yaşandığı görölmektedir. 2011 yılında gerçekleşen Suriye iç savaşı ve rejim sorunu neticesinde yaklaşık yedi milyon Suriyeli topraklarından edilmiş olup; bunların yaklaşık dört milyonu komşusu olan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır (GİGM, http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-politikalari-kurulu-toplandi_350_359_11473_icerik, Erişim tarihi: 19.06.2018).

1.3. Göç Türleri

İnsan hareketliliğı yukarıda da bahsedildiğı üzere bir veya birden çok faktöre bağılı olarak gerçekleşebilmektedir. Göç çalışmalarının odaklandığı bir diğeri konu ise göç hareketlerini birbirlerinden ayırmak üzere tür ve biçimlerine bağılı olarak sınıflandırmaktır. Bu bakımdan göç türleri (migration types) adı altında farklı bir sınıflandırma ortaya çıkmıştır.

İnsan hareketliliğinin nedeni hakkında birçok uzman iç veya dış, gönüllü veya gönülsüz ve hatta mesafe bakımından farklı gerekçelere dikkat çekmiştir (Lee, 1966: 49). Göç türlerine ilişkin oluşturulan başlıklar; göç edilen yer, göç edenin/edenlerin amaçları, göçün iradi olup

olmadığı, göç edenin/edenlerin niteliği, göçün süresi, göç edenin/edenlerin yasal statüleri, yerleşim yerleri bakımından farklılık gösterebilmektedir.

Araştırma konumuz ile ilişkisi olan “zorunlu-gönüllü”, “kalıcı-geçici” ve “düzenli-düzensiz” göç türleri bu başlık altında ele alınmaktadır.

1.3.1. Zorunlu – Gönüllü Göçler

Göç kararının alınması bakımından birbirinden ayrılan zorunlu ve gönüllü göçlerin genellikle doğal olaylar ve sosyo-politik gelişmeler sonrasında ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle deprem, tsunami, iklim değişikliğine bağlı kuraklık ve kıtlık durumları bireylerin o yerden göç etmelerini bir anlamda zorunlu kılmaktadır. Kişinin bulunduğu yerden göç etmesini doğa ve çevre olayları gibi dış faktörler belirlemektedir.

Diğer yandan bir bölge veya ülkede meydana gelen iç savaş, zulüm, işkence, sömürgecilik, çatışma halleri gibi sosyal ve siyasal olaylar sonucunda kişiler yaşamları uğruna oradan göç etmekte veya devlet, köle tüccarları, muhalif rejim unsurları gibi birtakım güçler tarafından zorunlu olarak göç ettirilmektedir. Literatürde, savaş ve aşırı siyasi baskılar sonucunda zorunlu göç veya kaçış tercihlerden sadece birisi olarak değerlendirilmektedir. Seçeneklerin arasında bulunduğu yerde kalıp hapse girmek veya işkence görmek gibi durumlar da tercih edilebilmektedir (Hear, 2000: 34-35).

Ayrıca kimyasal ve nükleer faaliyetler, açlık ve doğal afetler gibi iklimsel sorunların oluşturduğu çatışmaların yol açtığı göçlerden birçok ülke etkilenmektedir. İlaveten iklim ve doğal değişikliklere bağlı olarak gelişen siyasi ve sosyal çatışmaların zorunlu göçü tetikleyebileceği literatürde tartışılmaktadır. Etnik çatışmalar ve siyasal ayrışmalar sonucu toplumsal kaoslar da kişilerin zorunlu göç etmelerine kaynaklık edebilmektedir (Petersen, 1958: 261; Homer-Dixon, 1991: 104; Castles, 2001: 2-6). Zolberg vd.’e göre, özellikle sömürgecilik ve köle ticareti faaliyetleri gibi ekonomik gelişimlerin kökenlerinden hareketle ortaya çıkan sosyal ve siyasal dönüşümler sonucunda mülteci ve göçmen hareketleri eş zamanlı olarak kendini gösterebilmektedir (Zolberg vd., 1986: 153). Dowty, hem ekonomik hem de siyasi bakımdan göç edenlerin aynı zamanda göçmen ve siyasi mülteci olabileceklerine dair Haitili ve Etiyopyalı mültecileri örnek olarak vermektedir. Her iki mülteci akımı hem ekonomik hem de siyasi baskı ve savaş dinamikleri üzerine

gerçekleşmiştir (Dowty, (1987)'den aktaran Cahtty, 2019: 15). King'e göre zorunlu ve gönüllü göçmenlik, kimi zaman mültecilik ve/veya ekonomik göçmenlik olarak kendini göstermektedir (King, 2012: 8).

Chatty'e göre ise zorunlu göçte itme ve çekme kuvvetlerini birbirinden net olarak ayırmak pek mümkün olmayabilir. Ekonomik ve siyasi güvensizlik gibi itici faktörler; menfaat, aile birleşimi veya siyasi sığınma olanakları gibi çekici faktörler ile birleşerek göç hareketine neden olabilmektedir (Chatty, 2019: 15).

Ulusal sınırlarını terk eden bu kişiler, uluslararası hukukta mülteci³ olarak adlandırılmaktadır. Zorunlu göçte ayırt edici unsur göçün, kişilerin mutlak istek ve arzularından kaynaklanmamasıdır. Kişi, yaşamına ve refahına yönelik tehdit ve tehlikelerden kaçmak suretiyle göçe başvurur. İklimsel ve çevresel zorluklardan kaynaklı göçler kalıcı olabilirken, siyasi ve sosyal çatışmalardan kaynaklanan göçler, köken ülkedeki siyasi ve sosyal atmosferin normalleşmesi ile tersine göçe dönüşebilir ve geçici göç şeklinde sonlanabilir.

Zorunlu göçün aksine gönüllü göçte, insan irade ve isteğinin geçerli olduğu görülmektedir. Gönüllü göçün altında hayat koşullarını geliştirmek, yeni yerler görme ve yaşama isteği gibi nedenler yatabilmektedir (Yalçın, 2004: 15-16). Daha iyi yaşam koşullarına erişmeye olanak sunan iş fırsatları, daha yüksek ücret, sağlık, eğitim ve aile birleşimleri şeklinde gerçekleşebilmektedir (Toksöz, 2006: 109). Gönüllü göçler için genel bir tanım vermek gerekirse, kişinin hür iradesi sonucu gerçekleşen ve her ne amaçla olursa olsun başvurulmuş göçler olarak ifade etmek mümkündür. Daha çok göçmen ağırları kanalları ile gerçekleşen gönüllü göçlere, geçtiğimiz yüzyılda ülkeler arası işgücü alımları ile gerçekleşen işçi göçü örnek olarak gösterilebilir.

İşgücü hareketliliğinde sadece yasal olarak gerçekleşen göçler gönüllü göçmenlik olarak kabul edilmektedir. Kaçak veya yasadışı yollarla işçilerin göç etmesi gönüllü göç olarak değerlendirilmemektedir. Ayrıca çalışmalarının sonunda emekli olarak veya göç ettikleri ülkeden köken ülkelerine kendi istek ve iradeleri ile geri dönenler de gönüllü göçmen

³ “Mülteci” kavramına ileride detaylı olarak yer verilmiştir. Çalışmamızın teorik kısmında mülteci olarak karşılık bulan Suriyeliler, Türkiye’de geçici koruma sağlanan yabancılar olarak değerlendirilmektedir.

sınıfına dahil edilmektedir (Sabates-Wheeler ve Feldman'dan (2011) aktaran Yazgan 2010: 28).

Gönüllü göç sadece dış göç şeklinde gerçekleşmemekte; aynı zamanda ülke sınırları içerisinde de bir yerleşim alanından/bölgesinden bir başka yere göç edilmesi şeklinde de gerçekleşmektedir. Ülke içindeki gönüllü göçler genellikle gelişmiş ve ekonomik fırsatları barındıran büyük şehirlere doğru yapılmaktadır.

Richmond, insanların göç etme nedenlerini araştırırken literatüre kısıtlama ve serbestlik, gücün eşit olmayan dağılımı, açık güç ve fiziki zorlama, maddi kazanımlar ve mahrumiyet tehditleri ile çeşitli ikna ve teşvik biçimlerini bütünleştirerek gönüllü ve zorunlu terimleri yerine *proaktif göç* ve *reaktif göç* kavramlarını kazandırmıştır. Karşılaştıkları zorlayıcı nedenlerden ötürü göç kararı almalarında, ülke içinde mi yoksa bir başka ülkeye mi göç edileceği konusunda inisiyatif sahibi olanlar proaktif göç kapsamına girmektedir. Fakat diğer yandan ülkeden kovulan, sürgün edilen, vatansız veya zulümden kaçabilen kişiler bu tür konularda karar alma yetkisine zaman ve imkanlarına sahip değildirler. Bu göçmenler reaktif göçmen olarak adlandırılmaktadır (Richmond, 1994: 65).

Devletler bazen bir sosyal sınıfa veya etnik gruba yönelik yerinden etme ve kovma girişimlerinde bulunabilirler. Örneğin; Vietnam'da Çinlilere, Doğu Afrika'da Hintlilere ve Pakistanlılara, Kamboçya'da Vietnamlılara yapılan muameleler, ülke içinde etnik veya kültürel homojenliği sağlamaya yönelik girişimler olarak kabul edilmektedir. Bazı teorisyenler, zorunlu göç kavramının altında yatan başka niyetlerin ve uluslararası çabaların olabileceğini iddia etmektedir. Weiner'e göre zorunlu göç, komşu ülkenin istikrarsızlaştırılması, sömürüden kurtarma ya da sömürü yoluyla kültürel çıkarlar hedefleme gibi dış politikaya yönelik amaçların da parçası olabilmektedir (Weiner, 1995: 33).

1.3.2. Kalıcı – Geçici Göçler

UGÖ geçici göçü, göç ediş amacı ve motivasyonu bilinip başlangıç ve bitiş tarihi belli olan sonrasında tekrar köken ülkesine dönülen göç şeklinde tanımlamaktadır (IOM, 2019: 213). Ayrıca en az üç ay ve en fazla bir yıl arasında, ikametinin bulunduğu yerden başka bir yere yapılan göçleri kısa süreli göç olarak kabul etmektedir (IOM, 2011: 57). Bu bakımdan kısa süreli göçler geçici göç kapsamına alınabilir. Ülkeler arası imzalanan ve anlaşma süreleri

genellikle bir yıl olan geçici göçmen işçi anlaşmaları belirli süreli olması açısından geçici göç olarak değerlendirilebilir. Bu sözleşmeler özellikle tarım, inşaat ve turizm gibi sektörlerde öne çıkmaktadır (King, 2012: 7).

Kalıcı ve yerleşik göçlerde karşımıza çıkan ilk önemli kavramlar ikamet ve çalışma iznidir. Göç yönetimini sıkı politikalar ile yürüten Avrupa ülkelerinde bu izinler olabildikçe az kişilere tanınarak göçmen sayılarının sınırlandırılması hedeflenmektedir. Bu bakımdan ülkeler ihtiyaç duydukları niteliklere sahip göçmenler ile istemedikleri arasında farklı uygulamalarda bulunup izin başvurularını bu kapsamda değerlendirmektedirler. Kapsamı daha sınırlı izinler geçici göçmenlere verilirken; genişletilmiş sosyal ve siyasal haklar kalıcı olarak görülen göçmenlere tanınmaktadır. Bu hakların nihai noktasını ise vatandaşlık hakkı oluşturmaktadır (İçduygu vd., 2009: 69). Ayrıca göç edilen ülkelerin göçmenlerin kalmasına yönelik güvenceleri sağlayıp sağlamaması göçün geçici veya kalıcı olmasını belirlemektedir.

Göç etme nedenleri bakımından köken ülkede kısa vadede değişimin muhtemel olması göçün geçici olabileceği anlamına gelmektedir. Fakat göç eden, menşe ülkesinden kaynaklı göç nedeninin ortadan uzun sürede kalkacağına veya hiçbir şekilde kalkmayacağına inanıyorsa gerçekleştirdiği göçü kalıcı hale getirebilmektedir. Nitekim, Almanya ve İsviçre'ye giden misafir işçilerin kalıcı hale geldiği görülmüştür (Castles vd. (1984)'den aktaran King, 2012: 8). Klasik göçmen ülkeleri olan ABD, Kanada ve Avustralya göçmenlere kalıcı veya geçici göçmenlik uygulamalarının yürütüldüğü ülkelerdir (Gökbayrak, 2006: 115).

1.3.3. Düzenli – Düzensiz Göçler

Düzenli göç, göçmenlerin yerleşmek amacıyla gidecekleri ülkeler için gerekli yasal prosedürlerden geçerek göç etmelerini ifade etmektedir. Vize ve pasaport gibi gerekli evrak üzerinden ülkelerin ülke sınırı, havaalanı, deniz veya demiryolu hatları üzerindeki giriş yerleri gibi herhangi bir giriş noktasından hedef ülkenin ilgili mevzuatlarına uygun şekilde giriş yaptıkları göç türüdür (Adıgüzel, 2016: 17).

Düzenli göçmenler çalışma ve oturma izni gibi göçmenlerin yasal başvurular ile edinebildikleri haklara erişebilirler. Düzenli göçmenler genellikle belirli bir süre göç ettikleri

ülkede kalabilirler ve bu süre içinde kendilerine tanınan yasal haklardan yararlanma imkanları mevcuttur.

Düzensiz (irregular) göç kavramı, belgesiz (undocumented) göçmenleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Ülkeye yasal girişin izin verilmediği yolların herhangi birinden giriş yapmış olan düzensiz göçmenler, yasal evraka sahip olmayan anlamında kullanılan “kağıtsız” göçmen olarak da bilinmektedir (İçduygu, 2003: 12). Literatürdeki tartışmalarda düzensiz göç kavramı “yasadışı” özelliği ile açıklanırken, zihinlerde “suçluluk” ile ilişkilendirilmesine ve toplumsal algının yerleşmesine yol açabilmektedir (Crepeau ve Hastie, 2014: 158).

Başta Doğu ve Güney Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülke düzensiz göçler ile mücadele etmektedir. Afrika ülkelerinden Avrupa’ya geçmek isteyen düzensiz göçmenler için Avrupa’nın güney-güneydoğu sınırını oluşturan İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan tercih edilen ülkelerin başında gelmektedir. Göç etme, karar ve yöntemleri açısından değerlendirildiğinde mesafe ve coğrafi yakınlık göç yollarının belirleyicisi olma özelliğine sahiptir.

Fakiolas, Yunanistan özelinde düzensiz göç konusunu tartışırken konuyu etraflıca ele almaktadır. Ona göre, düzensiz göç ile mücadelede başvurulan yöntemler şu şekilde verilebilir; göç yollarını sıkı şekilde denetlemek ve/veya kapatmak, izin ve evrak geçerliliklerinin sistemsal takibini yapmak, izni biten ve ülkede kaçak olan göçmenlerin sınır dışı edilmesi vb. çalışmalar (Fakiolas, 2003: 537-538). Düzensiz göçmenler ile mücadelede kullanılan başlıca yöntemleri düzensiz göç meydana gelmeden önce atılan adımlar olarak *aktif* ve düzensiz göçmenlerin yakalanıp ülke sınırları dışına çıkarılması şeklinde *pasif* olarak değerlendirmek mümkündür. Düzenleyici ve denetleyici çalışmaların koordineli bir şekilde işlemesi düzensiz göç ile mücadelede etkinliği artırmaktadır.

Diğer göç türlerinden farklı olarak düzenli ve düzensiz göçmenler arasında geçişler mümkündür. Düzenli göçmenler belirli süreler için yasal yollarla gerekli izinleri alıp ve bu sürenin bitiminden sonra ülkede kalmaya devam ederek kaçak, yasal olmayan veya düzensiz göçmen haline gelebilirler (Gökbayrak, 2006: 10).

Yasal ve yasadışı göçlerin sonunda niteliksiz işgücünün ücretlerini düşürdüğü yönünde anlayış olsa da bunun etkisinin çok az olduğu halen tartışma konularından birini oluşturmaktadır (Deaton, 2018: 196).

Sarris ve Markova, Yunanistan'da yaşayan kayıt dışı Bulgar göçmenler ile yapmış oldukları araştırmada düzensiz göçmenlerin davranışları ve karar almalarına ilişkin bazı çarpıcı bulgulara rastlamışlardır. Yunanistan'daki Bulgar kayıt dışı göçmenlerin, işgücü piyasasındaki davranış ve tercihlerine bakıldığında kayıt dışı istihdama yönelmelerinde şu etkenlerin belirleyici olduğu görülmüştür; yasal düzenlemelerden haberdar olmayanlar, vasıfsız olanlar, işlemiş oldukları suçtan kaynaklı cezai kaydı olanlar, ülkede yaşadıklarını kanıtlamayanlar, güvenlik birimlerin kayıt altına alınmak istemeyenler, işverenin kayıt dışılık talebi, ülkede uzun süre kalmayı düşünmeyenlerin olduğu görülmektedir. Sarris ve Markova yapmış oldukları araştırmada, düzensiz göçmenlerin gelir seviyelerinin belirlenmesinde eğitim düzeylerinin önemli bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Sarris ve Markova, 2001: 173-178).

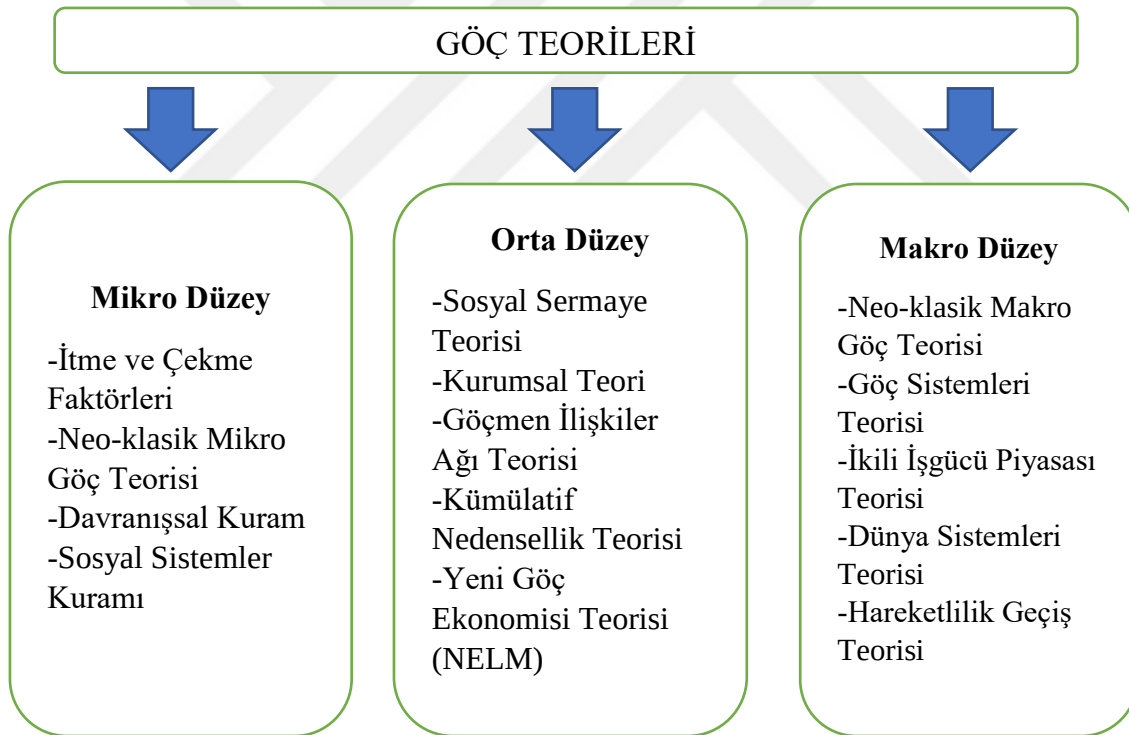
Göç etmenin nedeni, göç etme süreci ve göç sonucu ortaya çıkan birçok değişiklik, göç türlerinin sistematik sınıflandırılmasını gerektirmiştir. Göç türlerine yönelik ortaya atılmış bütün sınıflandırmalar faydalıdır; fakat, pratikte birbirlerinden ayrışıp daha kompleks bir hale gelebilir (King, 2012: 8). Günümüzde gerçekleşen ve hatta gerçekleşecek olası yeni göç tipleri, ne bu türlerden sadece birine dahil olabilmekte ne de oluşturulmuş türler içerisinde tam anlamıyla değerlendirilebilmektedir. Doğası gereği dinamik ve değişken olması sebebiyle göç alanında yeni türlerin oluşması kaçınılmaz bir durumdur. Bu bakımdan göç edilen mesafe, göç edenin özgür iradesi, ülke sınırları, göç edenin niteliği ve göç edilen zaman aralığı (dönem) gibi özellikler açısından göçler yukarıda görüldüğü üzere çeşitli sınıflandırmalarla ele alınmaktadır.

1.4. Göç Teorileri

Sosyal bilimler içerisinde sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi, demografi, hukuk gibi disiplinlerin yanı sıra birçok bilim dalında göç olgusu, araştırmaların ve bilimsel faaliyetlerinin bir parçasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla birçok farklı sosyal sonuçlara yol açan göç, sosyal bilimler içerisinde disiplinler arası bir kavramı ifade eder.

Göç kuramları öncelikle göçe ilişkin basit ve temel olarak kabul edilebilecek sorulara yanıtlar bulmak amacıyla geliştirilmiştir. İnsanlar neden göç eder? Göç etme kararı nasıl alınır? Kimler daha çok göç etmeye meyillidir? Kişinin göç etmesinde pozitif veya negatif etki eden şeyler var mıdır? Bu tür sorular göç teorileri için merak edilen ilk soruları oluşturmaktadır. Göç kuramları, çalışmamızda erken ve yakın dönem olarak iki ana başlık altında ele alınmaktadır.

Literatürde göç teorilerinin analiz düzeyleri hakkında mikro, orta ve makro olmak üzere üç farklı sınıflandırma yapılmıştır. Geliştirilmiş göç teorileri sadece tek bir boyut ile değerlendirilmeyebilir. Bu bakımdan hem makro hem de mikro düzeyde göç olgusunun analiz edildiği teoriler bulunmaktadır. Bazı teorilerin hangi düzeyde analiz edildiği Şekil 1.1’de verilmektedir.

Şekil 1.1. Göç Teorileri: Düzey Tabanlı Analiz (Wickramasinghe and Wijitapure, (2016). International Migration And Migration Theories. Social Affairs, Vol:1, No:5, 2016, pp.: 18’deki şekil araştırmacı tarafından çevrilmiştir.)

Göç teorisyenleri ortaya koydukları teorilerde göçü farklı boyutları ile ele alarak açıklamalar geliştirdikleri görülmektedir. Daha çok yakın dönemi ilgilendiren göç olaylarının ele alındığı teorilerde sosyal ve ekonomik yapıların ağırlıklı olarak kullanıldığı makro düzeyli

analizlerin yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu bakımdan makro düzey analiz genellikle toplumsal yapı ile doğrudan ilgili göç olaylarında kullanılmaktadır. Mikro düzeyli göç analizi küresel boyuttan ziyade ülke veya bölge bazında kişileri göçe iten unsurlara odaklanmaktadır. Orta düzey analiz ise kişiler, topluluklar, aileler gibi sosyal ağa sahip yapılar ile ülkeler arasındaki ilişkilerin ağırlıklı olduğu göç teorilerini kapsamaktadır (Faist, 2010: 146).

1.4.1. Göç Olgusunun Kuramsallaşması Süreci

Göç olgusunun kuramsallaşmasına ilk olarak sosyologlar ve antropologların ilgi duydukları görülmektedir. Özellikle toplumdaki nüfus yapısının değişmesinde ve sosyal sorunların ele alınıp çözüm yollarının aranmasında bu iki ana disiplin büyük önem arz etmektedir. 1960 ve 1970’li yıllarda antropolog ve sosyologların kültür, inanç, kültürel değişim, sosyal yapı ve davranış kalıplarının göç çalışmaları ile irtibatlı olması sebebiyle dikkatlerini bu alana doğru kaydırdıkları görülmektedir (Brettell, 2000: 97-98).

Göç olgusuna birden çok disiplin ilgi duymakta ve ortak çalışmalar yürütmektedir. Bu disiplinlerin başında; antropoloji, demografi, iktisat, coğrafya, tarih, hukuk, siyaset bilimi ve sosyoloji gelmektedir (Jansen, 1969: 60). *Antropoloji*, kültürel değişim ve kültürel kimliğe göçün ne şekilde etki ettiği; *demografi*, göçmenler ile yerli halk ne kadar süre içerisinde birbirlerine benzer (uyum sağlama) hale gelebildikleri; *iktisat*, göç etme eğilim ve etkilerini nelerin açıkladığı; *coğrafya*, göçün sosyo-mekansal kalıplarını neyin açıkladığı; *tarih*, göç etme nedeni, süreci, sonucu gibi durumlar ile göç arasındaki ilişkinin zamanla ne şekilde seyrettiği; *hukuk*, hukukun göçü nasıl etkilediği; *siyaset bilimi*, devletlerin göçü kontrol etmekte neden zorlandıkları; *sosyoloji* ise bütünlüşme ve dışlanmayı neyin açıkladığı sorusu üzerine göç konuları ile ilgilenmektedirler (Brettell ve Hollifield, 2000: 4). Her bir disiplin sorusunu diğer farklı disiplinlerle ortak bir yaklaşımla açıklama yoluna gitmektedir.

Ayrıca, disiplinler göç tartışmalarında yeni gözlemlenen olguları yakalayıp yeniden tanımlamak için bir başka disipline ait teorik yaklaşımları ödünç alıp verimli bir analize dönüştürebilir (Weingart’tan aktaran Boswell, 2008: 549-550). Örneğin; sosyoloji ve iktisat beşeri sermaye (human capital), kurum ve ağ; sosyoloji ve siyaset bilimi sistem ve yapı kavramlarını birbirlerinden ödünç alırken coğrafya ve iktisatın ulus ötesi mekan gibi kavramları ortak olarak kullandıkları görülmektedir (Boswell, 2008: 550).

Clifford Jansen, demografi ve iktisat biliminin yakından ilişkili olduğunu belirterek; köken ülke ile hedef ülke nüfuslarında özellikle işgücü göçlerinden kaynaklı değişimlerin ekonomik dengesizliklerden kaynaklandığını belirtmektedir. Hedef ülkeye gelen göçmenlerin göç etme niyetlerine bağlı olarak uyum sağlamalarına yönelik çalışmalar ise sosyal psikolojiyi yakından ilgilendirmektedir (Jansen, 1969: 69).

Borjas'a göre, göç teorilerine yönelik ekonomik yaklaşım üç temel soru üzerine inşa edilmiştir. Bunlar; 1. Ülkeler arası göç hareketlerinin yönünü, boyutunu ve kompozisyonunu hangi koşullar belirlemektedir? 2. Göçmenler, göç ettikleri ülkeye nasıl uyum sağlarlar? 3. Göçün, köken ülke ve hedef ülkelerin ekonomilerine ne tür etkileri vardır? Neo-klasik ekonomik göç teorilerinde göç ekonomisinin oldukça sınırlı konularına değinilmektedir. Bu teorilerden sonra geliştirilmiş ampirik çalışmalar ekonomik göç teorilerinin gelişmesine katkı sunmaktadır. King ise göç olgusunun kuramsallaşmasına benzer birtakım soruların sorulduğuna vurgu yapmaktadır. King'e göre, 1. Neden insanlar göç eder? 2. Kimler göç eder? 3. Göç alan ve göç veren ülkeler üzerinde göçmenlerin ne tür etkileri olmuştur? gibi sorular göç olgusuna belirli bir yaklaşımın oluşması için cevaplanması gereken sorulardır. Göçe ilişkin yaklaşımların belirli bir çerçeve içerisinde ele alınmasında bu soruların gerekliliği vurgulanmaktadır (Borjas, 1989: 457-458; King, 2002: 89-90).

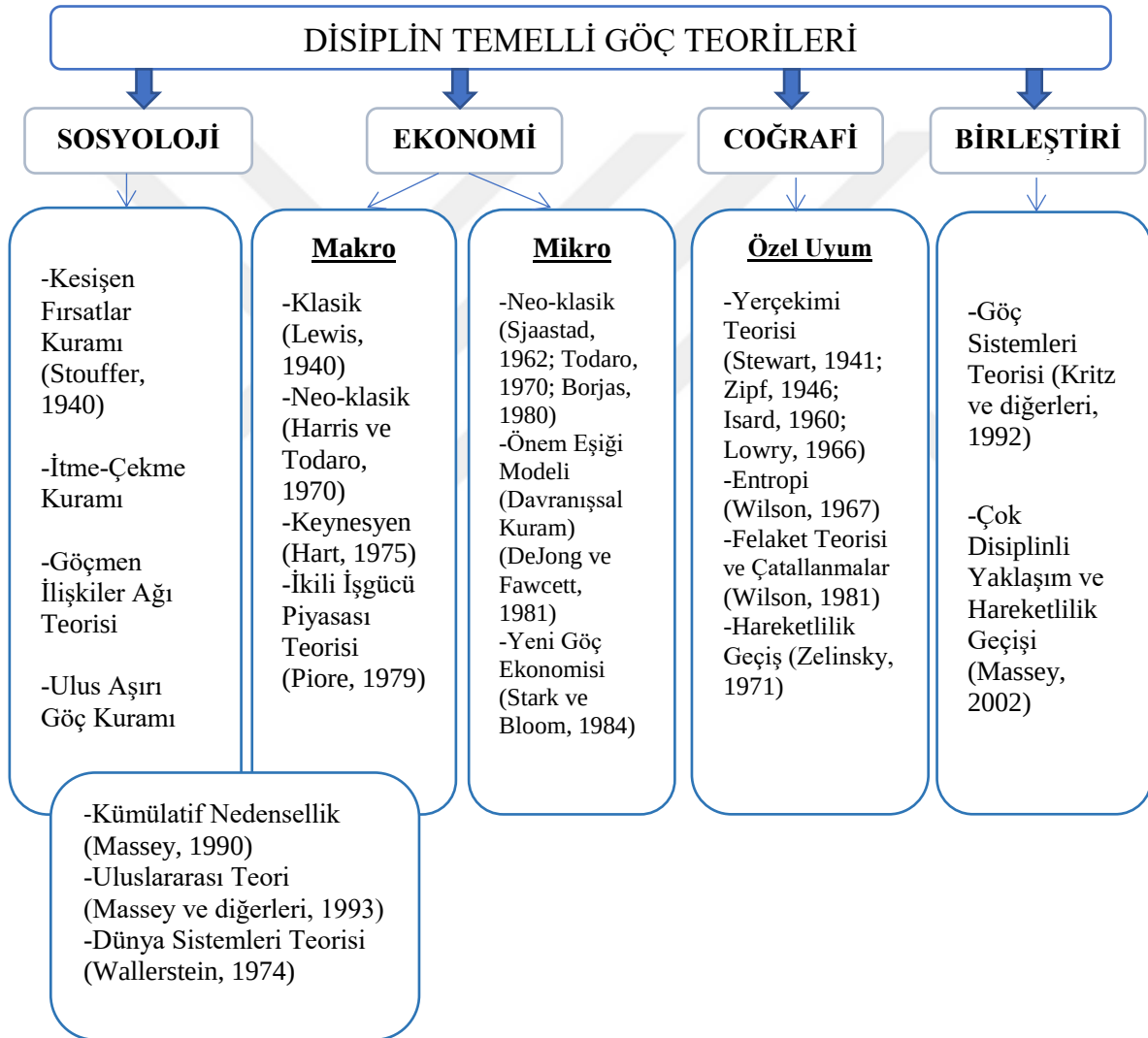
1.4.2. Göç Teorilerinin Sınıflandırması

Göç teorilerinin sınıflandırılmasına ilişkin birden çok yaklaşım olduğu görülmektedir. Castles ve Miller göç kuramlarını ekonomik teori, tarihsel-yapısalcı yaklaşım ve göç sistemleri teorileri olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırmaktadır (Castles-Miller, 2008: 30). Wood ise dengeci teori (neo-klasik) ve tarihsel-yapısalcı teoriler olmak üzere iki başlıkta ele almaktadır (Wood, 1982: 300).

Göçe neler neden olmaktadır? Göçü sürekli kılan insan hareketliliğinin devamlılığı nelere bağlıdır? Göç sonrası ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve siyasal sonuçlarına yönelik ne tür farklı yaklaşımlar vardır? Göç kuramlarına ilişkin değerlendirmeler genellikle göç olgusu yaklaşımlarına göre sınıflandırmaktadır.

Göçler, asırlardır birçok farklı dinamiklerden hareketle gerçekleşmektedir. Değişen iklim şartları ve doğal yaşam dengesine bağlı yaşanan göçlerin, gelir ve refah artırmaya yönelik

ekonomik nedenli göçlerin ve demografik, sosyal ve siyasal değişimlerin tetiklediği göçlerin her biri farklı nedenlere dayansa da birbirleri ile etkileşim halindedirler. Göçün nedeni olduğu gibi göç edenin kişisel özellikleri ve profili de göçü etkilemektedir. Örneğin; nitelikli veya niteliksiz olmak üzere işgücü göçü göç edenin niteliklerine bağlı olarak ayrılmaktadır. Göçün süresine yönelik birçok farklı yaklaşımlar üzerinden göç olgusu anlaşılmalı çalışılmıştır. Göç yaklaşımlarının kuramsal boyut kazandığı son yüzyılda değişen sosyal koşullar sürekli olarak yeni kuramsal yaklaşımların türetilmesine yol açmaktadır.

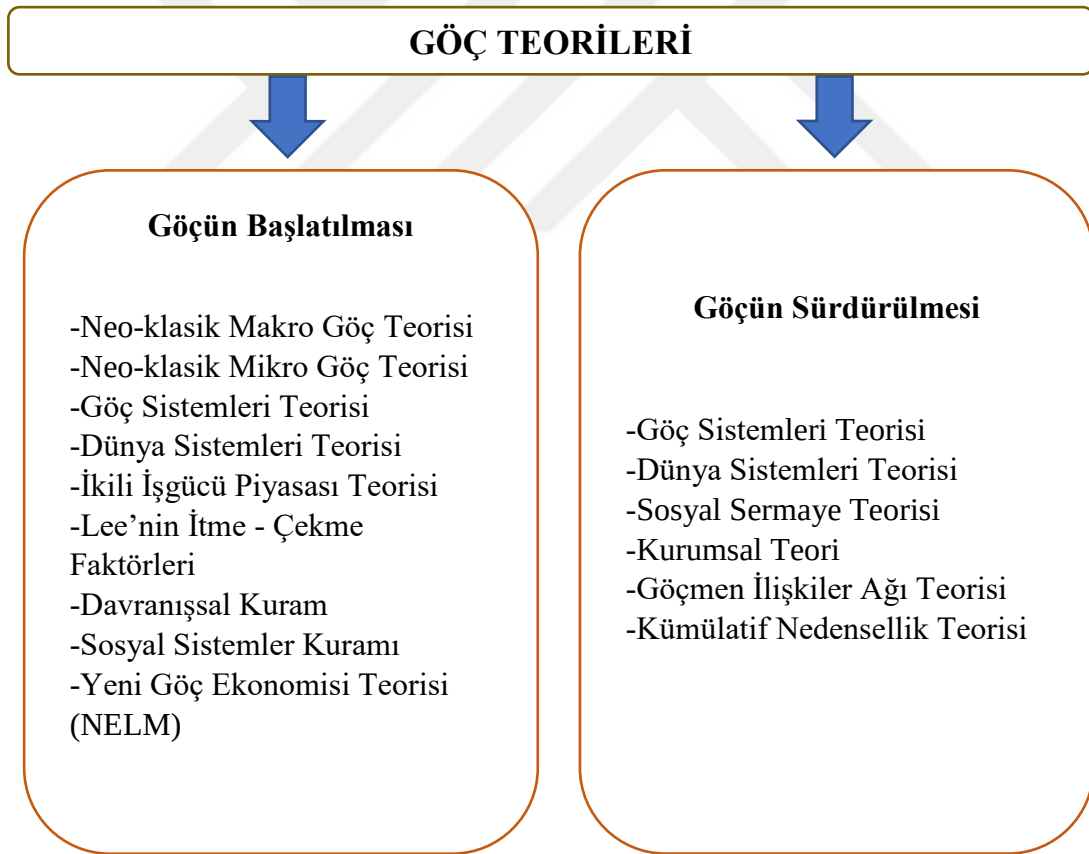

Şekil 1.2. Farklı Disiplinlere Göre Göç Teorilerinin Sınıflandırılması (Bijak, J. (2006). Forecasting international migration: Selected theories, models, and methods. çalışmasındaki şekil araştırmacı tarafından çevrilmiştir.)

Göç uzmanlarınca ortaya atılmış göç teorilerinin sınıflandırılması çalışmaları birbirinden farklılık göstermektedir. Göçe neyin yol açtığı, hangi itici ve çekici unsurlar ile göç etme kararının alındığı ve diğer çevresel etmenler gibi konular göç teorilerinin

sınıflandırılmasında öne çıkan konulardır. Ana disiplinler üzerinden göç teorilerini sınıflandıran Bijak makalesinde erken ve yakın dönem göç kuramlarını, belirlemiş olduğu dört ana disiplin üzerinden sınıflandırmıştır. Sosyolojik, ekonomik, coğrafi ve bütünleştirici olmak üzere dört türde ele aldığı göç teorileri Şekil 1.2’de görüldüğü üzere. Makro ve mikro olmak üzere ikiye ayırmış olduğu ekonomi sütununda, makro ve sosyolojik disiplinlerde ortaklık gösteren teoriler bulunmaktadır.

Göç teorileri göçün başlaması ve devamlılığı konularına da odaklanmaktadır. Göç etme kararı alıp göçe başlama süreci birtakım teorilerin yakın ilgi alanına girmekte; göçün kalıcı olmayıp devam ettirilen bir olgu olduğunu vurgulayan teoriler ise göçün sürekliliğine değinmektedir. Bu bakımdan Şekil 1.3’te, Hagen-Zanker’in göç teorilerini “göçün başlatılması” ve “göçün sürdürülmesi” şeklindeki sınıflandırmasını görmek mümkündür.

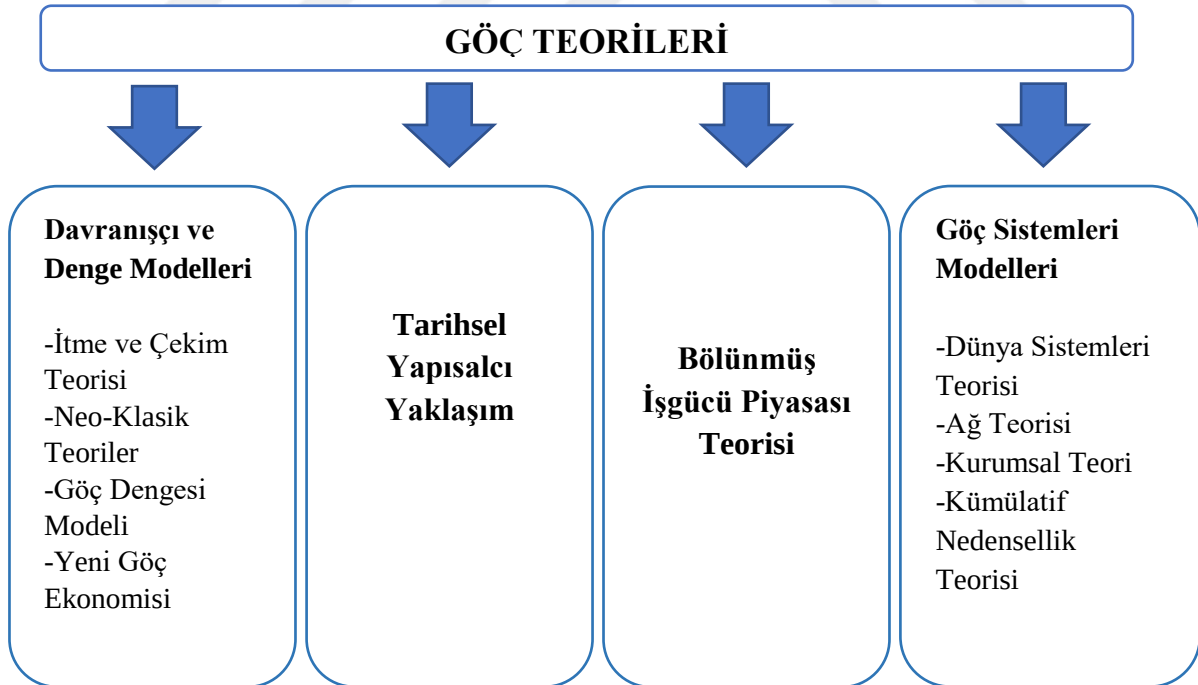

Şekil 1.3. Göçün Başlatılması ve Sürdürülmesine Göre Tanımlanan Göç Teorileri (Hagen-Zanker, Jessica. (2008). Why do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature. Working Paper, Maastricht University-Maastricht Graduate School of Governance, pp.: 6'daki şekil araştırmacı tarafından çevrilmiştir.)

1.4.3. İlgili Göç Teorileri

Göç olgusu bilhassa geçtiğimiz yüzyıldan bu yana yüzyılda akademik çevrelerce ele alınmakta; göçe ilişkin farklı yaklaşım ve teoriler geliştirilmektedir. Ravenstein'in göçü açıklamak amacıyla ortaya atmış olduğu göç yasaları birçok göç teorisyeni için zemin oluşturmuştur. Bir coğrafya bilimcisi olan Ravenstein'in çalışmaları, göç olgusunun analizi için disiplinler arası önemi göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Birbirinden farklı teorik tanımlama ve yaklaşımların ortaya çıkması ise göç olgusunun multidisipliner özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Erken dönem göç teorilerinin genel özelliklerine bakıldığında mesafe, fırsatlar, tehlikeler, geçim gibi yaşamın temel alanları ile yakından ilişki halindeki unsurlar dikkat çekmektedir. Yakın dönem göç teorileri, tıpkı erken dönem göç teorilerinin ortaya atılmasındaki gibi mevcut sınırlı sayıdaki göç teorilerinin göçü anlamak için yeterli olamayacağı temel gerekçesi ile geliştirilmiş teorilerdir. Göçün her farklı boyutunun hızla değişmesi ve yapısal farklılıklar arz etmesi çalışmacılar üzerinde sürekli motive edici bir etki oluşturmuştur.

Şekil 1.4. 21. Yüzyıl Göçlerini Açıklayan Teoriler (Wickramasinghe and Wijitapure, (2016). International Migration And Migration Theories, Social Affairs, Vol.1, No.5, 2016, pp.: 21)

Yakın dönem göç teorilerinin başat faktörü ekonomik temele sahip olmasıdır. Artan küreselleşme etkileri ve değişen ülke sınırları sosyolojik ve siyasal değişimlerin göçe doğrudan yansımalarını göstermesi bakımından önemlidir. Küresel eşitsizliklerin giderek artmasıyla göç olgusu yeniden kendini göstermektedir. Bu bakımdan yakın dönemde birçok modern göç teori ve yaklaşımları ortaya atılmıştır. Meydana gelen değişimler sürekli olarak yeni hipotezler ile sınanmış ve farklı yaklaşımların gelişmesine yol açmıştır.

Çalışmamızda teorik zemin oluşturması bakımından göç teorileri içerisinde yer alan “ikili işgücü piyasası teorisi” ve “göçmen ilişkiler ağı teorisi” bu kapsamda ele alınmıştır. Suriyeli göçü ve göçün işgücü piyasasındaki yansımalarını açıklaması bakımından bu iki teori dışındaki teorilere yer verilmemiştir.

1.4.3.1. İkili işgücü piyasası teorisi

İkiye bölünmüş (segmented) işgücü piyasası hipotezi/teorisi olarak da adlandırılan bu kuram, uluslararası göç hareketlerinin gelişmiş ülkelerin işgücü açığını gidermek üzere gerçekleştiğini öne sürmektedir. Piore bu teoriyi, kırdan kent merkezlerine göç eden özellikle siyahi işçilerin ve dezavantajlı grupların yaşamış oldukları sorunları anlama üzerine inşa etmiştir (Piore, 1972: 1).

Teorinin kurucusu olan Michael J. Piore’ye göre; uluslararası göç hareketleri, köken ülkedeki yüksek işsizlik, düşük ücret, piyasa başarısızlıkları gibi itici kuvvetlerden kaynaklanmamakta; gelişmiş-sanayileşmiş ülkelerin sürekli olarak işgücü talebinden meydana gelmektedir. Böylece düşük ücret düzeyinde çalışmaya razı olan işçiler gelişmiş ülkelere göç etmektedir (Abadan-Unat, 2017: 58; Massey vd., 1993: 440-441). Gelişmiş ülke ekonomilerinde ikinci sektörlerde kesintisiz bir şekilde işgücü talebinin olduğunu ifade eden Piore; sanayileşmiş ülkelerin bu göç hareketini destekleyen dört özelliğine vurgu yapmaktadır.

1. *Yapısal Enflasyon*: Piyasada oluşan ücret düzeyi sadece arz ve talebi yansıtmaz; aynı zamanda o ücret düzeyindekilerin sosyal statü, itibar ve prestijnin de bir göstergesi niteliğindedir. İşverenler mesleki hiyerarşinin en altında yer alan işlere minimum seviyedeki ücretin üzerinde ücret veremezler. Aksi takdirde bütün hiyerarşik ücret düzeni bu farktan etkilenecek ve işverenler, yüksek ücretlilerin zamları için sendikalardan baskı

görecektir. En düşük işlerin görülmesindeki yerli işgücü tarafından beklenen ilgi ve talebi görmeyecek olan bu işlere göçmen işgücü ithal etmek, sorunu ortadan kaldırmaktadır (Abadan-Unat, 2017: 58; Massey vd., 1993: 441).

2. *Çalışma Güdüsü ve Motivasyon:* Çalışma, sadece gelir elde etmek için değil aynı zamanda sosyal statü ve ilerlemeye de olanak sunan bir motivasyona sahiptir. Mesleki yükselmeye kariyer kaygısı gütmeyen, sadece para biriktirmek amacıyla çalışmaya istekli göçmen işgücünün varlığı gelişmiş-sanayileşmiş ekonomilerin ihtiyaçlarına karşılık bir çözüm olarak görünmektedir (Massey vd., 1993: 441-442). Göçmen işçinin geldiği ülkede kazanacağı bu para tatmin edici seviyede olup ayrıca köken ülkesinde daha yüksek bir statü ve itibar kazanmasına yol açacaktır. Dolayısıyla göçmen işçiler bu sürecin de etkisiyle kendilerini göç ettiği hedef ülkeye ait hissetmeyecek ve uyum sağlamakta zorlanacaklardır (Abadan-Unat, 2017: 58; Piore, 1979: 39-41; Toksöz, 2006: 17-18).
3. *İşgücünün Özelliğinden Kaynaklanan Maliyetler:* Ekonomideki iki büyük unsur olan sermaye ve emek, işverenleri birtakım davranışlara yöneltmektedir. Piore'ye göre, birincil sektörde çalışan yüksek nitelikli, eğitilmiş ve sosyal güvence bakımından birçok yasal koruma altındaki kişiler, firmalar için büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla işverenler işçilerine çeşitli yatırım yapmakta ve nitelikli işgücünü bir anlamda yarı sermaye unsuru haline dönüştürmektedir. Bu anlamda birincil sektörde meydana gelecek işten çıkarmalar ve işsizlik halleri beraberinde yasalardan ve sendikal baskılardan kaynaklı yüksek işsizlik ödemeleri, kıdem tazminatları ve diğer yasal yükümlülüklerin getirdiği yüksek maliyet gibi sonuçlar doğuracaktır. Yani birincil sektördeki işsizlik, işverene yüksek maliyet olarak yansıyacaktır. İşçi çıkarma maliyetlerinin yüksek olması, işverenleri ikinci sektörde istihdama yöneltmektedir. İkincil sektör düşük ücret, niteliksiz işgücü ve yasal olmayan bir takım istihdam modelleri ile işverenin işten çıkarma ve işgücü devir maliyetlerinin daha düşük olduğu piyasadır. Bu bakımdan işverenler ikincil sektörde işten çıkarma ve buna bağlı maliyetlerden korkmamaktadır (Massey vd., 1993: 442; Piore, 1979: 41-42; Toksöz, 2006: 20).
4. *Kesintisiz Göç:* Birçok teorisyene göre göç, devletlerin ve hükümetlerin alacağı her türlü yasak ve önlemlere rağmen bitmek bilmez bir eylem olarak devam edecektir. Alınan onlarca sınır ve güvenlik önlemlerine rağmen göç akımı, yasadışı olarak sığınmacı veya mülteci şeklinde artmaktadır.

Piore'nin ikili işgücü piyasası teorisindeki temel hipotez, işgücü piyasasının *birincil* ve *ikincil* olmak üzere ikiye ayrılmış olmasıdır. Birincil işgücü piyasası büyük ölçüde yerli

halkın istihdam edildiği piyasadır. Piore’ye göre birincil işgücü piyasasındaki işler, yüksek ücret, vasıf gerektiren işler, daha iyi iş fırsatları, güvence, istikrar, kariyer basamaklarının mevcudiyeti ve yükselme kolaylıklarının olduğu işgücü piyasasını; ikincil işgücü piyasasındaki işler ise, genellikle düşük ücretli, vasıfsız işler, işte ilerleme imkanının oldukça az, güvensiz ve daha az cazip işlerin olduğu işgücü piyasasını ifade etmektedir (Piore, 1978: 27-28; Piore, 1979: 35). Sermaye yoğun olan birinci sektörde işler daha fazla nitelik ve yüksek beceri gerektirirken, emek yoğun olan ikinci sektörde ise bu tür yeterlilikler aranmamaktadır (Piore, 1979: 37).

İşgücü piyasasında tabakalaşma biçim değiştirerek devam etmekte ve bir anlamda kendini tekrar üretmektedir. Bir müddet sonra yerli işgücünün niteliklerine yaklaşan etnik azınlık ve göçmen işçiler, bazı “kötü” işleri yapmak istemeyecek ve ülkeye yeni göçmen akımının gelerek bu istihdamı gerçekleştirmelerine zemin hazırlayacaktır. Eğitim, nitelik ve tecrübe istemeyen ikincil sektör işlerinde ağırlıklı olarak kadın ve göçmen işçiler istihdam edilmektedir (Toksöz, 2006: 84, 244). Göçmenler daha çok yerli işgücünün yapmaktan imtina ettikleri, düşük ücretli, daha az güvenceli, kötü işler olarak ifade edilen işlerde istihdam edilmekte iken göç ettikleri toplumdan adeta kopuk bir yaşam sürmektedir.

Piore’nin teorisindeki varsayımların tamamı çekici faktör özelliğine aittir. Diğer yandan köken ülkedeki mevcut itici faktörler teorisinin varsayımları içerisinde yer alamamasından dolayı eleştirilmektedir. Bu teorideki ön kabullerden diğeri ise bu iki farklı işgücü piyasası arasındaki geçişler pek mümkün olmadığı yönündedir (Hagen-Zanger, 2008: 7).

1.4.3.2. Göçmen ilişkiler ağı teorisi

Göçmenlerin kendi aralarında akrabalık, arkadaşlık, soydaşlık ve birtakım ortaklıklar üzerine kurup geliştirdikleri ilişki sistemlerinin neticesinde ilişki ağı setleri ortaya çıkmaktadır. Böylelikle göç edilen ülkedeki göçmenler ile köken ülkedeki halk arasındaki sosyal ilişkilerden hareketle iki ülke arasında iletişim ağı kurulmuş olur. Massey vd. çalışmalarında, ilişkiler ağı teorisini açıklarken kişilere ve kurdukları bireysel/toplumsal bağlara odaklanırlar. Kurulan bu ağı “göçmen ağları” olarak adlandırmaktadırlar. Kuram, göçün “mekan ve zaman” boyutlarıyla yeniden üretilerek süreklilik kazanmasına vurgu yapmaktadır (Massey vd., 1993: 448).

Ihlamur-Öner'e göre, göçmenlerin kendi aralarında geliştirmiş oldukları dayanışma ağları bir nevi dayanışmanın temellendiği sosyal sözleşme ve olası tehlikeler karşısında güvenlik ağı niteliğindedir (Ihlamur-Öner, 2012: 312). Göç etmede teşvik ve cesaretlendirici davranışlar göçün maliyetini ve riskleri en aza indirebilmektedir. Bu ağların göç edilen ülkede yalnızlık, manevi destek ve sosyal dayanışma gibi konulardaki rolleri de önemlidir.

Göç edenlerin göç etmeyi düşünenler ile olan ilişkilerinde göçün olası risklerinden arındırıcı ve göç etme maliyetlerini azaltıcı bir takım teşvik etkisi söz konusudur. Dolayısıyla bir anlamda ilişkiler ağı yeni göçmenler üzerinde özendirici etki yapmaktadır (Taylor, 2006: 4). Göç masraflarının azalması, göçü sürekli kılarak sınırsız olarak sürmesine yol açmaktadır (Abadan-Unat, 2017: 64).

Göç gibi belirsizlik ve risklerle dolu maceraya girilirken güvenilen kişilerden sağlanan danışmanlık ve desteklerin duygusal anlamda güçlendirici etkisi olmaktadır. Kişi, kendini etnik, dinsel veya akraba gibi referans yapıları sayesinde güven ve koruma hislerine kaynaklık edecek sosyal sermayeye sahip olur. Bu teoride sosyal sermaye, göçmenin hedef ülkeye yerleşmesinde ana unsur olarak kendini göstermektedir (Rodriguez ve Cohen, 2005: 158). Bu kişiler göç etmeyi düşünenlere yerleşme, iş bulma, yasal ve bürokratik süreçler, dil öğrenme, toplumsal norm ve kuralların edinilmesi gibi birçok konuda yardımcı olarak uluslararası göçün şok etkisini asgariye indirerek topluma uyum sağlamalarına katkı sunarlar. Kurulmuş olan göçmen ilişki altyapısıyla, tecrübe aktarımı ve bilgi paylaşımı yapılarak göçün devamlılığı sağlanmış olur (Lee, 1966: 54–55; Wilpert, 1992: 178). Göç etmenin kolaylığı ve fırsatlarını gören diğer aile üyeleri de göç edebilmekte, göç pratiği nesilden nesile aktarılmakta, köken ülkeye yapılan döviz transferleri artmakta, ticaret ve yatırım genişlemekte ve ekonomik büyümeye pozitif etki oluşturmaktadır (Xenogiani, 2006: 18). Göçmen ilişki sistemleri ne kadar gelişmiş ise insan hareketliliği ve ekonomik ilişkiler de bir o kadar genişleyecektir.

Güçlü aile bağları sayesinde göçmen işçiler ve işverenler köken ülkelere yapacakları döviz transferleri için güven duydukları bu sosyal ağlardan faydalanabilmektedir. Bu ilişkiler özellikle düzensiz göçmenler için hayati derecede öneme sahiptir. Çünkü hedef ülkede düzensiz göçmenlerin yasal oturma ve çalışma izinlerinin olmamasının yanı sıra banka hesabı açma gibi olanakları bulunmamakta dolayısıyla enformel kanal olarak göçmen ağlarına başvurumaktadırlar (Anghel, 2008: 796).

İlişki ağları teorisi göçün sadece bir takım çekici unsurlardan değil, aynı zamanda bazı itici unsurlardan da kaynaklanabileceğini belirtmektedir. Aile içi çatışmaların etkisiyle kişi köken ülkesini veya yaşadığı coğrafyayı terk edebilmektedir (Hugo 1981: 196). Yaşanan yoksulluk ve maddi sıkıntılardan kaynaklı aile gelirini artırma stratejisi olarak göçe başvurabilmektedir (Hugo 1981: 196; Stark, 1991). Böylelikle zorlayıcı faktörler nedeniyle göçe karar veren kişi bireysel ve sosyal bağların avantajlarını kullanarak göç etme sürecini daha rahat yaşayabilmektedir.

Castles ve Miller'a (2008) göre, ilişkiler ağı teorisi göçü, göçmen merkezli analiz ederek günümüz göç sorunlarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasına imkan vermektedir (Castles ve Miller, 2008). Literatürde; Dunlewy ve Gemery (1970) ABD'ye göç eden Avrupalıların durumlarını; Alvarez-Plata ve diğerleri (2003) Orta ve Doğu Avrupa'dan Avrupa'ya gerçekleşen göç akımlarını; Hatton (1995) İngiltere'ye yapılan uluslararası göçleri açıklarken ilişkiler ağı teorisinin önemine vurgu yapmaktadır (Kandemir, 2010: 22-23). Ayrıca, ilişkiler ağı teorisinin iç göçlerin araştırılıp incelenmesinde de başvurulan teorilerden biri olduğu bilinmektedir.

Diğer yandan göç edenler ve potansiyel göçmenler, arasındaki sosyal ilişkinin fazla gelişmesi durumunda göç ettikleri ülkede toplumsal temasa ve uyuma ihtiyaç duymayıp bizzat kendi elleriyle sosyal izolasyonu oluşturabilirler. Bu durum göçmenlerin göç ettikleri ülkede belirli yaşam alanları ve mesleki anlamda kümelenmelerine neden olabilir. Böylelikle ev sahibi toplum kendi sosyal yalıtımlarını inşa etmiş olur. Göçmenlerin toplumsal uyum süreci başlayamamakta ve karşılıklı önyargıların kalıcı olmasına yol açabilmektedir. Göçmenler göç ettikleri ülkede kurdukları sosyal yaşam alanlarında dışa kapalı bir yaşam sürebilirler (Faist, 2003: 237-243; Yaman, 2019: 58). Bu durum, göçmenlerin sosyal hareketliliğini katı bir şekilde sınırlandırarak, göç ettikleri toplumun dili ve kültürlerini öğrenme ihtiyaçlarını ortadan kaldırmaktadır. Nitekim Perşembe (2005) ve Yaman'ın (2017) yaptığı araştırmalar; Almanya'ya göç eden Türk göçmenlerin içe kapalı yaşam tercihlerinden kaynaklı birtakım sorunların doğmasına yol açabildiğini göstermektedir (Perşembe, 2005; Yaman, 2017).

Göçmen ağları, işgücü piyasası için göçmen emeğinin belirli sektörlerde ve işlerde yoğunlaşması gibi bir duruma da yol açabilmektedir. Zincirleme göç bazı mesleklerde ve iş sahalarındaki göçmen örüntülerini oluşturabilmektedir (Poros, 2001: 244).

Göçe ilişkin ortaya konan bütün kuramların hemen hemen ortak noktası, zaman ilerledikçe sürekli olarak göç etme eyleminin devam edeceği yönündedir. Göç kuramları değişen yeni sosyo-ekonomik koşul ve yapılar tarafından sorgulanmakta, geliştirilmekte ve yenileri eklenmektedir. Sürekli değişim ve dönüşüm süreci içerisindeki var olan sosyal gerçekliğin anlamlandırılması ve ele alınması dinamik bir yapıyı ifade etmektedir. Dolayısıyla, göç olgusunun sürekli yeni formlar ve koşullar altında gerçekleşiyor olması, teorik ve kuramsal yaklaşımlarda yeni alternatiflerin gelişeceğinin göstergesidir.

1.5. Göçün Aktörleri

Yukarıda göç davranışlarını ortaya çıkaran temel dinamiklere yönelik birçok farklılıklara değinilmiştir. Göç araştırmalarında, göçün nedeninin yanı sıra göçü gerçekleştiren kişi veya kişilerin kim olduğu da bir hayli önem arz etmektedir. Ayrıca göçün ekonomik, siyasal ve sosyal etkileri de akademik çalışmalarda önemli bir tartışma alanını ifade etmektedir.

Göç hareketinin neden ve sonuçlarının dışında, göç edenlere sağlanan statülerin temel belirleyici nitelikte olduğu bilinmektedir. Göç eden kişileri ifade eden statüsel ayrışmalar, kişilerin hak ve sorumluluklarında ciddi değişikliklere kaynaklık edebilmektedir. Gündelik hayatta tanımsal olarak pek ayırt edilemeyen göçmen, sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici koruma gibi kavramlar birçok kez birbirlerinin yerine kullanılabilmekte ve karıştırılabilmektedir. Anlam karmaşasının ötesinde, statülerin sağlamış olduğu hak ve sorumlulukların farklılaşması, yanlış yorum ve düşüncelerin gelişmesine neden olabilmektedir. Bu kavramlar başta göç etme nedeni olmak üzere hukuksal ve siyasal anlamda ayrışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu başlık altında göçmen, sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici koruma kavramları ele alınıp incelenecektir.

1.5.1. Göçmen

Gündelik hayattaki yaygın kullanımından dolayı göç eden kişilerin genelini ifade etmesi bakımından göçmen kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla ulusal ve uluslararası yasaların vermiş olduğu statülerin ötesinde göçmen kelimesinin insanlarca sık

kullanılması, göç eden kişiyi tanımlaması açısından en yaygın yanlış ifadeyi temsil edebilmektedir.

Göçmen kavramı, ekonomik kaygılardan dolayı yaşadığı ülkeyi gönüllü olarak terk eden ve başka bir ülkeye yasal yollardan giriş yapıp yasalar çerçevesinde yaşayan kişileri ifade etmektedir (Kılıç, 2006: 177).

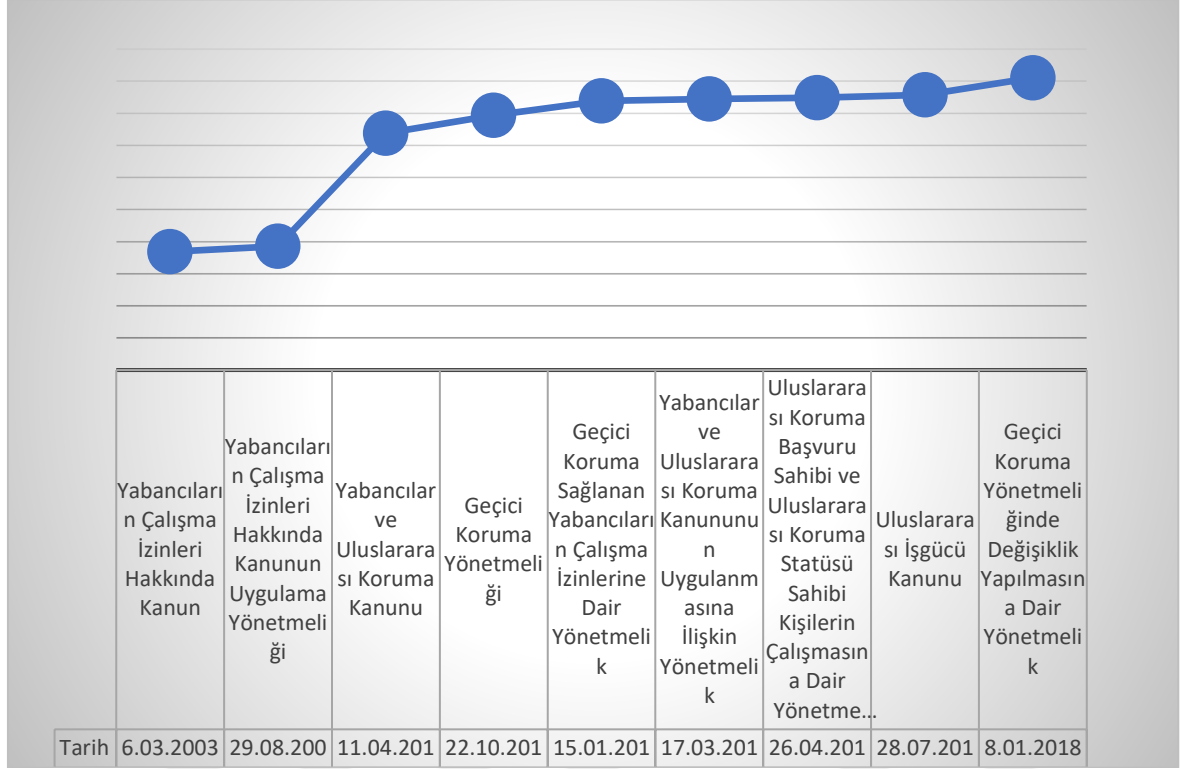
Adıgüzel'e göre göçmen, göç etme şekli düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin gittiği ülkede bir yıldan daha uzun süre kalan kişidir (Adıgüzel, 2016: 5). Göçmenlerin ülkeye giriş şekilleri, yasal veya yasadışı yollar olması bakımından düzenli veya düzensiz göçmen şeklinde farklı adlandırıldığına yukarıda değinilmiştir. Fakat bu tür sınıflandırmalar göçmen tanımını etkilememektedir. Göçmen kavramı diğerlerinden farklı olarak, göç eden kişinin ekonomik ve sosyal olarak daha iyi yaşam koşullarına erişme istek ve iradesinde olmasıdır.

Göçmenlik, gönüllülüğü içerirken; zulüm ve baskı özelliği taşımamaktadır. Burada göç, herhangi bir zorlama olmaksızın kişinin kendi özgür iradesi temelinde gerçekleştirilmektedir. Yaşam kalitesini ekonomik olarak yükseltmek ve refaha erişmek amacı taşıması bakımından göçmen, diğer kavramlardan ayrılmaktadır. Kişi, kendisinin ve ailesinin ekonomik durumunu daha iyi geliştirebileceği ülkeye göç etmektedir.

Türkiye'deki yasal mevzuatlarda göçmen kavramına tek bir açıdan yaklaşarak soy ekseninde tanımlandığı görülmektedir. 5543 sayılı İskan Kanunu'nun 3. Maddesinde göçmen: "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır" (5543 Sayılı İskan Kanunu) şeklinde tanımlanmıştır. İskan Kanunu'nda yer alan göçmen tanımının kimlik ve kültür temelli bir ifade olduğu görülmektedir. Kanun'daki göçmen tanımına göre, Türk kültürü ve Türk diline yakın kişilerin göçmen olarak tanımlandığı dikkat çekmektedir. Kanunla Türk kökenlilerin Türkiye'ye göç etmeleri teşvik edilmiştir (Dedeoğlu, 2016: 50).

Bütün dünyaya benzer bir şekilde, Türkiye'de de artan göç olaylarına bağlı olarak yasal düzenlemelerde ilerlemeler mevcuttur. Yıllar itibariyle artan göç olaylarına bağlı olarak Türkiye birçok farklı göç türüne maruz kalmıştır. Türkiye'deki yabancı ve göçmenlere statü sağlanarak haklar tanınması amacıyla son yıllarda yasal çalışmaların hız kazandığı görülmektedir. Güvenlik, barınma, sağlık, eğitim-öğretim, işgücü piyasasına erişim gibi

birçok sosyo-ekonomik imkanların sağlanmasına olanak tanıyan yasal düzenlemelerin bazılarını aşağıdaki grafikte görmek mümkündür.

Grafik 1.1. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Yabancılar Yönelik Getirilen Yasal Düzenlemeler (Grafik araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.)

Son yıllarda giderek artan göç hareketleri birbirinden farklı nedenlere bağlı olarak çeşitlendiği görülmektedir. Özellikle geçtiğimiz son on yılda başta Suriye olmak üzere birçok ülkeden Türkiye’de yönelik artan göç olayları sonrasında yabancıların Türkiye’de sayılarının giderek arttığından bahsedilebilir. Bu kapsamda Türkiye kendi sınırları içerisindeki yabancılar için birtakım yasal düzenleme yapmış olup yukarıdaki grafikte bunları görmek mümkündür.

1.5.2. Sığınmacı

Uluslararası Göç Örgütü’ne göre sığınmacı, “Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (UGÖ, 2019: 74).

Sığınmacılar, haklı nedenlerle zulüm görme korkusu duydukları veya kötü muamele gibi ciddi zarar görme riski taşıdıklarından dolayı kendi ülkelerine geri dönemedikleri ya da geri gönderilemedikleri için uluslararası koruma talep etmektedirler (FRA, 2014: 43). Sığınmacılar, yaşadıkları ülkede kalmaya devam etmeleri halinde bir şekilde zarar göreceklərini düşünmektedir. İlgili sebeplerle bir başka ülkeye sığınmış ve iltica başvurusunda bulunmuş olup, mültecilik statüsü için başvurusu henüz sonuçlanmamış kişiler sığınmacı olarak değerlendirilmektedir.

Sığınmacılar, mültecilik başvuruları sonuçlanıncaya kadar başvurdukları ülkede kalma, insani yaklaşım ve muamele görme hakkına sahiptir (Koç vd. 2015: 67). Sığınma hakkı her ne kadar temel bir insan hakkı olan sığınma hakkı, ekonomik külfet, sosyal sorun riski ve güvenlik gibi kaygılarla zaman zaman ev sahibi ülkelere görmezden gelindiği bilinmektedir.

Sığınmacılık, 2000’li yıllardan bu yana kendisini giderek hissettiren ulus devlet anlayışıyla, özellikle AB ülkeleri ve ABD’de daha çok güvenlik ekseninde ele alınmakta ve artan sığınma olayları sınırlandırılmaya çalışılmaktadır (Kahya-Sallan Gül, 2013: 144). Diğer yandan dünyanın farklı coğrafyalarında artan savaş, silahlı çatışma, iç savaş, terör, salgın hastalıklar, doğal felaketler vb. olumsuzluklar, yıllar itibarıyla sığınmacı ve mülteci sayılarında giderek artışa yol açmaktadır.

YUKK’un yürürlüğe girmesi ile sığınmacı kavramının şartlı mülteci olarak tanımlandığını öne süren Şen ve Özkorul’a göre sığınmacı, Avrupa dışından gelen ve koruma talep eden kişiler için kullanılmaktadır (Şen ve Özkorul, 2016: 92).

1.5.3. Mülteci

Mültecilik kavramı yönelik tanımların sayıca fazla olsa da içeriklerinde ciddi farklılıklar bulunmamaktadır. Bunda Birleşmiş Milletlerin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin mülteci kavramını açık bir şekilde tanımlamış olmasının katkısı vardır. Sözleşmeye göre mülteciyi:

1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonunda; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında

bulunan; bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen, tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi

olarak tanımlamıştır.

Mülteci, vatandaşı olduğu ülkenin dışında ikamet eden ve sahip olduğu ırk, din, uyruk, belirli bir sosyal gruba üyelik, siyasi görüş ve zulüm korkusu nedeniyle geri gönderilmeyen veya geri dönmek istemeyen kişiyi ifade etmektedir. Turton’a göre mülteci, zulüm korkusuyla ülkesinden ayrılmak zorunda kalarak başka bir ülke sınırına geçmiş kişidir (Turton, 2003: 12).

Sözleşmeyi imzalayan ülkeler, mültecilere geçici ve daimi ikamet statüsüne girmelerine izin vererek, uluslararası korumayı taahhüt ederler. Bu açıdan başvuran bütün sığınmacılar olası mülteci olarak görülmektedir. Mültecilik statüsü verilip verilmeyeceğine ilişkin karar alınıncaya dek, sığınmacılar geldikleri ülkeye gönderilmezler ve koruma altına alınırlar (UNHCR, 1997).

Özellikle Avrupa ülkeleri mültecilere yönelik politikalarında ulus devlet anlayış ile hareket etmekte; bütün dünyada her yıl giderek artan mülteci sayılarına rağmen daha sınırlı politikalar uygulamaktadır (Schuster, 2003: 234-235).

Mültecilik, iltica etme başvurusu neticesinde elde edilen bir hak olması sebebiyle hukuki statülüğü ifade etmektedir (Odman, 1995: 189). Mültecilik statüsü mekânsal bir ayrışma ile sadece Avrupa ülkelerinden kaynaklanan göçleri ifade etmektedir. Temel insan haklarına yönelik tehditlere coğrafi ayrıcalık getirilmesi uluslararası hukukun insanlığa dair problemi olarak görülebilir.

Göç türlerinde temel kriterlerden biri olan “gönüllülük” ayrımı, göçmen ve mülteci kavramlarının tanımlanmasında ayırt edici bir rol üstlenmektedir. Kişilerin görmüş oldukları veya görebilecekleri siyasi baskı ve zulüm korkusu ise “zorlayıcı” unsur olarak değerlendirilmektedir. Zorunlu göçlerin artması mülteciliği bütün dünya genelinde artırmıştır.

Türkiye’de 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda mültecilik şu şekilde tanımlanmaktadır:

Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan yada söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir (YUKK, md.: 61).

YUKK’un yapmış olduğu mültecilik statüsü tanımına bakıldığında 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Devlet zulmü ve baskılardan kaçarak gidecek yer arayan Yahudi Alman mültecileri, gönüllü göç hareketlerinin tersine gelişen zorunlu göçlere örnek olarak gösterilebilir. Hakikaten mültecilik tarihinde şiddet ve insan akımını özetlemesi noktasında Nazi Almanya’sı çarpıcı bir örnektir. Neumark, Almanya’da dönemin Nazi Rejimi’nin faaliyetlerinden kaçmamak gibi bir davranış sergilenemeyeceğini belirterek mülteciliğin zorunlu bir durum olduğunu vurgulamaktadır (Neumark, 2017: 97).

Avrupa’daki sıkı göç politikalarının aksine Türkiye farklı bir yol izlemiştir; Cumhuriyet’in henüz kurulmuş olduğu yıllarda başta fen, sağlık ve teknik alanlar olmak üzere, maliye, iktisat, hukuk, üniversite gibi bilimsel alanlarda birçok yabancı ülkeye getirilmiştir. Bu nitelikli mülteciler ekonomi, sanayi ve eğitim konularında gelişme ve kalkınma projesi olarak kullanılmıştır. (Neumark, 2017: 97). Nitelikli işgücü olarak Türkiye’ye getirilen Yahudi bilim insanları, birçok kürsü, fakülte ve üniversitelerin kurulmasına vesile olmuş, veterinerlik, diş hekimliği ve tıp gibi sağlık alanlarında kaliteli insan kaynaklarının oluşmasına katkı sunmuştur. 1933-1945 yılları arasında 1500’ün üzerinde bilim insanı, sanatçı ve teknisyenin içinde olduğu mültecilere Türkiye ev sahipliği yapmıştır (Bilen, 2019: 15). Tıpkı geçmişte olduğu gibi bugün de Türkiye modern devletlerin kabul etmediği mültecilere ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye, Suriye iç savaşından kaçmak zorunda olan zorunlu göçmenlere ev sahipliği yaparak karşılaşılan bu insanlık suçuna sessiz kalmamaktadır.

1.5.4. Şartlı Mültecilik

Mültecilikten sonra YUKK'ta uluslararası koruma ile belirtilen ikinci statü şartlı mülteciliktir. YUKK'a göre şartlı mülteci tanımı şu şekilde tanımlanmaktadır:

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir (YUKK, md. 62).

Avrupa dışından gelmiş olup uluslararası koruma başvurusunda bulunan sığınmacılar 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmesiyle birlikte “şartlı mülteci” olarak değerlendirilmektedir. YUKK, coğrafi bir kısıtlama ile tanımsal farklılığın oluşmasına yol açmıştır (Baran Çelik, 2015: 76-77; Şen vd. 2019: 16-17). Söz konusu kanun ile Avrupa ve Avrupa dışı ayrımı mülteci ile şartlı mültecilerin kavramsal olarak yollarını ayırmıştır. Yani şartlı mültecilik statüsünü mültecilikten ayıran fark; kişinin Avrupa dışındaki herhangi bir ülkeden gelmesi ile erişilen bir statü olmasıdır.

Şartlı mültecilikten mültecilik statüsüne geçiş için Türkiye'de yaşayan yabancıların BMMYK Ankara Ofisi'ne başvurarak mültecilik değerlendirmesinden uygunluk alması gerekmektedir (Sert ve Yıldız, 2017: 97).

1.5.5. İkincil Koruma

YUKK ikincil korumayı şu şekilde tanımlamıştır;

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (YUKK, md. 63).

İkincil koruma statüsü, Cenevre Sözleşmesi'ne göre, mülteci olarak değerlendirilemeyecek kişilere uluslararası koruma kapsamında tanınan bir statüdür (Baran Çelik: 2015: 78).

1.5.6. Geçici Koruma

Geçici koruma kitlesel göç olaylarının yaşandığı, bireysel başvuru ve değerlendirmelerin pek mümkün olmadığı durumlarda başvurulacak acil uygulamayı ifade etmektedir. Buradaki temel hedef, sığınan yabancıların can güvenliğini sağlayıp, “geri göndermeme ilkesi” bağlamında temel haklarını güvence altına almaktır (Kaya ve Eren, 2015: 33).

Geçici koruma kavramı geniş bir kapsamdan ziyade spesifik bir uygulamayı ifade etmektedir. Edwards geçici korumayı “sığınmacıların kitlesel akınına karşı alınan kısa süreli, olağanüstü bir tedbir” şeklinde tanımlamaktadır (Edwards, 2012: 5). UGÖ geçici korumayı, “Çatışma veya yaygın şiddet ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın Devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme.” olarak tanımlamaktadır (UGÖ, 2019: 33).

Geçici koruma ani göç olaylarında ve sayıca çok fazla kişilerin kitlesel olarak göç etmesi neticesinde başvurulacak bir uygulamadır. Böylelikle, göç etmek zorunda kalanların tamamını kuşatacak şekilde koruma kalkını sağlanmaktadır.

Türkiye’de geçici koruma kavramı hukuki olarak düzenlenmiş olup ilgili kanunlarda tanımlamalar mevcuttur. YUKK’un geçici koruma kapsamındaki hükmü şu şekildedir;

(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (YUKK, md. 91).

Türkiye, geçici korumayı 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı YUKK’un 91'inci maddesi ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan 13/10/2014 tarihli “Geçici Koruma Yönetmeliği” (GKY) çerçevesinde sağlamaktadır (www.goc.gov.tr).

GKY’de geçici korumanın uygulanacağı yabancılara ilişkin 7. Madde şu şekilde bir kapsamı ifade etmektedir: *“Geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır”*.

Suriye’deki silahlı çatışmalardan kaçarak yıllar itibariyle Türkiye’ye kitleler halinde gelen göç dalgaları sonucunda getirilen hukuki düzenlemeler ile “Suriyeliler” geçici koruma sağlanan yabancı olarak kabul edilmiştir. Böylelikle, Türkiye’de Suriyelilere sağlanan geçici koruma uygulamasıyla geri göndermeme ilkesi geçerli olmuş; açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul edilenlerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması söz konusu olmuştur. Geçici koruma kapsamında sağlanan eğitim-öğretim ve sağlık hizmetleri, işgücü piyasası, sosyal yardım ve hizmetlere erişim imkanı bulan Suriyelilerin öncelikli olarak kayıtlı olmaları gerekmektedir. Kayıt olmaları halinde kendilerine “99” ile başlayan yabancı kimlik numaraları verilen Suriyeliler, Türkiye’deki kanun ve yönetmelikler gereğince geçici koruma sağlanan yabancılara sunulan hizmetlerden yararlanabilme fırsatı bulabilmektedir.

1.6. Göçmenlerin Yaşadıkları Topluma Uyum Süreçleri: Fırsatlar ve Tehditler

Özellikle son otuz yıllık süreçte artan göç olayları, ev sahibi ülkeleri bazı yenilikçi uygulamalara başvurmalarını gerektirmiştir. Nüfus yapılarındaki değişiklik sadece sayısal anlamda değil, aynı zamanda ülke demografilerinde de yapısal değişimlere neden olmuştur. Bu durum, yöneticileri sosyal, kültürel ve ekonomik birçok alanda iyileştirme yapmalarında ve sosyal dönüşümleri gerçekleştirmelerinde zorlayıcı etki uyandırmıştır. Bu açıdan geliştirilen bazı kavramlar göç sonrası müreffeh toplum ve ekonomik koşulların oluşturulmasında pozitif anlam ifade eden yenilikleri ifade etmektedir. Bunlardan bazıları aşağıda ifade edilmiştir.

Göçe ilişkin pozitif etkileri ifade eden kavramlardan başlıcaları uyum ve çokkültürlülük kavramlarıdır. O açıdan göç edilen toplumda göç sonrası süreçleri yakından ilgilendiren bu kavramlara yer vermek gerekmektedir.

Göç literatüründe yer alan *uyum* tartışmaları bağlamında Türkiye’deki GKS⁴ Suriyelilerin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak toplumsal uyumları açısından teorik bir tartışmaya yer vermek gerekmektedir. Bu açıdan ortaya atılan yaklaşımların uyum konusunda geliştirilecek politika ve çerçevelerin belirlenmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Göç sonrası dönemi ifade etmesi bakımından belki de en etkin kavram “değişim” kavramıdır. Ev sahibi ülkedeki hemen hemen her dengeyi değiştirip yeni bir düzeni inşa etmesi bakımından göçler, dönüşüm aracı rolü üstlenmektedir. Faist, göçün dönüştürücü etkisinin büyüklüğünü göstermesi bakımından “Göçmenler hiç durmadan dillerin, kültürlerin, normların, toplumsal ve sembolik bağların dönüştürülmesiyle meşgul” ifadesini kullanmıştır (Faist, 2003: 311). Uyum kavramı bu dönüşümün göçmenlerin geldikleri ülkede ev sahibi halk ile barışık bir düzen içerisinde yaşam koşullarını oluşturabilmesini ifade etmektedir.

Bloch vd. uyumu, ev sahibi toplum içinde mülteciler ile ev sahiplerinin hem sosyal hem de ekonomik açıdan kaynakları ortak kullanmaları halinde çatışmanın oluşmaması şeklinde tanımlamaktadır (Bloch vd. 2000: 170). Uyum, göçmenlerin özellikle yaş, eğitim ve cinsiyet bakımından ev sahibi ülkedeki yerlilerle benzer konuma sahip olmalarını ifade etmektedir (Doomernik vd., 1998: 5). Harrel-Bond’a göre ise mültecilere dair sosyal statü veya sosyal konumdan bahsedebilmek için mültecilerin yaşadıkları toplumda yerli halk ile benzer sosyo-kültürel imkanlara erişebilmeleri gerekmektedir (Harrel-Bond’dan aktaran Bulic ve Dongieux, 1999: 100). Uyum kavramındaki belirleyici unsur, ayrım gözetilmeksizin hem ekonomik hem de sosyo-kültürel fırsatlara erişim hakkının sağlanması ve çatışma alanlarının ortadan kaldırılması olarak ifade edilebilir.

Bozic, uyumu tanımlarken çoklu ayrıma başvurmaktadır. Ona göre uyum kavramı, göçmenlerin yaptıkları işin türleri ve maddi başarıları ile ilintili işgücü piyasasındaki konumlarını ifade eden *ekonomik uyum*; sosyal ilişkilerin biçimini ve yoğunluğunu içeren *sosyal uyum*; politik hakların sağlanması ve katılımını içeren *politik uyum*; kültürel değerlerde hakim olan ev sahibi toplumun sembolik alanlarına yeni göçmenlerin katılımını ifade eden *kültürel uyum* olmak üzere dört farklı boyutuyla ele alınabilmektedir (Bozic’den aktaran Bulic ve Dongieux, 1999: 101).

⁴ Çalışmamızda “geçici koruma sağlanan” ifadesi GKS şeklinde kısaltılarak kullanılmıştır.

Göçmenler nihayetinde çalışma hayatına girip emeği ile ekonomik kazançlarını sağlamak zorunda kalmaktadır (Akalın, 2015: 89). Ekonomik boyutuyla uyum kendi içerisinde birden fazla alt başlığı ilgilendirmektedir. Üretim yapabilme ve iş kuram fırsatları, işgücü piyasasına ve refaha erişim olanakları gibi göçmenlerin ekonomik yaşam olanaklarının sağlanarak geliştirilebilmesi açısından pek çok politika ve uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal boyutuyla uyum, işlevselci yaklaşımla bir yandan sistemin bozulmasını ve sekteye uğramasını önleyen diğer yandan da sistemin bir bütün olarak işlemesi için iş birliğini üreten ilişki tarzı olarak tanımlanmaktadır (Parsons'dan aktaran Scott, 2014: 360). Bu açıdan uyumun toplumsal anlamda fonksiyonel bir rol üstlendiği söylenebilir.

Uyum, ev sahibi ülkeye gelen göçmen veya diğer azınlıkların geldikleri toplumdaki çoğunluğu oluşturan toplum üyeleri arasında çift yönlü iletişimin kurulabilmesini ifade etmektedir. Karşılıklı ilişki açısından yerleşik kültürde bütünleşmeye rehberlik etmesi gereken kurumların mevcudiyetinden dolayı herhangi bir olumsuzlukta göçmenler sorumlu olarak suçlanmamalıdır (Modood, 2014: 75). Bu bakımdan uyum, karşılıklı sorumluluk ve özveri gerektirmektedir.

Yaşanılan göç olaylarının kalıcılığı ve geçiciliği sürekli tartışılan konular arasında yer almaktadır. Bu tartışmaların seyrini uyum süreçlerinin ne denli gerçekleştiği belirlemektedir. Göç olayları sonrasında göçmenlerin uyumları konusuna dair tartışmalar, kalıcılığın yer edindiğine dair temel kanıt niteliğindedir (Jacobsen, 2001: 26). Uyum kavramı aynı zamanda birliktelik ve paylaşıma da vurgu yapmaktadır (Nizam ve Kahraman, 2016: 808). Dolayısıyla sosyal bütünlüğün sağlanması kaçınılmaz olarak uygulama alanına dönüşmektedir.

Göç politikalarının belirlenmesinde göçmenlerin ülkeye geliş amaçları belirleyici konumdadır (Ciğerci Ulukan, 2008: 31). Fakat ülkeye gelen kitlenin zaman içerisinde ülkedeki koşulları ve beklentileri değişmektedir. Dolayısıyla göçe dair uygulanacak politika ve programların uygulama aşamasında sürekli izleme ve esneklik önem arz etmektedir.

Etkin ve kurumsal uyum politikaları ile uzun vadeli sosyal sorunların ortaya çıkmasının önüne geçilebilmekte ve toplumsal uyumun temelleri atılabilmektedir. Bu açıdan başta devletler, sivil oluşumlar ve yerel yönetimlerin uyum politikalarının belirlenmesi sürecinde

yönetişim yetenekleri önem arz etmektedir. Nitekim aynı toplumda bir arada yaşayan kişilerin oluşturduğu kültürler arası dengeli uyumluluk bir anlamda kurumlar arası uyumluluk ile eşgüdümlüdür.

Kişinin ekonomik fırsatlara erişme noktasında önünde herhangi bir engel olmaması durumu ve nitelikler, çalışma koşulları, ücret bakımından diğerleri ile arasında uçurumlar olan tabakalara ayrılmaması, o kişinin işgücü piyasası ile bütünleşmiş olduğunu göstermektedir (Modood, 2014: 215). Burada Modood'un kabul edilebilir cüzi bir farklılaşmayı normal gördüğü fakat farklı kesitlere bölünmüş bir yapıdaki ayrılmayı uyumsuzluk olarak ifade ettiği görülmektedir. Nitekim işgücü piyasası açısından göçmenler ile yerel halk arasında net eşitlik olarak değerlendirme yapmanın pek mümkün olmadığı altını çizmektedir.

6458 sayılı YUKK 96. Maddesinde yer alan “Uyum” başlığı Türkiye’de yaşamakta olan yabancılara yönelik uyum çalışmaları açısından önem arz etmektedir. İlgili madde şu şekildedir:

- (1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.
- (2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.
- (3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır.

YUKK’daki düzenlemede, uyum konusundaki yönetim ve kurumlar arası koordineli çalışmaların gerçekleştirilmesine dair ibareler yer almaktadır. Ayrıca yasa, yabancı kişilerin yerleştikleri ülkeye ait kültür ve değerlerine yönelik eğitim olanaklarına katılma imkanı vermektedir.

Diğer yandan literatürde yer alan *çokkültürlülük* kavramının göç sonrası süreç için anahtar rol oynayabildiği görülmektedir. Bu açıdan uyum çalışmalarıyla gelişen kültürel

etkileşimlerin toplumsal fayda üretme kapasitelerinin kişi ve gruplar arası ilişkileri yeniden şekillendirebileceği düşünülmektedir.

Birbirinden farklı toplumsal değerlere sahip kesimler aynı anda bir arada olabildiklerinde toplumsal uyumdan bahsedilebilir (Jensen, 2010: 5). Charles Taylor’a göre çokkültürlülük, birbirinden bağımsız farklı kültürlerin bir arada yaşama zemini bulmasıdır. Taylor, ev sahibi ülke ile göçmenler veya diğer azınlıklar arasında çokkültürlülük ilişkisinin gelişebilmesinde eşitlik kavramına vurgu yapmaktadır. Taylor, evrenselci yaklaşım ile toplum içerisinde herkesin eşit haklar çerçevesinde ortak yaşama katılabilmelerinin sadece sınırlı bir kesimin sahip olduğu hakların ayrıcalık olmaktan çıkartılıp herkese sunulması yoluyla mümkün olacağını söylemektedir (Taylor, 1992: 38-39).

Kymlicka’ya göre göçmen grupların uyumunda üç olgu büyük önem taşımaktadır: saygı, kabul ve hoşgörü. Ev sahibi ülkenin göçmenlerin kimlik ve kültürlerini tanımaması toplumsal uyum sorunlarına yol açabilmektedir (Kymlicka, 2004: 493-494).

Kymlicka ulusun, toplumsal kültürün bizzat kendisi olduğunu ifade etmektedir. Ona göre çok uluslu devletlerin sahip oldukları kültürel çeşitliliğin temelinde normlar, kültürler, değerler ve ilişki biçimleri bulunmaktadır (Kymlicka, 2001: 18). Bu araçlarla gelişen ortaklıklar, toplumsal benlik ve kimlik oluşumuna katkı sunmaktadır. Toplumsal bağlamda kendilerine kimlik tercihi sunan bu yapıda kültürel aidiyetlerin oluşması gerekmektedir. Fakat göçmenler, zayıf kültürel aidiyete sahip olmaları bakımından sosyo-kültürel omurgayı temsil eden kurumlardan yoksundurlar (Kymlicka’dan aktaran Modood, 2014: 55). Ona göre, göçmenlerin belirgin bir toplumsal kültüre sahip olmamaları uyum süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Çokkültürlülük alanında başarılı olan ülkelerin başında uzun ve tarihsel göç deneyimine sahip olan Kanada, Avustralya ve ABD’nin gelmesi şaşırtıcı olmamalıdır. Modood’a göre çokkültürlülük, toplum içerisinde “farklı” olarak algılanan ve kültürel değerlerini kolayca kaybetmeyen, genellikle büyük ölçekli göçlerden kaynaklanan çeşitli etnik kimliğe ve inanca sahip kişilerden oluşan dinamiklerdir (Modood, 2014: 15; 19). Modood çokkültürlülüğü, bütünleşmeden farklı olarak her grubun kendine özgü yapısal özellik taşımasından dolayı uyum süreçlerinin farklı şekilde işleyeceğinden bahsetmektedir (Modood, 2014: 75). Burada, spesifik değerlere sahip sosyal grupların kültürel etkileşimlerinde farklı ait olma

şekilleri üretebilmesi söz konusudur. Ayrıca idarecilerin göç yönetim süreçlerinde kültürel etkileşimleri artırma yolunda uyguladıkları ortak sosyal etkinlikler, toplumsal kabul ve uyumun gelişmesine katkı sunmaktadır.

Günümüzde nedeni ne olursa olsun artan göçler sebebiyle toplumlar nezdinde göç, bir zenginlikten öte sosyal sorunların kaynağı olarak algılanabilmektedir (Stephan vd., 2005: 2). Göçmenlerin toplumsal düzeni bozma yönünde bir tehdit olarak algılanması, ev sahibi toplumda göçmenlere yönelik olumsuz tutumların artmasına neden olabilmektedir. Bu olumsuz algıların oluşmasına yol açan sorun alanları ve önyargıların tespit edilip giderilmesinin toplumsal barışın sağlanmasında önem arz etmektedir (Esses vd., 1998: 701; Stephan vd., 1999: 2233; Yaman, 2019: 30).

Göçmenler ile ilgili sorun alanlarının bireysel veya toplumsal açıdan farklı şekilde olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Yaşanan göç sonrasında ev sahibi ülkede bazı haksız uygulamaların geliştiğinden bahsetmek mümkündür. Çalışmamızda geneli ifadesi bakımından bu başlık altında sadece yabancı düşmanlığı, asimilasyon ve ayrımcılık kavramlarına değinilmektedir.

Göç sonrası süreçte toplumsal uyumu zora sokan olguların başında *yabancı düşmanlığı* gelmektedir. Artan göç olayları ile göç literatüründe geniş yer edinen göçmen karşıtlığı sorunu, günümüz akademik çalışmalarında uyum açısından bir tehdit olarak değerlendirilmektedir.

Yabancı korkusu, yabancı karşıtlığı ya da yabancı düşmanlığı şeklinde kullanılan *xenofobia* kelimesi, Yunanca “xenos” (yabancı) ve “phobos” (korku) kelimelerinin birleşimi ile oluşmuştur. Yabancı düşmanlığı kavramı “kendinden olmayan”a karşı alınan bir tutumu ifade etmektedir.

Yabancı düşmanlığı, ulusal kimliğe veya ait olunan topluma yabancı oldukları düşüncesiyle kişileri dışlayan ve genellikle reddeden algı, tutum ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır (ILO ve diğerleri, 2001: 2). Göç ve güvenlik tartışmaları arasında sıkı bir ilişki vardır. Özellikle son yirmi yılda göçe dair yaklaşımların güvenlik sorunu ekseninde değerlendirilmesi, yabancı düşmanlığında artışa yol açmıştır. Kicinger’e göre bu gelişmeler,

küresel anlamda göçün uluslararası güvenliğin bir boyutu olarak ele alınmasına neden olmuştur (Kicinger, 2004: 2).

Ülkelerin göçmen ve mültecilere karşı uyguladıkları katı göç politikaları toplumlarında yabancı düşmanlığı ve ırkçılık boyutuna erişecek kadar büyüyen saldırıları besleyebilmektedir. Dünya genelinde mültecilere karşı hükümetlerin daha dar ve kısıtlı kapsamlar geliştirmeleri sonucunda ülkelere kaçak girişler artmakta ve toplumlarda görülen suç ve işsizliğin bu tür girişimlerin bir sonucu olarak algılanmasına neden olmaktadır (MRI, 2001).

Yabancı düşmanlığının kişilerde gelişmeye başlaması ve yaygınlaşması, göçmenlerin suç ile ilişkilendirilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle yasadışı göçmenlerin toplumdaki olumsuzlukların veya sorunların nedeni olarak değerlendirilip damgalanması, her türlü yabancıya karşı bir tür karşıtlık geliştirilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum, yerlilerin göçmenleri veya diğer yabancıları ulusal kimlik ve güvenlik alanlarında bir tür tehdit olarak görmelerine yol açmaktadır. Kültürel değerler, gelenekler, diller ve inançlara yönelik geliştirilen düşmanlık zamanla nefret veya ırkçılık boyutlarına erişebilmektedir. Çokkültürlülüğün teşviki ve geliştirilmesi yolundaki adımlar her türlü çeşitliliğe veya yabancılara karşı geliştirilen tutumların ve önyargıların yok edilmesi amacıyla ortaya atılmıştır (ILO ve diğerleri, 2001: 10-11; Kalın, 2016: 412; 443-445).

Farklı gruplar arasındaki çatışmaların önlenmesi adına uzlaşa ve saygı pratiğinin oluşması için yasal, siyasi, sosyal ve ekonomik mekanizmaların kurulup geliştirilmesi gerekmektedir (Biçerli, 2016a: 10). Devlet tarafından “tanınmışlığın işareti” olması bakımından getirilen yasal düzenlemeler, ev sahibi toplumda hak düşüncesinin gelişmesiyle göçmen karşıtı tutumun oluşmasını azaltabilir.

Akademik çalışmalarda göç ve göçmen karşıtlığı neticesinde belirginleşen olgulardan bir diğeri ise *asimilasyondur*. Hakim kültür karşısında alternatif yeni kültürlerin gelişme şansı bulamadığı asimilasyon ortamları uyum açısından sorun teşkil etmektedir.

Asimilasyon kavramı, ilk olarak 20. yüzyılın başlarında ABD'de Chicago Okulu tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. 1920'li yıllarda Chicago kentinde artan göç hareketlerini

inceleyen sosyologlardan olan Robert Park ve E. W. Burgess'in asimilasyon kavramını ilk kez kullandıkları görülmüştür (Ciğerci Ulukan, 2008: 18).

Chicago sosyologlarının yaptığı ilk araştırmalarda, tali konumdaki kişi veya kişilerin egemen konumda yer alan grubun kültür ve değerlerini tamamen içselleştirmesi şeklinde tanımlama girişimleri olmuştur. Bu açıdan; tali grubun sadece egemen grubun beklentilerine *uyum* sağlaması, egemen yapıya kendi değerlerini kabul ettirme gayreti olarak *rekabet* ve tali gruplar ile egemen gruplar arasında etkileşim alanının kalmaması olarak *yok etme* ve *dışlama* olmak üzere üç farklı boyut ortaya çıkabilmektedir (Marshall, 2009: 42).

Asimilasyon, toplumsal uyum kavramı ile sık karıştırılan bir kavramı ifade etmektedir. Burada, dil öğrenme ve kültürel etkileşimlerin asimilasyona yol açabilme potansiyeli taşıdığı görüşünün yaygın olduğundan bahsedilebilir. Özellikle göçmenler, göç ettikleri toplumların dilini öğrenip kültürel değerlerine daha fazla sahip oldukça kendi anadil ve öz kültürlerinden uzaklaşma eğilimlerinin arttığı dolayısıyla asimile olma durumlarının geliştiği yönünde tartışmalar mevcuttur.

Modood'a göre asimilasyon, ev sahibi ülkeye yerleşen toplumsal gruplar arasındaki ilişkileri etkileyen süreçlerin tek yönlü işlemesidir. Dolayısıyla yeni gelen göçmenlerin ev sahibi yurttaşlara benzemesi beklenmektedir (Modood, 2014: 74-75). Giddens asimilasyonu, göçmenlerin kendi davranış ve geleneklerini, çoğunluğun değerleri ve normlarına uygun bir şekilde yeniden biçimlendirmeleri olarak ifade etmektedir (Giddens, 2013: 544-545).

Türk Dil Kurumu ise asimilasyonu; “farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme” olarak tanımlamaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Asimilasyon kavramına, etnik ve ırksal farklılıklara sahip karşılıklı kültürel etkileşimin olduğu toplumlarda ne tür ilişkilerin meydana gelmesine yol açtığını açıklamak için başvurulmaktadır. Asimilasyonda ülkeye göç eden yabancının kültürel yaşam alanlarının yok oluşundan ve içinde yaşanan hakim olan toplumsal değerlerin tek kültürel öge olduğundan bahsedilmektedir.

Göç olayları neticesinde ev sahibi toplumlarda ortaya çıkan bir diğer sorun alanı ise *ayrımcılıktır*. Aynı sosyal ortam ve koşullarda olunmasına rağmen hak ve kazançlarda farklılığın ortaya çıktığı durumlar ayrımcı uygulamaların vukuu bulunduğu zemini işaret etmektedir. Toplumsal uyum tartışmalarında ele alınması gereken bir sorun olarak ayrımcılık kavramını incelemek gerekmektedir.

Ayrımcılık, birbirinden farklı kişi veya gruplar arasında mümkündür. Bu ayrım; dil, renk, din, ırk, cinsiyet, yaş gibi birçok farklı unsur üzerine doğabilmektedir. Giddens ayrımcılığı, *“başka grupların elde ettiği ancak, belirli bir grubun üyelerinden esirgenen etkinlikler”* olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2013: 1052).

Yaşam memnuniyeti, mülteciler ve farklı kültürlere sahip azınlıkların daha yoğun yaşadıkları Batı toplumlarında ön plana çıkan bir kavramdır. Colic-Peisker ve Tilbury’in Avustralya’da yaşayan Bosnalı, Afrikalı ve Iraklı mülteciler üzerine yapmış olduğu araştırmada, işgücü piyasasındaki aksine gündelik hayatta karşı karşıya kaldıkları ayrımcılığın yaşam memnuniyetlerini önemli ölçüde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır (Colic-Peisker ve Tilbury, 2007: 33). Ayrımcılık, literatürde birçok alanda farklı boyutları ile ele alınmakta ve sürekli değişim gösteren bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Fakat göçmenler üzerine düşünüldüğünde en çok işgücü piyasası bakımından karşılaşılan ayrımcılıklar tartışılmaktadır. Ayrımcılık algısının oluşmasında sosyal hayatta karşı karşıya kalınandan ziyade çalışma hayatındaki ayrımcılığın daha hissedilebilir bir durum olduğu dikkat çekmektedir. Bunun nedeni ise mülteciler ve farklı kültürlere sahip azınlıkların sosyal hayatlarının, ev sahibi toplum üyelerinin aksine daha kısıtlı olması ve bir nevi sosyal hayatları ile çalışma hayatlarının iç içe geçmiş olması şeklinde düşünülebilir. Haliyle, maruz kaldıkları ayrımcılık çalışma hayatında daha görünür olmaktadır.

Ayrımcılık; işgücü piyasası, politik alan, etnik çalışmalar, yoksulluk, sosyal politika gibi birçok farklı disiplinde kendine tartışma zemini bulan dinamik bir kavramdır. Örneğin ikili işgücü piyasası, iktidar ve güç, önyargı, yaşlılar, cinsiyetçilik, engelliler gibi konulara yönelik tartışmalarda sık kullanılan sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Marshall, 2009: 51).

İşgücü piyasasında ayrımcılık; ücretlendirme, meslek değişimi, terfi ve yükselişlerde eşit davranılmaması şeklinde görülmektedir. İşgücü piyasasında ayrımcı uygulamalar sonrasında

görünen katmanlaşma durumları bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmasına yol açmaktadır (Biçerli, 2016a: 24-25; Şenses, 2009: 179; Lister, 2004: 61-62).

Göçmenlerin sosyal destek ağlarını kurup geliştirmeleri, ayrımcılık ve dışlanma karşısında koruyucu etki uyandırmaktadır. Gerek toplumsal gerekse ekonomik faaliyet alanları içerisinde başta iş arama ve uygun iş koşulları hakkında bilgi sahibi olabilme imkanları güçlü ve örgütlü sosyal ağ mekanizmaları sayesinde gelişebilmektedir.

Gerd Baumann, göçmen ve mültecilerin geldikleri yeni ülkelerde maruz kaldıkları ayrımcılıklarda genellemelerin büyük etkisinin olduğundan bahseder. Baumann, yabancı olduğu yerde yaşayan herhangi bir göçmenin yapmış olduğu bir yanlış veya işlemiş olduğu bir suçun, o toplumsal grubun veya etnik unsurun tamamının benzer şekilde değerlendirilebileceğini ve farklı muameleye maruz kalabileceğini belirtmektedir. (Baumann, 2006: 17). Giddens bu kalıp yargıların doğru olup olmamasına bakılmaksızın toplum içerisinde hızlı yayıldığından bahsetmektedir. Toplumsal kalıp yargıların üretilmesi ve “günah keçisi” ilan edilmesi genellikle iki farklı grup arasında geçerli olan ekonomik rekabet ortamında gelişmektedir (Giddens, 2013: 538). Artan kalıp yargılar iki farklı grup arasında önyargıların oluşmasına ve hatta yerleşiklik kazanmasına yol açabilmektedir.

1.7. Türkiye’de Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler

Çalışmamızın bu bölümünde Türkiye’de geçici koruma sağlanan Suriyeliler hakkında genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Öncelikle 2011 yılından bu yana Türkiye’de yaşamakta olan Suriyelilerin Türkiye’ye geliş süreçlerinden hareketle geçici barınma merkezleri ve sunulan hizmetlere yer verilmektedir. Resmi veriler çerçevesinde Türkiye ve Ankara ilinde yaşamakta olan Suriyelilere ilişkin istatistikler sunulup genel tabloya ilişkin makro değerlendirme yapılmaktadır. Ardından GKS Suriyelilerin çalışma izinlerine dair hukuki mevzuat ve yapılan yardım uygulamaları ele alınmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda giderek artan tartışma konularından biri Türkiye’de yaşamakta olan GKS Suriyelilere yönelik yapılan yardım ve destek programlarıdır. Konuya açıklık getirmesi bakımından GKS Suriyelilere sunulan yardım ve desteklerin yanı sıra uygulanan uyum programları bu başlık altında ele alınmaktadır.

1.7.1. Suriyeli Göçünün Tarihsel Süreci

Yakın tarihsel süreç içerisinde Ortadoğu’da gerçekleşen zorunlu göçler üzerine çalışmaları olan Myron Weiner’e göre kitlesel göç hareketleri beraberinde birçok karmaşık problemleri getirmektedir. Kitlesel göçleri harekete geçiren temel olgular siyasi karmaşa, savaş ve çatışma hali, baskı rejimleri veya doğal afetler gibi olaylardır. 1990 yılında kaleme aldığı "Security, Stability, and International Migration" isimli makalesinde Weiner, Ortadoğu ülkelerinde görülen siyasi karmaşa ve baskıcı rejimlerin zorunlu göçü üretme risklerinden bahsetmektedir. Ayrıca, Ortadoğu’daki devletler arası savaş ve demokratik olmayan siyasi rejimlerden dolayı çevre ülkelerin sürekli zorunlu göç ile tehdit altında olduğuna değinmektedir (Weiner, 1990: 1-4).

Suriye’de 2011 yılı başında patlak veren isyan ve gösteriler sonrasında yaklaşık 12 milyon Suriyeli yerinden edilmiş, 7 milyon Suriyeli ise ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Şüphesiz, kitlesel göç akınlarından en çok komşu ülkeler etkilenmiştir. Syrian Center For Policy Research’in (SCPR) 2016 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre, Suriye’deki savaş yüzünden son 5 yılda Suriye nüfusunun %11’i çıkan çatışmalarda ya hayatını kaybetmiş ya da yaralanmıştır. Ayrıca Suriye nüfusunun yarıdan fazlası ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır (SCPR, 2016: 61).

Giderek yükselen savaş ortamı neticesinde Suriye’den Türkiye’ye doğru insan hareketi büyümüştür. Türkiye’ye girişlerin başladığı 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye “açık kapı politikası” uygulamak zorunda kalmıştır. Göçün kitlesel ve yoğun olması, sınır kapılarının ötesinde Türkiye’ye girişler olmasına neden olmuş ve kayıt işlemlerinde aksamalara yol açmıştır. Sınır güvenliğinin yanı sıra yasadışı göç ile karşılaşılın bu hallerde Türkiye güvenlik noktasında sıkı bir politika izlemiştir.

Kısa süre içerisinde yüzbinlerce kişiye ulaşan Suriye göçünü yönetme bakımından hazırlıksız olan Türkiye’de bu sorumluluk AFAD’a verilmiştir. Yaşanan göç olayının acil durum olarak değerlendirilmesinden dolayı yönetsel yetki uzun süre boyunca AFAD’da kalmıştır. Sınır ile geçici barınma merkezleri arasındaki işleyiş sırasıyla şu şekildedir: sınırdan geçiş, silahtan arındırma, üst arama, sağlık taraması, beslenme, kayıt altına alma, geçici toplanma merkezlerine sevk, geçici barınma merkezlerinde akrabaları ile eşleştirme (Yeşil, 2017: 45). AFAD’ın geçici barınma merkezlerindeki yerleşim planlaması, akraba ile

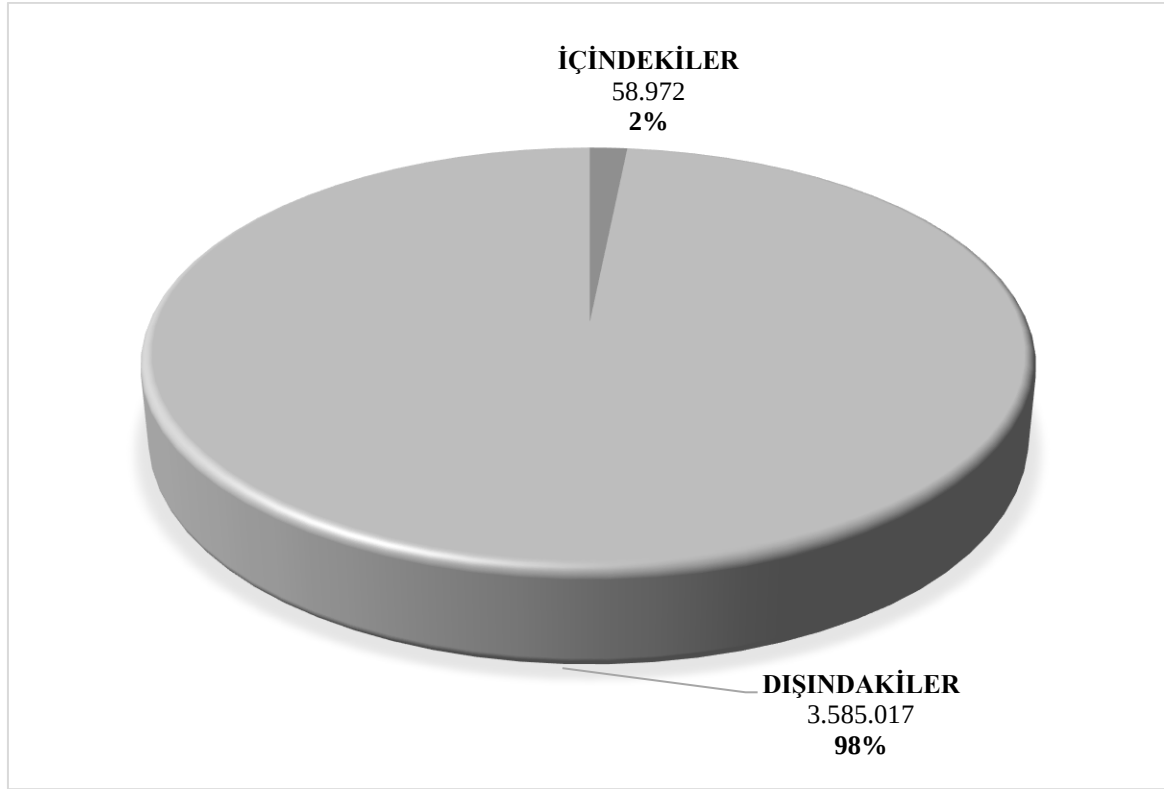
eşleştirme faaliyeti çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Böylelikle geçici barınma merkezlerinde aile ve akrabalarıyla birlikte yaşayan Suriyeliler, Türkiye'nin diğer illerine göç ettikten sonraki süreçte birçok davranışlarında aile ve dayanışma ağlarını kullanma yeteneğini edinmişlerdir.

Bu süreçte Türkiye'nin özellikle güneydoğusunda bulunan başta Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Hatay gibi sınır illeri ve diğer iller olmak üzere birçok ilin sosyo-ekonomik, demografik yapısı geçici barınma merkezlerinden bağımsız olarak şehir merkezlerinde sayıları hızla artan Suriyelilerden dolayı değişmeye başlamıştır.

AFAD öncelikle barınma, yeme-içme, sağlık, eğitim-öğretim vd. temel ihtiyaçların geçici koruma sağlanan Suriyelilere sağlanması bakımından uydu kentlerde 26 farklı geçici barınma merkezleri inşa ederek Suriyelilere bu alanlarda hizmet vermiştir. AFAD'ın verilerine göre Türkiye'de inşa edilen barınma merkezlerindeki en yüksek olan 272.811 sayısına 2016 Ocak ayında erişilmiştir (Yeşil, 2017: 44). Bu tarihten itibaren geçici barınma merkezlerindeki Suriyelilerin sayısı, kentlere olan yolculukları ile azalmaya başlamıştır. Geçici barınma merkezleri gerek Türkiye'ye gelen Suriyelilerin yüksek sayılara erişmeleri gerekse merkezlerdeki kapasite yetersizliklerinden dolayı Türkiye'nin diğer illerine göç etmeye başlamışlardır.

Mülteciler hakkında yapılan daha önceki çalışmalar, mültecilerin kaldıkları kampların kendilerine sürekli olarak mülteciliği hatırlattığını göstermektedir. Dolayısıyla mültecilerin yaşadıkları kampları terk ederek şehirlere yerleşmeyi arzuladıkları ve yerleşik topluluklar arasında yaşamak istedikleri belirtilmektedir (Harild vd., 2015: 50). Bu sebeple barınma merkezlerinde yaşayan GKS Suriyelilerin sayısı hızla azalmış ve barınma merkezlerinde yaşayanların GKS Suriyelilerin toplamına olan oranı⁵ yaklaşık %2 seviyesine inmiştir.

⁵ GİGM'nin yayınlamış olduğu 06.01.2021 tarihli istatistiklere göre Türkiye'de yaşayan GKS Suriyeli sayısı 3.643.769 iken; barınma merkezlerinde yaşayanların toplam sayısı 58.972'dir. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 10.01.2021.

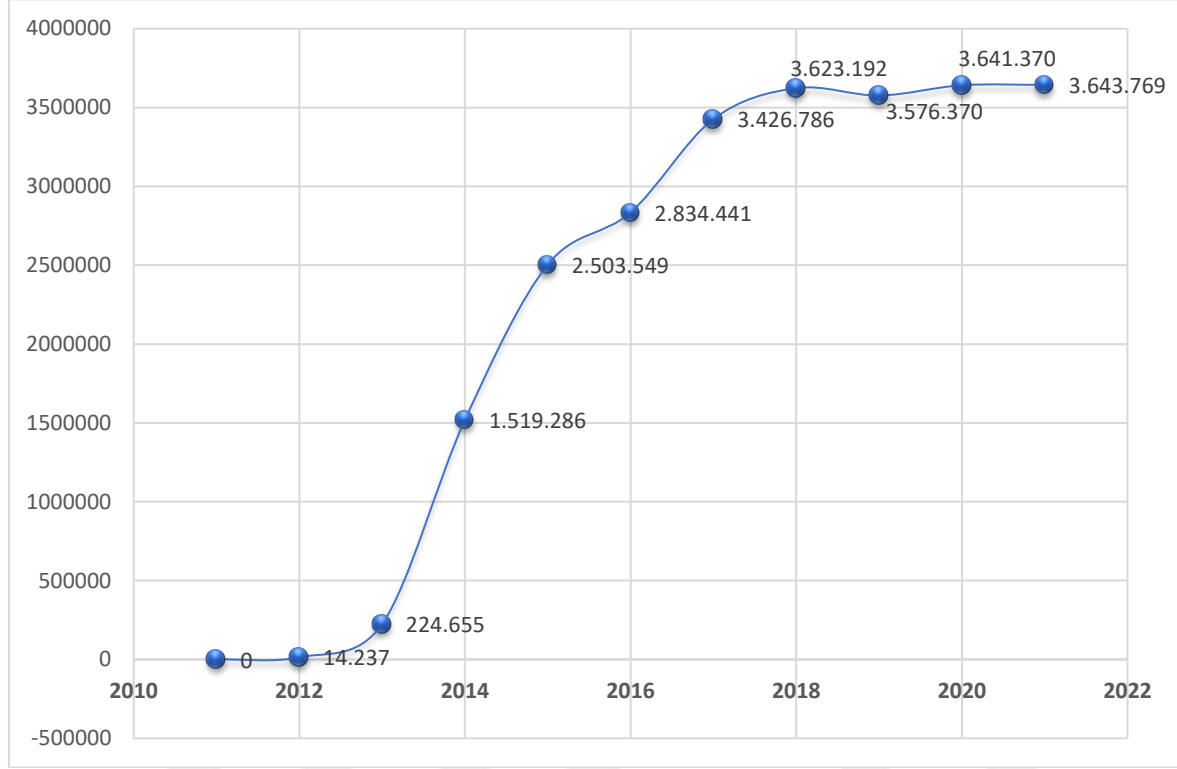
Grafik 1.2. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan GKS Suriyeliler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim Tarihi: 13.01.2021) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>)

Geçici barınma merkezlerinde kalanların sayıları yıllar itibariyle azalmış ve böylelikle bu merkezlerin birçoğu kapanmıştır. Ocak 2021 tarihi itibariyle Türkiye’de aktif olarak sadece 7 geçici barınma merkezi hizmet vermektedir⁶. Bu merkezler, Türkiye’nin Suriye sınır bölgesine yakın olan Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay ve Osmaniye’de bulunmaktadır.

Ülkelerindeki savaş ortamından kaçıp Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin artan statü tartışmaları yeni düzenlemelerin getirilmesini gerekli kılmıştır. Böylelikle kitlesel göç ifade eden Suriye göçüne dair “geçici koruma” statüsü, 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile getirilmiş ve Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin geçici koruma sağlanan yabancılar olarak kayıt altına alınması işlemlerine başlanmıştır. Nitekim 6458 sayılı YUKK ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (GİGM) kurulması, Suriyeli göçünün yönetimine dair yaklaşımın değiştiğini gösterir bir gelişme olmuştur.

⁶ Bu merkezler ve kalanlar; Adana (Sarıçam-20.947), Kilis (Elbeyli-8.473), Kahramanmaraş (10.500), Hatay (Altınözü, Yayladağı ve Apaydın’da toplam 9.398), Osmaniye (Cevdetiye-9.422)’de bulunmaktadır. 6 Ocak 2021 itibariyle, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 13.01.2021.

Aradan geçen on yıllık süre sonrasında yayınlanan son veriler yaklaşık 3,7 milyon Suriyelinin Türkiye’de yaşamakta olduğunu göstermektedir.

Grafik 1.3. Yıllara Göre Türkiye’deki GKS Suriyelilerin Sayıları (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim Tarihi: 13.01.2021) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>)

Grafiğe bakıldığında yıllar itibariyle Türkiye’de yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayılarında hızlı bir artış gözlenmektedir. 2017 yılından sonra ise Suriye’den Türkiye’ye girişlerde belirgin bir durağanlığın olduğundan bahsetmek mümkündür.

Tablo 1.2. Türkiye’deki GKS Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.965.256	1.678.513	3.643.769
0-4	262.142	257.969	520.111
5-9	275.602	257.246	532.848
10-14	214.405	187.627	402.032
15-18	152.711	124.342	277.053
19-24	293.245	218.605	511.850
25-29	207.183	146.867	354.050
30-34	160.518	117.413	277.931
35-39	119.648	97.284	216.932
40-44	85.087	75.924	161.011
45-49	59.688	57.045	116.733
50-54	47.904	45.758	93.662
55-59	32.988	33.536	66.524
60-64	22.701	23.699	46.400
65-69	14.683	15.379	30.062
70-74	8.215	8.819	17.034
75-79	4.561	5.617	10.178
80-84	2.075	2.851	4.926
85-89	1.301	1.670	2.971
90+	599	862	1.461

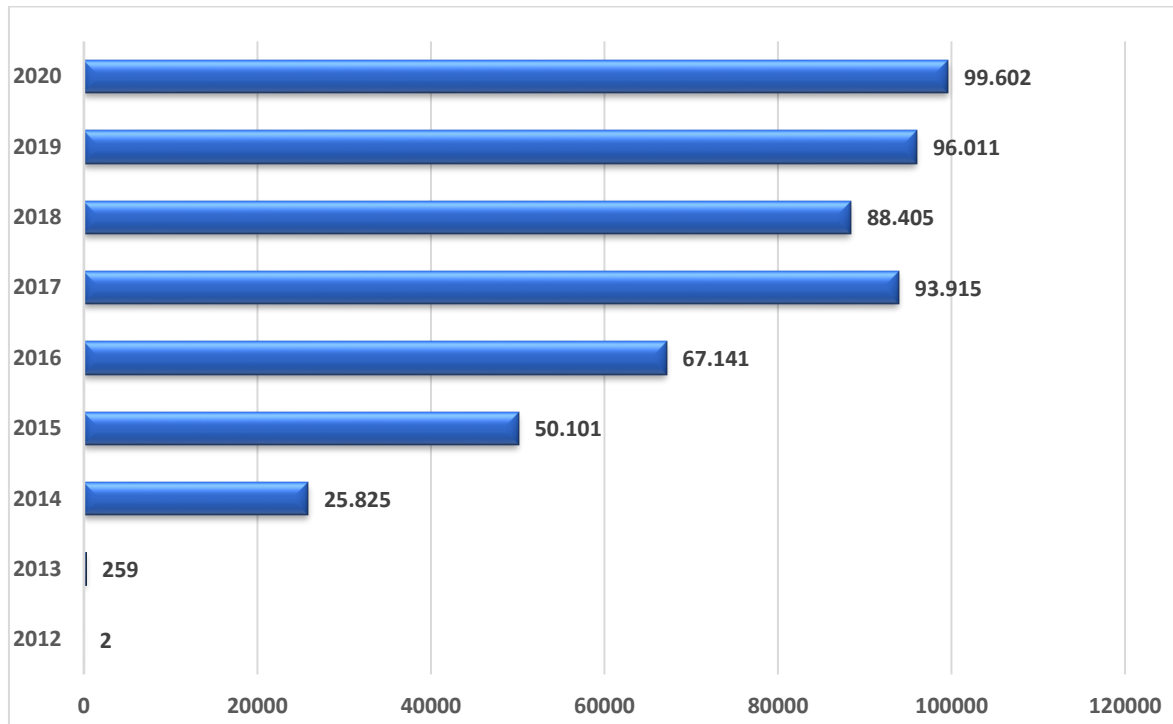
Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim Tarihi: 13.01.2021) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Türkiye’de yaşamakta olan GKS Suriyelilerin yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, yaklaşık 1.7 milyonunun 18 yaş altında olduğu görülmektedir. Türkiye’deki GKS Suriyelilerin genç olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca tablodaki cinsiyet dağılımına bakıldığında, kadın erkek sayılarının birbirine yakın olduğu fakat erkeklerin sayılarının daha fazla olduğu görülmektedir.

1.7.2. Ankara İlinde Yaşayan Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler

Türk Kızılay’ın yapmış olduğu “Ankara’da Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik İşgücü Piyasası Araştırması” isimli çalışmada, sektörlerin belirlenmesinde 2017 yılına ait İŞKUR’un işgücü araştırması verileri kullanılmıştır. Ankara ilindeki Suriyeli işgücünün piyasada ağırlık kazandığı ilk dört sektör şu şekilde sıralanmıştır: imalat, inşaat, idari ve destek hizmetleri ile toptan ve perakende ticaret sektörü. Nitelik gerektirmeyen meslekler, hizmet ve satış elemanları, sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar ile profesyonel mesleklerde çalışan meslek sahibi Suriyelilerin işgücü piyasasında yoğunluk kazandığı görülmektedir. Diğer yandan Ankara ilinde iş ilanları üzerinden açık işlerin en fazla olduğu alanlar ise imalat, toptan ve perakende ticaret ile idari ve destek hizmetleri şeklinde ön plana çıkmaktadır (Kızılay, 2019: 12).

Ankara ilinde yaşayan GKS Suriyelilerin çalıştıkları işyerleri ise ağırlıklı olarak sanayi üretim tesislerinin yoğun olduğu Siteler, Ostim, İvedik, Şaşmaz, Macunköy, Serhat, Hurdacılar ve diğer organize sanayi bölgelerinde yer almaktadır. Çalışılan işyerlerinin ağırlıklı olarak bulunduğu ilçeler ise Altındağ, Yenimahalle, Etimesgut, Sincan'dır. Saha araştırmamız esnasında genellikle nitelik gerektirmeyen işlerde çalışan Suriyelilerin büro, mobilya, metal malzeme, inşaat, gıda sektörlerinde ağırlıklı olarak çalıştıkları gözlemlenmiştir.

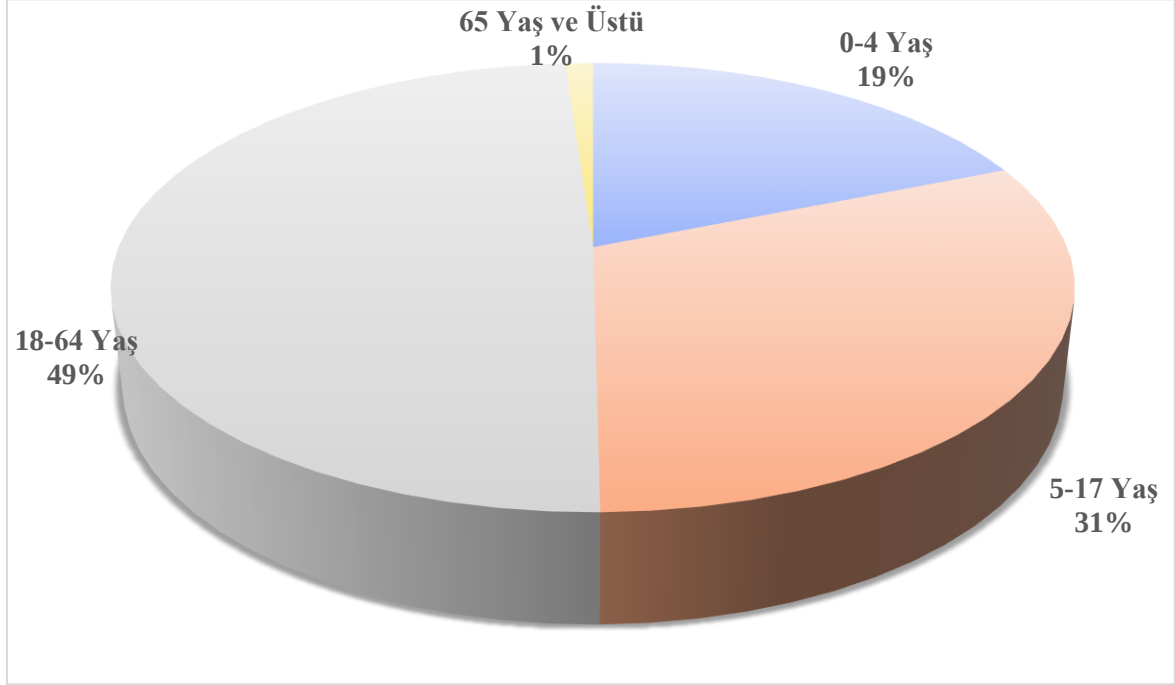

Grafik 1.4. Yıllara Göre Ankara'da İkamet Eden GKS Suriyelilerin Sayısı (Ankara İl Göç İdaresi Müdürlüğü (Tarih: 23.12.2020 itibariyle))

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün istatistiklerinde Ankara ilinde yaşayan GKS Suriyelilerin sayıları 2017 yılına kadar hızla artmış, sonrasında ise rutin bir seyir izlemiştir. 2021 Ocak ayı itibariyle Ankara'da 99.602 GKS Suriyeli yaşamakta olup; Ankara nüfusunun %1,77'sini oluşturmaktadır (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 13.01.2021).

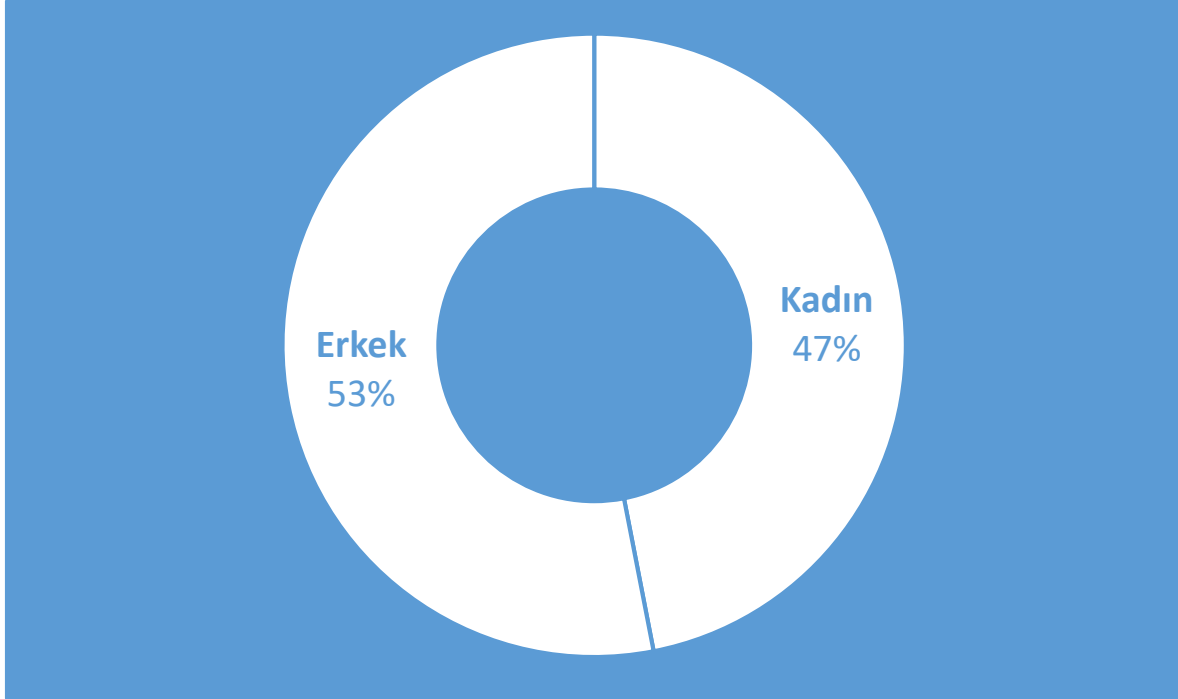
Ankara ilindeki Suriyelilerin ağırlıklı olarak ikamet ettikleri bölgelere ise Altındağ'da Battalgazi, Doğanstepe, Güneşevler, Karapürçek, Önder, Solfasol, Ulubey; Mamak'ta Demirlibahçe, Gülveren, Hüseyingazi, Cebeci; Yenimahalle'de Yakacık, Ovacık,

Demetevler, gibi semtler örnek verilebilir. Bu bölgelerin görece daha yoksul kesim olarak ifade edilecek muhitleri barındırdığı söylenebilir.

Grafik 1.5. Ankara'da İkamet Eden GKS Suriyelilerin Yaş Dağılımı (Ankara İl Göç İdaresi Müdürlüğü (Tarih: 23.12.2020 itibariyle))

Ankara'da ikamet eden GKS Suriyelilerin yaş dağılımlarına bakıldığında en geniş aralığın 18-64 yaş aralığında yer alanların oluşturduğu görülmektedir. Ankara'da ikamet eden GKS Suriyelilerin neredeyse yarısının (%49) aktif çalışma çağında olduğu görülmektedir. Diğer en geniş yaş aralığı ise %31'lik oranla 5-17 yaş aralığında olanlardır. Bu yaş aralığındaki Suriyelilerin büyük çoğunluğunun eğitim-öğretim süreci içerisinde yer alan kişiler olduğu düşünülebilir. 0-4 yaş aralığındaki çocukların oranının %19'luk bir ağırlığı ifade ettiği görülmektedir. 65 yaş ve üstü aralığındakilerin ise oranı %1'dir. Grafikteki yaş aralıkları değerlendirildiğinde Ankara'da ikamet eden GKS Suriyelilerin görece genç olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 1.6. Ankara'da İkamet Eden GKS Suriyelilerin Cinsiyet Dağılımı (Ankara İl Göç İdaresi Müdürlüğü (Tarih: 23.12.2020))

Ankara ilinde ikamet eden GKS Suriyelilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında Türkiye'deki duruma yakın bir dağılımdan bahsetmek mümkündür. Ankara'da ikamet edenler içerisinde erkeklerin sayıca daha fazla oldukları görülmektedir.

1.8. Türkiye'de Geçici Koruma Sağlanan Suriyelilere Yönelik Hukuki Mevzuat ve Uygulamalar

Suriye'den Türkiye'ye göçün başladığı yıl olan 2011'den bu yana tartışmaların merkezinde ekonomik hayat bulunmaktadır. Akademik literatürde Suriyeli göçüne dair işsizlik, yoksulluk, vergi kaybı, kayıt dışılık, haksız rekabet, iş kurma, ücretler gibi çalışma hayatı ekseninde gelişen tartışmalar, ekonomik etkilerin değerlendirilmesinde öne çıkmaktadır. Bu açıdan GKS Suriyelilerin Türkiye ekonomisindeki etkilerini araştırmak üzere birçok çalışmaya rastlamak mümkündür.

Akcan, geçici koruma sağlanan Suriyelilerin Türkiye ekonomisi ve Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları illerdeki ekonomiye olumlu ve olumsuz etkilerini ele almaktadır. Türkiye'deki GKS Suriyelilerin ekonomiye ve işgücü piyasasına doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemiştir. Üretimin ihtiyaç duyduğu ara mal, hammadde ve alt sektörler birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'deki GKS Suriyelilerin bölge illerde ekonomik canlılık ve

istihdamın artması gibi pozitif etkilere yol açtığı görülmektedir (Akcan, 2018: 66-68). Şüphesiz, ekonomik etki araştırmalarının daha kapsamlı yapılması Suriyelilerin bölge ekonomisine olumlu ve olumsuz etkilerinin daha belirgin bir şekilde görülmesine katkı sunacaktır.

Türkiye'deki GKS Suriyelilerin yaşadıkları il veya bölgeye bağlı olarak meydana getirmiş oldukları rahatsızlık ve ekonomik maliyete karşılık bir takım ekonomik katkılar da sunduğunu söylemek mümkündür. ORSAM'ın raporuna göre; Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları Gaziantep, Mersin, Kilis gibi illerde sermaye sahibi Suriyelilerin kurmuş oldukları iş olanakları ve firmaların il ve/veya bölge ekonomisine katkı sundukları görülmektedir. Örneğin Gaziantep Ticaret Odası'na kayıtlı Suriyeli firmaların sayısında belirgin bir artış yaşanmaktadır. Ekonomiye olan katkısı ise ihracat rakamlarında kendisini göstermektedir. 2011 yılında 133 milyon dolar iken 2013 yılında yaklaşık %110'luk artış göstererek 278 milyon dolara çıkan ihracat rakamları, Suriyeli firmaların üretime katkı sunduklarını ispatlar niteliktedir. Suriye'nin ihtiyaç duyduğu başta gıda ve tekstil gibi ürünlerin yakın olan bölge illerinden karşılanması göz önüne alındığında bu durum, Ortadoğu'daki bazı iller ile ticaretin gelişmesine katkı sunmaktadır (ORSAM, 2015: 18).

İşgücü piyasasında göçmen girişimciler, uzun yıllardır literatürdeki tartışma alanlarından birini teşkil etmektedir. Göçmenlerin kendi aralarında oluşturmuş oldukları sosyal ağlar aracılığıyla gerek istihdam gerek piyasa gerekse ekonominin gelişmesi adına önemli katkılar sağladıkları söylenebilir (Afewerki, 2015; 16; Vinogradov ve Isaksen, 2008; 6). Dışsal çevre önyargıları ve “yabancı” fikrinin gelişmesi, göçmen topluluklarının kendi ayakları üzerinde durma konusunda zorlayıcı etki yapmaktadır. Böylelikle kendi aralarında istihdam alanlarını üreterek genel ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesine başvurmaktadırlar (Turner ve Bonacich, 1980: 146-148). Toplumsal uyum süreçlerindeki sorunlar tam tersi bir durumu oluşturabilmektedir. Göçmen ekonomisi olarak adlandırılan bu yapılarda göçmenlerin kendi aralarında ekonomik sistemi kurmaları ve ikincil bir ekonomi oluşturmaları uyum konusundaki sorunları işaret etmektedir.

Erdoğan'ın araştırmasına göre Türkiye'deki Suriyelilerin ekonomik sorun alanları; kayıt dışılık, güvencesiz ve kötü koşullarda çalışma ve düşük ücretle çalışma olarak özetlenmektedir. Erdoğan, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yaklaşık yarısının AB fonları

üzerinden sağlanan mali destek imkanlarına sahip olamadıklarını ve işgücü piyasasında her hâlükârda çalışmak zorunda olduklarını ifade etmektedir (Erdoğan, 2020: 15).

1.8.1. Türkiye’de Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışması ve Çalışma İzni Yönetmeliği

Türkiye’de yaşayan GKS yabancıların çalışmaları yasal düzenleme ile mümkündür. 15 Ocak 2016’da Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” (GKSİYÇİDY) GKS yabancıların çalışma izinlerine ilişkin hükümleri içermektedir. Türkiye’de bağımlı veya bağımsız olarak çalışmak isteyen Suriyelilerin çalışma izni almaları gerekmektedir. Bu bakımdan geçici koruma altında olan her Suriyeli çalışma izinleri hakkında GKSİYÇİDY uyarınca getirilen hükümler kapsamında değerlendirilmektedir. Böylelikle geçici koruma altındaki yabancıların çalışmalarına izin verilen iş ve mesleklerde olmak koşuluyla, Suriyelilerin işgücü piyasasında hangi şart ve şekilde yer alabilecekleri net bir şekilde izah edilmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği’nin (GKY) 29. Maddesi, işgücü piyasasına erişim hizmetlerini düzenlemektedir. Bu maddeye dayanılarak GKS yabancıların işgücü piyasasına erişimi ve girişlerini düzenleyen yönetmelik hazırlanmış ve böylelikle geçici koruma sağlanan yabancıların kayıt altında çalışabilmelerinin önü açılmıştır. 4. Maddede, *"Geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni olmaksızın Türkiye’de çalışamaz veya çalıştırılmaz"* ifadesi ile yabancıların Türkiye’de yasal olarak bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilmeleri için çalışma izni almaları gerekliliğini açık bir şekilde belirtmektedir. Aksi takdirde, yönetmeliğe göre cezai müeyyide uygulanmaktadır.

İlgili Yönetmeliğin 5. Maddesi çalışma izni ve çalışma izni muafiyet başvurusunu düzenlemektedir. Böylelikle çalışma izni başvurularında hem GKS yabancılarının hem de çalıştırmak isteyen işverenin uyması istenen bazı kurallar getirilmiştir. Kimlik numarası “99” ile başlayan GKS yabancıların Türkiye’de çalışabilmeleri için Yönetmeliğin 5. Maddesi’ne göre geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni alabilirler. Bir işverene bağlı olarak çalışmak isteyenlerin çalışma izni başvurularını Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na işverenin yapması gerekmektedir (GKSİYÇİDY, Madde 5).

Yönetmeliğin 7. Maddesinde, GKS yabancıların çalışma izni başvurularında sadece kalmalarına izin verilen iller ile sınırlandırıldığı belirtilmektedir. Ayrıca işverenlerin istihdam edecekleri GKS yabancıların hali hazırda çalışma izninin olmaması ya da devam eden başvurusunun bulunmaması gerekmektedir.

GKS yabancıların çalışma izni başvuruları yurtiçi ve yurtdışı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Araştırmamızın konusu yurtiçi başvuruları ilgilendirmesi bakımından yurtdışı başvuru işlemlerine değinilmemektedir.

Çalışma izni başvurusunda bulunmak isteyen işverenin, çalıştırmak istediği GKS ile arasında belirli süreli iş sözleşmesi imzalaması gerekmektedir. Dolayısıyla çalışma izni başvurusunu sadece işveren yapabilmektedir. Çalışma izinleri en fazla bir yıllık sürelerle verilmektedir. GKS yabancıların çalışma izni başvurularını, AÇSHB bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü (UİGM) değerlendirmek⁷ ile yetkilidir. İşveren ya da işveren adına yetkili e-bildirge kullanıcısı kişi tarafından e-devlet sistemi üzerinden kısa süre⁸ içerisinde başvuru yapılabilir⁹.

Sisteme yüklenmesi gereken dosyalar ise şunlardır: Yabancı için; iş sözleşmesi, yabancıya ait biyometrik vesikalık fotoğraf, pasaport veya kimlik, varsa eğitim durumunu gösteren diploma; işveren için ise vergi levhası, ticaret sicil gazetesi, işyeri bilançosu, işyeri faaliyet belgesi, varsa ön izin belgesi. Yapılan başvurular Bakanlığın olumlu değerlendirilmesi halinde işverene bildirilerek; işverenden gerekli olan çalışma izni harcı¹⁰ ve değerli kağıt

⁷ Saha araştırmamız esnasında işverenler başvuru değerlendirme sürelerinin uzun olmasından dolayı memnuniyetsiz olduklarını belirtmişlerdir. UİGM uzmanları ile yapılan görüşmemizde, başvuru değerlendirme sürelerinin artan başvuru sayılarına bağlı olarak uzayabileceği fakat bu sürenin 1-2 aylık bir sürede gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Bu açıdan değerlendirme süreçlerinin başvuru sayılarının fazlalığına bağlı olarak uzayabildiği belirtilmiştir. Ayrıca işverenlerdeki bu düşüncenin araştırmayı uyguladığımız zamana yakın olması ve COVID-19 pandemisinin Türkiye’de ilk görüldüğü tarih olması bakımından Nisan, Mayıs ve Haziran ayları içerisinde UİGM çalışma izni verilmesini geçici olarak durdurmuştur. Dolayısıyla bu süreçler içerisinde yapılan çalışma izni başvuruları değerlendirilmemiştir. Saha araştırmamızın uygulandığı tarihin bu aralığa yakın olmasından ötürü işverenlerin bu eleştiriyi yapabilecekleri düşünülmektedir.

⁸ Başvuru işlemi, internet erişim altyapısında herhangi bir teknik aksama ve sorun olmaması halinde yaklaşık 4-5 dk. süren bir işlemi ifade etmektedir.

⁹ GKS yabancıların çalışma izni başvuruları için detaylı bilgi, Bakanlığın oluşturmuş olduğu <https://ecalismaizni.ailevecalisma.gov.tr/> sitesinde yer almaktadır.

¹⁰ Araştırmanın yapıldığı 2020 yılında geçerli olan çalışma izni harcı 347,10 TL iken; değerli kağıt bedeli 110 TL’dir. Ayrıca işverenlerin başvurmaları halinde Türk Kızılay’ı üzerinden çalışma izni başvurularında “başvuru ekran desteği” hizmeti ücretsiz olarak verilmektedir. Ayrıca ödenmesi gereken harç ve değerli kağıt bedelleri (toplam 457,10 TL) Türk Kızılay’ına aktarılan AB fonlarından ödenerek işverenin mali yükümlülüğü hafifletilmektedir. GKS yabancıların çalışma izni için ödenmesi gereken bedeller, diğer yabancı çalışanlara kıyasla daha düşüktür. Bu durum, GKS yabancıların kayıtlı çalışmalarını teşvik etmekte ve çalışma izninin yaygınlaşması anlamında kolaylaştırıcı bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir.

bedelinin ödenmesi istenmektedir. Bakanlık çalışma izni başvurusunun onaylandığına dair bilgilendirmeyi işverene yapar. Bu andan itibaren işveren, 30 gün içerisinde çalıştırmak istediği yabancıya ilişkin SGK'ya başvurarak sigortalı işe giriş bildirgesi vermek zorundadır. Çalışma izni belgesi¹¹ ve çalışma izni uzatma başvuruları¹² yurtiçi başvuru süreci ile aynı şekilde Bakanlığın uygulamakta olduğu sistem üzerinden yapılmaktadır. (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/calisma-izni>, Erişim Tarihi: 10.12.2020).

İlgili yasal düzenlemede geçici koruma kapsamında çalışacak yabancılara istihdam kotası uygulanmaktadır. GKS YÇİDY yabancıların istihdamında uygulanacak olan kotayı sekizinci maddede düzenlemiştir. 8. Maddede uygulanan kota “(1) Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Üçüncü fıkra hükmü saklı kalmak üzere, çalışma iznine başvuru işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez. (2) Toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancının çalışmasına izin verilebilir.” şeklinde düzenlemektedir. Bu bakımdan 8. Madde, başvurunun yapıldığı işyerinde GKS yabancı çalışma izinlerine dair %10'luk bir kota uygulaması yapmıştır. 9 ve daha az kişinin çalıştığı işyerlerinde ise sadece bir GKS yabancının çalışmasına izin verilebildiği yine 8. Maddede ifade edilmektedir.

Fakat aynı madde, Bakanlığın çalışma izni başvurularını değerlendirmesinde açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak GKS yabancı istihdamına ilişkin işyeri kotasının farklı uygulanabileceğine dikkat çekmektedir. Ayrıca belirtilen istihdam kotasının uygulanamayacağı durumunu ifade etmesi bakımından 8. Maddenin son fıkrasında, “İşveren tarafından; işyerinin kayıtlı bulunduğu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğünden, çalışma

¹¹ Çalışma izni belgesinin ön yüzünde: kişinin vesikalık fotoğrafı, her bir kişi için düzenlenen belge numarası, “99” ile başlayan yabancı kimlik numarası, adı-soyadı, doğum tarihi, uyruk, izin belgesi başlangıç tarihi ve izin belgesi bitiş tarihi bilgileri yer almaktadır. Arka yüzünde ise kişinin çalışacağı işyeri unvanı, çalışacağı il, şerhler (varsa), veriliş tarihi bilgileri yer almaktadır. Ayrıca çalışma izni belgesinin ön yüzünde “Geçici Koruma”; arka yüzünde ise “İşbu Çalışma İzni, 6458 Sayılı Kanunda düzenlenen ikamet izinleri yerine geçmez” ibareleri kırmızı renkli uyarı niteliğinde yer almaktadır.

¹² Çalışma izni uzatma başvuruları, çalışma izni süresi bitmeden en geç son 60 güne kadar yapılmaktadır. UİGM uzmanları ile yapılan görüşmelerde başvuru değerlendirmelerinde öncelikle işverenin sahip olduğu firmanın vergi, bilanço ve gelir durumları incelenip; SGK prim borçlarının olup olmadığı kontrol edildiği öğrenilmiştir. Yapılan görüşmelerde GKS Suriyeli çalıştırılan işverenlerin neredeyse tamamının çalışma izni uzatma başvurularını sonraki yıllarda da yaptıkları öğrenilmiştir. Ayrıca, GKS Suriyelilerin uzun süredir kayıtlı olarak çalışmış olmaları, T.C. vatandaşlığına geçiş başvurularında olumlu bir kanaat oluşturduğu bilgisine ulaşılmıştır.

izni başvurusu tarihinden önceki dört haftalık süre içerisinde yabancının çalıştırılacağı işi yapacak aynı nitelikte Türk vatandaşı bulunamadığının belgelendirildiği başvurularda istihdam kotası uygulanmayabilir." hükmü getirilmiştir. (GKSİYİDY, Madde 8).

İşyeri istihdam kotasının farklılık gösterebileceği bir diğer düzenleme ise mesleki ve işbaşı eğitim konularıyla ilişkilidir. Bu durum, 12. Maddede, "(1) Türkiye İş Kurumu tarafından aktif işgücü hizmetleri kapsamında düzenlenen kurs ve programlar kapsamında bir işyerinde mesleki eğitim ve işbaşı eğitimi görecekle ile bu kişilerin eğitim süresinin sonunda aynı işyerinde çalıştırılması için Bakanlıkça başvuruda bulunulabilir. (2) Bu madde kapsamında yapılacak başvurularda, Bakanlıkça işyeri istihdam kotası farklı uygulanabilir." şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca Yönetmeliğin 5. Maddesinin son fıkrasında, "Bakanlıkça, mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılara ilişkin il ve kota sınırlaması getirilebilir." ifadesi ile il veya uygulanan kota bazında farklı durumlarda değişikliğe gidilebileceği görülmektedir. Böylelikle ilgili Yönetmelik bir yandan yerli işgücünün istihdam fırsatlarını korumakla birlikte diğer yandan işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu işgücünün sağlanmasını da düzenlemektedir. Nihai olarak nitelikli ve üretken bir demografi inşa etmenin altyapısına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kanunla Türk vatandaşlığına hasredilen mesleklerde hiçbir suretle GKS yabancılara çalışmasına izin verilmemektedir. Bu meslekler şunlardır: Dış tabipliği, dişçilik, hastabakıcılık, eczacılık, veterinerlik, özel hastanelerde sorumlu müdürlük, avukatlık, noterlik, özel güvenlik görevlisi, kara suları dahilinde balık, istiridye, midye, sünger, inci, mercan ihracı, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, kaptanlık, çarkçılık, katiplik, tayfalık vb., gümrük müşavirliği, turist rehberliğidir (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/calisma-izni/turk-vatandaslarina-hasredilen-meslekler/> Erişim Tarihi: 22.12.2020). Bu meslekler çeşitli kanunlar ile belirlenmiş olup sadece Türk vatandaşlarına hasredilen meslek ve görevlerdir. Yabancıların çalışmasının yasak olduğu mesleklerde kamu düzeni, kamu sağlığı, kamu yararı, çalışma hayatının korunması gibi gerekçeler ile sınırlandırma ve düzenlemenin getirildiği görülmektedir (Doğan, 2017: 158). Ayrıca bazı kurumlarda çalıştırılmak istenen GKS yabancılar için ön izin şartı getirilmiştir. Böylelikle, sağlık meslek mensuplarının Sağlık Bakanlığı'ndan, eğitim meslek mensuplarının ise Milli Eğitim Bakanlığı'ndan veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'ndan, Ar-ge uzmanlarının ise Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'ndan ön izin almaları gerekmektedir (GKSİYİDY, Madde 6).

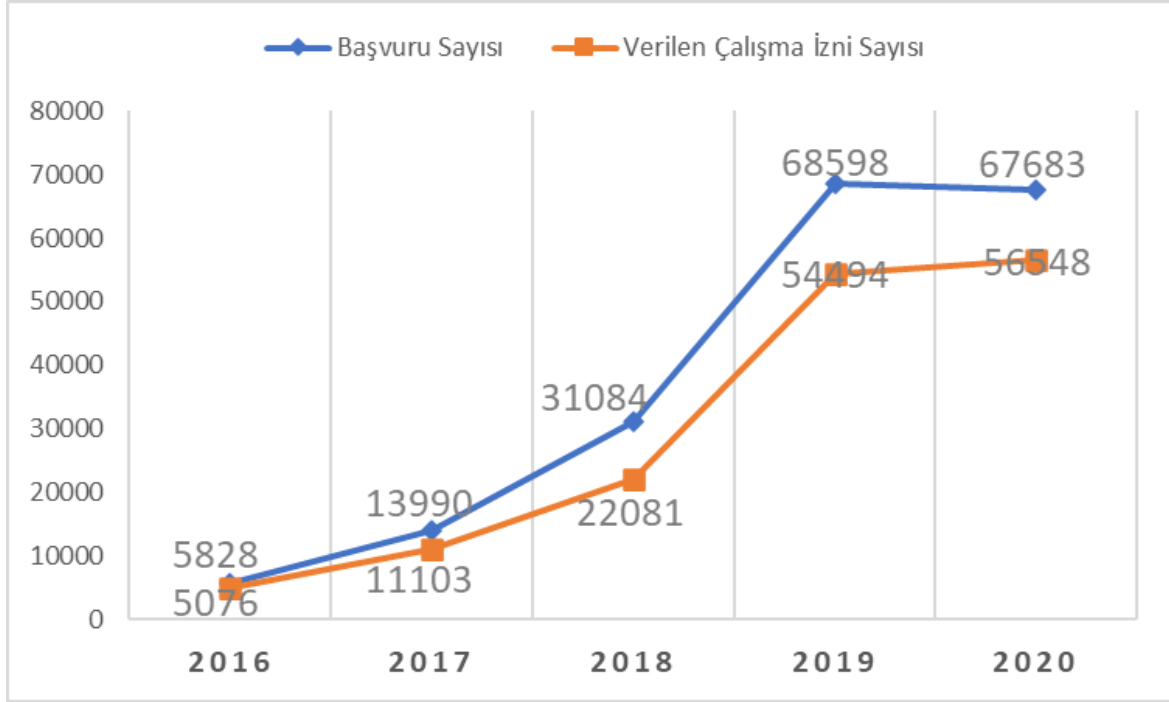
İlgili Yönetmelik, geçici koruma kapsamında çalışacak olan işçinin taban ücretini asgari ücret olarak belirlemekte ve işçinin hakkının korunması bakımından yasal bir sınır getirmektedir (GKSYÇİDY, Madde 10).

Türkiye, sınırları içinde yaşayan GKS Suriyelilerin onurlu bir yaşam sürmelerine imkan sunacak çalışma hakkını, getirmiş olduğu hukuki düzenleme ile sağlamıştır (Bidinge, 2015: 236). Türkiye’de GKS yabancılar için çalışma izni başvuruları internet erişimi ile kullanıcılara sunulan hızlı, pratik ve basit bir otomasyon sistemi sayesinde yapılmaktadır¹³. UİGM, işverenlerin geçici koruma kapsamında çalıştırmak istedikleri yabancılar için çalışma izin başvurularında eğitim toplantıları, bilgilendirme ve yönlendirme gibi destek ve hizmetlerde bulunarak çalışma izninin yaygınlaşmasına yönelik çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye, imzalamış olduğu Cenevre Sözleşmesi hükümlerince Suriyelilere mülteci statüsü verememekte dolayısıyla Suriyeliler, mültecilikten kaynaklanan hak ve hukuklara tabi olamamaktadır. Türkiye’deki Suriyelilere yönelik haklara ilişkin yasal düzenlemelerin gecikmeli de olsa hayata geçtiğini söylemek mümkündür.

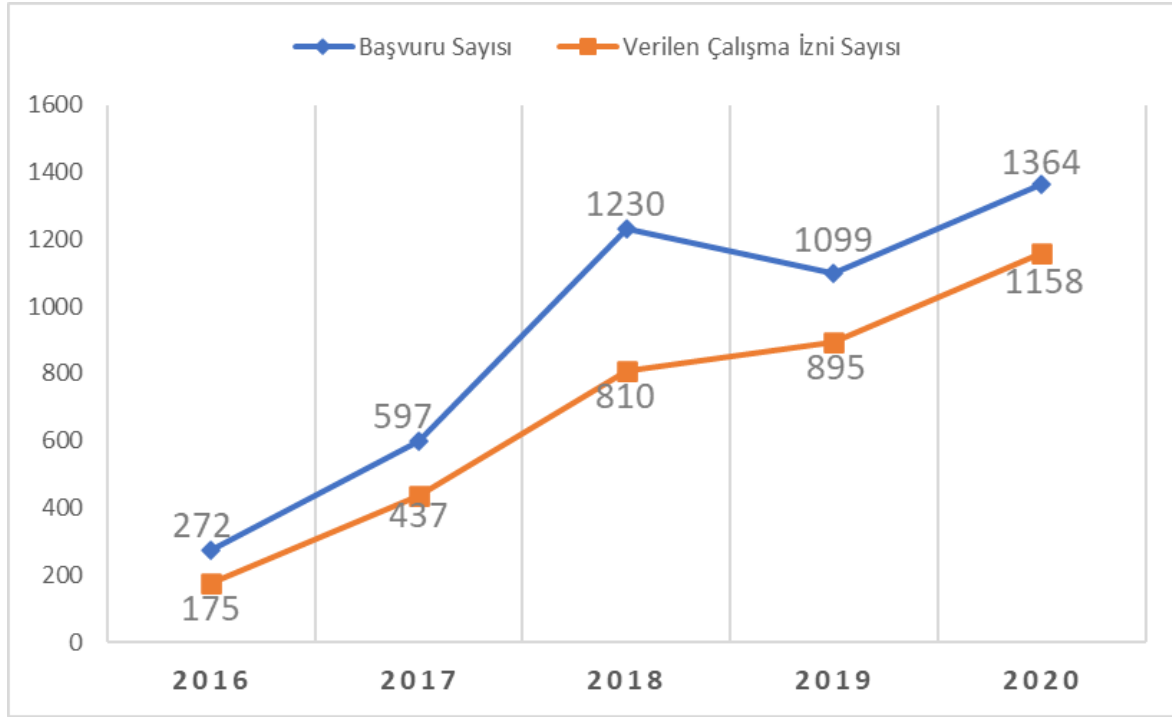
Türkiye’de Suriyelilerin geçici bir sorun veya kriz olarak ele alınması, hak ve sorumluluklarına dair adımlar atılmasına engel olmaktadır (Şimşek, 2015: 33). Ancak GKS Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasında çalışabilmelerinin yasal bir çerçeveye oturtulmasındaki gecikme bir takım yapısal sorunların oluşmasına yol açmıştır. Çalışma koşullarını etkileyen ve sosyal gerilimlere yol açan kayıt dışılık giderek büyük bir sorun haline gelmektedir. Suriyelilerin çoğunlukla mevsimlik tarım işleri, inşaat, imalat ve tekstil gibi düşük vasıflı işlerde enformel istihdam edildiği tahmin edilmektedir.

¹³ Detaylı açıklayıcı bilgiye ulaşmak için bu sayfa ziyaret edilebilir: <https://ecalismaizni.ailevecalisma.gov.tr/>

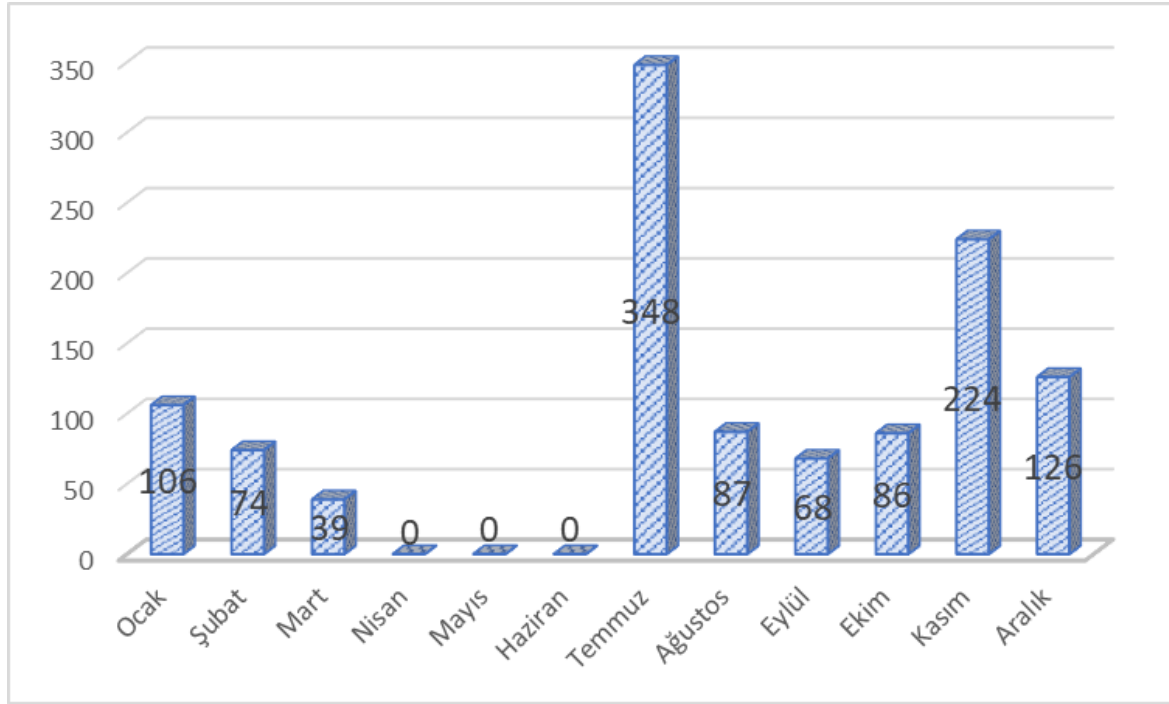
Grafik 1.7. Yıllara Göre Türkiye’deki GKS Suriyelilerin Çalışma İzni Başvuru Sayısı ve Verilen Çalışma İzni Sayısı (Grafik UİGM verilerine göre düzenlenmiştir.)

Grafiğe bakıldığında Türkiye genelindeki GKS Suriyelilerin çalışma izni başvuru ve verilen çalışma izni sayılarının birbirlerine bir hayli yakın olduğu dikkat çekmektedir. Çalışma izin başvuruları, başvuru koşullarına uygunluk, ilgili evrakın başvuru sistemine eksiksiz yüklenmesi, yasal uygunluklar ve gerekli güvenlik soruşturmaları kapsamında onaylanmaktadır.

Grafik 1.8. Yıllara Göre Ankara İlinde GKS Suriyelilerin Çalışma İzni Başvuru Sayısı ve Verilen Çalışma İzni Sayısı (UİGM verilerine göre düzenlenmiştir.)

Ankara ili özelinde çalışma izni alan GKS Suriyelilerin toplam sayısına bakıldığında tatmin edici düzeyde olmadığından bahsedilebilir. Dolayısıyla çalışma izinlerinin yaygınlaşmasında teşvik mekanizmalarının üretilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Grafik 1.9. Aylara Göre Ankara İlinde GKS Suriyelilere Verilen Çalışma İzni Sayısı (2020) (UİGM verilerine göre düzenlenmiştir.)

Türkiye’de Covid-19 pandemisi vakalarının görülmeye başlandığı Mart ayının son günlerinden Haziran ayı sonuna kadarki sürede çalışma izni başvuru değerlendirme işlemleri geçici olarak durdurulmuştur. Nitekim 2020 yılı Temmuz ayı itibarıyla çalışma izni başvuruları değerlendirilip çalışma izinleri vermeye başlanmıştır. 2020 yılı için GKS Suriyelilere Ankara İli özelinde verilen çalışma izni sayısı toplam 1.158’dir.

1.8.2. Türkiye’de Çalışma İzninin Teşviki Kapsamında Yapılan Yardım ve Destekler

SGK’nın yürütmüş olduğu çeşitli projelerde prim teşviklerinin verildiği görülmektedir. Bu açıdan GKS Suriyelilerin kayıtlılığının artırılması ve başta sosyal güvenlik, ücret, izin gibi çalışma koşulları konularındaki koruma ve güvence politikasının yürütülmesi amaçlanmaktadır. İşyerinde çalışmakta olan bir Türk işçiye karşılık bir GKS Suriyeli işçinin sosyal güvenlik prim ödeme desteğinin sağlandığı bilinmektedir.

Kayıtlı işgücünün teşviki kapsamında yürütülen bu projelerin sahada çok fazla katkısının olduğu aşıkardır. Özellikle kadın işgücünün işgücü piyasasında daha fazla yer edinmesi, birtakım becerilerin kazandırılması, niteliklerin geliştirilmesi, iş ve meslek edindirilmesi gibi birden fazla alanda ilerlemelerin sağlandığı görülmektedir. Bu tür projelerin, GKS Suriyelilerin işgücü piyasasına erişim ve toplumsal uyumun sağlanması gibi süreçlerde olumlu etkisinin olduğu görülmektedir. Araştırmamızda, geçmişte proje içerisinde yer almış katılımcıların uyum ve adaptasyon sorunlarının azaldığı görülmektedir.

Fakat son yıllarda meydana gelen hukuki düzenlemelerle birçok kamu kurum ve kuruluşların, ulusal ve uluslararası STK’ların geliştirmiş oldukları hizmetler ile Suriyelilerin işgücü piyasasına girişleri hızlanmış ve sayılarda kayda değer artışlar gözlenmiştir. Çeşitli fonlar ile çalışma izni başvuru harcı, sigorta ödemeleri ve ücretlerin karşılanması, Suriyeli işgücünün kayıtlı istihdamının büyümesine katkı sunmaktadır (Kızılay, 2019: 47-48).

ILO, 2015-2017 yılları arasında geçici koruma sağlanan Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasındaki durumlarını iyileştirmek ve çalışma hayatına girişlerini kolaylaştırmak amacıyla birtakım öncelikler ile eğitim ve destek hizmetleri vermiştir. Bu bakımdan; (https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_379375/lang--en/index.htm)

- işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu becerileri geliştirme,
- iş yaratmayı destekleme,
- işgücü piyasasında yönetişimi destekleme gibi faaliyetlerde destek olmuştur.

Mülteciler, hayatlarını idame ettirebilecek asgari yaşam koşullarını oluşturabilecekleri bir gelir kaynağına ihtiyaç duymaktadır. Mültecilerin ekonomiye katılımın önündeki engellerin

kaldırılması ve gelire bağılı olarak mal ve hizmetlere eşit erişim imkanının tanınması ekonomik uyum için gereklidir (Kuhlman, 1991: 19).

Göçün demografik yapıyı doğrudan değiştirmesinden dolayı sosyal güvenlik sistemlerini olumsuz etkilediği bilinmektedir. Göçmen işçiler için en önemli çalışma hayatı olgularından biri de sosyal güvenlik kavramıdır. İşgücü göçünün başlıca sebepleri arasında; iş bulmak, daha yüksek ücretle çalışmak, daha gelişmiş emeklilik hakları sayılmaktadır.

1.8.3. Türkiye’de Suriyelilere Uygulanan Yardım ve Uyum Programları

2011 yılından bu yana Türkiye’de yapılan birçok araştırmanın ortak sonucu olarak Suriyelilerin çok düşük bir kesiminin ülkesine geri dönebileceği ortaya çıkmaktadır. Araştırma sonuçları Türkiye’de yaşamakta olan GKS Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Türkiye’de kalıcı olacağı yönündedir. Dolayısıyla Suriye’de halen devam eden siyasi istikrarsızlık ve savaş hali göz önüne alındığında toplumsal uyum ve bütünleşme politikalarının önemi giderek artmaktadır. Türkiye, sınırları içerisindeki Suriyelilere sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan birçok yardım ve uyum programı sunmaktadır.

Türkiye kamuoyunda GKS Suriyeliler hakkında en çok tartışılan konuların başında yardımlar konusu gelmektedir. Araştırmada nakdi yardımlar ile çalışma izinleri arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu gözlenmesinden dolayı geliştirilen nakdi yardım programlarına yer verilmek istenmiştir. Bu kapsamda AÇSHB’e bağılı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesindeki yardım programlarına değinilmiştir.

Zorunlu göçlerle ülkemize gelen göçmenlere yönelik Türkiye’nin uyguladığı göç politikası, “varlık” ve/veya “uygulama” bakımından birçok çıkar gruplarının eleştiri kaynağı olmaktadır. Özellikle geçtiğimiz son on yılda zorunlu göçmenlerin ekonomi ve işgücü piyasasında yer alabilmeleri konusunda kurumların istenen düzeyde geliştirilmemiş olduğuna yönelik itirazlar bulunmaktadır. Ayrıca bürokraside bu duruma ilişkin bazı aksaklıklar ve yönetsel-örgütsel sorunların olduğu belirtilmektedir (Özbay, 2015: 250). Yapılan birçok düzenleme ve yasal mevzuat birçok eleştiriye bertaraf etmiştir. Fakat göç yönetiminin geliştirilip kısa sürede kurumsallaşamaması, sürecin kendiliğinden düzen inşa etmesine ve birtakım kontrolsüzlüklerin oluşmasına yol açmıştır. Aktif göç yönetimi ile göçmenlerin yaşam kalitesi arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla

Türkiye’deki GKS Suriyelilere dair özgün bir göç politikası geliştirilmesi, üzerinde çalışılması gereken konulardan birini ifade etmektedir.

Göç alan ülkelerde, göçmen veya mültecilerin sayılarına bağlı olarak ekonomik ve sosyal maliyetlerin giderek artacağından dolayı ulusal veya uluslararası destek ve yardımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Küresel bir risk ifade eden kitlesel göçler karşısında uluslararası örgütlerin dile getirdiği çözüm önerileri ve stratejilerin sadece söylemler ile sınırlı kalmaması gerekmektedir (Gökbayrak, 2006: 178; Kooiman, 2003: 249). Suriyelilerin genel profilleri düşünüldüğünde, niteliksiz bir yapıya sahip olmaları uluslararası camiaya daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Bu bakımdan bilhassa uluslararası göç özelinde örgütlü kuruluşların göç alan ülkelere sunacakları destek ve hizmetler göçün oluşturacağı olumsuz etkilerin azaltılmasına katkı sunacaktır. Fakat aradan geçen yaklaşık 10 yıllık sürede görülmektedir ki; uluslararası kuruluşların Türkiye’deki geçici koruma sağlanan Suriyelilere yönelik vadettikleri ve sözünü verdikleri destek ve yardımlar büyük oranda yerine getirilmemiştir.

Geçtiğimiz yaklaşık on yıl içerisinde Türkiye’de GKS Suriyelilere sağlanan yardım ve destekler ile ilgili birçok araştırma ve projeler yapılmıştır. Yapılan bu ulusal ve uluslararası projelere birçok yerel sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra uluslararası kuruluşlar da ortaklık göstermiştir. Türkiye’deki Suriyelileri ilgilendiren birçok çalışmanın yürütülüp tamamlanmasında, başta kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, düşünce merkezleri, yardım kuruluşları, çeşitli dernek ve vakıfların sürece dahil olduğu görülmüştür.

Öncelikle eğitim, sağlık, dil öğrenimi, toplumsal uyum, kamusal hizmetlere erişim, meslek edindirme ve istihdama dair birçok araştırma ve proje çalışmaları yürütülmüştür. Bunların bir kısmı spesifik olarak kadın, çocuk veya gençler gibi özel grupları kapsar nitelikte yapılmış olup farklı sosyal kesimlerin sorun ve ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir. Özellikle Suriyelilerin Türkiye’ye geldikleri ilk yıllarda ağırlıklı olarak geçici barınma merkezlerinde Türkçe dil eğitimi başta olmak üzere çeşitli eğitim-öğretim hizmetleri sağlanmış böylelikle toplumsal uyumu kolaylaştırıcı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Gerek barınma merkezlerinde gerekse barınma merkezi dışında olmak üzere Suriyelilere geçim olanaklarının geliştirilmesi amacıyla teknik ve mesleki bilgilendirme ve eğitim faaliyetleriyle istihdam potansiyelleri güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Uzun yıllardır Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin geçim kaynaklarını geliştirilmesi amacıyla birçok destek, eğitim ve yardım çalışmaları yapılmıştır. Bu amaçla yapılan uygulamaların geneli işgücü piyasası ve istihdam konularını içermektedir. Literatürdeki saha araştırmaları ve projeler sonucunda ortaya konulan sonuç ve öneriler kapsamında GKS Suriyelilerin başta dil eğitimleri olmak üzere ekonomik fırsatların geliştirilmesi, istihdam edilebilirliklerinin artırılması, beceri ve meslek profillerinin oluşturulması, iş yaratma ve istihdam oluşturma imkanlarının geliştirilmesi, aktif işgücü programlarının genişletilerek sunulması, kurumsal kapasite ve hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi, mesleki bilgi ve tecrübelerinin artırılması gibi alanlarda çalışmalar yürütülmüştür. Gerekli istihdam teşviklerine ek olarak, 2016 yılında yasallaşan çalışma izni haklarına ilişkin bilgilendirme ve danışma hizmetleri sunulmaktadır. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşunun yanı sıra birçok STK’nın ortaklaşa çalışmaları ile Suriyelilerin işgücü piyasasına uyumlarını amaçlayan çalışmaların yıllar itibariyle arttığı gözlemlenmektedir.

Bu anlamda işgücü piyasasına uyum projelerinde, GKS Suriyelilerin işgücü piyasasında kayıtlı yollardan katılımlarının sağlanarak uyum yeteneklerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışmalara örnek olması bakımından; TİSK’in 2015 yılında gerçekleştirmiş olduğu “*Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*” isimli araştırması, Türk iş dünyasının Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin sosyo-ekonomik etkileri başta olmak üzere ortaya koyduğu tespit ve çözüm önerileri ile kapsamlı bir çalışma olarak değerlendirilebilir (TİSK, 2015). Suriyeli işgücünün yoğunlaştığı istihdam alanları ve sektörler hakkında asgari çalışma şartları, kayıt dışı istihdam gibi sorunlar üzerine tespitlerde bulunan bu araştırma, iş dünyasının çalışma hayatındaki ihtiyaç alanları ve beklentilerine ışık tutması bakımından önemlidir. Ekonomik uyumdan hareketle Suriyeliler ile toplumsal uyumun gelişmesine yönelik öneriler getiren bu çalışmanın, sonraki araştırmalara istikamet ve bakış açısı sunduğu ifade edilebilir.

ILO’nun destekleriyle 2018 yılında gerçekleşen “*Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler İçin İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi, işçi ve işveren örgütleri ne yapmalı? İşçi ve İşveren Örgütlerinin Kapasitelerinin Artırılmasına Yönelik İhtiyaç Analizi*” isimli araştırma ise Türkiye’de GKS Suriyelilere yönelik “insana yakışır iş” koşullarının geliştirilmesi için işçi ve işveren örgütlerinin ihtiyaçlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu

kapsamda, Türkiye’de faaliyet gösteren en büyük işçi ve işveren örgütleri ile görüşülerek GKS Suriyelilerin insana yakışır koşullarda istihdamının sağlanabilmesi için tespitler ve çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu kapsamda sayıları giderek artan Suriye uyruklu işveren ve esnafların işgücü piyasasında yer edinmeleri TİSK ve TESK’i, Suriyeli işgücünün Türkiye işgücü piyasasında giderek daha fazla yer alması ise işçi sendikaları konfederasyonlarını yakından ilgilendirmektedir. Araştırma, insan onuruna yakışır iş olanaklarının gelişmesi için kayıt dışılık, haksız rekabet, kayıtlı çalışma gibi temel sorun alanları tespitine ilişkin bir takım çözüm önerileri geliştirmiştir. Araştırmada, GKS Suriyelilerin ağırlıklı olarak tekstil, metal, gıda, inşaat gibi sektörlerde istihdam edildiğine yer verilmektedir (ILO, 2018). Araştırma, sosyal tarafları en üst temsil organları nezdinde çalışmaya dahil etmesi bakımından özel olarak değerlendirilebilir.

Kızılay Toplum Merkezleri Aracılığıyla Suriyelilerin İşgücü Piyasasına Girişleri

Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin gelme amacı ekonomik sebeplerle olmasa da ülkede kalıp hayatlarını idame ettirebilmeleri için bir takım ekonomik faaliyetlerde bulunmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Devletin, yerel ve merkezi hükümetin veya sivil toplum kuruluşu gibi diğer kurum ve kuruluşların yardımlarının şüphesiz sürdürülebilir olmadığını söylemek mümkündür.

Türk Kızılay’ının, bünyesinde faaliyet gösteren Kızılay Toplum Merkezleri aracılığıyla *Koruma Programı, Psiko-sosyal Destek ve Sağlık Programı, Geçim Kaynağını Geliştirme Programı, Sosyal Uyum Programı ve Aile Bağlarının Yeniden Tesis Edilmesi* olmak üzere birçok hizmeti GKS Suriyelilere verdiği görülmektedir. “Geçim Kaynağını Geliştirme Programı” kapsamında kişilerin ayni ve nakdi yardımlardan sıyrılıp geçim kanallarına doğru yönlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu açıdan kişinin işgücü piyasasında aktif olabilmesi için birtakım hizmetler verilmektedir. Mesleki bilgilerin geliştirilerek istihdam edilebilirliklerinin artırılması hedeflenen bu programda kişiler, işgücü piyasasına giriş, uygun eşleşme ve yükselme imkanı sunan eğitim, sertifikasyon, danışmanlık ve yönlendirme hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Kızılay Toplum Merkezleri aracılığıyla Suriyelilerin ekonomik yeteneklerinin geliştirilmesinde iş kurma eğitimleri ve desteklerinden yararlanmaları mümkündür. Böylelikle Suriyelilerin işgücü piyasasında ulusal ve uluslararası standartlarda yer alabilmeleri ve istihdam edilebilirliklerinin eşit şekilde geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Geçim kaynaklarının geliştirilmesi

kapsamında tarım ve hayvancılık alanlarında teorik ve uygulamalı eğitimler verilmekte olup sektörel yönlendirme yapılmaktadır (<http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/tr/gecim-kaynagini-gelistirme>, Erişim Tarihi: 10.06.2020).

Kızılay Toplum Merkezleri, işgücü piyasasına erişim ve istihdam edilebilirlikleri geliştirme programlarının yanı sıra başka destekler de vermektedir. Başvurmaları halinde GKS Suriyelilerin ve uluslararası koruma altındaki yabancı uyruklu kişilerin çalışma izin harç bedelleri Türk Kızılay'ı tarafından ödenmektedir. Ayrıca, çalışma izni başvurusu ve alınması sürecinde işverenlere bilgi aktarımı ve ekran desteği hizmeti verilmektedir.

Bu açıdan bugüne kadar Kızılay Toplum Merkezleri, 16 aktif toplum merkezlerinde 1.574.285 kişiye ulaşmış; 59.046 kişiye mesleki eğitim; 546.370 kişiye psikososyal destekler ve sağlık hizmeti; 246.611 kişiye çocuk, gençlik ve gönüllü çalışmaları, 447.280 kişiye ise sosyo-kültürel ve uyum çalışması hizmetleri sunulmuştur (<http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/tr>, Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Sosyal Yardımlar ve İşgücü Piyasası

Kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılan nakdi yardımlarda işsizlik, yoksulluk, toplumsal uyum gibi alanlarda maddi yoksunluklarının karşılanması hedeflenmektedir. Fakat burada sosyal yardımların sunulacağı kişi ve kesimin belirlenmesi etkin sosyal çözümlere katkı sunması bakımından önemlidir.

Yardımların kapsamı ve boyutuna bağlı olarak yardımlardan yararlananların işsizlik durumlarında iş arama süreleri değişebilmektedir. Yapılan mali yardımlar miktarına bağlı olarak kişilerin işsizlikten kaynaklı gelir kaybı algısı değişkenlik göstermektedir (Biçerli, 2016b: 446-447).

Türkiye, Suriye'den zorunlu göçün başlamasından bu yana birçok yardım, sosyal hizmet ve destek programlarıyla GKS Suriyelilere hizmet etmektedir. Yardımlar konusu, kamuoyunda yaklaşık 10 yıllık süre içerisinde en çok tartışılan konuların belki de başında gelmektedir.

Türkiye'deki AB projeleri kapsamında verilen yardımlar, birden çok kamu kurum ve kuruluşunun koordineli çalışmaları sonucunda gerçekleşmektedir. Bu yardımlar, AB'nin fonlamış olduğu Türk Kızılay ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın (SYDV)

sahadaki hane tespiti ve değerlendirmesi süreçleri ile gerçekleşmektedir. AB'den gelen sınırlı fonların Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü yönetiminde ilgili kuruluşlara yönlendirmesi ile yardımlar dağıtılmaktadır (<https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari>, Erişim Tarihi: 12.05.2020).

İşKUR'un 2018-2020 yılları içerisinde %50'si Türk diğer %50'si GKS Suriyeli olmak üzere toplam 14.800 (7.400 Türk - 7.400 Suriyeli) kişinin, dil eğitimi, beceri eğitim kursları, işbaşı eğitim programları ve işgücü piyasası uyum çalışmalarında oluşan aktif işgücü piyasası programlarından yararlanması hedeflenmiştir. Bu yardımlar AB destek fonları üzerinden sağlanan mali kaynaklar ile karşılanmaktadır.

Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı (SUYP)

Türkiye'deki GKS Suriyeliler, SUYP kapsamında nakdi yardımlardan faydalanmaktadır. AÇSHB'e bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde özel amaçlı yardım türü olarak yapılan bu yardımlar, 2016 yılından bu yana AB fonlarıyla Türkiye'ye gelen mali yardımlar ile sağlanmaktadır. SUYP, BM Dünya Gıda Programı (WFP) ve Türk Kızılay'ı ortaklığında uygulanan bir yardım programıdır. Yardım programı başvuruları, SYDV ve ilgili il/ilçelerdeki Kızılay Hizmet Merkezleri'ne yapılmaktadır. Mali yardımlardan, geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden ve muhtaçlık, sosyal güvencesizlik, demografik kriterlerden en az birine uymakta olan kimlik numarası 99 ile başlayan GKS Suriyeliler ve diğer yabancılar yararlanabilmektedir. demeler aylık olmak üzere hanede yaşayan kişi başına 120 TL tutarında yapılmaktadır (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>, Erişim Tarihi: 22.12.2020).

Yabancılara Yönelik şartlı Eğitim Yardımı Programı (şEYP)

Türkiye'de yaşayan GKS Suriyelilere ilişkin yardımların bir diğeri ise şEYP'dir. Bu program kapsamında AB tarafından finanse edilen ve BM ocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Türk Kızılay'ı ve MEB ortaklığında uygulanan bir yardım programıdır. Başvurular, SYDV ve ilgili il/ilçelerdeki Kızılay Hizmet Merkezleri üzerinden yapılmaktadır. Yardımlardan, geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden ve sosyal güvencesi olmayan kişilerin okulların açık olduğu dönemlerde 1 ayda 4 günden fazla (%80) devamsızlık yapmayan, MEB ve geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören kimlik numarası

99 ile başlayan Suriyeliler ve diğer yabancı çocuklar faydalanabilmektedir. Bu kapsamda; 1.-8. Sınıf öğrencileri için kız öğrencilere 40 TL, erkek öğrencilere 35 TL; 9.-12 sınıf öğrencileri için kız öğrencilere 60 TL, erkek öğrencilere 50 TL ödeme yapılmaktadır. Ayrıca programda eğitim-öğretim dönemi başlarında çocuk başına 100 TL olmak üzere ekstra ödeme yapılmaktadır (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>, Erişim Tarihi: 22.12.2020).

Suriyeli Çocuk ve Gençlere Yönelik Uygulanan Uyum Politikaları

Suriyeli çocukların karşı karşıya oldukları sorunlar göz önüne alındığında karşımıza birden çok başlık çıkmaktadır. Bunların başında; ailenin ya da ilgili kamu kuruluşlarının sorumsuzluklarından kaynaklanabilen *çocuk ihmali ve istismarı* sorunu gelmektedir. Karşı karşıya kaldıkları terör ve iç savaş sonucunda ailesini ve yakınlarını kaybeden sahipsiz çocuk ve gençlerin başta sosyal ve ekonomik yetersizliklerinden kaynaklanan *psiko-sosyal sorunlara* da sahip olduğu görülmektedir. Diğer bir sorun ise *istihdam ve çalışma sorunlarıdır*. Ekonomik yetersizlik sebebiyle kendi geçimi veya ailesine destek olmak amacıyla Suriyeli çocuk işçilerin sayılarında bir hayli artış gözlenmektedir (Kavi-Yıldırım, 2018: 3-5). Fiziksel ve psikolojik kapasitelerinin çok üzerindeki koşullarla yüz yüze kalmaları sonucunda çeşitli olumsuz sağlık sonuçları doğabilmektedir. Ayrıca uygun olmayan çalışma şartları, suç, madde bağımlılığı, cinsel taciz ve şiddet gibi birey ve toplum sağlığını olumsuz etkileyecek süreçlere dahil olabilmektedirler.

Türkiye’de yaşayan GKS Suriyeli çocuk ve gençlere dair yardım ve destek programları ile uyum çalışmaları bulunmaktadır. Uyum programlarının başarılı sonuç üretebilmesi için sorun alanlarının tespiti hayati öneme sahiptir. Çocuk ve genç yaşta olan Suriyelilerin sayıca bir hayli yüksek olduğu düşünüldüğünde, konuya ilişkin özel politikalar geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle sporun birleştirici, geliştirici ve bütünleştirici özelliğe sahip olmasından dolayı önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk ve gençlerin uyumundaki başarı, toplumun geleceğindeki huzur ve barışın sağlanmasını hızlandırabilir.

Türkiye’nin geçici barınma merkezlerinde “Çocuk Dostu Alan” uygulaması ile çocuklara yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerinden 40.000’den fazla çocuğun yararlandığı görülmüştür. UNICEF, “No Lost Generation” sloganı ile hayata geçirdiği proje ve sosyal hizmet çalışmalarıyla çocukların psiko-sosyal yönden geliştirip geleceklerini inşa etmelerine

katkı sunmaktadır (UNICEF, 2015: 4). Suriyeli gençlerin toplumsal uyumunu hızlandırması amacıyla gençlere yönelik özel sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Gençlerde sporun fiziksel ve psikolojik bir takım katkısının yanı sıra toplumsal bütünleşme ve milli dayanışmayı destekleyici yanı bulunmaktadır (Zengin, 2013: 8). Dünyanın birçok ülkesinde mülteci çocuk ve gençlere yönelik uygulanan spor etkinlikleri mevcuttur. Bu konuda çeşitli ülkeler, dernek ve sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra üniversiteler, ulusal ve uluslararası futbol kulüpleri bu tür uyum çalışmalarına destek vermektedir.

Geçici koruma sağlanan Suriyelilerin başta bölgedeki yakın ülkeler ve sonrasında diğer ülkelere yapmış oldukları göç neticesinde koordineli uyum politikaları ve çalışmalarında artış görülmektedir. Özellikle dünya genelinde mülteci çocuk ve gençlerin spor aracılığıyla toplumsal bütünleşmelerini hızlandırmak üzere oluşturulan spor etkinlikleri ve faaliyetleri yaygınlık kazanmaktadır. Bu kapsamda *World Vision* isimli Hristiyan çocuklar yardım derneğinin Ürdün'deki Azraq mülteci kampındaki “Asya Futbolunu Geliştirme Projesi”; Litvanya Kızılhaç'ının “Milliyetimiz Futbol” projesi; Barcelona'daki Ibn Battuta Sosyokültürel Derneği'nin organize ettiği “Ramazan Kapalı Saha Futbol Turnuvası”; ayrıca yine Barcelona'da İspanik-Pakistani Kültür Derneği'nin düzenlediği kriket dersleri örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan Ürdün'de 2013 yılında “Umut ve Barış” projesi; Avustralya'daki “Futbol Önemser” projesi; Avrupa Komisyonu Spor Birimi tarafından birçok Avrupa ülkesinin içerisinde yer aldığı “Spor İçerme Ağı Projesi”; Avustralya'nın Darwin bölgesinde “Sınır Tanımayan Futbol”; Birleşmiş Milletler Dünya Mülteciler Günü olan 20 Haziran'da “Mülteciler Futbol Günü” adlı etkinlikler düzenlenmektedir. Ayrıca Avusturalya'da bulunan New South Wales Üniversitesi bünyesinde “Birleşik Futbol” organizasyonu kurulmuş; Ürdün'de bulunan Yarmouk Üniversitesi aracılığıyla FIFA'nın düzenlediği “Halk Eğitimleri”ne ilave olarak futbol turnuvaları ve atölyelerinden yararlanma imkanı oluşmuştur (Kavi-Yıldırım, 2018: 14-17).

Türkiye'de mülteci çocuk ve gençlere yönelik spor faaliyetlerine bakıldığında ise birden çok spor dalında etkinliklerin olduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen organizasyon ve müsabakaların büyük bir çoğunluğunun Gençlik ve Spor Bakanlığı aracılığıyla yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda; GSB spor ile rehabilitasyon ve sosyal uyumu gerçekleştirmek amacıyla 2015 yılında Kilis Öncüpinar Geçici Barınma Merkezi'nde 350 adet Judo elbisesinin gençlere ulaştırılması ile sportif faaliyetlere başladığı görülmektedir

(Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2015). Ayrıca, Siirt'te çeşitli sanatsal etkinliklerin yanı sıra futbol müsabakaları, Kayseri'de kayak sporu, Adıyaman ve Gaziantep'te sivil toplum kuruluşlarının destekleriyle birlikte futbol müsabakaları düzenleyerek gençlerin sportif faaliyetlere katılmasını sağlamıştır (Kavi-Yıldırım, 2018: 25-26). Kamu kurum ve kuruluşlarının bu alanda yapacakları faaliyetlerin sınırlı olabileceği göz önüne alındığında, özel sektör ve sivil toplum kuruluşların destekleri ile hedeflenen toplumsal faydaya erişmek daha hızlı ve kolay olabilmektedir.

Bu tür etkinlik, program ve projeler çocuk ve genç mültecilerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını iyileştirip geliştirmek ve toplumsal aidiyet ve bütünleşmelerini hızlandırmak amacıyla uygulanmaktadır. Spor yoluyla toplumsal içermenin sağlanarak sosyal uyumun artacağı düşünülmektedir.

Bu alanda yapılan araştırmalar göstermektedir ki spor, özgüven ve özsaygıyı artırmakta, yeni sosyal ağların oluşmasına ve sosyal izolasyona engel olmaktadır. Amara vd. İngiltere'de yapmış olduğu araştırmada sporun; dayanışma, adil katılım, ötekine saygı, ortak kamusal yaşam, kültürler arası hoşgörü gibi pozitif sonuçlar oluşturduğu ve böylelikle ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ön yargılar ile mücadelede etkin bir araç olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca güvenlik, eğitim-öğretim, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlara ek olarak spor faaliyetlerinin mülteciler ile yerel halk arasında kaynaştırıcı etki oluşturacağına inanılmaktadır (Amara, vd. 4-5).

Etraflı uyum programları kişiler özelinde toplumsal uyumu hızlandırabileceği gibi aile ve sosyal çevre üzerinde de olumlu sonuçların doğmasına yol açabilmektedir. Bu bakımdan çocuk ve gençlere yönelik gerçekleştirilen etkinliklerin aile üyelerinin sürece dolaylı bir şekilde dahil olmaları anlamına gelebilmektedir. Her ne kadar adı geçen toplumsal uyum programları, farklı sosyal kesimlere uygulansa da programların etkisi sadece yararlanıcılarla sınırlı kalmamaktadır. Bu kişilerin sahip oldukları toplumsal roller vasıtasıyla programlar, daha geniş bir sosyal çevrede etkili olabilmektedir. Böylelikle yapılan uygulamalar bütüncül anlam ifade etmekte ve toplumsal hayata katılımalarını hızlandırmaktadır.

1.9. Türkiye’deki Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler ve İşgücü Piyasası

Emeğin homojen olmayıp heterojen yapıya sahip olduğu bütün teorisyenlerce kabul edilmektedir. Toplam işgücü içerisindeki emeğin farklılaşmasına yol açan birden çok faktörün olduğu bilinmektedir. Mesleki yeterlilikler, beceri, eğitim, tecrübe bunlardan birkaçı olarak sıralanabilir. Yıllar itibarıyla üretim süreçlerindeki değişikliklere bağlı olarak artan iş bölümü ve uzmanlaşma nitelik ve mesleki açıdan farklılaşma meydana getirmiştir.

İşgücü piyasasında artan farklılaşmanın yanı sıra bölünme süreçlerinin var olmasına bağlı olarak işler arasında ayrışma söz konusudur. İşlerin gerektirdiği nitelik ve beceri düzeylerine ek olarak ekonominin yapısal özellikleri bu bölünmeyi derinleştirebilmektedir.

Üretim ekonomisi temel olarak iki farklı yapıda ele alınabilir. Bunun bir tarafında istikrarlı ve standartlaştırılabilir kitlesel üretim bulunmakta; diğer taraf ise rekabet imkanı olan küçük ve orta ölçekli işlerin yaygın olduğu esnek üretimi içermektedir (Uyanık, 2003: 13). Wallerstein’a göre çekirdek-çeper ilişkisine dayalı ekonomik üretim modeli dünya coğrafyasının bazı bölgelerinde küresel, bazı bölgelerde ise yerel anlam ifade etmektedir. Bu açıdan üretimdeki mekansal farklılaşmaya dayalı kutuplaşmanın boyutu giderek derinleşmektedir (Wallerstein, 2020: 107). Ekonomik yapıdaki bölünmenin bir boyutunu da işgücü piyasasındaki ikili yapı oluşturmaktadır. İşgücü piyasasında bölünmeye dair farklı yaklaşımların geliştirildiğini söylemek mümkündür.

Peter Doeringer ve Michael Piore’un 1971 yılında birlikte kaleme aldığı “International Labor Markets and Manpower Analysis” ve Richard Edwards, Michael Reich ve David Gordon’un 1975 yılında yazdıkları “Labor Market Segmentation” isimli çalışmalar ikili işgücü piyasası teorisinin gelişmesine yol açmıştır. Bu teorisinin geliştirilmesinde “rekabet halinde olmayan gruplar” düşüncesinin etkisi olmuştur (Marshall, 2009: 189). İşgücü piyasaları katmanlı olarak birincil ve ikincil olmak üzere ikili bir yapı arz etmektedir (Grint, 2005: 246). Bu katmanlı yapı sadece işgücü piyasasında değil, aynı zamanda sosyal haklarda atipik istihdam edilenler için “asgari yardımlar”; çekirdek işgücü için ise “kuşatılmış haklar” olmak üzere ikili bir yapıyı ihtiva etmektedir (Narlı, 2003: 39-40).

Loveridge ve Mok (1979) da işgücü piyasalarının kendi içinde ayrılarak iç ve dış olmak üzere katmanlaştığını ifade etmektedir (Loveridge ve Mok’tan aktaran Marshall, 2009: 190-

191). İşsel işgücü piyasaları işçilerin değerlendirilmesinde çekirdek ve çevresel işgücü olmak üzere ikili bir değerlendirmeye yol açmaktadır. Çekirdek işgücü olarak adlandırılanlar nitelik ve kabiliyetlerinden dolayı üretim süreci içerisinde işverenlerce değerli görülen yüksek ücret, terfi ve iş güvencesine sahip kişilerdir (Uyanık, 2003: 11-12).

Ayrımcılığın olduğu bölünmüş işgücü piyasasında düşük ücretli güvencesiz iş ile yüksek ücretli güvenceli iş ayrımı görülebilmekte ve bu durum etnik köken farklılığı olan gruplar arasında belirginleşmektedir (Scott, 2014: 179). İşgücü piyasasında bölünme yaklaşımının merkezinde işverenlerin istihdam politikaları ve uygulamaları yer almaktadır (Rubery, 2006: 1). Birincil ve ikincil işgücü piyasası arasında iş mobilitesi pek mümkün değildir. Eğitim ve mesleki farklılıklar piyasalar arasında hareketliliği önlemektedir.

Birincil işgücü piyasası, örgütlenme imkanlarının olduğu terfi imkanlarını ve geniş sistematik iş ilişkilerini içeren görece yüksek ücretleri sunan işgücü piyasasını ifade etmektedir (Grint, 2005: 246). Birincil işgücü piyasası kurumsal olması bakımından çalışma hayatı kurallarının eşit ve adil uygulandığı bir piyasadır (Biçerli, 2016b: 272). Genellikle işsel işgücü piyasaları denilen mekanizmalar tarafından istihdamın sağlandığı bu işgücü piyasasında terfi ve mesleki ilerleme olanakları şeffaf ve geniştir. Burada bir dizi kurallar ve prosedürlerin geçerli olması bakımından işçiler arasında ayrım söz konusu değildir.

“İyi” olarak tanımlanan işler ağırlıklı olarak bu işgücü piyasasında yer almaktadır. İşverenler iyi işlerde çalışan işçiye dair daha nitelikli, eğitilebilir ve daha verimli algısına sahip olurlar. Dolayısıyla işçiler arasında tercih yapacakları zaman işverenler iyi işler için birincil sektörde çalışmış kişileri tercih edecektir. Bu durum ikincil işgücü piyasasındaki işçilerin birincil işgücü piyasasına geçişini engellemekte, sınırlı ve ikincil olarak değerlendirilebilecek işlerde sıkışıp kalmalarına yol açacaktır.

İkincil işgücü piyasası, birincil olanın aksine daha güvencesiz işlerin hakim olduğu bir piyasayı ifade etmektedir. Vasıfsız işçilerin ağırlıklı olarak yer aldığı ikincil işgücü piyasasında düşük ücret ve standart dışı çalışmanın geçerli olduğu görülmektedir (Grint, 2005: 246). İşgücü piyasasında dezavantajlı grupların nispeten daha çok yer aldığı bu modelde düzensiz ve geçici işler öne çıkmaktadır. Çevresel işgücü olarak değerlendirilen ikincil işgücü piyasası çalışanları, genellikle eğitim seviyesi bakımından zayıf, ekonomik kriz dönemlerinde işverenlerce kolay bir şekilde işten çıkarılabilen, işveren açısından

maliyeti düşük işçileri ifade etmektedir. Atipik istihdam modellerinin uygulandığı ikincil işgücü piyasası çevresel işgücü oluşumunu hızlandırarak işgücü piyasaları arasında derinleşmeye yol açmaktadır (Uyanık, 2003: 12-14).

İkincil işgücü piyasasından birincil işgücü piyasasına yönelik hareketliliğin sınırlı olması, bu piyasada çalışan kişiler arasında memnuniyetsizliğe bağlı olarak, sürekli iş değişikliğine ve çalışma veriminin azalmasına yol açacaktır. İş değiştirmenin önünde çok az engel olması ve işlerin genel olarak cazip olmaması istikrarsızlığı artırmaktadır (Marshall, 2009: 190). Ayrıca bu sektörde yer alan işçiler edindikleri eğitimler sayesinde işverenlerde yerleşik olan “vasıfsız” işçi önyargısından dolayı birincil işgücü piyasasına geçişte zorlanacaklardır (Biçerli, 2016b: 272-274). Bu açıdan ikincil işgücü piyasasındaki işçilerin damgalanmasına bağlı olarak mobilite olanaklarının azaldığı söylenebilir.

İkincil işgücü piyasasının belirgin iki özelliği olarak eksik istihdam ile işsizlikten bahsedilebilir (Marshall, 2009: 190). Çalışma ilişkilerinin giderek zayıflamasıyla iş disipliniyi yitiren işçiler zaman zaman işsizlik ve beceri kayıpları yaşayacak ve bu döngünün devamına yol açacaktır. Bu işgücü piyasasında kurumsallığın oluşturduğu rasyonalite yerine kişiler arası ilişkilerden kaynaklanan duygusal öznellik söz konusudur.

Ducanes ve Abella Japonya, Kore, Singapur, Hong Kong ve Malezya ülkelerinin işgücü piyasalarını incelemek üzere yapmış olduğu araştırma raporunda; çalışan göçmen işçilerin genellikle 3-D olarak kısaltılan düşük vasıflı işlerde çalıştıklarına dikkat çekmektedir. Bu işler; *pis* (dirty), *tehlikeli* (dangerous) ve *zor* (difficult) işler olarak adlandırılmaktadır (Ducanes ve Abella, 2005: 2). Kötü işler olarak nitelendirilen işlerin yoğunluk kazandığı ikincil işgücü piyasasında düşük ücretler, işe giriş imkanlarını çoğaltarak işgücü piyasasındaki katılığı artırır. İyi işler gelişmiş beşeri sermayeye ihtiyaç duyar ve uzun süreli bir yatırım gerektirir (Acemoğlu, 2001: 3). İşgücü piyasasındaki ayrışma, yüksek yeteneklilerin (skilled) olduğu birinci; düşük yetenekli veya yeteneksizlerin oluşturduğu (unskilled) ikinci katmanı ifade etmektedir. İşgücü bu iki katman arasında aşağı veya yukarı yönlü hareket edebilmektedir.

Savaş veya ekonomik nedenlerden dolayı sığınmacı durumuna düşen kişilerin geneli kötü yaşam koşullarına hapsolme konusunda büyük potansiyel taşımaktadır (Gallino, 2007: 59).

Yaşam koşullarının belirlenmesi açısından bu kişilerin çalışacakları işler ve yer edinecekleri işgücü piyasası önem arz etmektedir.

Gallino, dünyadaki ücret düzeyleri arasındaki farkı örneklerken kuzey ve güney ayrımını kullanmaktadır. Gallino 10 birime çalışan güneyli işçinin, kazancı 100 birim olan kuzeyli işçinin yaşadığı ülkeye göç edeceğini varsaymaktadır. Ona göre, güneyli işçi bir an evvel iş bulup yaşamını sürdürebilmek için 50-60 birime çalışmaya razı durumdadır. Haliyle bu durum, kuzeyli işçinin piyasadaki karşılık ücretini aşağıya çekebilecek ve hatta işsiz kalmasına dahi yol açabilecektir. Gallino güneyden kuzeye doğru olan göç etkisinin sadece ücretleri düşürmeyeceğini aynı zamanda izin, tatil, ara dinlenmeleri vd. çalışma koşullarında olumsuzluklara yol açabileceğini ifade etmektedir (Gallino, 2007: 34).

Colic-Peisker ve Tilbury yapmış oldukları çalışmada, yüksek eğitilmiş mültecilerin dahi yüksek işsizlik, nitelik ve eğitimlerinin altında ve ikincil işgücü piyasasında istihdam edilebildiğini vurgulamaktadır (Colic-Peisker ve Tilbury, 2007: 15). İngiltere’de yapılmış bir araştırmaya göre, nitelik sahibi olan göçmenlerin İngiltere işgücü piyasasında uygun iş pozisyonlarının olmadığı görülmüştür (Bloch’tan aktaran, Gökbayrak: 2006: 11). Dolayısıyla göçmenlerin istihdam içerisinde efektif yer edinebilmesi için nitelikli olmalarının yanı sıra işgücü piyasasının ihtiyaçlarıyla da uyumlu olmaları gerekmektedir. Bu bakımdan geliştirilen istihdam olanaklarıyla dolu işgücü piyasasında yapılan işler, potansiyel olarak sosyal uyumu hızlandırıcı veya yavaşlatıcı özelliğe sahiptir. Bu açıdan işgücü piyasasının toplumsal uyumda dönüştürücü bir etkisi mevcuttur. Erişim imkanlarının gelişmiş olduğu adil ve güçlü bir işgücü piyasası ekonomi temelinden hareketle sosyal bütünleşmenin başarılmasında önemli role sahiptir.

1.10. İşgücü Piyasasında İstihdam Durumları

İşgücü piyasasındaki iş arayanlar ile açık işlere erişim hizmeti kamusal ve özel istihdam sağlayıcı mekanizmalar ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Burada iş arayanlar ve açık işler arasındaki mesafenin yakınlığı ve işe yerleşme imkânlarının geniş olması önemlidir. Açık iş, beceri uyumsuzluğu, ara eleman ihtiyacı, aşırı eğitilmişlik, eğitim istihdam ilişkisinin zayıflığı tartışmalarına uzun iş arama süreleri ve iş arama kanallarının etkinsizliğinin eklenmesi, işgücü piyasasının yapısal sorunlarına işaret etmektedir. Bu açıdan iş arama süreleri ve iş arama kanalları, işsizlik ve istihdam yapısı ile doğrudan ilişkilidir.

İş arama süreleri esnasında yaşanan veya uzayan geçici işsizlik durumları iş arayanlar ve işverenlerin ihtiyaçlarının karşılanmamasına dolayısıyla işgücü piyasasında aksaklık yaşanmasına yol açabilmektedir (Mehmet ve Kılıç, 2009: 16). Açık işler ile iş arayanlar arasındaki nitelik örtüşmesi, zaman ve mekan farklılıkları iş arama sürelerini doğrudan etkilemektedir.

Etkili toplumsal uyum için ekonomik uyum önemlidir. Ekonomik uyuma erişmenin doğrudan yolu ise istihdamdan geçmektedir. İşgücü piyasası açısından yeterli uyumun sağlanması için işsizlik, ücret düzeyleri, açık iş ve istihdam türleri bakımından gerekli olgunluğun oluşması gerekmektedir.

1.10.1. İş Arama

İşsizlik bireyler için sadece ekonomik değil aynı zamanda çok farklı sosyo-psikolojik problemler ifade edebilmektedir. Birey işsiz kaldığı süreçte, iş arama süresinin uzunluğuna ve maliyetlerine bağlı olarak işgücü piyasasından ve toplumdan dışlanabilmektedir. Becerilerini kullanma yeteneğini yitirmesinin yanı sıra yaşadığı işsizlik, iş arama motivasyonunun azalmasına neden olabilmektedir. Ayrıca uzun süreli işsizlik halinde kişinin sahibi olduğu mesleki yetenekler aşınabilmektedir. Ekonomik zorluklara yol açacak olan gelir yoksunluğu kişinin sosyal bir varlık olmasından dolayı ailesine ve içinde bulunduğu topluma maliyetler yükleyebilmektedir. Stigler'in iş arama modeline göre iş aramanın iki farklı maliyet boyutu vardır. Bunlardan ilki, iş arama esnasındaki doğrudan yapılan harcama ve masrafları ifade etmektedir. Diğeri ise kişinin iş arama esnasındaki çalışmamasından kaynaklanan gelir yoksunluğunu belirtmektedir (Biçerli, 2016b: 440-442).

Kendilerine uygun işleri bulamayan işsizler uzun süreli iş aramalarından dolayı umutlarını yitirebilmektedir. Artık iş aramada belirledikleri kriter ve ölçütlerin giderek zayıflaması sonucunda rezervasyon ücretlerinin altında herhangi bir işte çalışabilecek duruma gerileyebilmektedir. Bu zorlayıcı süreç kişi için atıl bir anlam ifade etmekte ve psikolojik olarak yıpratıcı bir anlam ifade etmektedir (Biçerli, 2016b: 162-163).

İşgücü piyasasında kişiden kişiye değişkenlik gösteren iş arama ve yerleşme süreci karmaşık bir yapıya sahiptir. İşgücü piyasası hakkında bilgilenme düzeylerindeki farklılık kişilerin

farklı fırsatlara sahip olarak iş aramaları sonucunu doğurur. İşgücü piyasasındaki koşullara dair şeffaf ve net bilgiye erişim imkanı açık işler hakkında etraflı bilgiye ulaşım açısından önemlidir. İşgücü piyasasında çeşitli oluşumlar işe yerleştirme konusunda faaliyet göstermektedir. Bunların başında işgücü piyasasını düzenlemekle görevli olan ilgili kamu kurumları ve istihdam ofisleri gelmektedir. Bu yapıların işgücü piyasası hakkında yetkin bilgiye sahip olması beklenmektedir. Aksi takdirde kişiler iş arama eylemlerini kurumsal olan bu yapılar yerine enformel araçlar üzerinden yürüteceklerdir. Bilgilenme düzeyi daha düşük olan bu yapılarda kişiler kendilerine uygun işlerde arzu ettikleri koşullarda istihdam fırsatı yakalayamayabilir. İşgücü piyasasının temel dinamikleri olan ücret ve diğer sosyal haklar, yükselme ve açık işler gibi konularda doğru bilgilere ulaşmak istihdam kalitesini artırıcı özellikler olarak yorumlanabilir (Borjas, 2010: 507-508; Mehmet ve Kılıç, 2009: 122-123).

İş arama, sadece işsizlik durumunda yapılan bir davranış değildir. İşgücü piyasasındaki kişiler bir işte çalıştıkları süre içerisinde de iş arama faaliyetine başvurabilmektedir. Bu açıdan çalıştıkları işlerinde memnuniyetsizlik yaşayan bireyler iş değiştirmek isteyip daha yüksek ücretli işler bulmak amacıyla boş zamanlarında iş arayacaklardır.

Diğer yandan işgücü piyasasında iş arayan kişilerin meslek ve eğitim seviyelerine göre iş arama süreleri değişkenlik göstermektedir. İş aranan ülke ve bölgedeki iş potansiyelleri ve sahip olunan eğitim ve donanımına uygun işlerin ne derecede yer aldığı, kişinin iş arama süresini değiştirebilecektir (Biçerli, 2016b: 445).

Kişilerin iş arama sürelerini belirleyen bir diğer değişken ise demografik bilgilerdir. İşgücü piyasasının yapısal özellikleri ve yasal düzenlemelerine bağlı olarak iş arayan kişinin engel durumu, yaşı ve cinsiyeti gibi değişkenler iş arama süresini etkileyebilmektedir. Örneğin; kadın ve erkeklerin iş arama süreleri arasında farklılığın olduğu yapılan ampirik araştırmalarla saptanmıştır (Kaufman ve Hotchkiss, 2003: 704). Şüphesiz bu durum ülkelerin işgücü piyasalarındaki mevcut yapısal özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

İş arama sürelerinin iş arayan kişilerin nitelikleri ve açık işlerin gerektirdiği becerilerin uyuşmamasına bağlı olarak değiştiğinden bahsedilebilir. İşgücü piyasasında uyuşmanın tam olarak istenen şekilde gerçekleşmemesi iş arama sürelerinin doğal olarak uzamasına yol

açacaktır. Kişilerin sahip oldukları eğitim veya mesleki bilgilerine uygun olarak işgücü piyasasında açık işlerin olması iş arama süresinin kısalmasına imkan sunacaktır.

1.10.2. İş Arama Kanalları

İşgücü piyasasında iş arama kanalları ile iş arama süreleri arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Etkin iş arama kanallarının yer aldığı işgücü piyasasında iş arama sürelerinin kısılacağı ve bu süreçte yapılacak masrafların minimum seviyeye doğru yaklaşacağı söylenebilir. Aksi durumda, uzun iş arama süreci kişiye uzun süreli uğraşlar ve kayıp boş zaman olarak yansıyacaktır (Laing, 2011: 141). İş arama kanallarının işlevsiz ve verimsiz olması ayrıca bireyde moral ve motivasyon kaybını yol açarak işsizlik sürecini doğrudan etkileyecektir. İşgücü piyasasında iş arayanların eksik bilgilenmelerinden dolayı geçici işsizlik sürelerinin uzaması kişilerin başvurdukları iş arama kanallarını enformel zemine itmektedir. Dolayısıyla iş arayanlar iş arama kanallarını tercih ederken öncelikli olarak eş, dost, akraba, arkadaş gibi yakın çevreleri üzerinden iş arama faaliyetlerine başlamaktadır.

İş arama kanallarını bireylerin açık işlere erişimlerine vesile olacak aracı istihdam sağlayıcıları olarak ifade edilebilir. Bu bakımdan çalışmamızda, ön plana çıkan bazı iş arama kanalları hakkında kısaca bilgi paylaşılmıştır. Başlıca iş arama kanalları; İŞKUR, özel istihdam büroları, şahsen başvuru, akraba-eş-dost aracılığı, basın-sosyal medya-internet aracılığıyla şeklindedir.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR): Türkiye işgücü piyasasında, işsiz kişiler ile işçi arayan işverenlerin istihdam taleplerini karşılamakla mükellef kamu kurumunu ifade eder. İşçi ve işvereni buluşturmanın yanı sıra bünyesinde vermiş olduğu işbaşı eğitim, mesleki eğitimle ile işgücü piyasasındaki ihtiyaçlara yönelik beceri geliştirme, doğru yönlendirme, danışmanlık, destek ve yardım faaliyetleri de gerçekleştirmektedir. İŞKUR ayrıca Türkiye'deki GKS Suriyelilere yönelik mesleki eğitim, işbaşı eğitim, Türkçe dil eğitimi ve çeşitli istihdam desteği projelerini uygulayarak beceri ve nitelik geliştirme çalışmaları yürütmektedir. Böylelikle GKS Suriyelilerin işgücü piyasasında etkin iş arama ve uygun işe yerleşme konularında aktif işgücü piyasası politikaları kapsamında Türkiye işgücü piyasasına uyumlarını artırma faaliyetleri yapmaktadır (<http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/default.aspx>, Erişim Tarihi: 05.06.2020).

Özel İstihdam Büroları: 11 Ekim 2016 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla uygulanmaya başlayan 29854 sayılı “Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği” gereğince düzenlenmiştir. İlgili Yönetmelikte özel istihdam bürosu şu şekilde tanımlanmaktadır: “İş arayanların elverişli oldukları işlere yerleştirilmesine ve çeşitli işler için uygun işçiler bulunmasına aracılık yapmak ve/veya geçici iş ilişkisi kurma faaliyeti yürütmek üzere Kurum tarafından izin verilen gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulan bürolar”dır (ÖİBY, Madde 2). Özel istihdam büroları yapmış oldukları hizmet karşılığında yalnızca işverenden hizmet ücreti almaktadır. Kurumsallaşmış işgücü piyasalarında etkin bir rol üstlenen özel istihdam büroları işgücü piyasasındaki açık işler ve iş arama faaliyetlerinde koordinasyon ve verimliliğin artmasına katkı sunmaktadır.

Doğrudan İşverene/İşletmeye Yapılan Şahsen Başvurular: İşsiz kişinin elinde herhangi bir açık iş bilgisi olmaksızın işverene veya ilgili departmana doğrudan başvurarak çalışma isteğini bildirmesidir. Genellikle işgücü piyasası koşullarının olgunlaşmadığı durumlarda iş arayanların bilgilenmeleri bakımından eksikliklerin belirginleştiği söylenebilir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler düzeyinde doğrudan işverene yapılan iş başvurularında iş arayanların kendi bilgi ve sahip oldukları niteliklere uygun gördükleri işletmeleri ziyaret ederek iş aradıkları söylenebilir.

Akraba-Eş-Dost Aracılığı İle İş Arama: İşsiz kişinin iş arama faaliyetine sosyal çevresi içerisinde yer alan en yakın kişilere danışarak başladığı yöntemdir. Bu açıdan aile üyeleri başta olmak üzere akraba ve yakın arkadaş çevresi üzerinden sosyal ilişkilere dayalı olarak istihdam fırsatları öğrenilmek istenir. Kurumsallığın düşük olduğu işgücü piyasalarında sosyal ağların genişlemesine ve yakınlık derecesine bağlı olarak işverenler ile arasında doğal referans ilişkisi gelişmesine yol açmaktadır. Bu iş arama kanalı olabildiğince düşük maliyetli süreci ifade ederken iş bulma süresini kısaltmaktadır (Weber-Mahringer, 2008: 154). Böylelikle açık işler birçok kişi üzerinden hızlı bir şekilde güçlü sosyal ağlar aracılığıyla tespit edilebilmektedir. Hollanda’da yapılan bir araştırmada, Batılı olmayan göçmenlerin iş ararken formel iş arama kanallarından kaçındıkları bunun yerine kendi sosyal ağlarından yararlandıkları belirtilmektedir. Böylelikle göçmenler, iş ararken kendi aralarında oluşturdukları genellikle gayri resmi kanalları veya medyayı kullanmayı tercih etmektedirler. Dolayısıyla formel kanallar üzerinden kurulması hedeflenen işgücü piyasasındaki arz ve talep dengesi oluşamamakta ve uygun eşleşme sağlanamamaktadır (Houtzager ve Rodrigues, 2002). Sosyal ağlar, kişiler ve farklı gruplar arasında etkileşimi

hızlandırarak sosyal maliyetlerin azalmasına katkı sunar. Sosyal ağlar aracılığıyla bilgi edinmenin kolaylığı bu yola başvuruları artırmaktadır. Gökbayrak'ın yapmış olduğu araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere, niteliksiz işgücüne sahip göçmenlerin iş arama kanalları eş, dost, arkadaş, akraba gibi yakın sosyal ağlar üzerinden geliştiğini ortaya koymaktadır (Gökbayrak, 2006: 41; Ciğerci Ulukan, 2008: 202-203).

Lin'e göre, göçmenler arasında sosyal ağların gelişmesi yapısal kısıtlamalar veya boşluklardan kaynaklanmaktadır. Karşılıklı etkileşim ve ilişkiler arası yoğunluk güçlü sosyal ağ mekanizmasının oluşumuna yol açmaktadır (Lin, 2001: 14). İş arama kanallarının sadece göçmen toplulukları arasındaki mevcut sosyal ağlar üzerinden oluşması, toplumsal uyum sorunsalında döngüsel bir işlev üstlenebilir.

İnternet-Sosyal Medya Aracılığıyla İş Arama: Günümüzde en yaygın olarak kullanılan iş arama kanallarının başında gelmektedir. Özellikle kurumsal firmalar açık iş pozisyonlarını, sahip oldukları veya anlaşmalı internet sayfaları aracılığıyla anlık ve detaylı bir şekilde duyurabilmektedir. İnternet ve sosyal medya imkanlarının giderek genişlemesi ile kısa süre içerisinde uygun eşleşmeyi sağlayan bu kanal, iş arama maliyetlerini ortadan kaldırmakta ve online hizmetlerin sağladığı avantajlar iş aramayı kolaylaştırmaktadır (Borjas, 2010: 514).

İş arama faaliyetlerine dair verilen danışmanlık hizmetleri sayesinde iş arayanlar ile işverenlerin ihtiyaç duyduğu işgücü kolay bir şekilde buluşturulabilmektedir. Bu amaçla yüksek işsizliğin görüldüğü kriz dönemlerinde, işgücü piyasasında yapılan işe yerleştirme, bilgilendirme, iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri, sosyal taraflar arasında endüstriyel uyumun oluşması konusunda fırsatlar sunmaktadır (Blundell vd., 2001: 40-45).

Genel olarak iş arama kanallarının verim ve işlevselliklerine bakılarak işgücü piyasası analizi yapıldığında, kurumsal olmayan işgücü piyasalarında aksaklıkların olma ihtimali yüksektir. Eşleştirme faaliyeti, beceri kazandırma eğitimleri, okul-sanayi denklemi göz önüne alındığında izlenen işgücü politikalarının formellik kazanılmasında ülkelerin sahip olduğu işsizlik durumu, istihdam yapısı, açık iş ve aktif işgücü politikalarının etkisinin olduğundan bahsetmek mümkündür.

1.10.3. Mobilitiyi Engelleyen Unsurlar

İşgücü piyasasında hareketliliğin sınırlandırıldığı bazı içsel ve dışsal faktörlerden bahsetmek mümkündür. Bu açıdan kişilerin gerek ülke içi gerekse ülkeler arası göç etme isteklerinde işgücü piyasasındaki avantajların yanı sıra mobilitenin getirdiği birtakım maliyetlerin de belirleyici olduğu söylenebilir.

Göç, başta taşınma, konut ve kira giderleri, geçici işsizliğe bağlı gelir kaybı gibi ekonomik maliyetler ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca emeğin hareketliliği sonucunda sosyal çevrenin değişmesi ve aile/akraba üyelerinden uzaklaşmanın kişiye getirdiği sosyal maliyet de söz konusudur. Özellikle yeni bir ortama ve yaşam alanına alışmak psiko-sosyal yönden kişileri etkileyebilecektir. İlave olarak işçiler kendi beceri ve yeteneklerinin farkında olmamalarından dolayı kendileri için uygun işgücü piyasasını bilemeyebilirler (Ehrenberg ve Smith, 2009: 329; Borjas, 2015: 369; Biçerli, 2016b: 240). İşgücü piyasasında her türlü bilgi eksikliğinin mobilitiyi daraltıcı etkisi bulunmaktadır. Diğer yandan işgücü piyasasının belirli sektör ve işlerde çalışma olanaklarının il, bölge veya ülke nezdinde farklılaştığı durumlarda mobilitiyi engellediğinden bahsedilebilir. Kişilerin ülkelerin sahip olduğu ekonomik gelişme farklılığına bağlı olarak işsizlik ve düşük ücret sorunu gibi risklerle karşılaşabilecekleri öngörüsü, işgücü göçünün önünde bir engel olarak görülmektedir.

Bu açıdan işgücü piyasaları arasında net ve açık bir bilgilenme olanakları olsa dahi mobilitiyi zor ve maliyetli olup; bazı gizli risk ve tehditleri oluşturabileceği sebebiyle birçok engeli içinde barındırmaktadır.

1.11. İşgücü Piyasasında Önyargı ve Ayrımcılıklar

Ayrımcılık temel olarak gerçekliğin en az iki farklı boyutta ele alınması durumu olarak ifade edilebilir. Ayrımcı düşünce birbirinden ayrılmış en az iki somut yapı oluşturmayı hedeflenmektedir. Dolayısıyla ayrımcılığın doğasında tamamen bölünmüşlük hali söz konusudur.

Ayrımcılık konusu toplumsal hayatta yaygın kullanımına rağmen tanımlanması, belirlenmesi ve ölçülmesi bir o kadar zordur. Ayrımcılık algısı kültürel olarak belirlenmiş hassasiyetlere ve beklentilere bağlı olarak değişebilmektedir. Farklı kültürel kodlara sahip

toplumsal gruplar arasında ayrımcılığın varlığının değerlendirilmesi kolay olmayabilir. Özellikle işgücü piyasasında iş bulamama durumu birden çok nedene bağlı olabileceken sadece ayrımcılık olarak da değerlendirilebilmektedir (Colic-Peisker ve Tilbury, 2007: 17). Bu bakımdan işgücü piyasasında ayrımcılık ile karşı karşıya kalan kesimlerden birini yabancı işçiler oluşturmaktadır. Kayıt dışılığın bir hayli yaygın olduğu yabancı işçiler, görece daha düşük ücret, güvencesiz ve kötü çalışma koşulları ile karşı karşıya kalabilmektedir (Şenses, 2009: 179). İşgücü piyasasındaki esnekliğin giderek artması ile yaygınlaşan güvencesiz istihdam toplumsal bütünleşmeyi tehdit eden bir durum olarak değerlendirilmektedir (Adaman ve Keyder, 2006: 13). Ayrımcılık sonucunda işgücündeki bazı kesimlerin görünmez, yeraltı, paralel, batık istihdam alanları olarak belirtilen kayıt dışı istihdamda yer aldıkları görülmektedir (Gallino, 2007: 37).

İş görüşmesi gibi ilk temasta ırk ve ten renklerinden dolayı doğrudan olumsuz yanıtlarla karşılaşan yabancıların ayrımcılığa uğradıkları net bir şekilde görülebilmektedir (Colic-Peisker ve Tilbury, 2007: 18). Dolayısıyla yabancı ve göçmenlerin işgücü piyasasının iş arama, işe yerleşme, ücret, çalışma koşulları, terfi ve atama gibi birçok farklı bileşenlerinde ayrımcı uygulamalarla karşılaşabildikleri bilinmektedir.

Gary Becker “*Ayrımcılığın Ekonomisi*” (1957) isimli çalışmasında işgücü piyasasındaki ayrımcılık olgusunu açıklarken “tercih ayrımcılığı”na değinmektedir. Burada Becker, işveren, işçi ve piyasa (müşteri) ayrımcılıklarını ekonomik tercihlerin bir parçası olarak ele alarak bu değişkenleri parasallaştırmaktadır (Borjas, 2015: 430-431). Nitekim, kişinin cinsiyeti veya ırkı, işçilerin veya müşterilerin ayrımcı yaklaşımları ekonomik bağlamda değerlendirilmeye tabi kriterler olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla işgücü piyasasında ayrımcılık ekonomik bir terimdir.

Ayrımcılıkla mücadele konusunda geliştirilen mevzuatlar, kamu ve özel hizmetlerde eşit olmayan muameleleri yasaklayarak; kişilerin işgücü piyasası, barınma, eğitim gibi sosyal haklara erişimlerini artırmaktadır. Yasal düzenlemelerle katılım imkanı verilmesi kişinin sosyal haklarını etkilemektedir (Sainsbury, 2012: 17).

İşgücü piyasasındaki mültecilerin ulusal dil konusundaki yetenekleri ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olabilmekte; konuşma aksanı işgücü piyasasına girişte farklı muamale doğurabilmektedir (Colic-Peisker ve Tilbury, 2007: 19-20). Dolayısıyla toplumsal uyum

çalışmaları kapsamında göçmen ve yabancılara sunulan yerel dil eğitimi çalışmaları, işgücü piyasası temelli ekonomik uyum çalışmaları şeklinde değerlendirilmektedir.

İşgücü piyasasında karşılaşılan ayrımcılık türleri literatürde; *işveren*, *çalışma arkadaşları* ve *piyasa (tüketici)* olmak üzere üç farklı biçimde ele alınmaktadır.

1.11.1. İşveren Ayrımcılığı

İşgücü piyasasında ayrımcılığın boyutlarından birini oluşturan işveren ayrımcılığı uzun yıllardır literatürün çalışma konuları arasındadır. İşverenlerin, işgücünü farklı kişisel özelliklere bağlı olarak ayırttığı ve kategorize ettiği durumu ifade eder. Bu ayrımın cinsiyet, yaş, ırk, dil, dini düşünce, azınlık, engelli, göçmen, vd. özel politika gerektiren gruplar gibi farklı özellikler üzerine inşa edilebildiği bilinmektedir.

İşveren ayrımcılığından bahsedebilmek için işverenin eş değer özelliğe sahip çalışanlar veya iş arayanlar arasında eşit davranmaması gerekmektedir. Eşit kalifikasyonlara dair ayrımcılık kadın ve etnik gruplar özelinde yaygın şekilde uygulanmaktadır (Mehmet ve Kılıç, 2009: 18). Eşit olarak değerlendirilecek kişiler arasında istihdam fırsatları ve ücret farklılıklarının ortaya çıkabildiği görülmektedir.

Literatürde işveren ayrımcılığından bağımsız olarak “işverenin yanlış bilgilenmesi”nin dördüncü bir ayrımcılık olarak değerlendirildiği gözlenmektedir. Fakat işverenin yanlış bilgilenmesi durumunu işveren ayrımcılığı başlığı altında değerlendirmek daha doğru olabilir. Nitekim işveren herhangi bir sebeple ayrımcılık yapabilir. Bu açıdan işverenin yanlış bilgilenmesi farklı bir kategoriye oluşturmamasından ziyade işveren ayrımcılığının bir gerekçesi olarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Örneğin, işveren ekonomik olarak daha kârlı olsa dahi göçmen işçilerden hoşlanmaması sebebiyle onları istihdam etmek istemeyebilir. İşverenin bu önyargısı eksik bilgilenmesinden kaynaklanabilir. Fakat işveren önceki deneyimine istinaden göçmen işçilerin verimsiz olduğu genellemesine gidebilmektedir (Biçerli, 2016b: 221). Aksine işverenlerin kayırmacı yaklaşım sergileyerek belli bir kesimden olan kişileri işe almak istedikleri de düşünülebilir.

Literatürde genel görüş, işverenlerin kişilerin ırk, din ve etnik unsur temelinde doğrudan ayrımcılık yapma gayreti içerisinde olmadığı yönündedir. Serbest ve rekabetçi işgücü

piyasası koşullarında ayrımcılığın var olamayacağına dair görüşler bulunmaktadır (Becker (1957)'den aktaran Evans ve Kelly, 1991: 23). Çünkü işverenler ekonomik olarak kendilerine cazip gelen kişileri çalıştırmayı tercih eder ve dolayısıyla ayrımcı davranışlarda bulunmayabilir. İşverenler genel olarak işçilik maliyetlerinin nispeten daha düşük olacağı kişileri işe alma eğilimindedir. Hatta bunu kayıt dışı istihdam riskini göze alarak dahi yapmaktadır.

İşveren ayrımcılığı, ücret ve meslek olmak üzere iki farklı grupta incelenmektedir. Aynı işi yapan iki kişiye farklı ücretlerin ödenmesi basit bir şekilde ücret ayrımcılığı olarak ifade edilebilir. Günümüz çalışma hayatında “suç”¹⁴ olarak ifade edilen ayrımcılık uygulamalarına ne yazık ki halen rastlanmaktadır. Diğer yandan ayrımcılık uygulanan kesimlerin bazı mesleklerde yoğunlaştıkları ve işgücü piyasasında katmanlı bir yapı oluşturdukları görülmektedir. Göçmen işçiliğinin yoğun bir şekilde görüldüğü Avrupa ülkelerinde karşılaşılan “göçmen işi” olgusu mesleki ayrımcılığa örnek olarak verilebilir. Bu tür işler genellikle yerli halk tarafından yapılmak istenmeyen nitelikte olup görece daha düşük ücretli olması bakımından ayrımcılığa maruz kalınmasına yol açmaktadır (Biçerli, 2016b: 221; Bellante ve Jackson, 1983: 199).

İşveren ayrımcılığı işçilerin vasıflarına dair önyargılardan veya işçilerin etnik farklılıklarından kaynaklanabilmektedir. İşgücü piyasasında ve işyerlerinde genel bir sorun olarak görülen işveren ayrımcılığı başta çalışma huzurunu ortadan kaldırmakta, istihdam noktasında ekonomik maliyet ve atıl ekonomi oluşturmakta, üretim ve büyümenin yavaşlaması gibi mikro ve makro sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca bu durum, sosyal çatışma riskini artırmakla birlikte toplumsal önyargıların oluşup büyümesinde etkili olmaktadır.

Son dönemde ayrımcılığın ortadan kaldırılması adına özellikle iş başvuru süreçlerinde yeniliklerin getirildiği görülmektedir. Özellikle iş başvurularında hazırlanan özgeçmiş formlarında fotoğraf, uyruk, din, cinsiyet, yaş gibi kriterlerin yer almaması ayrımcı

¹⁴ Türkiye’de yürürlükte olan 4857 Sayılı İş Kanunu 5. Maddesinde yer alan “eşit davranma ilkesi” bağlamında suç olarak kabul edilmiştir. Bu madde kapsamında, işverenler, iş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapamazlar. Ayrıca çalışanlar arasında aynı koşullar altında, doğrudan veya dolaylı farklı uygulama, işlem, yapamaz ve daha düşük ücret ödeyemezler.

uygulamalar ile karşılaşılma riskini azaltmaktadır. Eşit fırsatların sunulması anlamında bir imkan sağlayan bu tür yenilikler yasal düzenlemeler ile güvence altına alınmaktadır.

1.11.2. Çalışma Arkadaşlarının Ayrımcılığı

Çalışma hayatında ayrımcı düşünceler sadece işverenlerden gelmemektedir. Ayrımcılık duygusu insani bir duygu olmakla birlikte kişilere her türlü farklı kesimden yansıtılabilir. Bu bakımdan işgücü piyasasında ayrımcılık kişiye mesai arkadaşlarından da gelebilmektedir.

Klasik iktisatçıların yaklaşımına göre kişi, yaşanılan bölgede yüksek işsizlik durumunun olması ve orantısız kazançların yüksek olması halinde çalışma arkadaşlarının/meslektaşların ayrımcılığına maruz kalabilmektedir (Glenn, 2009: 39-40). Ayrımcı davranışların belirmesinde istihdam ve kazanç hallerinin etkili olduğu görülmektedir.

Çalışma hayatında iş arkadaşları tarafından uygulanan ayrımcı davranışlar üzerine birçok ampirik çalışmalar mevcuttur. Özellikle Avrupa merkezli yürütülen işgücü piyasasında ayrımcılık araştırmaları Müslümanlara karşı yapılan ayrımcı uygulamalarda ağırlık kazanıldığını göstermektedir. Çalışanların göçmenlere yönelik ayrımcı yaklaşımlarında işverenlerin, vasıfsız olmalarından dolayı göçmenleri tercih etmeyip yerli işgücüne yönelmesinin etkisi olmaktadır. Houtzager ve Rodrigues'in Batılı olmayan göçmenlerin işgücü piyasasındaki dışlanmalarını konu alan araştırmasında; toplumdaki yerleşik önyargıların işgücü piyasasında göçmenlerin fırsatlarını önlediği belirtilmektedir. Batılı olmayan göçmenler işe girdikten sonra işyerinde onları kabul etmeyen meslektaşları ile karşı karşıya kalabilmektedirler (Houtzager ve Rodrigues, 2002). İşgücü piyasasında çalışanlara yönelik ayrımcı uygulamaların genellikle mesai arkadaşlarından kaynaklandığı bilinmektedir. Batı eksenli ampirik çalışmalarda ayrımcılığın temelinde, İslami inanca sahip kişilere karşı hoşgörü eksikliği ve ırksal ayrımcılığın olduğu yönünde bulgular mevcuttur (Demant vd., 2006: 23). Dolayısıyla çalışma arkadaşlarının göçmenlere uygulamış olduğu ayrımcı davranışlar; işveren, toplumsal önyargılar, din ve mezhep farklılıkları, kişisel sorunlar ve rekabet gibi birden çok kaynaktan beslenebilmektedir.

İşçi ayrımcılığı, işletmede çalışan işçiler arasındaki bir durumu ifade etmesi bakımından işverenlerin işgücü maliyetlerini etkilememektedir. İşverenin ödeyeceği ücret işçi ayrımcılığına bağlı olarak değişmemektedir. Nitekim işçi ayrımcılığı işletmedeki

Çalışanların birbirinden tamamen ayrıştıklarını belirtmektedir (Borjas, 2015: 440-441). Kişiye alışma arkadaşlarınca uygulanan ayrımcılıkları, çalışma ortamındaki barış ve huzur ortamını riske eden bir durum olarak değerlendirmek gerekmektedir.

1.11.3. Piyasa Ayrımcılığı

Günümüzde pek çok kişi için ürünleri üreten kişilerin kim olduğu önemli değildir. Fakat ürün veya hizmetlerin alınmasında tüketiciler bazı farklı yaklaşımlar sergileyebilmektedir. Piyasadaki müşteriler mal ve hizmet sunumunun yapıldığı işyerlerinde çalışan işçilerin kişisel özelliklerinden dolayı ayrımcı bir tutum gösterebilmektedir. Bu durumda tüketici veya müşteriler, üretilen mal veya hizmetten bağımsız olarak ilgili işyerindeki çalışan profilleri bakımından tercihlerini değiştirmektedir. Tüketici, müşteri veya piyasa ayrımcılığında, ayrımcılığa uğrayan kişinin hangi pozisyonda çalıştığının önemi bulunmaktadır. Müşteriler ile sık temas kurması gereken bir işte veya pozisyonda çalışan kişiler, sürekli görünür olmalarından dolayı ayrımcı davranışlara maruz kalabilmektedir. Böylelikle etkileşimin yüksek olduğu iş ve mesleklerde öne çıkmak bazı çalışanlar açısından pek mümkün olamamaktadır. Geri planda olmanın ve bazı pozisyonlarda görev alamamanın çok yönlü etkisi olabilmektedir. Bu durum çalışanlar arasında terfi ve buna bağlı olarak ücretlerde eşişsizlik oluşturabilmektedir (Borjas, 2015: 442-443; Holzer ve Ihlanfeldt, 1998: 836-837).

Gary Becker, piyasa ayrımcılığını açıklarken “tercih” kavramını kullanmaktadır. Burada tercihe konu olan kişi işinin bizzat kendisidir. Müşteri ayrımcılığı ile işgücü piyasasında oluşan ücret arasında yakın bir ilişi bulunmaktadır. Müşteriler, kendilerine “A” işçisi yerine “B” işçisinin hizmet etmesini istemeleri halinde işverenler “B” kişilerine olan ihtiyaçlarını artacak böylelikle “A” kişilerini işten çıkarabilecektir. Dolayısıyla piyasadaki ayrımcı müşterilerin taleplerine bağlı olarak “B” işçisinin ücretleri yükselecektir (Crofton, 2003: 320; Ehrenberg ve Smith, 2009: 418; Bosworth, 1996: 333;). En önemlisi de müşterilerin yapmış olduğu bu ayrımcı yaklaşımlarla toplumsal dayanışma ve güven sorunu ortaya çıkmaktadır (Fukuyama, 2005: 311). Tüketicilerin işgücü piyasasındaki davranışları, işçilerin çalışma hayatındaki ekonomik kazançlarını ve toplumsal uyum sürecine etkilemektedir.

Araştırmalara göre, tüketicilerin belirli bir ülkede üretilen ürün ve hizmetleri, yerli ürünlerden daha kaliteli veya ucuz olsa bile yabancı düşmanlığı nedeniyle satın almaktan çekindikleri görülmektedir (Nakos ve Hajidimitriou, 2007: 57).

1.12. Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Girişleri ve Etkileri

Göç olgusu doğal olarak ev sahibi ülkelerin demografik yapının değişmesine ve buna bağlı olarak orta ve uzun vadede toplumsal yapı üzerinde doğrudan ve ani değişikliklerin olmasına yol açabilmektedir. Göç edenlerin yaş ortalaması, cinsiyeti, medeni durumları, çocuk sayıları, eğitim seviyeleri gibi genel demografik bilgilerinin yanı sıra özel yetenek ve mesleki gelişim düzeyleri, çalışma hayatı olmak üzere ekonomik ve sosyal hayatı derinden etkileyen unsurlardır.

Sosyal bilimler için bir hayli önem arz eden göç olgusu, işgücü piyasası ve bu piyasanın üretmiş olduğu dinamikler için hayati öneme sahiptir. İşsizlik ve istihdam konuları başta olmak üzere kayıt dışı, iş kazası ve meslek hastalıkları, işgücü piyasasındaki uyuşma halleri, ücretler genel seviyesi gibi birden çok alanda değişiklik meydana getirebilmektedir. Dolayısıyla ülkeye gelen her türlü nüfus hareketinin kayıt altına alınarak kişisel bilgilerin ve yeteneklerin tespiti ve yönlendirilmesi, göç yönetiminin başarıya ulaşmasında belirleyici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca uyum çalışmalarının hayata geçirilmesinde etkili olacak politika belirleme süreçlerinin aksatılmadan işletilmesi gerekmektedir.

1.12.1. Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Etkileri

Türkiye’deki GKS Suriyeliler geçtiğimiz yıllarda zaman zaman misafir, sığınmacı, mülteci göçmen gibi çeşitli isimlerle birlikte anılmaktadır. Suriyeliler ne şekilde ifade edilirse edilsinler “ekonomik göçmen” olmasalar bile işgücü piyasasında var olmak zorundadırlar. Yasal veya yasadışı olarak geçimlerini sağlamak ve yaşamlarını idame edebilmek için gelir getirici faaliyetlerde bulunmak mecburiyetindedirler. Bu bakımdan Türkiye’ye geliş amaçları ekonomik nedenlere dayanmasa da Suriyeliler, çalışan yabancılar içerisinde değerlendirilmesi gereken bir kesimi ifade etmektedir.

İşgücü piyasası dinamikleri açısından ele alındığında göçmenlerin hangi işlerde çalıştıkları birçok açıdan temel gösterge niteliğindedir. Göçmenlerin yerli işgücünden farklı olarak

çalıştıkları işler, sektörler, pozisyonlar ve ücret durumlarındaki ayrışma işgücü piyasasında önemli değişiklikler doğurabilmektedir.

Literatürde göçmenlerin işgücü piyasasına etkileri bakımından iki farklı görüş olduğu söylenebilir. Birincisi, özellikle kitlesel göç hareketleri sebebiyle göçmen emeğindeki artış toplam emek arzını artırmakta ve ücretlerin düşmesine yol açabilmektedir. Bu durum, göçmen işgücünün yerli işgücüne ikame olması varsayımına dayanmaktadır. Diğer bir görüş ise göçmenlerin yerli işgücünün ikamesi değil, tamamlayıcısı olduğu varsayımdır. Böylelikle göçmenler yerli işgücü ile rekabet etmemektedir. Göçmenlerin işgücü yoğun olan tarımsal üretim alanlarına yönlendirilmesi ile bu gerçekleştirilebilir (Borjas, 2015: 189-190). Böylelikle ücretler ve açık işler konusunda bir rekabet doğmamakta ve göçmen işgücünden kaynaklı yerli işgücünde işsizlik oluşmayabilir. Tamamlayıcı olma özelliği sadece sektör bazında değil aynı zamanda işler bakımından da mümkün olabilmektedir. Göçmenlerin çalıştığı işlerde aynı koşullarda açık işlerin bulunması ücretler ve istihdam üzerinde negatif etkiler üretmeyebilir.

Türkiye'ye kitlesel olarak göç eden Suriyeliler geçici koruma sağlanan kişilerdir. GKS Suriyelilerin Türkiye'de çalışabilmeleri "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" hükümlerine göre mümkündür. 2016 yılında yürürlüğe giren GKSYÇİDY ile birtakım pozitif gelişmelere imza atılmıştır. Bunlar; çalışma izni zorunluluğu, istihdam kotası ve asgari ücretten düşük ücret ile çalıştırılmaması gibi düzenlemelerdir. İlgili yönetmelikle getirilen %10'luk istihdam kotası, Türk uyruklu vatandaşlar için olumlu bir gelişme olmakla birlikte sürekli denetime ihtiyaç duyulan bir düzenlemedir. Kayıtlı çalışmanın artırılmasında bürokratik işlemlerin azaltılarak birtakım yeni teşvik mekanizmaları devreye sokulabilir (Demir, 2016: 91).

Göçmenlerin toplumsal uyumlarının sağlanmasıyla işgücü piyasası bakımından sağlıklı erişim olanaklarının inşası doğru orantılı gelişmektedir. Göçmenlerin ekonomik uyumlarında değerlendirme kriteri olması bakımından gelir düzeyleri önem arz etmektedir. Fakat toplumsal içerme anlamında konuya sadece gelir ekseninde yaklaşmak eksiklik olarak kabul edilmektedir. Martin'e göre, kazanç ve gelir durumlarına ek olarak göçmenlerin işsizlik durumları, mesleki hareketlilik, iş kurma, işgücüne katılım düzeyleri gibi maddi olmayan diğer göstergeler, ekonomik uyumu bütüncül olarak değerlendirme olanağı sunmaktadır (Martin, 1999: 2).

1.12.2. Kayıt Dışılık, Sosyal Dayanışma Ağları ve Suriyeli İşgücü

Göç ve ekonomi arasındaki ilişkiye dair literatürdeki ortak görüş, ülkeye gelen göçten kaynaklı olarak işgücü piyasasında ücretlerin düşeceği, haksız rekabete yol açacağı, sosyal güvenlik sistemini olumsuz etkileyeceği ve yerli halk arasındaki işsizliği artıracığı yönündedir (Bonin vd., 2008: 5-6).

Akpınar'ın yapmış olduğu araştırma, kaçak göçmenlerin işgücü piyasasında yer bulmalarındaki en büyük etkenin yerli işçilere göre daha düşük ücret düzeyi üzerinden çalışmaya hazır olduklarını göstermiştir. Akpınar çalışmasında, Türkiye'de çalışan ve çalışma potansiyeline sahip kaçak göçmenlerin Türkiye işgücü piyasasına olan etkilerini; kayıt dışılığı artırdığı, ücretlerde işverenler lehine bir avantaj oluşturduğu, göçmenlerin ucuz yedek işgücü oluşturduğu şeklinde sıralamaktadır (Akpınar, 2009: 93-95).

Yabancı kaçak işçiliğinin önlenememesinde, devlet kurumlarının denetleme eksikliği ve yetersiz cezai müeyyideler gibi öne çıkan ortak görüşler bulunmaktadır. (Narlı, 2003: 42).

Güvencesiz, tehlikeli, ağır, düşük ücretli işlerde ağırlıklı olarak yabancı işçilerin çalıştığı ve bu tür işlerden yerli işgücünün kaçındığı genel geçer bir durumdur (Demir, 2016: 76). İşgücü piyasası ve ülke ekonomileri üzerinde ciddi olumsuzluklara yol açabilecek sorunların giderilmesinde yabancılara sağlanan çalışma izninin önemli katkısı bulunmaktadır.

Bu bakımdan meslek ve eğitim durumları, işgücünün niteliğini ve işgücü piyasasında yer alabilme durumlarını doğrudan etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma hayatında yasal olarak yer alabilmek için çalışma iznine sahip olmak kişiye iş sözleşmesinin getirmiş olduğu güvencenin sağladığı asgari imkanlar setini sunmaktadır. Özellikle son dönemde GKS Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasında giderek daha fazla yer aldıkları göz önüne alındığında çalışma izni alan kişilerin sayısında artış gözlemlenmektedir. Çalışma izni ile çalışan Suriyelilerin sayılarının 2016 yılında yürürlüğe giren GKSYÇİDY sonrasında giderek arttığına şahit olunmaktadır. Çalışma izinli Suriyeli işgücünün işgücü piyasasında mesleki bilgi ve nitelikleri bağlamında uygun işlere yerleştirilmesi işgücü piyasasındaki sağlıklı işleyiş ve düzenlemeler için kayda değer öneme sahiptir.

Kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam, ülke ekonomilerinin yapısal sorunları üzerine inşa olup gerekli önlem ve düzenleyici adımların atılmaması neticesinde giderek büyüyen karmaşık bir sorun olarak kalıcı hale gelmektedir. İşgücü piyasasının kurumsallaşamamasının sonucunda beliren kayıt dışı istihdam özellikle işsizlik ve istihdam oranları, sigortalılık, iş kazası ve meslek hastalıkları, genel ücret düzeyleri, rekabet gibi birçok konuyu yakından ilgilendirmekte ve ülke ekonomisinin genel bütünü etkileyebilmektedir.

Aguilera ve Massey'in ABD'de yaşayan Meksikalılar üzerine yaptıkları araştırmaya göre, sosyal ağlar ile ücretler arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Göçmenler kendi aralarında oluşturmuş oldukları ağlar üzerinden ücret seviyeleri ve işler hakkında genel bilgi paylaşımı sayesinde daha yüksek ücret seviyesinde iş bulabilmektedir. İş arama faaliyetlerini kurdukları ağlar üzerinden yapmakta ve işler hakkında kolay bilgi edinebilmektedir (Aguilera ve Massey, 2003: 671). Özellikle göçmenler için sosyal ağlar önemli bir sosyal sermayeyi ifade etmektedir. Sosyal ağlar üzerinden kurulan iletişimin yoğunluğu, işgücü piyasasında bilgi edinmeyi kolaylaştırarak kişisel deneyimlerin paylaşımlarıyla yeni iş fırsatları hakkında potansiyel oluşturmaktadır.

Boyd'a göre sosyal ağ; göçmenleri, menşe ve varış bölgelerindeki akrabalık, arkadaşlık ve ortak etnik köken bağları aracılığıyla birbirine bağlayan kişilerarası bağlar kümesini ifade etmektedir (Boyd, 1989; 639).

Ampirik çalışmalar, Türkiye'ye göç etmeye başladığı 2011 yılından itibaren Suriyelilerin daha çok vasıfsız işlerde çalıştığını göstermektedir. Türkçe dil bilgisi yeterli olmayan Suriyelilerin vasıflı işlerde istihdam edilmesi pek mümkün görünmemektedir (Akgündüz vd. 2017: 5).

Yaşanan kitlesel göç sonrasında Türkiye'nin bütün şehirlerinde kendilerine yaşam olanağı bulan GKS Suriyeliler maddi kazanç sağlamak üzere çalışarak veya iş kurmak gibi girişimlerle ekonomik ilişkilerini gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Türkiye genelindeki birçok il ve bölgede, kurdukları şirket ve ticaret ağları sayesinde Suriyeliler ekonomik dayanışma araçlarını hızla geliştirdiğinden bahsedilebilir.

Sosyal dayanışma sadece işgücü piyasasında da değil aynı zamanda ekonomik girişim alanlarının oluşmasını da biçimlendirmektedir. Türkiye’de yaşayan yaklaşık 3,7 milyon Suriyelinin tüketim alışkanlıklarının Suriye menşeli ürünlerin tedarik edilmek suretiyle devam ettiğini söylemek mümkündür. Türkiye’deki GKS Suriyeli girişimler başta gıda olmak üzere birçok tüketim malzemelerinin ticaretini yapmakta ve Suriyelilerin kültürel alışkanlıklarının devamını sağlamaktadır.

Sosyal ağlar ve dayanışma grupları, göçmenler arasında istihdam olanaklarını artıran ve daha uygun çalışma şartlarına sahip olunması yolunda etkin olan mekanizmalardır. Fakat her göç eden istihdam olanaklarını geliştirme adına aynı seviyede sosyal ağa sahip olamamaktadır (McSpadden 1987; Putnam 1973; Shih 2002).

Türk Kızılay’ın 2019 yılında yapmış olduğu “Ankara’da Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik İşgücü Piyasası Araştırması” isimli araştırmasının birtakım sonuçları dikkat çekicidir. Özellikle Suriyeli işverenlere ait işyerlerinde çalışan Suriyelilerin çoğunun ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırıldığı görülmektedir. Ayrıca buralarda ücret karşılığı olarak çalıştırılanların tamamı Suriye uyruklulardan oluşmaktadır. Araştırmanın bir diğer önemli sonucu ise Suriyeli bir işletmede çalışan Suriyeli işçilerin elde ettiği gelir, Türk işletmelerde çalışan Suriyelilerin elde ettiği gelirden daha az olmasıdır. Araştırmaya katılan Suriyelilerin genelinde, Türkiye’deki çalışma sürelerinin uzun ve çalışma koşullarının Suriye’ye oranla daha zor olduğu konusunda bir değerlendirmenin olduğu dikkat çekmektedir (Kızılay, 2019: 15).

1.13. Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Uyumları

Literatürde işgücü piyasasına uyum konusunda üzerinde hemfikir olunan durum; göçmenlerin yaşadıkları topluma ve işgücü piyasasına sağlıklı uyum için dil konusunda yeterlilik ve güçlü sosyal sermayeye sahip olunması gerektiğidir (Ryan vd., 2008; Cook, Dwyer, ve Waite 2011; Knight, Lever, ve Thompson 2014; McGhee, Trevena, ve Heath 2015).

Toplumsal uyum ile ekonomik uyum birbirleriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Sağlıklı ve başarılı bir sosyal uyum için kişinin çalışarak kazanç getirici faaliyette bulunmasının bireysel ve sosyal etkisi genişlemektedir. Gerek kişinin kendi öz saygısı gerekse aile refahı gibi alanlarda “iyi

olma hali”, toplumsal uyumu kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı etki oluşturmaktadır. Aksi takdirde işsizlik durumuyla birlikte genel refahın düşmesi kişinin sosyal ve ekonomik açıdan bütün yaşamının etkilenmesine yol açabilmektedir.

Göçmenlere ilişkin en büyük tepkiler ekonomi sahasındaki algılara bağlı olarak gelişmektedir. Göçmenler, kendilerinin veya diğer aile üyelerinin iş bulup bulamamalarına bağlı olarak ülkenin ekonomik refahının artıp azalmasına yol açabilmektedir (Findlay ve O’Rourke, 2009: 645). Geçici koruma sağlanan Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasında uzun yıllardır yer aldıkları bilinen bir gerçektir. Büyük bir çoğunluğu düşük ücret seviyesi üzerinden kayıt dışı olarak istihdam edilmekle birlikte Türkiye işgücü piyasası üzerinde etkili oldukları görülmektedir (Erdoğan, 2019: 11). Kayıtlı olarak işgücü piyasasında kendine yer bulan Suriyelilerin de işgücü piyasasında iş arama, iş bulma ve çalışma koşulları göz önüne alındığında birtakım aksaklıklar ve uyumsuzluklar dikkat çekmektedir. Dünya genelinde sığınmacı ve mültecilerin eğitim, ücret, sahip olunan niteliğe uygun işe yerleşme gibi konularda ortak sorunların olduğu gözlemlenmektedir.

İşgücü piyasasında uyumun başarılı olabilmesi kişinin sahip olduğu eğitim ve beceri düzeyine uygun işlerde güvenceli olarak çalışabilmesine bağlıdır (Colic-Peisker ve Tilbury, 2007: 3). Mesleki eğitim ve beceri geliştirme faaliyetleri ile göçmenlerin işgücü piyasası ile uyumluluğunu geliştirmek, uygun iş ve meslekler için kazanım oluşturmaktadır. Yasal zeminin oluşturulması ve göçmen dostu işgücü piyasasının inşası ile ekonomik uyuma ulaşmak kolaylaşmaktadır.

Gökbayrak, yapmış olduğu araştırmada, nitelikli ve niteliksiz göçmenlerin toplumsal uyum ve adaptasyonlarında farklılıkların olduğu sonucuna ulaşmıştır. Nispeten daha niteliksiz olan göçmenlerin iş bulmakta zorlanmalarından dolayı daha fazla ekonomik sorunlar yaşadıklarına ve bu durumun da toplumsal uyumlarını olumsuz yönde etkilediğine dikkat çeken Gökbayrak, göçmenler için özel uyum politikalarının geliştirilebileceğini ortaya koymaktadır (Gökbayrak, 2006: 331-332).

Göçmenlerin karşı karşıya oldukları en önemli sorunların başında iletişim sorunu gelmektedir. Göç ettikleri ülkenin dilini bilmeyenlerin asıl sorunu iletişimdir. İletişimde karşılaşılan sorun işveren tarafından suiistimal edilebilir. Çalışan, iş sağlığı ve güvenliği

başta olmak üzere özlük haklarının yanı sıra psiko-sosyal risklere maruz kalabilir (Çelgin, 2014: 89).

Toplumsal uyum sürecinde yapılar arasındaki sosyalleşme sahaları önem arz etmektedir. Göçmenler açısından en önemli sorun zorunlu sosyalleşmeyi gönüllü sosyalleşmeye dönüştürmektir. Bu açıdan hem ev sahibi hem de göçmen toplulukların sahip oldukları baskın geleneksel değerlerin değişime karşı esneklik gösterememesi aşılması gereken bir engel olarak belirmektedir. Bu amaçla çeşitlilik gösteren iş dünyası oluşturma girişimleri, sosyalleşme ve güven inşası ile ekonomik sonuçlarda verimliliği artırabilmektedir (Fukuyama, 2005: 321-322).

Çalışma hayatına dair mikro ekonomik politika ve teşvikler göçmenlerin işgücü piyasasına olan katılımı ve tercihlerini belirleyici unsur olarak kabul edilmektedir (Parker, 2018: 4). İşgücü piyasasındaki mevcut yapısal sorun ve dezavantajlar Suriyeli işgücünün önünde aşılması zor bir engel olarak durmaktadır. Diğer yandan, Türkiye'deki GKS Suriyelilerin işgücü piyasasına hukuki olarak erişim haklarının sağlanması toplumsal bütünleşme adına atılmış önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.

Etkili sosyal uyum için ekonomik uyum gerekmektedir. Ekonomik uyuma erişmenin doğrudan yolu ise istihdamdan geçmektedir. İşgücü piyasası açısından uyumun sağlanması için işsizlik, ücret düzeyleri, açık iş ve istihdam türleri bakımından gerekli olgunluğun oluşması gerekmektedir.

Ekonomik belirsizlik ve yüksek işsizliğin olduğu piyasa koşullarında, göçmenler piyasaya ilişkin eksik bilgilenmelerinden veya eksik rekabet koşullarından dolayı yerli halka görece daha savunmasız olabilirler. Gelişen uyum, rekabet koşullarını iyileştirir ve ücret farklılıklarının giderilmesine katkı sunar (Koff, 2002: 10-11).

GKS Suriyelilerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesinde işgücü piyasasına erişim ve istihdam edilebilirlikleri hakkında yapılan çalışmalarda son birkaç yıldır artış gözlenmektedir. Nitekim uyumda en etkili aracın ekonomik gelire imkan sunacak istihdam ve iş sahibi olma halleri olduğu bilinmektedir.

Eşit muamele hakkı, ülkelerin yıllar itibariyle sınırları içerisinde hızla artmakta olan yabancı uyrukluların sadece işgücü piyasasına yönelik değil, aynı zamanda barınma, eğitim-öğretim, sağlık, mal ve hizmetlerin sunulması gibi birçok alanda yeni kuralların inşasına yol açmıştır. Bu amaçla ülkelerde yürürlüğe giren eşit muamele sözleşmelerinin temelinde ırk, etnik köken, dini inanç, cinsiyet, siyasi görüş, yaş gibi farklılıklara bağlı olarak ayrımcılığın yapılamayacağı yer almaktadır.

2001 yılında Hindistan’da yapılan bir araştırmada, farklı etnik gruplar arasındaki ekonomik serbestlik ve işe erişimlerdeki eşitliğin olması toplumsal bütünleşmeyi işgücü piyasası nezdinde kolaylaştırmaktadır. Gelişmiş çok kültürlülük duygusu ve ekonomik özgürlükler etnik gruplar arasında şiddet eğilimini azaltmaktadır (Varshney’den aktaran TEPAV, 2016: 5).

İşgücü piyasasına erişimin sağlanması ise gelir kaynağı ve sosyal statü kazanılmasının yanı sıra insan onurunun korunmasında mevzuat geliştirilmesini gerektirmektedir¹⁵.

Ayrıca göçmenlerin dahil olma süreçlerinde ekonomik bazı değişkenlerin de etkili olduğu söylenebilir. Ülke ekonomisinin durumu, işsizlik oranı, açık iş imkanları, göçmenlerin dil yetenekleri, meslek becerileri, yasal düzenleme ve teşvikler, kamu yardımları, toplumsal hoşgörü gibi unsurlar bu duruma örnektir (Martin, 1999: 3).

1.13.1. Meslek Tecrübeleri ve Diplomaların Geçerliliği

Yabancıların sahip oldukları mesleki deneyimler ve almış oldukları eğitimlerinin kanıtı olan diplomaların uluslararası geçerliliği ve tanınması küresel bir sorun olarak görülmektedir. Bu tür belgelendirme sorunları sebebiyle göçmenlerin henüz hayatlarını kurmak için başvurdukları iş bulma girişimlerinin başarısız sonuçlanması hayal kırıcı etkiler uyandırabilmektedir. Özellikle mültecilerin sahip oldukları mesleki belge ve/veya diplomaları köken ülkelerinden edinemeyip iş bulma süreçlerinde kullanamamaları ciddi bir engel teşkil etmektedir.

¹⁵ Avrupa Birliği’nin “İrk ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesine İlişkin 2000/43/EC sayılı Konsey Direktifi” ile “İstihdam ve Meslekte Eşit Muamele İçin Genel Çerçeveye Dair 2000/78/EC sayılı Konsey Direktifi” doğrultusunda Avrupa Birliği ülkeleri kendi ulusal mevzuatlarını her türlü ayrımcılığa karşı yeniden düzenlemişlerdir. Kaynak: <http://www.calisma.de/> Erişim Tarihi: 05.12.2020.

Sistematik bir engel olarak görülen belgelendirme sorunu mültecilerin yer almak istedikleri işgücü piyasasının daha altındaki bir piyasada istihdam edilmelerini ve burada uzun süreler kalarak dezavantajlı konuma hapsolmaları gibi olumsuz sonuçları doğurabilmektedir. Ekonomik alanlarda eğitilmiş kişilerin bu tür sınırlandırmalarla karşılaşması, sosyal ve kültürel uyum sorunlarını da beraberinde getirebilmektedir. Yeterliliklerin tanınarak sistematik istihdam hizmetlerinin sağlanması sadece ev sahibi ülkenin bir sorunu olarak görülmemelidir. Nitekim mültecilerin geldikleri ülkelerdeki hali hazırda siyasi, sosyal veya yönetsel problem ve boşlukların bu tür karşılıkların oluşturulması bakımından soruna kaynaklık edebilmektedir.

Nitelikli yabancı göçmenlerin kendi ülkelerinde kazanmış oldukları vasıf ve mesleklerine ilişkin her türlü yasal geçerlilik bazen göç ettikleri ülkelerde geçerlilik kazanmamakta işgücü piyasasında karşılık bulamamaktadır (Toksöz, 2006: 68; Pusch, 2010: 83).

Resmi akreditasyon ve belgelendirme imkanlarının gelişmiş olduğu Batı ülkelerinde gerçek anlamda net ve kesin sonuçlar üretilmemektedir. Belgelendirme sorununun çözülmesi mültecilerin işgücü piyasasında sorun yaşamamaları anlamına gelmemektedir. Mülteciler sahip oldukları resmi belgeler ve akredite evrak ile diledikleri işgücü piyasasında hak ettikleri pozisyonlara ulaşmada ayrımcılığa uğradıklarını düşünebilmektedir. Haliyle, yurtdışı yeterliliklerinin tanınarak akredite edilmesi mültecilerin istihdam sorunlarını çözmede yetersiz kalabilmektedir (Constable vd.'den aktaran Colic-Peisker ve Tilbury, 2007: 34).

Colic-Peisker ve Tilbury mültecilerin işgücü piyasasındaki uyumlarına yönelik yapmış oldukları çalışmada; yüksek vasıflı mülteciler arasında yüksek işsizlik oranlarının olduğu, kalifiyeli mültecilerde mesleki statü kaybı ve ikincil işgücü piyasasında sıkışma durumları gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca mültecilerin eğitim ve mesleki durumlarının ispatlanması ve yasal birtakım haklara erişimlerinde yapısal sorunlarla karşılaştıkları belirtilmektedir. İlâveten din ve etnik kökene yönelik ayrımcılık uygulamaları işgücü piyasasında istenmeyen sonuçların doğmasına yol açarak uyumlarını tehlikeye sokmaktadır. Colic-Peisker ve Tilbury, mültecilerin işgücü piyasasına uyumları noktasında birtakım politika önerilerinde bulunmaktadır. Bunlar; mesleki yeterliliklerin tanınması ve kayıt altına alma çalışmalarının hızlandırılması, eksik beceri alanlarında mesleki eğitimin geliştirilmesi, istihdam kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması, işyerinde çeşitliliğin faydalarına yönelik bilgilendirme

ve kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları, Kanada’da da uygulanan yüz ve daha fazla çalışanın olduğu yerlerde etnik çeşitlilik istatistiklerinin tutulması ve teşvik edilmesi şeklindedir (Colic-Peisker ve Tilbury, 2007: 1-2).

Belirli bir mesleki formasyona sahip veya eğitilmiş göçmenlerin iş hayatında yönlendirilmesi şüphesiz daha kolay ve isabetli olacaktır. Fakat yukarıda değinildiği üzere almış oldukları sertifika ve diplomaların ispatı göç edilen ülkenin iç savaş, otoritesizlik gibi genel siyasi sürecinden kaynaklı mümkün olmayabilir.

Göçmenlerin işgücü piyasasındaki avantajlarını artırmak için bireysel yetenek ve becerilerinin geliştirilmesiyle yüksek sosyal sermayeye sahip olmaları, ekonomik anlamda kapasitelerini artırma fırsatı sunmaktadır. Sosyal sermayenin geliştirilmesinde sağlık, temel ve mesleki eğitim gibi olanakların geliştirilmesi ekonomik uyumu hızlandırmakta dolayısıyla toplumsal uyum sürecine katkı sunmaktadır.

1.13.2. Nitelik Dışı İstihdamları

Mültecilerin sahip oldukları niteliklere uygun olmayan işlerde istihdam edilmeleri vasıf kaybına yol açabilmektedir. Kişiler beşeri sermayelerini yerinde ve doğru bir şekilde kullanamadıkları bu işlerde, mesleki gerileme ile karşılaşabilmektedir. Bu durum onların ikincil işgücü piyasasında yoğunlaşmalarına dolayısıyla dışlanma duygusuna kapılmalarına yol açmaktadır.

İşgücü piyasasında gerek işveren önyargıları gerekse ülkede sunulan aracı istihdam hizmetlerindeki yetersizliklerden kaynaklı olarak yabancıların işgücü piyasasında doğru eşleşmenin gerçekleşmemesi sosyal ve kültürel dışlanmaya zemin hazırlayabilmektedir. Adil, sistematik ve uyumlu istihdam hizmetlerinin sunulması toplum içerisindeki diğer kültürel özelliklere sahip kişilerin dezavantajlı konuma düşmelerini önleyici etki uyandırabilmektedir.

Türkiye’deki GKS Suriyeliler en az altı aylık geçici koruma süresini doldurdukları takdirde İŞKUR’un sunmuş olduğu mesleki eğitim ve işbaşı eğitimlerine katılarak kurs ve eğitim programlarından faydalanabilmektedir (Korkmaz, 2018: 61). Böylelikle aktif işgücü piyasası politikaları kapsamındaki GKS Suriyeliler istihdam kabiliyetlerini artırmak

amacıyla İŞKUR'un vermiş olduğu eğitim hizmetlerine katılabilmekte ve işgücü piyasasına yönelik fırsatlarını artırabilmektedir. Ayrıca İŞKUR'un vermiş olduğu işe yerleştirme hizmetlerinin iş arayanların niteliklerine uygun olan açık işlerde istihdam edilmelerine katkı sunmaktadır. Bu kapsamda yapılan faaliyetler şu şekilde sıralanabilir: iş arayanların kayıt altına alınması, iş ve mesleki danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, meslek eğitim kursları, iş kurmaya yönelik eğitim programı ve işbaşı eğitim programlarından faydalandırılması (<http://www.iskur.gov.tr> Erişim Tarihi: 06.05.2017).

Göçmen grupların işgücü piyasasında yer alıp alamadıkları temel yasal düzenlemelerin yanı sıra göçün ve göçmenlerin niteliğine bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir (Cığerci Ulukan, 2008: 204). Göçmenlerin yerli işgücü piyasasında faaliyet gösterebilmeleri yasal birtakım olanakların yanı sıra nitelik ve potansiyel olarak sahip oldukları donanım ve yetenekler çerçevesinde avantajlı veya dezavantajlı bir konuma sahip olmalarını belirlemektedir.

1.13.3. Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Kadınlar

Hali hazırda meslek sahibi olmayan mültecilerin meslek edinmelerine yönelik politikaların koordineli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Enformel çalışmanın önüne geçilmesi bakımından meslek edindirme kursları ve çalışmaları önem arz etmektedir. Aksi takdirde güvencesiz, düşük ücretli, haksız çalıştırılmaya maruz kalacaklardır. Özellikle göçmen kadınlar gerek işgücü piyasasına girmeleri gerekse istihdam durumları bakımından sorun teşkil eden alanlardan birini ifade etmektedir. Özel politikalar çerçevesinde göçmen kadınların işgücüne katılımlarının önündeki engellerin belirlenerek gerekli düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Sığınmacı kadınların durumuna ilişkin Buz'un yapmış olduğu araştırmada, kadın sığınmacıların bakmak ile sorumlu oldukları çocuk, anne, baba ve diğer akrabalarıyla birlikte yaşaması, eğitim seviyesinin düşük olması, sığındıkları ülkenin ana dilini bilmemeleri gibi nedenler onların işgücü piyasasına girmelerinin önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu durum, kadınların “daha çok yardım alan” pozisyonuna hapsolmasına yol açmaktadır. Araştırmada, erkek sığınmacıların ise yardım talep eden ve alan kişi olarak kabul görmediği sonucuna ulaşılmıştır (Buz, 2006: 81-82).

Kadınların göçmen ağırları içerisinde göç etme kararı ve göçün devamlılığı konusunda karar verici gücünün yüksek olduğu görüşü uluslararası göç çalışmalarında ortaya çıkmaktadır. Kadını bu süreçte adeta “sosyal kapitalist” olarak tanımlayan göç uzmanlarına göre kadınlar, aile ve sosyal ilişkilerin gelişerek süreklilik kazanmasında kilit rol oynamaktadır. Aile üyelerinden herhangi birinin olmaması veya desteğini görememesi halinde kadınların sosyal ağlar üzerinden göç etmeleri kolaylaşmakta ve hızlanmaktadır (Reay, 2004; Harell ve Evan, 2005 aktaran Öztan 2009: 168-169).

Ayrıca Buz’un yapmış olduğu araştırmada, göç sonrasındaki uyum sürecinde kadın ve erkek sığınmacılar arasında farkın olduğu görülmektedir. Yaşamış oldukları maddi zorluklar ve sosyal değişimlerinden dolayı erkeklerin, bu süreci daha zorlu hatta başarısız geçirdikleri görülmektedir. Kadınların ise erkeklere göre daha olumlu bir uyum süreci sergilediklerinin altında zaten hali hazırda olumsuz şartlara sahip olmalarından kaynaklı büyük bir değişikliğin olmaması gibi nedenlerin olduğu yapılan araştırmayla ortaya konmaktadır. Dolayısıyla kadınların göçe uyum konusunda erkeklere nazaran daha başarılı olduklarını söylemek mümkündür. Buz araştırmasında, sığınmacı kadınlarda iş bulma zorluklarının altında yatan ana nedenlerini; göçü tek başına gerçekleştirmiş olmaları, ailevi sorumluluklarının daha fazla artması, maruz kaldıkları psikolojik zorluklar olarak sıralamaktadır (Buz, 2006: 83-86).

İş bulma ve çalışma, toplumsal uyumu kolaylaştıracak unsurlardan sadece birini oluşturmaktadır. Diğer yandan yaşanmış olan zulüm ve yerinden olma hali, sağlık sorunları ve can kayıpları, psikolojik tahribat ve daha birçok olumsuzluğun öncelikli olarak giderilmesi uyum sürecini hızlandırarak sağlıklı toplum inşasına katkı sunacaktır.

Türkiye’deki GKS Suriyelilerin işgücü piyasasına girişlerindeki sorun alanları cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır. Bu sorun alanları erkeklerde yaş faktörü, ücretlerin düşük olması, çalışma izinlerinin bulunmaması, hastalık ve engellilik ile Türkçe dil yetersizliği şeklindedir. Kadınların işgücüne katılımının önündeki engeller ise geleneksel değerler ve kadının çalışmasına sıcak bakılmaması, düşük eğitim düzeyi, Türkçe bilmemeleri, aile içinde bakıma muhtaç çocuk ve yaşlıların olması, mesleki becerilerin olmaması şeklinde sıralanmaktadır (Kızılay, 2019: 16).

Suriyeli kadınların çalışma hayatında varlık göstermeleri birçok değişkene bağlıdır. Özellikle ev içi iş yüklerinin geniş olmasından dolayı hane dışı çalışma imkanlarının sınırlı olduğu görülmektedir. Suriyeli kadınların hane içinde parça başı üretimler aracılığıyla çalışma faaliyetleri söz konusu olabilmektedir (Uçar, 2020: 46; 52; Körükmez vd., 2020: 32).

Erdoğan'ın yapmış olduğu araştırmaya göre ise Türkiye'deki Suriyeli kadınların işgücü piyasasına girmelerinin önünde geçicilik duygusu, dil sorunu, çalışma kültüründeki farklılıklar, ev işleri şeklinde belirginlik göstermektedir. İşgücü piyasasında olan kadınların ise ağırlıklı olarak düşük eğitim seviyelerine sahip olmalarından dolayı vasıfsız işlerde çalıştıkları görülmektedir (Erdoğan, 2020: 44; 137; 161).

KADEM'in yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, Suriyeli kadınların işgücü piyasasındaki durumlarına ilişkin verilere rastlanmaktadır. Suriyeli kadınların genelinin Suriye'de yaşadıkları zaman diliminde çalışma hayatı tecrübelerinin olmadığı belirtilmiştir. Burada geleneksel değerler, mesleki beceri yetersizlikleri ve sahip olunan kültürel kodların işgücü piyasasına girişte etkili olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ekonomik yaşama katılımları Türkiye özelindeki herhangi bir neden bağlı olmadığı görülmüştür (KADEM, 2018: 9).

Suriyeli göçünün başladığı günden bu yana Türkiye yürütmüş olduğu kucaklayıcı politika gereğince göçmen kabulünde seçici göç politikası uygulamasına başvurmadağı bilinmektedir. Göçmenlerin işgücü piyasasında etkin ve verimli eşleşmenin gerçekleşebilmesi için sosyal tarafların bir araya gelerek politikaların belirlenmesine katkı sunması önemli bir sosyal diyalog örneğidir. Bu bağlamda Suriyeli işgücünün niteliklerinin belirlenmesi, beceri geliştirme ve nitelik kazandırma şeklinde mesleki eğitimler yoluyla işgücü niteliğini daha uyumlu hale getirebilir. Gerçekleşecek beşeri sermaye yatırımları orta ve uzun vadede ihtiyaç duyulan meslek ve pozisyonların doldurulmasına katkı sunacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Kapsamı

Bu bölümde çalışmanın saha araştırmasına yönelik konu seçimi, çalışmanın amacı ve sınırlılıkları ele alınmaktadır.

2.1.1. Araştırma Konusu ve Amacı

Suriye'nin yaşamış olduğu iç savaş ve ülke genelindeki artan çatışmalar sonucu 2011 yılı Nisan ayı itibariyle Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sayısında yıllar itibariyle hızlı artışlar gözlenmiştir. Kitlemel düzensiz göçler sonucunda Türkiye'nin Suriye sınırına yakın olan bölge illerinde oluşturulan geçici barınma merkezlerinin kapasiteleri giderek yetersiz kalmış ve başta büyük şehirler olmak üzere Türkiye'deki hemen hemen bütün şehirlere Suriyeliler göç etmek durumunda kalmışlardır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 02.07.2020 tarihi itibariyle yayınlamış olduğu son istatistiklere bakıldığında Türkiye'de GKS Suriyelilerin (yaklaşık 3.6 milyon) sadece 58.905'i (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim Tarihi: 23.12.2020) geçici barınma merkezlerinde kalmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki geçici koruma kapsamı altında olan Suriyelilerin %98'inden fazlası barınma merkezleri dışında kalmaktadır. Araştırma konumuzu çalışma iznine sahip olanlar oluşturması bakımından barınma merkezlerinde yer alan Suriyeliler araştırmamızın konusunu oluşturmamaktadır. Şehirlere kısa süre içerisinde gerçekleşen göç hareketleriyle birçok şehirde güvenlik, konut ve barınma durumları, eğitim ve sağlık imkanları gibi temel alanlarda değişiklikler meydana gelmiş ve şehir yönetimleri bu süreçte yoğun bir çalışma içerisine girmişlerdir.

Özellikle Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Adana, Mersin, Ankara, İstanbul, İzmir gibi Türkiye'nin büyük şehirlerinde hali hazırda mevcut olan nüfus yoğunluğunda bir miktarda artış gözlenmiştir. Kent sorunlarının yanı sıra etkilenen alanlardan biri de çalışma hayatıdır. Geçici barınma merkezleri dışında yaşamalarından dolayı geçimlerini ve temel ihtiyaçlarını karşılamaları için GKS Suriyelilerin çalışmaları gerekmektedir. Türkiye işgücü piyasasının

yapısal sorunlarından biri olan kayıt dışı istihdam GKS Suriyelilerin ağırlıklı olarak kayıt dışı çalışmalarıyla bu konudaki tartışmaların artmasına yol açmıştır. Araştırma konusunu genel olarak GKS Suriyelilerin oluşturmada Suriye’de devam eden çatışma ve siyasi istikrarsızlık halinden dolayı Türkiye’de kalıcı olma yönünde eğilimin giderek artması etkili olmuştur.

Araştırmamızın konusunu; Ankara ilinde yaşayan GKS Suriyeli işçilerin çalışma hayatındaki durumlarının tespit edilmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda GKS Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasına dair durum, sorun ve beklentilerinin araştırılması hedeflenmiştir.

İşgücü piyasası ile yakından ilişkili olduğunu düşündüğümüz bazı belirsiz alanlar incelenmek istenmiştir. Ayrıca çalışma izninin GKS Suriyelilerin yaşamları üzerinde ne tür etkilerinin olduğu, toplumsal uyum sürecinde çalışma izninin öneminin ne olduğu, gündelik hayat ve sosyal refah düzeyleri, geleceğe yönelik düşünce ve kaygı alanları araştırılmak istenmiştir.

Çalışmanın amacı, çalışma ve çalışma dışı yaşamlarındaki mevcut durumlarının ortaya koyarak işgücü piyasasına uyumları açısından çalışma izninin olası etkilerini araştırmaktır. Araştırmamız kapsamına bağımlı çalışan geçici koruma sağlanan Suriyeli işçiler girmektedir.

2.1.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu başlık altında araştırmamızın kapsam ve sınırlılıklarına yer verilmektedir. Nicel ve nitel araştırma şeklinde gerçekleşen saha çalışmasının detayları aşağıda ifade edilmektedir.

2.1.2.1. Araştırmanın kapsamı

Araştırmamız kapsamında Ankara’nın 14 ilçesinde yaklaşık 420 işyeri ziyareti gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırmamız 01.10.2020-20.11.2020 tarihleri arasında haftanın 6 günü olmak üzere toplam 38 gün sürmüştür.

Nitel araştırma ise katılımcıların işyerindeki yoğunlukları ve çalışma sürelerinden dolayı genellikle işyeri dışında kafe, lokanta, dinlenme yerleri gibi alanlarda yapılmıştır. Nitel görüşmelerin bir kısmı ise katılımcıların ara dinlenmesi olan öğle arasında işyerindeki uygun

bir alanda yapılmıştır. Nitel araştırmanın uygulanması aşaması katılımcıların yoğun iş durumlarından dolayı yaklaşık 4 haftalık süre içerisinde gerçekleştirilmiştir.

2.1.2.2. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırmamız mikro ölçekte Ankara ilinde ikame eden çalışma izni ile çalışan GKS Suriyeli işçiler ile sınırlıdır. Araştırmanın sınırlılığı Ankara ilinde çalışma izni alan Suriyelilerin çalışma örüntülerini ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışma, yalnızca çalışma izni alan GKS Suriyeli işçilere odaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışma izni olmayan Suriye uyruklu işçiler evren dışındadır. Araştırmanın nicel boyutundaki saha uygulaması kısmı araştırma bizzat araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Araştırmada kendi hesabına çalışanlar ve işveren pozisyonunda olanlar kapsam dışı bırakılmıştır. İşyeri açma ve işveren olarak işçi çalıştırma halleri gerekli izin ve hukuki koşullara bağlı olarak farklı prosedürlere sahiptir. Çalışmanın konusu bakımından sadece ücretli çalışan kesimi oluşturanlar araştırma alanımıza girmektedir.

Araştırmamızda, çalışma izni alan Suriyelilerin kayıt altında çalışır durumda olmaları gerekmektedir. Çalışma izni alan Suriyeliler, kişisel ve mesleki bilgilerin kayıtlı olması açısından çalışmamızda nesnel ve objektif bilgilerin geçerliliğini destekler niteliktedir. Çalışmamızın bilimsel güvenilirlik ve geçerliliği için örneklem grubunu oluşturacak kitle olarak sadece çalışma izni alan geçici koruma sağlanan Suriyeli işçiler dikkate alınmıştır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi bölümünde alan araştırmasının değerlendirilmesinde kullanılan yöntem, saha hazırlık süreci ve araştırmacının saha araştırma notları yer almaktadır. Ayrıca ön hazırlık süreci ve anket formunun oluşturulmasında kullanılan bilimsel ölçeklerin incelendiği bu kısımda saha araştırması uygulama sürecinde araştırmacının karşılaştığı zorluk ve kolaylıklara değinilmektedir. Böylelikle çalışma konusuna bağlı olarak ortaya çıkan farklılıklara yer verilmiştir.

2.2.1. Yöntem

Araştırmamız, nicel ve nitel boyutları içeren karma yöntemle gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, nicel boyutun ana evreni T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü tarafından 2019 yılının Aralık ayında yayınlanan veriler doğrultusunda 895 kişi olarak belirlenmiştir. Ana evren için 2019 yılına ait verilerin kullanılma gerekçesi, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü'nün Covid-19 pandemisi nedeniyle 2020 yılı Mart-Haziran ayı arasındaki çalışma izni başvurularını değerlendirmeye almamasıdır. Buna göre araştırmanın örnekleme %99 güven düzeyi ve ± 5 hata payıyla 382 kişi olarak belirlenmiş, toplam 485 yapılandırılmış anket uygulanmış, bunlardan 434'ü güven düzeyini ve hata payını bozmayacak şekilde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Anketlerin tümü araştırmacı tarafından yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

2.2.1.1. Yararlanılan ölçekler hakkında genel bilgiler

Araştırmanın nicel boyutunda beş farklı ölçekte yer alan ilgili önermelerden yarı yapılandırılmış anket formu oluşturulmuştur. Yapılandırılmış anket formu, şu başlıkları içermektedir:

- *Demografik Bilgiler ve Genel Özellikler*
- *Çalışma Yaşamı Ölçeği (ÇYÖ)* (The Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ)¹⁶, *Örgütsel Dışlanma Ölçeği*¹⁷, *Yabancı Hemşire İstihdamına Yönelik Tutum Ölçeği*¹⁸, *Attitudes Towards Expatriates Questionnaire (ATEX)*¹⁹).
- *Gündelik Yaşam Ölçeği (GYÖ)* (The Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ)).
- *Sosyal Refah Ölçeği (SRÖ)* (Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ)²⁰, *Yabancı Hemşire İstihdamına Yönelik Tutum Ölçeği*).

¹⁶ Nota, L., Ginevra, M.C., Soresi, S., (2012). "The Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ): A first contribution to its validation" isimli makalede yer alan ölçekteki önermelerden uyarlanmıştır.

¹⁷ Abaslı, K., Özdemir, M., (2019). "Örgütsel Dışlanma Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması" isimli çalışmada yer alan ölçekteki önermelerden uyarlanmıştır.

¹⁸ Eskin Bacaksız, F., Harmanlı Seren, A. K., Yıldırım, A., (2015). "Yabancı Hemşire İstihdamına Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi" isimli makalede yer alan ölçekteki önermelerden uyarlanmıştır.

¹⁹ Arman, G., (2008). "Attitudes Towards Expatriates: Development of a Measure" isimli çalışmada yer alan ölçekteki önermelerden uyarlanmıştır.

²⁰ Akkaya, C., Sarandöl, A., Esen Danacı, A., Sivrioğlu, E. Y., Kaya, E., Kırılı, S., (2008). "Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ) Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenilirliği" isimli çalışmada yer alan ölçekteki önermelerden uyarlanmıştır.

- *Gelecek Kaygısı ve Beklentiler Ölçeği (GBÖ)* (The Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ), Attitudes Towards Expatriates Questionnaire (ATEX)).

Yapılandırılmış anket formu, araştırma kapsamında ölçülmesi hedeflenen konular ile ilgili olan ölçeklerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Bu ölçeklerden, araştırmada kullanmış olduğumuz yapılandırılmış anket formunun oluşturulması sürecinde yayımlanmış olan akademik metin yazarlarının izni alınarak faydalanılmıştır.

The Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ) isimli ölçek geleceklerini planlama konusundaki gençlerin uyum sağlama düzeylerini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek, kariyer uyumu konusunda yüksek geçerlilik ve güven aralığı içerisinde yer almaktadır (Nota vd., 2012). Anketimizi oluştururken gelecek kaygısı ve beklentilerinin yanı sıra çalışma hayatında sorumluluk ve işbirliği ile ilgili önermeler uyarlanmıştır.

Örgütsel Dışlanma Ölçeği, çalışanların örgütsel dışlanma konusundaki algılarının ölçülmesini hedeflemek üzere geliştirilmiştir. Yüksek güven ve tutarlılık seviyesine sahip olduğu ispatlanan bu ölçek, çalışanların örgütsel dışlanma algılarının tespitine uygun bir araç olarak kabul edilmektedir (Abaslı ve Özdemir, 2019). Anketimizin oluşturulmasında katılımcıların çalıştıkları işyerlerinde dışlanma algılarını ölçmek amacıyla ilgili önermelerden yararlanılmıştır.

Yabancı Hemşire İstihdamına Yönelik Tutum Ölçeği ise çalışanların yabancı hemşire istihdamına yönelik tutumlarını ölçmek üzere geliştirilmiş bir ölçektir. Çalışanlar arası ilişkilerin yanı sıra mesleğe ve topluma uyum süreçlerini de ölçmeyi hedefleyen bu ölçek, geçerli ve güvenilir olarak kabul görmektedir (Bacaksız vd., 2015). Katılımcıların işyerlerinde birlikte çalıştıkları yerli işgücü ile ilişkileri, işyerindeki iletişim ve toplumsal uyumlarına dair ölçekteki önermeler uyarlanmak suretiyle anketimiz kapsamına dahil edilmiştir.

Attitudes Towards Expatriates Questionnaire (ATEX) ölçeği, yabancılara yönelik tutumlarının ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, işyeri ve toplumsal süreçlerde yabancılar ile etkileşim ve uyumlarının ölçülmesinde bilimsel açıdan yüksek güven ve geçerliliğe sahip olarak değerlendirilmektedir (Arman, 2008). Çalışanların; toplumsal uyum

süreçleri, çalışma sisteminde meydana getirdikleri değişiklikler, iş disiplini, çalışma arkadaşları ile etkileşimler, işyerindeki çalışma arkadaşları ile şeffaf ilişki ve iletişim durumlarını tespit etmek amacıyla ilgili önermeler araştırma anketimize uyarlanarak konulmuştur.

Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ) ise kişilerin sosyal işlevsellik durumlarının ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, sosyal uyum konusunda yüksek geçerlilik ve güven aralığına sahiptir (Akkaya vd., 2008). Araştırmamız kapsamında yapılandırdığımız ankette; aile ve aile dışı sosyal ilişkiler, sosyal çevrede yabancılar ile ilişki kurma, yaptığı işe karşı ilgi ve sorumluluk gibi konularda ölçeğin ilgili önermelerinden faydalanılmıştır.

2.2.1.2. Karma araştırma modeli

Akademik çalışmaların bilimsel geçerliliğinin temelini araştırma yöntemi oluşturmaktadır. Bu açıdan bilimsel çalışmalarda kullanılan yöntemler birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Karma yöntem en az iki farklı yöntemin bir arada yer aldığı yöntemi ifade etmektedir. Yaygın olan karma yöntem ise nicel ve nitel araştırma şeklindedir. Bu açıdan çalışmamızda kullanılan karma yöntem hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

Diğer bir adı zenginleştirilmiş desen olan karma model çeşitlendirilmiş modeli ifade etmektedir. Nitel araştırmalar yüz yüze yapılan derinlemesine görüşme, mülakat şeklinde olabildiği gibi gözlem, kayıt ve arşiv incelemesi şeklinde de yapılabilmektedir (Büyüköztürk vd., 2010: 266-267).

Karma model araştırmacılara birçok yönden avantaj sağlamaktadır. Nicel ve nitel araştırma sonucunda elde edilen veriler birbirleri ile karşılaştırılır ve aralarında tutarlılık olması beklenir. Karma yöntem, araştırmacının çeşitli noktalardan konuya yaklaşarak kesin ve tam bilgiye ulaşmasını sağlayabilmektedir. Böylelikle katılımcılar, nicel önermelerdeki sınırlılığın dışına çıkarak sorulara daha geniş yanıtlar verebilmektedir. Ayrıca, örnek olay ve anekdotlarla tutum ve davranışlarını açık bir şekilde ifade edebilirler. Karma yöntem, sadece tek bir yöntemin aksine olası riskleri azaltarak karmaşık konular için farklı görüş ve düşünceleri ortaya çıkarır ve açıklayıcı güçlü deliller sunar (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004: 21).

Araştırmamızda kullandığımız karma yöntem *tamamlayıcılık* arz etmesi açısından tercih edilmiştir. Elde edilen bulguların neden, nasıl, hangi koşullarda ve daha pek çok farklı boyutlarda gerçekleştiğini ölçmek araştırmamızın bilimselliğini güçlendirmesinde önemlidir. Böylelikle nicel sonuçlarda elde ettiğimiz bulguların ayrıntılarını açıklayıp zenginleştirdiği görülmüştür.

Nicel araştırma ile belirlenen bir bilimsel bulgunun birçok bireysel, sosyal veya kültürel zeminden hareketle ortaya çıktığı tespit edilebilmektedir. Karma model, araştırmacılara elde edilen sonucun nedenleri ve boyutları hakkında ilişkisellik kurma imkanı sunar. Karma yöntemlerde nicel ve nitel araştırmalar eş anlı olabildiği gibi sıralı olarak da yapılabilmektedir. Doğru ilişkisellik ve bağlantıların tespiti açısından araştırmamızdaki nitel görüşmeler nicel araştırmanın hemen akabinde sıralı biçimde yapılmıştır.

Göç olgusunun bireysel ve toplumsal yansımalarının analizinde karma model sık sık başvurulan bir yöntemdir. Bu bakımdan karma araştırma modeli araştırmacılara sosyal gerçekliğin çeşitli boyutlarını kavrama fırsatı sunmaktadır. Bireyin sahip olduğu sosyo-kültürel yapı ve kişisel özelliklerinin toplumsal uyum süreçleriyle doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Göç olgusunun araştırılması sürecinde pek çok zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle göç eden kesimin ülke genelindeki algılarının yanı sıra, araştırma konusunun ve araştırma kapsamındaki göçmenlerin özellikleri araştırmacıların gerekli izinleri almasının yanı sıra etik kurallar çerçevesinde hassas davranmalarını gerektirir (Düvell vd., 2010: 227-228; Kümbetoğlu, 2012: 66-67).

Bireylerin aile bağları ve sosyal ilişki ağlarının toplumsal uyum ve aidiyetlerinin gelişmesindeki rolleri büyüktür (Brettell ve Hollifield, 2000: 3). Araştırma konumuzun belirlenmesinde bu tür ilişki ve ağların yanı sıra katılımcıların çalışma izninin çalışma hayatından hareketle toplumsal uyum süreçlerinde farklı sonuçlar üretebileceği düşüncesi etkili olmuştur. Formel işgücünün bireysel ve sosyolojik ayrışmadan kaynaklı değişkenlik göstereceği düşünülmüştür.

Yorumlayıcı (Hermönetik) Yaklaşım

Toplumsal eylemlerinin incelenmesinde kullanılan yorumlayıcı (hermenötik) yaklaşım sosyal bilim araştırmaları arasında oldukça geniş yer tutmaktadır. Bilimsel inceleme, metnin

derinlemesine incelenerek parçaların bütünlükle arasındaki bağlantı ve ilişkilerin tespiti üzerine yapılmaktadır. Yorumlayıcı yaklaşımı benimseyenler araştırmalarını daha çok katılımcı gözlem ve saha araştırması şeklinde yürütmektedir. Dolayısıyla katılımcılar ile araştırmacının belirli bir müddet yakın temasta olması gerekmektedir (Neuman, 2010: 130-131; Habermas, 1998: 310-311; Türkdogan ve Gökçe, 2012: 340-341). Görüşme süreleri katılımcıların görüş ve düşüncelerinin derinlemesine analizine katkı sunar.

Benton ve Craib yorumlayıcı yaklaşımını kültürel ürünler ekseninde insan eylemlerinin yorumlanması olarak tanımlamaktadır (Benton ve Craib, 2016: 233). Yorumlayıcı yaklaşıma göre insanlar, oluşturdukları kültürel değerler içinde yaşar ve ona uygun olarak hareket ederler (Fırıncioğulları, 2016: 46-47).

Neuman, yorumlayıcı yaklaşımın pozitivist bilim anlayışından farklı olarak bireylerin gündelik yaşamlarındaki anlam bütünlüklerini ölçmek için uygun olduğunu vurgulamaktadır. Neuman'a göre yorumlayıcı yaklaşım, *“insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizi”* şeklinde tanımlamaktadır. Anlamlı toplumsal eylem, gündelik hayatta sosyal gerçekliğin kavranması bakımından yorumlayıcı yaklaşım için oldukça önemli bir kavramı ifade eder (Neuman, 2010: 131-132).

Yorumlayıcı sosyal bilim, sağduyuyu insanların yaşamsal değerlerinin öğrenilmesinde kayda değer bir bilgi kaynağı olarak değerlendirir. Araştırma sürecindeki sosyal ilişkiler insanların anlam bütünlüğünün kavranmasında etkilidir. Kişiler arası iletişimlerin meydana getirdiği anlam sistemleri sayesinde toplumsal gerçeklik yeniden üretilir ve sürdürülür. Yorumlayıcı model, toplumsal araştırmalarda yüzeysel gözlemlenebilir durumların ötesinde kişilerin derin ve öznel deneyimlerini keşfetme olanağı sağlamaktadır. Araştırmacının incelediği grubun veya toplumsal kesimin gözünden bakabilmesi için empati kurması gerekmektedir. Bu açıdan yorumlayıcı sosyal bilim sahip olduğu kültürel değerler karşısında göreceli durumdadır (Neuman, 2010: 139-141).

Pozitivist bilim anlayışının karşıtı olarak konumlanan yorumlayıcı sosyal bilim, katılımcıların öznel durumlarını değerlendirirken insan davranışlarını anlamada empatik bir bakış sergilemektedir.

Araştırma kapsamında yaptığımız nitel görüşmelerin analizi yorumlayıcı yaklaşım çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

2.2.1.2.1. Araştırmanın nicel boyutu hakkında

Araştırmanın nicel boyutu şu analizleri içermektedir²¹:

1. İlk olarak Demografik Bilgiler ve Genel Özellikler başlığı altında sorulan soruların frekans tabloları elde edilmiştir.
2. İkinci aşamada ölçeklere ilişkin frekans sonuçlarına geçmeden önce her bir ölçeğin ayrı ayrı güvenilirlik düzeyleri Cronbach Alpha katsayısı ile analiz edilmiş ve ölçeklerin güvenilirlik düzeylerinin istatistiksel analiz için uygun olduğunun belirlenmiştir.
3. Bunun ardından ölçeklerle ilgili gelişmiş istatistiksel analizlere geçmeden önce ölçeklerden elde edilen skorların normal dağılıma uygun olup olmadıklarını belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır.
4. Ölçek skorları normal dağılıma uygunluk varsayımını sağlamadığından parametrik olmayan istatistiksel analiz yöntemlerine (Kruskal-Wallis H testi) başvurulmuştur.
5. Seçilmiş demografik göstergelerle anketin diğer soruları arasındaki ilişkisellik Ki-Kare P değerleri üzerinden karşılaştırılmış, istatistiksel açıdan anlamlı olan ($p < 0,05$) sonuçlar incelenmiştir.
6. Seçilmiş demografik göstergeler ile araştırmada kullanılan ölçeklerin ortalama skorlarının sektörlere göre betimleyici istatistikleri değerlendirilmiştir.
7. Seçilmiş demografik göstergeler ile ölçekler arasındaki regresyon ilişkisi sorgulanmıştır.

Yukarıda özetlenen sürece ilişkin ayrıntılı tablolar çalışmanın ilgili bölümlerinde sunulmuştur.

2.2.1.2.2. Araştırmanın nitel boyutu hakkında

Sosyal gerçekliğin oluşmasında genel kanı ve görüşlerin bir araya gelmesi etkili olmaktadır. Fakat bireysel görüş ve değerlendirmelerin, sosyal gerçekliğin farklı boyutlarının görülmesine imkan sunduğu bilinmektedir. Özellikle çok katmanlılık ifade etmesi

²¹ Nicel analizlerin tümü SPSS 24 programı ile gerçekleştirilmiştir.

bakımından kişisel tecrübeler gerçekliğin öznel yorumunda önem arz etmektedir (Baş ve Akturan, 2008: 17-19; Mason, 2017).

Sosyolojik gerçekliğin inşasında birey ve toplum arasındaki etkileşim belirleyici olmaktadır. Kişisel faktörler ile sosyal olguların birlikte değerlendirilmesine olanak tanıyan nitel araştırmalar, sosyal gerçekliğin meydana geldiği sürecin kavranmasını sağlar. Bireyin davranışlarının oluşmasında sübjektif kriterler etkili olmaktadır. Öznel davranışların temelini anlamlandırabilmek için nitel görüşmeler araştırmacının analiz yeteneğini geliştirmektedir (Fries, 2009: 227-229; Şavran, 2012: 65-67).

Spesifik alanlardaki sorgulamanın derinleştirilmesinde oluşturulmuş olan yarı-yapılandırılmış mülakat soruları betimsel araştırma olarak değerlendirilmektedir (Neuman, 2010; Büyüköztürk vd., 2010: 21-22). Nicel araştırma sonuçlarının ifade ettiği bilimsel bulgular bir sonucu ifade etmektedir. Fakat yapılan nitel araştırmalar ile görünen gerçekliğin temel dinamikleri ve nedenleri hakkında etraflı sonuçlara ulaşmak söz konusudur. Sayısal sonuçlarla birlikte bireylerin davranışlarının nedenleri arasında bağlamsal bir ilişki kurarak bütüncül bir analiz yapılmasına imkan sunar (Patton, 1990:1; Creswell, 2016: 44; Silverman, 1993).

Araştırmanın nicel boyutunun tamamlanmasının ardından, kartopu yöntemini benimseyerek 24 farklı kişiyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlarda, araştırmanın nicel boyutunda öne çıkan; çalışma iznine bağlı ücretlerdeki değişim, Suriyeli kadınların işgücü piyasasına katılımlarının düşük olma gerekçeleri, eğitim ve mesleki eğitim durumları, yaşadıkları şehirden memnuniyet ve sorun alanları, hemşerileri arasında oluşturdukları sosyal ağların hangi alanlarda ne tür etkilerinin olduğu, çalışma izninin gelir, harcama, tüketim ve tasarruf gibi ekonomik etkileri, çalışma izninin sosyal iletişim ve toplumsal uyum noktasındaki etkileri, Türkiye’deki koşullara adaptasyon süreçleri ve zorlandıkları alanların ne olduğu, çalışma iznine dair genel bakışları, Türkiye işgücü piyasasına dair genel görüşleri, Türkiye’de kalma ve Suriye’ye geri dönüş hakkındaki düşünceleri, Avrupa’ya göç etmek istememelerinin nedenleri gibi konuların kapsamlı bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Bunun yanında; katılımcıların çalışma izni edinmesindeki engeller, Türkiye’ye geldikten sonra iş veya meslek seçimlerinde mesleki tecrübe veya nitelikleri arasındaki ilişkinin olup olmadığı, Ankara’da yaşama nedenleri ve başka şehre göç etmek isteyip istemedikleri ve

çalışma izni sonrası toplumsal uyum süreçlerinin nasıl etkilendiği gibi konular ayrıca incelenmiştir.

2.2.2. Saha Araştırması Hazırlık Süreci

Öncelikle saha araştırmasının mekanını ifade eden üretim merkezlerinde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ziyaret edilmek istenmiştir. Bu amaçla; Ankara ilinde Suriyelilerin ağırlıklı olarak çalıştıkları Siteler, İvedik, Ostim ve ASO'ya bağlı faaliyet gösteren organize sanayi bölgeleri, muhtelif çok sayıda meslek örgütü, oda, dernek ve vakıf ziyaret edilmiş, çalışma hayatındaki GKS Suriyeliler hakkında genel bilgiler elde edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Ankara Sanayi Odası (ASO), Ankara Ticaret Odası (ATO)'nın ilgili birimleri ile görüşülmüş, konuya ilişkin genel bilgiler alınmıştır.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)'nin yanı sıra işçi sendikaları ve konfederasyonları gibi üst meslek ve sendikal örgütler ziyaret edilmiş olup ön bilgilenme ve sahaya yönelik veriler alınmıştır.

Yaklaşık son on yılda sahada bilfiil yakından faaliyet gösteren başta Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılay, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) gibi kurum ve kuruluşların yetkilileriyle görüşülmüş, yapılan çalışmalar hakkında genel bilgi sahibi olunmuştur. Ayrıca ulusal ve uluslararası göçmen ve mülteci dernekleri ve yardım kuruluşları ile görüşülmüş, çalışmaları hakkında bilgi alınmıştır. Süreç içerisinde Türk Kızılayı Ankara Toplum Merkezi ve Ankara İl Göç İdaresi Müdürlüğü yetkilileri ile birçok kez görüşülmüş olup bilgi alışverişinde bulunulmuştur.

Araştırma konusu GKS Suriyeliler olması bakımından kamusal anlamda birçok kurumu yakından ilgilendirmektedir. Araştırmamız çalışma hayatı özelinde bir anlam ifade etse de çok boyutlu bir yapı arz etmektedir. Türkiye'de de etkisini gösteren Covid-19 pandemisi sebebiyle birçok kurum yetkilisi ile görüşmelerimiz uzun süren çabalarımız sonucunda ancak gerçekleşebilmiştir. Saha araştırmasına başlanmadan önceki son altı aylık süre içerisinde ilgili kamu kurumları ve yetkilileri ile nihai görüşmeler sağlanmıştır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere Bakanlığa bağlı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu

Başkanlığı gibi konumuz ile doğrudan ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili yetkilileri ile görüşülmüş, istatistiki veriler elde edilmiş, yürütülen hizmetler ve çalışmalar hakkında bilgiler alınmıştır.

Saha araştırması konusunda araştırma izin başvurusu yapılmadan önce T.C. İçişleri Bakanlığı ve T.C. Ankara Valiliği ile görüşülmüş, araştırma hakkında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca sağlık alanında çalışan GKS Suriyeliler hakkında T.C. Sağlık Bakanlığı'na bağlı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı ve Ankara İl Sağlık Müdürlüğü yetkililerince görüşülmüş olup konuya dair genel bilgiler alınmıştır.

Suriyelilerin istihdamı ve genel çalışma koşullarına yönelik sahadan elde edilen ön bilgilenme ve hazırlık sürecindeki görüşmelerimiz araştırma konumuzu daha geniş bir perspektiften değerlendirme imkanı vermiştir. Yapılan bu temaslar, çalışma hayatına dair ölçülmesi gereken alanların tespiti ve nicel anket formunun hazırlanmasında büyük katkı sunmuştur. Ayrıca GKS Suriyelilere dair genel bir veri eksikliği ve tutarsızlığı olması bakımından gerçekleştirilen ön görüşmeler Ankara ili özelinde görece daha net gözlem yapılmasını sağlamıştır.

Çalışmamızın saha araştırmasında evren tespit ve örneklem belirleme sürecinde konusunda birçok taraf ile temasa geçilmiştir. Temsile dayalı örneklem seçimi ile istatistiki değerlendirmeye uygun dağılım gerçekleştirilmiştir. Yaş, cinsiyet ve sektörler nezdinde örneklem gruplandırması yapılarak saha çalışması dağılımı belirlenmiştir.

Araştırmanın ön araştırması sürecinde veri toplama işlemlerinde öncelikle T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü ile temasa geçilerek başlanmıştır. Bu kapsamda Ankara ili evreni üzerinden örneklem çıkarılması için Ankara ilinin ilçeleri özelinde çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin yıllar itibariyle sayısı, yaş ve cinsiyet dağılımı verilerine ulaşılmıştır.

Nicel araştırma bizzat araştırmacının kendisi tarafından yapılmış olup, nitel görüşmeler için uygun katılımcıların belirlenmesinde daha kolay ve doğru tercihlerin yapılmasına katkı sunmuştur.

İzinler

Çalışmamız Ankara ili sınırları içerisinde gerçekleştirileceğinden dolayı öncelikle T.C. Ankara Valiliği ile görüşülerek araştırmamız hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmamız Ankara ilinde yaşayan GKS Suriyeliler ile ilgili olması açısından Ankara İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nden araştırma izni alınmıştır.

Ayrıca sağlık sektöründe çalışmakta olan GKS Suriyeliler ile araştırma yapabilmek için T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü’nden araştırma izni alınmıştır. Araştırmaya başlamadan önce alınması gereken yasal izinleri alarak sahaya ilişkin hazırlıklar tamamlanmıştır.

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları Ankara ilinde ikamet etmekte olan geçici koruma kapsamında çalışma izni ile aktif olarak çalışan Suriyeli işçilerdir. Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim veya diğer demografik özelliklerine göre kapsam dışı bırakılmış herhangi bir ayrım yoktur. Araştırma esnasında karşılaşılan çalışma izin süresi henüz bitmiş veya kısa süre içerisinde çalışma izin onayı çıkacak kişiler katılımcı olarak değerlendirilmemiştir.

Araştırmanın Uygulanma Biçimi

Araştırmamızda Ankara’nın 14 ilçesinde yaklaşık 420 işyeri ziyareti gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma ise katılımcıların işyerindeki yoğunlukları ve çalışma sürelerinden dolayı genellikle hafta sonları işyeri dışında kafe, lokanta, dinlenme yerleri gibi alanlarda yapılmıştır. Nitel görüşmelerin bir kısmı ise katılımcıların ara dinlenmesi olan öğle arasında işyerindeki uygun bir alanda yapılmıştır.

Meslek ve iş Sınıflandırması

Anket formumuzda katılımcılara açık uçlu olarak yöneltilen alan ise yaptıkları iş veya mesleklerdir. Bu alana katılımcıların çalıştıkları iş yerinde yaptıkları işi yazmaları istenmiştir. Anketlerin değerlendirilmesi sürecinde anket formlarına yazılan iş veya meslekler, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) oluşturmuş olduğu “Uluslararası Meslek Standartları Sınıflandırması” (International Standart Classification of Occupations) olan

ISCO-08 kodlu listeye bağılı kalınarak listelenmiştir. Türkiye’de SGK ve İŞKUR’un meslek sınıflandırmasında kabul edip kullanmakta olduğu bu liste, araştırmamızın uyumluluğu açısından önem arz etmektedir. Bu bakımdan mesleklerin tasnifinde ISCO-08 kod listesinin Türkçe çevirisine sadık kalınmıştır.

2.2.3. Araştırmacının Notları

Araştırmacının bizzat kendisi tarafından yürütölen nicel ve nitel çalışmaları içeren saha araştırması sürecindeki bazı zorluk ve kolaylıklarla karşılaşılmıştır. Karmaşık bir süreci ifade eden saha araştırmasında, araştırmacının gözlemleri değerlendirme sürecinde önem arz etmektedir. Bu başlık altında saha araştırmasında karşılaşılan zorluklar, kolaylıklar ve gözlemlere yer verilmektedir.

2.2.3.1. Saha karşılaşılan zorluklar

Çalışmanın saha araştırması kısmında anketlerin uygulaması ve yüz yüze nitel görüşmelerin gerçekleştirilmesi sürecinde bazı zorluklar ve aksaklıklar ile karşılaşılmıştır. Araştırmacıların her saha sürecinde karşı karşıya kalabildikleri genel sorunların yanı sıra araştırmanın konusu, mekanı, uygulandığı zaman aralığı (mevsimsel olarak), örneklemin niteliği gibi unsurların kendine has özellikte bazı zorluklar taşıdığı ifade edilebilir. Bu açıdan saha araştırmasının uygulanmasında araştırmacının karşı karşıya kaldığı temel sorun alanları, işyeri, işveren ve katılımcı olmak üzere üç başlıkta ele alınabilir.

İşyerinden kaynaklı

İşyerlerinde gerek uygulanan yabancı çalıştırma kotası gerekse küçük ölçekli işyerlerinin ağırlıklı olmasından dolayı çalışma iznine sahip GKS Suriyeli işçilere ulaşmakta bir hayli zorluk yaşanmıştır. Dolayısıyla ziyaret edilen işyerlerinin çoğunda bir Suriyeli işçi çalışmaktadır.

Covid-19 pandemisinin yaygın olmasına rağmen Ankara’da vaka sayılarının görece en az olduğu dönem seçilmiştir. Fakat ziyaret edilen birçok işyerinde Covid-19 pozitif vakasının yaşandığı yerler olması ve GKS Suriyeli işçiler arasında Covid-19 pozitiflik durumunun yoğun olmasından dolayı yaklaşık 25 katılımcının araştırmamız esnasında raporlu olduğu için çalışamadıkları gözlenmiştir. Ayrıca kısa çalışma ödeneğinden yararlanan işyerlerinde

alışan yaklaşık 10 işçiye ulaşılmasına rağmen anket yapılamamıştır. Ek olarak toplam 8 çalışan izinli olduğu için görüşülememiştir.

Özellikle organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmelerde araştırma yapma imkanı pek bulunamamıştır. Kurumsal firma olarak adlandıracağımız bu işyerleri, randevu taleplerimizin neredeyse tamamına olumsuz dönmüş olup, çalışan yaklaşık 60 kişi ile görüşme gerçekleştirilememiştir. Bu işyerlerinin her birinde 8 ile 15 arasında işçinin çalıştığı öğrenilmiş fakat araştırma izni alınamadığı için görüşme yapılamamıştır.

Bazı özel sağlık kuruluşları ve tıbbi malzeme üreten işyerlerinin yanı sıra Covid-19 pandemisi dolayısıyla araştırma yapmamıza izin vermeyen 12 işyerinde araştırma yapılamamıştır. Bu yüzden burada çalışan yaklaşık 30 katılımcıya ulaşılammıştır.

6 işyerinde çalışan 8 işçi ile işyerindeki üretim modelinden kaynaklı görüşme yapılamamıştır. Bu işyerlerinde, işçilerin yaptıkları işlerden dolayı çalışma bölgelerinden ayrılma veya uzaklaşmasına hiçbir şekilde imkan vermeyen sistemler kullanılmaktadır.

İşverenden kaynaklı

Alan araştırmasında belki de en zorlanılan konuların başında işverenden çalıştırdığı işçi ile araştırma yapılmasına dair izin alınması veya ikna edilmesi aşaması gelmektedir. Araştırmacılar anket, mülakat, yüz yüze görüşme gibi gerek nicel gerekse nitel araştırma yapabilmeleri yerel veya ulusal ölçekte alınan izinlerin ötesinde işverenin olumlu yaklaşımına bağlıdır. Burada birden çok faktörün etkisinden bahsetmek mümkündür.

İşverenin bilimsel faaliyet amacıyla araştırma yapılmasına dair izin vermemelerinin başında ekonomik kaygılar yer almaktadır. Görüşülecek katılımcıların üretim sürecinden uzaklaşmalarını, üretimin aksaması, teknik ekipmanın arızalanma vs. gibi endişeleri, iş süresindeki kayıp gibi nedenlerden dolayı izin vermekte zorlandıkları gözlenmiştir. Özellikle üretim süreci içerisinde departmanlar veya çalışanlar arası birbirine bağıllık ifade eden zincirleme çalışma yöntemlerinin kullanıldığı işyerlerinde, işverenlerin araştırmamıza sıcak bakmayıp izin vermedikleri görülmüştür. Bu durumda işçiler ile mola veya ara dinlenmesi sürelerinde araştırma yapma konusunda işverenleri ikna etmek zorunda kalınmıştır.

Saha araştırmamız esnasında yaklaşık 40 işverenin sebep belirtmeksizin anket çalışmamıza izin vermediğı görölmüştür. Burada birden çok neden olduğı düşünölmektedir. Araştırmaacıya güvenmemiş olmaları, bilimsel çalışmalara olumsuz yaklaşımları, yasadışı çalıştırma gibi kendi kusurlarından kaynaklanan nedenler etkili olmuş olabilir.

Çalışmamızın niteliğinden kaynaklı saha araştırmasında karşılaştığımız bir diğery yaygın sorun ise işverenlerin işyerlerinde çalıştırmış oldukları GKS Suriyelilerin çalışma izinlerinin bitmiş ve o işyerinden ayrılmış olmalarıdır. Bu nedenden dolayı ulaşmakta bir hayli zorlandığımız yaklaşık 25 kadar çalışma izinli Suriyelinin o işyerinde son 1 ay içerisinde çalışma süresinin dolmasından dolayı işten ayrıldığı ve artık çalışmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda önceden o işyerinde çalışan çalışma izinli Suriyelilerin başka bir işyerinde kayıtlı çalışma ihtimalinden dolayı kendilerine ulaşılmaq istenmiştir. Fakat işverenlerin önceden çalıştırmış oldukları GKS Suriyelilerin iletişim bilgilerini paylaşmaktan yana olmadıkları gözlenmiştir. Bu durumda diğery çalışanlardan yardım ve destek istenmek zorunda kalınmıştır.

Katılımcıdan kaynaklı

İşyeri sahibinin izin vermesine rağmen bazı çalışma izinli GKS Suriyelilerin ankete katılmak istemedikleri görölmüştür. Ulaşılan fakat ankete katılmak istemeyen toplam 18 işçi olmuştur. Katılmama nedenlerini ise kimlik hırsızlığı yapan kişilerin olmasından korktukları şeklinde ifade etmişlerdir. Bu amaçla, GKS Suriyelilerin kimlik bilgileri üzerinden resmi işlemler ve yardım başvuruları gibi sahtecilik yapıldığı gözlenmiştir. Önceden yaşamış oldukları tecrübeler ve almış oldukları duyumu açıkça ifade ettikleri görölmüştür.

2.2.3.2. Sahada karşılaşılan kolaylıklar

Katılımcıların ölkelerinden zorunlu bir şekilde göç etmek zorunda kalmalarından dolayı aralarında oluşan güçlü bağ ve iletişim yetenekleri araştırmanın uygulanması sürecinde araştırmaacıya çeşitli kolaylıklar sağlamıştır. Araştırmada görüşölmesi gereken kişiler olarak Ankara ili içindeki çalışma izni olan GKS Suriyeli işçilere ulaşmanın zor olacağı öngörölmüştür. Fakat katılımcıların sosyal ağlar üzerinden bu denli güçlü dayanışma içerisinde olacakları düşünölmemiştir.

Katılımcıların özellikle Whats App, Facebook, Twitter vd. sosyal medya ve iletişim platformları aracılığıyla yakın haberleşme içerisinde oldukları fark edilmiştir. Hatta araştırmamız esnasında bu iletişim ağlarının mahalle, ilçe, il, ülke şeklinde kapsamlı bir yapı arz ettiği tespit edilmiştir.

Saha araştırmamız esnasında ulaştığımız katılımcı aracılığıyla bir veya birden çok katılımcıya ulaşma imkanı bulunmuştur. Hatta bazı katılımcıların 5-6 farklı katılımcıya ulaşmamıza vesile olduğu görülmüştür. Katılımcıların sosyal medya araçlarını yoğun bir şekilde kullanmaları ve aile, eş, dost ve akrabalarının Ankara ilinde yaşamaları saha araştırması esnasında katılımcılara ulaşmamızı hızlandırmış ve doğrudan iletişim kurabilmemize imkan sağlamıştır.

Saha araştırmasında kolaylaştırıcı olan bir diğer husus, araştırma öncesinde Ankara İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden izin almış olmamızdır. Böylelikle işverenlerin izin belgemize ve diğer kimlik bilgilerimize yönelik talepleri işyerlerinde araştırma yapılmasını kolaylaştırmış olup araştırmamıza destek olmalarını sağlamıştır.

Ayrıca saha araştırması öncesinde bilgi toplama amacıyla yapılan dernek, vakıf, meslek birliği ve odaları gibi sivil toplum örgütlerinin araştırmayı uyguladığımız esnada doğrudan ve dolaylı katkıları olmuştur. Güçlü iletişim kanallarına sahip STK'lar sayesinde birçok işverene ulaşılmış, bünyesinde çalışan çalışma iznli GKS Suriyeli işçiler ile görüşülmüştür. Mevzu bahis kuruluşların yaptıkları gerekli yönlendirme ve irtibatlandırma faaliyetleri ile katılımcılara ulaşılmasında bir hayli katkı sağlamıştır.

Akademik çalışmalar ve yapılan ön saha araştırması sayesinde GKS Suriyelilerin ağırlıklı olarak yaşadıkları ve çalıştıkları bölgeler hakkında detaylı bilgi sahibi olunmuştur. Ayrıca bu bölgeler, saha araştırması öncesinde birçok kez ziyaret edilmiş, sözü dinlenen kanaat önderleri, mahalle muhtarları, esnaf gibi sosyal kesimler ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca GKS Suriyeliler üzerinde etkili olan sosyal medya fenomenleri (günümüzün bir gerçeği olması bakımından) ile yakın temas kurulmuştur. Böylelikle kişisel girişimler ile güçlendirilen iletişim ağları katılımcılara ulaşılması konusunda yardımcı olmuştur.

Araştırmanın uygulanması noktasında karşılaşılan en önemli kolaylıklardan biri de katılımcıların Türkçe dil yeteneklerinin oldukça gelişmiş olmasıdır. Anket formu Türkçe ve

Arapça olmak üzere hazırlanmış olmasına rağmen neredeyse bütün katılımcıların Türkçe bilmesinden dolayı araştırma uygulama aşamasında katılımcılar ile kolay iletişim sağlanmıştır. Katılımcılar ile rahat iletişim kurulabilmesi diğer katılımcılara ulaşılmasını kolaylaştırmış, görüşmelerin tercüman ihtiyacı hissedilmeden gerçekleştirilmesine imkan vermiştir. Bu durum, iletişim sorununun yaşanmamasına bağlı olarak araştırmanın daha sağlıklı olması bakımından kayda değerdir.

Araştırmada karşılaşılan diğer bir kolaylık ise katılımcıların kültürel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Katılımcıların neredeyse tamamı araştırma amacıyla görüşme talebine olumlu karşılık vermiş sıcakkanlı ve yardımsever yönleri ile sürecin huzurlu bir şekilde tamamlanmasına katkı sunmuşlardır. Özellikle araştırmanın nitel boyutunda gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerde ihtiyaç duyulan yaklaşık bir saatlik süreye mesai saatleri içerisinde pek fırsat bulunamamıştır. Dolayısıyla mesai saatleri dışında görüşme randevusu oluşturulabilmiştir. Katılımcılar ile hafta içi mesai çıkışları ve hafta sonları izin süreleri içerisinde nitel görüşmelerde bulunulmuştur. Katılımcıların sıcakkanlı ve dostane yaklaşımları sayesinde samimi ve kolay görüşmelerin yapılabilmesi mümkün olmuştur.

2.2.3.3. Saha araştırması esnasındaki gözlemler

Her saha araştırması birbirinden farklı ve zorlu süreci ifade etmektedir. Burada en önemli belirleyici unsur araştırmanın konusu ve katılımcıların kim olduğudur. Çalışmamızın konusunu oluşturması bakımından “Suriyeli” isminin çağrıştırdığı çekingen ve tedirgin tutum sadece akademik camiada değil, aynı zamanda kamuda ve sivil toplum örgütleri içerisinde de bazı sorunlar ile karşılaşmamıza yol açmaktadır.

Saha araştırması sürecinde işverenlerin çalıştırmış oldukları GKS Suriyeli işçilerden bir hayli memnun oldukları gözlenmiştir. Görüşmemiz esnasında GKS Suriyeli işçilerin verimliliği ve çalışkanlıklarından dolayı işverenlerin memnun oldukları gözlemlenmiştir. Bu durum, işverenlerin çalışanlarını kaybetmek istemediklerini ve çalışma izni taleplerini geri çevirme düşüncesinde olmadıklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Araştırmada gözlemlenen bir diğer durum katılımcıların genelinin çalışma izninin kendilerine sağlamış olduğu hak ve imkanların farkında olmalarıdır. Özellikle yakın süre içerisinde çalışma iznine sahip olan işçilerde farkındalığın daha az olduğu gözlenmiştir.

İşverenlerin GKS Suriyelileri istihdam ettikleri işlerde çalışacak yerli işgücü bulmakta oldukça zorlandıkları gözlenmiştir. İşverenlerin işyerinde çalışan Suriyeli işçiler ile yerli işgücü arasında ayırım gözetmedikleri, her bir çalışanına eşit muamele yaptıkları gözlenmiştir. Ayrıca iş arkadaşlarının katılımcılarla birlikte çalışmalarından memnun oldukları ve herhangi bir huzursuzluk yaşamadıkları görülmüştür. Çalışma izninin işyerinde farklı bir atmosfer oluşturduğu, çalışma barışı ve iş verimliliğine pozitif etkisinin olduğu açık bir şekilde anlaşılmıştır. Gerek işverenler ve müşteriler gerekse diğer çalışma arkadaşları açısından kayıtlı çalışan GKS Suriyelilerin, formel ilişkilerin kurulmasında ve sosyal uyumun gelişmesinde çok önemli etkilerinin olduğu söylenebilir.

Yerelde faaliyet gösteren kuruluşlar, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri gibi yapıların istihdam alanındaki yönlendirici rolleri geliştirilmesi gerektiği gözlenmiştir. GKS Suriyeli işçilerin yoğun olarak çalıştığı sektör ve bölgelerde dahi meslek örgütlerinin istihdam, mesleki eğitim, danışmanlık gibi faaliyetlerde yetersiz oldukları dikkat çekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde alan araştırmasına ilişkin sonuçlara yer verilmektedir. Saha araştırmasında kullanılan ölçeklere dair sonuçların akabinde araştırma kapsamındaki katılımcıların demografik bilgileri paylaşılmaktadır. İlerleyen kısımda ise sırasıyla çalışma yaşamı, gündelik yaşam, sosyal refah ve gelecek kaygısı ve beklentiler ölçeğine ilişkin sonuçlar ele sunulmaktadır. Bölümün en sonunda ise araştırma kapsamındaki katılımcıların özel beklenti alanlarına ilişkin veriler paylaşılmaktadır.

3.1. Demografik Özellikler ve Genel Bilgiler

Araştırmamızda öncelikli olarak Ankara’da çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin genel profillerini ölçmek amacıyla demografik bilgileri öğrenilmek istenmiştir. Yaş, cinsiyet, eğitim ve durumları, çocuk sayısı gibi temel demografi bilgilerinin yanı sıra araştırma konumuzu oluşturan katılımcıların yaptıkları iş veya meslekler, çalıştıkları sektör, ücret düzeyi, Türkiye’de ve Ankara’da bulunma süreleri araştırma konuları arasında yer almaktadır. Demografik ve genel bilgiler, imkan verdiğince geniş tutulmak istenerek araştırmanın diğer bölümlerindeki önermeler ile ilişkilendirilmek istenmiştir.

Bu bölümde katılımcıların çalışma izinli çalışma durumları, hane büyüklükleri ve hanenin aylık ortalama gelirleri tespit edilmiştir. Genel bilgiler bölümünde son olarak katılımcıların mevcut işlerine girmeden önceki dönemde iş arama süreleri ve iş arama kanalları ölçülmüştür. Bu amaçla toplam 19 farklı konuyu içeren demografik özellikler ve genel bilgileri, araştırmamız içerisindeki diğer bölümlerle birlikte değerlendirmenin anlamlı ve farklı sonuçlara ulaşmamıza katkı sunacağını düşünmekteyiz.

Burada hedeflenen genel frekans sonuçları ile diğer ölçeklerdeki önermelerin çapraz ilişkilendirilmesidir. Demografi bilgileri ile diğer ölçeklerdeki önermeler arasında anlamlı sonuçlara ulaşılmış olup; frekans sonuçları ile birlikte yer verilmiştir.

3.2. Çalışmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Sonuçlar

Çalışmada dikkate alınan dört ölçek Çalışma Yaşamı Ölçeği (ÇYÖ), Gündelik Yaşam Ölçeği (GYÖ), Sosyal Refah Ölçeği (SRÖ), Gelecek Kaygısı ve Beklentiler Ölçeği (GBÖ) için güvenilirlik, Cronbach alpha katsayısı ile analiz edilmiştir. Maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsü olan Cronbach alfa katsayısı, ölçekte bulunan maddelerin homojen yapısını açıklamak veya sorgulamak üzere kullanılır. Cronbach alfa katsayısı yüksek olan ölçekteki maddelerin birbirleriyle tutarlı ve bir o kadar da aynı özelliği ölçen maddelerden meydana geldiği yorumu yapılır. Cronbach alpha likert tipli ölçeklerde sıklıkla kullanılmaktadır. Cronbach alfa aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$0 < R^2 < 0.40$ ise güvenilir değil

$0.40 < R^2 < 0.60$ ise düşük güvenilirlikte

$0.60 < R^2 < 0.80$ ise oldukça güvenilir

$0.80 < R^2 < 1.00$ ise yüksek güvenilirlikte

Tablo 3.1’de çalışmada yer alan ölçeklerin güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır. Tabloya bakıldığında çalışma yaşamına ilişkin 17 maddelik ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı %82 olarak bulunmuştur. Bu güvenilirlik değerinin yüksek güvenilirlikte olduğu söylenebilir. Gündelik yaşama ilişkin 6 maddelik ölçek ile 8 maddeden oluşan sosyal refah ölçeğinin güvenilirlik katsayıları ise birbirine eşit ve %84 çıkmıştır. Buna göre gündelik yaşam ve sosyal refah ölçeklerine ilişkin güvenilirlik değerlerinin de yüksek güvenilirlikte olduğu yorumu yapılabilir. Ayrıca tablodan 8 maddelik geleceğe ilişkin kaygı ve beklentiler ölçeğinin %72 güvenilirlik katsayısı ile oldukça güvenilir olduğu sonucu çıkarılabilir.

Tablo 3.1. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayısı
ÇYÖ	17	0,82
GYÖ	6	0,84
SRÖ	8	0,84
GBÖ	8	0,72

Ölçeklerle ilgili istatistiksel analizlere geçmeden önce ölçeklerden elde edilen skorların normal dağılıma uygun olup olmadıklarını belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Ölçeklere ilişkin Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları Tablo 3.2’de yer

almaktadır. Tablodan görüldüğü üzere çalışmada yer alan bütün ölçek skorları %95 güven aralığında normal dağılıma uymamaktadır ($p < 0,05$).

Tablo 3.2. Ölçek Skorlarına İlişkin Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

	K-S istatistiği	N	p-değeri
ÇY	,085	434	,000
ÇDY	,060	434	,001
SR	,066	434	,000
GKB	,072	434	,000

Ölçek skorları normal dağılıma uygunluk varsayımını sağlamadığından parametrik olmayan istatistiksel analiz yöntemlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda, ölçeklerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, gelir düzeyi ve sektör değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını göstermek üzere Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır.

Tablo 3.3'te ölçek skorlarının katılımcıların yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını göstermek üzere yapılan Kruskal-Wallis H testi sonuçları gösterilmiştir. Tabloya göre ÇDY ($p=0,033<0,05$) ve GKB ($p=0,32<0,05$) ölçeklerinin skorları katılımcıların yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 3.3. Ölçek Skorları ile Yaş Grupları Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Yaşınız	N	Ortalama sıralaması	Ki-Kare test istatistiği	sd	p-değeri
ÇY_skor	15-24 yaş arası	112	232,42	5,102	3	,164
	25-34 yaş arası	209	218,63			
	35-44 yaş arası	78	210,13			
	45 yaş ve üzeri	35	179,43			
	Toplam	434				
ÇDY_skor	15-24 yaş arası	112	231,47	8,758	3	,033*
	25-34 yaş arası	209	217,93			
	35-44 yaş arası	78	221,90			
	45 yaş ve üzeri	35	160,43			
	Toplam	434				
SR_skor	15-24 yaş arası	112	220,22	5,297	3	,151
	25-34 yaş arası	209	222,62			
	35-44 yaş arası	78	220,77			
	45 yaş ve üzeri	35	170,91			
	Toplam	434				
GKB_skor	15-24 yaş arası	112	236,71	8,773	3	,032*
	25-34 yaş arası	209	221,33			
	35-44 yaş arası	78	199,40			
	45 yaş ve üzeri	35	173,51			
	Toplam	434				

* $p<0,05$

Ölçek skorlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını göstermek üzere yapılan Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 3.4’de yer almaktadır. Buna göre, istatistiksel olarak 0,05 anlam seviyesinde sadece ÇY ölçeğinin ($p=0,000 < 0,05$) katılımcıların cinsiyetine göre farklılaştığı söylenebilir.

Tablo 3.4. Ölçek Skorları ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Cinsiyetiniz	N	Ortalama sıralaması	Ki-Kare test istatistiği	sd	p-değeri
ÇY_skor	Erkek	411	222,99	14,867	1	,000*
	Kadın	23	119,43			
	Toplam	434				
ÇDY_skor	Erkek	411	216,48	,519	1	,471
	Kadın	23	235,80			
	Toplam	434				
SR_skor	Erkek	411	219,78	2,561	1	,110
	Kadın	23	176,83			
	Toplam	434				
GKB_skor	Erkek	411	220,02	3,150	1	,076
	Kadın	23	172,39			
	Toplam	434				

* $p<0,05$

Tablo 3.5’e bakıldığında ölçek skorlarının katılımcıların medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren Kruskal-Wallis H testi sonuçları görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre 0,05 anlamlılık düzeyinde ÇY ($p=0,049<0,05$) ve ÇDY ($p=0,010<0,05$) ölçeklerinin medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılıklar gösterdikleri söylenebilir.

Tablo 3.5. Ölçek Skorları ile Medeni Durum Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Medeni durumunuz	N	Ortalama sıralaması	Ki-Kare test istatistiği	sd	p-değeri
ÇY_skor	Evli	323	210,56	3,870	1	,049*
	Bekar	111	237,69			
	Toplam	434				
ÇDY_skor	Evli	323	208,43	6,619	1	,010*
	Bekar	111	243,89			
	Toplam	434				
SR_skor	Evli	323	216,29	,118	1	,731
	Bekar	111	221,03			
	Toplam	434				
GKB_skor	Evli	323	211,22	3,176	1	,075
	Bekar	111	235,78			
	Toplam	434				

* $p<0,05$

Tablo 3.6’da ölçek skorlarının katılımcıların eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını göstermek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H testi sonuçları görülmektedir. Tabloya göre sadece ÇY ($p=0,009<0,05$) ölçeği katılımcıların eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Tablo 3.6. Ölçek Skorları ile Eğitim Durumu Değişkenine İlişki Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Eğitim durumunuz	N	Ortalama sıralaması	Ki-Kare test istatistiği	sd	p-değeri
ÇY_skor	Okur-yazar değil	16	184,28	17,092	6	,009*
	Okur-yazar	7	161,50			
	İlkokul mezunu	73	228,19			
	Ortaokul mezunu	100	255,10			
	Lise mezunu	121	212,17			
	Üniversite mezunu	103	191,49			
	Lisansüstü mezunu	14	196,61			
	Toplam	434				
ÇDY_skor	Okur-yazar değil	16	177,53	4,202	6	,649
	Okur-yazar	7	196,21			
	İlkokul mezunu	73	214,68			
	Ortaokul mezunu	100	218,72			
	Lise mezunu	121	210,81			
	Üniversite mezunu	103	234,70			
	Lisansüstü mezunu	14	211,11			
	Toplam	434				
SR_skor	Okur-yazar değil	16	181,13	5,609	6	,468
	Okur-yazar	7	210,64			
	İlkokul mezunu	73	218,54			
	Ortaokul mezunu	100	232,19			
	Lise mezunu	121	200,83			
	Üniversite mezunu	103	227,91			
	Lisansüstü mezunu	14	219,61			
	Toplam	434				
GKB_skor	Okur-yazar değil	16	207,94	12,055	6	,061
	Okur-yazar	7	199,43			
	İlkokul mezunu	73	254,34			
	Ortaokul mezunu	100	221,33			
	Lise mezunu	121	215,37			
	Üniversite mezunu	103	201,68			
	Lisansüstü mezunu	14	152,82			
	Toplam	434				

* $p<0,05$

Ölçek skorlarının katılımcıların aylık düzenli iş gelirlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 3.7’de sunulmaktadır. Buna göre, istatistiksel olarak 0,05 anlam seviyesinde ÇY ($p=0,001 < 0,05$), SR ($p=0,001<0,05$) ve GKB ($p=0,000<0,05$) ölçeklerinin katılımcıların gelirine göre farklılaştığı söylenebilir.

Tablo 3.7. Ölçek Skorları ile Gelir Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Aylık düzenli iş geliriniz	N	Ortalama sıralaması	Ki-Kare test istatistiği	sd	p-değeri
ÇY_skor	2324,70 TL altı	74	155,64	23,616	6	,001*
	2324,70TL-2800 TL arası	198	235,71			
	2801 TL-3300 TL arası	70	234,84			
	3301 TL-3800 TL arası	26	217,31			
	3801 TL-4300 TL arası	39	212,21			
	4301 TL-4800 TL arası	3	216,67			
	4801 TL ve üzeri	24	216,40			
	Toplam	434				
ÇDY_skor	2324,70 TL altı	74	189,11	11,229	6	,082
	2324,70TL-2800 TL arası	198	219,38			
	2801 TL-3300 TL arası	70	218,57			
	3301 TL-3800 TL arası	26	188,96			
	3801 TL-4300 TL arası	39	261,64			
	4301 TL-4800 TL arası	3	219,50			
	4801 TL ve üzeri	24	245,31			
	Toplam	434				
SR_skor	2324,70 TL altı	74	158,01	22,607	6	,001*
	2324,70TL-2800 TL arası	198	233,03			
	2801 TL-3300 TL arası	70	211,24			
	3301 TL-3800 TL arası	26	225,44			
	3801 TL-4300 TL arası	39	246,76			
	4301 TL-4800 TL arası	3	249,17			
	4801 TL ve üzeri	24	230,92			
	Toplam	434				
GKB_skor	2324,70 TL altı	74	155,25	26,901	6	,000*
	2324,70TL-2800 TL arası	198	241,45			
	2801 TL-3300 TL arası	70	220,88			
	3301 TL-3800 TL arası	26	205,40			
	3801 TL-4300 TL arası	39	229,91			
	4301 TL-4800 TL arası	3	189,83			
	4801 TL ve üzeri	24	198,35			
	Toplam	434				

*p<0,05

Tablo 3.8'e bakıldığında ölçek skorlarının katılımcıların çalıştıkları sektörler göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren Kruskal-Wallis H testi sonuçları görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre 0,05 anlamlılık düzeyinde ÇY ($p=0,001<0,05$), SR ($p=0,049<0,05$) ve GKB ($p=0,046<0,05$) ölçeklerinin çalışılan sektör değişkenine göre anlamlı farklılıklar gösterdikleri söylenebilir.

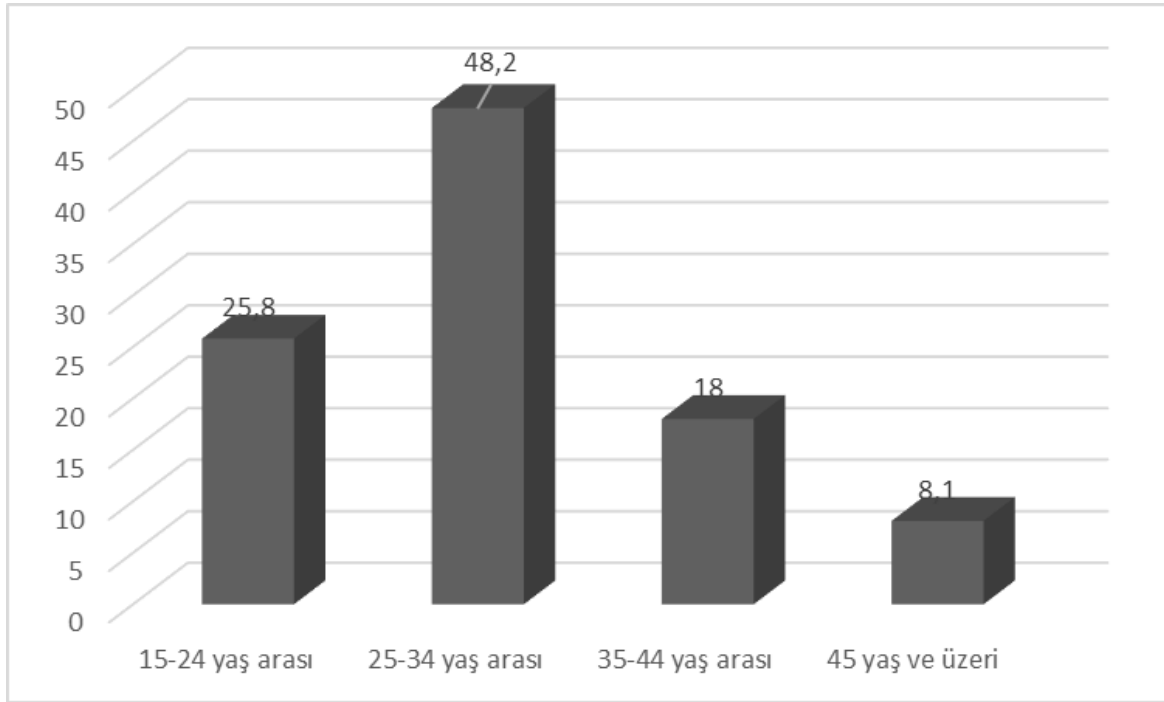
Tablo 3.8. Ölçek Skorları ile Sektör Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	N	Ortalama sıralaması	Ki-Kare test istatistiği	sd	p-değeri
ÇY_skor	Büro ve mobilya imalatı	92	212,12	26,882	9	,001*
	Tekstil	31	192,95			
	İnşaat	57	239,66			
	Gıda	60	251,51			
	Eğitim	9	130,56			
	Metal malzeme ve makina üretimi	91	238,61			
	İletişim	15	235,40			
	Sağlık	52	157,73			
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	5	205,60			
	Hizmetler	22	204,45			
	Toplam	434				
ÇDY_skor	Büro ve mobilya imalatı	92	198,04	7,780	9	,556
	Tekstil	31	196,71			
	İnşaat	57	246,74			
	Gıda	60	225,46			
	Eğitim	9	208,72			
	Metal malzeme ve makina üretimi	91	224,79			
	İletişim	15	234,57			
	Sağlık	52	217,53			
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	5	191,70			
	Hizmetler	22	198,32			
	Toplam	434				
SR_skor	Büro ve mobilya imalatı	92	210,72	17,014	9	,049*
	Tekstil	31	177,15			
	İnşaat	57	227,74			
	Gıda	60	249,14			
	Eğitim	9	130,94			
	Metal malzeme ve makina üretimi	91	233,57			
	İletişim	15	227,63			
	Sağlık	52	186,59			
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	5	201,40			
	Hizmetler	22	228,66			
	Toplam	434				
GKB_skor	Büro ve mobilya imalatı	92	216,04	17,188	9	,046*
	Tekstil	31	196,15			
	İnşaat	57	237,58			
	Gıda	60	223,13			
	Eğitim	9	133,67			
	Metal malzeme ve makina üretimi	91	244,40			
	İletişim	15	208,43			
	Sağlık	52	182,10			
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	5	271,30			
	Hizmetler	22	186,98			
	Toplam	434				

*p<0,05

3.3. Demografik Bilgilere Dayalı Sonuçlar

Araştırmanın nicel boyutunda katılımcılara yöneltilen soruların başında demografik bilgiler yer almaktadır. Demografik bilgiler kısmı, kendi içerisinde salt demografik bilgiler ve katılımcı özelinde anlam ifade eden diğer demografi bilgileri olarak iki farklı niteliktedir. Bu açıdan katılımcıların Türkçe dil yetenekleri; Türkiye’de ve Ankara’da bulunma süreleri; çalışma hayatı tecrübeleri; hane büyüklükleri ve hane gelirleri; iş arama süre ve kanallarının yer aldığı ikinci kısımdan oluşmaktadır.

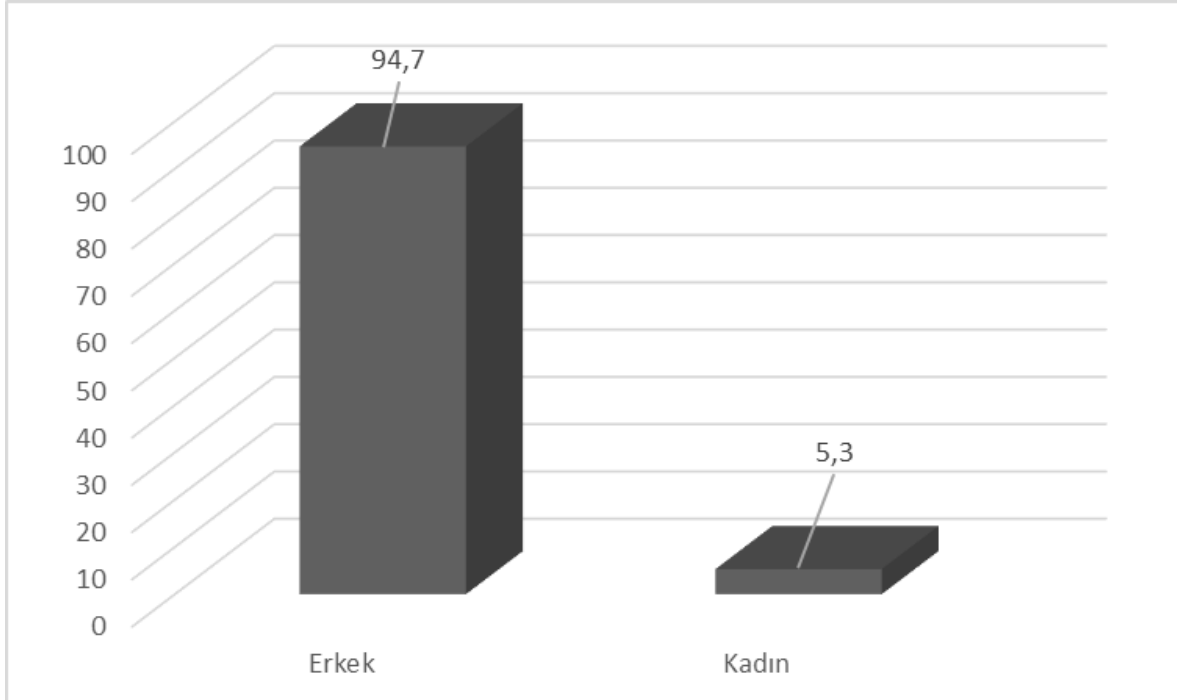
Grafik 3.1. Katılımcıların Yaşları

Araştırma kapsamında görüşülen çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin %48,2’si 25-34 yaş arasında yer almaktadır. İkinci en geniş aralık ise %25,8’lik oranla 15-24 yaş aralığıdır. Bu doğrultuda katılımcıların çoğunun (yaklaşık olarak %74’ünün) 35 yaş altı olduğu görülmektedir.

Araştırmadaki saha gözlemlerimiz doğrultusunda gençlerin daha fazla işgücü piyasasında yer bulmasının birtakım nedenleri bulunmaktadır. Katılımcılar arasında 35 yaş altı kişilerin çoğunlukta olmasının nedenlerinden biri aile içerisinde daha çok gençlerin çalışmasıdır. Bu durum GKS Suriyeliler arasında beklenen ve olağan bir durum olmasıdır. Ailede “baba”nın çalışması olabildiğince nadir karşılaşılan bir tablodur. Çünkü çalışan kişinin/kişilerin

gelirlerinin aile giderlerini karşılama noktasında yeterli olması halinde ikinci veya üçüncü bir diğer kişi/kişilerin çalışmasına ihtiyaç duyulmadığı açıkça belirtilmiştir.

Bunun yanında, görece genç olan Suriyelilerin Türkçe dil yeterliliklerinin yüksek olması ve çalışmak için gerekli fiziki yetenek ve kapasitelerinin daha gelişmiş olmasından dolayı işgücü piyasasında daha fazla yer aldıkları gözlenmiştir. Nitekim çalışılan sektörler bakımıldığında ağırlıklı olarak fiziki güç gerektiren işlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bakımdan ele alındığında, “baba”nın (veya “aile büyüklerinin” de diyebiliriz) gerek Türkçe konuşmadaki yetersizliği, gerekse çalışma hayatına uyum konusundaki eksikliği yapılan görüşmelerde gözlemlenmiştir. Buna ilaveten kültürel olarak aile içerisinde babanın çalışması pek hoş karşılanmayan bir durumdur. Aile içerisinde öncelikle çalışma imkanı ve yeteneği olan gençlerin iş bulup çalışması yaygın olarak kabul görmektedir. Eğer ailede geçimi için ikinci bir kişinin çalışması gerekiyor ise babanın çalışması mümkün olabilmektedir. Ayrıca aile içerisinde bakıma muhtaç veya savaş mağduru büyüklerin olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle bir kısım GKS Suriyelilerin isteseler dahi çalışabilecek imkanlarının olmadığı ifade edilebilir.

Grafik 3.2. Katılımcıların Cinsiyeti

Araştırmada görüşülen kişilerin %94,7 gibi büyük bir kesimini erkekler oluşturmaktadır. Kadınların ise %5,3 gibi sınırlı bir oranda kaldıkları dikkat çekmektedir. Ön plana çıkan

sektörler ve bu sektörlerde ağırlık kazanan işlere bakıldığında, kadınların çalışma imkanlarının sınırlılığı dikkat çekmektedir. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımına ilişkin sonuçlar, nitel görüşme konularından birisini oluşturmuş ve kadınların çalışmama nedenleri araştırılmak istenmiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle çalışma kapsamında gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerin temel sorunlarından birini Suriyeli kadınların çalışmama gerekçeleri oluşturmuştur. Bu konuda öne çıkan gerekçeler; örf-adetler, dini ve kültürel alışkanlıklar ve kadınların ev işleri ile çocuk bakımına dair sorumlulukları biçimindedir. Bunun yanında katılımcılar, kentlerde yaşayan üniversite mezunu olan kadınların çalışma yaşamına katılımlarının daha yoğun olduğunu belirtmişlerdir. Sıralananlara ek olarak, Suriyeli kadınların geçici, kısmi süreli ve siparişe dayalı işlerde çalıştıkları da görüşmelerde öne çıkan bir başka yanıttır.

- Katılımcıların sahip oldukları “örf ve adetler”den dolayı Suriyeli kadınların işgücü piyasasında olmama nedenlerini şu şekilde ifade ettikleri görülmüştür:

“Bizim adetimize göre erkekler kadınların çalışmasına izin vermiyorlar. Dini bakış çok güçlü. Adamın çalışması geçinmek için yeterli oluyor. Dini kafaları çok katı...”(H.S./33/K).

- Katılımcılarla yapılan nitel görüşmeler sonucunda Suriyeli kadınların işgücü piyasasında bulunmalarında öne çıkan ikinci bir neden ise “dini ve kültürel alışkanlıklar”dır. Bu konuda katılımcıların ifadeleri şu yöndedir:

“Suriye'deki bizim geleceğimizde erkeklerin çalışması yeterlidir. Kadın evdeki işleri yapsa yeter. Eğitimli ise güzel ve temiz bir yer ise çalıştırırım. Ama mesai saati uzun olmamalı. Evdeki işler aksamamalı. Annem Kur'an öğretmeni camide çalışıyor. Kur'an öğretiyor ücretsiz. Babam sorun yapmıyor. Çünkü Allah rızası için yapıyor...” (A.Ş./24/E).

“Bizim adet böyle. Kadın evde oturuyor. Ev işleri, yemek, çocuk bakımı, temizlik gibi işleri kadınların yapmasını bekleriz. Ayrıca erkeklerin yanında çalışması günahtır...” (M.E./25/E).

Özellikle ilk iki gerekçede kadınların çalışma hayatında olup olmayacakları büyük ölçüde ailedeki erkeğin izin verme koşuluna bağlı olduğu görülmektedir. Erkeklerin hane içerisinde

kadınlardan beklentilerinin net bir şekilde ifade edilmesi ve erkeğin “izin veren bir müessese” olarak öne çıkması dikkat çekicidir. Yine bu temelde, erkekler de eşlerinin ancak eğitilmiş olmaları durumunda çalışmalarına “izin vereceklerini” belirtmektedirler.

- Bu konuya ilişkin katılımcıların ifade ettiği üçüncü gerekçe ise “kadınların ev işleri ve çocuk bakımlarına dair sorumlulukları”dır. Katılımcılar görüşme esnasında bu gerekçeyi vurgulayarak şu şekilde ifade etmektedir:

“Şehirli Suriyeli kadınların çalışması normaldir. Ama kırsaldan veya köyden gelenler çalışmıyorlar. Şehirli olanların eğitimleri var. Daha modern hayatları var. İleri düşünceli insanlar... “(Z.K./19/E).

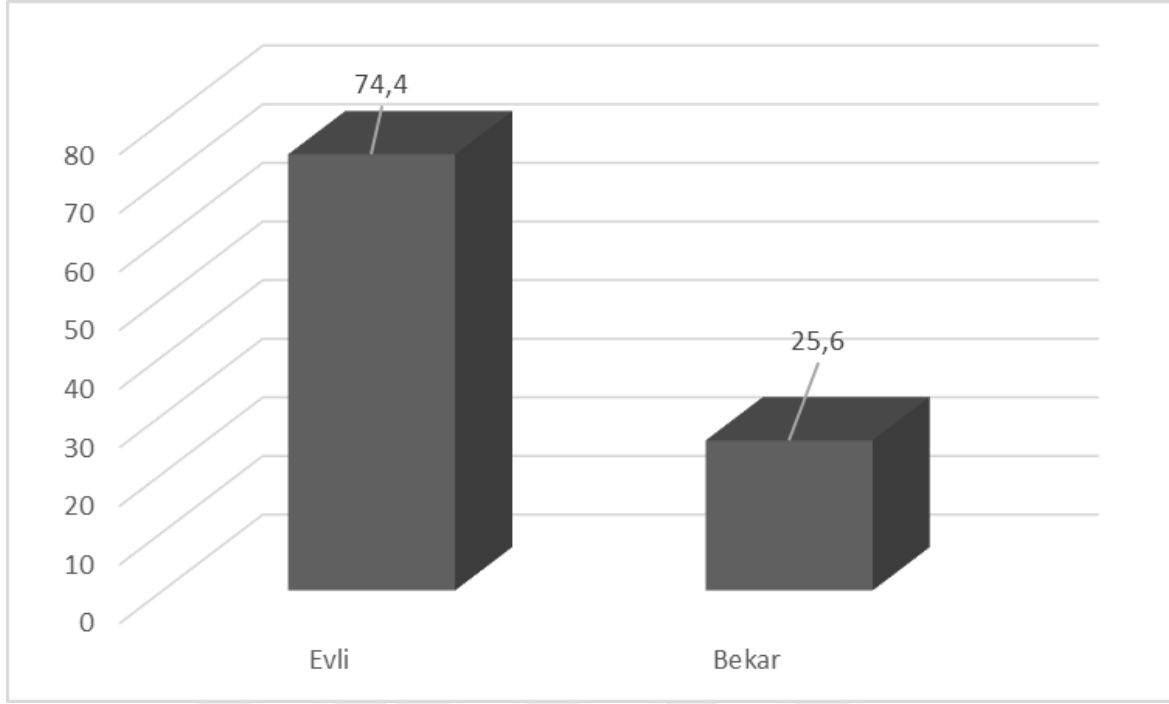
“Bizim kültür biraz farklı. Ben şahsen doktor, öğretmen olursa eşimin çalışmasına izin verirdim. Eğitilmiş olursa, daha temiz yerlerde çalışmasına izin verirdim... “(İ.S./35/E).

- Son olarak ise katılımcıların genellikle geçici ve kısmi çalışmalarının yanı sıra siparişe dayalı işlerde ev merkezli çalıştıkları şu şekilde ifade edilmiştir:

“Suriyeli kadınlar çalışıyorlar aslında ama her yerde çalışmıyorlar. Daha çok atölyelerde ve tekstil işlerinde çalışıyorlar. Genellikle uzun süreli değil. Kısa süreli işlerde çalışıyorlar. Tekstil sektöründe siparişe dayalı işlerde çalışıyorlar...”(N.S./34/E).

Ayrıca katılımcıların bir kısmının birden fazla gerekçe sunduğu yanıtlar ile karşılaşılmıştır. Temsili olması bakımından mevcut yaklaşımı şu şekilde görmek mümkündür:

“Birden çok nedeni var. İlki, erkek kabul etmiyor. Eşinin dışarda görünmesini istemiyor. İkincisi, maaş yeterliyse kadının çalışmasına gerek yok. Üçüncüsü ise, çalışan kadınlar genellikle eğitilmiş insanlar. Eğitimsiz olanlar zorunda kalmadıkça çalışmıyor. Evde erkek çocuk yoksa çalışabiliyor. Mesela üç kız çocuğu olan bir komşum var. Erkek çocuk olmadığı için üçü de çalışıyor... (M.H./27/E).”

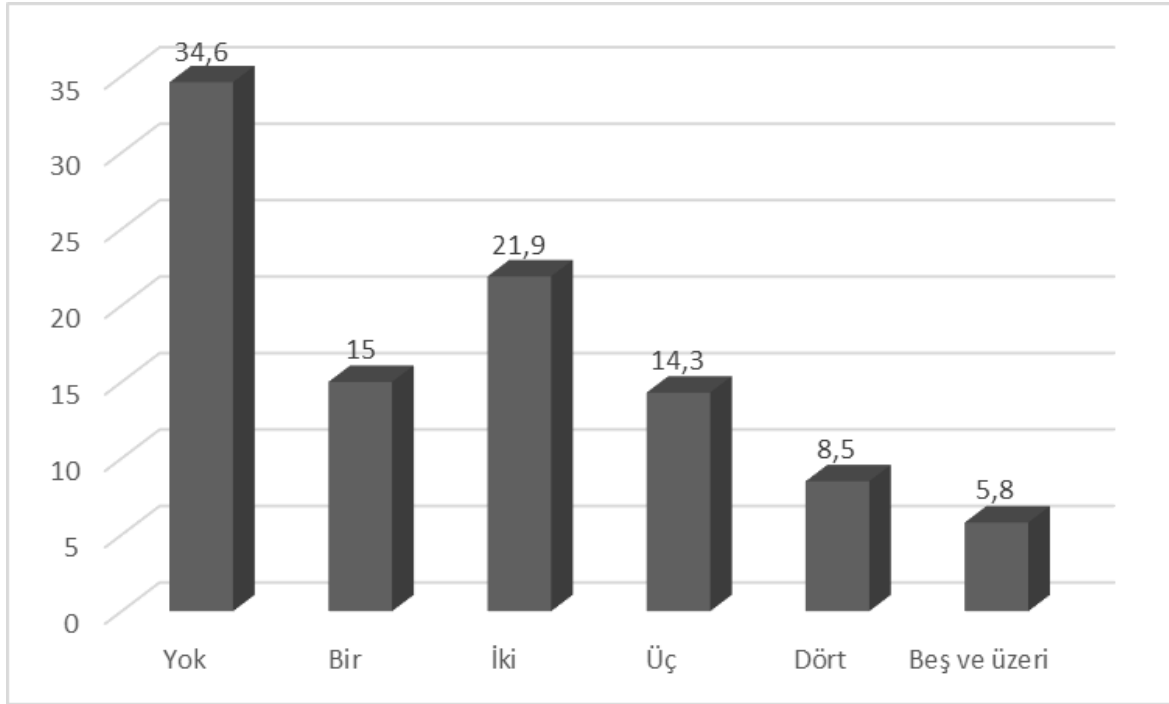

Grafik 3.3. Katılımcıların Medeni Durumu

Araştırmada görüşülen kişilere medeni halleri sorulmuş olup; %74,4’nün evli, %25,6’sının bekar²² olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan araştırmanın saha araştırması esnasında yapılan gözlemlerde eşlerinden boşanmış olan kadın katılımcıların geçimlerini sağlamak için çalışmak zorunda kaldığı tespit edilmiştir. Çocuklar, anne, baba gibi aile üyelerinin bakımlarına ilave olarak kadın katılımcıların bir yandan da çalışarak evlerini geçindirdikleri görülmüştür. Nitel görüşmelerde bu durum açık bir şekilde şöyle ifade edilmiştir:

“Suriye’deyken evliydim. Çalışmıyordum. Hiç çalışmadım Suriye’de. Türkiye’de 4 yıldır çalışıyorum... Ben anneme bakmak için çalışıyorum. Çünkü mecburum. Babam çok yaşlı, Suriye’ye gitti. Arada bir babama para gönderiyorum...”(H.S./33/K).”

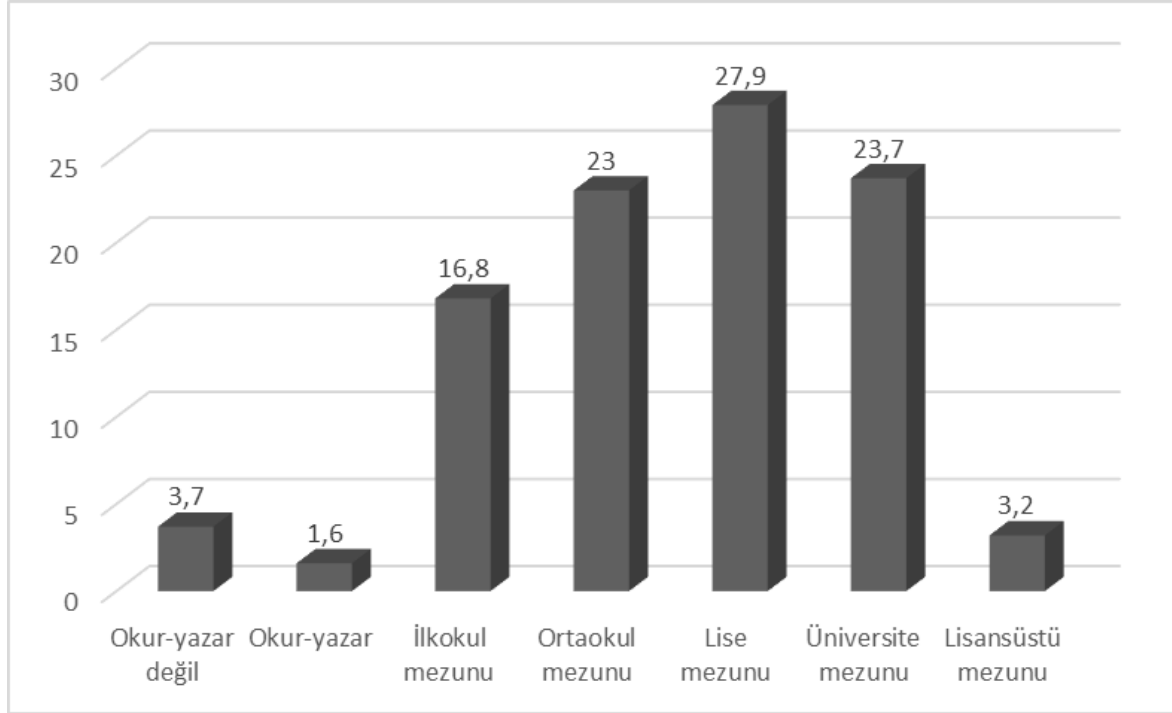
²² Araştırma kapsamındaki bekar katılımcıların azımsanmayacak bir kısmı nişanlı olduğunu ve yakın süre içerisinde evleneceklerini bildirmişlerdir.

Grafik 3.4. Katılımcıların Çocuk Sayısı

Araştırma kapsamında ölçülmek istenen konulardan bir diğer demografik değişken ise katılımcıların çocuk sayılarıdır. Kamuoyunda Türkiye’de yaşayan GKS Suriyelilerin geneline ilişkin yaygın görüş çok sayıda çocuğa sahip oldukları yönündedir. Türkiye’deki bu kanının aksine çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin %34,6’sı çocuğunun olmadığını belirtmektedir. Katılımcıların %21,9’u iki çocuğa, %15’i bir çocuğa, %14,3’ü 3 çocuğa, %8,5’i dört ve %5,8’i ise beş ve üzeri çocuğa sahip olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların tamamı birlikte değerlendirildiğinde, sahip olunan çocuk sayısındaki ortalamanın 1,65 olduğu belirlenmiştir. Ortalama çocuk sayısı hesaplamasına bekar olan 111 katılımcıyı²³ dahil etmediğimiz takdirde geriye kalan evli katılımcılar arasındaki oranın ise 2,29 olduğu görülmüştür. Dolayısıyla çalışma izni olan GKS Suriyeli işçilerin sahip oldukları çocuk sayısının, sanılanın aksine az olduğunu söylemek mümkündür.

²³ Saha araştırmamızın uygulanması esnasında çalışanların küçümsenmeyecek bir kesiminin kısa süre içinde evlendiğini ve çocuk beklediklerini ifade ettikleri gözlenmiştir.

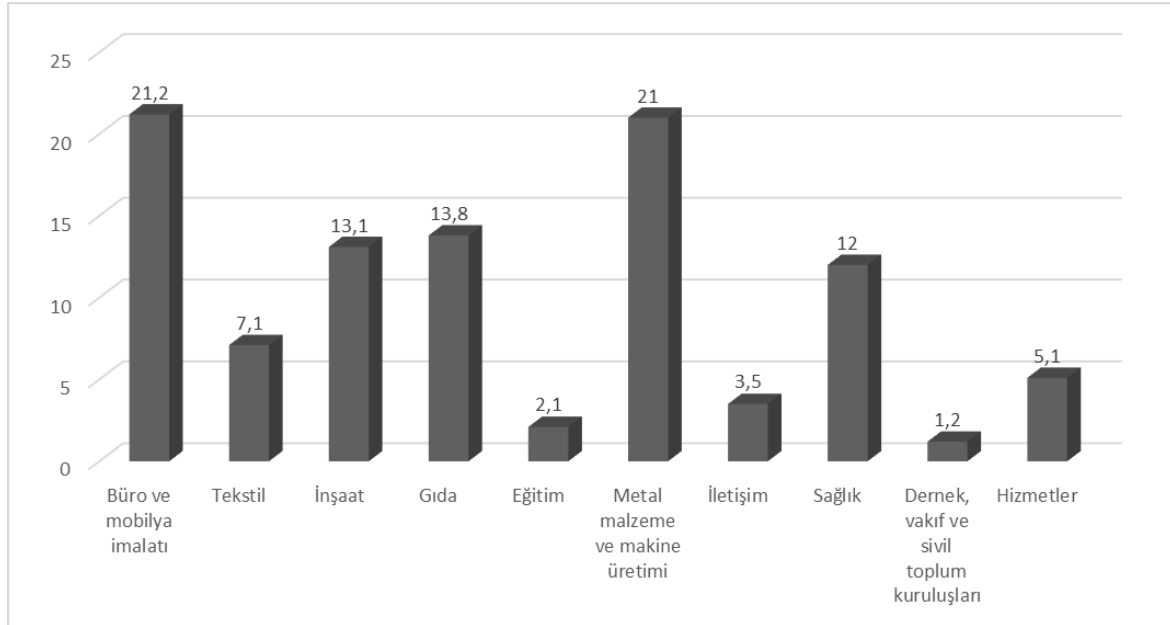
Grafik 3.5. Katılımcıların Eğitim Durumları

Katılımcıların yaklaşık yarısının (%50,9) ortaokul ve lise mezunu oldukları dikkate alındığında üçlü bir tasnifin yerinde olacağı düşünülmektedir. Böylelikle ilk grupta okur yazar olmayanlar, okur yazarlar ve ilkokul mezunları; ikinci grupta ortaokul ve lise mezunları; üçüncü grupta ise üniversite ve lisansüstü eğitim mezunları olacak şekilde tasnif yapılmıştır. Bu bakımdan; birinci grup “eğitimsiz”; ikinci grup “orta eğitilmiş”; üçüncü grup ise “eğitilmiş” olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin eğitim durumlarına bakıldığında en geniş aralığa %27,9’luk oran ile lise mezunlarının sahip olduğu görülmektedir. Üniversite mezunlarının %23,7, ortaokul mezunlarının ise %23 oranında olduğu görülmektedir. Katılımcıların tamamı birlikte değerlendirildiğinde, eğitim ortalamasının ortaokul ve lise eğitim seviyeleri arasında olduğu belirlenmiştir.

Alan araştırması kapsamında yapılan görüşmelerde birçok kişinin kendisini, yaşanan savaş ve zorunlu göç yüzünden üniversite eğitiminin yarıda kaldığı ve mezun olamadıkları için lise mezunu olarak tanımladıkları dikkat çekmiştir. Yine de grafiğe bakıldığında çalışma iznine sahip olanların nispeten eğitilmiş olduklarını söylemek mümkündür. Ayrıca nitel görüşmelerdeki gözlemlere dayalı olarak görüşülen kişilerin genelinde Suriye’nin kentsel bölgelerinden geldiği görülmektedir. Çalışma iznine sahip GKS Suriyeliler içerisinde,

geldikleri yeri kırsal olarak ifade edenlerin çok az olduğu görülmüş olup; neredeyse tamamının Suriye’deki büyük şehirlerin merkezlerinde oturdukları tespit edilmiştir.

Grafik 3.6. Katılımcıların Çalıştıkları Sektör Dağılımı

Araştırma kapsamında katılımcıların hangi sektörde çalıştıkları araştırılmak istenmiştir. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde çalıştıkları sektörlerin 10 farklı alanda olduğu dikkat çekmektedir. Ankara ili içerisinde dağılımın en yüksek olduğu iki ana sektörün “büro ve mobilya mağazaları imalatı” (%21,2) ve “metal malzeme ve makine üretimi” (%21) olduğu görülmektedir. Bu sektörleri sırasıyla “gıda” (%13,8), “inşaat” (%13,1), “sağlık” (%12) sektörleri takip etmektedir.

Bu sektörlerde sürekli olarak personel ihtiyacının olması etkili olmaktadır. Ayrıca, Ankara ili özelinde çok sayıda işletmenin olduğu “büro ve mobilya mağazaları imalatı” (Siteler, Sincan, Polatlı) ve “metal malzeme ve makine üretimi” (Ostim, İvedik, Hurdacılar ve diğer OSB’ler) sektörlerinde çalışma iznine sahip çok sayıda GKS Suriyeli işçilerle karşılaşmıştır. Bu sektörleri “gıda” ve “inşaat” sektörleri izlemektedir. “Sağlık” sektörünün görece daha az ön plana çıkmasında ise mesleki belgelendirme zorunluluğunun olmasından kaynaklanmaktadır. Sahada yapılan gözlemler neticesinde, üniversite mezunu olan bazı kişilerin (öğretmen, mühendis, doktor, tekniker, avukat, veteriner vd.) diplomalarına sahip olamadıkları için başka mesleklere yönelmek zorunda olduklarını ifade etmek gerekir.

Tablo 3.9. Katılımcıların Yaptıkları İşler ve Meslekler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Ağaç Biçme Makinesi Operatörü (Hızarcı-Keresteci)	1	,2	,2	,2
Ahşap Mobilya İmalatçısı	9	2,1	2,1	2,3
Aktar	1	,2	,2	2,5
Aktör	2	,5	,5	3,0
Alüminyum Doğramacı	16	3,7	3,7	6,7
Ampul İmal İşçisi	3	,7	,7	7,4
Aşçı	1	,2	,2	7,6
Baca Ustası	1	,2	,2	7,8
Bakım Onarım Mühendisi	4	,9	,9	8,8
Bıçak İmal İşçisi	1	,2	,2	9,0
Bilgi İşlem Destek Elemanı	1	,2	,2	9,2
Bilgisayar Bakım ve Onarımcısı	1	,2	,2	9,4
Bilişim Sistemleri Mühendisi	2	,5	,5	9,9
Bobinaj İşçisi (Elle)	1	,2	,2	10,1
Boya Dolum ve Ambalajlama İşçisi	9	2,1	2,1	12,2
Boyacı (Metal)	6	1,4	1,4	13,6
Boyacı (Püskürtme İle)	4	,9	,9	14,5
Büro Memuru	1	,2	,2	14,7
Cam Pres Makinesi Operatörü	5	1,2	1,2	15,9
Cam Ve Cam Eşya Rodajcısı	6	1,4	1,4	17,3
CNC Lazerle Kesme Operatörü	3	,7	,7	18,0
CNC Mermer İşleme Makinesi Operatörü	3	,7	,7	18,7
CNC Torna Tezgahı Operatörü	3	,7	,7	19,4
Çağrı Merkezi Müşteri Temsilcisi	4	,9	,9	20,3
Danışman	1	,2	,2	20,5
Demir Doğramacı	6	1,4	1,4	21,9
Depo Görevlisi (Gıda)	2	,5	,5	22,4
Depo Sorumlusu	9	2,1	2,1	24,4
Depocu (Giyim Üretim)	1	,2	,2	24,7
Dış Lastik Tamircisi	3	,7	,7	25,3
Dış Ticaret Meslek Elemanı	1	,2	,2	25,6
Diğer Motorlu Araç Tamirci Makinistleri	2	,5	,5	26,0
Dikiş Makinesi Operatörü	2	,5	,5	26,5
Din Görevlisi	1	,2	,2	26,7
Doktor	14	3,2	3,2	30,0

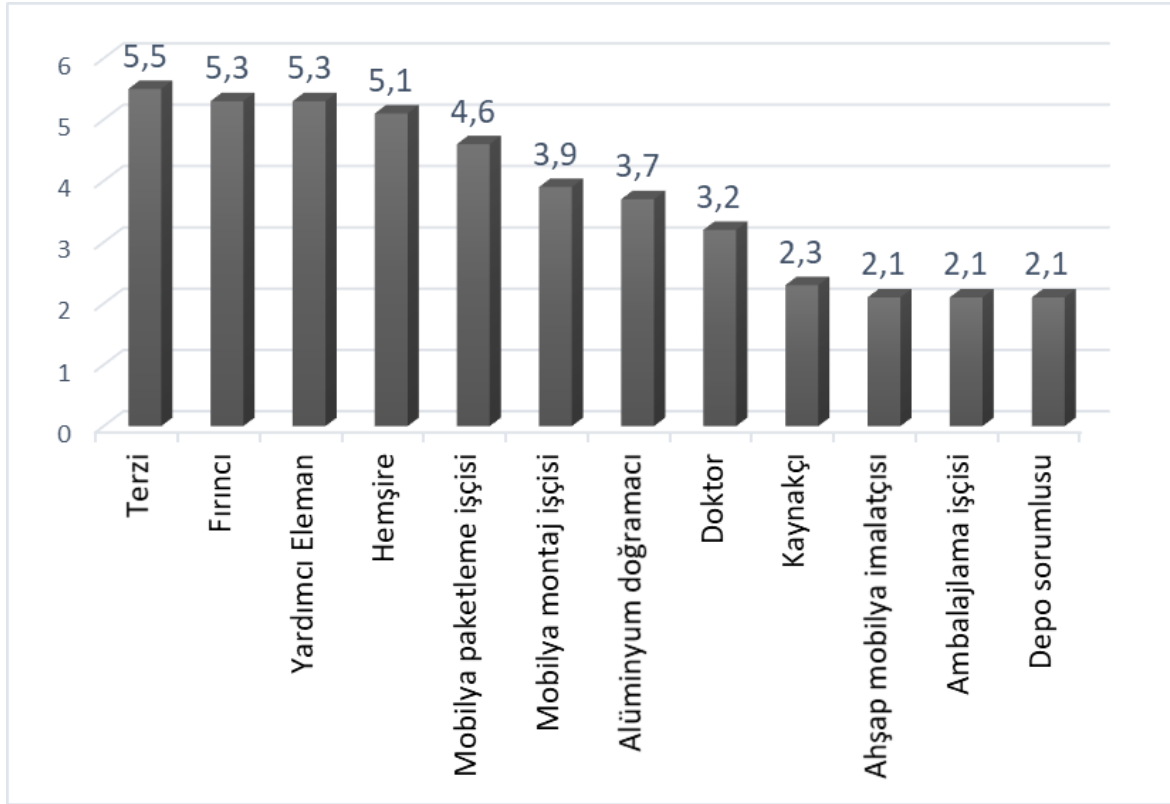
Tablo 3.9. (devam) Katılımcıların Yaptıkları İşler ve Meslekler

Dökümcü	6	1,4	1,4	31,3
Dökümcü (Metal)	2	,5	,5	31,8
Döner Ustası	6	1,4	1,4	33,2
Elektrik Mühendisi	1	,2	,2	33,4
Elektrikçi	2	,5	,5	33,9
Elektrikli asansör imalatı	1	,2	,2	34,1
Elektrokardiyografi (EKG) Teknisyeni	1	,2	,2	34,3
Endüstriyel Bakım ve Onarımcısı	2	,5	,5	34,8
Erkek Berberi	1	,2	,2	35,0
Eşya Taşıma İşçisi	1	,2	,2	35,3
Evde Hasta Bakımı Meslek Elemanı	2	,5	,5	35,7
Fırın İşçisi	2	,5	,5	36,2
Fırıncı Ustası	23	5,3	5,3	41,5
Forklift Operatörü	4	,9	,9	42,4
Hemşire	22	5,1	5,1	47,5
Hidrolik Silindir Montaj Elemanı	1	,2	,2	47,7
İnşaat Elemanları Kalıpcısı (Makineyle)	2	,5	,5	48,2
İnşaat Mühendisi	1	,2	,2	48,4
İthalat-İhracat Sorumlusu	3	,7	,7	49,1
Jeolog	1	,2	,2	49,3
Kahve ve Kakao Hazırlayıcısı (Barista)	1	,2	,2	49,5
Kargo Takip Görevlisi	7	1,6	1,6	51,2
Kasap	1	,2	,2	51,4
Kat Görevlisi	1	,2	,2	51,6
Kaynakçı	10	2,3	2,3	53,9
Kesme Makinesi Operatörü	4	,9	,9	54,8
Klima montajı ve onarımı	1	,2	,2	55,1
Kontrplak Pres Operatörü-Ağaç	4	,9	,9	56,0
Laboratuvar Teknisyeni	2	,5	,5	56,5
Makine Bakım Ustası	1	,2	,2	56,7
Makine Montaj İşçisi	3	,7	,7	57,4
Mantar Yetiştiricisi	2	,5	,5	57,8
Marangoz	5	1,2	1,2	59,0
Mermer İşçisi	4	,9	,9	59,9
Metal Kesim İşçisi	4	,9	,9	60,8
Mobilya Döşeme Kesim İşçisi	1	,2	,2	61,1
Mobilya Döşeme Ustası	5	1,2	1,2	62,2
Mobilya Montaj İşçisi	17	3,9	3,9	66,1
Mobilya Paketleme İşçisi	20	4,6	4,6	70,7
Muhasebeci	4	,9	,9	71,7

Tablo 3.9. (devam) Katılımcıların Yaptıkları İşler ve Meslekler

Müşteri Temsilcisi	3	,7	,7	72,4
Ofset Baskı Operatörü	3	,7	,7	73,0
Oto Bakım-Onarımcısı	5	1,2	1,2	74,2
Otomotiv Mühendisi	1	,2	,2	74,4
Paketleme İşçisi	5	1,2	1,2	75,6
Pastane Ürünleri Satış Elemanı	2	,5	,5	76,0
Pazarlama Elemanı	3	,7	,7	76,7
Plastik Enjeksiyon Operatörü	2	,5	,5	77,2
Pres Makineleri Operatörü (Plastik)	3	,7	,7	77,9
Radyoloji Teknisyeni	1	,2	,2	78,1
Reyon Görevlisi	5	1,2	1,2	79,3
Sağlık Memuru	2	,5	,5	79,7
Satış Danışmanı	5	1,2	1,2	80,9
Soğutmacı ve Havalandırmacı	1	,2	,2	81,1
Su Yalıtımcısı	1	,2	,2	81,3
Şoför	3	,7	,7	82,0
Teknik Ressam	1	,2	,2	82,3
Temizlik Görevlisi	6	1,4	1,4	83,6
Tercüman	4	,9	,9	84,6
Terzi	24	5,5	5,5	90,1
Tornacı	4	,9	,9	91,0
Veteriner Yardımcısı	1	,2	,2	91,2
Yabancı Dil Öğretmeni	7	1,6	1,6	92,9
Yardımcı Eleman	23	5,3	5,3	98,2
Yazılım Mühendisi	1	,2	,2	98,4
Yelken, Çadır ve Tente İşçisi	1	,2	,2	98,6
Yönetici	6	1,4	1,4	100,0
Toplam	434	100,0	100,0	

Araştırmada tespit ihtiyacı duyulan diğer bir konu ise katılımcıların hangi iş veya mesleği yaptıklarıdır. Saha araştırması esnasında katılımcıların oldukça geniş iş ve meslek ağı içerisinde yer aldıkları görülmüştür. Araştırma sonucunda ortaya çıkan iş ve meslekler ise SGK ve İŞKUR'un kullandığı ISCO-08 (Uluslararası Meslek Standartları Sınıflandırması) kod listesine bağlı kalınarak tasnif edilmiştir. Böylelikle araştırmamızdaki 434 katılımcının birbirinden oldukça farklı toplam 102 iş ve meslek yaptıkları görülmüştür.

Grafik 3.7. Katılımcıların En Çok İstihdam Edildikleri İşler ve Meslekler

Bu açıdan oldukça geniş bir tablo ile karşılaşmış olup; bazı iş veya mesleklerin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Araştırma sonuçları doğrultusunda, SGK meslek kodları listesine göre düzenlenen meslekler tablosunda en büyük yüzdesel dağılıma sahip olan iş ve meslekler şu şekilde sıralanmaktadır: terzi (%5,5), fırıncı ustası (%5,3), yardımcı eleman (%5,3), hemşire (%5,1), mobilya paketleme işçisi (%4,6), mobilya montaj işçisi (%3,9), alüminyum doğramacı (%3,7), doktor (%3,2), kaynakçı (%2,3), ahşap mobilya imalatçısı (%2,1), ambalajlama işçisi (%2,1), depo sorumlusu (%2,1).

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin yaptıkları iş ve mesleklere bakıldığında, katılımcıların çoğunun nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştıkları dikkat çekmektedir. Nitel görüşmeler ve gözlemlere dayalı olarak, katılımcıların yaptıkları iş veya mesleklerde bir süredir çalıştıkları görülmüştür. Araştırmada yalnızca bir kısım katılımcının mesleki tecrübeye sahip oldukları görülürken, katılımcıların çoğunun sürekli iş ve meslek değiştirmelerine bağlı olarak belirli bir alanda uzmanlaştıklarını söylemek zordur. Katılımcıların Türkiye’de bulundukları süre içerisinde birden çok işlerde kısa süreli çalıştıklarını göstermesi bakımından şu ifadeye yer verilebilir:

“Konya şeker fabrikasına gittim, işe girdim. 40 gün çalıştım. Bayram için Hatay'a gittim. Tekrar işe dönmedim. Annemi yalnız bırakmak istemedim. Erzin'de narenciye firmasında işe girdim. 40 gün çalıştım. Sonra demircide işe girdim. Sonra tekrar narenciye firmasına döndüm. Sonra pide-fırın işi yaptım. 40 gün çalıştığım işler hem kısa süreli hem de geçici işlerdi. Çalışıp biraz para kazanıp işten çıkıyordum...” (M.H./27/E).

“4 ay mum fabrikasında çalıştım. 1,5 ay başka bir tekstil fabrikasına işe girdim...” (H.S./33/K).

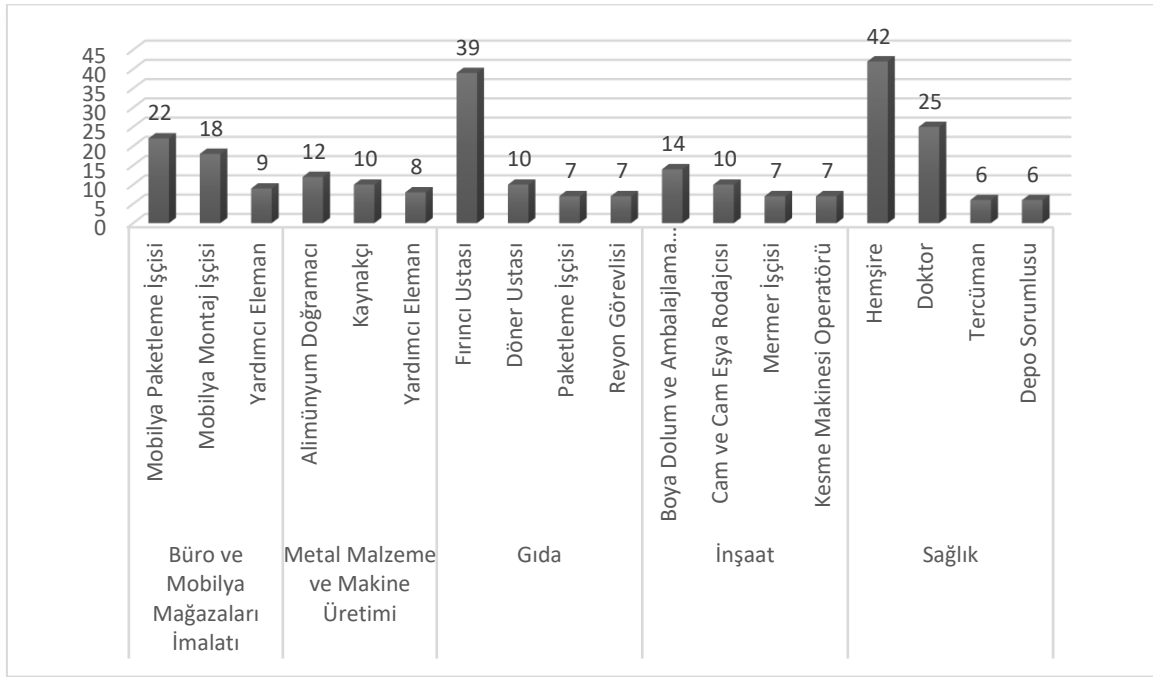
Araştırma kapsamında katılımcıların yaptıkları iş ve mesleklerin genelinde diploma, sertifika ve belgelendirmeye gerek duyulmaksızın çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmelerde üniversite veya meslek lisesi mezunu, zanaat sahipleri (ustalık belgesi gibi), mesleki yeterlilik belgesi veya sertifikaya sahip olanlar katılımcıların bu tür evrakı belgeleme noktasında sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Diğer yandan çeşitli diploma ve belge sahiplerinin uyum ve denklik için başvurularının gerek Suriye'deki resmi birimlerden temin edilememesi gerekse Türkiye'de bu tür sınav ve denklik merkezlerinin yetersizlik ve işlemlerindeki aksaklıklardan kaynaklı olduğunu ifade etmektedirler.

Belgeye sahip olan katılımcılar, yapmak istedikleri iş ve mesleklere ait diploma ve mesleki yeterlilik belgelerine sahip olamadıkları için evrakın ispatlanması konusunda bürokratik aşamalara takıldıklarını ifade etmektedir. Bu bakımdan YÖK'ten diplomaların denkliğini almak için başvuruda bulunan katılımcıların sürecin uzun olmasından şikayetçi oldukları gözlemlenmiştir.

Özellikle lisans eğitimini tamamlamış olan katılımcıların sahip oldukları diplomalarının Türkiye'de kabul edilebilmesi için denklik işlemlerinde sorun yaşadıkları gözlenmiştir. Burada bazı katılımcıların diplomalarını Suriye'den göç ederken getirebildikleri; bir kısmının ise diplomalarını Suriye'deki devlet kurumlarından alamadıkları görülmüştür. Dolayısıyla katılımcıların meslekleri dışında başka işlerde çalışmak zorunda kaldıkları görülmüştür. Örneğin, veterinerlik mezunu olan bir katılımcı konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ziraat odasına ve bazı hayvan çiftliklerine başvurudum. Bana iki şart söylediler. T.C. vatandaşı veya diploma denkliğin olacak dediler. 2018 yılında vatandaşlığa başvurudum. Aynı yıl diploma denkliği için YÖK'e başvurudum. YÖK'e evrakları teslim ettim. Halen

cevap bekliyorum. Türkiye'de diploma denkliğim veya vatandaşlığım olmaksızın veteriner olarak çalışamam. Mesleğimi yapmayı çok istiyorum...”(N.S./34/E).

Grafik 3 8. Katılımcıların En Çok İstihdam Edildikleri İşler ve Meslekler (İlk 5 Sektör, İlk 3 Meslek)²⁴

Grafikte, araştırma sonuçlarına göre ilk beş sırada yer alan sektörlerin her birinde öne çıkan ilk üç mesleklerin yüzde dağılımı gösterilmektedir. Burada yer alan beş sektörde çalışanlar (352 kişi), araştırmaya katılanların %81,1'ini oluşturmaktadır. Grafikte sıralanan mesleklerde çalışanların toplam içerisindeki payı ise %59,7'dir.

Araştırma kapsamında öne çıkan iş ve meslekler, sektörlerin ihtiyaç duyduğu iş ve mesleklerin neler olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde katılımcıların büyük bir bölümünün, çalıştıkları sektörlerde nitelik gerektirmeyen işlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyelerinin düşük olması ve mesleki yeterliliklerinin eksik olması, bu sorunun kaynağını teşkil etmektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında, literatürdeki “göçmen işi”²⁵ olarak adlandırılan bir durum ile karşılaşılmamıştır. Katılımcıların, yerli halk tarafından yapılmak istenmeyen veya

²⁴ Grafik, araştırma sonuçlarına göre Ek:1'deki katılımcıların 10 farklı sektörde ağırlıklı olarak yaptıkları iş ve meslekler listesine göre düzenlenmiştir.

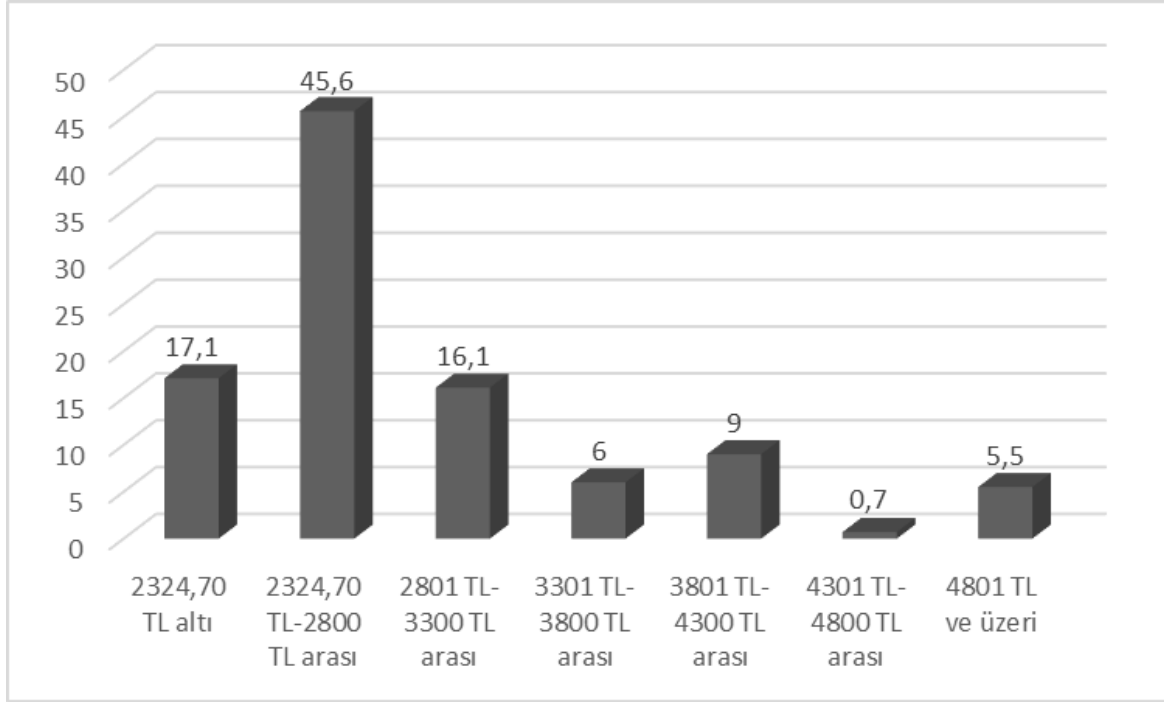
²⁵ Yaşamış oldukları ülkelerden başka ülkelere göç eden veya etmek zorunda olan kişilerin bazı iş veya mesleklerde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerine giden göçmenlerin çoğunlukla nitelik

ikincil olarak adlandırılacak sınırlı işlerde yoğunlaştığını söylemek mümkün değildir. Çalışmamızdaki 434 katılımcının 10 farklı sektörde toplam 102 farklı iş veya meslek yaptığı görülmektedir. Dolayısıyla, katılımcıların yapmış oldukları işler çeşitli olup; herhangi bir sınırlılığın ve yoğunlaşmanın varlığından bahsetmek mümkün değildir.

Diploma denkliği vb. bürokratik sorunların dışında, GKS Suriyeli işçilerin işgücü piyasasına girişte engeller ile karşılaşmadığı rahatlıkla söylenebilir. Katılımcıların, Türkiye’de yasalar ile belirlenen yabancılara yasaklanmış meslekler²⁶ dışındaki işleri yapabildikleri, işgücü piyasasına erişim noktalarında herhangi bir zorlayıcı unsurun olmadığı görülmüştür. Bu bakımdan katılımcıların işgücü piyasalarına rahatlıkla girebildikleri ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya olmadıklarını söylemek mümkündür. Ayrıca katılımcıların yaptıkları iş ve mesleklere bakıldığında iyi iş – kötü iş ayrımı şeklinde ayrılmadığı gözlenmektedir.

gerektirmeyen ve ikincil işgücü piyasası içerisindeki işlerde çalıştıkları görülmektedir. Yapılan çalışmalar, göçmenlerin genellikle ev içi bakım hizmetleri ve düşük vasıflı işlerde çalıştıkları yönündedir. Literatürde, yaşlı bakımı, genel temizlik işleri, atık ve kanalizasyon işleri gibi işler örnek olarak gösterilmektedir.

²⁶ Bu meslekler çeşitli kanunlar ile belirlenmiş olup sadece Türk vatandaşlarına hasredilen meslek ve görevlerdir. Bunlar; Diş tabipliği, dişçilik, hastabakıcılık, eczacılık, veterinerlik, özel hastanelerde sorumlu müdürlük, avukatlık, noterlik, özel güvenlik görevlisi, kara suları dahilinde balık, istiridye, midye, sünger, inci, mercan ihracı, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, kaptanlık, çarkçılık, katiplik, tayfalık vb., gümrük müşavirliği, turist rehberliğidir (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/calisma-izni/turk-vatandaslarina-hasredilen-meslekler/> Erişim Tarihi: 22.12.2020).

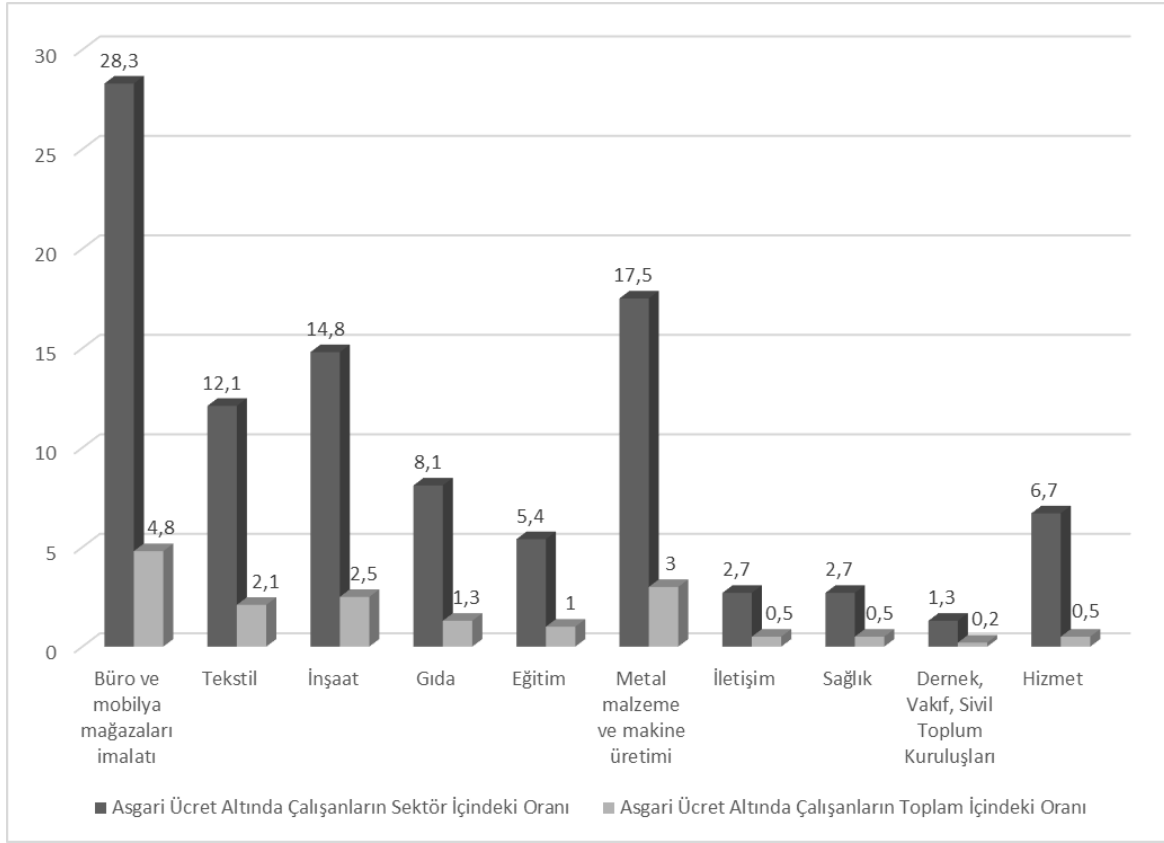

Grafik 3.9. Katılımcıların Ücret Aralıkları Dağılımı

Araştırma kapsamında katılımcıların aylık net kazançları araştırılmak istenmiştir. Bu kapsamda, araştırmanın uygulandığı dönemde geçerli net asgari ücret olan 2.324,70 TL temel basamak olarak dikkate alınmıştır. Yapılan ön araştırmalar doğrultusunda çalışma izni olan GKS Suriyelilerin ücret düzeylerinin çok yüksek olmadığı ve asgari ücret altı durumlarının olabileceği düşüncesi gelişmiştir. Bu açıdan yasal sınır olan asgari ücret altında çalışma durumunun olup olmadığı da ölçülmek istenmiştir.

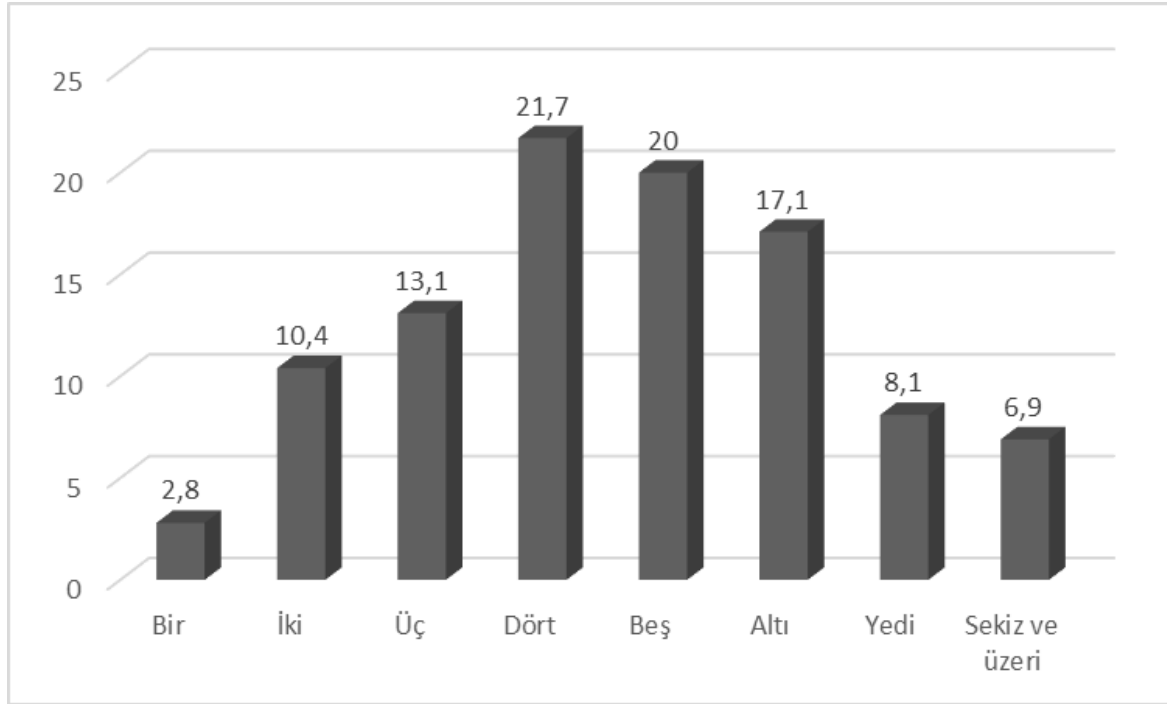
Yapılan görüşmeler neticesinde; 2.324,70 TL-2.800 TL arası ücret alanların, katılımcıların %45,6'sını oluşturduğu görülmektedir. Yaklaşık yarısını temsil eden bu aralıktaki katılımcıların neredeyse tamamı asgari ücret (2.324,70 TL) aldıklarını ifade etmektedir. Çalışmalarından kaynaklı aylık düzenli ücret gelirleri araştırıldığında, asgari ücret seviyesinin ortalama ücret seyirlerini belirlediği dikkat çekmektedir.

İkinci önemli aralık ise %17,1 ile asgari ücretin altında aylık ücret aldıklarını ifade edenlerdir. Yasal olarak asgari ücretin altındaki bir ücret düzeyinde çalışmanın mümkün olmadığı bilinmesine rağmen işverenlerin bu sınırın altında işçi çalıştırdıkları görülmüştür. Saha araştırmamız esnasında özellikle büro ve mobilya mağazaları sektöründe ücret ödemelerinin haftalık olarak 400-500 TL olmak üzere ödendiği gözlemlenmiştir.

Grafik 3.10. Asgari Ücret Altında Çalışan Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Dağılımı

Her sektörde asgari ücret altı çalışmanın olduğu gözlemlenmekle birlikte bazı sektörlerde yoğunlaşmanın olduğundan bahsetmek mümkündür. Bu bakımdan anketin uygulanması sürecinde işverenlerden izin alınması konusunda en çok zorlanılan bölgenin Siteler bölgesindeki büro ve mobilya ürünleri üreten işletmeler olması manidardır. Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcılar, çalıştıkları ücret seviyesinin normal olduğunu, önceki işlerinde de benzer ücret seviyesinde çalıştıklarını belirtmektedirler. Bu sektörlerde asgari ücret altı ücretlerin alındığı işlerin ise değişken olduğu, yapılan iş veya meslek özelinde anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Grafik 3.11. Katılımcıların Hanede Yaşayan Toplam Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanların hane büyüklükleri ölçülmek istenmiş olup katılımcılara birlikte yaşadıkları kişi sayısı sorulmuştur. Katılımcıların hane büyüklükleri, aynı hanede yaşayan başka bir diğer kişi/kişilerin çalışma durumlarını, konut ihtiyaçlarını, geçim durumlarını ve sosyal refah düzeylerini etkilemektedir.

Bütün katılımcılar birlikte değerlendirildiğinde hanede yaşayan ortalama kişi sayısı 4,64'tür. Katılımcıların geneli için kişi sayısının yüksek olduğu kalabalık aile yapısına sahip olduklarını söylemek zordur. Nitel araştırma esnasında katılımcılar, daha ziyade çalışma izni almak istemeyen Suriyelilerin geniş aile yapısına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılarda, Avrupa Birliği fonlarından gelen yardımların (özellikle kişi başı 120 TL'lik nakdi yardım²⁷) daha çok geniş aileler için mantıklı olduğu, az aile üyesine sahip kişiler için çalışma izninin daha faydalı olduğu düşüncesi hakimdir. Çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin kayıt dışı çalışan eşi, dostu, akrabasına çalışma iznini tavsiye etmelerine rağmen alınan yardımlardan kaynaklı çalışma izninin tercih edilmediği yapılan

²⁷2016 yılından bu yana Türkiye'de yaşayan GKS Suriyelilerin ihtiyacı olduğu tespit edilen (yaklaşık 1.700.000 kişi) muhtaç kesime AB fonları içerisinde aylık kişi başı 120 TL nakdi yardım yapılmaktadır. Kamuoyunda yanlış bilinen bir olgu olması bakımından yapılan bu yardımın devlet yardımı olarak algılanması, GKS Suriyelilere dair bakışı etkilemektedir. Ayrıca araştırma kapsamındaki katılımcıların GKS Suriyelilere verilen eğitim yardımlarına, profillerinden kaynaklı olarak hiçbir şekilde değinmedikleri görülmüştür. Detaylı bilgi çalışmamızın birinci bölümünde yer almaktadır.

görüşmelerde açıkça dile getirilmektedir. Ayrıca işverenlerin çalışma izni çıkarılmasına karşı pek sıcak bakmadıkları da belirtilen nedenler arasında yer almaktadır.

Bu açıdan çalışma izninin alınmasının önündeki engeller öncelikle yardımların kesilmesinin istenmemesi ve işverenlerin isteksiz davranmalarıdır. Ayrıca katılımcıların yasal güvenceye sahip olma istek ve arzularında oldukları gözlemlenmiştir. Bu açıdan temsili ifadeler şu şekildedir:

- Katılımcıların ifadelerine bakıldığında, GKS Suriyelilerin yardımların etkisiyle çalışma izni almaktan çekindikleri şu ifadeler ile daha açık bir şekilde görülebilmektedir:

“Kızılay sana sonsuza kadar yardım etmez. Yardım ileride kesilebilir. Kimse seni kaçak çalışıyorsun diye suçlamaz, laf atmaz diyorum. Çalışma izni almaları için çok çalışıyorum...” (İ.S./35/E).

“Bildiğim kadarıyla her 3 ayda 5 kişi altı 500 TL, 8 kişi altı 350 TL, 8 kişi üstü 250 TL yardım alınıyor. Ailenin büyüklüğüne bağlı olarak çalışma izni almak istemiyorlar...” (M.H./27/E).

“Yardımlardan dolayı almak istemiyorlar. Fazla bir şey almıyorlar. Çalışma izni almak bence daha mantıklı. Yardımlar geçici...” (A.A./29/E).

“Küçük sayıdaki aileler çalışma izni istiyor. Ama bir ailede çok kişi yaşıyorsa mesela 3 çocuk ve daha fazla olanlar çalışma izin istemiyorlar. Çünkü yardımlar kesilecek...” (M.Y./30/E).

“Abime patronundan çalışma izni iste dedim. Abim yardım aldığı için kabul etmedi...” (H.S./33/K).

- Araştırmada katılımcıların genelinin çalışma izninin sağladığı hak ve imkanlar konusunda gayet bilinçli oldukları gözlenmiştir. Çalışma izninin gerekliliğini katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

“Tavsiye ediyorum. Çalışma izninin faydalarından bahsediyorum. Ceza ve işten çıkarma olmasın diye tavsiye ediyorum. İnşallah diyorlar ama büyük aileler istemiyorlar. Çünkü yardımlar kesiliyor...” (M.Y./30/E).

“Yardımlar etkiliyor. Ama yardımlardan dolayı çalışma izni almayanlar yanlış yapıyor. Yasal olarak çalışmak en güzeli. Her şey para için değil. Sağlık da çok önemli. İş kazası geçirirsem hastaneye gidemem...” (A.Ş./24/E).

“Yardımlar çalışma izinden daha kötü. İnsanlar yardım aldığı için çalışma izni almak istemiyor. Kaçak çalışmanın cezası çok. Devletin istediği gibi çalışmak lazım. Yardımlardan dolayı çalışma izni almamak ülkeye zarar veriyor...” (M.E./19/E).

- Katılımcıların bir kısmı ise kendilerinin çalışma iznini istediklerini fakat işverenlerin çalışma izni başvurusu konusunda isteksiz olduklarını ifade ettikleri görülmüştür.

“Çok arkadaşına tavsiye ediyorum. Onlar da istiyor. Ama patronları istemiyor. Toplam 10'luk kota şartına takılıyoruz...” (M.H./27/E).

“Tavsiye ediyorum. Ama patronları istemiyor. Çalışma izni için maliyetli oluyor diyorlar...” (A.A./29/E).

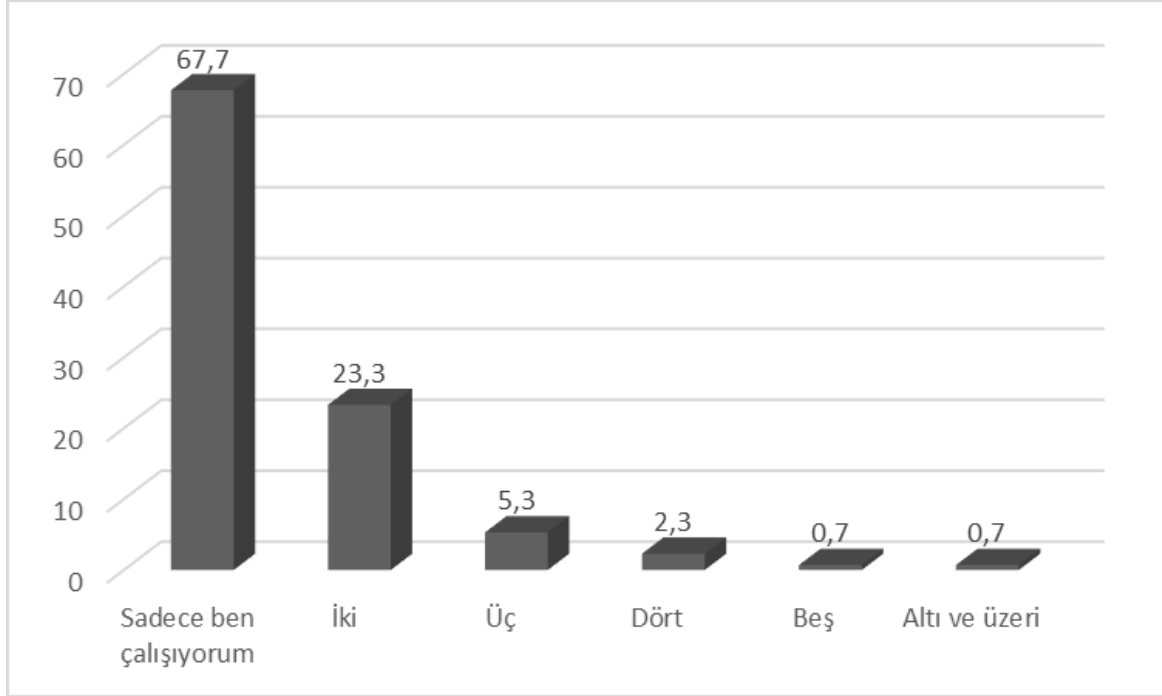
Hanede çok kişi yaşadıklarını belirten katılımcılarda aynı evde birden çok evli kardeşlerin ve anne-babanın bir arada yaşadıkları dikkat çekmektedir. Geniş aile şeklinde ve birden çok aile halinde bir arada yaşamalarının nedenleri nitel görüşme esnasında araştırılmıştır. Bu kapsamda, maddi imkanların kısıtlı olması, ailede bakıma muhtaç kişi, engelli veya savaş mağduru kişilerin olması, beraber yaşama kültürüne sahip olmaları gibi nedenlerin yer aldığı görülmektedir. Diğer yandan, katılımcılarda yüksek oranda gözlenen hanede yaşayan kişi sayılarının düşük olmasında çalışma izninin etkisi olduğu görülmektedir. Katılımcıların hane büyüklüklerini asgaride tutmalarında, çalışma izninin kendilerine sağlamış olduğu ekonomik güvence ve imkanlar etkili olmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre, GKS Suriyelilerin hanelerinde birlikte yaşadıkları ortalama kişi sayısının 4,64 olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan katılımcıların hanelerinde kalabalık denecek şekilde birlikte yaşadıkları kişi sayısının çok olmadığı söylenebilir.

“Amcamın oğullarıyla kalıyorum. 4 kişiyiz. Hepsi bekar. Kira ücretleri yüksek olduğu için beraber kalıyoruz. Masrafları bölüşüyoruz...” (M.E./25/E).

“Annem, babam, eşim ve iki kardeşimle toplam 6 kişi kalıyoruz. Annem hasta, bakıma muhtaç durumda ve yalnız. Beraber yaşamamız daha iyi...” (M.E.İ./27/E).

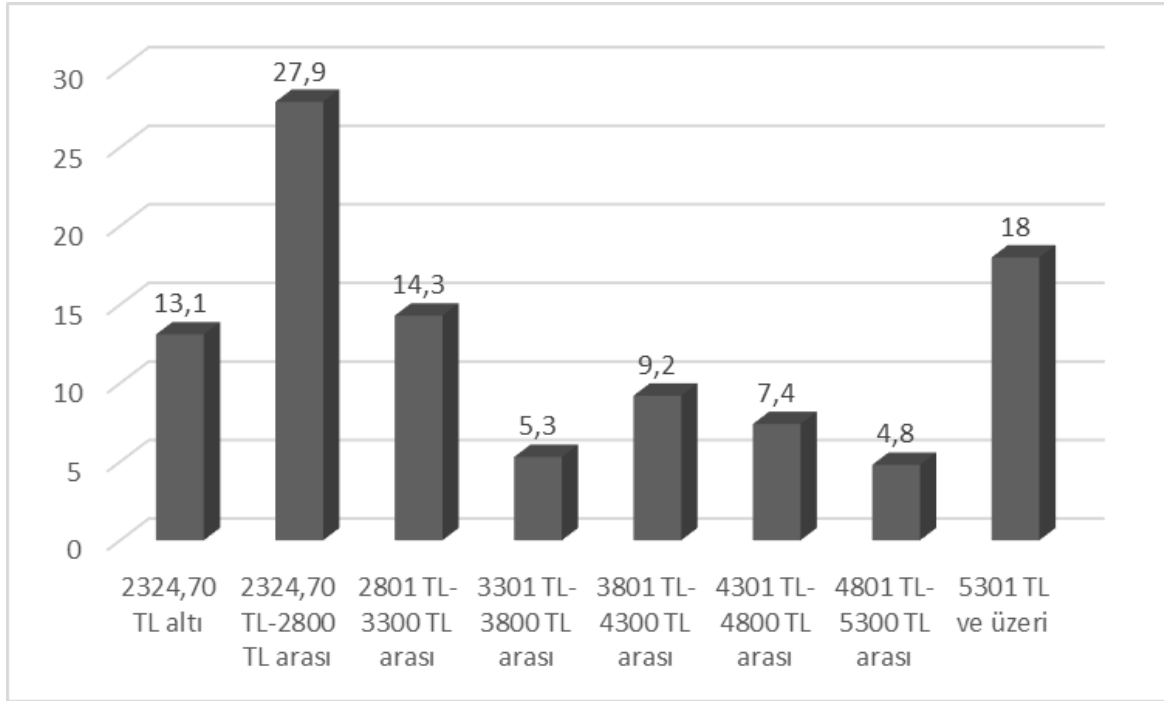
“Hanım, bir kız çocuğum, anne ve iki erkek kardeş ile kalıyoruz. Evi ayırmayı düşünüyorum, ama kiralar yüksek. Ayırırsam da yakın olsun isterim. Aynı binada yaşamak isterim. Aileme yakın olmak isterim... “(M.H./27/E).

Grafik 3.12. Katılımcıların Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Hanede yaşayanların akabinde hanede çalışanların sayısı ve hane geliri, ekonomik gelir tablosunun şekillenmesi bakımından araştırılmasına ihtiyaç duyulan bir konudur. Hane içerisinde sadece kendilerinin çalıştığını ifade edenlerin oranı %67,7’dir. Hanede iki kişinin çalıştığını ifade edenlerin ise %23,3 olduğu görülmektedir. GKS Suriyelilerin hanelerinde çalışan kişi sayısının çok olmadığını söylemek mümkündür.

Yukarıda görüldüğü üzere ücretlerin asgari ücrete yakın seyretmesi ile birlikte katılımcıların çoğunun hane içerisinde sadece tek çalışan olarak bulunmaları dikkat çekici bir sonuç olarak görülmektedir. Aile içerisinde en az 2 erkeğin olduğu varsayıldığında özellikle kalabalık olan ailelerde “sadece ben çalışıyorum” diyenlere “neden bir diğer kişi daha çalışmıyor?” sorusu yöneltilmiş olup nedenleri araştırılmak istenmiştir. Nitel görüşmelerde katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar; çalışan kişinin/kişilerin gelirlerinin aile giderlerini karşılama noktasında yeterli olarak görülmesi, ikinci veya üçüncü bir diğer kişinin çalışmasına gerek duyulmaması yönündedir. Ayrıca aile içerisinde çalışma gücü ve yeteneğinden mahrum olan yaşlı, engelli veya bakıma muhtaç olan kişilerin varlığı küçümsenmeyecek sayıdadır.

Grafik 3.13. Katılımcıların Hanenin Aylık Ortalama Gelir Aralığına Göre Dağılımı

Hanenin aylık ortalama gelirinin yukarıdaki ücret grafiğine yakın olduğu görülmektedir. Hanenin aylık ortalama gelirinin en fazla olduğu aralık %27,9 ile 2.324,70 TL-2.800 TL arası olduğu tespit edilmiştir.

Diğer yandan görüşülen yaklaşık her 4 kişiden biri evinde ikinci bir kişinin daha çalıştığını belirtmekte ve böylelikle hane içi aylık gelirin %18'lik oranla 5.301 TL ve üzeri seviyeye eriştiği görülmektedir.

Yukarıda katılımcıların bir kısım demografik bilgilerinin genel frekans sonuçları paylaşılmıştır. Ek olarak, katılımcıların demografik bilgileri arasında anlamlı çapraz ilişkilerin olduğu sonuçları da incelemenin isabetli olacağı düşünülmektedir. Demografik özellikler konusunda öne çıkan bazı sonuçlar şu şekildedir:

Tablo 3.10. Katılımcıların Yaşa Göre Eğitim Düzeyleri

			Eğitim durumunuz							Toplam
			Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü mezunu	
Yaşınız	15-24	Sayı	10	4	28	30	33	7	0	112
	yaş arası	Yüzde	8,9%	3,6%	25,0%	26,8%	29,5%	6,3%	0,0%	100,0%
	25-34	Sayı	4	3	27	44	59	69	3	209
	yaş arası	Yüzde	1,9%	1,4%	12,9%	21,1%	28,2%	33,0%	1,4%	100,0%
	35-44	Sayı	1	0	16	21	15	22	3	78
	yaş arası	Yüzde	1,3%	0,0%	20,5%	26,9%	19,2%	28,2%	3,8%	100,0%
	45	Sayı	1	0	2	5	14	5	8	35
	yaş ve üzeri	Yüzde	2,9%	0,0%	5,7%	14,3%	40,0%	14,3%	22,9%	100,0%
	Toplam	Sayı	16	7	73	100	121	103	14	434
		Yüzde	3,7%	1,6%	16,8%	23,0%	27,9%	23,7%	3,2%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000										

Yüz yüze yapılan nitel görüşmeler esnasında, Suriye'deyken yükseköğretim içerisinde yer alan katılımcıların eğitimlerinin yarıda kesildiği ve diplomalarını alamadıkları görülmektedir. Yaşa göre eğitim tablosuna bakıldığında 25-34 yaş arasındaki katılımcıların diğer yaş aralığındaki katılımcılara göre nispeten daha eğitilmiş oldukları dikkat çekmektedir. Ayrıca katılımcıların ortalama yaşının yaklaşık olarak 30 yaş olduğu göz önüne alındığında, Türkiye'ye göç ettikleri dönemde katılımcıların önemli bir kısmının eğitim süreçleri içerisinde yer aldıkları tahmin edilmektedir. Bu açıdan aşağıdaki ifadeler yer verilebilir:

“Suriye'deyken ben okula gidiyordum. Hiç çalışmadım önceden. İlk kez burada çalışıyorum...”(Z.K./19/E).

“Hukuk okuyordum. Hiç çalışmadım...”(M.H./27/E).

“Veterinerlik son sınıfta okuyordum. Suriye'de hiç çalışmadım...”(A.A./29/E).

“...Üniversite 1. sınıftaydım. Sınıf öğretmenliği okuyordum...”(H.A./28/E).

“Üniversitede Tarih ve Elektrik-Elektronik bölümünde okuyordum. 3-5 ay okudum sonrasında savaş çıktı...”(M.E./25/E).

Araştırma sonuçlarında yaşa bağlı olarak eğitim tablosuna bakıldığında farklı sonuçlarla karşılaşmıştır. Özellikle Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göçün başladığı tarih olan 2011 yılı Nisan ayı göz önüne alındığında eğitimi yarıda kalan veya eğitimden ayrılan kesimin olduğu görülmektedir. Her ne kadar Türkiye, GKS Suriyeli çocuk ve gençlerin eğitimi

noktasında destek ve hizmetleri kesintisiz olarak sürdürse de bazı katılımcıların eğitimlerine devam edemeyip çalışma hayatına girdikleri dikkat çekmektedir.

Araştırma esnasındaki gözlemlerimize dayanarak, savaş esnasında veya sonrası süreçte ailede anne veya babanın hayatını kaybetmesi durumlarına ilaveten çalışarak ailenin geçimini sağlamakla mükellef olan kişilerin bir hayli yüksek olduğu görülmüştür. Eğitime kaldığı yerden devam eden kişilerin ise çoğunlukla aynı hanede çalışabilecek bir diğer kişinin var olduğu gözlenmiştir.

Yaşları 15-24 arası olan katılımcıların eğitimlerinin nispeten diğer gruplara göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bakımdan araştırma sonuçları yapılan gözlemler ile uyushmaktadır. Savaş henüz başlamadan eğitim süreçlerini belirli bir oranda tamamlayan kişiler ise ağırlıklı olarak 25-34 yaş arasındaki kişilerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, daha düşük yaşa sahip olanlarda eğitim durumlarının daha ileri yaştakilere göre düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.11. Katılımcıların Yaşa Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımları

		Hangi sektörde çalışıyorsunuz?										Toplam	
		Bür	Teks	İnş	Gıd	Eğ	MMM	İle	Sağ	DVSTK	Hiz		
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	28	15	19	16	0	21	4	2	1	6	112
		Yüzde	25,0%	13,4%	17,0%	14,3%	0,0%	18,8%	3,6%	1,8%	0,9%	5,4%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	47	11	25	26	4	47	7	29	3	10	209
		Yüzde	22,5%	5,3%	12,0%	12,4%	1,9%	22,5%	3,3%	13,9%	1,4%	4,8%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	11	3	12	15	4	17	3	10	0	3	78
		Yüzde	14,1%	3,8%	15,4%	19,2%	5,1%	21,8%	3,8%	12,8%	0,0%	3,8%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	6	2	1	3	1	6	1	11	1	3	35
		Yüzde	17,1%	5,7%	2,9%	8,6%	2,9%	17,1%	2,9%	31,4%	2,9%	8,6%	100,0%
	Toplam	Sayı	92	31	57	60	9	91	15	52	5	22	434
		Yüzde	21,2%	7,1%	13,1%	13,8%	2,1%	21,0%	3,5%	12,0%	1,2%	5,1%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,004													

Araştırma kapsamındaki katılımcıların yaşlarına bağlı olarak çalıştıkları sektörlerde farklılık olduğu görülmektedir. Bazı sektörlerde çalışmanın nitelik gerektirmesine bağlı olarak katılımcıların yaşları açısından farklılaştığı dikkat çekmektedir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırmamızda 15-24 yaş arasındaki her 4 kişiden birinin büro ve mobilya mağazaları imalatı sektöründeki işyerlerinde çalıştıkları görülmektedir. Yapılan gözlemlere dayalı olarak bu sektörde ağır iş yükünün ve uzun mesai saatlerinin yanı sıra düşük ücret ve nitelik gerektirmeyen işlerin yoğunlukta olduğu görülmüştür.

25-34 yaş aralığındaki katılımcıların büro ve mobilya imalatı (%22,5) ve metal malzeme ve makine üretimi (%22,5) sektörlerinde daha fazla yer aldıkları görülmektedir. Bu sektörlerde çalışanların yapmakta oldukları işleri uzun süredir yaptıkları gözlemlenmiştir.

35-44 yaş aralığındaki katılımcıların metal malzeme ve makine üretimi (%21,8), gıda (%19,2) ve inşaat (%15,4) sektörlerinde daha fazla yer aldıkları görülmektedir.

Son olarak 45 yaş ve üzeri grupta yer alan katılımcılarda ise yaklaşık her üç kişiden birinin (%31,4) sağlık sektöründe çalıştıkları dikkat çekmektedir.

Tablo 3.12. Katılımcıların Yaşa Göre Ücret Aralıkları

			Aylık düzenli iş geliriniz							Toplam
			2324,70 TL altı	2324,70 TL-2800 TL arası	2801 TL-3300 TL arası	3301 TL-3800 TL arası	3801 TL-4300 TL arası	4301 TL-4800 TL arası	4801 TL ve üzeri	
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	18	71	13	3	4	0	3	112
		Yüzde	16,1%	63,4%	11,6%	2,7%	3,6%	0,0%	2,7%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	35	90	40	14	21	3	6	209
		Yüzde	16,7%	43,1%	19,1%	6,7%	10,0%	1,4%	2,9%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	14	25	13	8	10	0	8	78
		Yüzde	17,9%	32,1%	16,7%	10,3%	12,8%	0,0%	10,3%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	7	12	4	1	4	0	7	35
		Yüzde	20,0%	34,3%	11,4%	2,9%	11,4%	0,0%	20,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	74	198	70	26	39	3	24	434
		Yüzde	17,1%	45,6%	16,1%	6,0%	9,0%	0,7%	5,5%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000										

Araştırmanın sonuçlarında yaş ve aylık düzenli ücretler birlikte değerlendirildiğinde bazı sonuçlar dikkat çekmektedir. 15-24 yaş arasındaki katılımcıların yaklaşık her üç kişiden ikisinin (%63,4) 2.324,70 TL-2.800 TL arasında; %16,1'inin asgari ücretin altında ücret aldıkları görülmektedir. Araştırma kapsamındaki gözlemlerimize dayalı olarak bu aralıktaki ücretlerin büyük çoğunluğunun asgari ücret olan 2.324,70 TL olduğunu söylemek mümkündür.

25-34 yaş aralığındaki gruba bakıldığında, katılımcıların %43,1'i 2.324,70 TL-2.800 TL arasında; %19,1'i 2.801 TL-3.300 TL arasında; %16,7'si ise asgari ücret olan 2.324,70 TL'nin altında ücret aldıkları görülmektedir.

Yaş aralıkları ve aylık düzenli ücretler birlikte değerlendirildiğinde genç yaşlara nazaran ileri yaşlarda ücret çeşitliliğinin arttığı ve daha yüksek ücretlere erişildiği görülmektedir. Yapılan gözlemler neticesinde bunun nedeni eğitim, deneyim ve niteliklerdeki artıştan kaynaklanmaktadır. Yine yapılan gözlemlerde, asgari ücretin altında ücret aldığını belirten katılımcıların büyük çoğunluğunun haftalık yevmiye usulünde ücretlerini aldıkları görülmüştür.

Tablo 3.13. Katılımcıların Yaşa Göre Hanede Yaşayan Toplam Kişi Sayıları

		Hanede yaşayan toplam kişi sayısı								Toplam	
		Bir	İki	Üç	Dört	Beş	Altı	Yedi	Sekiz ve üzeri		
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	3	19	15	16	17	19	7	16	112
		Yüzde	2,7%	17,0%	13,4%	14,3%	15,2%	17,0%	6,3%	14,3%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	8	23	30	57	44	28	16	3	209
		Yüzde	3,8%	11,0%	14,4%	27,3%	21,1%	13,4%	7,7%	1,4%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	0	3	9	16	22	14	7	7	78
		Yüzde	0,0%	3,8%	11,5%	20,5%	28,2%	17,9%	9,0%	9,0%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	1	0	3	5	4	13	5	4	35
		Yüzde	2,9%	0,0%	8,6%	14,3%	11,4%	37,1%	14,3%	11,4%	100,0%
Toplam	Sayı	12	45	57	94	87	74	35	30	434	
	Yüzde	2,8%	10,4%	13,1%	21,7%	20,0%	17,1%	8,1%	6,9%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,000											

Araştırma kapsamında yaş grupları ile hanede yaşayan toplam kişi sayısı birlikte değerlendirilmiştir.

15-24 yaş arasında; hanede yaşayanların 2 ile 6 kişi arasında olduğu ve hemen hemen eşit dağılımın söz konusu olduğu görülmektedir. 25-34 yaş arasında; hanede yaşayan toplam 4 veya 5 kişi olduğu sonucu ön plana çıkmaktadır. 35-44 yaş arasında; hanede yaşayan 4 ile 6 kişi arasında olduğu görülmektedir. 45 yaş ve üzeri çalışanlarda ise bu yaş grubundaki katılımcıların %37,1'inin hanede toplam yaşayanların 6 kişi olduğunu belirttiği görülmektedir.

Açıkça görülmektedir ki, çalışanların yaş dağılımı ile hanede yaşayan kişi sayısı arasında doğrusal bir ilişki görülmektedir. Çalışan kişinin yaşı ne kadar yüksek ise o hanede daha fazla kişinin yaşadığı sonucu dikkat çekmektedir. Bu durum o hanede birden fazla kişinin

çalıştığı anlamına da gelebilmektedir. Bu açıdan yaşa göre hanede çalışan kişi sayısı grafiği sonucun daha net görülebilmesi bakımından önemlidir.

Tablo 3.14. Katılımcıların Yaşa Göre Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayıları

		Hanede çalışan toplam kişi sayısı						Toplam
		Sadece ben çalışıyorum	İki	Üç	Dört	Beş	Altı ve üzeri	
Yaşımız	15-24 yaş arası	Sayı	47	42	14	3	3	112
		Yüzde	42,0%	37,5%	12,5%	2,7%	2,7%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	165	39	2	3	0	209
		Yüzde	78,9%	18,7%	1,0%	1,4%	0,0%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	63	9	2	4	0	78
		Yüzde	80,8%	11,5%	2,6%	5,1%	0,0%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	19	11	5	0	0	35
		Yüzde	54,3%	31,4%	14,3%	0,0%	0,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	294	101	23	10	3	434
		Yüzde	67,7%	23,3%	5,3%	2,3%	0,7%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000								

Araştırmadaki katılımcıların yaş grupları ile hanede çalışan kişi sayıları arasında fark olduğu dikkat çekmektedir.

15-24 yaş arası grupta hanede çalışan kişi sayısının 1 ve 2 olarak ağırlık kazanmasının nedeni, ailenin kalabalık olmasının yanı sıra bekar evi olarak adlandırılan hanelerin varlığıdır. Araştırmamız esnasında genellikle akraba olan birden fazla bekar kişilerin de bir arada yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu kişilerin yaşlarının oldukça düşük olduğu göz önüne alındığında grafik daha anlaşılabilir olmaktadır.

45 yaş ve üzeri yaş grubuna kadar olan yaş gruplarında, yaş ilerledikçe hanede sadece bir kişinin çalıştığı görülmektedir. Fakat 45 yaş ve üzerindeki katılımcılarda “sadece ben çalışıyorum” diyenlerin oranı aniden düşmüş olup; bu grupta hanede iki kişi çalışanlarda ani artış olduğu görülmektedir.

Hanede yaşayan kişi sayısı ile hanede çalışan kişi sayısı arasında doğrusal bir ilişkiden bahsetmek mümkündür. Bir önceki tabloyla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların yaşı ilerledikçe hanede yaşayan kişi sayısının arttığı görülmektedir. Hanede yaşayan kişi sayısındaki artışın geçim zorluğuna bağlı olarak ikinci veya üçüncü bir diğer kişinin çalışması gayet anlaşılabilir bir durumdur. Nitekim bu durum sahada yapılan nitel görüşmeler ve gözlemlere dayalı olarak tespit edilmiştir. Bu açıdan şu ifadelere yer verilebilir:

“...Maaş yeterliyse kadının çalışmasına gerek yok...”(M.H./27/E).

“...Kocasını çalışıyor ve maaş yetiyorsa kadının çalışmasına gerek yok...”(A.H.K./29/E).

“...Bir evde ikinci kişinin çalışmasına gerek yok...”(A.H./22/E).

Tablo 3.15. Katılımcıların Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

		Eğitim durumunuz							Toplam	
		Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü mezunu		
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	16	7	72	97	118	89	12	411
		Yüzde	3,9%	1,7%	17,5%	23,6%	28,7%	21,7%	2,9%	100,0%
	Kadın	Sayı	0	0	1	3	3	14	2	23
		Yüzde	0,0%	0,0%	4,3%	13,0%	13,0%	60,9%	8,7%	100,0%
Toplam	Sayı	16	7	73	100	121	103	14	434	
	Yüzde	3,7%	1,6%	16,8%	23,0%	27,9%	23,7%	3,2%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,001										

Ki-Kare p-değeri=,001

Araştırma sonuçlarındaki farklılaşmanın olduğu bir diğer demografik değişken de cinsiyet durumlarıdır. Katılımcıların cinsiyete göre eğitim durumları incelendiğinde, erkek katılımcıların %28,7’sinin lise; %23,6’sının ortaokul; %21,7’sinin ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Kadınların eğitim durumlarına bakıldığında ise %60,9’unun üniversite mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye’de çalışma izni olan GKS Suriyeliler arasında genellikle eğitilmiş olan kadınların çalıştığı görülmektedir. Araştırma kapsamında yaptığımız nitel görüşmelerde katılımcıların, Suriyeli kadınların genellikle eğitilmiş olanlarının işgücü piyasasında yer alabileceklerini açık bir şekilde ifade ettikleri görülmektedir. Yapılan nitel görüşmelerde alınan cevaplar ile yukarıdaki grafiğin örtüştüğünü aşağıdaki şu ifadelerde görmek mümkündür:

“Bizim adetimize göre erkekler kadınların çalışmasına izin vermiyorlar. Dini bakış çok güçlü. Adamın çalışması geçinmek için yeterli oluyor. Dini kafaları çok katı. Benim bir erkek kardeşim var o da evli. Ben anneme bakmak için çalışıyorum. Çünkü mecburum...” (H.S./33/K).

“Eğitilmiş olan kadınlar çalışıyor. Doktor, mühendis, öğretmenler çalışıyor. Diğer mesleklerde çalışma hoş değil...” (E.D./24/E).

Tablo 3.16. Katılımcıların Cinsiyete Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımları

		Hangi sektörde çalışıyorsunuz?										Toplam	
		Bür	Teks	İnş	Gıd	Eğ	MMM	İle	Sağ	DVSTK	Hiz		
Cinsiyet	Erk	Sayı	92	30	57	58	5	90	15	39	3	22	411
		Yüzde	22,4%	7,3%	13,9%	14,1%	1,2%	21,9%	3,6%	9,5%	0,7%	5,4%	100,0%
	Kad	Sayı	0	1	0	2	4	1	0	13	2	0	23
		Yüzde	0,0%	4,3%	0,0%	8,7%	17,4%	4,3%	0,0%	56,5%	8,7%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	92	31	57	60	9	91	15	52	5	22	434	
	Yüzde	21,2%	7,1%	13,1%	13,8%	2,1%	21,0%	3,5%	12,0%	1,2%	5,1%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,001													

Araştırmada birlikte değerlendirmek istediğimiz bir diğer çapraz tablo ise cinsiyet ve çalışılan sektör bilgileridir. Cinsiyete bağlı olarak katılımcıların çalıştıkları sektörler bakımıldığında, erkeklerin daha çok büro ve mobilya mağazaları imalatı (%22,4), metal malzeme ve makine üretimi (%21,9), gıda (%14,1) ve inşaat (%13,9) sektörlerinde ön plana çıktıkları görülmektedir. Kadın katılımcıların ise sağlık (%56,5) ve eğitim (%17,4) sektörlerinde ağırlıklı olarak çalıştıkları görülmektedir.

Katılımcıların cinsiyete göre çalıştıkları sektörlerdeki farklılığın ana kaynağını, katılımcıların sahip oldukları farklı eğitim seviyeleri ve yetenek alanlarının oluşturduğunu söylemek mümkündür. Kadınların sağlık alanında “hemşire” ve “tercüman”; eğitim alanında ise “yabancı dil öğretmeni” olarak görev yaptıkları görülmektedir.

Tablo 3.17. Katılımcıların Cinsiyete Göre Ücret Aralıkları

		Aylık düzenli iş geliriniz							Toplam	
		2324,70 TL altı	2324,70 TL-2800 TL arası	2801 TL-3300 TL arası	3301 TL-3800 TL arası	3801 TL-4300 TL arası	4301 TL-4800 TL arası	4801 TL ve üzeri		
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	71	196	65	24	30	3	22	411
		Yüzde	17,3%	47,7%	15,8%	5,8%	7,3%	0,7%	5,4%	100,0%
	Kadın	Sayı	3	2	5	2	9	0	2	23
		Yüzde	13,0%	8,7%	21,7%	8,7%	39,1%	0,0%	8,7%	100,0%
Toplam	Sayı	74	198	70	26	39	3	24	434	
	Yüzde	17,1%	45,6%	16,1%	6,0%	9,0%	0,7%	5,5%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,000										

Katılımcıların cinsiyete göre düzenli aylık ücretleri, araştırma kapsamında farklılaşan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan erkeklerin yaklaşık yarısı (%47,7) 2.324,70 TL-2.800 TL arası; %17,3’ü asgari ücret altı; %15,8’i 2.801 TL-3.300 TL arası

ücretle çalışmaktadır. Diğer yandan kadın katılımcıların %39,1'i 3.801 TL-4.300 TL arası; %21,7'si 2.801 TL-3.300 TL arası; %13'ünün ise asgari ücret altında çalıştığı görülmüştür.

Ücret farklılıklarının daha net anlaşılabilmesi için cinsiyete göre çalışılan sektörler tablosu ile birlikte değerlendirildiğinde, kadın katılımcıların sağlık ve eğitim sektörlerinde görece daha fazla yer almaları etkili olacaktır.

Tablo 3.18. Katılımcıların Cinsiyete Göre Hanenin Aylık Ortalama Geliri

			Hanenin aylık ortalama geliri								Toplam
			2324,70 TL altı	2324,70 TL-2800 TL arası	2801 TL- 3300 TL arası	3301 TL- 3800 TL arası	3801 TL- 4300 TL arası	4301 TL- 4800 TL arası	4801 TL- 5300 TL arası	5301 TL ve üzeri	
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	54	121	59	22	35	30	17	73	411
		Yüzde	13,1%	29,4%	14,4%	5,4%	8,5%	7,3%	4,1%	17,8%	100,0%
	Kadın	Sayı	3	0	3	1	5	2	4	5	23
		Yüzde	13,0%	0,0%	13,0%	4,3%	21,7%	8,7%	17,4%	21,7%	100,0%
Toplam	Sayı	57	121	62	23	40	32	21	78	434	
	Yüzde	13,1%	27,9%	14,3%	5,3%	9,2%	7,4%	4,8%	18,0%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,008											

Cinsiyete göre hanenin aylık ortalama gelirleri tablosuna bakıldığında, erkek katılımcıların aylık ortalama hane gelirlerinde pek bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Erkek katılımcılara nazaran kadın katılımcıların hanelerine giren ortalama aylık kazancın daha yüksek olduğu görülmektedir. Saha araştırması esnasındaki gözlemlere ve nitel görüşmelere dayalı olarak evli olan kadın katılımcıların neredeyse tamamının eşlerinin de çalıştığı görülmektedir. Erkek katılımcılara benzer bir şekilde kadın katılımcıların da hali hazırda Suriye’de yaşayan aile üyelerine ve akrabalarına aylık düzenli olarak ekonomik destekte bulundukları yapılan nitel görüşmelerde tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan nitel görüşmelerde katılımcıların aylık ücretlerinin bir bölümünü cüzi bir komisyon karşılığında kuyumcu, telefoncu ve döviz ofisleri aracılığıyla Suriye’deki akrabalarına gönderdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Burada kullanılan aracılık yöntemi Suriye’de mevcut savaş ortamı, siyasi süreç ve yetersiz bankacılık sisteminden dolayı oluşturulmuş bir alternatiftir. Katılımcıların bu yüzden enformel para transferi yöntemini tercih ettikleri görülmüştür. Alternatif bir mekanizma üreten bu sistem üzerinden para transferi yaparak Suriye’de yaşayan yakınlarına bakmak zorunda olan katılımcıların Türkiye’deki yaşamlarında ekonomik olarak daha zor bir duruma düştüklerini söylemek mümkündür. Katılımcıların bu konudaki yaygın davranışları şu ifadelerde görülebilir:

“...Babam çok yaşlı, Suriye'ye gitti. Arada bir babama para gönderiyorum... “(H.S./33/K).

“...Ailem orada yaşıyor onlara destek oluyorum. Toplam on kardeşiz. 2 kardeşim üniversite okuyor. Onlara para gönderiyorum... “(N.S./34/E).

“...Burada kazandığım ücretin bir kısmını eve gönderiyorum. Onlar 4 kişiler. Her ay 1.000 - 1.300 TL arasında para gönderiyorum. Para gönderme işlemini buradaki Suriyeliler üzerinden yapıyoruz. 1.300 TL için 20 TL komisyon veriyorum. Aracı oradaki adamına şifre gönderiyor. O şekilde para gönderiyoruz. Bütün Suriyeliler bu adamları tanırlar. Genellikle telefoncu, kuyumcu veya dövizciler bu işi yapıyorlar... “ (M.E./25/E).

“...Halam ve dedeme para gönderiyorum bazen. 2 kere bayramda gönderdim. Altıncı, dövizci ve telefoncular para transfer işini yapıyorlar...” (M.H./27/E).

“...Her ay ben 500 TL, kardeşim 500 TL aileme gönderiyoruz. Altıncı, dövizci ve telefoncular bu işi yapıyor...” (A.Ş./24/E).

“...Suriye'ye para göndereceğim zaman Önder ve Ulubey'den gönderiyorum. Annem Suriye'de yaşıyor. Her ay 400 TL gönderiyorum...” (A.H./22/E).

Tablo 3.19. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımı

		Hangi sektörde çalışıyorsunuz?											Toplam
		Bür	Teks	İnş	Gıd	Eğ	MMM	İle	Sağ	DVSTK	Hiz		
Medeni durum	Evli	Sayı	62	19	38	44	7	76	7	47	5	18	323
		Yüzde	19,2%	5,9%	11,8%	13,6%	2,2%	23,5%	2,2%	14,6%	1,5%	5,6%	100,0%
	Bekar	Sayı	30	12	19	16	2	15	8	5	0	4	111
		Yüzde	27,0%	10,8%	17,1%	14,4%	1,8%	13,5%	7,2%	4,5%	0,0%	3,6%	100,0%
Toplam		Sayı	92	31	57	60	9	91	15	52	5	22	434
		Yüzde	21,2%	7,1%	13,1%	13,8%	2,1%	21,0%	3,5%	12,0%	1,2%	5,1%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,002													

Katılımcıların medeni durumlarına göre çalıştıkları sektörlerde farklılığın olduğu görülmektedir. Bekar olan katılımcıların büro ve mobilya mağazaları imalatı, inşaat, tekstil gibi düşük ücretli ve işgücü devir hızının daha yüksek olduğu sektörlerde daha fazla yer aldıklarını görmek mümkündür. Ayrıca saha araştırmamız esnasındaki gözlemlere dayalı olarak bu sektörlerde katılımcıların daha yoğun çalışma temposu ve uzun mesailerle çalıştıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 3.20. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Ücret Aralıkları

		Aylık düzenli iş geliriniz							Toplam	
		2324,70 TL altı	2324,70 TL-2800 TL arası	2801 TL-3300 TL arası	3301 TL-3800 TL arası	3801 TL-4300 TL arası	4301 TL-4800 TL arası	4801 TL ve üzeri		
Medeni durumunuz	Evli	Sayı	50	136	60	21	32	3	21	323
		Yüzde	15,5%	42,1%	18,6%	6,5%	9,9%	0,9%	6,5%	100,0%
	Bekar	Sayı	24	62	10	5	7	0	3	111
		Yüzde	21,6%	55,9%	9,0%	4,5%	6,3%	0,0%	2,7%	100,0%
Toplam		Sayı	74	198	70	26	39	3	24	434
		Yüzde	17,1%	45,6%	16,1%	6,0%	9,0%	0,7%	5,5%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,021										

Katılımcıların medeni durumlarına bağlı olarak aylık düzenli ücretleri arasında farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan gözlemler doğrultusunda bu durum, katılımcıların evli veya bekar olmalarından ziyade ağırlıklı olarak çalıştıkları sektörler ve işlerden kaynaklanmaktadır. Bekar katılımcılar evlilere göre nispeten daha düşük vasıflı iş ve mesleklerin olduğu sektörlerde çalışmaktadırlar. Bu açıdan medeni durumlarına göre çalışılan sektörler tablosuna bakmak, durumun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Sahadaki gözlemlerimize ve yapmış olduğumuz yüz yüze görüşmelere dayalı olarak çalışma izni olan GKS Suriyeliler ile işverenler arasında imzalanan iş sözleşmelerinde aile ve/veya çocuk yardımı gibi maddelere yer verilmediği belirlenmiştir. Yapılan sözleşmeler, Türkiye'deki küçük ve orta ölçekli işletmelerdeki yaygın olan sıradan iş sözleşmeleri niteliğinde olup kuşatılmış diğer konuları kapsamamaktadır.

Tablo 3.21. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayıları

			Hanede çalışan toplam kişi sayısı						Toplam	
			Sadece ben çalışıyorum	İki	Üç	Dört	Beş	Altı ve üzeri		
Medeni durumunuz	Evli	Sayı	252	57	9	5	0	0	323	
		Yüzde	78,0%	17,6%	2,8%	1,5%	0,0%	0,0%	100,0%	
	Bekar	Sayı	42	44	14	5	3	3	111	
		Yüzde	37,8%	39,6%	12,6%	4,5%	2,7%	2,7%	100,0%	
Toplam	Sayı	294	101	23	10	3	3	434		
	Yüzde	67,7%	23,3%	5,3%	2,3%	0,7%	0,7%	100,0%		
Ki-Kare p-değeri=,000										

Araştırmanın genel sonuçları dikkate alındığında, katılımcıların medeni durumlarına bağlı olarak hanede çalışan kişi sayısının farklılaştığı görülmektedir. Evli olduğunu belirten katılımcıların %78'i sadece kendilerinin çalıştığını belirtmektedir. Bu durum bekar olan katılımcılarda %37,8'dir. Bekar katılımcıların %39,6'sı hanede ikinci bir kişinin daha çalıştığını söylemektedir. Hanede çalışan diğer kişilerde kayıt dışı çalışmaya nadir

rastlanmıştır. Burada çalışma izni bilincinin diğer aile üyelerine sirayet ettiği ve kayıtlı çalışmanın teşvik edildiği net bir şekilde gözlemlenmiştir. Yapılan nitel görüşmelerde, çalışma izni olan kişilerin eş, dost ve akrabalarına çalışma izni almaları konusunda yoğun tavsiyelerde bulunarak bilgilendirme yaptıkları tespit edilmiştir. Kayıtlı çalışmanın yaygınlaşmasına yakın çevreden başladığına şahit olunmuştur.

“Abim sigorta istedi. 1.800 TL'ye çalışıyordu. Çalışma izni yok dediler. Zam da yapmadılar. Abim ayrılmak zorunda kaldı...” (V.H./20/E).

“Kaçak olarak hiç çalışmadım. Çalışma izinsiz hiç kimse çalışmamalı. Ama bazen insanlar kaçak çalışmak zorunda kalıyor...” (A.A./31/E).

“...Kimse seni kaçak çalışıyorsun diye suçlamaz, laf atmaz diyorum. Çalışma izni almaları için çok çalışıyorum...” (İ.S./35/E).

Bekar katılımcılarda hanede çalışan kişi sayısının 1 ve 2 (yaklaşık %80) kişi olmak üzere ağırlık kazanması, kalabalık aileye sahip olmalarının yanı sıra bekar evi olarak adlandırılan hanelerin varlığından kaynaklanmaktadır. Araştırmamız esnasında genellikle akraba olan birden fazla bekar kişilerin bir arada yaşadıkları haneler ile karşılaşmıştır. Bu kişilerin yaşlarının oldukça düşük olduğu göz önüne alındığında grafik daha anlaşılabilir olmaktadır.

Tablo 3.22. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Hanenin Aylık Ortalama Geliri

			Hanenin aylık ortalama geliri								Toplam	
			2324,70 TL altı	2324,70 TL-2800 TL arası	2801 TL- 3300 TL arası	3301 TL- 3800 TL arası	3801 TL- 4300 TL arası	4301 TL- 4800 TL arası	4801 TL- 5300 TL arası	5301 TL ve üzeri		
Medeni durumunuz	Evli	Sayı	45	103	56	19	26	17	13	44	323	
		Yüzde	13,9%	31,9%	17,3%	5,9%	8,0%	5,3%	4,0%	13,6%	100,0%	
	Bekar	Sayı	12	18	6	4	14	15	8	34	111	
		Yüzde	10,8%	16,2%	5,4%	3,6%	12,6%	13,5%	7,2%	30,6%	100,0%	
Toplam		Sayı	57	121	62	23	40	32	21	78	434	
		Yüzde	13,1%	27,9%	14,3%	5,3%	9,2%	7,4%	4,8%	18,0%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,000												

Katılımcıların medeni durumlarına bağlı olarak hanenin aylık ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Böylelikle, hanenin ortalama aylık geliri evli katılımcıların %31,9’unda 2.324,70 TL-2.800 TL arası iken; bekar olan katılımcıların %30,6’sında 5.301 TL ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tabloya bakıldığında bekar olan katılımcılar için aynı hanede birden çok kişinin çalışmasından dolayı hane gelirlerinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.23. *Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımları*

		Hangi sektörde çalışıyorsunuz?											Toplam
		Bür	Teks	İnş	Gıd	Eğ	MMM	İle	Sağ	DVSTK	Hiz		
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	Sayı	6	2	0	4	0	3	0	1	0	0	16
		Yüzde	37,5%	12,5%	0,0%	25,0%	0,0%	18,8%	0,0%	6,3%	0,0%	0,0%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	0	4	0	0	0	3	0	0	0	0	7
		Yüzde	0,0%	57,1%	0,0%	0,0%	0,0%	42,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	25	5	17	11	0	10	1	0	1	3	73
		Yüzde	34,2%	6,8%	23,3%	15,1%	0,0%	13,7%	1,4%	0,0%	1,4%	4,1%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	28	10	17	21	0	18	2	1	0	3	100
		Yüzde	28,0%	10,0%	17,0%	21,0%	0,0%	18,0%	2,0%	1,0%	0,0%	3,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	23	9	17	15	1	30	5	12	1	8	121
		Yüzde	19,0%	7,4%	14,0%	12,4%	0,8%	24,8%	4,1%	9,9%	0,8%	6,6%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	10	1	6	7	7	27	6	29	2	8	103
		Yüzde	9,7%	1,0%	5,8%	6,8%	6,8%	26,2%	5,8%	28,2%	1,9%	7,8%	100,0%
Toplam	Lisansüstü mezunu	Sayı	0	0	0	2	1	0	1	9	1	0	14
		Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	14,3%	7,1%	0,0%	7,1%	64,3%	7,1%	0,0%	100,0%
Toplam		Sayı	92	31	57	60	9	91	15	52	5	22	434
		Yüzde	21,2%	7,1%	13,1%	13,8%	2,1%	21,0%	3,5%	12,0%	1,2%	5,1%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000													

Araştırmamızdaki diğer bir demografik değişken olan eğitim durumlarına bağlı olarak katılımcıların bazı önermelere farklı yanıtlar verdikleri görülmüştür. Bunlardan biri katılımcıların eğitim durumlarına göre çalıştıkları sektörün farklılık göstermesidir. Eğitimsiz olarak adlandırdığımız okur yazar olmayan, okur-yazar ve ilkokul mezunlarının ağırlık kazandığı sektörler gıda, büro ve mobilya mağazaları imalatı ve tekstil sektörleridir. Orta eğitilmiş olan ortaöğretim ve lise mezunlarının ise büro ve mobilya mağazaları imalatı, gıda ve metal malzeme ve makine üretimi sektörlerinde ağırlık kazandıkları görülmektedir. Eğitilmiş olarak ifade ettiğimiz üniversite ve lisansüstü eğitim mezunlarının ise daha çok sağlık ve metal malzeme ve makine üretimi sektörlerinde yoğunlaştıkları söylenebilir. Eğitim durumlarına göre katılımcıların ağırlıklı olarak çalıştıkları sektörleri aşağıdaki şekilde görmek mümkündür.

Şekil 3.1. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Ağırlıklı Olarak Çalıştıkları Sektörler

Yukarıdaki şekil incelendiğinde farklı eğitim seviyesine sahip olan katılımcıların bazı sektörlerde kesişim gösterdiği görülmektedir. Eğitimsiz olarak değerlendirdiğimiz katılımcılar ile orta eğitilmişlerin büro ve mobilya mağazaları imalatı ve gıda sektörlerinde ortak olarak çalıştıkları görülmektedir. Benzer bir diğer kesişim ise orta eğitilmiş ve eğitilmiş olan katılımcılar arasında metal malzeme ve makine üretimi sektöründe gerçekleştiği dikkat çekmektedir. Diğer yandan eğitimsiz (tekstil) ve eğitilmiş olan katılımcıların (sağlık) çalıştıkları sektörlerde herhangi bir kesişimin olmadığı tespit edilmiştir.

Ayrıca eğitim seviyelerine bağlı olarak çalışılan sektörlerde değişim söz konusudur. Ağırlıklı çalışılan sektörlerde benzerlik olduğu gibi ayrışmadan da bahsetmek mümkündür. Bu bakımdan, eğitimsiz olan katılımcılar ağırlıklı olarak tekstil sektöründe çalışırken; eğitilmiş katılımcılar sağlık sektöründe çalışmaktadır. Yukarıdaki şekilden hareketle katılımcıların eğitim seviyelerine bağlı olarak çalıştıkları sektörler arasında anlamlı bir ilişki vardır. Katılımcıların sahip oldukları eğitim seviyelerine uygun işlere erişebilme noktasında engel ile karşılaşmadıklarını söylemek mümkündür.

Eğitim durumlarına bağlı olarak bir kısım katılımcının çalışmaya uygun olup; nitelikleri gereği farklı sektörde çalışmak istemelerine rağmen birtakım yasal imkansızlıklardan kaynaklı farklı iş ve mesleklerde çalıştıkları gözlemlenmiştir. Özellikle üniversite mezunlarının gerek diplomalarını Suriye’deki ilgili kurumlardan elde edememeleri gerekse Türkiye’deki denklik sorunları ile karşılaşmaları arzu ettikleri alanlarda çalışabilmelerini engellemektedir. Bu yüzden eğitim durumlarına bağlı olarak kesişen alanların varlığından bahsetmek mümkündür. Diploma ve denklik sorunlarına değinen katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Ziraat odasına ve bazı hayvan çiftliklerine başvurum. Bana iki şart söylediler. T.C. vatandaşı veya diploma denkliğin olacak dediler. 2018 yılında vatandaşlığa başvurum. Aynı yıl diploma denkliği için YÖK’e başvurum. YÖK’e evrakları teslim ettim. Halen cevap bekliyorum. Türkiye’de diploma denkliğim veya vatandaşlığım olmaksızın veteriner olarak çalışamam. Mesleğimi yapmayı çok istiyorum...” (N.S./34/E).

“Benim diploma yok Avrupa’ya gitsem mesleğimi yapamam. Türkiye’de yaşamak istiyorum...” (A.Ş./24/E).

“Diplomamın aslını getirmedi. Fotokopisini getirdim. Kabul etmediler...” (A.A./29/E).

Tablo 3.24. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Ücret Aralıkları

			Aylık düzenli iş geliriniz						Toplam	
			2324,70 TL altı	2324,70 TL-2800 TL arası	2801 TL-3300 TL arası	3301 TL-3800 TL arası	3801 TL-4300 TL arası	4301 TL-4800 TL arası		4801 TL ve üzeri
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	2	10	3	0	1	0	0	16
		Yüzde	12,5%	62,5%	18,8%	0,0%	6,3%	0,0%	0,0%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	2	4	1	0	0	0	0	7
		Yüzde	28,6%	57,1%	14,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	14	48	7	2	1	1	0	73
		Yüzde	19,2%	65,8%	9,6%	2,7%	1,4%	1,4%	0,0%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	12	56	22	5	4	0	1	100
		Yüzde	12,0%	56,0%	22,0%	5,0%	4,0%	0,0%	1,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	28	50	22	8	10	0	3	121
		Yüzde	23,1%	41,3%	18,2%	6,6%	8,3%	0,0%	2,5%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	16	29	13	11	22	2	10	103
		Yüzde	15,5%	28,2%	12,6%	10,7%	21,4%	1,9%	9,7%	100,0%
Lisansüstü mezunu	Sayı	0	1	2	0	1	0	10	14	
	Yüzde	0,0%	7,1%	14,3%	0,0%	7,1%	0,0%	71,4%	100,0%	
Toplam	Sayı	74	198	70	26	39	3	24	434	
	Yüzde	17,1%	45,6%	16,1%	6,0%	9,0%	0,7%	5,5%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,000										

Ki-Kare p-değeri=,000

Eğitim seviyelerine bağlı olarak katılımcıların aylık düzenli ücretlerinin yükseldiği görülmektedir. Bu bakımdan özellikle “eğitimli” olan katılımcıların daha yüksek ücret seviyesinden çalıştıkları ifade edilebilir.

Tablo 3.25. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Çalıştıkları Sektör Dağılımları

		Hangi sektörde çalışıyorsunuz?										Toplam
		Bür	Teks	İnş	Gıd	Eğ	MMM	İle	Sağ	DVSTK	Hiz	
2324,70 TL altı	Sayı	21	9	11	6	4	13	2	2	1	5	74
	Yüzde	28,4%	12,2%	14,9%	8,1%	5,4%	17,6%	2,7%	2,7%	1,4%	6,8%	100,0%
2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	59	16	34	22	1	42	11	5	1	7	198
	Yüzde	29,8%	8,1%	17,2%	11,1%	0,5%	21,2%	5,6%	2,5%	0,5%	3,5%	100,0%
2801 TL-3300 TL arası	Sayı	9	6	6	13	3	21	0	7	1	4	70
	Yüzde	12,9%	8,6%	8,6%	18,6%	4,3%	30,0%	0,0%	10,0%	1,4%	5,7%	100,0%
3301 TL-3800 TL arası	Sayı	3	0	1	8	1	6	0	4	0	3	26
	Yüzde	11,5%	0,0%	3,8%	30,8%	3,8%	23,1%	0,0%	15,4%	0,0%	11,5%	100,0%
3801 TL-4300 TL arası	Sayı	0	0	3	8	0	5	0	21	1	1	39
	Yüzde	0,0%	0,0%	7,7%	20,5%	0,0%	12,8%	0,0%	53,8%	2,6%	2,6%	100,0%
4301 TL-4800 TL arası	Sayı	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	3
	Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	0,0%	33,3%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	100,0%
4801 TL ve üzeri	Sayı	0	0	2	2	0	3	2	12	1	2	24
	Yüzde	0,0%	0,0%	8,3%	8,3%	0,0%	12,5%	8,3%	50,0%	4,2%	8,3%	100,0%
Toplam	Sayı	92	31	57	60	9	91	15	52	5	22	434
	Yüzde	21,2%	7,1%	13,1%	13,8%	2,1%	21,0%	3,5%	12,0%	1,2%	5,1%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000												

Araştırma kapsamında katılımcıların ücretleri ile çalıştıkları sektörler birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Böylelikle hangi ücret aralığının hangi sektörde öne çıktığı görülmektedir. Bu bakımdan asgari ücret seviyesinde çalışanların en yoğun olduğu sektör, büro ve mobilya mağazaları imalatı sektörüdür. Bu sektördeki katılımcıların neredeyse tamamının 2.800 TL altında ücret aldığı görülmektedir. Sahadaki araştırmamız esnasında çalışma izninin olmasına bağlı olarak ödenmesi gereken en alt ücret olan asgari ücretin yer yer altında ücret alan katılımcılar ile karşılaşmıştır. Ne yazık ki bu durum büro ve mobilya mağazaları imalatı sektöründe öne çıkmaktadır. Ayrıca bu sektörde istihdamın özellikle Siteler bölgesinde gerçekleştiğini ve kayıt dışı çalışma ile sık sık karşılaşıldığını söylemek mümkündür. Diğer yandan ücret ortalamasının en düşük olduğu sektör yine büro ve mobilya mağazaları imalatı sektörüdür.

Ücret ortalaması bakımından ikinci sırada yer alan metal malzeme ve makine üretimi sektöründe ise ücretlerin görece daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu sektörde ücretlerin özellikle 2.801 TL-3.800 TL arasında değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Metal

malzeme ve makine üretimi kapsamında araştırmanın yürütüldüğü işyerlerinde genellikle ağır ve tehlikeli işlerin olduğu dikkat çekmiştir. Ayrıca bu sektörde tecrübe ve nitelik isteyen birtakım işlerle karşılaşıldığı söylenebilir. Dolayısıyla ücret aralıklarının bu şekilde oluştuğu ifade edilebilir.

3.301 TL-3.800 TL arası ücret alan katılımcıların bir kısmının gıda sektöründe çalıştıkları görülmektedir. Saha araştırmamız esnasında ücret düzeylerinin görece yüksek olan gıda sektöründe çalışanların çoğunlukla “fırın ustası” olarak çalıştıkları gözlemlenmiştir.

3.801 TL ve üzeri ücret alanların ise daha çok sağlık sektöründe çalışan “hemşire” ve “doktor” olarak görev yapan katılımcılar olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.26. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Çocuk Sayıları

			Çocuk sayınız						Toplam	
			Yok	Bir	İki	Üç	Dört	Beş ve üzeri		
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	27	8	17	12	5	5	74	
		Yüzde	36,5%	10,8%	23,0%	16,2%	6,8%	6,8%	100,0%	
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	87	32	42	17	11	9	198	
		Yüzde	43,9%	16,2%	21,2%	8,6%	5,6%	4,5%	100,0%	
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	14	13	14	12	12	5	70	
		Yüzde	20,0%	18,6%	20,0%	17,1%	17,1%	7,1%	100,0%	
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	4	7	7	6	1	1	26	
		Yüzde	15,4%	26,9%	26,9%	23,1%	3,8%	3,8%	100,0%	
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	10	3	11	9	2	4	39	
		Yüzde	25,6%	7,7%	28,2%	23,1%	5,1%	10,3%	100,0%	
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	1	0	1	0	1	0	3	
		Yüzde	33,3%	0,0%	33,3%	0,0%	33,3%	0,0%	100,0%	
	4801 TL ve üzeri	Sayı	7	2	3	6	5	1	24	
		Yüzde	29,2%	8,3%	12,5%	25,0%	20,8%	4,2%	100,0%	
Toplam	Sayı	150	65	95	62	37	25	434		
	Yüzde	34,6%	15,0%	21,9%	14,3%	8,5%	5,8%	100,0%		
Ki-Kare p-değeri=,008										

Katılımcıların ücret düzeyleri ile sahip oldukları çocuk sayıları birlikte değerlendirilmiştir. Bu bakımdan 2.800 TL ve altı ücret alan katılımcıların yaklaşık olarak %40'ının çocuğu yoktur. Bu aralıkta yer alanların önemli bir kısmının bekar olduğu göz önüne alındığında sonuç daha anlaşılabilir olmaktadır.

Yüksek ücret düzeyine sahip olan katılımcılara bakıldığında ise artan ücrete bağlı olarak çocuk sayılarında önemli bir artış görülmemektedir. Çocuk sayılarının 2-3 çocuk şeklinde ağırlık kazandığını söylemek mümkündür.

Katılımcıların tamamı birlikte değerlendirildiğinde, sahip olunan çocuk sayısındaki ortalamanın 2,29 olduğu belirlenmiştir. Hesaplamada bekar olan 111 katılımcı çıkarıldıktan sonra geriye kalan evli katılımcılar arasındaki oran ise 1,65’dir. Dolayısıyla çalışma izni olan GKS Suriyeli işçilerin sahip oldukları çocuk sayısının az olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.27. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Hanenin Aylık Ortalama Geliri

		Hanenin aylık ortalama geliri								Toplam	
		2324,70 TL altı	2324,70 TL-2800 TL arası	2801 TL-3300 TL arası	3301 TL-3800 TL arası	3801 TL-4300 TL arası	4301 TL-4800 TL arası	4801 TL-5300 TL arası	5301 TL ve üzeri		
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	57	0	3	1	5	3	0	5	74
		Yüzde	77,0%	0,0%	4,1%	1,4%	6,8%	4,1%	0,0%	6,8%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	0	121	1	2	9	24	12	29	198
		Yüzde	0,0%	61,1%	0,5%	1,0%	4,5%	12,1%	6,1%	14,6%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	0	0	57	1	0	3	2	7	70
		Yüzde	0,0%	0,0%	81,4%	1,4%	0,0%	4,3%	2,9%	10,0%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	0	0	1	19	0	0	0	6	26
		Yüzde	0,0%	0,0%	3,8%	73,1%	0,0%	0,0%	0,0%	23,1%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	0	0	0	0	26	0	3	10	39
		Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	66,7%	0,0%	7,7%	25,6%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	0	0	0	0	0	2	0	1	3
		Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	66,7%	0,0%	33,3%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	0	0	0	0	0	0	4	20	24
		Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	83,3%	100,0%
Toplam		Sayı	57	121	62	23	40	32	21	78	434
		Yüzde	13,1%	27,9%	14,3%	5,3%	9,2%	7,4%	4,8%	18,0%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000											

Araştırma genel sonuçlarından hareketle ücret düzeylerine göre hanenin aylık ortalama gelirleri birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Hanede çalışan kişi sayılarına bağlı olarak aynı hanede birden çok kişinin çalışmasından dolayı hane gelirlerinin yükseldiğini söylemek mümkündür. Fakat grafikte hanelerin ortalama aylık gelirlerini büyük ölçüde, “sadece ben çalışıyorum” şeklinde yanıt veren katılımcıların belirlediğini söylemek mümkündür. İkinci veya üçüncü bir kişinin çalıştığı haneler olmakla birlikte bu durum yaygın bir tabloyu ifade etmemektedir.

Araştırma neticesinde GKS Suriyelilerin hanelerinde çalışan kişi sayılarının ortalamasına bakıldığında ise 1,47 kişi olduğu tespit edilmiştir.

Asgari ücret altında çalışan kişilerin gerek eğitim gerekse nitelik bakımından düşük vasıflı olduğu göz önüne alındığında hanenin aylık ortalama gelirlerin de bu seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıdaki tabloya bakıldığında, asgari ücret altındaki ücret seviyesinde çalışan katılımcıların %77'sinin hane gelirlerinin de aynı seviyede olduğu sonucunu görmekteyiz. Buradan hareketle belirli bir kısım katılımcının ekonomik dar bir alanda sıkışıp kaldıklarını söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan toplam katılımcıların %73,7'sinin (320 kişi) hane büyüklüğü 4 kişi ve üzerindeki katılımcılardan oluşmaktadır. Ankette belirlenen en yüksek aylık hane geliri düzeyi 5.301 TL ve üzeridir. Bu düzeyin üzerinde aylık hane geliri olanların tümünün yoksulluk düzeyinin üstünde gelir elde ettikleri varsayılsa dahi 4 ve daha üstü kişiden oluşan hanelerin 81,9'u (262 kişi) yoksulluk sınırının altında gelir elde etmektedir. Örneklemen geneli açısından düşünülürse katılımcıların %61,4'ü mutlak yoksulluğun geçerli olduğu koşullarda yaşamaktadır.

Tablo 3.28. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre İş Arama Kanalları

		İş arama kanalları								Toplam
		Şahsen başvuru	Basın, sosyal medya ve internet yoluyla	Şirketten teklif geldi	Akrabalarım ve hemşerilerim aracılığıyla	Arkadaşlarım aracılığıyla	İŞKUR aracılığıyla	Özel istihdam bürosu (United Works)		
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	31	3	1	12	24	3	0	74
		Yüzde	41,9%	4,1%	1,4%	16,2%	32,4%	4,1%	0,0%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	56	4	7	43	85	2	1	198
		Yüzde	28,3%	2,0%	3,5%	21,7%	42,9%	1,0%	0,5%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	24	3	0	8	32	3	0	70
		Yüzde	34,3%	4,3%	0,0%	11,4%	45,7%	4,3%	0,0%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	10	2	1	7	6	0	0	26
		Yüzde	38,5%	7,7%	3,8%	26,9%	23,1%	0,0%	0,0%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	7	8	0	6	18	0	0	39
		Yüzde	17,9%	20,5%	0,0%	15,4%	46,2%	0,0%	0,0%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	1	0	0	2	0	0	0	3
		Yüzde	33,3%	0,0%	0,0%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	10	7	1	3	3	0	0	24
		Yüzde	41,7%	29,2%	4,2%	12,5%	12,5%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam		Sayı	139	27	10	81	168	8	1	434
		Yüzde	32,0%	6,2%	2,3%	18,7%	38,7%	1,8%	0,2%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000										

Düşük ücret seviyesine sahip olan katılımcıların iş arama kanallarına bakıldığında “arkadaşlarım aracılığıyla” ve “şahsen başvuru” yöntemlerini daha yoğun olarak kullandıkları görülmektedir. Ücret seviyesi yükseldikçe iş arama kanallarındaki tercih daha

çok “şahsen başvuru” olarak dikkat çekmektedir. Bu açıdan katılımcıların iş arama konusunda, sahip oldukları eğitim ve niteliklerine bağlı olarak daha bireysel hareket ettikleri söylenebilir.

Tablo 3.29. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayıları

			Hanede çalışan toplam kişi sayısı						Toplam
			Sadece ben çalışıyorum	İki	Üç	Dört	Beş	Altı ve üzeri	
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	58	28	5	0	0	1	92
		Yüzde	63,0%	30,4%	5,4%	0,0%	0,0%	1,1%	100,0%
	Tekstil	Sayı	23	7	1	0	0	0	31
		Yüzde	74,2%	22,6%	3,2%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	İnşaat	Sayı	35	13	2	2	3	2	57
		Yüzde	61,4%	22,8%	3,5%	3,5%	5,3%	3,5%	100,0%
	Gıda	Sayı	43	10	7	0	0	0	60
		Yüzde	71,7%	16,7%	11,7%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Eğitim	Sayı	8	1	0	0	0	0	9
		Yüzde	88,9%	11,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	66	16	3	6	0	0	91
		Yüzde	72,5%	17,6%	3,3%	6,6%	0,0%	0,0%	100,0%
	İletişim	Sayı	6	8	0	1	0	0	15
		Yüzde	40,0%	53,3%	0,0%	6,7%	0,0%	0,0%	100,0%
	Sağlık	Sayı	32	16	3	1	0	0	52
		Yüzde	61,5%	30,8%	5,8%	1,9%	0,0%	0,0%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	4	1	0	0	0	0	5
		Yüzde	80,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	19	1	2	0	0	0	22
		Yüzde	86,4%	4,5%	9,1%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	294	101	23	10	3	3	434	
	Yüzde	67,7%	23,3%	5,3%	2,3%	0,7%	0,7%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,008									

Sektörlere bağlı olarak hanede çalışan kişi sayılarının farklılaştığını söylemek mümkündür. Bu durum öncelikle sektördeki ortalama ücretler ile ilgili olmakla birlikte sosyo-kültürel farklılıklardan da kaynaklanabilmektedir.

Özellikle büro ve mobilya mağazaları imalatı, hizmet, gıda ve metal malzeme ve makine üretimi sektörlerinde çalışanların neredeyse tamamı erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu sektörlerde çalışan evli katılımcıların eşlerinin genelinin hiçbir şekilde çalışmadıkları gözlemlenmiştir. Saha araştırmamızdaki nitel görüşmelerde katılımcılara yöneltilen sorulardan biri olan Suriyeli kadınların neden daha az çalıştıkları sorusuna katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar, burada açıklayıcı olması bakımından önem arz etmektedir. Bu bakımdan katılımcıların büyük bir kesiminin eşlerinin daha çok ev işlerini ve

çocuk bakımını üstlenmesi gerektiğini ve sahip oldukları kültürel özellikler ve adetlerinde kadınların çalışmasına sıcak bakılmadığını söyledikleri görülmüştür.

İncelemiş olduğumuz bu tabloda katılımcıların sahip oldukları eğitim seviyesine ek olarak katılımcıların eşlerinin mesleki ve kişisel özelliklerinin de önem arz ettiğini söylemek mümkündür. Sağlık sektöründe çalışanların önemli bir kesiminin eşlerinin de aynı sektörde çalıştığı görülmüştür. Ayrıca sağlık sektöründe çalışan kadın katılımcıların eşlerinin büyük ölçüde çalıştığı gözlemlenmiştir. Sağlık sektöründe çalışan kadın katılımcıların sayılarının görece fazla olması bu sektörde hanede birden çok kişinin çalıştığının anlaşılması açısından önemlidir. Buna benzer durumun iletişim sektöründe çalışanlar için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların sahip oldukları eğitim seviyesinin yüksek olması hanede çalışan kişi sayısında farklılığın oluşmasını etkilemektedir.

Araştırma kapsamında yapılan nitel görüşmelerde erkek katılımcılar, kadınların evli olmalarından kaynaklı çocuk bakımı, temizlik ve yemek gibi ev işlerinden dolayı daha az çalışma imkanlarının olduğunu açıkça ifade etmektedir. Ayrıca katılımcılar sahip oldukları kültür, örf ve adetlerden dolayı Suriyeli kadınların daha az çalıştıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Bizim adet böyle. Kadın evde oturuyor. Ev işleri, yemek, çocuk bakımı, temizlik gibi işleri kadınların yapmasını bekleriz. Ayrıca erkeklerin yanında çalışması günahdır...” (M.E./25/E).

“Bizde kadınların çalışması çok ayıp. Bizde adet böyle. Kadının evde olması lazım. Biz böyle terbiye olduk. Çocuk ve ev işlerini yapması gerekir...” (M.Y./30/E).

“Suriyeli kadınlar çalışmazlar. Bizde bir atasözü var "Kadınlar evde kalır". Bizde adet böyle. Kocasını çalışıyor ve maaş yetiyorsa kadının çalışmasına gerek yok. Eğitimli olanlar çalışabilir...” (A.H.K./29/E).

Tablo 3.30. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Hanenin Aylık Ortalama Geliri

			Hanenin aylık ortalama geliri								Toplam
			2324,70 TL altı	2324,70 TL- 2800 TL arası	2801 TL- 3300 TL arası	3301 TL- 3800 TL arası	3801 TL- 4300 TL arası	4301 TL- 4800 TL arası	4801 TL- 5300 TL arası	5301 TL ve üzeri	
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	14	35	8	4	9	8	4	10	92
		Yüzde	15,2%	38,0%	8,7%	4,3%	9,8%	8,7%	4,3%	10,9%	100,0%
	Tekstil	Sayı	8	9	6	1	0	5	1	1	31
		Yüzde	25,8%	29,0%	19,4%	3,2%	0,0%	16,1%	3,2%	3,2%	100,0%
	İnşaat	Sayı	5	20	7	1	5	4	3	12	57
		Yüzde	8,8%	35,1%	12,3%	1,8%	8,8%	7,0%	5,3%	21,1%	100,0%
	Gıda	Sayı	6	13	10	8	5	5	2	11	60
		Yüzde	10,0%	21,7%	16,7%	13,3%	8,3%	8,3%	3,3%	18,3%	100,0%
	Eğitim	Sayı	4	0	3	1	0	0	1	0	9
		Yüzde	44,4%	0,0%	33,3%	11,1%	0,0%	0,0%	11,1%	0,0%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	10	30	18	4	5	4	3	17	91
		Yüzde	11,0%	33,0%	19,8%	4,4%	5,5%	4,4%	3,3%	18,7%	100,0%
	İletişim	Sayı	2	4	1	0	1	2	1	4	15
		Yüzde	13,3%	26,7%	6,7%	0,0%	6,7%	13,3%	6,7%	26,7%	100,0%
	Sağlık	Sayı	2	2	5	2	14	4	6	17	52
		Yüzde	3,8%	3,8%	9,6%	3,8%	26,9%	7,7%	11,5%	32,7%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	1	1	1	0	0	0	0	2	5
		Yüzde	20,0%	20,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	5	7	3	2	1	0	0	4	22
		Yüzde	22,7%	31,8%	13,6%	9,1%	4,5%	0,0%	0,0%	18,2%	100,0%
Toplam		Sayı	57	121	62	23	40	32	21	78	434
		Yüzde	13,1%	27,9%	14,3%	5,3%	9,2%	7,4%	4,8%	18,0%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000											

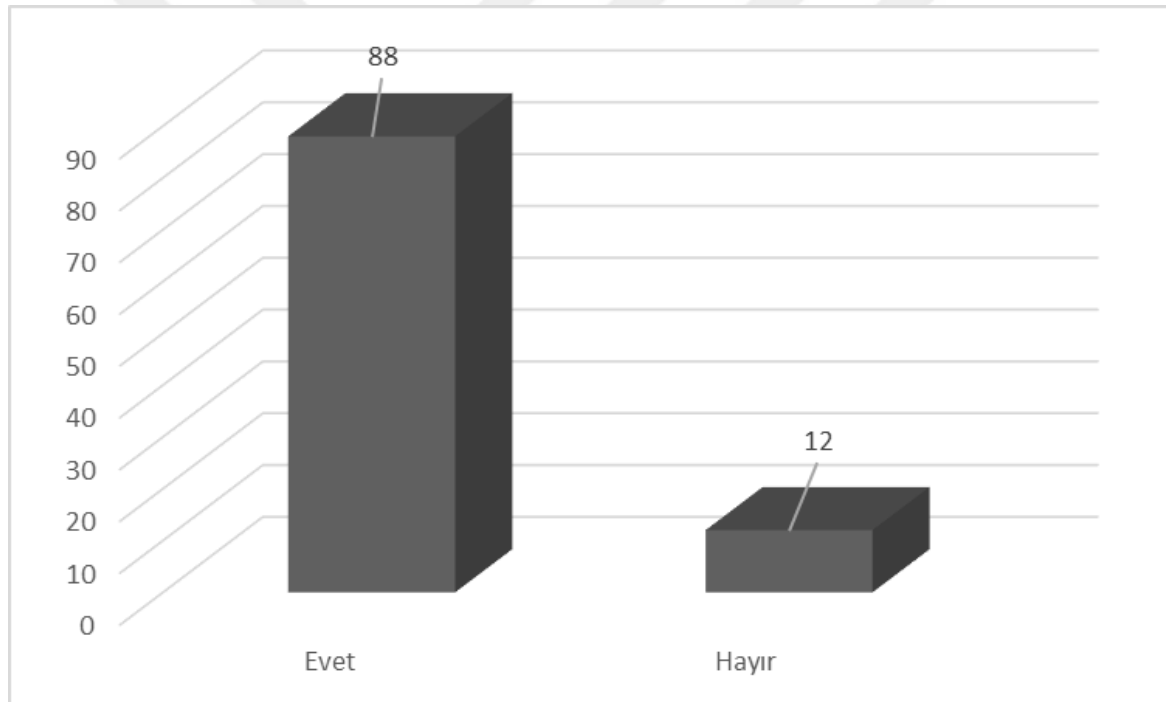
Araştırmada, birlikte değerlendirildiğinde anlamlı sonuçlara ulaşılan bir diğer alan ise katılımcıların çalıştıkları sektörler ile hanenin aylık ortalama geliri arasındaki ilişkidir.

Bir önceki tablo ile birlikte değerlendirildiğinde büro ve mobilya mağazaları imalatı sektöründe katılımcıların yaklaşık %40'ı hanelerinde birden çok kişinin çalıştığını belirtmelerine rağmen hanelerinin aylık ortalama gelirinin beklenen gelir seviyesine ulaşmadığı görülmektedir. Bu da aynı hane içerisinde çalışan diğer kişilerin aldıkları ücretlerin değişkenlik gösterdiğini ve katılımcıların ücretleri kadar olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca katılımcıların bazılarının Suriye’de yaşayan aile ve akrabalarına sürekli yaptıkları aylık nakdi destekler, hane gelirlerinin düşük olmasına yol açmaktadır.

Hanenin aylık ortalama geliri sonuçları inşaat sektöründe farklılık göstermekte ve katılımcıların hanelerinin aylık ortalama gelirlerinin 5.301 TL ve üzerinde ağırlık kazandığı görülmektedir. Benzer durum gıda ve inşaat sektörü için de geçerlidir.

Fakat genel olarak değerlendirildiğinde aynı hanede birden çok kişinin çalışması halinde ortalama gelirlerin 5.301 TL ve üzeri ücret seviyelerine eriştiğini söylemek mümkündür.

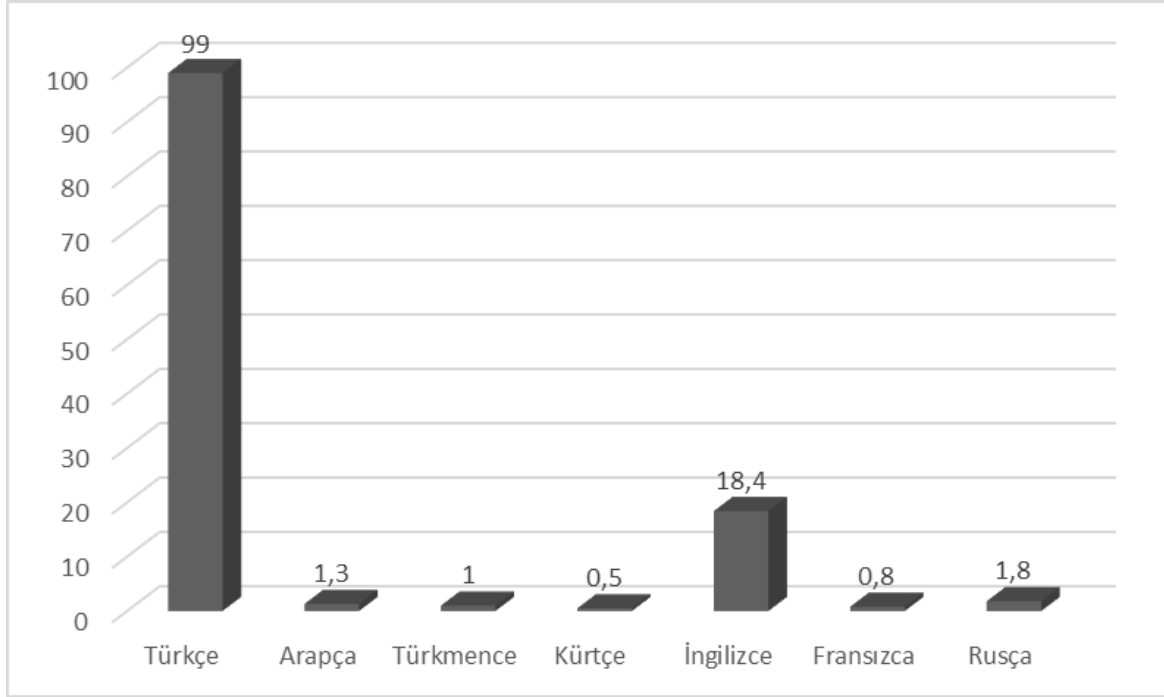
Katılımcıların genel demografik bilgilerinin yanı sıra Türkçe dil yetenekleri; Türkiye’de ve Ankara’da bulunma süreleri; çalışma hayatı tecrübeleri; hanede büyüklükleri ve hane gelirleri; iş arama süre ve kanalları gibi ölçülen birtakım bilgilerin yer aldığı bu kısımdaki frekans sonuçları şu şekildedir.

Grafik 3.14. Katılımcıların Yabancı Dil Bilme Durumlarına Göre Dağılımı

Katılımcılara yöneltilen sorulardan bir diğeri ise yabancı dil bilip bilmedikleridir. Bu bakımdan katılımcıların %88’i yabancı dil bildiğini ifade etmekte ve arda kalan %12 ise anadillerinin²⁸ dışında herhangi bir yabancı dil bilmediklerini belirtmektedir.

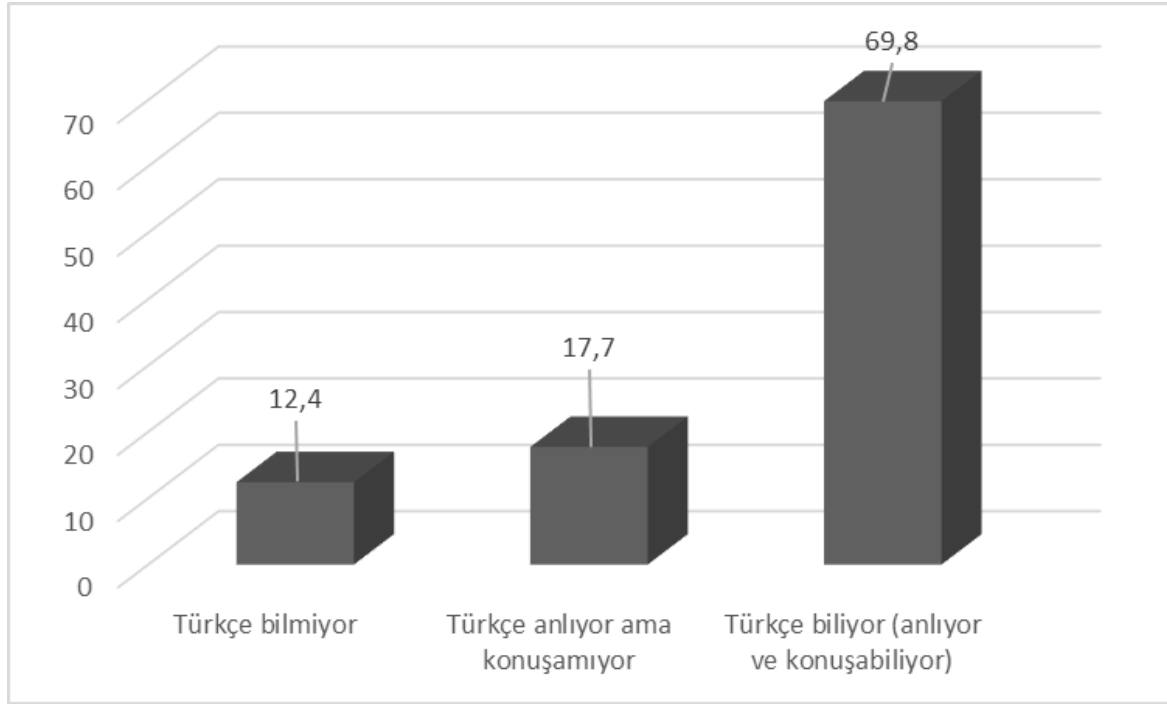
²⁸ Saha araştırmamız esnasındaki katılımcıların Arap, Türkmen ve Kürt olmak üzere üç farklı etnik yapıya mensup oldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla Arapça, Türkmence ve Kürtçe dilleri katılımcılara yabancı dil seçeneği olarak sunulmuştur.

Grafik 3.15. Katılımcıların Bildikleri Yabancı Dillere Göre Dağılımları

Görüşmeler kapsamında yabancı dil bildiğini belirten katılımcılara bildikleri yabancı diller sorulmuş ve görüşülen katılımcıların %80,6'sının Türkçe, %15'inin İngilizce, %1,5'i Rusça, %0,6'sı Fransızca bildiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Diğer yandan %1,1'i Arapça, %0,9'u Türkmençe ve %0,4'ü ise Kürtçe bildiğini belirtmektedir. Suriye'deki etnik yapı genellikle Arap, Türk ve Kürt kökene sahip vatandaşların oluşturduğu yelpazeyi ifade etmektedir. Bu bakımdan Arapça, Türkmençe ve Kürtçe anadil olabildiği gibi aynı zamanda yabancı dil de olabilmektedir.

Araştırma esnasında bir işletmede Türkçe bilmeyen bir Suriyelinin tek olarak çalıştırılmadığı dikkat çekmektedir. Türkçe bilgisi olmayan Suriyelinin çalıştığı işletmede en az bir tane Türkçe bilen Suriyelinin çalıştırıldığı görülmektedir. Bu açıdan iletişim kurabilecek başka bir Suriyeli çalışanın olduğu göz önüne alındığında araştırma esnasında herhangi bir iletişim sorunu yaşanmamıştır. Aynı zamanda işyerinde de yabancı dil bilmeyen kişinin diğer Suriyeli işçi dolayısıyla sorun yaşamadığı gözlenmiştir. Ayrıca katılımcılara sunduğumuz Arapça anket formu, Türkçe dil yeterliliği düşük olanlar için kolaylık sağlamıştır.

Grafik 3.16. Katılımcıların Türkçe Dil Yeterliliklerine Göre Dağılımı

Katılımcıların yabancı dil bilgilerinden hareketle Türkçe dil bilgisi yeterliliği ölçülmek istenmiştir. Türkçeyi hem anlayan hem de konuşabilenlerin oranı %69,8, Türkçeyi anlayan fakat konuşamayanların oranı %17,7 iken Türkçe bilmediğini ifade eden katılımcıların oranı ise %12,4'tür. Çalışma izni olan GKS Suriyeliler arasında Türkçe dil yeterliliklerinin yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin yaş ortalamalarının nispeten düşük olması ve Suriye göçünün üzerinden yaklaşık 10 yıl geçmesi göz önüne alındığında Türkçe öğrenme yeteneklerinin bu oranı yükselttiği sonucuna ulaşılabilir.

Araştırma esnasındaki gözlemler ve nitel görüşmeler de göstermektedir ki başta üniversite bünyesindeki Türkçe eğitim merkezleri ve MEB'e bağlı olan halk eğitim merkezlerinin Türkiye'ye gelen Suriyelilerin Türkçe öğrenmesinde önemli katkıları olmuştur. Buna ek olarak; özel kurslar ve internet üzerinden erişebilecekleri ücretsiz Türkçe dil eğitimi videolarının da büyük katkı sağladığı ifade edilmektedir. Ayrıca katılımcılar Türkiye'ye ilk geldikleri zaman diliminde Türkçe bilmediklerini, çalışmak ve hayatlarını kurabilmek için Türkçeyi öğrenmek zorunda olduklarını açıkça ifade etmektedirler.

Sahada yapılan yüz yüze nitel görüşmelerde Türkiye'ye geldiklerinde kendilerine yaşadıkları en büyük zorluğun ne olduğu ve bu zorlukları nasıl aştıkları sorulmuştur. Katılımcıların bu sorumuza genel itibariyle "Türkçe bilmemek" yanıtını verdikleri

görülmüştür. Katılımcıların iş bulup çalışmak, ev kiralamak, gitmek istediği yerlere ulaşabilmek için dil sorununa vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu gibi sorunların çözümü için yoğun olarak Türkçe öğrenme ihtiyacı hissettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar göz önüne alındığında ekonomik ve toplumsal uyumun sağlanmasında dil yeteneğinin önemi açıkça görülmektedir.

- Katılımcıların tamamının Türkiye'ye geldikleri ilk süre zarfında Türkçe bilmedikleri gözlemlenmiştir. Türkçe dil öğrenmenin gereklilikleri farklılaşsa da ana önceliğin anlaşmak ve iş bulmak gibi temel davranışlarda yoğunlaştığı görülmüştür. Katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Türkçe bilmediğim için anlaşmam çok zor oluyordu. Ayrıca mekanları bilmiyordum. Çok kayboldum (gülüyor)...” (Z.K./19/E).

“Dil bilmemek sorundu. Dil yoksa hiçbir şey yok...” (K.F./24/E).

“Türkçe bilmek en zor olandı. İlk altı ay çok zor geçti. İş yok, para yok...” (H.A./28/E).

“Dil bilmemek zordu. Dil öğrendikten sonra gerisi kolay oldu...” (E.D./24/E).

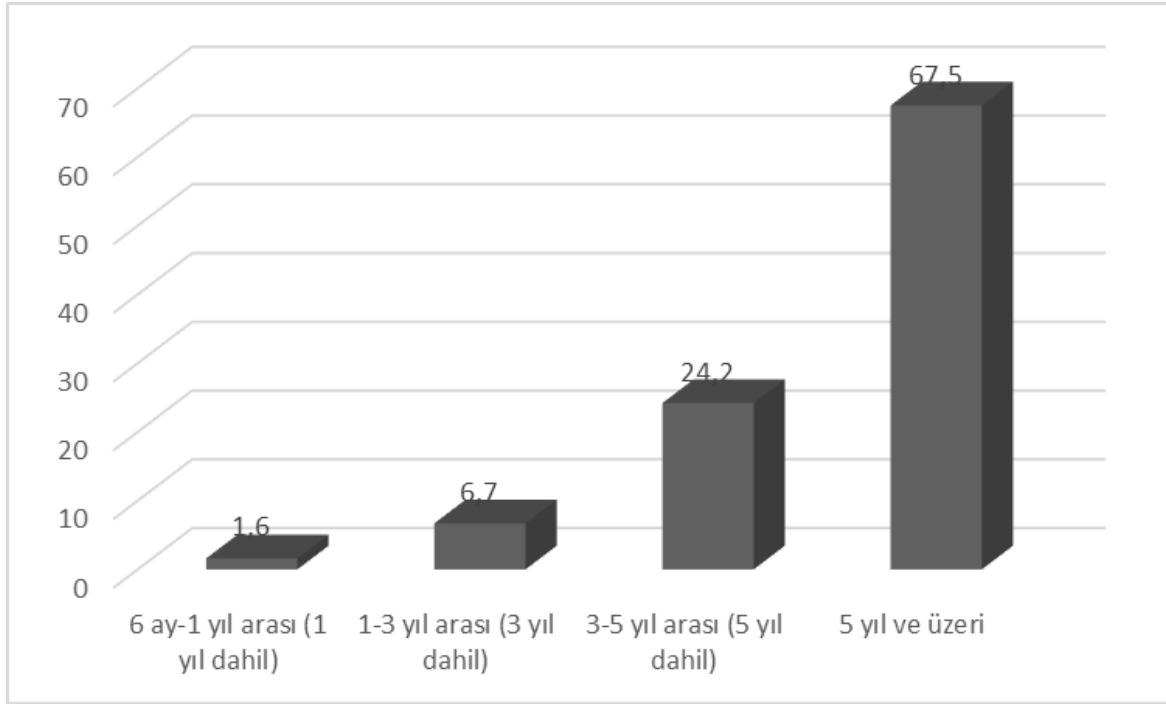
- Katılımcılara yıllar içerisinde çok farklı yöntem ve imkanlar üzerinden dil öğrenme, eğitimler ve destek programları geliştirilse de bazı katılımcıların kendi imkanları doğrultusunda dil öğrendikleri gözlenmiştir. Katılımcılar dil öğrenme biçimlerini şu şekilde anlatmaktadır:

“Ben Türkiye'ye geldiğimde ilk olarak Siirt'e gittim. 2 yıl orada çalıştım. Dil kursu için Ankara'ya geldim. Ankara'ya dil öğrenmek için geldim. Önce *** kursunda Türkçe eğitim aldım. Sonra *** Tömer'den Türkçe eğitim aldım. Çalışıp para kazanabilmek için Türkçe öğrendim...” (N.S./34/E).

“Türkçe konusunda çok zorlandım. Bir de çalışmak zorundaydım. Sabah çalışıyor. Akşam geç saatlere kadar You Tube'dan Türkçe öğreniyordum...” (A.A./29/E).

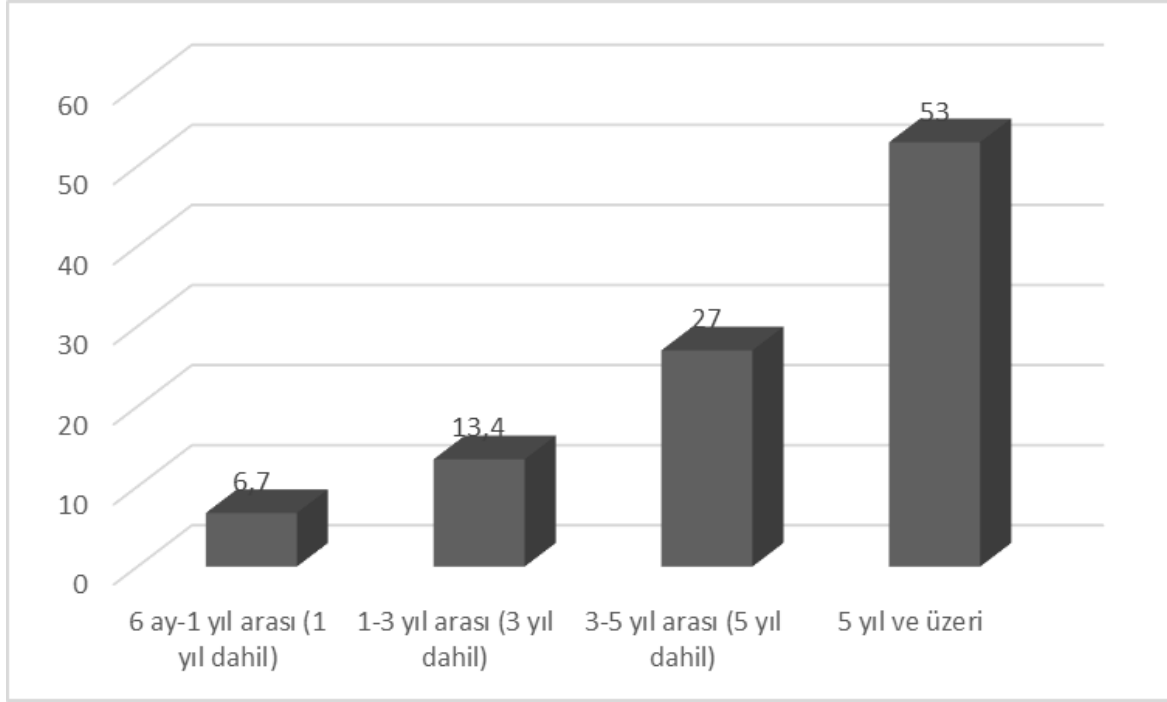
Katılımcıların bazılarının Türkçe bilmemelerinin çok boyutlu sorunlara neden olduğu anlaşılmıştır. Bu durum şu alıntıyla desteklenebilir:

“En zor olan Türkçe bilmemektir. Ev bulmak çok zordu. Nerede, nasıl ev tutacağımı bilmiyordum. Bazı evleri kiralamak istedim ama ev sahibi vermedi. Yabancıya ev vermiyoruz dedi...” (M.E./25/E).

Grafik 3.17. Katılımcıların Türkiye’de Bulunma Sürelerine Göre Dağılımı

Araştırma kapsamında katılımcılara ne kadar süredir Türkiye’de oldukları sorulmuştur. “5 yıl ve üzeri” süredir Türkiye’de olanların oranının %67,5 olduğu dikkat çekmiştir. Sonuçlara göre; 3-5 yıl arası (5 yıl dahil) Türkiye’de olanlar %24,2; 1-3 yıl arası (3 yıl dahil) Türkiye’de olanlar %6,7 ve 6 ay-1 yıl arası (1 yıl dahil) Türkiye’de olanların oranı ise %1,6’dır. 2011 yılı Nisan ayı itibariyle başlayan göç dalgasının farklı dönemlerde yoğunlaşmasıyla birlikte kesintisiz bir şekilde devam ettiği bilinmektedir. Üzerinden geçen yaklaşık 10 yıllık süre dikkate alındığında katılımcıların çoğunun Türkiye’de uzun süredir yaşıyor olmaları anlaşılabilir bir durumdur.

Grafik 3.18. Katılımcıların Ankara’da Bulunma Sürelerine Göre Dağılımı

Araştırma kapsamındaki katılımcıların ne kadar süredir Ankara’da yaşadıkları araştırılmak istenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların %53’ünün “5 yıl ve üzeri” süredir Ankara’da yaşadığı görülmüştür. 3-5 yıl arası (5 yıl dahil) Ankara’da olanlar %27; 1-3 yıl arası (3 yıl dahil) Ankara’da olanlar %13,4 ve 6 ay-1 yıl arası (1 yıl dahil) Ankara’da olanların oranı ise %6,7’dir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen nitel görüşmelerde katılımcıların Türkiye’ye giriş yapar yapmaz Ankara’ya geldikleri gözlenmiştir. Bu kararı almalarında, Ankara’da yaşayan eş, dost ve akrabalarının büyük etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Ayrıca katılımcılara Ankara’da uzun süredir yaşıyor olmalarının nedenleri sorulmuştur. Bu kapsamda; ekonomik geçim kolaylığı, toplumsal sorunların olmaması, uyum kolaylığı, iklimin iyi olması, iş imkanlarının gelişmiş olması, mevcut çalıştıkları işlerde uzun süredir çalışıyor olmaları, aile ve akraba yakınlarının burada ikamet etmesi gibi başlıca nedenler görülmektedir. Bu konuda katılımcıların görüşleri aşağıdaki şekildedir:

- Katılımcıların bir kısmının Ankara’yı tercih etmelerinde akrabalarından uzak olmayı istememeleri ve Ankara şehrinin toplumsal uyumları noktasında avantajlı olduğunu düşünmelerinden kaynaklanmaktadır.

“Ankara'da akrabam vardı. Beni çağırdı. Burada iş var hemen gel dedi. Ankara toplumu bize iyi yaklaşıyor, sakin bir şehir... Çok memnunum her yeri öğrendim. İşim ve evim var. Burada mutluyum...” (A.H./23/E).

“Ankara'yı kuzenim tavsiye etti. Yerli halkın muamelesi çok güzel... Türkiye'ye geldikten sonra birçok ili gezdim. Antalya, Alanya, İstanbul, İzmir vd. iş amaçlı gezdim. Buranın havası çok güzel nemli değil...” (M.Y./30/E).

“İnsanları bize sıcakkanlı yaklaştılar... Tanıdığım vardı. Akraba vardı onun yanına geldik...” (E.A./25/E).

- Bazı katılımcıların Ankara'yı diğer şehirlere göre daha ucuz ve yaşanabilir olarak gördükleri, Ankara'da olmaktan mutlu ve huzurlu olduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca Ankara'ya alıştıklarını ifade eden katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Ankara'da çalışmak kolay, yol, iz kolay. Fazla kalabalık değil. Sürekli trafik yok. Memnunum. Dezavantajı yok... Bu işyerine 2015 yılında girdim. Rahat çalışıyorum. Sıkıntı yok, iş iyi. Başka bir şehre gitmeme gerek yok...” (A.H.K./29/E).

“Ankara'da trafik yok. İstanbul çok kalabalık. Ankara daha ucuz... Burası benim memleket gibi. Alıştık, öğrendik. Ankaralı olduk...” (M.S./35/E).

“Burada hayatımı kurdum, evlendim, alıştım, her yeri öğrendim. İstanbul gibi zor değil...Alıştım...” (H.A./28/E).

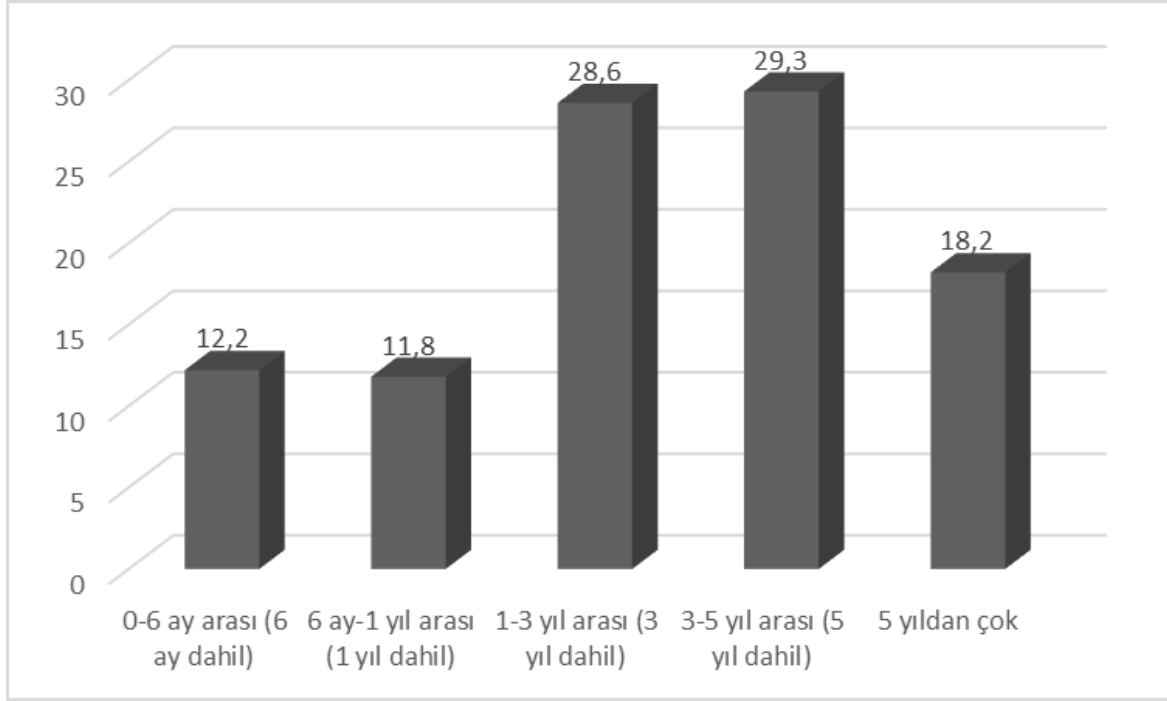
- Bir kısım katılımcıların ise Ankara'da uzun süredir yaşıyor olmalarının gerekçesi olarak iş fırsatlarının gelişmiş olmasını öne çıkardıkları söylenebilir. Şehir seçiminde çalışma imkanının geniş olmasını ifade eden katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Bizde bir laf vardır: "Nerede ekmek orada otur"...” (İ.S./35/E).

“Ankara bizim evimiz oldu artık. Kalabalık değil, İstanbul gibi karışık bir şehir değil. Ankara'ya gelmeden önce bir hafta İstanbul'da çalıştım... Ankara'da her şey uygun. Buradaki işverenler çok iyi...” (M.E./25/E).

“İstanbul çok yoğun, kalabalık. Ankara'daki insanların yaklaşımı daha iyi. Buradaki yaşam Hatay ve İstanbul'dan daha iyi. Gelişmiş bir şehir. İşsizlik az. Sonuçta başkent. Yaşam daha kaliteli... Memnunum. Çalışıyor olmasam giderdim...” (A.Ş./24/E).

“Akrabalarım burada. Diğer şehirlere göre Ankara toplumu daha hoşgörülü... İşim burada. Yer değiştirmek çok zor. Ya çocuk okula gidecek ya sigortalı işe girecek ya da öz akraba olacak. Ancak öyle şehir değiştiririm...” (M.E.İ./27/E).

Grafik 3.19. Katılımcıların İşyerinde Çalışma Süreleri

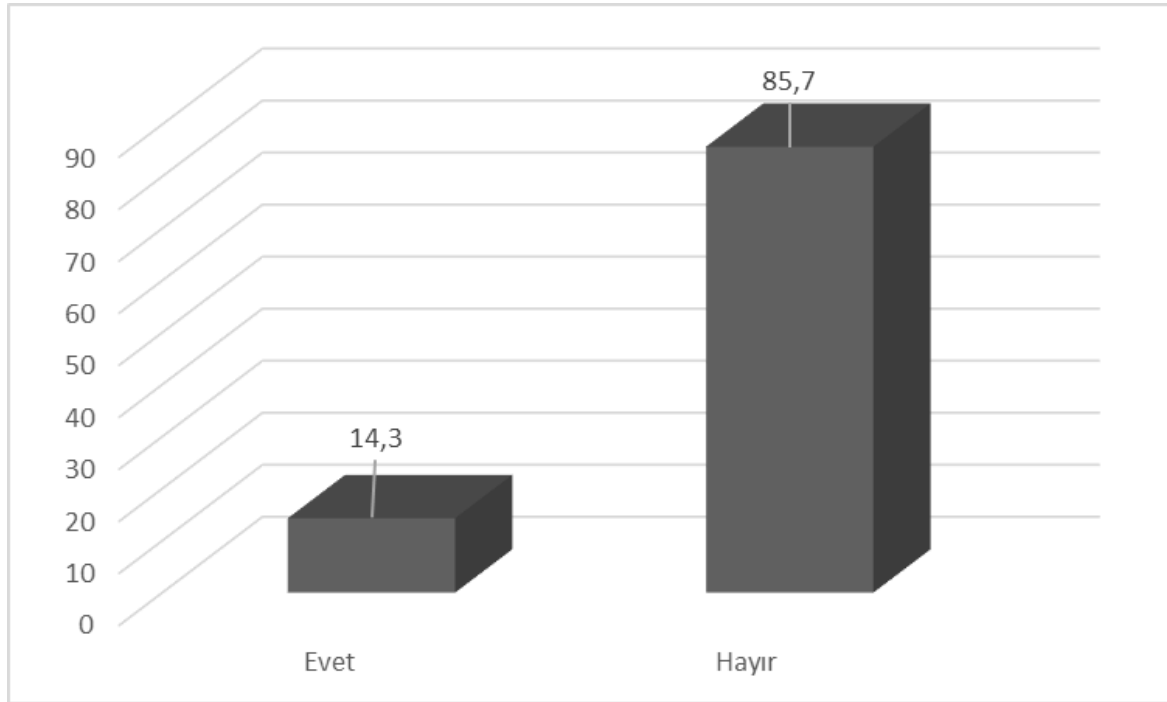
Araştırma kapsamında ölçülmek istenen bir diğer konu ise katılımcıların ne kadar süredir aynı işyerinde çalıştıklarıdır. Bu bağlamda, 5 yıldan daha fazla süredir aynı işyerinde çalışanların oranı %18,2 iken 3-5 yıl arası (5 yıl dahil) aynı işyerinde çalışanların oranı %29,3'lük kesim ile en yüksek düzeyi ifade etmektedir.

Araştırma esnasındaki gözlemlere dayalı olarak aynı işyerinde uzun süredir çalışanların o işyerindeki ücret, çalışma koşulları ve işyeri ortamı gibi konularda memnun oldukları dikkat çekmektedir. Ayrıca işverenler, yerli işgücü bulmakta zorlandıkları işlerde kolaylıkla GKS Suriyeli istihdam edebildiklerini ifade etmişlerdir. İşverenlerin, katılımcıların çalışma disiplini ve verimlilikleri gibi konulardan bir hayli memnun oldukları gözlemlenmiştir.

Suriyeliler arasında işgücü devir hızının yüksek olduğuna dair genel kanı ve akademik bulguların olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu durumun, çalışma iznine sahip olan GKS Suriyeliler özelinde farklılık gösterdiği görülmektedir. Çalışma izninin, hem işveren

hem de çalışan tarafından belirli birtakım aşamalar ve olumlu gelişmeler sonrasında gerçekleştiği gözlenmiştir²⁹.

Ayrıca katılımcıların çalışma iznine geç sahip olmalarında ilgili yasal düzenlemenin 2016 Ocak ayında gerçekleşmesinin etkisi vardır. Birden çok şehir ve iş tecrübesi yaşayan GKS Suriyeliler ancak çalışma izninin yasallaşması ile kayıtlı çalışma imkanına sahip olmuşlardır.

Grafik 3.20. Katılımcıların Mevcut İşlerinden Önce Kayıtlı Bir İşte Çalışma Durumları

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen sorulardan bir diğeri mevcut işlerinden önce başka bir işte kayıtlı çalışıp çalışmadıklarıdır. Daha önce çalışma iznine sahip olarak başka bir işte çalışanların oranı yalnızca %14,3 iken çalışmadıklarını ifade edenlerin oranı %85,7'dir. GKS Suriyeliler arasında kayıt dışılık olgusu şüphesiz gözlemlenen bir durumdur. Saha araştırması esnasında katılımcıların kayıt dışı olarak çalıştıkları dönemde büyük bir bölümünün yardım aldığı gözlenmiştir. Fakat çalışma iznine bir kere sahip olanlar arasında kayıt dışılığa tekrar dönüşün bir hayli az olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma

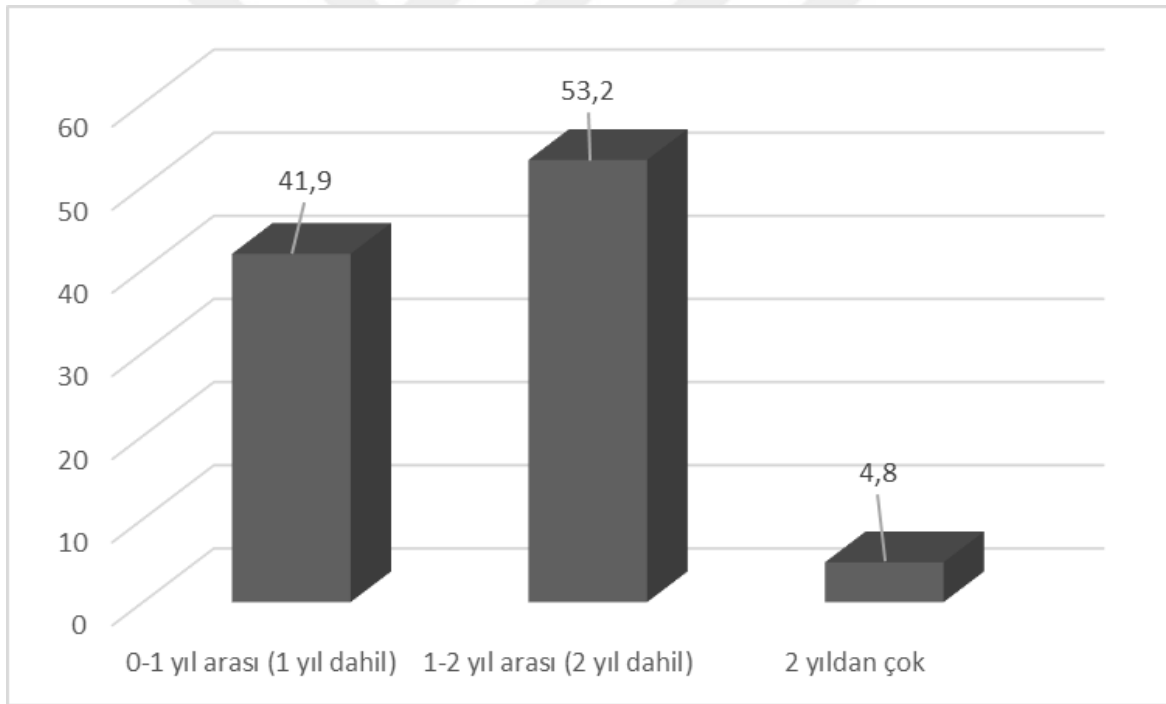
²⁹ Özellikle kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu sektörlerde işverenlerin çalıştırmak istediği GKS Suriyelilerde kişisel özellikler, iş verimliliği, sorumluluk sahibi olmaları, güven gibi birden çok konuyu bir arada değerlendirdikten sonra çalışma izni sürecine girdikleri gözlenmiştir. İşverenlerin çalıştırmak istediği işçileri yeteri kadar tanımayıp güven duymadan doğrudan çalışma iznine başvurmak istemedikleri gözlenmiştir.

izninin kişiye sağlamış olduğu avantajları öğrenildikten ve tecrübe edildikten sonra kişiler bu haklardan vazgeçmek istemediklerini açıkça ifade etmektedirler.

GKS Suriyeliler arasında kayıtlı olarak çalışma konusundaki bilincin oluştuğu gözlenmiştir. Katılımcıların aşağıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, GKS Suriyelilerin zaman zaman “çalışma izni” ve “sigorta talebi” gibi çalışma hayatındaki temel konular hakkındaki talepleri işe giriş ve istihdamlarında sorunların yaşanmasına yol açabilmektedir:

“Kaçak olarak hiç çalışmadım. Çalışma izinsiz hiç kimse çalışmamalı. Ama bazen insanlar kaçak çalışmak zorunda kalıyor...”(A.A./31/E).

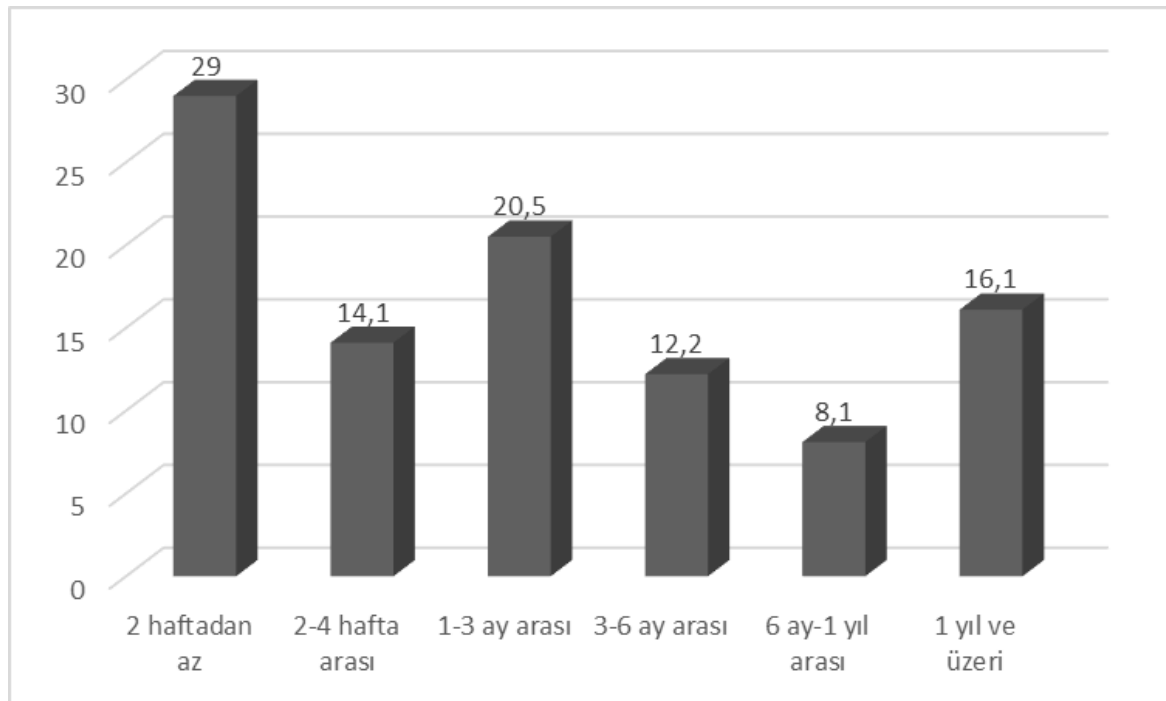
“Abim sigorta istedi. 1.800 TL'ye çalışıyordu. Çalışma izni yok dediler. Zam da yapmadılar. Abim ayrılmak zorunda kaldı...”(V.H./20/E).

Grafik 3.21. Katılımcıların Mevcut İşlerinden Önceki Kayıtlı Çalışma Süreleri

Mevcut işlerinden önce çalışma iznine sahip olarak başka bir işte çalışanların %53,2'si 1-2 yıl arası (2 yıl dahil), %41,9'u ise 0-1 yıl (1 yıl dahil) arası çalıştıkları görülmektedir. Çalışma izin sürelerinin yıllık olarak verildiği göz önüne alındığında, katılımcıların çalışma sürelerini “1 tam yıl” veya “2 tam yıl” şeklinde değerlendirmek gerekmektedir. İstisnai durumlar dışında (çalışanın işi bırakıp gitmesi, işverenin tazminatları göze alarak işten çıkarması, işverenin iflası gibi haller) çalışma süresinde belirtilen yıllık sözleşmenin

tamamlanması sonucunda işe devam edilmekte veya başka bir işe geçiş yapılmaktadır. Daha önce başka bir işte 2 yıl ve daha uzun süredir kayıtlı çalışanların oranının düşük (%4,8) olmasında ise hali hazırda kayıtlı olarak aynı işyerinde uzun süredir çalışanların oranının yüksek olması ve çalışma iznine dair yasal düzenlemenin henüz yakın olarak değerlendirilebilecek bir süre önce gerçekleşmiş olmasıdır. Yukarıdaki grafiğe bakıldığında çalışma iznli çalışanların son 3 yıl gibi yakın süre içerisinde ağırlık kazandığı görülmektedir.

Grafik 3.22. Katılımcıların İş Arama Süreleri

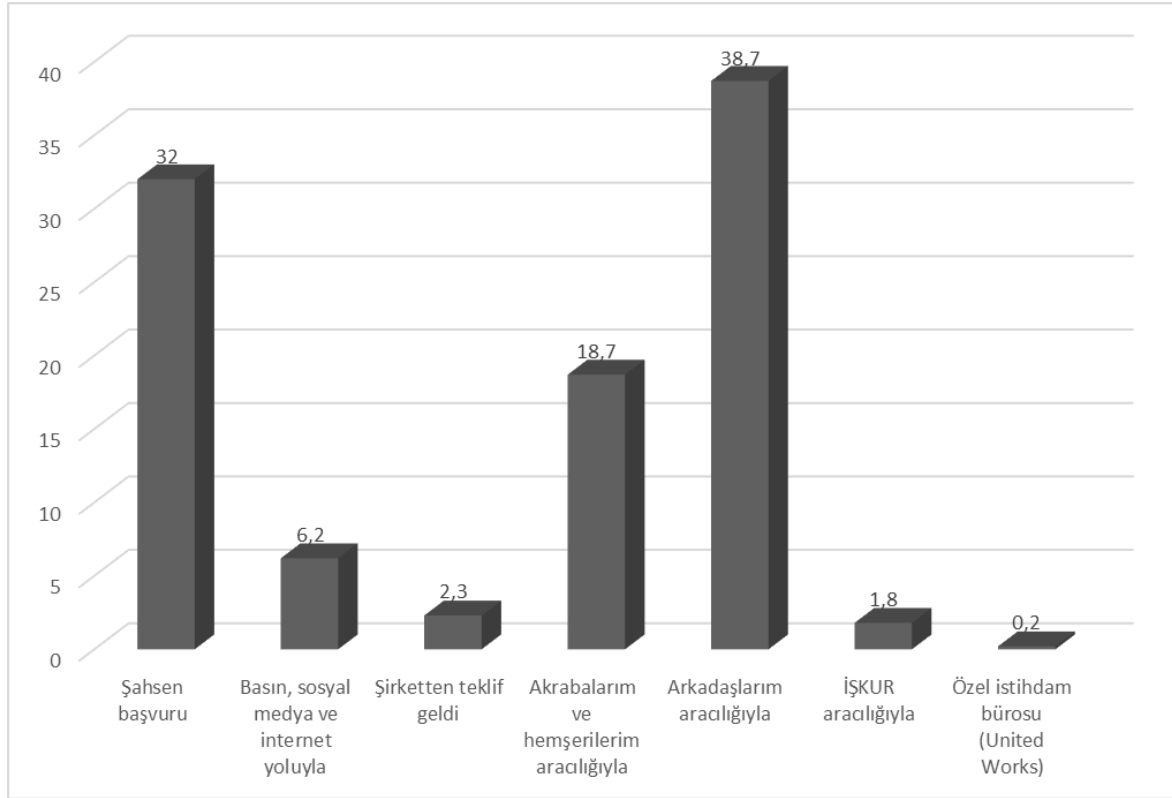
Araştırma kapsamında katılımcıların hali hazırda çalıştıkları işlerini bulmadan önceki iş arama süreleri araştırılmak istenmiştir. İş arama süreleri ayrışan bir dağılım göstermekte olup en geniş kesimini %29'luk oranla 2 haftadan az iş arama süresi oluşturmaktadır. Katılımcıların %20,5'i 1-3 ay arası; %16,1'i ise 1 yıl ve üzeri iş aradıklarını belirtmektedir. Süreler arası dağılımın simetrik bir dağılım göstermediği dikkat çekmektedir.

Araştırma kapsamında katılımcıların iş arama süreleri genel olarak değerlendirildiğinde parçalı bir yapı göze çarpmaktadır. İlk olarak 2 haftadan az ve 1-3 ay arası sürelerle iş arayanların öne çıktığı görülmektedir. İkinci olarak ise 2-4 hafta arası ve 1 yıl ve üzeri sürelerle iş arayanların belirginleştiğini söylemek mümkündür. Katılımcıların iş arama süreleri birlikte değerlendirildiğinde, her 3 katılımcıdan yaklaşık 2 katılımcının 3 aydan daha

kısa sürede iş bulabildikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların uzun süreli iş aramadıkları ve işsizlik durumlarının kısa süreli gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Grafikte iş aramaları süreleri incelendiğinde, dalgalanmaya bağlı olarak 1 yıl ve üzeri iş arayanlarda artış olduğu görülmekte ve iş arama sürelerinin uzamasına bağlı olarak katılımcıların iş bulma noktasında umutlarının kırıldığından bahsetmek mümkündür. Araştırma kapsamında yapılan yüz yüze görüşmelerde, mevcut işlerini bulmadan önce 1 yıl ve üzeri iş arayıp uzun süreli işsizlik yaşayan katılımcıların, bu süreç içerisinde birtakım iş fırsatları önlerine çıksa dahi potansiyel işleri kabul etmeyip iş aramaya devam ettikleri gözlenmiştir. Ayrıca katılımcıların bu süre zarfında yapmak istedikleri işi aramalarına rağmen bulmakta zorlandıkları gözlemlenmiştir.

Katılımcıların iş arama sürelerinin kısa olmasında iş arama kanallarında kullandıkları ağların etkisi büyüktür. Bu bakımdan yapılan nitel görüşmelerde katılımcıların neredeyse tamamı Whats App, Facebook vd. gibi sosyal medya platformları aracılığıyla kendi aralarında kurdukları gruplar ve sosyal ağlar üzerinden yoğun bir şekilde iş aradıklarını ve açık iş durumlarını takip ettiklerini ifade etmektedirler. Böylelikle katılımcıların kısa sürede iş buldukları gözlenmiştir.

Grafik 3.23. Katılımcıların İş Arama Kanalları

Araştırmaya katılan katılımcılarda tespit edilmek istenen bir diğer konu ise iş arama kanallarından hangisini tercih ettikleridir. İş arama kanalları, işgücü mekanizmaların kurumsallaşmasının değerlendirilmesinde önemli bir ayrıntı olduğu için araştırılma ihtiyacı hissedilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların %38,7'sinin “arkadaşları aracılığıyla” ve %32'sinin “şahsen başvuru” yöntemiyle iş aradıkları dikkat çekmektedir. İş arama kanalları katılımcılara çoktan seçmeli olarak sunulmasına rağmen katılımcıların sadece bir tek seçeneği tercih ettikleri görülmüştür.

Katılımcılarla gerçekleştirilen nitel görüşmelerde kendi aralarında oluşturmuş oldukları iletişim ve haberleşme olanağını sağlayan sosyal medya, dernek, meclisler gibi dayanışma ağlarında en çok hangi konuların konuşulup görüşüldüğü sorulmuştur. Sonuçlarda iş arama konusu oldukça öne çıkan bir yardımlaşma ve dayanışma unsuru olarak dikkat çekmektedir. Bu sonucun Türkiye'deki genel duruma yakın olduğunu söylemek mümkündür.

“Bizim kendi aramızda Whats App gruplarımız var. İş ararken veya işsizken haberleşiyoruz. Ev ararken haberleşiyor ve hemen kiralık ev buluyoruz. Cenaze ve bayramlarda da bu grupları kullanıyoruz. Sosyal dayanışmamız zamanla arttı...” (A.Ş./24/E).

“İşsizlik durumlarında hemen sosyal medyadan veya Whats App gruplarından mesajlar atılıyor. Kısa sürede iş buluyorlar. Ama genellikle kaçak işler oluyor...” (M.E./25/E).

“Bizim işyerinde eleman arıyorlardı. İş bulma ve iş aramada bu tür gruplar kullanıyoruz...” (A.H./22/E).

“İş ararken bu tür grupları çok kullanıyoruz. Korona sürecinde daha çok kullanıldı bu gruplar. Daha çok sosyal medya kullanılıyor. Maaş ve iş koşulları konuşuluyor...” (V.H./20/E).

Diğer yandan katılımcıların başka illerde yaşayan Suriyelilerin oluşturdukları sosyal ağlarda yer alarak iş fırsatlarını takip ettikleri böylelikle şehir değiştirme gibi planlarını yapabildikleri görülmüştür. Katılımcıların içerisinde yer aldıkları sosyal ağlar sayesinde mobilite imkanlarını geliştirdikleri söylenebilir. Böylelikle katılımcıların Ankara dışında iş arama kabiliyetlerini artırdığı gözlenmektedir.

“Sosyal medyada gruplarımız var. Hem Ankara hem de Türkiye genelinde. İş arama ve işe girme konusunda sürekli haberleşiyoruz...” (İ.S./35/E).

Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde, paternalist iş arama kanallarının kurumsal olanlara kıyasla öne çıktığı görülmektedir. “Arkadaşlarım aracılığıyla”, “şahsen başvuru”, “akrabalarım ve hemşerilerim aracılığıyla” gibi başvurular birlikte ele alındığında katılımcıların yaklaşık %90’ının paternalist yöntemler kapsamında iş aradıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Bir başka deyişle, her 10 katılımcıdan 9’u paternalist yöntem üzerinden iş arama kanallarına başvurmaktadır. Buna karşılık olarak katılımcıların yalnızca %10’luk bir kesiminin “basın, sosyal medya ve internet”, “şirketten teklif gelmesi”, İŞKUR ve özel istihdam bürosu aracılığı gibi kurumsal iş arama kanallarını kullandıkları görülmektedir.

Yukarıda katılımcıların bir kısım demografik bilgilerinin genel frekans sonuçları paylaşılmıştır. Ek olarak, katılımcıların demografik bilgileri arasında anlamlı çapraz ilişkilerin olduğu sonuçları da burada incelemenin isabetli olacağı düşünülmektedir. Demografik özellikler konusunda öne çıkan bazı sonuçlar şu şekildedir:

Yaş ve Türkçe dil yeterliliği konuları bir arada değerlendirildiğinde yukarıdaki tabloya benzer bir dağılım görmek mümkündür. Bu bakımdan yabancı dil bilme ve Türkçe bilme grafikleri birbirlerini doğrular niteliktedir.

Diğer yandan yaş grupları dikkate alındığında ileri yaş gruplarındaki katılımcıların Türkçe bilme konusunda eksik oldukları, konuşulanları anlayıp konuşmakta zorluk çektikleri görülmektedir. Yapılan görüşmelerde aile içerisinde Türkçe anlaşma konusunda yaşanan zorluklarda çocuk veya gençlerin tercümanlık üstlenerek iletişimin sağlanmasında yer yer rol aldıkları ifade edilmiştir. Ayrıca, bu durumun kolaylık sağlamasından dolayı kişilerin Türkçe öğrenme ihtiyacı hissetmedikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 3.33. Katılımcıların Yaşa Göre İş Arama Süreleri

		İş arama süreleri						Toplam
		2 haftadan az	2-4 hafta arası	1-3 ay arası	3-6 ay arası	6 ay-1 yıl arası	1 yıl ve üzeri	
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı 41	18	24	11	9	9	112
		Yüzde 36,6%	16,1%	21,4%	9,8%	8,0%	8,0%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı 62	32	49	25	16	25	209
		Yüzde 29,7%	15,3%	23,4%	12,0%	7,7%	12,0%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı 18	11	13	10	8	18	78
		Yüzde 23,1%	14,1%	16,7%	12,8%	10,3%	23,1%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı 5	0	3	7	2	18	35
		Yüzde 14,3%	0,0%	8,6%	20,0%	5,7%	51,4%	100,0%
	Toplam	Sayı 126	61	89	53	35	70	434
		Yüzde 29,0%	14,1%	20,5%	12,2%	8,1%	16,1%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000								

Araştırma sonuçları kapsamında, yaşa bağlı olarak iş arama süreleri birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların yaş grupları ile çalıştıkları mevcut işlerine girmeden önceki iş arama sürelerine bakıldığında; 15-24 yaş arasındakilerin %36,6'sının 2 haftadan az; yalnızca %8'inin 1 yıl ve üzeri süreyle iş aradıkları görülmektedir. 45 yaş ve üzeri grupta yer alanların ise %14,3'ünün 2 haftadan az süreyle iş ararken; %51,4'ünün 1 yıl ve üzeri süreyle iş aradıkları anlaşılmıştır.

Daha genç yaşta olan katılımcıların Türkçe dil yeteneklerinin gelişmiş olmasına bağlı olarak kısa süreli işsizlik yaşadıkları görülmektedir. Diğer yandan katılımcıların artan yaşlarına benzer şekilde iş arama sürelerinin giderek uzadığı dikkat çekmektedir.

Tablo 3.34. Katılımcıların Cinsiyete Göre İş Arama Süreleri

		İş arama süreleri						Toplam	
		2 haftadan az	2-4 hafta arası	1-3 ay arası	3-6 ay arası	6 ay-1 yıl arası	1 yıl ve üzeri		
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	124	61	87	52	31	56	411
		Yüzde	30,2%	14,8%	21,2%	12,7%	7,5%	13,6%	100,0%
	Kadın	Sayı	2	0	2	1	4	14	23
		Yüzde	8,7%	0,0%	8,7%	4,3%	17,4%	60,9%	100,0%
Toplam	Sayı	126	61	89	53	35	70	434	
	Yüzde	29,0%	14,1%	20,5%	12,2%	8,1%	16,1%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,000									

Katılımcıların cinsiyete göre iş arama sürelerinde ciddi bir farklılığın olduğu görülmektedir. Erkek katılımcıların istihdam süreçlerinde genel olarak daha kısa sürelerle iş aradıkları görülürken, kadın katılımcılarda bu sürenin uzadığı görülmüştür. Bu bağlamda yaklaşık her üç erkek katılımcıdan birinin 2 haftadan daha az süre iş arayarak iş bulduğu; kadın katılımcıların ise yaklaşık her üç kişiden ikisinin 1 yıl ve üzeri süreyle iş aramaları neticesinde iş bulabildikleri tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların erkeklere nazaran oldukça uzun süre iş aradıkları dikkat çekmektedir.

Kadın katılımcılar ile yapılan görüşmelerde geçmiş yıllarda çalışmak istedikleri fakat uygun bir iş bulamadıkları için çalışma hayatına giremediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca, önlerine çıkan işlerde çalışma koşulları ve ücretleri beğenmedikleri gözlenmiştir. Benzer durumun Türkiye işgücü piyasasında yerleşik bir durum olarak karşımıza çıktığı bilinmektedir.

Tablo 3.35. Katılımcıların Cinsiyete Göre İş Arama Kanalları

		İş arama kanalları							Toplam
		Şahsen başvuru	Basın, sosyal medya ve internet yoluyla	Şirketten teklif geldi	Akrabalarım ve hemşerilerim aracılığıyla	Arkadaşlarım aracılığıyla	İŞKUR aracılığıyla	Özel istihdam bürosu (United Works)	
Cinsiyet	Erk	Sayı	135	16	9	81	161	8	411
		Yüzde	32,8%	3,9%	2,2%	19,7%	39,2%	1,9%	100,0%
	Kad	Sayı	4	11	1	0	7	0	23
		Yüzde	17,4%	47,8%	4,3%	0,0%	30,4%	0,0%	100,0%
Toplam		Sayı	139	27	10	81	168	8	434
		Yüzde	32,0%	6,2%	2,3%	18,7%	38,7%	1,8%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000									

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyetlerine göre iş arama kanalları birlikte değerlendirildiğinde anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, erkek katılımcıların iş arama kanallarındaki dağılımının araştırma genel frekans sonuçları ile paralellik gösterdiği dikkat çekmektedir. Kadın katılımcıların iş arama kanallarının ayrıştığından bahsetmek mümkündür. Yaklaşık her iki kadın katılımcıdan birinin (%47,8) “basın, sosyal medya ve internet yoluyla” iş arama yolunu tercih ettiği görülmektedir. Bu oran erkek katılımcılarda yalnızca %3,9 ile sınırlı kalmıştır. Ayrıca kadın katılımcıların “arkadaşlarım aracılığıyla” (%30,4) ve “şahsen başvuru” (%17,4) yoluyla da iş aradıkları görülmektedir.

Tablo 3.36. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Yabancı Dil Bilme Durumları

			Bildiğiniz bir yabancı dil var mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	10	6	16
		Yüzde	62,5%	37,5%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	6	1	7
		Yüzde	85,7%	14,3%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	55	18	73
		Yüzde	75,3%	24,7%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	96	4	100
		Yüzde	96,0%	4,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	108	13	121
		Yüzde	89,3%	10,7%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	94	9	103
		Yüzde	91,3%	8,7%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	13	1	14
		Yüzde	92,9%	7,1%	100,0%
	Toplam	Sayı	382	52	434
		Yüzde	88,0%	12,0%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000					

Araştırma sonuçları kapsamında katılımcıların eğitim ve yabancı dil bilme durumları birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Böylelikle eğitimsiz olan grupta yabancı dil bilme oranının yaklaşık olarak %75 seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu oranda okur-yazar olmayanların etkileri de göz önüne alındığında beklenen bir durumu ifade ettiği söylenebilir. Diğer yandan ise orta eğitimli olan grubun yabancı dil bilme oranı ile eğitimli olan grup arasında neredeyse fark olmaması dikkat çekmektedir. Orta eğitimli grubun Türkiye’ye göç ettikleri andan itibaren işgücü piyasasına girmek için çabaladıkları gözlemlenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde Türkiye’ye geldikleri ilk süreçte Türkçe öğrenmek zorunda kalma nedenleri şu şekilde ifade edilmiştir:

“Dil bilmemek sorundu. Dil yoksa hiçbir şey yok...” (K.F./24/E).

“Türkçe bilmemek, iş yok, para yok. Kötü olaylar gördüğüm zaman müdahale edemiyordum. Sen yabancısın demelerinden korkuyordum. Şimdi resmi çalışıyorum. Görürsem yanlış diyorum...” (M.E./19/E).

“Türkçe konusunda çok zorlandım. Bir de çalışmak zorundaydım. Sabah çalışıyor. Akşam geç saatlere kadar You Tube'dan Türkçe öğreniyordum...” (A.A./29/E).

“...Çalışıp para kazanabilmek için Türkçe öğrendim...” (N.S./34/E).

Eğitimli olan grupta ise eğitim süreçlerinden kaynaklı olarak yabancı dil bilme oranları bir hayli yüksektir. Bu durum bir sonraki tabloda daha net bir şekilde görülmektedir.

Tablo 3.37. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türkçe Dil Yeterliliği

		Türkçe dil yeterliliği			Toplam
		Türkçe bilmiyor	Türkçe anlıyor ama konuşmıyor	Türkçe biliyor (anlıyor ve konuşabiliyor)	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı 6	2	8	16
		Yüzde 37,5%	12,5%	50,0%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı 1	1	5	7
		Yüzde 14,3%	14,3%	71,4%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı 18	14	41	73
		Yüzde 24,7%	19,2%	56,2%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı 4	20	76	100
		Yüzde 4,0%	20,0%	76,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı 14	17	90	121
		Yüzde 11,6%	14,0%	74,4%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı 10	18	75	103
		Yüzde 9,7%	17,5%	72,8%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı 1	5	8	14
		Yüzde 7,1%	35,7%	57,1%	100,0%
Toplam		Sayı 54	77	303	434
		Yüzde 12,4%	17,7%	69,8%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,001					

Katılımcıların eğitim durumlarına bağlı olarak Türkçe dil yetenekleri arasında farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Eğitimsiz olan katılımcılarda herhangi bir yabancı dil öğrenme yeteneklerinin az olmasının yanı sıra Türkçe dil yeteneklerinin eksik olarak Türkiye’de çalışma hayatına girdikleri tespit edilmiştir.

Diğer yandan bazı katılımcıların Suriye’deyken üniversite eğitimi aldıkları esnada seçmeli ders olarak Türkçe’yi seçtikleri görülmüştür. Ayrıca katılımcılar arasında Suriye Türkmenlerinin olduğu göz önüne alındığında Türkçe öğrenme konusunda bazı kolaylıklar yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Ayrıca orta eğitimli katılımcıların Türkçe dil yeteneklerinin eğitimli olan kesime göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu kesimde yer alan katılımcıların Türkiye'ye geldikleri andan itibaren günümüze kadar uzun süredir çalışıyor olmaları ve sosyal hayat içerisinde aktif olmalarından dolayı kolay ve hızlı bir şekilde Türkçe öğrendikleri, yapılan gözlemler sonucunda tespit edilmiştir. Bu durum bir sonraki tabloda daha net bir şekilde görülmektedir. Katılımcıların Türkçe dil yeteneklerinin gelişmesinde şüphesiz Türkiye'de geçirdikleri sürenin önemi büyüktür. Bu bağlamda daha uzun süredir Türkiye'de olanların Türkçe dil yeterliliklerinin gelişmiş olduğunu tahmin etmek yerindedir.

Tablo 3.38. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türkiye'de Bulunma Süreleri

		Ne kadar süredir Türkiye'desiniz?				Toplam	
		6 ay-1 yıl arası (1 yıl dahil)	1-3 yıl arası (3 yıl dahil)	3-5 yıl arası (5 yıl dahil)	5 yıl ve üzeri		
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	0	1	6	9	16
		Yüzde	0,0%	6,3%	37,5%	56,3%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	0	0	1	6	7
		Yüzde	0,0%	0,0%	14,3%	85,7%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	3	8	22	40	73
		Yüzde	4,1%	11,0%	30,1%	54,8%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	0	2	18	80	100
		Yüzde	0,0%	2,0%	18,0%	80,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	3	5	28	85	121
		Yüzde	2,5%	4,1%	23,1%	70,2%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	1	13	26	63	103
		Yüzde	1,0%	12,6%	25,2%	61,2%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	0	0	4	10	14
		Yüzde	0,0%	0,0%	28,6%	71,4%	100,0%
	Toplam	Sayı	7	29	105	293	434
		Yüzde	1,6%	6,7%	24,2%	67,5%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,049							

Tablo 3.39. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İşyerinde Çalışma Süreleri

			Ne kadar süredir bu işyerinde çalışıyorsunuz?					Toplam
			0-6 ay arası (6 ay dahil)	6 ay-1 yıl arası (1 yıl dahil)	1-3 yıl arası (3 yıl dahil)	3-5 yıl arası (5 yıl dahil)	5 yıldan çok	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	4	2	5	2	3	16
		Yüzde	25,0%	12,5%	31,3%	12,5%	18,8%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	0	0	4	1	2	7
		Yüzde	0,0%	0,0%	57,1%	14,3%	28,6%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	9	13	22	18	11	73
		Yüzde	12,3%	17,8%	30,1%	24,7%	15,1%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	3	10	29	36	22	100
		Yüzde	3,0%	10,0%	29,0%	36,0%	22,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	15	13	23	41	29	121
		Yüzde	12,4%	10,7%	19,0%	33,9%	24,0%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	20	13	36	23	11	103
		Yüzde	19,4%	12,6%	35,0%	22,3%	10,7%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	2	0	5	6	1	14
		Yüzde	14,3%	0,0%	35,7%	42,9%	7,1%	100,0%
	Toplam	Sayı	53	51	124	127	79	434
		Yüzde	12,2%	11,8%	28,6%	29,3%	18,2%	100,0%

Ki-Kare p-değeri=,010

Araştırmamızın sonuçlarına bakıldığında arasında anlamlı ilişkinin olduğu diğer bir alan ise katılımcıların eğitim durumları ve o iş yerinde ne kadar süredir çalıştıklarıdır. Bu bağlamda düşük eğitimli katılımcıların aynı işyerinde daha kısa sürelerle çalıştıkları görülmektedir. Tablodan da görüleceği üzere eğitim seviyesi yükseldikçe o işyerinde çalışılan sürelerin uzadığı görülmektedir.

Ayrıca saha araştırması esnasında işverenler, uzun süredir birlikte çalıştıkları katılımcılardan yüksek memnuniyet duyduklarını, onların çalışma disiplini ve verimlilikleri konusunda başarılı kişiler olduklarını vurguladıkları gözlenmiştir. Türkiye’de GKS Suriyeliler için çalışma izninin yasallaştığı 2016 yılından itibaren aynı işyerinde çalışan kişilerin bir hayli yüksek sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum hem işverenlerin hem de çalışan durumundaki katılımcıların karşılıklı memnuniyetini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Saha araştırmamız esnasında katılımcılarla yapılan nitel görüşmelerde uzun süredir aynı işyerinde çalışanların çalışma izinlerinin çıkarılmasında bazı zorluklar yaşandığı görülmüştür. Öncelikle işverenlerin bir kısmının çalışma izninin çıkarılmasına pek sıcak bakmadıkları ve gerek yasal prosedür gerekse beraberinde getirdiği mali ve sosyal yükümlülüklerden dolayı çalışma izni çıkarma noktasında işverenlerin direnç gösterdiği tespit edilmiştir. Fakat katılımcıların çalışma izninin çıkarılması konusunda işverenleri ikna

abalarının ve çalışma izni çıkarma sürecindeki bilgilendirme girişimlerinin olduğu görülmektedir. Diğer yandan kurumsal olan firma ve şirketlerde çalışma izni olmaksızın işe girmenin imkansız olduğu görülmektedir. Yıllar itibariyle işverenlerin çalışma izni hakkında daha fazla bilgi ve tecrübe sahibi oldukları gözlense de halen bazı yanlış bilgilerin yaygın olduğu gözlenmiştir.

Yapılan nitel görüşmelerde katılımcıların çalışma izninin çıkarılması sürecindeki tecrübelerini ve yaşadıklarını şu şekilde ifade ettikleri görülmüştür:

“9 aydır çalışma iznim var. 5 yıldır burada çalışıyorum. 1 sene önce çalışma izninden haberim oldu. Önceden ğrensem de patron çıkarmazdı...Müfettiş vs. Mühendis bir arkadaşım müdür oldu. Mühendis arkadaşım çalışma izni çıkarması konusunda patronu ikna etti...” (M.E./25/E)

“alışma izninin çıkarılması için tanıdık avukat ve muhasebeciden yardım aldım. Bütün işler için ben uğraştım...” (M.H./27/E).

“Ben de istemedim. Patron da vermedi. Kimseye vermiyorlar diye biliyorduk...” (A.H./22/E).

“3 yıldır çalışma izinli olarak çalışıyorum. nceki işyerinde patron çalışma izinli çalışmamı istemedi. Çalışma izninin alınmasında başka sorun yok bence...” (M.Y./30/E).

“alışma iznine kanun gelir gelmez başvurdum. Ama ilk başlarda çalışma iznini kimse bilmiyordu. Muhasebecimizin de konuyla ilgili bilgisi yoktu. Vakıftan iki bayan arkadaş geldi. Ne tür evraklar gerekli olduğunu vakıftan gelenler muhasebecimize öğretti. Muhasebeciler alışma iznini almayı tam bilmiyor...” (N.S./34/E).

Tablo 3.40. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Mevcut İşlerinden Önce Kayıtlı Bir İşte Çalışma Durumları

			Daha önce kayıtlı bir işte çalıştınız mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	0	16	16
		Yüzde	0,0%	100,0%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	1	6	7
		Yüzde	14,3%	85,7%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	9	64	73
		Yüzde	12,3%	87,7%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	5	95	100
		Yüzde	5,0%	95,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	12	109	121
		Yüzde	9,9%	90,1%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	31	72	103
		Yüzde	30,1%	69,9%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	4	10	14
		Yüzde	28,6%	71,4%	100,0%
	Toplam	Sayı	62	372	434
		Yüzde	14,3%	85,7%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000					

Araştırmada katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda, eğitim düzeyleri ve daha önce kayıtlı başka bir işte çalışma durumları birlikte değerlendirilmiştir. Böylelikle eğitimlilerin düşük eğitimlilere göre daha önce kayıtlı bir işte çalıştıklarını ifade edenlerin görece daha fazla olduğu görülmektedir. Özellikle eğitilmiş katılımcıların yaklaşık %30'u daha önce kayıtlı olarak başka bir işte çalıştıklarını belirtmektedir. Çalıştıkları sektör ve işlerle birlikte değerlendirildiğinde, eğitilmiş katılımcıların geçmişte kayıtlı olarak çalışması daha anlaşılabilir bir durum olarak karşımıza çıkacaktır.

Sahadaki gözlemlerimize dayalı olarak orta eğitilmiş ve eğitimsiz katılımcıların daha önce kayıtlı bir işte çok az çalışmalarının nedeninin ise aynı işte uzun süredir kayıtlı çalışılmasından ziyade mevcut işlerinden önce kayıtlı olarak çalışmamlarından kaynaklandığı gözlenmiştir. Bu konuda nitel görüşmelerde yer alan ifade şu şekildedir:

“Siirt'te birden çok inek çiftliğinde kaçak çalıştım...Kaçak çalışma çok yaygın. Ne zaman patron beni çıkaracak, maaş verecek mi. Bunlardan korkuyoruz. Güvence yok. Hepsinden çok korkuyoruz...” (N.S./34/E).

Tablo 3.41. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İş Arama Süreleri

			İş arama süreleri						Toplam
			2 haftadan az	2-4 hafta arası	1-3 ay arası	3-6 ay arası	6 ay-1 yıl arası	1 yıl ve üzeri	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	3	4	4	2	1	2	16
		Yüzde	18,8%	25,0%	25,0%	12,5%	6,3%	12,5%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	1	2	1	1	1	1	7
		Yüzde	14,3%	28,6%	14,3%	14,3%	14,3%	14,3%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	27	7	17	9	6	7	73
		Yüzde	37,0%	9,6%	23,3%	12,3%	8,2%	9,6%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	38	16	21	13	7	5	100
		Yüzde	38,0%	16,0%	21,0%	13,0%	7,0%	5,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	35	20	25	19	9	13	121
		Yüzde	28,9%	16,5%	20,7%	15,7%	7,4%	10,7%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	20	12	21	9	10	31	103
		Yüzde	19,4%	11,7%	20,4%	8,7%	9,7%	30,1%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	2	0	0	0	1	11	14
		Yüzde	14,3%	0,0%	0,0%	0,0%	7,1%	78,6%	100,0%
Toplam	Sayı	126	61	89	53	35	70	434	
	Yüzde	29,0%	14,1%	20,5%	12,2%	8,1%	16,1%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,000									

Katılımcıların eğitim durumları ve iş arama süreleri birlikte değerlendirildiğinde eğitim seviyesi yükseldikçe iş arama sürelerinin uzadığı görülmektedir. Ayrıca eğitilmiş olduklarının ispatı için gerekli olan evrak sorunu yaşamalarından dolayı bir takım eğitilmiş kişilerin daha kısa sürelerle iş aradıkları görülmektedir.

Fakat özellikle Türkiye’de iş arama süreleri göz önüne alındığında eğitilmiş olan katılımcıların epey uzun sürelerle iş aradıkları görülmektedir. Sahadaki gözlemlerimize dayalı olarak eğitilmiş katılımcıların bu konuda seçici yaklaşım kendilerine uygun olan her işi tercih etmedikleri görülmüştür. Ayrıca bazı eğitilmiş katılımcıların ise denklik ve evrak temini için yaptıkları başvuru değerlendirme sürecinde iş aramayıp çalışmadıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 3.42. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Türkiye’de Bulunma Süreleri

			Ne kadar süredir Türkiye'desiniz?				Toplam
			6 ay-1 yıl arası (1 yıl dahil)	1-3 yıl arası (3 yıl dahil)	3-5 yıl arası (5 yıl dahil)	5 yıl ve üzeri	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	4	7	26	37	74
		Yüzde	5,4%	9,5%	35,1%	50,0%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	3	12	45	138	198
		Yüzde	1,5%	6,1%	22,7%	69,7%	100,0%
	2801 TL-3300	Sayı	0	4	14	52	70
		Yüzde	0,0%	5,7%	20,0%	74,3%	100,0%
	3301 TL-3800	Sayı	0	3	1	22	26
		Yüzde	0,0%	11,5%	3,8%	84,6%	100,0%
	3801 TL-4300	Sayı	0	2	10	27	39
		Yüzde	0,0%	5,1%	25,6%	69,2%	100,0%
	4301 TL-4800	Sayı	0	1	0	2	3
		Yüzde	0,0%	33,3%	0,0%	66,7%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	0	0	9	15	24
		Yüzde	0,0%	0,0%	37,5%	62,5%	100,0%
	Toplam	Sayı	7	29	105	293	434
		Yüzde	1,6%	6,7%	24,2%	67,5%	100,0%

Ki-Kare p-değeri=,018

Araştırmamızın sonuçları kapsamında katılımcıların ücret düzeyleri ile ne kadar süredir Türkiye’de oldukları bir arada değerlendirilmek istenmiştir. Asgari ücretin altında ücret alan katılımcıların %85,1’i 3 yıldan daha uzun süredir Türkiye’de olduklarını belirtmişlerdir.

2.324,70 TL-2.800 TL arası ücret alanların ise %69,7’si 5 yıldan daha uzun süredir Türkiye’de olduğunu ifade etmektedir. Nitel görüşmelerde katılımcıların bir kısmı uzun süredir aynı işyerinde çalışmalarına rağmen halen asgari ücret düzeyinde çalıştıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Sahada yapılan gözlemlere dayalı olarak bu tür katılımcıların düşük vasıflı ve niteliksiz oldukları gözlenmiştir.

İlerleyen ücret düzeylerine bakıldığında daha yüksek ücret alan katılımcıların Türkiye’deki bulunma süreleri benzer olarak uzamaktadır. Dolayısıyla katılımcıların ücret düzeylerinin Türkiye’deki bulunma sürelerine bağlı olarak yükselmesi, katılımcıların mesleki ve iş tecrübelerini geliştirmiş olmalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Tablo 3.43. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Ankara’da Bulunma Süreleri

			Ne kadar süredir Ankara'dasınız?				Toplam
			6 ay-1 yıl arası (1 yıl dahil)	1-3 yıl arası (3 yıl dahil)	3-5 yıl arası (5 yıl dahil)	5 yıl ve üzeri	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	11	10	18	35	74
		Yüzde	14,9%	13,5%	24,3%	47,3%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	6	28	60	104	198
		Yüzde	3,0%	14,1%	30,3%	52,5%	100,0%
	2801 TL-3300	Sayı	3	6	19	42	70
		Yüzde	4,3%	8,6%	27,1%	60,0%	100,0%
	3301 TL-3800	Sayı	0	5	2	19	26
		Yüzde	0,0%	19,2%	7,7%	73,1%	100,0%
	3801 TL-4300	Sayı	4	4	13	18	39
		Yüzde	10,3%	10,3%	33,3%	46,2%	100,0%
	4301 TL-4800	Sayı	1	0	0	2	3
		Yüzde	33,3%	0,0%	0,0%	66,7%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	4	5	5	10	24
		Yüzde	16,7%	20,8%	20,8%	41,7%	100,0%
	Toplam	Sayı	29	58	117	230	434
		Yüzde	6,7%	13,4%	27,0%	53,0%	100,0%

Ki-Kare p-değeri=.009

Bir önceki tablo ile birlikte değerlendirdiğimizde iki tablonun da benzer sonuçlar gösterdiği dikkat çekmektedir. Yapılan nitel görüşmelerde katılımcıların Türkiye’ye giriş yapar yapmaz doğrudan Ankara iline geldiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcıları Ankara’ya yönlendiren temel motivasyonlar ise öncelikle Ankara’da ikamet eden akraba ve arkadaşlarının olması, diğer yandan ücret, iş imkanları ve toplumsal uyumun daha kolay olduğunu düşünmeleridir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerini şu şekilde görebiliriz:

“Kayıtlı çalışma imkanı geniş. Bu avantaj...Başka yere taşınmak çok zor. Bugün İstanbul veya İzmir'e taşınayım desen yaklaşık 10.000 TL masraf olacak. 2-3 hafta işsiz olacağım. Taşınma, yol masrafı, kira, abonelikler birçok masraf olacak. Maaş yüksek olmazsa başka bir yere taşınmam...” (M.H./27/E).

“Ankara'da akrabam vardı. Beni çağırdı. Burada iş var hemen gel dedi. Ankara toplumu bize iyi yaklaşıyor, sakın bir şehir. Keçiören ve Etlik'te oturdum. Bana iyi yaklaştılar...Çok memnunum her yeri öğrendim. İşim ve evim var. Burada mutluyum...” (A.H./23/E).

“Ankara toplumu yabancıya karşı yaklaşımı daha iyi. İstanbul'a göre kiralar yarı yarıya az...” (C.H./35/E).

Tablo 3.44. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Mevcut İşlerinden Önce Kayıtlı Bir İşte Çalışma Durumları

		Daha önce kayıtlı bir işte çalıştınız mı?		Toplam	
		Evet	Hayır		
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	14	60	74
		Yüzde	18,9%	81,1%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	18	180	198
		Yüzde	9,1%	90,9%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	8	62	70
		Yüzde	11,4%	88,6%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	4	22	26
		Yüzde	15,4%	84,6%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	8	31	39
		Yüzde	20,5%	79,5%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	1	2	3
		Yüzde	33,3%	66,7%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	9	15	24
		Yüzde	37,5%	62,5%	100,0%
	Toplam	Sayı	62	372	434
		Yüzde	14,3%	85,7%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,004					

Katılımcıların ücret düzeyleri verileri ile mevcut işlerinden daha önce kayıtlı olarak başka bir işte çalışıp çalışmadıkları birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Genel olarak daha öncesinde kayıtlı bir işte çalışanların oldukça sınırlı bir kesimden ibaret olduğu görülmektedir.

Ücret seviyeleri arttıkça daha önce kayıtlı bir işte çalışanların sayısının arttığı görülmektedir. Bu kişilerin işgücü piyasasındaki tecrübelerinin yüksek olduğu göz önüne alındığında, işlerinden ayrıldıklarında yeni bir iş bulmakta zorlanmayacağı düşüncesinde oldukları yapılan gözlemlerle tespit edilmiştir. Ayrıca ücret düzeyi daha yüksek olan kişilerin sahip oldukları mesleki bilgi ve tecrübelerine güvenerek daha yüksek ücret seviyesinden iş bulabileceklerini ifade ettiklerine şahit olunmuştur.

Tablo 3.45. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre İş Arama Süreleri

			İş arama süreleri						Toplam
			2 haftadan az	2-4 hafta arası	1-3 ay arası	3-6 ay arası	6 ay-1 yıl arası	1 yıl ve üzeri	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	19	12	15	10	6	12	74
		Yüzde	25,7%	16,2%	20,3%	13,5%	8,1%	16,2%	100,0%
	2324,70 TL- 2800 TL arası	Sayı	66	28	49	25	16	14	198
		Yüzde	33,3%	14,1%	24,7%	12,6%	8,1%	7,1%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	16	13	15	11	2	13	70
		Yüzde	22,9%	18,6%	21,4%	15,7%	2,9%	18,6%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	10	5	2	2	3	4	26
		Yüzde	38,5%	19,2%	7,7%	7,7%	11,5%	15,4%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	7	3	3	4	6	16	39
		Yüzde	17,9%	7,7%	7,7%	10,3%	15,4%	41,0%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	1	0	1	1	0	0	3
		Yüzde	33,3%	0,0%	33,3%	33,3%	0,0%	0,0%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	7	0	4	0	2	11	24
		Yüzde	29,2%	0,0%	16,7%	0,0%	8,3%	45,8%	100,0%
	Toplam	Sayı	126	61	89	53	35	70	434
		Yüzde	29,0%	14,1%	20,5%	12,2%	8,1%	16,1%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000									

Katılımcıların çalıştıkları ücret düzeyleri ile iş arama süreleri bir arada değerlendirildiğinde anlamlı bir ilişkiden bahsetmek mümkündür. Tabloda 3.801 TL-4.300 TL arası ve 4.801 TL ve üzeri ücret seviyesine sahip olanların iş arama süreleri bakımından diğer gruplardan ayrıştıkları dikkat çekmektedir. Özellikle bu gruplarda yer alan her iki katılımcıdan biri 1 yıl ve üzeri iş arama süresi neticesinde mevcut işlerini buldukları görülmüş olup; bu kişilerin niteliklerine uygun olarak belirledikleri rezervasyon ücretini karşılayacak iş ve mesleği bulmak için uzun süreli işsizlik yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3.46. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Mevcut İşlerinden Önce Kayıtlı Bir İşte Çalışma Durumları

		Daha önce kayıtlı bir işte çalıştınız mı?		Toplam	
		Evet	Hayır		
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	8	84	92
		Yüzde	8,7%	91,3%	100,0%
	Tekstil	Sayı	1	30	31
		Yüzde	3,2%	96,8%	100,0%
	İnşaat	Sayı	6	51	57
		Yüzde	10,5%	89,5%	100,0%
	Gıda	Sayı	1	59	60
		Yüzde	1,7%	98,3%	100,0%
	Eğitim	Sayı	3	6	9
		Yüzde	33,3%	66,7%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	16	75	91
		Yüzde	17,6%	82,4%	100,0%
	İletişim	Sayı	4	11	15
		Yüzde	26,7%	73,3%	100,0%
	Sağlık	Sayı	17	35	52
		Yüzde	32,7%	67,3%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	1	4	5
		Yüzde	20,0%	80,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	5	17	22
		Yüzde	22,7%	77,3%	100,0%
Toplam	Sayı	62	372	434	
	Yüzde	14,3%	85,7%	100,0%	
Ki-Kare p-değeri=,000					

Araştırma sonuçlarına bakıldığında katılımcıların bazı sorulara vermiş oldukları yanıtların çalıştıkları sektörlerle bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Türkiye'deki sektörel özelliklerin farklılık göstermesine ilaveten o sektörü seçen ve fiilen çalışan kişilerin sahip olduğu kişisel ve mesleki özelliklerinin belirleyici olduğu ifade edilebilir. Böylelikle katılımcıların çalışma hayatı, gündelik ve sosyal hayat, gelecek beklentisi gibi konularda farklı tutum ve görüşe sahip oldukları dikkat çekmektedir.

Yukarıdaki grafik incelendiğinde, bazı sektörlerde kayıtlı çalışmanın daha yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Saha araştırması esnasında yapılan gözlemlere dayalı olarak kurumsal yaklaşımın yaygın olduğu eğitim, hizmet, iletişim ve sağlık gibi sektörlerde kayıt dışı istihdam ile hemen hemen hiç karşılaşılmamıştır. Ayrıca bu sektörlerde çalışan katılımcıların kayıt dışı çalışmaya karşı önemli bir farkındalığın olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.47. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre İş Arama Süreleri

		İş arama süreleri						Toplam	
			2 haftadan az	2-4 hafta arası	1-3 ay arası	3-6 ay arası	6 ay-1 yıl arası	1 yıl ve üzeri	
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	27	13	19	16	7	10	92
		Yüzde	29,3%	14,1%	20,7%	17,4%	7,6%	10,9%	100,0%
	Tekstil	Sayı	9	4	9	1	4	4	31
		Yüzde	29,0%	12,9%	29,0%	3,2%	12,9%	12,9%	100,0%
	İnşaat	Sayı	25	8	13	8	2	1	57
		Yüzde	43,9%	14,0%	22,8%	14,0%	3,5%	1,8%	100,0%
	Gıda	Sayı	21	6	14	8	7	4	60
		Yüzde	35,0%	10,0%	23,3%	13,3%	11,7%	6,7%	100,0%
	Eğitim	Sayı	1	0	2	1	1	4	9
		Yüzde	11,1%	0,0%	22,2%	11,1%	11,1%	44,4%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	28	20	18	10	3	12	91
		Yüzde	30,8%	22,0%	19,8%	11,0%	3,3%	13,2%	100,0%
	İletişim	Sayı	4	3	3	2	3	0	15
		Yüzde	26,7%	20,0%	20,0%	13,3%	20,0%	0,0%	100,0%
	Sağlık	Sayı	3	4	7	2	4	32	52
		Yüzde	5,8%	7,7%	13,5%	3,8%	7,7%	61,5%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	1	0	0	1	2	1	5
		Yüzde	20,0%	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%	20,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	7	3	4	4	2	2	22
		Yüzde	31,8%	13,6%	18,2%	18,2%	9,1%	9,1%	100,0%
Toplam		Sayı	126	61	89	53	35	70	434
		Yüzde	29,0%	14,1%	20,5%	12,2%	8,1%	16,1%	100,0%
Ki-Kare p-değeri=,000									

Yukarıdaki tablo incelendiğinde inşaat sektöründe çalışan katılımcıların iş arama sürelerinin diğer sektörlerle göre daha kısa olduğu açıkça görülmektedir. İnşaat sektöründe çalışan katılımcıların yaklaşık yarısı 2 haftadan daha kısa süre içerisinde işlerini bulduklarını belirtmektedir. Araştırma esnasında yapılan gözlemlere göre 2 haftadan daha az süre zarfında mevcut işlerini bulduklarını belirten katılımcıların ağırlıklı olarak bir önceki işten ayrılmalarından sonra 1 veya 2 gün içinde mevcut işlerini bulduklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Araştırma esnasında yapılan nitel görüşmelerde, katılımcıların iş arama sürelerinin kısa olmasında kendi aralarındaki dayanışma ağlarının etkisi büyüktür. Bu bakımdan yapılan nitel görüşmelerde katılımcıların neredeyse tamamı Whats App, Facebook vd. gibi sosyal medya platformları aracılığıyla kendi aralarında kurdukları gruplar ve sosyal ağlar üzerinden yoğun bir şekilde iş aradıklarını ve açık iş durumlarını takip ettiklerini ifade etmektedirler. Böylelikle katılımcıların kısa sürede iş buldukları gözlenmiştir.

Eğitimli ve nitelikli olan katılımcıların ise iş arama sürelerinin ciddi anlamda uzun olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim eğitim ve sağlık sektörleri göz önüne alındığında katılımcıların önemli bir bölümü, uzun süreli iş aramalarının neticesinde iş bulabildiklerini belirtmektedir.

Bu durumda katılımcıların bazı sektörlerde daha kolay iş bulduklarını söylemek mümkündür. Aynı zamanda katılımcıların bazılarının eğitimlerine ve niteliklerine bağlı olarak spesifik iş ve meslek yapabilmelerinden ötürü uzun süreli işsizlik tecrübesi yaşadıkları görülmektedir.

GKS Suriyelilerin genel profilleri göz önüne alındığında sosyal ağ ve dayanışma gruplarından farklı düzeyde yararlandıkları söylenebilir. Katılımcıların başta istihdam fırsatlarını geliştirmek amacıyla ağırlıklı olarak çeşitli sosyal medya platformları üzerinden dayanışma içerisinde oldukları şu şekilde görülebilir:

“Cenaze, düğün, sıkıntı, dert konularında muhabbet ediyor, birbirimize yardımcı oluyoruz. Zamanla dayanışma azaldı. Türklerle muhabbetimiz arttı...”(A.H.K./29/E).

“Devletin aldığı kararlarda ve yeni kanunlarla ilgili yeni gelişmelerden haberdar oluyoruz...”(E.D./24/E).

Bazı katılımcıların sosyal medya kullanmadıkları ve diğer sosyal dayanışma ağlarından aynı ölçüde yararlanamadıkları gözlemlenmiştir. Saha araştırması esnasında bazı katılımcıların sosyal medya kullanmadıkları ve hiçbir şekilde dayanışma ağları içerisinde yer almadıkları gözlenmiştir.

Tablo 3.48. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre İş Arama Kanalları

		İş arama kanalları							Toplam	
		Şahsen başvuru	Basın, sosyal medya ve internet yoluyla	Şirketten teklif geldi	Akrabalarım ve hemşerilerim aracılığıyla	Arkadaşlarım aracılığıyla	İŞKUR aracılığıyla	Özel istihdam bürosu (United Works)		
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	33	2	0	14	41	2	0	92
	Yüzde	35,9%	2,2%	0,0%	15,2%	44,6%	2,2%	0,0%	100,0%	
	Tekstil	Sayı	8	0	1	7	14	1	0	31
	Yüzde	25,8%	0,0%	3,2%	22,6%	45,2%	3,2%	0,0%	100,0%	
	İnşaat	Sayı	18	0	3	13	22	1	0	57
	Yüzde	31,6%	0,0%	5,3%	22,8%	38,6%	1,8%	0,0%	100,0%	
	Gıda	Sayı	17	2	0	16	24	1	0	60
	Yüzde	28,3%	3,3%	0,0%	26,7%	40,0%	1,7%	0,0%	100,0%	
	Eğitim	Sayı	2	1	1	1	4	0	0	9
	Yüzde	22,2%	11,1%	11,1%	11,1%	44,4%	0,0%	0,0%	100,0%	
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	32	1	3	15	37	2	1	91
	Yüzde	35,2%	1,1%	3,3%	16,5%	40,7%	2,2%	1,1%	100,0%	
	İletişim	Sayı	3	2	1	5	4	0	0	15
	Yüzde	20,0%	13,3%	6,7%	33,3%	26,7%	0,0%	0,0%	100,0%	
	Sağlık	Sayı	13	18	0	7	14	0	0	52
	Yüzde	25,0%	34,6%	0,0%	13,5%	26,9%	0,0%	0,0%	100,0%	
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	1	0	1	1	2	0	0	5
	Yüzde	20,0%	0,0%	20,0%	20,0%	40,0%	0,0%	0,0%	100,0%	
	Hizmetler	Sayı	12	1	0	2	6	1	0	22
	Yüzde	54,5%	4,5%	0,0%	9,1%	27,3%	4,5%	0,0%	100,0%	
Toplam	Sayı	139	27	10	81	168	8	1	434	
Yüzde	32,0%	6,2%	2,3%	18,7%	38,7%	1,8%	0,2%	100,0%		
Ki-Kare p-değeri=,000										

Katılımcıların iş arama kanallarının sektörler göre farklılaştığını söylemek mümkündür. Büro ve mobilya mağazaları imalatı sektöründe çalışan katılımcıların neredeyse tamamının “şahsen başvuru” ve “arkadaşları aracılığıyla” iş aradıklarını belirttikleri görülmektedir.

Araştırma esnasında büro ve mobilya mağazaları imalatının yoğun olarak yapıldığı Siteler bölgesinde katılımcıların iş aradıkları dönemde şahsen iş başvurularını yaparken, bahsedilen bölgedeki işyerlerini gezerek çok kolay ve kısa süre içerisinde iş bulabildikleri gözlenmiştir. Ayrıca yapılan nitel görüşmelerde işverenlerin işçi aradıkları dönemde, katılımcılar üzerinden çok kolay bir şekilde işçi bulabildikleri görülmüştür. Ek olarak, katılımcılarla yapılan görüşmelerde GKS Suriyeliler arasındaki sosyal medya grupları üzerinden haberleşme ve dayanışmaların zamanla arttığı gözlemlenmiştir. Bu durumu desteklemesi açısından aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir:

“Bizim işyerinde eleman arıyorlardı. İş bulma ve iş aramada bu tür grupları kullanıyoruz. Birbirimizi arıyoruz...”(A.H./22/E).

“Ben sosyal medya gruplarında pek yokum. İş için eleman ilanlarını paylaşıyorlar. Şimdi daha yoğun haberleşiyorlar...”(C.H./35/E).

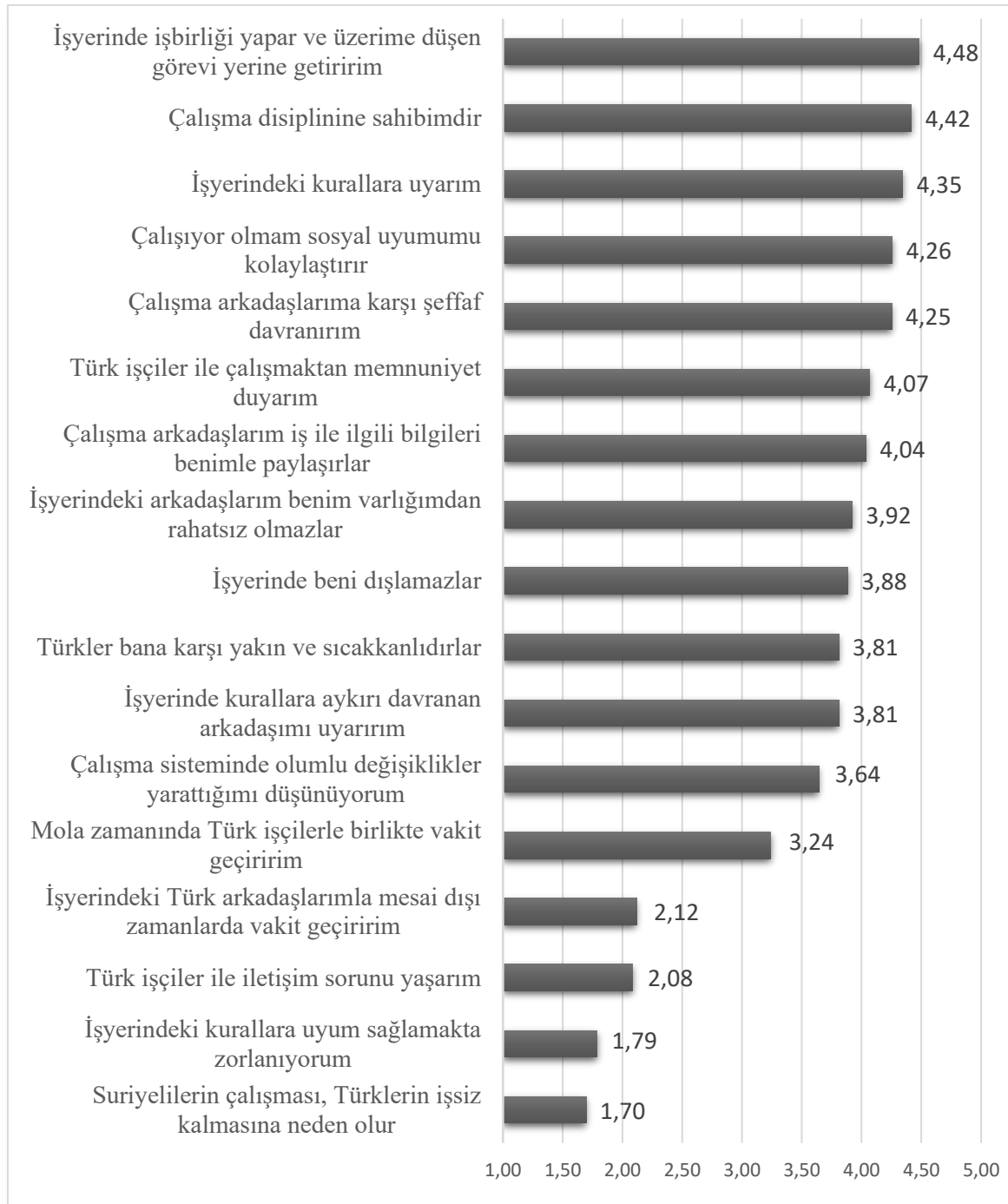
3.4. Çalışma Yaşamına Dair Sonuçlar

Araştırmanın ikinci bölümü olan çalışma yaşamında, katılımcıların çalışma hayatına dair genel görüş ve düşünceleri tespit edilmek istenmiştir. Bu amaçla katılımcıların öncelikle işyeri, çalışma arkadaşları, iş ve işyeri sorumlulukları araştırılmak istenmiştir. Ayrıca katılımcıların çalışma arkadaşları ile işyerinde ve işyeri dışındaki iletişimlerinin sosyal uyumları üzerindeki etkileri araştırılmak istenmiştir. Katılımcıların Türkiye işgücü piyasasında çatışma ve uyum alanları bu bölüm içerisinde ele alınan konular arasındadır.

Katılımcıların kullanılan ölçeklere verdikleri yanıtların puanları 1 ve 5 arasında değişmektedir. Ölçeklere ait önerme skorları ise katılımcıların her bir soruya verdikleri cevapların ortalaması alınarak belirlenmiştir. Önermelerin skorları değerlendirilirken kullanılan ölçeğe uygun olarak puan aralıkları eşit olacak şekilde 3 düzeye indirgenmiştir. Bahsi geçen 3 düzeye ilişkin puan aralıkları aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Buna göre katılımcıların ölçeklere dair tutumları, her bir önermeye verdikleri cevapların ortalama skor değeri 1,00-2,33 arasında ise olumsuz, 2,34-3,67 aralığında ise fikrim yok, 3,68-5,00 aralığında ise olumlu olarak yorumlanmıştır.

Tablo 3.49. Önerme Skorlarının Değerlendirilmesinde Kullanılacak Puan Aralıkları

Olumsuz	Fikrim yok	Olumlu
1,00-2,33	2,34-3,67	3,68-5,00

Grafik 3.24. Çalışma Yaşamı Ölçeğinde Yer Alan Önergelerin Ortalama Skorları

- Sonuçlara göre katılımcılar, Türklerin kendilerine karşı yakın ve sıcakkanlı oldukları düşüncesindedirler. Ayrıca işyerinde dışlanmadıklarını belirtmişlerdir.
- Katılımcılar, işyerindeki arkadaşlarının kendi varlıklarından rahatsız olmadıklarını düşünmektedirler. Benzer şekilde, çalışma arkadaşlarının iş ile ilgili bilgileri kendileriyle paylaşmaları konusundaki algıları da olumludur.

- Katılımcılar, Türk işçilerle çalışmaktan memnuniyet duymaktadırlar. Ayrıca çalışma arkadaşlarına karşı şeffaf davrandıkları düşüncesindedirler.
- Katılımcıların çalışıyor olmaları, sosyal uyumlarını kolaylaştırmaktadır. Bunun yanında, katılımcılar işyerindeki sosyal kurallara uyduklarını dile getirmişlerdir.
- Katılımcılar, çalışma disiplinine sahip oldukları düşüncesindedirler. Buna ek olarak, işyerinde işbirliği yapmakta ve üzerine düşen görevleri yerine getirmektedirler.

Katılımcıların çalışma yaşamı ölçeğine ilişkin skor ortalamaları, 1,70-4,48 aralığında değişmektedir. Sonuçlar, çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin, çalışma yaşamı ölçeğindeki önermelerin dördünde tutumlarının olumsuz olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda yer alan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Katılımcılar, Suriyelilerin çalışmasının, Türklerin işsiz kalmasına neden olduğunu düşünmemektedir.
- Katılımcıların işyerindeki kurallara uyum sağlamakta zorlanmadıkları düşüncesindedir.
- Katılımcılar, Türk işçiler ile iletişim sorunları bulunmadıklarını belirtmişlerdir.
- Katılımcıların işyerindeki arkadaşlarıyla iş dışında vakit geçirme konusundaki tutumları olumsuzdur.

Araştırma sonuçları, çalışma izni ölçeği bakımından yalnızca iki önermede “fikrim yok” skor aralığının öne çıktığını göstermektedir. Bunlar; mola zamanında Türk işçilerle vakit geçirme ve çalışma sisteminde olumlu değişiklikler yarattığını düşünme konularıdır.

Grafikten de açık şekilde anlaşılabileceği üzere katılımcılar, çalışma yaşamı ölçeğine ilişkin önermelerin büyük bir bölümünü olumlu değerlendirmişlerdir.

Katılımcıların işyerinde kurallara uymayan bir diğer çalışma arkadaşını uyarma noktasında biraz çekingen ve temkinli yaklaşıtlarını söylemek mümkündür. Yapılan görüşmelerde ve gözlemlerde ise bu durumun kendilerini pek ilgilendirmediğini, kendi yaptıkları işe herhangi bir zararı olmadığı takdirde kuralıslılık durumuna karışmayacaklarını ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca yapılan işler göz önüne alındığında genellikle bireysel sorumluluk alanlarının daha geniş olduğu, iştiraki çalışma ve ortak sorumluluk alanlarının oldukça sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

Saha araştırması sürecindeki gözlemlere ve nitel görüşmelere dayalı olarak katılımcıların mesai dışı zamanlarda Türk çalışma arkadaşları ile vakit geçirmemelerinin altında birtakım nedenler bulunmaktadır. Bunlar; mesai sonrası eve yorgun gitme ve gün içerisinde yeterli vaktin olmamasıdır. Ayrıca genellikle cumartesi günleri yarı ve tam zamanlı çalışmanın olduğu görülmekle birlikte Pazar günleri ailelerine vakit ayırdıkları açıkça katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşü şu şekilde örneklendirilebilir:

“Yoğun çalıştığımız için Suriyeli akrabalarım ile bile görüşmek için vakit bulamıyorum. Hafta sonları sadece dinleniyorum, alışveriş yapıyorum...” (N.S./34/E).

Diğer yandan bazı katılımcıların hiçbir Suriyeli arkadaşının olmadığını yalnızca Türk arkadaşlarının olduğunu ve boş vakitlerinde sürekli ortak vakit geçirdiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Mesai dışında vakit geçiren bazı katılımcılar ise işyerindeki arkadaşları ile özellikle hafta sonları birlikte vakit geçirdiklerini ve bundan çok mutlu olduklarını ifade etmektedir.

“Türk arkadaşlar ile şelaleye gidiyoruz. Mangal yakıyoruz. Türkleri Suriyelilerden daha çok seviyorum...” (M.E./19/E).

“Birgün Bartın'a gittim gezmeye Türk arkadaşlar ile çok güzeldi unutamıyorum. Çok eğlendik...” (M.E./25/E).

“Türk arkadaşlarla gezmek için çıktığım zaman çok mutlu oluyorum...” (V.H./20/E).

Araştırma kapsamındaki katılımcıların bazılarının ise işyerindeki Türk arkadaşları ile kurmuş oldukları ilişki sosyal aktivitenin ötesinde yaşamsal alanlarına sirayet etmiş olup; bu ilişkinin yardımlaşma ve dayanışma şeklinde devam ettiği gözlenmiştir. Desteklemesi açısından şu ifadeye yer verilebilir:

“Bizim usta çok yardım ediyor. Çocuk doğumunda hastaneden randevu aldılar, bizi götürüp getirdiler. Çok yardımcı oldular. Bizi bayramda evine çağırdı, onlarda oturduk. Hanımımın annesi Suriye'de. Ustanın eşi "Bizi aileniz gibi görün" dedi...” (H.A./28/E).

Yukarıda katılımcıların çalışma yaşamına dair sonuçlarına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Buradaki bazı sonuçlar ile katılımcıların demografik bilgileri arasında anlamlı çapraz

ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bu açıdan öne çıkan bazı sonuçları burada incelemenin isabetli olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.50. Katılımcıların Yaşa Göre İşyerindeki Kurallara Uyma Davranışları

			İşyerindeki kurallara uyarım					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	1	3	12	28	68	112
		Yüzde	0,9%	2,7%	10,7%	25,0%	60,7%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	4	1	16	64	124	209
		Yüzde	1,9%	0,5%	7,7%	30,6%	59,3%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	5	2	4	29	38	78
		Yüzde	6,4%	2,6%	5,1%	37,2%	48,7%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	5	0	5	11	14	35
		Yüzde	14,3%	0,0%	14,3%	31,4%	40,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	15	6	37	132	244	434
		Yüzde	3,5%	1,4%	8,5%	30,4%	56,2%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,003								

Katılımcıların yaş gruplarına bağlı olarak işyerindeki kurallara uyma davranışlarında farklılık görülmektedir. 15-24 yaş aralığındaki katılımcılarda “işyerindeki kurallara tam olarak uyarım” diyenlerin oranı %60,7 iken; 45 yaş ve üzeri olan katılımcılarda bu oran yalnızca %40’dır. Böylelikle daha genç yaştaki katılımcıların işyerindeki kurallara uyma hallerinin daha yüksek olduğu, ileri yaştaki katılımcıların ise işyerindeki kurallara daha az uyma davranışında bulunduklarını söylemek mümkündür. Aynı zamanda Türkçe dil yeteneklerinin daha gelişmiş olduğu genç katılımcıların işgücü piyasasına uyum sağlamakta daha başarılı oldukları ifade edilebilir.

Tablo 3.51. Katılımcıların Yaşa Göre Çalışma Disiplinine Sahip Olma Durumları

			Çalışma disiplinine sahibimdir					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	1	2	8	25	76	112
		Yüzde	0,9%	1,8%	7,1%	22,3%	67,9%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	4	1	7	68	129	209
		Yüzde	1,9%	0,5%	3,3%	32,5%	61,7%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	6	1	2	30	39	78
		Yüzde	7,7%	1,3%	2,6%	38,5%	50,0%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	5	0	5	10	15	35
		Yüzde	14,3%	0,0%	14,3%	28,6%	42,9%	100,0%
	Toplam	Sayı	16	4	22	133	259	434
		Yüzde	3,7%	0,9%	5,1%	30,6%	59,7%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,000								

Araştırmamızda katılımcıların yaş grupları ile çalışma disiplinlerine sahip olma durumları arasında anlamlı ilişkiden bahsedilebilir. Böylelikle, daha genç yaşta olan katılımcıların çalışma disiplinine “Çok” ve “Tam” olarak sahip olduğunu belirtenlerin oranı %90,2 olarak görülürken; 45 yaş ve üzeri olan katılımcılarda bu oranın %70,5’e gerilediği görülmektedir.

Bu açıdan yaş aralıklarının ilerlemesine bağlı olarak çalışma disiplinine sahip olduğunu belirtenlerin oranında düşüş olduğunu söylemek mümkündür.

Bir önceki grafikte birlikte değerlendirildiğinde, yapılan gözlemler ve nitel görüşmelerde katılımcıların Türkiye’deki çalışma koşul ve kurallarına uyum sağlamakta bir hayli zorlandıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılar, Suriye’deyken çalışma yaşamında olan kişilerin başta mesai saatleri ve çalışma kuralları açısından daha rahat ve esnek koşullara sahip olduklarını aşağıdaki şu ifadede görmek mümkündür:

“Uzun mesai süreleri iyi bir şey değil. Biz Suriye’de bu kadar çok çalışmıyorduk” (A.A./29/E).

Tablo 3.52. Katılımcıların Cinsiyete Göre Çalışma Disiplinine Sahip Olma Durumları

			Çalışma disiplinine sahibimdir					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	14	3	22	121	251	411
		Yüzde	3,4%	0,7%	5,4%	29,4%	61,1%	100,0%
	Kadın	Sayı	2	1	0	12	8	23
		Yüzde	8,7%	4,3%	0,0%	52,2%	34,8%	100,0%
Toplam	Sayı	16	4	22	133	259	434	
	Yüzde	3,7%	0,9%	5,1%	30,6%	59,7%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,016								

Katılımcıların cinsiyetlerine göre çalışma disiplinine sahip olma halleri birlikte değerlendirildiğinde kadın katılımcıların erkeklerden daha düşük seviyede çalışma disiplinine sahip olduklarını belirttikleri görülmektedir.

Bu durum, kadınların işgücü piyasası pratiklerinin oldukça sınırlı olması ve birçoğunun Suriye'deyken çalışmamalarından kaynaklanmakta olup aşağıdaki ifadeyle örneklendirilebilir:

“Suriye'deyken evliydim. Çalışmıyordum. Hiç çalışmadım Suriye'de. Türkiye'de 4 yıldır çalışıyorum...” (H.S./33/K).

Katılımcıların büyük bir kısmı, Türkiye'ye gelmeden önce çalışmadıklarını (öğrenci olduklarını ifade etmektedirler), ilk kez Türkiye'ye geldikten sonra çalışma hayatına girdiklerini ve burada çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. İlk başlarda çalışmaya, yaptıkları işe ve işyeri kurallarına uyum sağlamakta biraz zorlansalar da kısa süre içerisinde alıştıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca katılımcıların neredeyse tamamının Türkiye'deki çalışma koşullarını ve işyeri kurallarını tecrübe etmelerinden dolayı çalışma temposuna kolaylıkla uyum sağladıkları söylenebilir. Katılımcıların Türkiye'ye gelmeye başladıkları tarihte, bir kısmının ortaöğretim bir kısmının ise yüksek öğretim gibi farklı eğitim süreçlerinde oldukları gözlenmiştir.

Ayrıca katılımcıların Suriye'ye kısa süre içerisinde tekrar dönebilme düşüncelerine sahip oldukları, onların Türkiye'deki çalışma ortamı ve kurallarına uyum sağlamakta zorlandıkları, bazı kaotik süreçlerin etkisinde kalarak çalışma hayatında istikrarlı bir tecrübe edinemedikleri görülmektedir.

“Sigorta için uzun yıllar Türkiye’de kalıp kalmayacağıma karar vermedim. O yüzden çalışma iznimi geç aldım. 3-4 ay araştırdım...” (E.A./25/E).

Bugüne kadar farklı işlerde çalışan katılımcıların ise sürekli olarak çalışmayı tercih etmedikleri görülmektedir. Bu durumda, kişinin sahip olduğu eğitime uygun işler bulmakta zorlandığı veya işlerinde memnun olmadıkları söylenebilir. Farklı işlerden kaynaklı olarak işyeri kurallarındaki değişimler katılımcıların uyum sağlamakta zorlanmalarına neden olabilmektedir.

“Farklı farklı yerlerde çalıştım. Yevmiyeli çalışıyordum. İstedğim zaman çalışıyordum. Kendime uygun iş bulamadım bir türlü...” (V.H./20/E).

Katılımcılardan bazılarının Türkiye’ye geldikleri ilk yıllarda Suriye’deki savaşın sona ereceği ve kısa süre içerisinde ülkelerine geri döneceklerini düşündükleri gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, Suriye’ye gönüllü geri dönüş konusunda ümitvar oldukları süre zarfında Türkiye’de çalışmak istemediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Bu durum, bazı katılımcılarda çalışma hayatındaki işleyiş ve yerleşik kurallara dair bir tecrübe edinmemelerine yol açmıştır. Buna örnek olması bakımından şu ifadeler yer verilebilir:

“Sürekli çalışmıyordum. Suriye’ye geri dönebilirdim. Ara ara çalışıyordum...”(H.A./28/E).
 “...Çalıştığım işler hem kısa süreli hem de geçici işlerdi. Çalışıp biraz para kazanıp işten çıkıyordum...”(M.H./27/E)

İletişim sorunu yaşadığını belirtenler ile yapılan görüşme ve gözlemlerde sorun alanlarının büyük çoğunluğunun Türkçe bilmemek olduğunu; istisnai olan diğer nedenler arasında ise işyerinde yapılan espri, şakalar ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan iletişim sorunu yaşadıklarını ifade ettiklerine şahit olunmuştur.

Yukarıda katılımcıların çalışma yaşamına dair sonuçlarına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Buradaki bazı sonuçlar ile katılımcıların demografik bilgileri arasında anlamlı çapraz ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bu açıdan öne çıkan bazı sonuçları burada incelemenin isabetli olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.53. Katılımcıların Yaşa Göre Türk İşçiler ile İletişim Sorunu Yaşadıkları Konusundaki Görüşleri

			Türk işçiler ile iletişim sorunu yaşarım					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	71	15	13	9	4	112
		Yüzde	63,4%	13,4%	11,6%	8,0%	3,6%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	92	41	42	21	13	209
		Yüzde	44,0%	19,6%	20,1%	10,0%	6,2%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	32	18	18	7	3	78
		Yüzde	41,0%	23,1%	23,1%	9,0%	3,8%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	9	9	8	2	7	35
		Yüzde	25,7%	25,7%	22,9%	5,7%	20,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	204	83	81	39	27	434
		Yüzde	47,0%	19,1%	18,7%	9,0%	6,2%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,000								

Araştırmada katılımcıların yaş gruplarına bağlı olarak işyerinde beraber çalıştıkları Türk işçiler ile iletişim durumlarını birlikte değerlendirdiğimizde, yaş arttıkça iletişim sorunu yaşayanların daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bakımdan katılımcıların Türkçe dil yeterlilikleri belirleyici olmaktadır. Ayrıca araştırma gözlemlerine dayalı olarak dil yeterliliği sayesinde daha yakın sosyal ilişki kurmalarından dolayı katılımcıların işyerlerinde çalışan diğer Türk işçiler ile iletişim noktasında çok az sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3.54. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İşyerinde Dışlanma Durumları

			İşyerinde beni dışlamazlar					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	1	3	2	0	10	16
		Yüzde	6,3%	18,8%	12,5%	0,0%	62,5%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	1	0	1	2	3	7
		Yüzde	14,3%	0,0%	14,3%	28,6%	42,9%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	3	3	14	11	42	73
		Yüzde	4,1%	4,1%	19,2%	15,1%	57,5%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	9	5	20	9	57	100
		Yüzde	9,0%	5,0%	20,0%	9,0%	57,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	7	15	21	26	52	121
		Yüzde	5,8%	12,4%	17,4%	21,5%	43,0%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	6	11	28	23	35	103
		Yüzde	5,8%	10,7%	27,2%	22,3%	34,0%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	2	1	3	5	3	14
		Yüzde	14,3%	7,1%	21,4%	35,7%	21,4%	100,0%
	Toplam	Sayı	29	38	89	76	202	434
		Yüzde	6,7%	8,8%	20,5%	17,5%	46,5%	100,0%

Ki-Kare p değeri=0,028

Araştırmamızda katılımcıların eğitim durumlarına bağlı olarak çalıştıkları işyerinde dışlanma algıları ölçülmek istenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde eğitilmiş olan katılımcıların eğitimsiz ve orta eğitimlilere kıyasla daha fazla dışlanma hissettikleri görülmektedir. Fakat yine de eğitilmiş katılımcıların yarısından fazlasının işyerinde herhangi bir dışlanmaya maruz kalmadıklarını belirttikleri görülmektedir. Araştırmamız, dışlanmanın kaynağını ve boyutunu ölçer nitelikte değildir. Dışlanma sorununu, farklı boyutlarıyla araştırılması gereken önemli bir konu olarak değerlendirmek mümkündür.

Tablo 3.55. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İşyerindeki Arkadaşları ile Uyum Durumları

			İşyerindeki arkadaşlarım benim varlığımdan rahatsız olmazlar					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	1	3	5	1	6	16
		Yüzde	6,3%	18,8%	31,3%	6,3%	37,5%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	0	1	1	2	3	7
		Yüzde	0,0%	14,3%	14,3%	28,6%	42,9%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	3	3	12	6	49	73
		Yüzde	4,1%	4,1%	16,4%	8,2%	67,1%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	9	5	17	12	57	100
		Yüzde	9,0%	5,0%	17,0%	12,0%	57,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	14	10	18	25	54	121
		Yüzde	11,6%	8,3%	14,9%	20,7%	44,6%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	13	2	22	23	43	103
		Yüzde	12,6%	1,9%	21,4%	22,3%	41,7%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	2	0	1	7	4	14
		Yüzde	14,3%	0,0%	7,1%	50,0%	28,6%	100,0%
Toplam	Sayı	42	24	76	76	216	434	
	Yüzde	9,7%	5,5%	17,5%	17,5%	49,8%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,003								

Katılımcıların eğitim durumlarına göre işyerindeki çalışma arkadaşlarının kendilerinin varlığından rahatsız olup olmadıkları birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Bu konuda, eğitim durumundaki farklılığa göre önemli bir ayrışma görülmemektedir. Araştırma kapsamındaki katılımcıların genelinin işyerindeki arkadaşlarının kendilerinin varlığından rahatsız olmadıklarını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.56. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türklerin İşsiz Kalmalarına Neden Olmaya Dair Görüşleri

			Suriyelilerin çalışması, Türklerin işsiz kalmasına neden olur					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	8	5	2	1	0	16
		Yüzde	50,0%	31,3%	12,5%	6,3%	0,0%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	6	0	1	0	0	7
		Yüzde	85,7%	0,0%	14,3%	0,0%	0,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	44	17	9	3	0	73
		Yüzde	60,3%	23,3%	12,3%	4,1%	0,0%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	45	18	21	10	6	100
		Yüzde	45,0%	18,0%	21,0%	10,0%	6,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	71	29	13	4	4	121
		Yüzde	58,7%	24,0%	10,7%	3,3%	3,3%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	73	22	8	0	0	103
		Yüzde	70,9%	21,4%	7,8%	0,0%	0,0%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	8	3	3	0	0	14
		Yüzde	57,1%	21,4%	21,4%	0,0%	0,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	255	94	57	18	10	434
		Yüzde	58,8%	21,7%	13,1%	4,1%	2,3%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,009								

Araştırma kapsamındaki katılımcıların eğitim seviyesi yükseldikçe Suriyelilerin Türkiye’de çalışmalarının Türklerin işsiz kalmasına daha fazla yol açtığını düşündükleri görülmektedir. Özellikle eğitilmiş kesim olan üniversite ve lisansüstü eğitime sahip olan katılımcıların bu soruya verdikleri cevabın “Hiç” ve “Biraz” olarak farklılaştığını söylemek mümkündür. Fakat ciddi bir ayrışma olmamakla birlikte katılımcılar, Türkiye’de Suriyelilerin çalışmasının Türklerin işsiz kalmasına yol açmadığını düşündükleri görülmektedir.

Yapılan nitel görüşmeler ve yüz yüze mülakatlarda edinilen gözlemler doğrultusunda, katılımcıların kayıtlı çalışıyor olmalarının onların uyum sorunlarını çözme noktasında katkı sunduğu görülmüştür. Katılımcılar, kayıt dışı çalışmanın vermiş olduğu korku, saklanma ve geri planda olma durumlarının kendilerinde kötü bir his ve rahatsızlık oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar kayıt dışılık durumunda, işyerlerine gelen müşteri, diğer esnaf ve işverenler, denetleyici kamu görevlileri gibi birçok kişilerden sürekli korku ve tedirginlik yaşadıklarını belirtmişlerdir. Fakat çalışma izni ile birlikte katılımcıların, bütün bu korku ve rahatsızlık hallerinin ortadan kalktığını, sosyal ilişkilerinin arttığını ve toplumsal uyum süreçleri üzerinde hızlandırıcı etki yaptığını ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcıların

çalışma iznine sahip olduktan sonra eski korku ve tedirginliklerinden kurtularak kendilerini daha rahat hissettiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“...Çalıştığım yere çok fazla devlet memuru geliyordu. Kaçak olduğum için korkuyordum. Müfettiş vs...” (M.E./25/E).

“...Kaçak çalışırken sürekli sigorta geliyordu her zaman kaçıp saklanmak zorunda kalıyordum. Şimdi kaçmıyorum (Gülüyor)...” (M.E.İ./27/E)

Yukarıda katılımcıların çalışma yaşamına dair sonuçlarına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Buradaki bazı sonuçlar ile katılımcıların demografik bilgileri arasında anlamlı çapraz ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bu açıdan öne çıkan bazı sonuçları burada incelemenin isabetli olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.57. Katılımcıların Cinsiyete Göre Türklerin Yakın ve Sıcakkanlı Olmaları Konusundaki Görüşleri

			Türkler bana karşı yakın ve sıcakkanlıdır					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	23	32	84	113	159	411
		Yüzde	5,6%	7,8%	20,4%	27,5%	38,7%	100,0%
	Kadın	Sayı	3	5	6	8	1	23
		Yüzde	13,0%	21,7%	26,1%	34,8%	4,3%	100,0%
Toplam	Sayı		26	37	90	121	160	434
	Yüzde		6,0%	8,5%	20,7%	27,9%	36,9%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,005								

Araştırma kapsamındaki katılımcıların cinsiyetlerine göre Türklerin kendilerine karşı yakın ve sıcakkanlı olup olmadıkları algısı birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Böylelikle katılımcılar arasında Türklerin kendilerine karşı yakın ve sıcakkanlı olduğu algısının kadın katılımcılarda erkeklere göre daha düşük seviyede olduğu görülmektedir. Saha araştırmasındaki gözlemlerimize dayanarak bu durumun, erkek çalışanların sosyal hayatta Türkler ile daha fazla temasta ve iletişimde olmalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Tablo 3.58. Katılımcıların Cinsiyete Göre Türk İşçilerle Çalışmaktan Memnuniyet Duymaları Konusundaki Görüşleri

			Türk işçiler ile çalışmaktan memnuniyet duyarım					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	12	17	68	127	187	411
		Yüzde	2,9%	4,1%	16,5%	30,9%	45,5%	100,0%
	Kadın	Sayı	3	5	3	9	3	23
		Yüzde	13,0%	21,7%	13,0%	39,1%	13,0%	100,0%
Toplam	Sayı	15	22	71	136	190	434	
	Yüzde	3,5%	5,1%	16,4%	31,3%	43,8%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,000								

Araştırma kapsamındaki katılımcıların cinsiyetlerine göre Türk işçiler ile çalışmaktan duydukları memnuniyet seviyesi birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Böylelikle katılımcılar arasında Türk işçiler ile çalışmaktan duydukları memnuniyetin kadın katılımcılarda erkeklere göre daha düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Araştırmamızdaki gözlemlerimize dayanarak, bu durumun nedenini işyerlerinde kadın katılımcıların Türkçe dil yeteneklerinin erkek katılımcıların dil yeteneklerinden daha az olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ayrıca kadın katılımcıların, yaşadıkları dil sorunundan dolayı ara dinlenmesi ve mola zamanlarında Türk işçiler ile iletişim kurmakta zorlandıkları ve daha ziyade kendi uyruklarından olan çalışma arkadaşları ile vakit geçirdikleri gözlenmiştir.

Tablo 3.59. Katılımcıların Cinsiyete Göre Çalışma Sisteminde Olumlu Değişiklik Yaratma Konusundaki Görüşleri

			Çalışma sisteminde olumlu değişiklikler yarattığımı düşünüyorum					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	25	28	125	110	123	411
		Yüzde	6,1%	6,8%	30,4%	26,8%	29,9%	100,0%
	Kadın	Sayı	0	7	8	8	0	23
		Yüzde	0,0%	30,4%	34,8%	34,8%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	25	35	133	118	123	434	
	Yüzde	5,8%	8,1%	30,6%	27,2%	28,3%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,000								

Araştırmadaki katılımcıların çalışma sisteminde olumlu değişikliklere neden olup olmadıkları görüşü cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Sonuçlar göz önüne alındığında

erkek katılımcılar, kadın katılımcılara göre daha yüksek düzeyde çalışma sisteminde olumlu değişikliklerin oluşmasına yol açtıklarını düşünmektedir.

Erkek katılımcıların iş ve çalışma hayatı tecrübelerinin kadınlara nispeten daha fazla olması, bu farklılığın sebebi olarak düşünülebilir. Diğer yandan kadın katılımcıların ağırlıklı olarak sağlık ve eğitim sektörlerinde çalıştıkları göz önüne alındığında, çalışma hayatı ve ortamının daha sistematik kurgulanmış olmasına bağlı olarak çalışma sisteminde görece daha az olumlu değişiklikler yarattıkları anlaşılabılır bir durumdur. Kadınların eğitim ve sağlık sektörleri dışında istihdamlarının sınırlı olması, çalışma sisteminde kadınların daha az olumlu değişiklikler yapma sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Tablo 3.60. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türk İşçilerle Çalışmaktan Memnuniyet Duymaları Konusundaki Görüşleri

			Türk işçiler ile çalışmaktan memnuniyet duyarım					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	0	2	5	4	5	16
		Yüzde	0,0%	12,5%	31,3%	25,0%	31,3%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	0	0	2	3	2	7
		Yüzde	0,0%	0,0%	28,6%	42,9%	28,6%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	1	5	14	15	38	73
		Yüzde	1,4%	6,8%	19,2%	20,5%	52,1%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	8	5	6	27	54	100
		Yüzde	8,0%	5,0%	6,0%	27,0%	54,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	2	7	19	45	48	121
		Yüzde	1,7%	5,8%	15,7%	37,2%	39,7%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	2	3	24	35	39	103
		Yüzde	1,9%	2,9%	23,3%	34,0%	37,9%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	2	0	1	7	4	14
		Yüzde	14,3%	0,0%	7,1%	50,0%	28,6%	100,0%
	Toplam	Sayı	15	22	71	136	190	434
		Yüzde	3,5%	5,1%	16,4%	31,3%	43,8%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,005								

Katılımcıların eğitim durumları ile işyerinde Türk işçilerle birlikte çalışmaktan duydukları memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyelerinin artmasına paralel olarak Türk işçilerle birlikte çalışmaktan duydukları memnuniyet algılarının da arttığı görülmektedir. Özellikle eğitimsiz olan katılımcıların

Türkçe dil yeteneklerinin yetersiz olduğu göz önüne alındığında, iletişim eksikliğinden dolayı daha düşük memnuniyet algısı anlaşılabilir bir durumdur.

Tablo 3.61. Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Çalışma Sisteminde Olumlu Değişiklik Yaratma Konusundaki Görüşleri

		Çalışma sisteminde olumlu değişiklikler yarattığımı düşünüyorum					Toplam	
		Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam		
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	11	6	24	22	29	92
		Yüzde	12,0%	6,5%	26,1%	23,9%	31,5%	100,0%
	Tekstil	Sayı	1	4	15	7	4	31
		Yüzde	3,2%	12,9%	48,4%	22,6%	12,9%	100,0%
	İnşaat	Sayı	5	5	17	11	19	57
		Yüzde	8,8%	8,8%	29,8%	19,3%	33,3%	100,0%
	Gıda	Sayı	2	1	17	14	26	60
		Yüzde	3,3%	1,7%	28,3%	23,3%	43,3%	100,0%
	Eğitim	Sayı	0	1	7	1	0	9
		Yüzde	0,0%	11,1%	77,8%	11,1%	0,0%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	2	10	23	27	29	91
		Yüzde	2,2%	11,0%	25,3%	29,7%	31,9%	100,0%
	İletişim	Sayı	0	0	6	5	4	15
		Yüzde	0,0%	0,0%	40,0%	33,3%	26,7%	100,0%
	Sağlık	Sayı	2	5	16	24	5	52
		Yüzde	3,8%	9,6%	30,8%	46,2%	9,6%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	1	1	1	1	1	5
		Yüzde	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	1	2	7	6	6	22
		Yüzde	4,5%	9,1%	31,8%	27,3%	27,3%	100,0%
Toplam	Sayı	25	35	133	118	123	434	
	Yüzde	5,8%	8,1%	30,6%	27,2%	28,3%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,005								

Katılımcıların çalıştıkları sektörler ile çalışma sisteminde olumlu değişiklik yaratılmasına etkilerinin olduğunu düşünceleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Özellikle gıda, hizmet, metal malzeme ve makine üretimi sektörlerinde faaliyet gösteren işyerlerinin daha küçük ve kurumsal olmayan yapılar olduğu göz önüne alındığında, katılımcıların üretim sürecine dahil olabilme imkanlarının arttığından bahsetmek mümkündür. Ayrıca saha araştırması esnasındaki gözlemlere dayalı olarak, bu sektörlerde genellikle çalışan personel sayısının az olması, işyerlerindeki çalışma düzeninin esnek olması, işyeri ve çalışma ortamının düzenlenmesi gibi unsurlar başta olmak üzere üretim süreçlerinde alınan kararlara katılımcıların daha fazla katkıda bulunduklarını söylemek mümkündür.

Diğer yandan sağlık, tekstil, eğitim gibi sektörlerde oturmuş çalışma sistemlerinin olması katılımcıların bu alanda değişiklik yapma imkanlarını kısıtlamaktadır. Ayrıca saha araştırması esnasında bu sektörlerdeki işyerlerinin gerek otomasyon sistemlerinin gerekse üretim noktasında kurumsallığın daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

3.5. Çalışma Dışı Yaşama Dair Sonuçlar

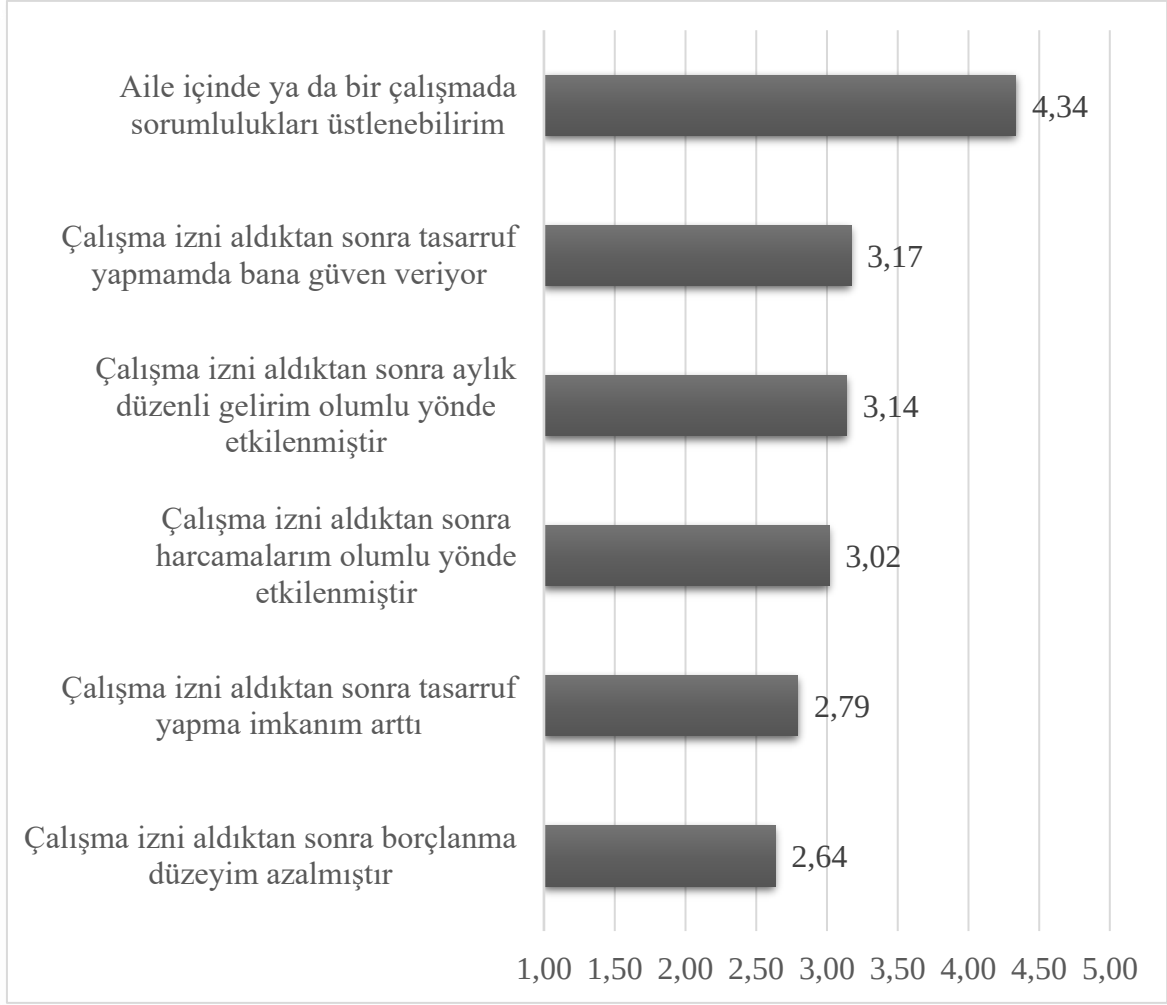
Araştırmamızda katılımcıların çalışma izniyle işgücü piyasasında bulunmalarının sadece çalışma hayatında değil aynı zamanda çalışma hayatı dışındaki sosyal hayatlarında da birtakım etkilerinin olacağı düşüncesiyle çalışma dışı yaşamlarının farklı boyutlarını ölçmek istedik. Bu açıdan katılımcıların çalışma iznli olması hallerinin çalışma dışı yaşamlarında olumlu sonuçlar meydana getirip getirmediği araştırmamızın bir yönünü ifade etmektedir. Çalışma izni katılımcılara, özellikle bir yıl boyunca iş güvencesinin yanı sıra tam ve zamanında ücret garantisinin bakımından güvence sağlamaktadır. Bu açıdan toplumsal uyum noktasında çalışma izniyle çalışıyor olmanın etkileri iki ana başlık altında araştırılmıştır.

Alan araştırmamızın çalışma dışı yaşam bölümünde katılımcıların gündelik yaşam ve sosyal refah açısından durumları araştırılmak istenmiştir. Bu amaçla, çalışma iznine sahip olarak çalışıyor olmalarında gelir, tüketim, tasarruf ve borçlanma durumlarının ne şekilde etkilendiği araştırılmak istenmiştir.

3.5.1. Gündelik yaşama ilişkin sonuçlar

Çalışma hayatı dışı bölümünde yer alan gündelik hayat ölçeğimizde katılımcıların çalışma izni sonrası tutum ve davranışlarına dair bazı önermelerde bulunulmuştur. Öncelikle gelir ve harcamalarının olumlu yönde değişip değişmediği katılımcılara sorulmuştur.

Katılımcıların çalışma izninin vermiş olduğu ekonomik ve yasal güvencelere dayalı olarak gündelik hayatlarındaki davranışlarında değişikliklere gidip gitmedikleri, tasarruf ve borçlanma durumları ölçülmek istenmiştir. Bu bölümde son olarak sosyal ortamlarda veya herhangi bir çalışmada sorumluluk üstlenme yönündeki tutumları araştırılmak istenmiştir.

Grafik 3.25. Gündelik Yaşam Ölçeğinde Yer Alan Önergelerin Ortalama Skorları

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların gündelik yaşam ölçeğine ilişkin önermeler konusundaki tutumları genel anlamda “fikrim yok” seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Bu anlamda, katılımcılar çalışma izni ile borçlanma, tasarruf, harcama ve aylık düzenli gelir konularında kurdukları ilişki konusunda kararsızdırlar. Bu ölçekteki önermelerden yalnızca biri için verilen yanıt olumludur. Bu noktada, katılımcıların aile içinde ya da bir çalışmada sorumluluk üstlenmeye yönelik tutumları olumlu olarak gelişmiştir. Gündelik yaşam ölçeğine ilişkin olumsuz bir tutum görülmemiştir.

Araştırma kapsamında yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların çalışma iznini yalnızca ücret olarak değerlendirmeyip; diğer sosyal hak ve korumalarından dolayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların çalışma iznine dair bütüncül bakışlarını şu şekilde görmek mümkündür:

“...Maaşlar az. Ancak geçinmeye yetiyor...”(A.A./31/E).

“Çalışma izni aldıktan sonra haklarım arttı. Tazminat hakkım doğdu. Maaşımı zamanında alıyorum. Daha ne isterim...”(K.F./24/E).

“...Sağlık için sigortam var. Haklarım kaybolmaz...”(V.H./20/E).

Ayrıca katılımcılardan bazılarının kısa süredir çalışma iznine sahip olduğu, bu durumun kendilerinde henüz bir etki yaratmadığını düşündükleri gözlenmiştir. Çalışma iznine sahip olmanın etkisini hissetmeyen katılımcıların görüşü şu yöndedir:

“Çalışma iznini alalı iki ay olmadı. O yüzden değişimi fark edemedim. Ama kaçak olmamak güzel bir duygu...” (A.H./22/E).

Çalışma iznine sahip olduktan sonra harcamalar üzerinde olumlu etkisinin olduğunu düşünenler ise ücretlerinin 1 yıl boyunca tam ve zamanında yatacağını düşünmelerinden dolayı daha rahat ve güvenli harcama yapabildiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca işverenlerin istedikleri zaman kendilerini işten çıkaramayacaklarını ve her halükârda çalışmalarına karşılık gelen ücreti alabilecek olmalarından dolayı harcamaları konusunda kendilerini daha rahat hissettiklerini ifade etmektedir. Katılımcıların bir kısmı ise almış oldukları çalışma izinleri ile ücretlerin arttığını ve asgari ücret seviyesinden çalışmalarından kaynaklı daha fazla gelir elde ettiklerini ifade etmektedir. Çalışma izninin kendilerine sağlamış olduğu güvenceyi görmek bakımından katılımcıların şu ifadeleri dikkat çekicidir:

“Çalışma izni bana ekonomik güven veriyor. Daha rahat işe gidip geliyorum. Daha mutluyum. Kendime güveniyorum...”(M.E./19/E).

“En azından resmi bir şekilde çalışıyorum. Hakkımı yiyemezler. Sigortam var. Sağlık hizmetlerinden yararlanıyorum. Bu çok güzel bir şey...”(A.A./29/E).

Nitel araştırma kapsamında katılımcılara çalışma izinleri olmasaydı bugün alacakları ücretin ne durumda olacağı sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir kısmı alacakları ücretin aynı olacağını söylerken, ücretinin azalacağını veya artacağını ifade edenler de olmuştur. Bu açıdan şu ifadeye yer verilmiştir:

“Çalışmaya ilk başladığım zamanlarda Türk işçiler 1.300 TL alırken ben 1.000 TL alıyordum. Ama çalışma izni alınca maaşım hemen arttı. Gelirim yükseldi...” (N.S./34/E).

Çalışma izninin gerek ekonomik gerekse sosyal yönden katılımcıları etkilediği açık bir şekilde gözlenmiştir. Böylelikle katılımcıların geneli ücret güvencesinin yanı sıra yasal çalışmadan kaynaklı sosyal güvenlik, sağlık imkanlarından rahatça faydalanma, yıllık ücretli izin ve fazla mesai ücretlerinden yararlanma gibi konularda kendilerini güvende hissettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı katılımcıların işverenler ile geçmişte yaşamış oldukları haksız işten atma veya çalışmaları karşılığında bir kısım alacaklarını alamamaları gibi sorunlarla karşılaşmayacaklarından emin oldukları görülmüştür.

Yapılan nitel görüşmeler neticesinde katılımcılar, çalışma izni sonrasında her ay çalışmasına karşılık olan ücreti tam ve zamanında aldıklarını belirtmektedirler. Çalışma izni öncesinde bazen maaşlarının geç yattığını ve eksik olarak ödendiğini şu şekilde ifade etmektedirler:

“...Çalışma izinli çalıştığım için aynı Türkler gibi muamele görüyorum. Tazminat ve diğer haklarım olduğu için patron beni hemen kovamaz...” (M.H./27/E).

“Yasal haklarım var. Maaşımı vermek zorunda...Haklarım kaybolmaz...” (V.H./20/E).

Nitel görüşmelerde katılımcılara “Çalışma izniniz olmasaydı ne kadar ücret alırdınız?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu sorma gerekçemiz, sahada genellikle ücret konusunda zorluk yaşandığı konusundaki gözlemimize dayanmaktadır. Böylelikle katılımcıların düzenli gelire ek olarak ücretlerdeki değişim konusundaki görüşleri tespit edilmek istenmiştir. Nitel görüşmelerden alınan yanıtların ise üç farklı şekilde olduğu görülmüştür.

- İlk grup, bugün çalışma iznine sahip olmadığı takdirde almış olduğu ücretin düşeceğini ifade etmiştir. Çalışma izni ile daha yüksek ücret aldıklarını ifade eden katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“1.800 - 2.000 TL arası ücret alırdım. Çalışma iznim sayesinde asgari ücret alıyorum. Diğer haklarımın olması da ayrıca güzel...”(A.Ş./24/E).

“Çalışma iznim olmasaydı maaşım 4.500 TL değil, 2.500 TL olurdu...”(A.A./31/E).

“Çalışma iznim olmasa 2.800-3.000 TL arası alırım. Şu an 4.370 TL alıyorum...”(A.E.B./29/E).

- Katılımcıların bir kısmı ise şu an aldıkları ücretin hiçbir şekilde etkilenmeyeceğini ve geçmiş tecrübeleri ile çalışma hayatındaki genel duruma dair görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Ücret aynı kalırdı. Kaçak çalışırken de aynı maaşı alıyordum...”(A.H.K./29/E).

“Aynı ücret olurdu. Yıllık Toplam 10 zam alıyorum. Türk-Suriyeli aynı maaşı alıyoruz...”(A.H./23/E).

“Yine aynı maaşı alırdım. Patronumuz çok iyi. Her sene bize zam yaptı...”(H.S./33/K).

- Katılımcıların yalnızca bir bölümü ise çalışma izninden dolayı işverenlerin yaptıkları sigorta gibi zorunlu ödemelerin bir kısmını kendilerine vermeleri durumunda kayıt dışı çalışmaya yönelebileceklerini ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca Türkiye’de yapılmakta olan yardımların ücret pazarlığında hesaba alındığını göstermesi bakımından kayıt dışılığa kayış olabilmektedir. Bu durumu desteklemesi bakımından aşağıdaki ifadeler dikkat çekicidir:

“Daha fazla maaş alırım. Haftalık 850 alırım. Ama şimdi 580-600 alıyorum...” (A.H./22/E)

“Şimdi üçüncü çocuk geliyor. Bir daha çalışma izni almayacağım. Çünkü 5 kişi oluyoruz o da ayda 600 TL yapıyor. Kira masrafım gelen yardımdan çıkıyor. Patron ile konuşacağım. 3.000 TL yerine 3.500 TL isteyeceğim. Kabul eder...” (M.Y./30/E).

Kapsamlı bir inceleme yapıldığında çalışma izni ve işgücü piyasasındaki ücretin oluşması konusunda çok boyutlu bir yapı olduğundan bahsedilebilir. İşveren yaklaşımları, kayıtlı olma hali ve sigortalılık, güvenceli istihdam, GKS Suriyeli işçilerin yardım ve çalışma iznine dair bakışları birbirinden farklı görüşlerin doğmasına yol açmaktadır. Ayrıca katılımcıların farklı görüşlerinin, meslekler ve sektörlere göre ayırım göstermediği görülmektedir.

Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların çalıştıkları ücret düzeylerinin aylık harcamalarını karşılamada ancak yeterli olabildiği dolayısıyla tasarruf yapma imkanlarının olmadığını açıkça belirttikleri görülmektedir. Katılımcıların çalışma iznini bir ücret garantisi olarak gördükleri ve birikim yapabildiklerine dair şu ifadeye yer verilebilir:

“Çalışma izni aldıktan sonra para biriktirebiliyorum...Çünkü maaş 1 yıl gelecek...”(A.H./23/E).

Sahada fark edilmiştir ki; buradaki borçlanma eş, dost, akrabadan borç edinmeyi ifade etmektedir. Bu bakımdan çalışma izni olan GKS Suriyelilerin az da olsa belirli bir seviyede borçlanma durumlarının olduğu ön kabulü üzerine borçlanma halleri tespit edilmek

istenmiştir. Fakat görülmektedir ki borçlanma düzeyleri neredeyse hiç yoktur. Başta borçlanma kültürüne uzak oluşları ve çeşitli sebeplerden dolayı ekonomik sistem içerisindeki formel borçlanma araçlarına erişememelerinden kaynaklı olarak borçlanma durumları neredeyse yok denecek kadar azdır. Nitel görüşmeler sonucundaki elde edilen veriler, bankalardan finansal kaynak edinmelerine veya kredi kartına dair yaklaşımlarının hem bu kültüre olan uzaklıkları hem de imkansızlıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

- Araştırmadaki katılımcıların yaklaşık yarısının borçlanma konusuna sıcak bakmadığı, sahip oldukları kültür içerisinde kredi veya kredi kartı pratiğinin yaygın olmadığı sonucunu aşağıdaki ifadelerden de görmek mümkündür:

“...Borç sevmiyoruz biz daha çok nakit alışveriş yapıyorum...” (A.A./29/E).

“Maaşım üzerinden 10.000 TL'lik kredi teklifi geldi. Kredi veya kredi kartı bizde hiç yaygın değil. Suriye'de sadece 1 tane (Suriye Halk Bankası) banka var. Her yerde bankamatik yok. Para biriktirme bankada değil, evde oluyor. Biz daha çok altın veya dolar alıyoruz. Koca Halep'te 15 tane bankamatik ya vardır ya yoktur...” (M.H./27/E).

“Kredi kartı başvurusunda bulunmadım. Düşünmüyorum...” (K.F./24/E).

“Borçlanmak istemiyorum. Kredi ihtiyacım olmadı, olsa da çekmezdim...” (M.E./19/E).

“...İhtiyacım olmadı. Olsa da çekmem. Borçla yaşamak istemiyorum. Faiz ödemek istemiyorum...” (H.A./28/E).

- Araştırmada bazı katılımcıların temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında borçlanma ihtiyacı hissettikleri görülmüştür. Bu bakımdan katılımcıların yarısından fazlasının yapmış olduğu kredi kartı başvurusunun kabul edilmediği görülmüştür. Bu yöndeki ifadeleri şu şekilde görmek mümkündür:

“Kredi kartı başvurusunda bulunduk. 5-6 bankaya başvuru yaptım. Ama Suriyelilere vermiyor dediler...” (İ.S./35/E).

“Kredi kartı başvurusu yaptım. *** bankasına başvurdum. 1 sene önce olmaz dediler. Yabancılar için olmaz dediler...” (E.D./24/E).

“...Bize kredi kartı vermiyorlar. Borçlanmak istemiyorum...” (C.H./35/E).

“Araba almak istiyorum. Kredi çekmek istiyorum ama Türk vatandaşı olmadığım için çekemiyorum...” (M.Y./30/E).

“Kredi kartı için başvurdum. 2018 yılında *** Bankası reddetti...” (A.H.K./29/E).

- Araştırmada daha eğitimli olan katılımcıların kredi veya kredi kartı şeklindeki borçlanma ihtiyaçlarının eğitim giderleri konusunda ağırlık kazandığı görülmektedir. Yaşantılarının temel giderlerini karşılamaktan ziyade aile üyelerinin eğitim finansmanı amacıyla borçlanma ihtiyacı hisseden katılımcılara örnek olması bakımından şu ifadeye yer verilebilir:

“...Kredi kartı başvurusu yaptım. Henüz almadım. Okul için kredi çekeceğim. Büyük kızımız okula başladı...” (A.E.B./29/E).

Yapılan gözlemler neticesinde, hane halkı içinde genellikle tek çalışanın olduğu göz önüne alındığında hane gelirinin sağlayıcısı olmaları bakımından katılımcıların ekonomik sorumluluklarının ön plana çıktığı dikkat çekmektedir.

Yukarıda katılımcıların gündelik yaşamına dair sonuçlarına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Buradaki bazı sonuçlar ile katılımcıların demografik bilgileri arasında anlamlı çapraz ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bu açıdan öne çıkan bazı sonuçları burada incelemenin isabetli olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.62. Katılımcıların Yaşa Göre Sorumluluk Üstlenme Konusundaki Görüşleri

		Aile içinde ya da bir çalışmada sorumlulukları üstlenebilirim					Toplam	
		Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam		
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	0	3	15	28	66	112
		Yüzde	0,0%	2,7%	13,4%	25,0%	58,9%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	6	1	26	61	115	209
		Yüzde	2,9%	0,5%	12,4%	29,2%	55,0%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	1	0	6	27	44	78
		Yüzde	1,3%	0,0%	7,7%	34,6%	56,4%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	3	2	4	12	14	35
		Yüzde	8,6%	5,7%	11,4%	34,3%	40,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	10	6	51	128	239	434
		Yüzde	2,3%	1,4%	11,8%	29,5%	55,1%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,032								

Bu tabloda, katılımcıların yaşları ile aile içinde ya da bir çalışmada sorumlulukları üstlenme davranışları arasındaki ilişkiyi daha net görmemiz mümkündür. Yaş gruplarına bakıldığında, 45 yaş ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların daha genç yaştakilere göre aile içinde ya da

bir çalışmada daha az sorumluluk üstlendiklerini belirtmektedir. Buradaki sorumluluk algısının daha çok haneye kazanç sağlamak olarak algılandığı düşünülmektedir.

Tablo 3.63. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Çalışma İzninin Harcamalarını Olumlu Etkilediği Konusundaki Görüşleri

		Çalışma izni aldıktan sonra harcamalarım olumlu yönde etkilemiştir.					Toplam	
		Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam		
Medeni durumunuz	Evli	Sayı	79	48	75	67	54	323
		Yüzde	24,5%	14,9%	23,2%	20,7%	16,7%	100,0%
	Bekar	Sayı	15	14	32	18	32	111
		Yüzde	13,5%	12,6%	28,8%	16,2%	28,8%	100,0%
Toplam	Sayı	94	62	107	85	86	434	
	Yüzde	21,7%	14,3%	24,7%	19,6%	19,8%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,012								

Medeni durumlarına göre, çalışma izni aldıktan sonra katılımcıların harcamalarının olumlu yönde etkilenip etkilenmediği tutumu farklılık kazanmaktadır. Buna göre, çalışma izninin harcamalarına olumlu etkisinin olmadığını düşünenlere bakıldığında bu oran, evli olan katılımcılarda %39,4 iken bekar katılımcılarda %26,1'dir. Bu durumun aksine, yani, çalışma izninin harcamalarına olumlu etkisinin olduğunu düşünenlere baktığımızda ise evli olan katılımcılarda bu oranın %37,4; bekar olan katılımcılarda ise %45 olduğunu görmek mümkündür.

Yapılan gözlemler ve görüşmelerde, bekar olan katılımcıların çalışma izni almadan önceki çalıştıkları dönem ile mevcut çalışmalarından elde ettikleri gelir arasında ciddi farklılık olduğu tespit edilmiştir. Çalışma izni sayesinde aylık kazançlarında kayda değer artış olduğunu ifade eden bekar katılımcılar, bu durumun tüketim davranışlarına ve harcamalarına olumlu katkı sağladığını ifade etmektedirler. Diğer yandan çalışma izninin yasal gereği olarak yapılan sözleşme ve bağlı hakların yıllık olarak belirlendiği düşünüldüğünde, katılımcılar üzerinde özellikle güvence noktasında çalışma izninin pozitif etkilerinin olduğu görülmüştür.

Bu açıdan çalışma izni aldıktan sonra evli olanlara nazaran bekar katılımcılarda, artan gelir seviyelerine bağlı olarak harcamalarının olumlu yönde etkilendiğini şu ifadede görmek mümkündür:

“Çalışma izni aldıktan sonra para biriktirebiliyorum...Çünkü maaş 1 yıl gelecek...”(A.H./23/E).

Tablo 3.64. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Çalışma İzninin Gelirlerini Olumlu Yönde Etkilediği Konusundaki Görüşleri

			Çalışma izni aldıktan sonra aylık düzenli gelirimi olumlu yönde etkilemiştir.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Medeni durumunuz	Evli	Sayı	73	37	73	82	58	323
		Yüzde	22,6%	11,5%	22,6%	25,4%	18,0%	100,0%
	Bekar	Sayı	14	18	21	24	34	111
		Yüzde	12,6%	16,2%	18,9%	21,6%	30,6%	100,0%
Toplam		Sayı	87	55	94	106	92	434
		YüzdeMedeni durumunuz	20,0%	12,7%	21,7%	24,4%	21,2%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,012								

Katılımcıların medeni durumlarına göre, çalışma izni aldıktan sonra aylık düzenli gelirlerinin olumlu yönde etkilendiği görüşleri farklılık göstermektedir. Bekar olan katılımcılar, çalışma izni aldıktan sonra aylık gelirlerinin görece daha olumlu etkilendiğini belirtmektedir. Bekar katılımcıların çalıştıkları sektör ve işleri göz önünde bulundurulduğunda, geçmiş yıllarda görece daha güvencesiz ve sürekli olmayan işlerde çalıştıklarını söylemek mümkündür. Fakat çalışma izni aldıktan sonra özellikle işverenin her ay tam ve zamanında ücret ödeme yükümlülüğünün yanı sıra katılımcıları haksız nedenlerle işten çıkartamayacak olması, katılımcılarda ekonomik güven duygusunu artırmıştır. Diğer yandan, sahadaki gözlemlere dayalı olarak katılımcıların da işlerine devam etmeleri, mesai saatleri gibi konular başta olmak üzere iş yaşamındaki çalışma disiplini edinmeleri konusunda çalışma izninin olumlu etkilerinin olduğu gözlemlenmiştir.

Bu durum sahadaki işverenlerden edindiğimiz gözlemler ile de örtüşmektedir. Nitekim birçok işveren, çalışma izninin işçilerin çalışmasının süreklilik kazandırılması noktasında olumlu etkisinin olduğunu düşünmektedir. Çünkü işverenlerin genellikle Suriyeli işçilerde işe devam noktasında istikrarın olmaması ve mazeret bildirmeden işe gelmemeleri konularında yakındıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 3.65. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Çalışma İzninin Gelirlerini Olumlu Yönde Etkilediği Konusundaki Görüşleri

			Çalışma izni aldıktan sonra aylık düzenli gelirimi olumlu yönde etkilemiştir.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	5	4	3	3	1	16
		Yüzde	31,3%	25,0%	18,8%	18,8%	6,3%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	0	1	5	1	0	7
		Yüzde	0,0%	14,3%	71,4%	14,3%	0,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	17	6	19	10	21	73
		Yüzde	23,3%	8,2%	26,0%	13,7%	28,8%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	17	15	24	21	23	100
		Yüzde	17,0%	15,0%	24,0%	21,0%	23,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	25	19	26	30	21	121
		Yüzde	20,7%	15,7%	21,5%	24,8%	17,4%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	20	10	13	38	22	103
		Yüzde	19,4%	9,7%	12,6%	36,9%	21,4%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	3	0	4	3	4	14
		Yüzde	21,4%	0,0%	28,6%	21,4%	28,6%	100,0%
Toplam	Sayı	87	55	94	106	92	434	
	Yüzde	20,0%	12,7%	21,7%	24,4%	21,2%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,017								

Katılımcılarda, eğitim durumlarına bağlı olarak çalışma izni aldıktan sonra aylık düzenli gelirlerinde artışın gerçekleştiği algısının farklılaştığı görülmektedir. Görece daha uzun süreli iş aramalarından kaynaklanan uzun süreli işsizlik durumları ve bu zaman dilimi içerisinde düzensiz gelire sahip olmalarından dolayı eğitilmiş olan katılımcılar, diğer katılımcılara nazaran çalışma izninin sağladığı düzenli geliri daha fazla hissetmektedirler. Bu bakımdan uzun süreli işsizlik tecrübelerine dayalı olarak eğitilmiş olan katılımcılar, çalışma izninin kendileri üzerinde oluşturduğu sosyo-ekonomik etkileri en çok farkında olan grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.66. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Çalışma İzninin Borçlanma Düzeyini Azalttığı Konusundaki Görüşleri

			Çalışma izni aldıktan sonra borçlanma düzeyimi azaltmıştır.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	20	20	21	7	6	74
		Yüzde	27,0%	27,0%	28,4%	9,5%	8,1%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	67	29	49	22	31	198
		Yüzde	33,8%	14,6%	24,7%	11,1%	15,7%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	25	8	16	13	8	70
		Yüzde	35,7%	11,4%	22,9%	18,6%	11,4%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	11	2	9	3	1	26
		Yüzde	42,3%	7,7%	34,6%	11,5%	3,8%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	8	3	11	6	11	39
		Yüzde	20,5%	7,7%	28,2%	15,4%	28,2%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	1	1	0	0	1	3
		Yüzde	33,3%	33,3%	0,0%	0,0%	33,3%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	5	3	4	9	3	24
		Yüzde	20,8%	12,5%	16,7%	37,5%	12,5%	100,0%
Toplam	Sayı	137	66	110	60	61	434	
	Yüzde	31,6%	15,2%	25,3%	13,8%	14,1%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,011								

Araştırmada katılımcıların ücret düzeyleri ile çalışma izni aldıktan sonraki borçlanma düzeylerinin azaldığını düşünenler arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Bu açıdan ücret seviyesinin yükselmesine paralel olarak çalışma izninin etkisiyle borçlanma düzeylerinin azaldığını düşünen kişiler belirginleşmektedir.

Araştırma esnasında katılımcılarla yapılan nitel görüşmelerde bu durumun farklı boyutlarının olduğu görülmüştür. Böylelikle katılımcıların büyük bir kısmı herhangi bir borçlarının olmadığını belirtmişlerdir. Hatta yapılan görüşmelerde katılımcılardan bazılarının kredi veya kredi kartına dair herhangi bir bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Katılımcılar ayrıca borçlanmaya sıcak bakmadıklarını belirterek kredi kartına ihtiyaçlarının olmadığını açıkça ifade etmektedir.

Diğer yandan kredi veya kredi kartına ihtiyacı olduğunu belirten ve hatta başvuran kişiler, bankaların kendilerine bu tür borçlanma araçları sağlamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, özellikle beyaz eşya ve yüksek bedelli diğer ev eşyalarını almak için bu tür borçlanmaya ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedir.

Yüksek ücretli katılımcılardan bazıları ise başvurusu sonucunda bankanın kendisine kredi kartı verdiğini ve çalışma izninin kredi kartı borcunun ödenmesi konusunda kendisine güven verdiğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

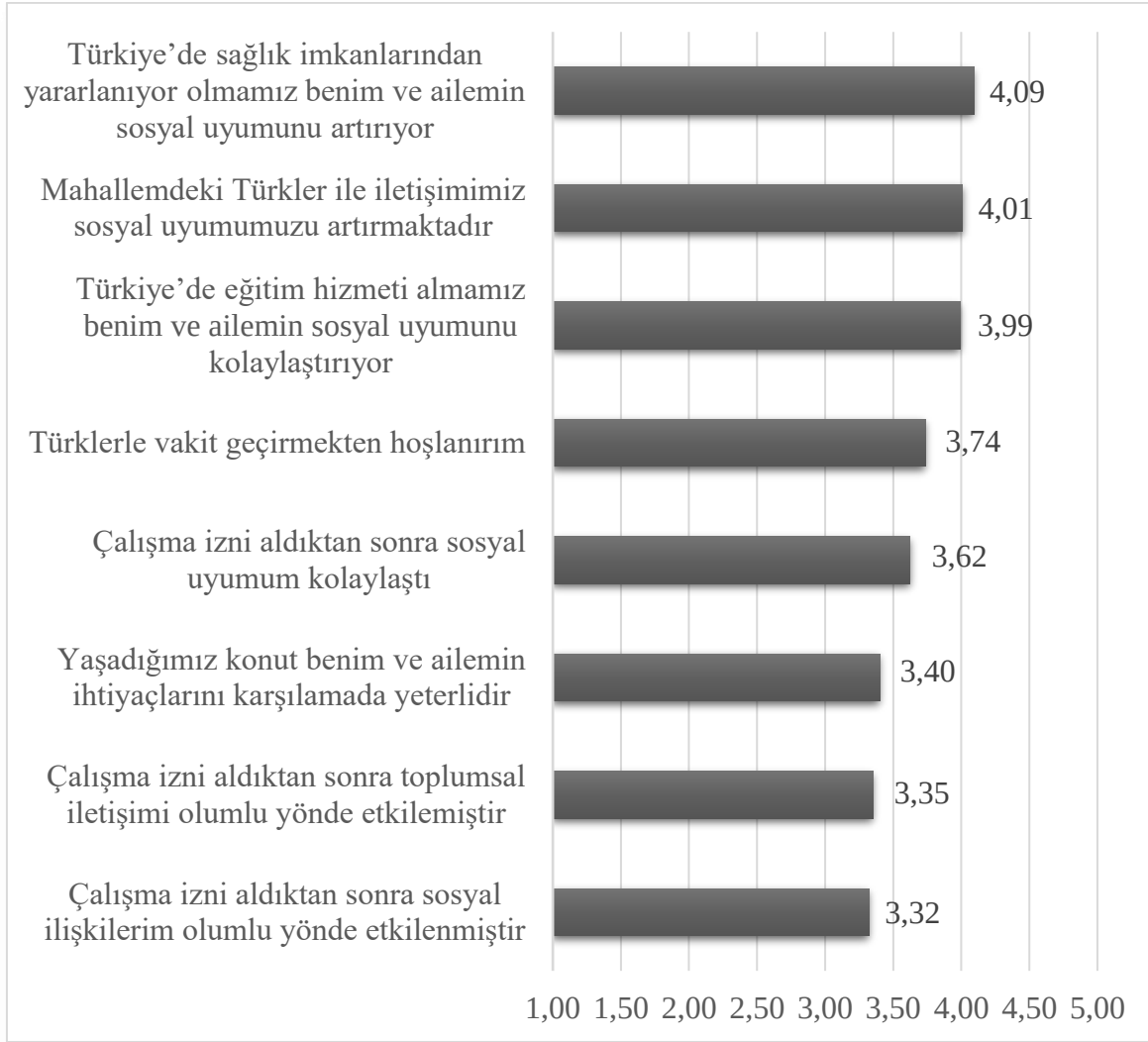
“Kredi kartı ihtiyacım oluyordu. Çalışma izni alır almaz kredi kartı aldım...”(Z.K./19/E).

“3 bankadan kredi kartı aldım. Araç için vermiyor. Ama ev için veriyor...”(M.S./35/E).

“Araba almak istiyorum. Kredi çekmek istiyorum ama Türk vatandaşı olmadığım için çekemiyorum...”(M.Y./30/E).

3.5.2. Sosyal refaha ilişkin sonuçlar

Araştırmada katılımcıların sosyal dışlanma ve toplumsal uyum durumları sosyal refah bölümü içinde ölçülmüştür. Burada araştırılmak istenen sadece çalışma hayatı özelindeki haller olmayıp; katılımcıların sosyal dışlanma durumları da ölçülmek istenmiştir. Bu açıdan katılımcıların eğitim, sağlık ve barınma durumları araştırılmak istenmiştir. Katılımcıların Türkiye’de siyasal haklarının olmamasından dolayı sosyal dışlanmanın politik boyutu araştırmada kapsam dışı tutulmuştur. Ayrıca katılımcıların çalışma hayatının dışında çalışma iznine sahip olduktan sonra ekonomik ve toplumsal uyum süreçlerinin ne şekilde etkilendiği, öğrenilmek istenen bir diğer konudur. Bu açıdan dikkat çekici sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Grafik 3.26. Sosyal Refah Ölçeğinde Yer Alan Önergelerin Ortalama Skorları

Katılımcılar, sosyal refah ölçeğine ilişkin önermelerin yarısında “fikrim yok” seçeneğinde yoğunlaşırken diğer yarısında “olumlu” tutumlara sahiptirler. Bu bağlamda, çalışma izninin sosyal ilişkileri ve toplumsal iletişimi olumlu yönde etkilemesi, yaşadıkları konutun kendilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya ilişkin yeterliliği ve çalışma izni ile sosyal uyum konusundaki tutumları “fikrim yok” seçeneğinde yoğunlaşmaktadır. Buna karşılık, katılımcıların “olumlu” görüş beyan ettikleri önermeler şu şekilde özetlenebilir:

- Katılımcılar, Türklerle vakit geçirmekten hoşlanmaktadır.
- Katılımcıların Türkiye’de eğitim hizmeti almaları kendilerinin ve ailelerinin sosyal uyumunu kolaylaştırmaktadır.
- Katılımcıların mahallelerindeki Türkler ile iletişimleri sosyal uyumlarını artırmaktadır.

- Katılımcıların Türkiye’de sağlık hizmetlerinden yararlanıyor olmaları kendilerinin ve ailelerinin sosyal uyumu üzerinde olumlu etkiye sahiptir.

Araştırma esnasında katılımcılarla yapılan görüşmelerde, katılımcıların eğitim hizmetlerinden yararlanmaları, onların toplumsal uyum süreçlerini hızlandığı gibi aynı zamanda başka yere göç etmek istemelerinin önüne geçmektedir. Katılımcıların eğitim ve toplumsal uyum konusundaki görüşleri şu şekildedir:

“Avrupa hiç istemiyorum. Türkiye’de çocuklarım okuyor. Buraya alıştık...”(C.H./35/E).

“Ankara’ya dil öğrenmek için geldim. Önce *** kursunda Türkçe eğitim aldım. Sonra *** Tömer’den Türkçe eğitim aldım...”(N.S./34/E).

Çalışma izni aldıktan sonra hizmet aldıkları sağlık kurumlarında karşılaştıkları muameleden bir hayli memnun oldukları yapılan nitel görüşmelerde tespit edilmiştir. Hastanedeki ilgili görevli, hemşire ve doktorların kendilerine isimleriyle hitap etmeleri, çalışma izinlerinden doğan sosyal güvenlik haklarından kaynaklı saygın bir muamele gördüklerini memnuniyet içerisinde ifade ettiklerine şahit olunmuştur. Hatta tedavi görmek üzere almış oldukları randevu sonrasında hasta randevu ekranında kendi isimlerini görmekten mutluluk duyduklarını açıkça ifade etmektedirler:

“En azından resmi bir şekilde çalışıyorum. Hakkımı yiyemezler. Sigortam var. Sağlık hizmetlerinden yararlanıyorum. Bu çok güzel bir şey...” (A.A./29/E).

“Herkes çalışma iznini tavsiye ediyorum. Maaş garanti diyorum. Yıllık izin hakkım çalışma izniyle oldu. Hastanede sigortam olduğu zaman doktor beni isimle çağırıyor. Neyin var diye soruyor...” (M.E./25/E).

Yapılan nitel görüşmelerde katılımcıların ev bulma ve kiralama noktasında zorluk yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca gözlemlere dayalı olarak ikamet ettikleri konutların genellikle eski olduğu ve ısınma, yalıtım, altyapılarının istenen seviyede olmadığı görülmektedir. Hatta katılımcıların bir kısmı konutlarında doğalgaz olmadığını, ısınma ihtiyaçlarını soba ve elektrikli ısıtıcılar aracılığıyla giderdiklerini belirtmektedirler. Katılımcıların görüşlerini desteklemesi bakımından nitel görüşmelerdeki şu ifadelere yer verebiliriz:

“Ev bulmak çok zordu. Nerede, nasıl ev tutacağımı bilmiyordum. Bazı evleri kiralamak istedim ama ev sahibi vermedi. Yabancıya ev vermiyoruz dedi...” (M.E./25/E).

“...Oturduğumuz evler küçük. Evler çok eski...” (H.S./33/K).

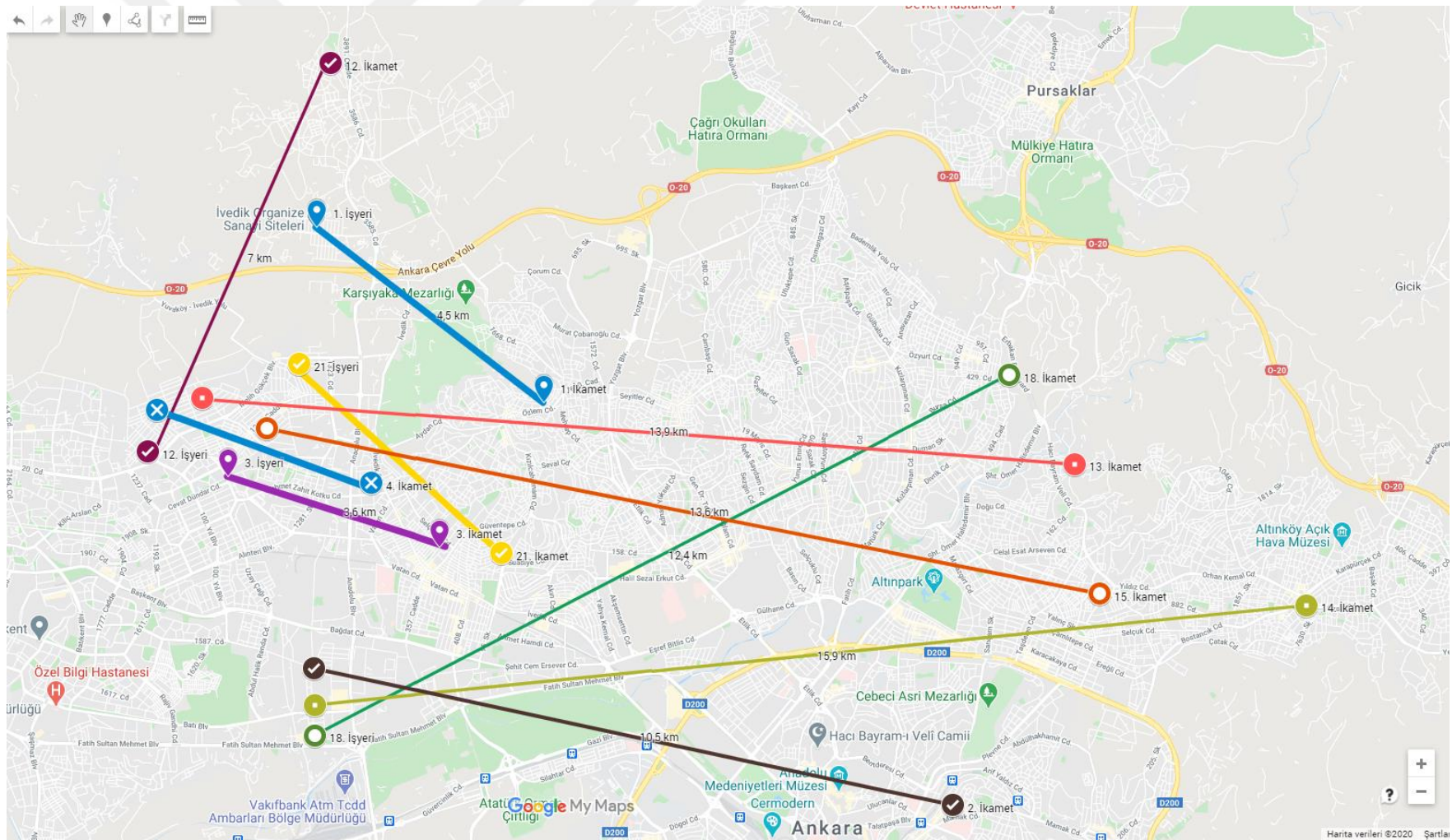
“Hanım, bir kız çocuğum, anne ve iki erkek kardeş ile kalıyoruz. Evi ayırmayı düşünüyorum, ama kiralar yüksek...” (M.H./27/E).

Katılımcıların yarısından fazlası, yaşadıkları konutun kendilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılaması bakımından yetersiz olduğunu düşünmektedir. Ayrıca katılımcıların, Ankara’nın genel kira seyrine bakıldığında kira maliyetlerinin görece daha düşük olduğu semtlerde yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu durum nitel görüşmelerde katılımcıların yaşadıkları yerler ile çalıştıkları yerler arasındaki mesafenin uzunluğunun açık şekilde görülmesiyle somutlaşmıştır. Katılımcılar, işyerlerine giderken ulaşımın geçen sürelerinin uzunluğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

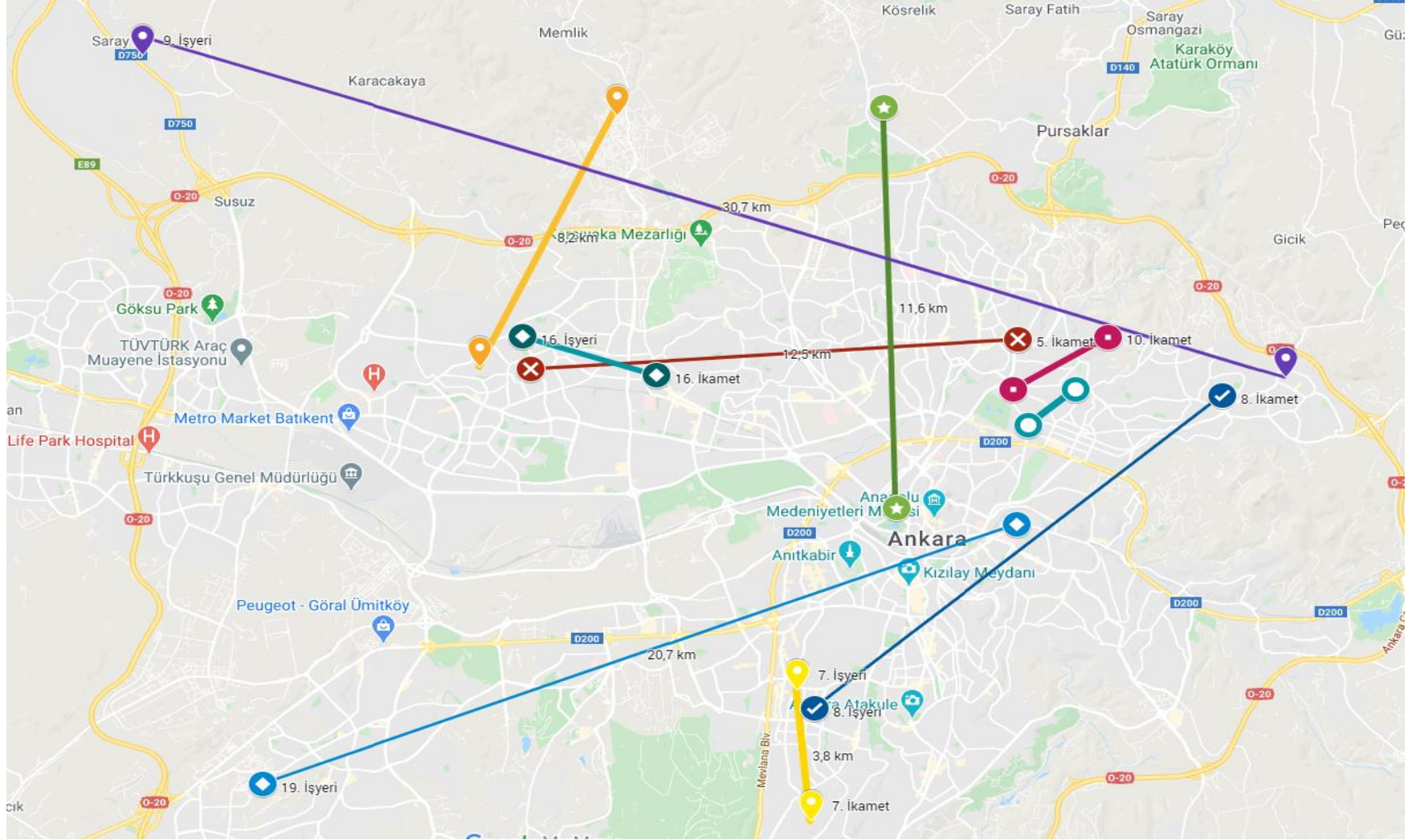
“...Ankara’da yol uzak. Evden 1,5 saat önce çıkıyorum...” (A.H./22/E).

“İşyerine ulaşım çok uzun. Her gün bir buçuk saat yol sürüyor...” (E.A./25/E).

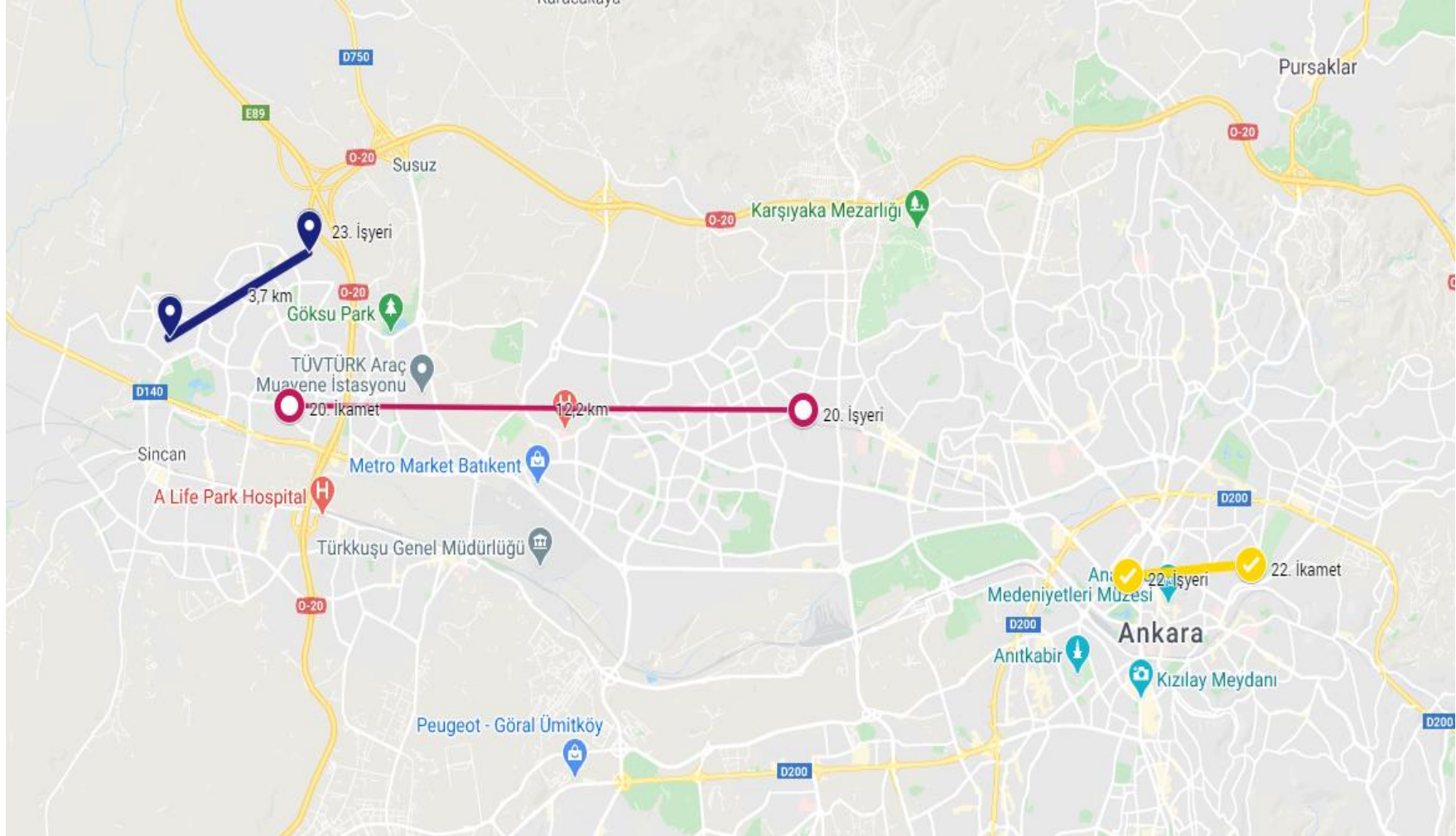
Bu bağlamda nitel görüşme gerçekleştirilen katılımcıların yaşadıkları yerler ile çalıştıkları yerler arasındaki fark aşağıdaki üç haritada gösterilmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen 24. katılımcı Ankara’nın Polatlı ilçesinde yaşadığı için ayrı bir harita ile gösterilmemiştir.

Harita 3.1. Katılımcıların İşyerleri ile İkamet Adresleri Arasındaki Mesafeyi Gösteren Harita-1

Harita 3.2. Katılımcıların İşyerleri ile İkamet Adresleri Arasındaki Mesafeyi Gösteren Harita-2

Harita 3.3. Katılımcıların İşyerleri ile İkamet Adresleri Arasındaki Mesafeyi Gösteren Harita-3

Yukarıdaki haritalar incelendiğinde, katılımcıların işyerleri ile ikamet ettikleri adresler arasındaki mesafenin bir hayli yüksek olduğunu söylemek mümkündür. İkamet edilen semtlerin genellikle Ankara ilinin çevresinde gelişmekte olan semtler olduğu dikkat çekmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde, katılımcıların oturdukları konutları seçerken bu bölgelerdeki konut kiralalarının düşük olmasının etkili olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılar çalışma hayatındaki temel sorun alanı olarak gördükleri uzun mesai saatlerine bir de işyerlerine gitmek için harcadıkları ulaşım süreleri eklendiğinde memnuniyetsizliklerinin arttığını ifade etmektedirler. Katılımcılar, yaşadıkları konutlar ile işyerleri arasındaki mesafesinin uzun olmasından dolayı işyerlerinde ulaşmak için trafikte geçen sürelerinin uzun olduğundan yakındıkları görülmüştür. Katılımcılar hali hazırda uzun olan çalışma saatlerine ek olarak işe giderken ve iş dönüşü trafikte kayda değer zaman harcadıklarını belirtmektedir. Katılımcıların aşağıdaki ifadelerde günlük ulaşımında harcadıkları zamana dair düşüncelerini görmek mümkündür:

“...Ankara'da yol uzak. Evden 1,5 saat önce çıkıyorum...”(A.H./22/E).

“İşyerine ulaşım çok uzun. Her gün bir buçuk saat yol sürüyor...”(E.A./25/E).

“...Sabah 7'de evden çıkıyorum...”(H.S./33/K).

“...Oturduğum mahallede henüz düzen oturmadı. Yeni yeni hizmetler geliyor...”(H.S./33/K).

Araştırma esnasında yapılan gözlemlere dayalı olarak katılımcıların özellikle gündelik davranışlarını gerçekleştirdikleri sosyal hayatlarında (alışveriş, ulaşım gibi konulardaki sosyal temaslar) kendilerini daha rahat hissettikleri görülmektedir. Herhangi bir tepki ve korku ile karşılaşmadıklarını; bu olumlu durumu da kayıtlı çalışmanın vermiş olduğu güvene bağladıkları görülmektedir. Ayrıca çalışma izni ile birlikte, kayıt dışı çalışma dönemlerine nazaran artan toplumsal ilişkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma izninin katılımcıların toplumsal iletişim yeteneklerini artırması bakımından şu ifadeler dikkat çekicidir:

“...Daha rahat işe gidip geliyorum. Daha mutluyum. Kendime güveniyorum...”(M.E./19/E).

“İnsanların bana bakışı değişti. Toplumsal hayatta bize kaçak çalışıyorsunuz diyorlardı ama çalışma iznim var deyince bana kötü bakmıyorlar. Bu çok iyi oldu. Kendime güvenim arttı...”(İ.S./35/E).

Diğer yandan araştırmada yaygın fakat yanlış olan bir bilginin olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların geneli çalışma iznine sahip oldukları durumda iş seyahati harici şehirler arası yapacakları yolculuklarda almak zorunda oldukları “yol izni”nden³⁰ muaf olduklarını düşündükleri görülmüştür. Toplumsal iletişimlerinin gelişmesi anlamında izinsiz şehirler arası seyahat kolaylığının kendilerine yeni yerler ve kişileri tanıma imkanı verdiği, yapılan nitel görüşmeler neticesinde ulaşılan sonuçlardan biridir. Katılımcılar çalışma izninin bu konuda kendilerine sağladığı kolaylığı şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Başka şehre gitmek için yol izni çıkarmak da zordu. Uzun sürüyordu yol izin işlemleri. Allah’a şükür çalışma izin var yol izin gerek yok...” (M.E./25/E).

“Çalışma izni varsa yol izin belgesi oluyor. Ayrıca yol izin çıkartmakla uğraşmıyorum...” (A.H./23/E).

“Yola giderken yol izni almam gerekiyordu. Çalışma iznini aldıktan sonra buna gerek kalmadı...” (A.E.B./29/E).

Araştırma esnasında yapılan gözlemlere dayalı olarak katılımcılar, kayıt dışı çalışmanın hem birlikte çalıştığı işçiler hem de sanayi bölgesindeki sosyal çevre içerisinde dezavantajlı bir durum oluşturduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan çalışma izninin ağırlıklı olarak işyerinde ve yakın çevresi üzerinden kurmuş olduğu ilişkilerde bir takım olumlu etkisinin olduğunu belirttikleri görülmektedir. Diğer yandan çalışma izninin kayıt dışı çalışmaya nazaran çalışma sürelerini belirli bir oranda azalttığı ve çevreleri ile sosyal ilişki kurma imkanlarını genişlettiği gözlemlenmiştir. Fakat yine de katılımcıların sosyal ilişki düzeylerinin sınırlı olduğunu belirtmek gerekir.

Katılımcıların büyük bir kısmı çalışma izni aldıktan sonra sosyal ilişkilerinin hızla anlamda hızla geliştiğini ifade etmektedirler. Özellikle işyerleri ve çalışma bölgelerinde diğer

³⁰ Yol izni konusunun, GKS Suriyeliler arasında karıştırılan bir durum olduğu tespit edilmiştir. Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü uzmanları ile yapılan görüşmelerde edinilen bilgi şu şekildedir: Türkiye’de ikamet eden Suriyelilere verilen çalışma izinlerinin neredeyse tamamı geçici koruma kapsamında verilen çalışma izinlerinden oluşmaktadır. Yasal olarak verilen bir diğer çalışma izni “ikametli” çalışma iznidir. Yabancı olmalarından dolayı ikametli çalışma izni alan Suriyeliler araştırmamızın kapsamında değildir. Dolayısıyla GKS Suriyelilerin (iş amaçlı seyahatler hariç) şehir değişikliği yapacakları durumda yol izni alma zorunluluğu bulunmaktadır. Yol izninin yasal dayanağı ise Geçici Koruma Yönetmeliği’nin Madde 33/g’de yer alan: “Genel Müdürlük veya valilik tarafından yerine getirilmesi istenen diğer hususlara uymakla yükümlüdür” ibaresidir. Böylelikle şehir değişikliği yapmak isteyen GKS Suriyelilerin öncesinde ikamet ettikleri illerdeki İl Göç İdaresi Müdürlüğüne veya Valiliklerin belirlediği birimlere başvurarak yol izin belgesi alma zorunluluğu bulunmaktadır.

çalışanlar, üreticiler ve müşteriler ile daha rahat iletişim kurabildiklerini ifade ettikleri görülmektedir.

Çalışma iznine sahip olmadıkları dönemde, katılımcılar işverenlerin birtakım istekleri olduklarını söylemektedirler. İşverenlerin katılımcıları, işyerine gelen müşteriler veya denetleyici kamu görevlilerinden saklanmaları ve görünmemeleri konusunda tembihlediği ifade edilmiştir.

“Çalışma izni aldıktan sonra haklarım arttı. Hükümet beni biliyor, nerde çalıştığımı, ne iş yaptığımı görüyor. Kendime güvenim arttı...” (K.F./24/E).

“Çalışma izni bana ekonomik güven veriyor. Daha rahat işe gidip geliyorum. Daha mutluyum. Kendime güveniyorum...” (M.E./19/E).

“İnsanların bana bakışı değişti. Toplumsal hayatta bize kaçak çalışıyorsunuz diyorlardı ama çalışma iznim var deyince bana kötü bakmıyorlar. Bu çok iyi oldu. Kendime güvenim arttı...” (İ.S./35/E).

Diğer yandan ise katılımcıların çalışma izinli olmalarının kendilerine vermiş olduğu güven ve huzuru açık bir şekilde ifade ettikleri dikkat çekmektedir. Kayıtlı çalışmanın güvenlik, huzur, kişisel mutluluk, vatandaşlığa geçiş³¹ gibi konularda kendilerine olumlu etkisi olduğunu düşündükleri görülmektedir. Katılımcılar sosyal uyumlarının gelişmesinde çalışma izninin etkilerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Kimse seni kaçak çalışıyorsun diye suçlamaz, laf atmaz diyorum. Çalışma izni almaları için çok çalışıyorum...” (İ.S./35/E).

“Şu an kayıtlıyım. Hakkımı alıyorum. Güven veriyor, kendimi özgür hissediyorum...” (M.E.İ./27/E).

Araştırma esnasındaki görüşmelerde edinilen gözlemlere dayalı olarak hafta içi yoğun mesai ve uzun çalışma sürelerinden dolayı sadece evlerine gidebildikleri ve dinlenebildiklerini belirtmektedirler. Ayrıca hafta sonlarını ailelerine ve akrabalarına ayırdıklarını, daha çok Suriyeliler ile görüştiklerini ifade etmektedirler. Kendi aralarında eş, dost ve akraba

³¹ Saha araştırması sürecinde katılımcıların genelinin Türk vatandaşlığına geçiş için başvuruda bulundukları gözlemlenmiştir. Katılımcıların birçoğunun son 2-3 yıl içerisinde Türk vatandaşlığına geçiş için başvuruda bulundukları ve çalışma iznine sahip olma durumlarının vatandaşlığa geçişteki değerlendirme sürecinde önemli bir ayrıntı olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Vatandaşlığa geçiş sürecinin yavaş işlediği ve işlemlere ilişkin bilgi edinme süreçlerinde sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca GKS Suriyelilerin T.C. vatandaşlığına başvuru konusunda yoğun bilgi kirliliği içerisinde oldukları görülmüştür.

görüşmelerinin yaygın olarak ev ziyaretleri şeklinde gerçekleştiği yapılan gözlemlerle tespit edilmiştir.

“Arkadaşlarım çok burada. Aile gibiyiz. Mahalledeki herkesi tanıyorum. İnsanları çok iyi...”(K.F./24/E).

“Hayatımı ve düzenimi kurdum. Burası Haseki'deki mahallem gibi...”(M.E./25/E).

Katılımcılar, ikamet ettikleri mahallelerde ve yaşamış oldukları binalardaki komşuları olan Türk vatandaşlar ile iletişim kurduklarını, yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olduklarını ifade etmektedirler. Bu etkileşimden mutluluk duyduklarını ve bu durumun, yaşamış oldukları şehre uyum sağlayıp mahallelerine alışmalarına katkı sunduğunu açıkça belirtmektedirler. Katılımcıların bu konudaki görüşlerini desteklemesi bakımından şu ifadeler dikkat çekmektedir:

“Türkçe öğrenmek çok zordu. Komşular alışmamıza yardımcı oldular. İlk geldiğimizde para ve iş yoktu. Bize her şeyde yardım ettiler...”(A.E.B./29/E).

“İstanbul'da iken Türk komşular bize çok baktılar. 7-8 kişi bekar evinde yaşıyorduk. Mahalledeki insanlar komşularımız bize çok yardım ettiler, destek oldular...”(A.H./22/E).

Katılımcıların küçük bir kısmının gündelik sosyal ilişkilerinde yaşamış oldukları sorunlardan kaynaklı uyum sorunu çektiği görülmüştür. Yapılan görüşmelerde katılımcıların bir kısmının ikamet ettikleri mahallede çok fazla sosyal temas kurmadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların gündelik sosyal çevrelerinde yakın temasların kurulamamasında yer yer çekingen davrandıkları görülmüştür. Katılımcıların önemli bir kısmının toplumda kendilerine yönelik oluşmuş birtakım genelleme ve önyargıların olduğunu ifade ettikleri görülmüştür.

“Yerli halkın muamelesi çok güzel...Bize insanlar çok yardım ediyorlar. İlk geldiğimizde çok yardım aldık. Ama şimdi kötü gözle bakıyorlar. Çünkü bir tane kötü Suriyeli görüyorlar, bütün Suriyeliler için kötü diyorlar. Sürekli görüştüğümüz bütün komşular bize küstüler. Selamünaleyküm diyorum karşılık vermiyorlar. Allah'ın selamını bile almıyorlar. Ben hiçbir şey yapmadım. Suriyeli olduğum için bana küstüler...Irak savaşı sonrasında Halep'e gelen Iraklı Lübnanlı mültecilere biz ev sahipliği yaptık. Aynı Türkiye'nin bize yaptığı gibi. Ama şu an bize kötü gözle bakıyorlar...Yerli halk bizi yardımlar için sevmiyor. Kızılay yardımları kessin bizi severler...” (M.Y./30/E).

Yukarıda katılımcıların sosyal refah durumlarına dair sonuçlarına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Buradaki bazı sonuçlar ile katılımcıların demografik bilgileri arasında anlamlı çapraz ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bu açıdan öne çıkan bazı sonuçları burada incelemenin isabetli olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.67. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Yaşadıkları Konutun İhtiyaçlarını Karşılama Yeterliliği Konusundaki Görüşleri

			Yaşadığımız konut benim ve ailemin ihtiyaçlarını karşılamada yeterlidir.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	9	18	31	6	10	74
		Yüzde	12,2%	24,3%	41,9%	8,1%	13,5%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	12	34	65	36	51	198
		Yüzde	6,1%	17,2%	32,8%	18,2%	25,8%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	2	10	31	13	14	70
		Yüzde	2,9%	14,3%	44,3%	18,6%	20,0%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	1	1	6	7	11	26
		Yüzde	3,8%	3,8%	23,1%	26,9%	42,3%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	1	4	11	9	14	39
		Yüzde	2,6%	10,3%	28,2%	23,1%	35,9%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	0	0	0	1	2	3
		Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	66,7%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	3	1	4	10	6	24
		Yüzde	12,5%	4,2%	16,7%	41,7%	25,0%	100,0%
Toplam	Sayı	28	68	148	82	108	434	
	Yüzde	6,5%	15,7%	34,1%	18,9%	24,9%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,001								

Katılımcıların ücret düzeylerine bağlı olarak yaşamış oldukları konutun ihtiyaçlarını karşılama noktasında ne derece yeterli olduğu görüşleri birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Böylelikle düşük gelirli olanların yaşamış oldukları konutların kendileri ve ailelerinin ihtiyaçlarını giderme noktasında pek yeterli olmadığı görülmüştür.

Özellikle kira ödeme noktasında bir hayli zorlandıklarını belirten katılımcılar, yaşadıkları evlerin şehrin gelişmemiş ve uzak mahallerinde olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, bu mahalleleri özellikle konut kiralalarının uygunluğuna bakarak tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Yapılan nitel görüşmelerde katılımcılar kira giderinin büyük bir masraf kalemi oluşturması bakımından kendileri için oldukça önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, kira masraflarının fazla olmasından ötürü geniş aile şeklinde aynı konutta ortak yaşam

sürdürdüklerini belirtmektedir. Araştırma esnasındaki yapılan gözlemlere dayalı olarak katılımcıların yaşadıkları konutlar için ortalama 600 TL-800 TL arası kira giderlerinin olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşadıkları konuta dair görüşlerini şu şekilde görmek mümkündür:

“Amcamın oğullarıyla kalıyorum. 4 kişiyiz. Hepsi bekar. Kira ücretleri yüksek olduğu için beraber kalıyoruz. Masrafları bölüşüyoruz...” (M.E./25/E).

“Annem, babam ile birlikte oturuyoruz. Suriye'de de beraber oturuyoruz. Öyle alıştık. Kültür böyle...” (A.K./23/E).

“Annem, babam, eşim ve iki kardeşimle toplam 6 kişi kalıyoruz. Annem hasta, bakıma muhtaç durumda ve yalnız. Beraber yaşamamız daha iyi...” (M.E.İ./27/E).

“Oturduğumuz evler küçük. Evler çok eski...” (H.S./33/K).

Tablo 3.68. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Çalışma İzninin Toplumsal İletişimlerini Olumlu Yönde Etkilediği Konusundaki Görüşleri

			Çalışma izni aldıktan sonra toplumsal iletişimimi olumlu yönde etkilemiştir.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	8	16	33	10	7	74
		Yüzde	10,8%	21,6%	44,6%	13,5%	9,5%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	27	18	55	39	59	198
		Yüzde	13,6%	9,1%	27,8%	19,7%	29,8%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	9	8	18	22	13	70
		Yüzde	12,9%	11,4%	25,7%	31,4%	18,6%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	6	1	7	7	5	26
		Yüzde	23,1%	3,8%	26,9%	26,9%	19,2%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	4	0	8	15	12	39
		Yüzde	10,3%	0,0%	20,5%	38,5%	30,8%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	1	0	0	1	1	3
		Yüzde	33,3%	0,0%	0,0%	33,3%	33,3%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	2	2	2	12	6	24
		Yüzde	8,3%	8,3%	8,3%	50,0%	25,0%	100,0%
Toplam	Sayı	57	45	123	106	103	434	
	Yüzde	13,1%	10,4%	28,3%	24,4%	23,7%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,000								

Katılımcıların ücret seviyelerine bağlı olarak çalışma izni aldıktan sonraki süreçte toplumsal ilişkilerinin olumlu yönde değiştiğini düşünenler arasındaki farklılık dikkat çekmektedir. Daha yüksek ücret seviyesine sahip olan katılımcılar, çalışma izni aldıktan sonra toplumsal

iletişimlerinin geliştiğini belirtmektedir. Özellikle 4.801 TL ve üzeri ücret seviyesine sahip olan katılımcıların ekonomik ve mesleki imkanlarının etkisiyle daha geniş toplumsal yapılarla irtibatlı olmaları anlaşılabilir bir durumdur.

Araştırma esnasında yapılan gözlemlere dayalı olarak ücret seviyesi yüksek olan katılımcıların gündelik hayatlarında özellikle alışveriş, ulaşım ve diğer sosyal aktiviteler noktasında faaliyetlerinin geniş olduğu ve bunun sonucunda toplumda kendilerini daha rahat hissettikleri görülmektedir.

Tablo 3.69. Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Yaşadıkları Konutun İhtiyaçlarını Karşılama Yeterliliği Konusundaki Görüşleri

		Yaşadığımız konut benim ve ailemin ihtiyaçlarını karşılamada yeterlidir.					Toplam	
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	9	13	36	6	28	92
		Yüzde	9,8%	14,1%	39,1%	6,5%	30,4%	100,0%
	Tekstil	Sayı	1	10	13	4	3	31
		Yüzde	3,2%	32,3%	41,9%	12,9%	9,7%	100,0%
	İnşaat	Sayı	4	11	18	10	14	57
		Yüzde	7,0%	19,3%	31,6%	17,5%	24,6%	100,0%
	Gıda	Sayı	2	9	15	9	25	60
		Yüzde	3,3%	15,0%	25,0%	15,0%	41,7%	100,0%
	Eğitim	Sayı	0	3	4	2	0	9
		Yüzde	0,0%	33,3%	44,4%	22,2%	0,0%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	5	10	31	24	21	91
		Yüzde	5,5%	11,0%	34,1%	26,4%	23,1%	100,0%
	İletişim	Sayı	0	2	4	4	5	15
		Yüzde	0,0%	13,3%	26,7%	26,7%	33,3%	100,0%
	Sağlık	Sayı	4	7	20	16	5	52
		Yüzde	7,7%	13,5%	38,5%	30,8%	9,6%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	0	0	2	2	1	5
		Yüzde	0,0%	0,0%	40,0%	40,0%	20,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	3	3	5	5	6	22
		Yüzde	13,6%	13,6%	22,7%	22,7%	27,3%	100,0%
Toplam	Sayı	28	68	148	82	108	434	
	Yüzde	6,5%	15,7%	34,1%	18,9%	24,9%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,014								

Katılımcıların çalışmış oldukları sektörler ile yaşadıkları konutların kendileri ve aileleri için ihtiyaçlarının karşılanması noktasında yeterlilik düzeyine bakıldığında bazı sektörlerde ayrışmanın olduğu görülmektedir. Bu bakımdan tekstil sektöründe çalışan katılımcılar yaşadıkları konutların ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Tekstil ve eğitim sektöründe çalışan katılımcıların ücretlerinin düşük olmasından kaynaklı olarak geçekundu yahut fiziki yetersizlikleri bulunan konutlarda ikamet ettikleri

gözlenmiştir. Katılımcıların bu konutları tercih etmesinde kira, aidat ve doğalgaz giderleri gibi diğer giderlerinin düşük olması belirleyicidir.

Tablo 3.70. Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Çalışma İzninin Sosyal İlişkilerini Olumlu Yönde Etkilediği Konusundaki Görüşleri

		Çalışma izni aldıktan sonra sosyal ilişkilerimi olumlu yönde etkilemiştir.					Toplam	
		Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam		
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	12	10	32	16	22	92
		Yüzde	13,0%	10,9%	34,8%	17,4%	23,9%	100,0%
	Tekstil	Sayı	5	7	9	5	5	31
		Yüzde	16,1%	22,6%	29,0%	16,1%	16,1%	100,0%
	İnşaat	Sayı	8	1	21	12	15	57
		Yüzde	14,0%	1,8%	36,8%	21,1%	26,3%	100,0%
	Gıda	Sayı	10	4	16	10	20	60
		Yüzde	16,7%	6,7%	26,7%	16,7%	33,3%	100,0%
	Eğitim	Sayı	2	3	1	2	1	9
		Yüzde	22,2%	33,3%	11,1%	22,2%	11,1%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	13	10	22	22	24	91
		Yüzde	14,3%	11,0%	24,2%	24,2%	26,4%	100,0%
	İletişim	Sayı	1	0	6	4	4	15
		Yüzde	6,7%	0,0%	40,0%	26,7%	26,7%	100,0%
	Sağlık	Sayı	10	4	9	24	5	52
		Yüzde	19,2%	7,7%	17,3%	46,2%	9,6%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	1	0	3	0	1	5
		Yüzde	20,0%	0,0%	60,0%	0,0%	20,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	2	1	6	7	6	22
		Yüzde	9,1%	4,5%	27,3%	31,8%	27,3%	100,0%
Toplam	Sayı	64	40	125	102	103	434	
	Yüzde	14,7%	9,2%	28,8%	23,5%	23,7%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,019								

Araştırma sonuçları ele alındığında bazı sektörlerdeki katılımcıların çalışma izni aldıktan sonra sosyal ilişkilerinde ilerleme olduğu görülmektedir. Araştırma esnasındaki gözlemlere dayalı olarak, hizmet sektöründeki katılımcıların çalışma izni öncesinde özellikle hizmet alıcıları ve müşteriler ile olabildikçe diyalog ve temas kurmalarına işverenleri tarafından izin verilmediği tespit edilmiştir. Burada işverenlerce, öncesinde kayıt dışı çalışan katılımcıların işyerinde görünür olmalarına pek izin vermedikleri gözlenmiştir.

Yapılan yüz yüze görüşmelerde sağlık ve hizmet sektöründeki katılımcılar, çalışma izni ile birlikte gerek hizmet sağlanan kesim gerekse diğer sosyal çevre ile daha yakın ve rahat iletişim kurabildiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca katılımcılarda çalışma izninin kendilerine sağladığı özgüven ile daha huzurlu bir hayatlarının olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.71. Katılımcıların Çalıştıkları Sektörlere Göre Çalışma İzninin Sosyal Uyumu Kolaylaştırdığı Konusundaki Görüşleri

		Çalışma izni aldıktan sonra sosyal uyumum kolaylaştı.					Toplam	
		Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam		
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	6	14	29	17	26	92
		Yüzde	6,5%	15,2%	31,5%	18,5%	28,3%	100,0%
	Tekstil	Sayı	2	6	8	4	11	31
		Yüzde	6,5%	19,4%	25,8%	12,9%	35,5%	100,0%
	İnşaat	Sayı	4	3	12	19	19	57
		Yüzde	7,0%	5,3%	21,1%	33,3%	33,3%	100,0%
	Gıda	Sayı	5	4	11	8	32	60
		Yüzde	8,3%	6,7%	18,3%	13,3%	53,3%	100,0%
	Eğitim	Sayı	1	2	1	3	2	9
		Yüzde	11,1%	22,2%	11,1%	33,3%	22,2%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	9	9	21	27	25	91
		Yüzde	9,9%	9,9%	23,1%	29,7%	27,5%	100,0%
	İletişim	Sayı	0	0	4	8	3	15
		Yüzde	0,0%	0,0%	26,7%	53,3%	20,0%	100,0%
	Sağlık	Sayı	7	4	8	27	6	52
		Yüzde	13,5%	7,7%	15,4%	51,9%	11,5%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	0	1	2	0	2	5
		Yüzde	0,0%	20,0%	40,0%	0,0%	40,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	1	3	3	8	7	22
		Yüzde	4,5%	13,6%	13,6%	36,4%	31,8%	100,0%
Toplam	Sayı	35	46	99	121	133	434	
	Yüzde	8,1%	10,6%	22,8%	27,9%	30,6%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,001								

Araştırmada katılımcıların çalıştıkları sektörlerle çalışma izni almalarından sonra sosyal uyumlarının geliştiğini düşünenler arasında farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların çalıştıkları sektörler göz önüne alındığında sağlık ve hizmet sektörlerindeki katılımcıların çalışma iznine sahip olduktan sonra toplumsal uyumlarının olumlu yönde geliştiğini belirttikleri görülmektedir. Bu sektörlerdeki katılımcıların bilhassa yaptıkları işlerden dolayı daha fazla sosyal ilişkide bulunduklarını ve kayıtlı çalışmalarının vermiş olduğu etkiyle toplumsal iletişimlerinin güçlendiğini söylemek mümkündür. Toplumsal uyum konusunda katılımcıların hassasiyetinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

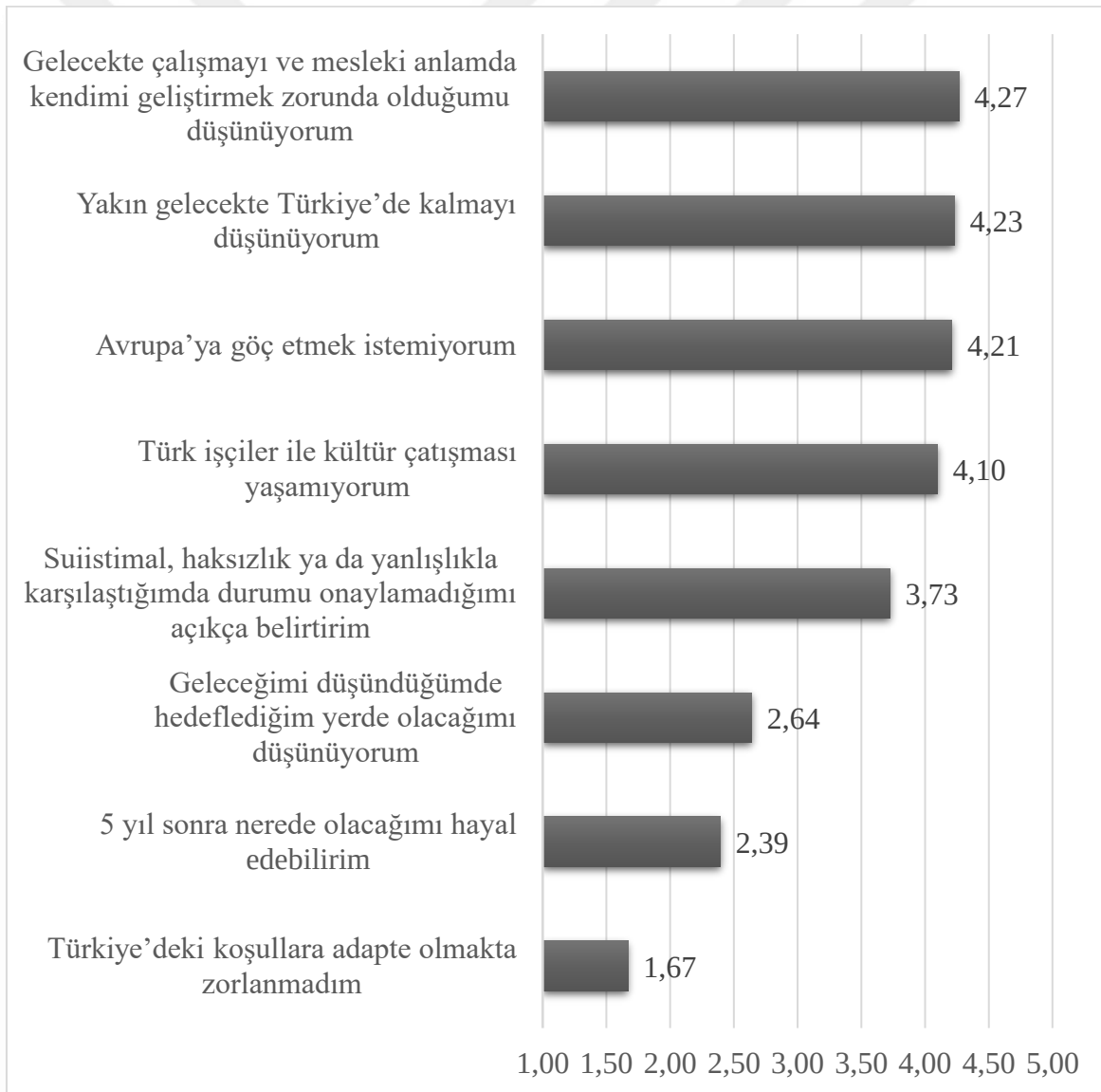
“...Hastanede sigortam olduğu zaman doktor beni isimle çağırıyor. Neyin var diye soruyor...” (M.E./25/E).

“İnsanların bana bakışı değişti. Toplumsal hayatta bize kaçak çalışıyorsunuz diyorlardı ama çalışma iznim var deyince bana kötü bakmıyorlar. Bu çok iyi oldu. Kendime güvenim arttı...” (İ.S./35/E).

“Türkiye’de her şey iyi bizim için. Rahatça çalışıyorum, geziyorum. Sıkıntı yok...”
(Z.K./19/E).

3.6. Geleceğe Dair Kaygı ve Beklentilere İlişkin Sonuçlar

Araştırmamızın son bölümünde katılımcıların ağırlıklı olarak geleceğe dair görüş ve düşünceleri araştırılmak istenmiştir. Bu kapsamda katılımcılara sosyal statü, mesleki ve mekânsal anlamda geleceklerini ne ölçüde görebildikleri tespit edilmek istenmiştir. Ayrıca bu bölümde katılımcıların Türkiye’de kalma ve Avrupa’ya göç etme gibi düşünceleri ölçülmek istenmiştir.

Grafik 3.27. Gelecek Kaygısı ve Beklentiler Ölçeğinde Yer Alan Önergelerin Ortalama Skorları

Gelecek kaygısı ve beklentisi ölçeği, katılımcıların ortalama skor dağılımlarının önermeler arasında keskin şekilde ayrıştığı bir örneği oluşturmaktadır. Katılımcılar, ölçekte yer alan önermelerin üçüne karşı “olumsuz”, beşine karşı ise “olumlu” tutum belirtmişlerdir. Bu anlamda, belirtilen ölçekte katılımcıların “fıkrım yok” seçeneğinde yoğunlaştıkları bir önerme bulunmamaktadır. İlk olarak, katılımcıların “olumsuz” tutum sergiledikleri önermeler şu şekilde yorumlanabilir:

- Sonuçlar, Türkiye’deki koşullara adapte olmakta zorlanmamışlardır.
- Katılımcıların 5 yıl sonra nerede olacaklarını hayal edemediklerini göstermektedir.
- Katılımcılar, geleceği düşündüklerinde hak ettikleri yerde olabilecekleri kanısında değillerdir.

Katılımcıların “olumlu” skor ortalamalarında yoğunlaştığı önermeler ise şöyledir:

- Katılımcılar, suiistimal, haksızlık ya da yanlışlıkla karşılaştıklarında durumu onaylamadıklarını açıkça belirteceklerini beyan etmişlerdir.
- Katılımcıların Türk kültürü ile çatışmaları söz konusu değildir.
- Katılımcılar, Avrupa’ya göç etmek istememektedir.
- Katılımcıların yakın gelecekte de Türkiye’de kalmak istediklerini ortaya koymaktadır.
- Son olarak, katılımcılar gelecekte çalışmayı ve mesleki anlamda kendilerini geliştirmek zorunda olduklarını düşünmektedirler.

Yapılan nitel görüşmelerde katılımcıların neredeyse tamamının en büyük sorunlarının dil bilmemek olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Türkçe bilmemenin, gidecekleri yerlere dahi ulaşmakta zorlandıkları, iş bulma ve ev kiralama noktalarında büyük sorunlara yol açtığını belirtmektedirler. Katılımcıların Türkçe öğrendikten sonra kolay bir şekilde uyum sağladıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Ayrıca, katılımcıların sınırlı bir kısmı yabancı oldukları bir ülkeye gelmelerinden dolayı yerleşik kültür, çalışma kültürü, mesai vs. konularında zorlandıklarını ifade etmektedirler.

“Türkçe bilmediğim için anlaşılmam çok zor oluyordu. Ayrıca mekanları bilmiyordum. Çok kayboldum (Gülüyor)...” (Z.K./19/E).

“En çok dil konusunda zorluk çektim. Eş, dost, arkadaş yok onlar da çok zordu...” (N.S./34/E).

“Türkçe bilmiyorum, iş yok. Milletin düşünce ve kültür farklı. Aynı yeni doğmuş bebek gibiydik. Zordu yani...” (M.Y./30/E).

“...Nerede, nasıl ev tutacağımı bilmiyordum...” (M.E./25/E).

“Türkçe bilmek en zor oldu. İlk altı ay çok zor geçti. İş yok, para yok...” (H.A./28/E).

“Her şey çok zordu. En zoru Türkçe bilmemektir. Yabancı kimlik nereden, nasıl alınırdı onu bile bilmiyorduk. İlk geldiğimizde eşim hastalandı. Hastaneye gitmek bile zordu...” (C.H./35/E).

Araştırma esnasındaki gözlemlere dayalı olarak Türkiye’deki yerleşik kültür, örf ve adetlere yakınlık duydukları ve kültür çatışması doğuracak alanların çok az olduğunu belirttiklerine şahitlik edilmektedir. En önemli kültürel yakınlığı ise ortak dini inanca sahip olmak şeklinde belirtmişlerdir.

Araştırmada katılımcıların sosyal hayatlarında karşılaştıkları suiistimal, haksızlık ve yanlışlıklar karşısında takındıkları tavır ölçülmek istenmiştir. Çalışma izni edinmeden önce katılımcıların bu tür durumlara müdahalede bulunmadıklarını fakat şu an karşılaşmaları halinde düşüncelerini açıkça söyleyebileceklerini ifade etmektedirler. Araştırma kapsamında yapılan nitel görüşmelerde, katılımcıların çalışma iznine sahip olmalarının bu sürece ciddi katkı sunduğunu ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcıların çalışma iznine sahip olmalarının toplumsal uyum noktasında kendilerine vermiş olduğu güvenle birlikte gelişen sosyal ilişkileri sayesinde gündelik hayatta karşılaştıkları olumsuzluk ve yanlışlıklara müdahale ettikleri görülmüştür. Böylelikle çalışma izninin toplumsal sorumluluk ve aidiyetlerinin gelişimine katkı sunduğu söylenebilir.

Yapılan nitel görüşmeler ve gözlemlere dayalı olarak, katılımcıların yukarıdaki durumlara ilişkin tepkisiz kalmalarının sebebi olaya şahit olan diğer kişilerin kendilerine karışmamaları yönündeki uyarılarıdır. Katılımcıların toplumsal sürece müdahale etme yeteneklerinin gelişmesi anlamında şu ifadeler dikkat çekicidir:

“Türkçe bilmemek, iş yok, para yok. Kötü olaylar gördüğüm zaman müdahale edemiyordum. Sen yabancısın demelerinden korkuyordum. Şimdi resmi çalışıyorum. Görürsem yanlış diyorum...” (M.E./19/E).

“Geçen sene *** binasında montaj yaparken kötü bir olay yaşadım. Güvenlik dışarıda gezerken yanımıza geldi. Yanımıza gelip nereli olduğumuzu sordu. "Vatanınızı neden sattınız, çalışma izniniz var mı" diye sordu. Çok zoruma gitti, işimiz bittikten sonra arabada ağladım. Yanımdaki Türk arkadaşlar "iş yaptığımız için karışamadık" dediler...” (H.A./28/E).

Araştırma esnasındaki gözlemlere dayalı olarak katılımcıların sahip oldukları iş ve meslekte çalışmaya devam edecekleri, hem çalışanların hem de işverenlerin yaklaşımları üzerinden açık bir şekilde görülmektedir. Özellikle işverenlerin neredeyse tamamında çalışma izni olan GKS Suriyeli işçilerden yüksek memnuniyet duydukları görülmektedir.

Katılımcıların kıdem süreleri göz önüne alındığında yapmakta oldukları işlerde belirli bir uzmanlığa sahip olduklarını ve nitelik kazandıklarını söylemek mümkündür. Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcılar uzun süredir aynı işte çalıştıkları ve buna bağlı olarak kendilerini mesleki anlamda geliştirdikleri gözlenmiştir. Ayrıca nitel görüşmelerde de bu durumu destekleyici ifadeleri görmek mümkündür.

“Mesleki eğitim için başvuru yapmadım. İhtiyacım olmadı. Bu dükkanda 4 yıldır çalışıyorum. Bu işte ustayım artık...”(H.A./28/E).

“Meslek eğitimine ihtiyaç duymuyorum. Çünkü yetenekliyim işimde...” (K.F./24/E)

Araştırmada katılımcıların 5 yıl sonra nerede olacaklarını hayal edip edemedikleri ölçülmek istenmiştir. Bu durumun araştırılmasında, katılımcıların “Allah bilir” sözlü yanıtı ile sık karşılaşmış olup, katılımcılarda kadercilik anlayışının hakim olduğu görülmüştür. Yaşamış oldukları hızlı değişimlerin etkisinden kaynaklı olarak katılımcıların gelecek tahayyülleri hakkında bir öngörude bulunamadıkları sonucuna ulaşmak mümkündür.

Katılımcıların yakın gelecekte Türkiye’de kalmayı düşünüp düşünmedikleri araştırılmak istenmiştir. Yapılan nitel görüşmelere dayalı olarak katılımcıların önemli bir kısmı yakın gelecekte Türkiye’de kalıcı olduklarını farklı boyutlarıyla ifade etmişlerdir.

- Araştırmada katılımcıların büyük bölümü yakın gelecekte Türkiye’de kalma sebebini Suriye’de devam eden savaş nedeniyle yaşam imkanının artık kalmamasına bağlamaktadır. Katılımcıların Suriye’deki mal ve mülklerine artık sahip olamadıklarını, yaşam ve geçimleri noktasındaki imkansızlıklarını ifade ettikleri görülmektedir:

“Gitmek istedim önceden. Ama elektrik, su, okul, hastane yok. Hala savaş devam ediyor. Suriye’de hayat yok...” (M.E.İ./27/E).

“Hiç gitmek istemedim. Çünkü hala savaş devam ediyor...” (M.E./25/E).

“Suriye’ye dönmeyi hiç düşünmedim. Çünkü orada çok fazla pislik ve hain dolu. Annem için ilaç almam lazımdı. Savaşta yolu kapattılar. Anneme ilaç alamadım. Öldü. Suriye benim için bitti. Benim ülkem Türkiye...” (A.H./23/E).

“Suriye’ye dönmeyi düşündüm. Düzelirse giderim diye düşündüm. Ama Suriye’nin düzelmesi çok zor artık...” (V.H./20/E).

- Katılımcıların Suriye’ye dönmek istememe nedenlerinden biri Türkiye’de yeni bir hayat kurmaları ve Suriye’ye dair hiçbir umut beslememeleridir. Burada katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar değerlendirildiğinde toplumsal uyum alanlarını görmek mümkündür. Kendi düzen ve yaşamlarını kurmalarından duydukları memnuniyet dikkat çekmektedir.

“Eşim Türk. Hiçbir zaman düşünmedim. Ayrıca eşimin ailesi de burada...” (A.A./31/E).

“İnsan özlüyor memleketini ama hiç düşünmedim. Hayatımı burada kurdum, arkadaşlarım burada. Suriye eski gibi olursa belki ziyarete gider gelirim. Ama orada yaşayamam...” (Z.K./19/E).

“Hiç düşünmedim. Savaş var. Gidersem askere alırlar beni. Benim gözüm burada açıldı. Ben burada evlendim, çocuklarım burada doğdular. Hayatımı burada kurdum. Çocukken geldim Türkiye’ye...” (A.H./22/E).

“Hiç düşünmedim. Burada rahatım. Suriye benim için bitti...” (A.H.K./29/E).

- Araştırmadaki nitel görüşmelerde, yakın gelecekte Türkiye’de kalmayı düşünmeyenlerin neredeyse tamamının Suriye’ye geri dönmek istediklerini ifade etmeleri dikkat çekicidir. Katılımcıların bazıları aile ve yakın akrabalarının halen Suriye’de yaşamaları ve vatanlarına duydukları özlem dolayısıyla geri dönmek istediklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Suriye’ye dönmeyi sürekli düşünüyorum. Durumlar düzelince gideceğim. Anne babam oradalar. Orada durumumuz daha iyi. Arazimiz var...” (C.H./35/E).

“Avrupa çok uzak bizim kültüre. Orada yaşayamam. Savaş biterse Suriye’ye dönmek istiyorum. Annem babam orada...” (H.A./28/E).

“Annem Suriye’de. Bazen vatanımı özlüyorum. Esad gidince giderim...” (M.Y./30/E).

“Her gün düşünüyorum. Kimse gurbette yaşamak istemez. Savaştan sonra Suriye çok daha güzel olacak benim için...” (İ.S./35/E).

Suriye’ye dönmek isteyen katılımcılar, Suriye’de akrabalarının yaşadığını belirterek kendilerine ait tarım arazilerinin ve evlerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Fakat yapılan görüşmelerde katılımcıların genelinde kendi evlerinin savaş esnasında yıkıldığı ve hiçbir mal ve mülklerinin artık kalmadığı ifadelerine şahitlik edilmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmının hayatlarını Türkiye’de kurduklarını ifade ettikleri ve savaş bitse de Suriye’nin yaşam koşullarının istenilen seviyeye erişemeyeceğini düşündükleri görülmektedir. Yapılan nitel görüşmeler ve gözlemlerde, özellikle yakın gelecekte Suriye’de savaş halinin sona ermeyeceğini belirtmektedirler. Ek olarak, Suriye’de artık bir yaşam imkanının ortadan kalktığını, yerleşik düzen oluşturmada ülke imkanlarının yetersiz olduğunu düşündükleri görülmektedir. Ayrıca Suriye’de son dönemde yaşam maliyetlerinin hızla arttığı ve gıda, altyapı, enerji gibi temel ihtiyaçların erişiminin çok sınırlı olduğunu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Suriye'ye geri dönmeyi hiç düşünmedim. Çünkü orada güvenlik yok, düzen yok. Evimiz ve dükkanımız yıkılmış...”(E.A./25/E).

“Gitmek istedim önceden. Ama elektrik, su, okul, hastane yok. Hala savaş devam ediyor. Suriye'de hayat yok...”(M.E.İ./27/E).

Araştırma esnasındaki gözlemlere dayalı olarak katılımcıların Avrupa’ya göç etmek istemediklerine dair görüşlerini açık ve net bir şekilde vurguladıkları görülmüştür. Yapılan nitel görüşmelerde katılımcılar, hayatlarını Avrupa’da rahat bir şekilde yaşayamayacaklarını, özellikle dini inanç noktasında sorunlarla karşılaşacaklarını ifade etmektedirler.

Katılımcılardan Avrupa’ya göç etmek isteyenler ise öncelikle Avrupa’da yaşayan akrabalarının olduğunu ve onların ücret ve çalışma koşulları anlamında daha rahat imkanlara sahip olduklarını söyledikleri görülmektedir. Ayrıca katılımcıların bir kısmının Avrupa’da eğitim almak istedikleri görülmektedir. Araştırma esnasındaki gözlemlere dayalı olarak Avrupa’ya gitmek isteyenlerin sürekli olarak geçiş fırsatlarını araştırdıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

- Avrupa'ya göç etmeyi düşünmeyen yaklaşık her dört katılımcıdan birinin ise ülkesine dönmek istediği tespit edilmiştir. Suriye'ye dönmek istediklerini belirten katılımcıların, ülkelerindeki koşulların düzelinceye dek Türkiye'de kalmak istediklerini şu şekilde ifade ettikleri görülmüştür:

“Avrupa hiç gitmek istemedim. Çünkü bizi istemiyorlar. Gidenlere zulmediyorlar. Avrupa Esad gitsin istemiyor. Ben Suriye'ye dönmek istiyorum. Ama savaş bitene kadar en güzel Türkiye...” (M.Y./30/E).

“Avrupa'ya gitmek istemem. Bizim kültüre çok uzak. Hem Suriye'de savaş biterse Türkiye'den geçmek çok kolay. Ama Avrupa istemiyorum...” (A.K./23/E).

- Katılımcıların büyük bir bölümünün Avrupa'ya göç etmek istememelerinin nedeni olarak dini veya etnik ayrımcılığa maruz kalma korkusu şeklinde ifade ettikleri görülmüştür. Bu duruma örnek olması bakımından şu ifadeler önemlidir:

“Avrupa'ya gitmek hiç istemiyorum abi. Orada huzur yok. İnsanlar orada daha iyi yaşayacaklarını düşünüyor ama bence bu çok zor. Müslüman olarak yaşamak zor. Dinini yaşamak zor. Türkiye'de her şey iyi bizim için. Rahatça çalışıyorum, geziyorum. Sıkıntı yok...” (Z.K./19/E).

“Avrupa herkes iyi güzel diyor ama bence değil. Bize orada yaşam yok bence. Hem ırkçılık var hem İslam düşmanlığı. Orada bir Suriyeli ne yapabilir ki köle gibi çalışır. Ama burada hayat kurduk. Türkiye bize bunu sağladı. Evini açtı karşılıksız. Avrupa seni sadece çalıştırır. Tamam iyi maaş alırsın belki ama gider çok olur. Taşınmak ve yol için çok para gerek ayrıca...” (M.H./27/E).

“Avrupa kesinlikle istemem. Önceden Arabistan'da, Mısır'da ve Kıbrıs'ta çalıştım. Ama Avrupa halkı ve yaklaşım kötü. Orada ırkçılık var. İnsanlar bazen Türkiye'de dışlanma var diyorlar. Ama asla yok. Avrupa'ya gitsinler asıl dışlanma orada...” (A.A./31/E).

- Avrupa'ya gitmek istemeyen bir kısım katılımcı ise maddi imkansızlıkları ve Türkiye'deki yaşam koşullarından kaynaklanan memnuniyeti dile getirmiştir. Bu sebepten dolayı Avrupa'ya göç edemeyenlerin yanıtı şu şekildedir:

“Türkiye'ye ilk geldiğimde Avrupa'da bir ülkeye gitmek istemiştım. Ama geçmek çok zor. Çok büyük para lazım. Tanıdığım çok kişi Avrupa'ya geçerken boğuldu, tekne battı. 2.000-

3.000 dolar istiyorlar. Eğitime devam etmek istemiştım. Ben veterinerim. Avrupa'da iyi bir hayat olabilir diye düşünmüştım. Ama Türkiye bana sahip çıktı. Diploma sorunu çözülecek inşallah. Kendi mesleğimi burada yapacağım. Avrupa'da ırkçılık var, burada yok. Herkes bizim gibi burada. Alıştım, sevdim...” (N.S./34/E).

“Avrupa'da eğitim almak istiyorum. Ama temelli göç etmeyebilirim. Orada hayat kurabilir miyim bilmiyorum çünkü. Ben veteriner doktorası yapmak istiyorum Avrupa'da...” (A.A./29/E).

Yukarıda katılımcıların geleceğe dair kaygı ve beklentilerine yönelik sonuçlarına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Buradaki bazı sonuçlar ile katılımcıların demografik bilgileri arasında anlamlı çapraz ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bu açıdan öne çıkan bazı sonuçları burada incelemenin isabetli olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.72. Katılımcıların Yaşa Göre Gündelik Hayatta Karşılaştıkları Olumsuzluklar Karşısındaki Görüşleri

			Suiistimal, haksızlık ya da yanlışlıkla karşılaştığımda durumu onaylamadığımı açıkça belirtirim.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	15	12	7	22	56	112
		Yüzde	13,4%	10,7%	6,3%	19,6%	50,0%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	17	24	30	50	88	209
		Yüzde	8,1%	11,5%	14,4%	23,9%	42,1%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	7	7	19	21	24	78
		Yüzde	9,0%	9,0%	24,4%	26,9%	30,8%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	6	7	6	6	10	35
		Yüzde	17,1%	20,0%	17,1%	17,1%	28,6%	100,0%
Toplam	Sayı	45	50	62	99	178	434	
	Yüzde	10,4%	11,5%	14,3%	22,8%	41,0%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,018								

Araştırmada katılımcıların gündelik hayatlarında karşılaştıkları suiistimal, haksızlık ya da yanlışlıklar karşısındaki tutumları katılımcıların yaşlarına göre farklılık göstermektedir. Böylelikle, genel frekans sonuçlarından ayrılarak görece daha genç olan katılımcıların toplumda suiistimal, haksızlık ya da yanlışlıkla karşılaşmaları halinde durumu onaylamayarak itirazda bulunabildikleri görülmektedir.

Araştırma esnasında yapılan gözlemlerimiz neticesinde, çalışma izninin katılımcılara kayda değer oranda güven verdiği ve katılımcıların öncesinde sahip oldukları korku ve çekingen

yapılarının çalışma izniyle değiştiği tespit edilmiştir. Özellikle genç katılımcılarda bu durumun toplumsal hayat içerisindeki hassasiyetlerinin gelişmesine katkı sunduğu söylenebilir. Dolayısıyla çalışma iznli çalışmanın sosyal uyumu hızlandırdığı ifade edilebilir.

Tablo 3.73. Katılımcıların Yaşa Göre Gelecekte Çalışma ve Mesleki Anlamda Kendilerini Geliştirme Konusundaki Görüşleri

Gelecekte çalışmayı ve mesleki anlamda kendimi geliştirmek zorunda olduğumu düşünüyorum.								Toplam
		Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam		
Yaşınız	15-24 yaş arası	Sayı	1	0	12	37	62	112
		Yüzde	0,9%	0,0%	10,7%	33,0%	55,4%	100,0%
	25-34 yaş arası	Sayı	8	4	15	68	114	209
		Yüzde	3,8%	1,9%	7,2%	32,5%	54,5%	100,0%
	35-44 yaş arası	Sayı	4	1	12	29	32	78
		Yüzde	5,1%	1,3%	15,4%	37,2%	41,0%	100,0%
	45 yaş ve üzeri	Sayı	2	3	6	10	14	35
		Yüzde	5,7%	8,6%	17,1%	28,6%	40,0%	100,0%
Toplam	Sayı	15	8	45	144	222	434	
	Yüzde	3,5%	1,8%	10,4%	33,2%	51,2%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,023								

Katılımcıların yapmış oldukları iş ve mesleklerini geliştirmek ve gelecekte çalışmayı sürdürmek isteyip istemedikleri düşüncesinin yaş gruplarına göre farklılaştığı görülmektedir. Özellikle genç olan katılımcılar, daha ileri yaştakilere göre gelecekte çalışmaya devam edeceklerini ve kendilerini yaptıkları iş ve meslekleri konusunda geliştirmeyi düşündükleri görülmektedir. Bazı katılımcılar çalışmak zorunda olduklarını belirtmelerine rağmen şu an yapmış oldukları işlerinde kendilerini geliştirmek istemedikleri gözlenmiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcılar, yaptıkları işi meslek olarak görmemelerinden dolayı başka bir işe yönelme eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir.

Fakat katılımcıların bazılarının mesleki eğitim konularında bilgi eksikliği yaşadıkları gözlenmiştir. Katılımcılar, sahip oldukları iş ve meslekler noktasında eğitim ihtiyaçlarının olduğunu ve bu alanda ilerlemek istediklerini ifade etmişlerdir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların büyük bir kısmının mesleki eğitim almadıkları gözlenmiştir. Katılımcıların mesleki eğitim konusundaki görüşlerini üç alanda toplamak mümkündür.

- Katılımcıların bazıları yaptıkları iş ile ilgili geçmiş yıllarda eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, bu kişilerin yaptıkları iş ve meslekte ilerlemek istedikleri gözlemlenmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerini şu şekilde görebiliriz:

“Kurumda meslek eğitimi aldık. İstanbul'dan birisi geldi bize eğitim verdi...” (C.H./35/E).

“İşimi seviyorum. 2 farklı özel yangın söndürme firmasından eğitim aldım. 15'er gün olmak üzere toplam bir ay eğitim aldım...” (M.Y./30/E).

“Antep'te, Antalya'da ve Ankara'da mesleki eğitim aldım...” (A.E.B./29/E).

- Katılımcıların bir kısmının mesleki eğitim almak istediklerini belirttiklerini fakat mesleki eğitimi alabilecekleri yerler ve başvurular konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını şu ifadelerde görmek mümkündür:

“Meslek ustası belgesi almak istiyorum. Ama nereden nasıl alınıyor bilmiyorum...” (M.H./27/E).

“İşkur'dan eğitim almak isterim. Mesleki ustalık belgesi almak istiyorum...” (M.S./35/E).

“Çok istedim mesleki eğitim. Keçiören'de bir yer vardı. Orada tornacı eğitimi almak istedim. Başvurdum ama bana cevap vermediler...” (M.E./19/E).

- Araştırma kapsamında görüşülen bazı katılımcılar ise yaptıkları işleri uzun süredir yapıyor olmalarından ve mesleki yeterliliklerinin yüksek olduğunu düşünmelerinden dolayı mesleki eğitim ihtiyacı duymadıklarını şu ifadelerle belirtmişlerdir:

“Meslek eğitimine ihtiyaç duymuyorum. Çünkü yetenekliyim işimde...” (K.F./24/E).

“Mesleki eğitim için başvurmadım. Eğitim almadım. Ben iyi bir tornacıyım...” (A.K./23/E).

“Mesleki eğitim için başvuru yapmadım. İhtiyacım olmadı. Bu dükkanda 4 yıldır çalışıyorum. Bu işte ustayım artık...” (H.A./28/E).

- Bazı katılımcıların ise yaptıkları iş ve mesleklere ilişkin alandaki eksikliklere değindikleri gözlenmiştir. Ayrıca katılımcıların bir kısmının düşük vasıflı işlerde çalışmalarından dolayı mesleki eğitim ihtiyacı hissetmediklerini şu şekilde görmek mümkündür:

“Muhasebe işlemleri için kurallar ve mevzuatın Arapçasını istiyorum. Mesleki kural ve mevzuatın Arapçası yok. Bunun kursu yok...” (İ.S./35/E).

“Meslek eğitimi istemedim. Çünkü düzgün bir mesleğim yok...” (V.H./20/E).

Araştırmadaki gözlemlerimize dayalı olarak katılımcıların yaptıkları işleri büyük ölçüde Türkiye’de öğrendikleri gözlemlenmiştir. Kaldı ki Türkiye’ye gelmeden önce katılımcıların genelinin Suriye’de çalışmadıkları ve eğitim süreci içerisinde yer aldıkları görülmüştür.

Tablo 3.74. Katılımcıların Cinsiyete Göre 5 Yıllık Gelecek Öngörülleri

			5 yıl sonra nerede olacağımı hayal edebilirim.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	165	72	64	61	49	411
		Yüzde	40,1%	17,5%	15,6%	14,8%	11,9%	100,0%
	Kadın	Sayı	6	11	4	1	1	23
		Yüzde	26,1%	47,8%	17,4%	4,3%	4,3%	100,0%
Toplam	Sayı		171	83	68	62	50	434
	Yüzde		39,4%	19,1%	15,7%	14,3%	11,5%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,006								

Araştırmada katılımcıların cinsiyetlerine göre gelecek beklentileri hakkındaki düşünceleri değerlendirilmek istenmiştir. Bu bakımdan katılımcıların 5 yıl sonrasını hayal edip edemedikleri sorulmuştur. Bu bağlamda, katılımcıların cinsiyetlerine bağlı olarak sonuçlarda ciddi bir farklılaşmanın olduğundan bahsedilebilir. Kadın katılımcıların erkeklere göre 5 yıl sonra nerede olacaklarını hayal etme noktasında daha olumsuz bir tutuma sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmada anketlerin uygulanması sürecinde katılımcıların neredeyse tamamı kadercı bir anlayış sergileyerek gelecek konusunda net bir öngöründe bulunamayacaklarını ifade ettikleri gözlenmiştir. Fakat kadın katılımcıların sayısının az olduğu dikkate alındığında bu olumsuz tutumun uzun süreli çalışıp çalışamayacakları konusundaki belirsizlikten kaynaklandığı gözlenmiştir. Araştırmamızda kadın katılımcıların yalnızca %5’lik bir ağırlığa sahip olmaları geleceklerini öngörmede yetersiz kalmalarına neden olabilmektedir.

Araştırmada katılımcılarla yapılan nitel görüşmeler, katılımcıların bir kısmının Suriye’deki savaşın biteceğine dair ümit beslediklerini fakat genelinin savaşın sona ermeyeceğini, bitse dahi Suriye’nin düzelmeyeceğini ifade etmeleri bakımından farklı düşüncelere sahip olduklarını göstermektedir. Katılımcıların sadece Suriye’ye geri dönmeleri veya Avrupa’ya göç etmeleri konusunda değil; aynı zamanda Türkiye içerisinde de farklı illere taşınma durumlarının sürekli olarak dinamik olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan görüşmelerde fırsatlara sahip olmaları halinde Ankara’dan başka bir şehre göç edebileceklerini belirten katılımcılar mevcuttur. Bu açıdan katılımcıların gelecek öngörülerinde çok farklı değişkenlerin olduğundan bahsetmek mümkündür.

Tablo 3.75. Katılımcıların Cinsiyete Göre Yakın Gelecekte Türkiye’de Kalma Konusundaki Görüşleri

			Yakın gelecekte Türkiye’de kalmayı düşünüyorum.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Cinsiyetiniz	Erkek	Sayı	29	26	30	49	277	411
		Yüzde	7,1%	6,3%	7,3%	11,9%	67,4%	100,0%
	Kadın	Sayı	2	3	3	7	8	23
		Yüzde	8,7%	13,0%	13,0%	30,4%	34,8%	100,0%
Toplam	Sayı		31	29	33	56	285	434
	Yüzde		7,1%	6,7%	7,6%	12,9%	65,7%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,019								

Araştırmada katılımcıların yakın gelecekte Türkiye’de kalmayı düşünüp düşünmedikleri sorusunun cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Erkek katılımcıların yaklaşık %80’i yakın gelecekte Türkiye’de kalacaklarını belirtirken; bu oran, kadın katılımcılarda yaklaşık %65’e gerilemektedir. Yapılan gözlemlere dayalı olarak, yakın gelecekte Türkiye’de kalmayı düşünmeyen kadın katılımcıların büyük bir kesimi başka bir ülkeye göç etme eğiliminden ziyade Suriye’ye geri dönme eğilimlerine sahip olduğu görülmüştür.

Katılımcıların Suriye’ye dönme eğilimleri değerlendirildiğinde kadın katılımcıların bir miktar fazla olduğunu söylemek mümkündür. Bunun nedeni, yapılan nitel görüşmelerde Suriye’de yaşamakta olan anne, baba veya çocuklarının olmasıdır. Uzun süredir anne ve babasını görmeyen kadın katılımcıların ailelerine yönelik özlem duydukları ve kavuşma isteğinde oldukları gözlenmiştir.

“...Ben savaş bitince ülkeme dönmek istiyorum. Çünkü kızlarım orada...”(H.S./33/K).

“...Savaş biterse Suriye’ye dönmek istiyorum. Annem babam orada...”(H.A./28/E).

“Suriye’ye dönmeyi sürekli düşünüyorum. Durumlar düzelince gideceğim. Anne babam oradalar...”(C.H./35/E).

Tablo 3.76. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Türkiye'ye Alışmaları Konusundaki Görüşleri

			Türkiye'deki koşullara adapte olmakta zorlanmadım (çalışma, siyasi, ekonomik)					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	10	4	0	2	0	16
		Yüzde	62,5%	25,0%	0,0%	12,5%	0,0%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	4	2	1	0	0	7
		Yüzde	57,1%	28,6%	14,3%	0,0%	0,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	48	10	1	11	3	73
		Yüzde	65,8%	13,7%	1,4%	15,1%	4,1%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	73	11	2	7	7	100
		Yüzde	73,0%	11,0%	2,0%	7,0%	7,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	77	20	7	15	2	121
		Yüzde	63,6%	16,5%	5,8%	12,4%	1,7%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	69	15	14	3	2	103
		Yüzde	67,0%	14,6%	13,6%	2,9%	1,9%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	8	3	3	0	0	14
		Yüzde	57,1%	21,4%	21,4%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	289	65	28	38	14	434	
	Yüzde	66,6%	15,0%	6,5%	8,8%	3,2%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,007								

Katılımcıların eğitim durumlarına göre Suriye'den Türkiye'ye geldikleri ilk süreçte Türkiye'deki koşullarına uyum sağlamadaki zorlanma düzeylerinde farklılık olduğu görülmektedir. Tablo incelendiğinde eğitilmiş olan katılımcıların göç sonrası dönemde Türkiye'deki ülke koşullarına görece daha kolay uyum sağladıkları dikkat çekmektedir. Burada eğitilmiş olmalarına ilaveten Türkçe dil yeteneklerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca geçmişte yabancı ülke tecrübelerinin olması bakımından eğitilmiş olan katılımcıların ülke koşullarına alışmakta zorlanmadıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 3.77. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Avrupa'ya Göç Etme Konusundaki Görüşleri

			Avrupa'ya göç etmek istemiyorum.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Eğitim durumunuz	Okur-yazar değil	Sayı	1	2	0	1	12	16
		Yüzde	6,3%	12,5%	0,0%	6,3%	75,0%	100,0%
	Okur-yazar	Sayı	0	0	0	0	7	7
		Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Sayı	6	2	7	5	53	73
		Yüzde	8,2%	2,7%	9,6%	6,8%	72,6%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Sayı	9	4	4	7	76	100
		Yüzde	9,0%	4,0%	4,0%	7,0%	76,0%	100,0%
	Lise mezunu	Sayı	13	6	8	18	76	121
		Yüzde	10,7%	5,0%	6,6%	14,9%	62,8%	100,0%
	Üniversite mezunu	Sayı	14	4	5	16	64	103
		Yüzde	13,6%	3,9%	4,9%	15,5%	62,1%	100,0%
	Lisansüstü mezunu	Sayı	3	1	0	6	4	14
		Yüzde	21,4%	7,1%	0,0%	42,9%	28,6%	100,0%
	Toplam	Sayı	46	19	24	53	292	434
		Yüzde	10,6%	4,4%	5,5%	12,2%	67,3%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,045								

Araştırmamızın sonuçları değerlendirildiğinde, katılımcılarda eğitim durumuna bağlı olarak Avrupa'ya göç etme isteklerinde farklılık görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe Avrupa'ya gitme istek ve arzusunda artış gözlenmektedir. Fakat her hâlükârda farklı eğitim seviyelerinde olmalarına rağmen katılımcıların çoğu Avrupa'ya göç etmek istemediklerini belirtmektedir. Bu açıdan eğitilmiş olan katılımcıların diğerlerine göre daha fazla Avrupa'ya göç etmek istedikleri görülmektedir.

Saha araştırmamız esnasındaki gözlemlerimize dayalı olarak Avrupa'ya göç etmek isteyenlerin büyük birçoğunun yarıda kalan eğitimlerini tamamlamak ve/veya almış oldukları eğitimler doğrultusunda belirli işlerde çalışmak istedikleri görülmüştür. Diğer yandan katılımcılar, Türkiye'de çalışma alanlarının dar olması, yasal ve hukuki şartların katı olması, diploma denkliği gibi konularda zorlandıklarını belirterek; uzun süreli işsizlik yaşamalarından dolayı Avrupa'ya göç edebileceklerini belirttikleri görülmektedir. Avrupa'ya göç etme düşünceleri bakımından katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“...Bana iki şart söylediler. T.C. vatandaşı veya diploma denkliğin olacak dediler. 2018 yılında vatandaşlığa başvurduğum. Aynı yıl diploma denkliği için YÖK'e başvurduğum. YÖK'e

evrakları teslim ettim. Halen cevap bekliyorum. Türkiye'de diploma denkliğim veya vatandaşlığım olmaksızın veteriner olarak çalışmam. Mesleğimi yapmayı çok istiyorum...” (N.S./34/E).

“Benim diploma yok Avrupa'ya gitsem mesleğimi yapamam. Türkiye'de yaşamak istiyorum...” (A.Ş./24/E).

“Diplomamın aslını getirmedim. Fotokopisini getirdim. Kabul etmediler...” (A.A./29/E).

“Avrupa'da eğitim almak istiyorum. Ama temelli göç etmeyebilirim. Orada hayat kurabilir miyim bilmiyorum çünkü. Ben veteriner doktorası yapmak istiyorum Avrupa'da...” (A.A./29/E).

Tablo 3.78. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Gündelik Hayatta Karşılaştıkları Olumsuzluklar Karşısındaki Görüşleri

			Suiistimal, haksızlık ya da yanlışlıkla karşılaştığımda durumu onaylamadığımı açıkça belirtirim.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	9	12	18	17	18	74
		Yüzde	12,2%	16,2%	24,3%	23,0%	24,3%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	26	22	18	41	91	198
		Yüzde	13,1%	11,1%	9,1%	20,7%	46,0%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	2	6	7	20	35	70
		Yüzde	2,9%	8,6%	10,0%	28,6%	50,0%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	0	5	4	6	11	26
		Yüzde	0,0%	19,2%	15,4%	23,1%	42,3%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	2	5	7	10	15	39
		Yüzde	5,1%	12,8%	17,9%	25,6%	38,5%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	1	0	0	0	2	3
		Yüzde	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	66,7%	100,0%
4801 TL ve üzeri	Sayı	5	0	8	5	6	24	
	Yüzde	20,8%	0,0%	33,3%	20,8%	25,0%	100,0%	
Toplam	Sayı	45	50	62	99	178	434	
	Yüzde	10,4%	11,5%	14,3%	22,8%	41,0%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,002								

Ki-Kare p değeri=0,002

Araştırma kapsamında katılımcıların ücret seviyelerine bağlı olarak gündelik hayatlarında karşılaştıkları suiistimal, haksızlık ya da yanlışlıklar karşısındaki tutumları birlikte değerlendirilmektedir. 2.324,70 TL-3.300 TL arası gelire sahip olan katılımcıların bu tür konularda itiraz ve tepkilerini göstermekte daha cüretkâr oldukları görülmektedir. Bu ücret aralığında yer alan katılımcılar, toplam katılımcılar içerisinde yaklaşık her üç kişiden ikisini ifade etmektedir. Böylelikle çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin çoğunun karşılaştıkları suiistimal, haksızlık ya da yanlışlıklar karşısında sessiz kalmayarak tepki gösterdikleri söylenebilir. Dolayısıyla katılımcıların genelinin Türkçe dil yeteneklerinin oldukça gelişmiş olduğu ve yaşadığı toplum ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Tablo 3.79. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre 5 Yıllık Gelecek Öngörülleri

			5 yıl sonra nerede olacağımı hayal edebilirim.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	30	22	12	6	4	74
		YüzdeAylık düzenli iş geliriniz	40,5%	29,7%	16,2%	8,1%	5,4%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	70	25	35	43	25	198
		YüzdeAylık düzenli iş geliriniz	35,4%	12,6%	17,7%	21,7%	12,6%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	29	17	10	5	9	70
		YüzdeAylık düzenli iş geliriniz	41,4%	24,3%	14,3%	7,1%	12,9%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	13	7	4	1	1	26
		YüzdeAylık düzenli iş geliriniz	50,0%	26,9%	15,4%	3,8%	3,8%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	13	9	6	4	7	39
		YüzdeAylık düzenli iş geliriniz	33,3%	23,1%	15,4%	10,3%	17,9%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	2	0	0	0	1	3
		YüzdeAylık düzenli iş geliriniz	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	100,0%
4801 TL ve üzeri	Sayı	14	3	1	3	3	24	
	YüzdeAylık düzenli iş geliriniz	58,3%	12,5%	4,2%	12,5%	12,5%	100,0%	
Toplam	Sayı	171	83	68	62	50	434	
	YüzdeAylık düzenli iş geliriniz	39,4%	19,1%	15,7%	14,3%	11,5%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,014								

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde değişen ücret seviyelerine bağlı olarak katılımcıların 5 yıl sonra kendilerini nerede görecekları konusundaki düşüncelerinin farklılaştığı dikkat çekmektedir. Böylelikle asgari ücretin altında ücret alan katılımcıların, diğer ücret seviyesindekilerden farklı olarak geleceklerini hayal etme konusunda oldukça karamsar bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Geçim zorluğunun bu düşünceyle paralel olması ile birlikte katılımcıların, yoksulluk hallerinin kalıcı olacağı endişesine sahip oldukları gözlenmiştir. Katılımcıların refah seviyelerinin bir hayli düşük olduğu göz önüne alındığında gelecekleri için kaygı duydukları ifade edilebilir.

Tablo 3.80. Katılımcıların Ücret Aralıklarına Göre Avrupa'ya Göç Etme Konusundaki Görüşleri

			Avrupa'ya göç etmek istemiyorum.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Aylık düzenli iş geliriniz	2324,70 TL altı	Sayı	9	8	1	17	39	74
		Yüzde	12,2%	10,8%	1,4%	23,0%	52,7%	100,0%
	2324,70 TL-2800 TL arası	Sayı	22	5	17	13	141	198
		Yüzde	11,1%	2,5%	8,6%	6,6%	71,2%	100,0%
	2801 TL-3300 TL arası	Sayı	4	4	4	8	50	70
		Yüzde	5,7%	5,7%	5,7%	11,4%	71,4%	100,0%
	3301 TL-3800 TL arası	Sayı	4	0	1	3	18	26
		Yüzde	15,4%	0,0%	3,8%	11,5%	69,2%	100,0%
	3801 TL-4300 TL arası	Sayı	5	1	0	7	26	39
		Yüzde	12,8%	2,6%	0,0%	17,9%	66,7%	100,0%
	4301 TL-4800 TL arası	Sayı	0	0	1	0	2	3
		Yüzde	0,0%	0,0%	33,3%	0,0%	66,7%	100,0%
	4801 TL ve üzeri	Sayı	2	1	0	5	16	24
		Yüzde	8,3%	4,2%	0,0%	20,8%	66,7%	100,0%
	Toplam	Sayı	46	19	24	53	292	434
		Yüzde	10,6%	4,4%	5,5%	12,2%	67,3%	100,0%
Ki-Kare p değeri=0,006								

Farklı ücret seviyesine sahip katılımcıların Avrupa'ya göç etme düşünceleri değerlendirildiğinde, düşük gelirli katılımcıların Avrupa'ya göç etme düşüncesinde olmadıkları görülmektedir. Saha araştırmamız esnasındaki gözlemlere dayalı olarak katılımcıların refah seviyelerini yükseltme nedeniyle dahi olsa Avrupa'ya göç etmeyi düşünmedikleri gözlenmiştir. Avrupa'da dini inançlarını özgürce yaşama konusundaki endişeleri başta olmak üzere yabancı düşmanlığına ve ayrımcılığa maruz kalacaklarını düşündükleri gözlenmiştir. Sosyal medya ve sosyal ağları vasıtasıyla Avrupa'daki Suriyeli akrabaları ile sürekli iletişimde oldukları ve onların huzurlu bir yaşantısının olmadığını düşündükleri görülmektedir. Ayrıca katılımcıların Türkiye'deki sosyo-ekonomik koşullarla uyumlu ve benzer bir yaşantıya sahip olduklarından bahsetmek mümkündür. Tüm bu gözlemler ışığında, katılımcıların Avrupa'ya göç düşüncelerinin sahip oldukları ekonomik standart ve refah düzeylerinden bağımsız olarak olumsuz olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.81. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Gelecekte Hedeflediği Yerde Olacakları Konusundaki Görüşleri

			Geleceğimi düşündüğümde hedeflediğim yerde olacağımı düşünüyorum.					Toplam
			Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam	
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	31	14	12	17	18	92
		Yüzde	33,7%	15,2%	13,0%	18,5%	19,6%	100,0%
	Tekstil	Sayı	8	10	4	4	5	31
		Yüzde	25,8%	32,3%	12,9%	12,9%	16,1%	100,0%
	İnşaat	Sayı	20	8	11	10	8	57
		Yüzde	35,1%	14,0%	19,3%	17,5%	14,0%	100,0%
	Gıda	Sayı	15	9	13	7	16	60
		Yüzde	25,0%	15,0%	21,7%	11,7%	26,7%	100,0%
	Eğitim	Sayı	2	4	2	1	0	9
		Yüzde	22,2%	44,4%	22,2%	11,1%	0,0%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	33	8	14	14	22	91
		Yüzde	36,3%	8,8%	15,4%	15,4%	24,2%	100,0%
	İletişim	Sayı	4	5	1	4	1	15
		Yüzde	26,7%	33,3%	6,7%	26,7%	6,7%	100,0%
	Sağlık	Sayı	21	11	13	5	2	52
		Yüzde	40,4%	21,2%	25,0%	9,6%	3,8%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	1	1	1	1	1	5
		Yüzde	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	14	2	2	3	1	22
		Yüzde	63,6%	9,1%	9,1%	13,6%	4,5%	100,0%
Toplam	Sayı	149	72	73	66	74	434	
	Yüzde	34,3%	16,6%	16,8%	15,2%	17,1%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,037								

Katılımcıların çalıştıkları sektörlerle göre gelecekte hedefledikleri yerde olma düşüncesi birlikte değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, bazı sektörlerde katılımcıların geleceklerine dair endişe taşıdıkları görülmektedir. Özellikle iletişim, sağlık ve hizmet sektöründeki katılımcıların gelecekteki hedefledikleri yere ulaşmaları noktasında olumsuz bir kanaat taşıdıklarını söylemek mümkündür.

İletişim ve hizmet sektöründeki katılımcıların genellikle çalıştıkları işlerde sürekli istihdam edilemeyeceklerini düşündükleri görülmektedir. Çoğunlukla çağrı merkezi ve oto tamiri alanında çalışanların olduğu bu sektörlerde, katılımcıların mesleki anlamda hedeflerinin pek olmadığı gözlenmiştir.

Sağlık sektöründe ise hemşire ve doktor olarak çalışan kişilerin istisnai olarak işgücü piyasasında yer almaları, proje kapsamında istihdam edilmeleri ve sözleşmeye dayalı çalışmalarından ötürü istihdam güvencesi noktasında tedirginlik taşıdıkları gözlenmiştir.

Tablo 3.82. Katılımcıların Çalıştıkları Sektöre Göre Avrupa'ya Göç Etme Konusundaki Görüşleri

		Avrupa'ya göç etmek istemiyorum.					Toplam	
		Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam		
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Büro ve mobilya imalatı	Sayı	12	1	3	14	62	92
		Yüzde	13,0%	1,1%	3,3%	15,2%	67,4%	100,0%
	Tekstil	Sayı	1	4	3	0	23	31
		Yüzde	3,2%	12,9%	9,7%	0,0%	74,2%	100,0%
	İnşaat	Sayı	9	4	4	6	34	57
		Yüzde	15,8%	7,0%	7,0%	10,5%	59,6%	100,0%
	Gıda	Sayı	6	3	3	2	46	60
		Yüzde	10,0%	5,0%	5,0%	3,3%	76,7%	100,0%
	Eğitim	Sayı	2	1	1	3	2	9
		Yüzde	22,2%	11,1%	11,1%	33,3%	22,2%	100,0%
	Metal malzeme ve makina üretimi	Sayı	7	2	5	6	71	91
		Yüzde	7,7%	2,2%	5,5%	6,6%	78,0%	100,0%
	İletişim	Sayı	1	1	0	4	9	15
		Yüzde	6,7%	6,7%	0,0%	26,7%	60,0%	100,0%
	Sağlık	Sayı	6	3	3	15	25	52
		Yüzde	11,5%	5,8%	5,8%	28,8%	48,1%	100,0%
	Dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşları	Sayı	0	0	0	0	5	5
		Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
	Hizmetler	Sayı	2	0	2	3	15	22
		Yüzde	9,1%	0,0%	9,1%	13,6%	68,2%	100,0%
Toplam	Sayı	46	19	24	53	292	434	
	Yüzde	10,6%	4,4%	5,5%	12,2%	67,3%	100,0%	
Ki-Kare p değeri=0,006								

Araştırma sonuçları incelendiğinde katılımcıların sektörlere göre Avrupa'ya göç etme düşünceleri arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan inşaat ve eğitim sektörlerindeki katılımcıların Avrupa'ya göç etme düşüncesi bakımından diğer sektörlerdeki katılımcılara göre farklı düşüncede oldukları söylenebilir. Saha araştırmasındaki gözlemlere dayalı olarak, inşaat sektöründe yer alan katılımcıların yaptıkları işlerde yetenekli oldukları için Avrupa'da kolaylıkla iş bulabileceklerini düşündükleri gözlenmiştir. Bu sebeple inşaat sektöründeki katılımcıların Avrupa düşüncesinin mesleki niteliklerine olan güvenlerinden

kaynaklandığı ifade edilebilir. Araştırmada, eğitim sektöründe çalışan katılımcıların başta yabancı dil yetenekleri ve buna bağlı çalışma imkanlarının diğer katılımcılara göre daha geniş olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Yapılan gözlemlere dayalı olarak eğitim sektöründeki katılımcıların yabancı ülke tecrübeleri bulunmamakla birlikte uyum sağlama konusunda zorluk çekmeyeceklerini ifade ettikleri gözlenmiştir.

3.7. Katılımcıların Özel Beklentileri

Araştırma sonuçları incelendiğinde katılımcıların bazı önermelerde bir hayli yüksek oranda benzer düşündükleri gözlenmiştir. Bu bakımdan tutum ve beklentilerin belirli bir yönde ağırlık kazandığı dikkat çekmiştir. Fakat bu tutum ve beklentilerin birbirinden farklı gerekçelere dayandıkları söylenebilir. Katılımcılar ile yapılan yüz yüze görüşmede bu farklılıklar konuya ilişkin etraflı bir bakış geliştirmemize katkı sunmuştur. Bu bölümde katılımcıların büyük çoğunluğunun ortak sorun ve beklentiler içerisinde olduklarını ilgili önermeler altında verilecek olan ifadelerde görmek mümkündür.

Araştırmanın nicel boyutunda sorgulanmasa da nitel görüşmeler esnasında çalışma izni olan GKS Suriyelilerin önerilerini ve beklentilerini açık şekilde dile getirdikleri görülmüştür. Bu öneri ve beklentilerin işgücü piyasası özelinde çalışma izni uygulaması ve işleyişine yönelik olduğu dikkat çekmektedir.

Kadınların İşgücü Piyasasında Olmamaları

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%94,7) erkek olması dikkat çekicidir. Türkiye’deki geçici koruma sağlanan Suriyeliler arasında hali hazırda düşük seviyede olan çalışma iznine paralel olarak Suriyeli kadınların işgücü piyasasında nadir yer edindikleri bilinmektedir. Ayrıca formel işlerde daha az çalıştıkları gözlemlenen Suriyeli kadınlarda, çalışma iznine sahip olanların sayılarının bir hayli düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların aile içerisindeki rol ve görevlerinin yanı sıra erkek egemen bakışın etkisiyle katılımcılar, Suriyeli kadınların işgücüne katılımındaki düşüklüğü şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Suriyeli kadınlar çalışmazlar. Bizde bir atasözü var "Kadınlar evde kalır". Bizde adet böyle. Kocasını çalışıyor ve maaş yetiyorsa kadının çalışmasına gerek yok. Eğitimli olanlar çalışabilir...” (A.H.K./29/E).

“Bizde kadınların çalışması çok ayıp. Bizde adet böyle. Kadının evde olması lazım. Biz böyle terbiye olduk. Çocuk ve ev işlerini yapması gerekir...” (M.Y./30/E).

“Eşimin erkeklerin yanında çalışmasına izin vermem. Evdeki işleri yapsın yeter...” (A.H./23/E).

“Eğitimli olan kadınlar çalışıyor. Doktor, mühendis, öğretmenler çalışıyor. Diğer mesleklerde çalışma hoş değil...” (E.D./24/E).

Türkiye’de Çalışma Tecrübeleri

Katılımcıların büyük bir kesiminin Suriye’deyken çalışmadıkları görülmüştür. Elbette bunda katılımcıların yaş durumları ve buna bağlı olarak eğitim süreçleri içerisinde yer almalarının etkisi bulunmaktadır. Katılımcıların Suriye’den Türkiye’ye göç etmeye başlamalarının ardından 10 yıl geçmesi katılımcıların birçoğunun Türkiye’ye çocuk yaşlarda geldiklerini göstermesi bakımından önemlidir. Araştırma kapsamındaki katılımcıların yaşlarının düşük olması Türkiye’ye gelmeden önce işgücü piyasası tecrübelerinin olmadığını doğrular niteliktedir. Bu açıdan katılımcıların geneli ilk kez Türkiye’de çalışmaya başlamış ve çalışma hayatı ile burada tanışmıştır. Katılımcıların Suriye’deki yaşantılarında çalışmadıklarını şu şekilde görmek mümkündür:

“Suriye’de çalışmadığım için Türkiye’deki bu çalışma koşullarına alıştık...”(M.E./19/E).

“Çalışmadım. Mezun olduktan sonra 3 yıl evdeydim...”(M.Y./30/E).

“Hukuk okuyordum. Hiç çalışmadım...”(M.H./27/E).

“Suriye’deyken okuyordum. İlk kez burada çalıştım...”(M.E.İ./27/E).

“Suriye’deyken evliydim. Çalışmıyordum. Hiç çalışmadım Suriye’de. Türkiye’de 4 yıldır çalışıyorum...”(H.S./33/K).

Türkiye’de Kalıcı Olmaları

Araştırmanın son bölümünde katılımcıların gelecek beklentilerini ölçmek amacıyla Suriye’ye geri dönmek ve Avrupa’ya göç etmek isteyip istemedikleri sorulmuştur. Bu açıdan katılımcıların hem Suriye’ye geri dönmek istemediklerini hem de Avrupa’ya göç etmek istemediklerini büyük katılım ile belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı ise Suriye ve Avrupa’ya göç etmek istememelerinden değil, bizzat Türkiye’de birçok sebepten dolayı kalmak istediklerini nedenleriyle belirttikleri görülmüştür. Katılımcılar yakın gelecekte Türkiye’de kalmak istemelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Hiç aklımın ucundan geçmedi. Çünkü arsa, ev, tarla, iş olacak ki ben gideyim. Esad'ın gitmesi yeterli değil. Halk arasında çok fazla ayrımcılık var şu an. Alevi, Sünni, Kürt, Ermeni, Çerkez, Türkmen, Arap arası sorunlar var. Esad'ın bütün akrabaları eşi dostu devlette memur oldu. Askeriye ve kamuda görevdeler. Saltanat sistemi geldi. Ruslar 100 yıllık sözleşme ile toprak, deniz limanları ve askeri havalimanı almışlar. Amerika da aynı şekilde. Ekonomik sistem de değişti artık. Eski Suriye bitti, yok artık...” (M.H./27/E).

“İnsan özlüyor memleketini ama hiç düşünmedim. Hayatımı burada kurdum, arkadaşlarım burada. Suriye eski gibi olursa belki ziyarete gider gelirim. Ama orada yaşayamam...” (Z.K./19/E).

“Hiç gitmek istemedim. Çünkü hala savaş devam ediyor...” (M.E./25/E).

“Hiç düşünmedim. Burada rahatım. Suriye benim için bitti...” (A.H.K./29/E).

“Gitmek istedim önceden. Ama elektrik, su, okul, hastane yok. Hala savaş devam ediyor. Suriye'de hayat yok...” (M.E.İ./27/E).

“Suriye'ye dönmeyi hiç düşünmedim. Çünkü orada çok fazla pislik ve hain dolu. Annem için ilaç almam lazımdı. Savaşta yolu kapattılar. Anneme ilaç alamadım. Öldü. Suriye benim için bitti. Benim ülkem Türkiye...” (A.H./23/E).

“Hiç düşünmedim. Savaş var. Gidersem askere alırlar beni. Benim gözüm burada açıldı. Ben burada evlendim, çocuklarım burada doğdular. Hayatımı burada kurdum. Çocukken geldim Türkiye'ye...” (A.H./22/E).

“Suriye'ye geri dönmeyi hiç düşünmedim. Çünkü orada güvenlik yok, düzen yok. Evimiz ve dükkanımız yıkılmış...” (E.A./25/E).

“Eşim Türk. Hiçbir zaman düşünmedim. Ayrıca eşimin ailesi de burada...” (A.A./31/E).

“Annem Suriye'de. Bazen vatanımı özlüyorum. Esad gidince giderim. Ama Türkiye dışındaki bütün ülkeler Esad gitmesin diye uğraşıyor. Bu yüzden Esad'ın gitmesi çok zor...” (M.Y./30/E).

Türkiye'nin Geçiş Ülkesi Olarak Görülmemesi

Araştırmada katılımcıların hemen hemen tamamında Avrupa'ya göç etme arzularının bulunmadığı görülmüştür. Avrupa göç etmek istememelerinde birçok neden bulunmaktadır. Katılımcıların Avrupa'ya gitmek istememelerinde yaşamlarını rahat bir şekilde sürdürmekte endişe duydukları görülmüştür. Avrupa'ya dair katı bir tutum içerisinde olan katılımcılar görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Avrupa hiçbir zaman istemedim. Ben Türkiye'de yaşamak istiyorum. Benim ülke artık burası. Suriye yok artık, bitti. Avrupa'da her şey zor. Çalışmak, yaşamak, gezmek. Giden kişilerden duyuyoruz...” (M.E./25/E).

“Ben istemem. Avrupa bize iyi bakmıyor. Gidenler sorun yaşadı. Benim diploma yok Avrupa'ya gitsem mesleğimi yapamam. Türkiye'de yaşamak istiyorum...” (A.Ş./24/E).

“Avrupa istemem. Dil yok, para yok. Hem onlar bizi istemiyor. İyi muamele yok. Türkiye benim için en güzelidir...” (M.E.İ./27/E).

“Avrupa'ya gitmek istemem. Bizim kültüre çok uzak. Hem Suriye'de savaş biterse Türkiye'den geçmek çok kolay. Ama Avrupa istemiyorum...” (A.K./23/E).

“Avrupa'yı hiç istemiyorum. Türkiye'den başka ülke bizim için çok zor. Buraya alıştık. Türkiye bize çok destek oldu. Aynı Türk vatandaşı gibi muamele görüyoruz. Ama bizi başka kimse istemiyor...” (V.H./20/E).

“Avrupa'ya gitmek istemiyorum. Ben savaş bitince ülkeme dönmek istiyorum. Çünkü kızlarım orada...” (H.S./33/K).

“Avrupa'ya gitmek istemem. Yabancı dil bilmiyorum. Türkçe öğrenmek çok zordu. Başka yabancı dil öğrenmem zor olur. Türkiye'de kalacağım...” (E.D./24/E).

“Avrupa'yı hiç düşünmem. Türkiye bize kapılarını açtı. Bu ülke sayesinde hayat kurduk. Avrupa'da bu çok zor. Hem büyük kızım okuyor. Eğitime devam edecek burada...” (A.E.B./29/E).

Çalışma İzni ve Sosyal Uyum

Çalışma izni aldıktan sonra katılımcılar bazı düşünce ve davranışlarının değiştiğini belirtmektedir. Araştırma esnasında katılımcıların kayıtlı olarak çalışma imkanına sahip olmalarından büyük bir memnuniyet ve mutluluk duydukları gözlemlenmiştir. Toplumsal kabul açısından çalışma izninin kendilerine güven verdiğini, mesai saatleri içinde ve gündelik hayattaki sosyal ilişki ve toplumsal iletişimlerine olumlu katkı sunduğunu belirtmektedir. Ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda yaşadıkları toplumda değer kazandıklarını belirten katılımcılar çalışma izninin kendilerine birçok alanda olumlu katkısının olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“...Çalışma izinli çalıştığım için aynı Türkler gibi muamele görüyorum. Tazminat ve diğer haklarım olduğu için patron beni hemen kovamaz...” (M.H./27/E).

“Yasal haklarım var. Maaşımı vermek zorunda. Sağlık için sigortam var. Haklarım kaybolmaz...” (V.H./20/E).

“Manevi olarak rahatladım. Şimdi kaçak değilim. 1.000 günü aşkın süredir sigortalı çalışıyorum. Bu beni çok mutlu ediyor, memnunum...” (N.S./34/E).

“Çalışma izni bana ekonomik güven veriyor. Daha rahat işe gidip geliyorum. Daha mutluyum. Kendime güveniyorum...” (M.E./19/E).

“En azından resmi bir şekilde çalışıyorum. Hakkımı yiyemezler. Sigortam var. Sağlık hizmetlerinden yararlanıyorum. Bu çok güzel bir şey...” (A.A./29/E).

“Çalışma izni aldıktan sonra para biriktirebiliyorum...Çünkü maaş 1 yıl gelecek...” (A.H./23/E).

“Yasal olarak çalışmak en güzeli. Her şey para için değil. Sağlık da çok önemli. İş kazası geçirirsem hastaneye gidemem...” (A.Ş./24/E).

“...Kaçak çalışırken sürekli sigorta geliyordu her zaman kaçıp saklanmak zorunda kalıyordum. Şimdi kaçmıyorum (Gülüyor)...” (M.E.İ./27/E).

“Çalışma izni aldıktan sonra haklarım arttı. Hükümet beni biliyor, nerde çalıştığımı, ne iş yaptığımı görüyor. Kendime güvenim arttı...” (K.F./24/E).

“İnsanların bana bakışı değişti. Toplumsal hayatta bize kaçak çalışıyorsunuz diyorlardı ama çalışma iznim var deyince bana kötü bakmıyorlar. Bu çok iyi oldu. Kendime güvenim arttı...” (İ.S./35/E).

Çalışma Sürelerine İlişkin Düzenleme

Katılımcıların Türkiye’de uzun yıllardır çalışmış olmalarına bağlı olarak işgücü piyasası tecrübelerine sahip oldukları görülmektedir. Araştırmamız esnasında çalışma yaşamındaki işleyiş ve düzene dair sorunları dile getiren katılımcıların bazı konularda yoğunlaşan taleplerinin olduğu gözlenmiştir. Boş zaman ve sosyal ilişkilere önem verdikleri gözlenen katılımcıların yoğun iş temposuna ve uzun çalışma sürelerine dair eleştirilerinin olduğu dikkat çekmektedir. Fazla mesai ücretini alsalar dahi katılımcılar aileleri ve akrabaları ile vakit geçirmek istemelerinden dolayı daha kısa sürelerle çalışmak istediklerini belirtmektedir. Bu bakımdan katılımcıların geneli Türkiye’deki çalışma sürelerinin uzun olmasından yakınmakta ve haftalık çalışma sürelerinin kısaltılması gerekliliğine şu şekilde vurgu yaptıkları görülmektedir:

“...Hem işler zor hem de mesai çok uzun. Günlük çalışma süresi 8 saat iyidir...”(M.Y./30/E).

“Mesai saatleri çok uzun. Başka sorun yok...”(M.H./27/E).

“Çalışma saatleri uzun. Haftalık 45 saat olmalı...”(A.H.K./29/E).

“Çalışma süreleri çok uzun. Haftanın altı günü 12 saat çalışıyorum...Sosyal hayat için hiç vaktimiz kalmıyor...”(M.E.İ./27/E).

“Mesai saatleri çok uzun...”(A.H./23/E).

“Cumartesi ve Pazar günleri öğleye kadar çalışmak isterim. 5'te değil de 12'de çıksam çok iyi olur...”(A.K./23/E).

“Çalışma süreleri çok uzun. Ankara'da yol uzak. Evden 1,5 saat önce çıkıyorum. Cumartesi 16:30'da işten çıkıyoruz. Cumartesi tatil olmalı...”(A.H./22/E).

“Çalışma süreleri çok uzun...”(M.E./19/E).

“08:30-19:00 arası çalışıyoruz. Ertesi gün izin veya fazla mesai alıyorum...”(V.H./20/E).

“Bir-iki saat çalışma süresi kısaltılmalı...”(H.S./33/K).

“Çalışma süreleri çok uzun. Uzun mesai süreleri iyi bir şey değil. Biz Suriye'de bu kadar çok çalışmıyorduk...”(A.A./29/E).

“Çalışma süreleri uzun...”(A.A./31/E).

“Çalışma süresi çok uzun. 08:30-18:30 arası çalışıyoruz...”(H.A./28/E).

“Çalışma süreleri uzun başka sorun yok...”(E.D./24/E).

“Çalışma süreleri çok uzun...”(A.E.B./29/E).

Yabancı Çalışma Kotasına İlişkin Düzenleme

Katılımcıların Türkiye işgücü piyasasında sorun olarak gördükleri uygulamalardan bir diğeri ise geçici koruma sağlanan Suriyelilere uygulanan istihdam kotalarıdır. Kanun hükmünce bazı sektör ve işyerlerinde istisnalara gidilebilmesinin dışında geçerli olan yüzde 10'luk istihdam kotasından katılımcıların şikayetçi olduğu gözlenmiştir. Saha araştırması esnasında ayrıca işverenlerin de istihdam kotasından rahatsızlık duyduğu gözlemlenmiştir. Örnek teşkil etmesi bakımından şu ifadeye yer verilebilir:

“...Yabancı çalışma kotası az olmalı. 5'te 1 veya 3'te 1 olmalı...” (A.H.K./29/E).

3.8. Bulgulara İlişkin Genel Değerlendirme

Araştırma sonuçlarına bakıldığında katılımcıların yaş ortalamalarının 25-34 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Daha çok genç işçilerin Türkiye işgücü piyasasında yer edinmelerinde; Türkçe dil yeteneklerinin gelişmiş olması, çalışmak için gerekli fiziki yetenek ve kapasiteye sahip olmaları, çalışan kişinin/kişilerin aylık düzenli iş gelirinin aile giderlerini karşılama noktasında yeterli olması, bu sebeple hane içerisinde ek bir kişinin çalışmasına ihtiyaç duyulmaması gibi nedenler söz konusudur. Ayrıca aile içerisinde bakıma muhtaç veya savaş mağduru büyüklerin olduğu görülmüştür. İlaveten kültürel olarak aile içerisinde “baba”nın çalışmasının pek hoş karşılanmayan bir durum olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma verileri incelendiğinde kadın katılımcıların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Suriyeli kadınların işgücü piyasasına katılmamalarında sahip olunan örf-adetler, dini ve kültürel alışkanlıkların yanı sıra kadınların ev işleri ile çocuk bakımına dair sorumlulukları gibi nedenler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca katılımcılar, kentlerde yaşayan üniversite mezunu olan kadınların çalışma yaşamına katılımlarının daha yoğun olduğunu belirtmişlerdir. Sıralananlara ek olarak, Suriyeli kadınların geçici, kısmi süreli ve siparişe dayalı işlerde çalıştıkları ve evde erkeğin çalışmasıyla geçimlik gelire ulaşılması halinde kadınların çalışmasına ihtiyaç duyulmadığı da görüşmelerde öne çıkan sonuçlar arasındadır.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde katılımcıların sahip olduğu çocuk sayısındaki ortalamanın 1,65 olduğu belirlenmiştir. Ortalama çocuk sayısı hesaplamasına bekar olan 111 katılımcıyı dahil etmediğimiz takdirde geriye kalan evli katılımcılar arasındaki oranın ise 2,29 olduğu görülmüştür. Bu açıdan çalışma izni olan GKS Suriyeli işçilerin sahip oldukları çocuk sayısının kamuoyundaki sanılanın aksine az olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcıların tamamı birlikte değerlendirildiğinde, eğitim ortalamasının ortaokul ve lise eğitim seviyeleri arasında olduğu belirlenmiştir. Alan araştırması kapsamında yapılan görüşmelerde birçok kişi, yaşanan savaş ve zorunlu göç yüzünden üniversite eğitiminin yarıda kaldığını belirtmiştir.

Katılımcıların yaş aralıklarına bakıldığında genellikle genç oldukları görülmektedir. 2011 yılında vuku bulan Suriye iç savaşı ile başlayan göç hareketleri, birçok Suriyeli çocuk ve gencin eğitimini tamamlayamamasına sebep olmuştur. Türkiye, Suriyeli çocuk ve gençlerin

eğitimi noktasında destek ve hizmetleri kesintisiz olarak sürdürse de bazı katılımcıların eğitimlerine devam edemeyip çalışma hayatına girmek zorunda kaldıkları gözlemlenmiştir.

Katılımcıların sahip oldukları eğitim seviyesine göre çalıştıkları sektörlerde farklılık görölmektedir. Bu açıdan GKS Suriyelilerin, Türkiye işgücü piyasasında mesleki beceri ve yeteneklerine uygun olarak farklı iş ve sektörlerde istihdam imkanı bulduklarını söylemek mümkündür. Ayrıca katılımcıların çalıştıkları sektörlerle göre ücret farklılaşmasının açık bir şekilde gözlemlendiğini belirtmek gerekir.

Katılımcıların çalıştıkları sektörler göz önüne alındığında birbirinden farklı 10 sektörün olduğu gözlenmiştir. Sektörel ayrımlar olmakla birlikte genel olarak katılımcıların yaptıkları işlere bakıldığında çoğunlukla nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştıkları görölmektedir. Fakat katılımcıların çalıştıkları sektörlerin bazı değişkenlere göre farklılaştığı görölmüştür. Ankara ili içerisinde dağılımın en yüksek olduğu iki ana sektör “büro ve mobilya mağazaları imalatı” ve “metal malzeme ve makine üretimi” sektörüdür. Katılımcıların yaklaşık yarısının bu sektörlerde çalıştıkları görölmüştür. Araştırma sonuçlarına göre kadın katılımcıların “sağlık” ve “eğitim” sektörlerinde ağırlıklı olarak çalıştıkları görölmektedir.

Sahada yapılan gözlemler neticesinde, üniversite mezunu olan bazı katılımcıların (öğretmen, mühendis, doktor, tekniker, avukat, veteriner vd.) diplomalarını elde edememeleri yahut sahip olanların denklik alamamaları nedeniyle başka mesleklere yönelmek zorunda olduklarını ifade etmek gerekir.

Araştırma kapsamında katılımcıların yaptıkları iş ve mesleklere bakıldığında, çoğunun nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştıkları dikkat çekmektedir. Nitel görüşmeler ve gözlemler neticesinde katılımcıların yaptıkları iş veya mesleklerde bir süredir çalıştıkları görölmüştür. Araştırmada yalnızca bir kısım katılımcının mesleki tecrübeye sahip oldukları görölürken, katılımcıların çoğunun sürekli iş ve meslek değiştirmelerine bağlı olarak belirli bir alanda uzmanlaştıklarını söylemek zordur. Katılımcıların Türkiye’de bulundukları süre içerisinde birden çok işlerde kısa süreli çalıştıkları görölmüştür. Katılımcıların yaptıkları iş ve mesleklerin genelinde diploma, sertifika ve belgelendirmeye gerek duyulmaksızın çalıştıkları gözlemlenmiştir. Eğitim veya mesleki becerilerini belgelemek zorunda olan katılımcılar, evrakın ispatlanması konusunda bürokratik aşamalara takıldıklarını ifade etmektedir. Sahip olanların ise denklik işlemlerinde sorun yaşadıkları gözlenmiştir.

Araştırma kapsamındaki katılımcıların önemli bir kısmının asgari ücret seviyesinde ücret aldıkları görülmüş olup ortalama ücret düzeyini belirledikleri söylenebilir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında yaklaşık her altı katılımcıdan birinin asgari ücretin altındaki ücret seviyesinde çalıştıkları görülmektedir.

Araştırma verileri incelendiğinde çalışma izni olan GKS Suriyeliler arasında Türkçe dil yeterliliklerinin yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmadaki yüz yüze nitel görüşmelerde katılımcılara, Türkiye'ye geldiklerinde kendilerine yaşadıkları en büyük zorluğun ne olduğu ve bu zorlukları nasıl aştıkları sorulmuştur. Katılımcıların bu sorumuza genel itibariyle “Türkçe bilmemek” yanıtını verdikleri görülmüştür. Katılımcıların iş bulup çalışmak, ev kiralamak, gitmek istediği yerlere ulaşabilmek için dil sorununa vurgu yapmışlardır. Bu gibi sorunların çözümü için yoğun olarak Türkçe öğrenme ihtiyacı hissettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar göz önüne alındığında, ekonomik ve toplumsal uyumun sağlanmasında dil yeteneğinin önemi açıkça görülmektedir.

Araştırma esnasında katılımcılar, aile içerisinde Türkçe anlaşma konusunda yaşanan zorluklarda çocuk veya gençlerin tercümanlık üstlenerek iletişimin sağlanmasında yer yer rol aldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma kapsamındaki katılımcıların genelinin “5 yıl ve üzeri” süredir Türkiye’de olduğu tespit edilmiştir. 2011 yılı Nisan ayı itibariyle başlayan göç dalgasının üzerinden geçen yaklaşık 10 yıllık süre dikkate alındığında katılımcıların çoğunun Türkiye’de uzun süredir yaşıyor olmaları anlaşılabilir bir durumdur. Ayrıca katılımcıların yarısından fazlası 5 yıl ve üzeri süredir Ankara’da olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların Türkiye’ye giriş yapar yapmaz direkt Ankara’ya geldikleri gözlemlenmiştir. GKS Suriyeliler arasındaki sosyal dayanışma ağlarının gelişmiş olduğu göz önüne alındığında katılımcıların bu kararı almalarında Ankara’da yaşayan eş, dost ve akrabalarının büyük etkisinin olduğu görülmektedir. Katılımcılar Ankara’da uzun süredir yaşıyor olmalarını; iş imkanlarının gelişmiş olması, ekonomik geçim kolaylığı, toplumsal sorunların olmaması, uyum kolaylığı, iklimin iyi olması, mevcut çalıştıkları işlerde uzun süredir çalışıyor olmaları, aile ve akraba yakınlarının burada ikamet etmesi gibi nedenlere dayalı olarak belirtmiştir.

Saha araştırması esnasında katılımcıların kayıt dışı olarak çalıştıkları dönemde büyük bir bölümünün yardım aldığı gözlenmiştir. Fakat çalışma iznine bir kere sahip olanlar arasında kayıt dışılığa tekrar dönüşün bir hayli az olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma izninin kişiye sağlamış olduğu haklar öğrenildikten ve tecrübe edildikten sonra kişiler bu haklardan vazgeçmek istemediklerini açıkça ifade etmektedirler.

Kamuoyundaki yaygın kanı Suriyelilerin çok sayıda çocuk sahibi oldukları ve geniş aile modeline sahip olduklarıdır. Fakat katılımcıların çocuk sayılarına bakıldığında beklenenin aksine fazla olmadığı görülmektedir. Bütün katılımcılar birlikte değerlendirildiğinde hanede yaşayan ortalama kişi sayısı 4,64'tür. Katılımcıların geneli için kalabalık aile yapısına sahip olduklarını söylemek zordur. Hanede yaşayan kişi sayısının görece yüksek olduğu ailelerde birlikte yaşama davranışı; maddi imkanların kısıtlı olması, ailede bakıma muhtaç kişi, engelli veya savaş mağduru kişilerin olması, beraber yaşama kültürüne sahip olmaları gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Nitel araştırma esnasında görüşülen katılımcılar, çalışma izni almak istemeyen Suriyelilerin daha ziyade geniş aileye sahip olduklarını belirtmişlerdir. Avrupa Birliği fonlarından gelen yardımların daha çok geniş aileler için mantıklı olduğu, az aile üyesine sahip kişiler için ise çalışma izninin daha faydalı olduğu düşüncesi hakimdir. Çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin kayıt dışı çalışan eşi, dostu, akrabasına çalışma iznini tavsiye etmelerine rağmen alınan yardımlardan kaynaklı çalışma izninin tercih edilmediği yapılan görüşmelerde açıkça dile getirilmektedir. Ayrıca işverenlerin çalışma izni başvurusuna pek sıcak bakmadıkları katılımcılar tarafından belirtilmektedir.

Yardım kültürünün kişiler üzerinde birtakım olumsuz alışkanlıkların edinilmesi gibi uyum sürecine zarar verebilecek sonuçlar doğurması yardımların sürekli olarak tartışılmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla sağlanan yardımların sunulmasında kıstasların gözden geçirilmesinin başta çalışma hayatı olmak üzere birçok sürece yapıcı etkisi olacağı açıktır. Bu açıdan çalışma izninin alınmasının önündeki engeller öncelikle yardımların kesilmesinin istenmemesi ve işverenlerin isteksiz davranmalarıdır. Ayrıca katılımcıların yasal güvenceye sahip olma istek ve arzularında oldukları gözlemlenmiştir.

Araştırma kapsamındaki katılımcıların büyük bir kesiminin hane içerisinde “sadece ben çalışıyorum” yanıtını verdikleri görülmektedir. Nitekim katılımcılar, çalışan kişinin gelirinin

aile giderlerini karşılama noktasında yeterli olması halinde aile içerisinde diğer bir kişinin çalışmasına gerek duyulmadığını açıkça belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında yaklaşık her üç katılımcıdan birinin iki haftadan daha kısa sürede iş bulduğu görülmüştür. Katılımcıların iş arama sürelerinin kısa olmasında iş arama kanallarında kullandıkları ağların etkisi büyüktür. Bu bakımdan yapılan nitel görüşmelerde katılımcıların neredeyse tamamı Whats App, Facebook vd. gibi sosyal medya platformları aracılığıyla kendi aralarında kurdukları gruplar ve sosyal ağlar üzerinden yoğun bir şekilde iş aradıklarını ve açık iş durumlarını takip ettiklerini ifade etmektedirler. Böylelikle katılımcıların kısa sürede iş buldukları gözlenmiştir.

Katılımcıların, ağlar üzerinden kurdukları iletişimlerle başka illerde yaşayanların oluşturdukları sosyal ağlarda yer alarak iş fırsatlarını takip ettikleri böylelikle şehir değiştirme gibi planları yapabildikleri görülmüştür. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde, paternalist iş arama kanallarının kurumsal olanlara kıyasla öne çıktığı görülmektedir.

Araştırma kapsamındaki katılımcıların kayıtlı çalışmalarından kaynaklı koruyucu haklarına ilişkin genel bilgi açısından bilinçli oldukları gözlemlenmiştir. İş sözleşmelerinin katılımcılara sağladığı hakların yanı sıra emeklilik gibi çalışma sonrası süreçlerdeki hakların geçerli olabileceği düşüncesiyle kayıtlı çalışmalarının kendileri için uzun vadede olumlu etkilerinin olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Araştırmada gözlenen bir diğer durum ise GKS Suriyelilerin işgücü piyasasında uzun süreli ve istikrarlı bir şekilde yer almadıklarıdır. Yapılan görüşmelerde genellikle kısa süreli ve geçici çalışan katılımcıların Türkiye'deki çalışma hayatı temposuna alışkın olmadıkları, sosyal yaşamları içerisinde daha fazla boş zaman ihtiyacı hissettikleri ve çalışma sürelerinin çok uzun olduğunu düşündükleri görülmüştür. Ayrıca bu durum saha araştırması esnasında görüşülen işverenlerce açık bir şekilde dile getirilmiştir. İşverenlerin en çok şikayetçi oldukları konuların başında istikrarsızlık ve çalışma düzeninin olmaması gelmektedir. Nitekim işverenler, Türkiye'deki GKS Suriyelilerin yasal çalışmalarına imkan sunan çalışma izni sayesinde bu tarz düzensizliklerin ortadan kalktığını ifade etmişlerdir. Çalışma izniyle Suriyeli işçilerin çalıştığı işyerlerinde çalışma hayatındaki kural ve düzenin oluşmasında yasal yükümlülüklerin etkili olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların neredeyse tamamında çalışma iznine sahip olmalarına bağlı olarak birtakım memnuniyet duydukları gözlenmiştir. İstisnalar dışında katılımcıların çalışma izninin beraberinde getirdiği kazanımlar ve olanaklardan büyük mutluluk duyduklarını söylemek mümkündür. Çalışma izninin katılımcılara sağlamış olduğu ekonomik artılarının yanı sıra, sosyo-kültürel etkileşimlerle gelişen moral ve motivasyonlarının toplumsal uyumlarını kolaylaştırdığı görülmektedir. Katılımcılar, işyerindeki arkadaşlarından mahalledeki komşusuna, aile ve akrabalarından gündelik hayatta karşılaştığı tanımadığı kişilere kadar sosyal hayatlarında kendilerinden emin bir şekilde iletişim kurduklarını ve yüksek güven ve huzur içerisinde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Toplumsal uyum süreçlerinde çalışma hayatındaki uyum ve formel ilişkilerin önemli derecede etkili olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların işgücü piyasasındaki genel konumları göz önüne alındığında ekonomik hareketliliklerinin bir hayli yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Çok sayıda birbirinden farklı statülerdeki iş ve mesleklere sahip olan katılımcıların ekonomik hareketlilik alanlarının geniş olduğu görülmektedir. Yaptıkları işler ve sahip oldukları meslekler göz önüne alındığında yukarı yönlü hareketle birlikte yüksek mesleki sorumluluk ve ekonomik hakların sunulmasına imkan sağlayan bir tablo, ekonomik ve toplumsal uyumun gelişmesi açısından kayda değer bir sonuç olarak dikkat çekmektedir.

Araştırmamız esnasında katılımcıların her birinin geçmişte bir şekilde kayıt dışı olarak çalıştıkları gözlemlenmiştir. Araştırmadaki bir kısım katılımcı, çalışma izni ile kısa süre içinde tanışmış ve çalışma iznine sahip olarak çalışmalarının etkilerini henüz hissedemediklerini belirtmişlerdir. Çalışma hakkının yasal boyut kazanarak çalışma izninin giderek yaygınlaşmasının toplumsal ve ekonomik koşullara uyumu hızlandırdığı görülmektedir. Yasal çalışma izinlerine paralel olarak ekonomik ve sosyal hayatın diğer alanlarında hak ve hukuk temelli yeni uyum politikalarına ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir.

Araştırma sonuçlarında çalışma izninin katılımcılara iş ve çalışma disiplinin kazandırılması konusunda ciddi katkıları gözlenmiştir. Özellikle iş sözleşmelerinin çalışanlara yüklemiş olduğu sorumluluklardan kaynaklı olarak çalışma izni olan GKS Suriyelilerin mazeretsiz olarak işe gitmeme davranışlarından neredeyse tamamen vazgeçtikleri görülmektedir. İmzalanan iş sözleşmeleri benzer şekilde işverenler üzerinde de zorlayıcı bazı etkiler uyandırmış olup çalışma hayatı kurallarına daha fazla riayet edilmesinde katkı sunduğu

görülmüştür. Çalışma izninin, işverenlerin keyfi işten çıkarmalarının önüne geçilmesi, çalışanların ücretlerini tam ve zamanında ödenmesi, iş sözleşmelerinden kaynaklanan diğer ekonomik ve sosyal haklarının tam olarak sağlanması gibi birçok konuda düzenleyici etkisi saha çalışmaları esnasında net bir şekilde görülmektedir.

Ayrıca saha araştırması esnasında işverenler ile yapılan görüşmelerde işverenlerin uzun süredir birlikte çalıştıkları katılımcılardan yüksek memnuniyet duydukları, onların çalışma disiplini ve verimlilikleri konusunda başarılı kişiler olduklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’de GKS Suriyeliler için çalışma izninin yasallaştığı 15 Ocak 2016 tarihinden itibaren aynı işyerinde çalışan katılımcıların olduğu görülmüştür. Bu durum hem işverenlerin hem de çalışan durumundaki katılımcıların karşılıklı memnuniyetini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Saha araştırmamız esnasında katılımcılarla yapılan nitel görüşmelerde Suriyeli işçilerin çalışma izni alma süreçlerinin pek kolay olmadığı görülmüştür. Katılımcılar, öncelikle işverenlerin bir kısmının çalışma izninin çıkarılmasına pek sıcak bakmadıklarını ifade etmişlerdir. Gerek yasal prosedür gerekse beraberinde getirdiği mali ve sosyal yükümlülüklerden dolayı işverenlerin direnç gösterdiği tespit edilmiştir. Fakat katılımcıların çalışma izninin çıkarılması konusunda işverenleri ikna çabalarının ve çalışma izni çıkarma sürecindeki bilgilendirme girişimlerinin olduğu görülmektedir. Diğer yandan kurumsal firma ve şirketlerde çalışma izni olmaksızın işe yerleşmenin neredeyse imkansız olduğu gözlenmiştir.

Yıllar itibariyle işverenlerin çalışma izni hakkında daha fazla bilgi ve tecrübe sahibi oldukları gözlenirse de halen bazı yanlış bilgilerin yaygın olduğu ifade edilebilir. Bu açıdan işverenlerin şikayetçi oldukları birtakım hususlar mevcuttur. Çalışma izni konusunda işverenlerdeki bazı eksik ve yanlış bilgiler; çalışma izni başvurusunun zor olması, danışmanlık hizmeti veren aracı kuruluşların desteği olmaksızın izin almada zorluk yaşanılacağı, bu konuda yüksek harç ve ödeme yapmaları gerektiği, değerlendirme süresinin uzun sürmesi gibi ön kabuller şeklindedir. İşverenler, ilgili kamu kurumlarının GKS Suriyelilerin çalışma izinlerine ilişkin bilgilendirme faaliyetlerini eksik ve yetersiz bulduklarını belirtmektedir. İşverenlerin, çalışma izinlerinin başvuru tarihlerinden itibaren 3-4 ay gibi uzun süreler neticesinde verilmesinden kaynaklanan prosedürün yavaş işlediğinden yakındıkları görülmüştür. Ayrıca çalışma izni başvurusu ve takibi işlemlerinde

bağımsız özel kuruluşlarla birlikte çalışılmasının bir miktar maliyet taşıması, işverenlerce külfet olarak değerlendirilmektedir. Çalışma izni konusunda tecrübeli olan işverenlerin ise bir sonraki başvuruları veya çalışma izni uzatma başvurularında sorun yaşamadıkları gözlemlenmiştir.

Katılımcıların geçmiş çalışma hayatı tecrübeleri göz önüne alındığında çalışma izni sayesinde düzenli ve devamlı gelire sahip olmalarından memnun oldukları tespit edilmiştir. Bu bakımdan uzun süreli işsizlik tecrübesine sahip olan eğitimli katılımcılar, çalışma izninin kendilerine sağlamış olduğu sosyo-ekonomik etkiyi en çok hissedenden grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma izni ile çalışma tecrübesi edinenlerin iş arama süreçlerinde daha seçici yaklaştıkları görülmektedir. Katılımcıların uzmanlaştıkları işler başta olmak üzere ücret, çalışma süreleri, çalışma koşulları gibi konularda belirli standartın altındaki işleri tercih etmek istemedikleri görülmektedir.

Çalışma izninin etkilerinden biri de kayıtlı olmanın kazandırdığı bilinç ve sorumluluktur. İşveren ile GKS Suriyeli işçi arasında imzalanan iş sözleşmesinin işçiye yüklediği sorumluluk ve bağlılık duygusunun çalışma disiplini ve barışının geliştirilmesinde olumlu katkılarının olduğu gözlenmiştir. Kamuoyunda yaygın bir görüş olarak Suriyeli işçilerin iş ve çalışma disiplinlerinin olmaması, işlerine ve işverenlerine karşı sorumluluk bilinçlerinin düşük olması, verimsiz ve düzensiz olarak çalıştıkları gibi durumlara, çalışma iznine sahip olanlarda neredeyse hiç rastlanmamasını kayda değer bir sonuç olarak görmek mümkündür.

Çalışma izninin hem işçi hem de işverenlere olumlu katkılarının olduğu söylenebilir. Çalışma izninin özellikle katılımcılar üzerinde daha fazla katkısının olduğunu söylemek mümkündür. Ekonomik bağlamda değerlendirmek gerekirse, öncelikle iş güvencesi ve gelir garantisine sahip olmaları katılımcıların yoksulluk risklerini azaltıcı bir etki yapmaktadır. Çalışma izni tecrübesi edinen katılımcıların iş aradıkları süreçte kayıt dışı işlerden kaçındıkları ve belirli bir ücretin altında çalışmak istemedikleri görülmektedir.

Çalışma izninin özellikle sosyal statü bakımından katılımcılara kamusal alanda olumlu etkileri olduğu söylenebilir. Çalışma iznine sahip olduktan sonra katılımcıların resmi kurum ve kuruluşlar ile temaslarda bulunmaktan kaçınmadıkları, kalabalık sosyal ortamlarda

bulunmaktan korkmadıkları ve çekinmedikleri görülmüştür. Katılımcıların önemli bir kısmı Türk vatandaşlığına geçiş için başvurmuş olup değerlendirme süreçlerinin devam ettiğini belirtmişlerdir. Böylelikle sadece işyerinde değil, aynı zamanda toplumsal alanda da birtakım sorumluluk ve hassasiyetlerin gelişmesi gibi çalışma izninin katılımcılar üzerinde sosyal etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcılar, çalışma izni aldıktan sonra bazı düşünce ve davranışlarının değiştiğini belirtmişlerdir. Araştırma esnasında katılımcıların kayıtlı olarak çalışma imkanına sahip olmalarından büyük bir memnuniyet ve mutluluk duydukları gözlemlenmiştir. Toplumsal kabul açısından çalışma izninin kendilerine güven verdiğini, mesai saatleri içinde ve gündelik hayattaki sosyal ilişki ve toplumsal iletişimlerine olumlu katkı sunduğunu belirtmişlerdir. Ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda yaşadıkları toplumda değer kazandıklarını belirten katılımcılar, çalışma izninin kendilerine birçok alanda olumlu katkısının olduğunu altını çizmişlerdir.

Türkiye’de uzun yıllardır çalışmış olmalarından dolayı katılımcıların işgücü piyasası tecrübelerine sahip oldukları görülmektedir. Araştırmamız esnasında çalışma yaşamındaki işleyiş ve düzene dair sorunları dile getiren katılımcıların bazı konularda yoğunlaşan taleplerinin olduğu gözlemlenmiştir. Boş zaman ve sosyal ilişkilere önem verdikleri gözlenen katılımcıların yoğun iş temposuna ve uzun çalışma sürelerine dair eleştirilerinin olduğu dikkat çekmektedir. Fazla mesai ücretini alsalar dahi katılımcılar, aileleri ve akrabaları ile vakit geçirmek istemelerinden dolayı daha kısa sürelerle çalışmak istediklerini belirtmektedir. Bu bakımdan katılımcıların geneli Türkiye’deki çalışma sürelerinin uzun olmasından yakınmakta ve haftalık çalışma süresinin kısaltılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Katılımcıların Türkiye işgücü piyasasında sorun olarak gördükleri uygulamalardan bir diğeri ise geçici koruma sağlanan Suriyelilere uygulanan istihdam kotalarıdır. İlgili yönetmelik (GKSYÇİDY) hükmünce bazı sektör ve işyerlerinde istisnalara gidilebilmesinin dışında geçerli olan %10’luk istihdam kotasından katılımcıların şikayetçi olduğu gözlenmiştir. Saha araştırması esnasında ayrıca işverenlerin de istihdam kotasından rahatsızlık duyduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılardan bazıları, çalışma iznini geç edinmelerinin sebebi olarak istihdam kotası uygulamasını işaret etmişlerdir.

2020 Mart ayında Türkiye’de Covid-19 vakalarının görülmeye başlanması ile bir takım önlem, düzenleme ve tedbirler zinciri uygulanmaya başlanmıştır. Covid-19’un en büyük zararı bütün dünya genelinde olduğu gibi ekonomiler üzerinde görülmektedir. Özellikle imalat, bakım-onarım, ahşap işlerinde faaliyet gösteren işyerleri gibi küçük ve orta ölçekli işletmeler başta olmak üzere üretim merkezi olan birçok işletme süreçten ciddi şekilde etkilenmiştir. Taleplere bağlı olarak piyasadaki hareketliliğin giderek azalması ile başta işten çıkarmaların önüne geçilmek istense de bazı çalışanların işsiz kaldıklarına şahit olunmuştur.

Türkiye’de kayıt dışılığın yüksek olduğu göz önüne alındığında işten çıkarmada öncelikli olarak görülen kesimin başında kayıt dışı çalışanlar gelmektedir. Ankara özelinde bu kesim içerisinde önemli bir yer kaplayan GKS Suriyelilerin ise süreçten etkilendikleri görülmektedir. Saha araştırmamız esnasında işverenler kayıt dışı personelin işlerine son vermek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Fakat benzer bir durum çalışma izni olan GKS Suriyeliler için geçerli olmamaktadır. Yasal güvencenin sağlamış olduğu korumanın etkisiyle işlerine devam edebilen katılımcıların çalışma iznine sahip olup kayıtlı çalışmanın pozitif etkilerini gördüklerine şahit olunmuştur.

Ankara özelinde üretimin yoğun olarak yapıldığı “büro ve mobilya mağazaları imalatı”, “metal malzeme ve makine üretimi”, “tekstil”, “inşaat” gibi sektörlerde neredeyse durma noktasına gelen üretimlerden ötürü işten çıkarmaların olduğu gözlenmiştir. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde GKS Suriyelilerin çalıştıkları sektörlerde öne çıkan bazı iş ve mesleklerin olduğu görülmektedir. Özellikle büro ve mobilya mağazaları imalatında “paketleme ve montaj işçiliği”, gıdada “fırıncı ustası”, tekstilde ise “terzi” gibi iş ve mesleklerde görece daha fazla çalıştıkları gözlenmiştir.

Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü verileri göz önüne alındığında Türkiye’deki GKS Suriyelilerin çalışma izni başvuru sayılarının giderek arttığı görülmektedir. Çalışma izniyle çalışan GKS Suriyeli işçilerin çalışma izni olmaksızın çalışmak istemedikleri araştırma kapsamında gözlenen bir durumdur. Nitekim çalışma izninin kendilerine sağlamış olduğu haklar ve güvencenin yanı sıra getirmiş olduğu güven ve toplumsal ilişkilerdeki artış katılımcıların memnun oldukları alan olarak belirtilebilir. Başvuru sayılarındaki artışa paralel olarak yıllar itibariyle GKS Suriyelilere verilen çalışma izni sayılarında artış olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında çalışma izninin katılımcılar tarafından farklı boyutlarıyla bir tercih unsuru olarak değerlendirildiği görülmektedir. Katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerde, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin çalışma iznine dair farklı bakış açılarının olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan GKS Suriyeli işçilerin çoğunun çalışma izni ile yardımlar arasında tercih yaparken genellikle maddi kayıp ve kazanç durumunu değerlendirdikleri görülmüştür.

Yapılan görüşmelerde özellikle geniş aileye sahip olan Suriyelilerin kişi başı olmak üzere yararlanacakları yardımlardan dolayı çalışma iznini tercih etmek istemedikleri görülmüştür. Diğer yandan, çalışma iznine sadece ekonomik kaygılar ile yaklaşmayan bir kesimin de olduğu gözlenmiştir. Burada özellikle iş kazası, sağlık hizmetlerine daha rahat erişim sağlayan sigortalılık, güvenceli istihdam, çalışma norm ve kurallarının belirgin olması, toplumsal iletişim ve uyum kolaylığı gibi birçok durumun da ziyadesiyle etkili olduğu gözlenmiştir. Fakat çalışma iznine dair genel yaklaşımın çok boyutlu olarak değil, ekonomik kâr/zarar şeklinde ele alındığı dikkat çekmektedir. Bu açıdan hane büyüklüğünün katılımcılar için çalışma izni isteği konusunda önem arz ettiği gözlemlenmiştir.

Araştırmamızda karşılaştığımız yaygın durumlardan bir diğeri ise çalışma izniyle çalışan GKS Suriyelilerin genelinin aylık ücretlerinin asgari ücret düzeyine yakın seviyede olmasıdır. Katılımcıların aldıkları ücret zammının genellikle yıllık olduğu ve asgari ücrete yansıyan zam oranında ücretlerinin arttığı gözlenmiştir. Katılımcıların geneli bu ücret artış oranının özellikle son birkaç yıldır yaşanan fiyat artışları karşısında eridiğini düşünmektedir. Enflasyondan daha yüksek zam oranı talep eden katılımcıların beklentilerinin genellikle karşılanmadığı gözlenmiştir. Asgari ücretin düşük olduğu konusunda katılımcıların hemfikir oldukları ifade edilebilir.

Araştırma esnasında en çok karşılaşılan sorulardan biri katılımcıların kayıtlı olarak çalışmalarının Türk vatandaşlığına geçişleri konusunda olumlu etkisinin olup olmayacağı sorusudur. Katılımcıların büyük çoğunluğu, Türk vatandaşlığına geçiş başvurusunda bulunduklarını ve değerlendirme süreci içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, vatandaşlık değerlendirme işlemlerinin hangi aşamada ve ne şekilde devam ettiği konusunda bilgi almak amacıyla başvurdukları Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nden tatmin edici yanıt alamadıklarını belirtmişlerdir. Yine de katılımcıların çalışma iznine sahip olmalarının Türk vatandaşlığına geçişte büyük etkisinin olduğunu düşündükleri

gözlemlenmiştir. Katılımcıların bu konuda büyük beklenti içerisinde oldukları söylenebilir. Bu konuda net bir tablonun ortaya konması faydalı olabilir. Ayrıca araştırma kapsamındaki katılımcıların çoğunun Türk vatandaşlığına geçiş için yaptıkları vatandaşlık başvurularını Türkiye’de artık geçici değil, kalıcı olduklarının bir göstergesi şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Araştırmada katılımcıların çalışma izinlerine dair genel değerlendirmelerinin yanı sıra çalışma izninin yaygınlaşması ve daha fazla GKS Suriyelilerin çalışma iznine sahip olarak istihdam edilmesinin önündeki engellere dair görüş ve önerileri belirlenmek istenmiştir.

Yaklaşık 1.700.000 GKS Suriyelinin BM ve diğer yardım kuruluşlarının vermiş oldukları finansal destekten faydalanmak üzere maddi yardım aldığı bilinmektedir. Yardıma muhtaç kişilerin tespit edilip gerekli değerlendirmelerin yapılması sonucunda belirlenen kişilere aylık nakdi yardım yapılmaktadır. Fakat sosyal yardım ve kayıtlı istihdam arasındaki ilişkinin yeniden değerlendirilerek işgücü piyasasına girişleri teşvik edici yönde etkisinin artırılması gerekmektedir.

Bu bakımdan GKS Suriyelilerde çalışma izni ve yardımlar arasındaki ilişki tespit edilmek istenmiştir. Nitekim GKS Suriyelilerin sigorta girişlerinin yapılması kendisi ve beraberinde yaşayanlara verilen yardımların kesilmesi anlamına gelmektedir.

Katılımcıların büyük bir kesimi GKS Suriyelilerin kayıt dışı olarak çalışmasında yardımların etkisinin olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar özellikle hanede birlikte yaşayan kişilerin sayıca çok olduğu geniş ailelerde yardımların ekonomik etkisinin daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Fakat çalışma izni olan GKS Suriyelilerin, yardımların ekonomik bir etkisi olsa dahi çalışma izninin daha kuşatıcı hak ve imkanlar sağladığını düşündükleri görülmüştür. Katılımcıların çalışma iznine sahip olduktan sonraki toplumsal uyum, kişisel güven, ekonomik ve sosyal güvencenin hiçbir şekilde yardımlar ile mukayese edilemeyecek kadar katkı sağladığını düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların çalışma izninin yaygınlaşması noktasında çalışan eş, dost ve akrabalarına çalışma iznini tavsiye ettiklerini ve kayıtlı çalışmanın kişilere sağladığı hakları anlattıklarını ifade etmişlerdir. GKS Suriyelilerin yakın aile ve akraba üyelerine, sunulan yardımların geçici olduğu konusunda uyarılarda bulundukları ve kayıtlı çalışmayı teşvik etme yönünde çaba sarf ettikleri görülmüştür.

Katılımcılar, yardımlardan yararlanan GKS Suriyelilerin özellikle “kira gideri” gibi temel harcamalarını karşılaması için yardımları tercih ettiklerini belirtmektedir. Katılımcıların bir kısmı, Türkiye’de GKS Suriyelilere sağlanan bu yardımların toplumun bazı kesiminde rahatsızlık uyandırdığını, toplumsal bütünleşme noktasında aksaklık çıkarabileceğini belirttikleri görülmektedir. Böylelikle yardımlar konusunda tespit ve değerlendirme mekanizmasının yeniden kurularak çalışma imkanı olmayan, özellikle bakıma muhtaç olan yaşlı, engelli vd. olmak üzere daha dar bir kesimin yardımlardan yararlanmasının sağlanması, daha etkin sonuçlar üretilip toplumsal uyum sürecine katkı sunabilir.

Kapsamlı bir inceleme yapıldığında, çalışma izni ve işgücü piyasasındaki ücretin oluşması konusunda çok boyutlu bir yapı olduğundan bahsedilebilir. İşveren yaklaşımları, kayıtlı olma hali ve sigortalılık, güvenceli istihdam, GKS Suriyeli işçilerin yardım ve çalışma iznine dair bakışlarındaki çeşitlilik çalışma izni konusunda birbirinden ayrı görüşlerin doğmasına yol açmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların büyük bir kesiminin Suriye’ye dönmeyi düşünmedikleri görülmüştür. Suriye’ye geri dönmek istememelerinin altında yatan nedenler arasında erkek katılımcıların neredeyse tamamının askerlik yapmak zorunda olmaları sayılabilir. Suriye kanunları gereği aile içerisinde birden fazla erkek çocuğun olması halinde o aileden bir erkek gencin askere gitmesi gerekmektedir. Bu nedenle katılımcıların yaklaşık %95’inin erkeklerden oluştuğu ve birçoğunun ailedeki tek erkek evlat olmadığı göz önüne alındığında, Suriye’ye geri döndüklerinde askerlik borçlarını yerine getirmek zorunda oldukları görülmektedir. Bu durum bazı katılımcılar tarafından “ölmek ile eşdeğer” olarak yorumlanmaktadır. Dolayısıyla erkek katılımcıların büyük bir bölümü Suriye’ye döndüklerinde askerlik yapmak zorunda olacakları için en azından Suriye’deki siyasi yapının tamamen değiştiğinden emin olmadıkça geri dönüş yapmayı düşünmediklerini söylemek mümkündür.

Türkiye’deki GKS Suriyelilerin kalıcı olmalarının altındaki bir diğer neden ise Suriye’ye geri dönüş yollarının kapalı olmasıdır. Suriye’de hali hazırda devam eden savaş haline ek olarak siyasi boşluk ve güvensiz ortam, katılımcıların Suriye’ye geri dönme ihtimalini azaltıcı yönde etki yapmaktadır. Ayrıca geçtiğimiz on yıllık süre içerisinde katılımcılar, Suriye’de farklı bir düzenin oluştuğunu ve orada kendilerine yeni bir yaşam hakkının olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılarda bu düşüncelerin oluşmasında, Suriye’deki siyasi

istikrarsızlığa ek olarak kentsel ve ekonomik yıkımın devam etmesi ve yaşam imkanlarının günbegün azalması gibi etkenlerin belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

Suriye'deki savaşın başlamasından günümüze; ev ve şehirlerin yıkılıp altyapı hizmetlerinin yok olması, arazi ve tarım alanlarına el konulması, ölüm korkusu, etnik ve mezhepsel kutuplaşma ve devam eden çatışma hali katılımcıların Suriye'ye geri dönmeyi düşünmediklerini ifade ederken saydıkları gerekçelerden bazılarıdır.

Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç etmelerinden kaynaklanan manevi maliyetin yüksek olmasına rağmen katılımcıların Suriye'ye geri dönme konusunda isteksiz oldukları görülmektedir. Suriye'deki akraba ve ailelerinden uzak olsalar dahi katılımcılar, Suriye'de eskiden sahip oldukları sosyal çevrenin tekrar oluşmasının zor olduğunu düşünmektedirler. Nitekim Türkiye içerisindeki göç hareketlerinde bu gibi sosyal yapıları yeniden inşa etme amacı ile davrandıkları görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların çok büyük bir kesimi yakın gelecekte Türkiye'de kalmayı düşündüklerini açıkça belirtmişlerdir. Türkiye'de kalmak istemeyen katılımcıların bir kısmı Suriye'de yaşayan aile, akraba ve dostlarının yanı sıra ev ve arazi gibi taşınmaz mülklerinin olduğunu söyleyerek Suriye'de savaş halinin sona erdiğinde ülkelerine geri dönebileceklerini ifade etmişlerdir. Ülkelerine geri dönmek isteyen katılımcılarda vatanlarına duydukları özlemin etkili olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların Suriye'de yeniden sağlıklı yaşam imkanı bulabilmeleri için bazı gelişmeler bekledikleri gözlenmiştir. Bunların başında savaş hali ve terörün sona ermesi gelmektedir. Diğer yandan katılımcılar yıkılan şehirlerin yanı sıra ülkedeki altyapı sorununun giderilerek belirli bir inşa sürecinin tamamlanmasını bekleyeceklerini ifade etmişlerdir. Bütün bu fiziki koşulların normalleşmesinin ötesinde katılımcıların ülkelerinde güven ve huzurla yaşayabilmeleri için Suriye hükümetinden bazı istekleri de dikkat çekmektedir. Katılımcıların diğer bir beklentisi ise devlet mekanizmalarının yeniden tahsis ve kamu görevlilerinde bulunan rejim unsurlarının temizlenmesidir. Ayrıca katılımcıların ülkelerine geri dönebilmeleri için hükümetin kendilerine genel af tanınmasını arzu ettikleri gözlemlenmiştir. Bu anlamda katılımcıların Suriye'ye geri dönüşleri için temel fiziki koşulların yanı sıra huzur ve güven ortamının yasal güvenceler ile sağlanmasını bekledikleri söylenebilir.

Araştırmada katılımcıların uzun süredir Türkiye’de olmalarının birçok etkisinin olduğu görülmüştür. Suriye’den Türkiye’ye olan zorunlu göçün yaklaşık 10 yıl önce başladığı göz önüne alındığında, şu an çalışma hayatında olan katılımcıların birçoğunun küçük yaşlarda Türkiye’ye geldikleri bilinmektedir. Bu bakımdan katılımcıların bir kısmı, çocuk yaşlarda Türkiye’ye gelmeleri ve Türkçe’yi erken yaşlarda öğrenmelerinin etkisiyle toplumsal uyumlarında kolaylık yaşadıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamının hayatlarını Türkiye’de kurduklarını ve artık Türkiye’nin kendi ülkeleri olduğunu açıkça vurguladıkları görülmüştür. Katılımcılar toplumsal uyumlarının gelişmesinde, başta Türkçe öğrenmeleri, çalışma hayatında kayıtlı olarak yer almaları, aile kurmaları gibi birçok sosyo-ekonomik gelişmelerin etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Göç edilen ülkede evlilik gibi yeni yaşam tecrübeleri kaçınılmazdır. Katılımcıların da Türkiye’de yaşadıkları süre zarfında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile evlendikleri ve aile kurdukları görülmüştür. Bu yaşam tecrübeleri katılımcılarda, eşlerinin Türk olmasının etkisiyle Türkiye’den gitme istek ve arzularının oluşmamasını beraberinde getirmiştir.

Türkiye’ye alışmaları noktasında katılımcılar, bilhassa çocukların eğitim-öğretim hizmetlerinden faydalanmalarının önemine dikkat çekmiş ve bu durumun sadece çocuklar için değil; aynı zamanda çocukları dolayısıyla yetişkinlerde de uyumun gerçekleşmesine yardımcı olduğuna değinmişlerdir.

Katılımcılar, kurmuş oldukları yeni toplumsal bağlar sayesinde savaş sonrası psikolojik travmalarını daha kolay atlattıklarını ve Türkiye’de yeniden yaşam imkanı bulduklarını belirtmişlerdir. Türkiye’nin GKS Suriyelilere sunmuş olduğu ekonomik fırsat ve imkanların aidiyet duygularının gelişmesine katkısının olduğu görülmüştür. Burada, bilhassa istihdam ve ekonomik fırsatların sunulması özel yer teşkil etmektedir.

Katılımcıların Türkiye’de kalmayı düşünmelerinin altındaki diğer bir neden ise Türkiye ve Suriye dışındaki başka bir ülkeye gitmeyi düşünmemeleridir. Burada yatan ana unsurun, katılımcıların neredeyse tamamının kendilerine dostane yaklaşım içerisinde olan tek ülkenin Türkiye olduğunu düşünmeleridir. Özellikle Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyanın Batı coğrafyasında hayat kurma düşüncesinde olanların oldukça sınırlı sayıda olması, katılımcıların Türkiye’de kalma düşüncelerini destekleyici olması bakımından önemlidir.

Çalışmamızın sonuçlarına bağlı olarak çalışma izinli GKS Suriyelilerin çalışma hayatlarının yanı sıra toplumsal uyum ve gündelik hayatlarına ilişkin tespit edilen durum ve karşılaşılan sorun alanları, mevcut uygulamaların sorgulanmasını ve yeniden ele alınmasını gerektirebilir. Özellikle çalışma hayatındaki yapısal sorunların bir kısmının katılımcıların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar olarak benzerlik kazandığı görülmektedir. Bunlar; kayıt dışı istihdam, asgari ücret altında çalıştırma, mesai saatlerinin uzun olması ve düşük ücret düzeyleri şeklinde sıralanabilir. Katılımcıların genelinin, tıpkı Türk işgücü piyasasında bağımlı çalışan işgücünün çoğunluğuna benzer şekilde asgari ücret seviyesinde istihdam edildikleri görülmektedir. Haliyle, katılımcıların genel maddi refah seviyelerinin gelişmesinde asgari ücret seviyesi büyük önem arz etmektedir. Çalışma izinli GKS Suriyeliler özelinde çalışma iznine bağlı olarak gelişen bazı sorun alanları ve beklentiler tespit edilmiştir. Bu açıdan çalışmamızdaki saptamaların gerçekleşebilmesi için birtakım yasal düzenleme, uygulama ve politika değişikliklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında Türkiye’de yaşayan çalışma iznine sahip geçici koruma kapsamındaki Suriyeli işgücünün çalışma ve çalışma dışı yaşamlarına dair genel durumlarına ulaşılmıştır. Araştırmamızda irdelemeyi hedeflediğimiz çalışma izninin etkileri etraflı bir şekilde sorgulanmıştır. Bu bakımdan elde edilen bulgular, çalışma izninin işgücü piyasasında ve toplumsal süreçlerdeki uyumu artırdığı yönündeki iddiamızı doğrular niteliktedir.

Çalışmamız kapsamında elde ettiğimiz bulgulara bağlı olarak bazı sorun alanları tespit edilmiştir. Türkiye işgücü piyasasının daha sağlıklı bir yapıya ulaşması ve Suriyeli işgücünde çalışma izninin yaygınlaştırılması konusuna ilişkin birtakım öneriler sunulmuştur. Öncelikle karşılaşılan aksaklıkların giderilmesinde alternatif öneriler paylaşılacak olup akabinde genel değerlendirme yapılacaktır.

Araştırma sonuçları incelendiğinde birçok katılımcının mesleki belge ve diplomalarının denkliği konusunda sorun yaşadığı görülmüştür. Başta YÖK olmak üzere diploma denkliği işlemlerinin hızlandırılması nitelikli işgücünün uygun iş ve meslekte çalışmasına katkı sunacaktır. Ayrıca Türkiye’deki üniversiteler bünyesinde göç araştırma ve uygulama merkezlerinin artırılması, akademik temel üzerine geliştirilecek göç politikalarının uygulanmasına katkı sunacaktır. Göç konulu akademik çalışmaların desteklenerek teşvik edilmesi yeni politika önerilerinin gelişmesinde önemli rol oynayabilir.

Sağlık sektöründe meslek ve nitelik sahibi olan Suriyeli doktor, hemşire, veteriner, tekniker gibi sağlık personelinin mesleki yeterliliklerine uygun bir şekilde kayıtlı olarak çalışabilmeleri için AB projelerinin yaygınlaştırılması önemlidir.

Mesleki eğitim ve işbaşı eğitim programları aracılığıyla sertifikalandırma ve beceri kazandırma faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan açık iş ve uygun mesleklerde Suriyeli işgücünün istihdamının gerçekleşebilmesi için meslek haritalarının ortaya çıkarılması hem iş arayanlar hem de işverenler için önem arz etmektedir. Böylelikle il veya ülke bazında uygun eşleşmenin gerçekleşmesinde oluşturulacak olan bu haritalar kılavuz rolü üstlenebilir. Bu açıdan işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan iş ve mesleklerde ara eleman eksikliklerinin yapılacak olan yönlendirmeler ile giderilmesi

mümkün olabilir. Ayrıca sektörlerin ihtiyaç duyduğu niteliklerin geliştirilmesi bakımından mesleki eğitim alanlarının işgücü talebinin olduğu alanlarda yeniden belirlenmesi ihtiyacı hissedilmektedir. Bu yaklaşım, işgücü piyasasının işleyişine destek olacak ve istihdamın gelişmesi açısından verimli sonuçlar doğurabilecektir. Ayrıca iş geliştirme eğitimi ve istihdam fırsatlarıyla güçlendirilen işgücü piyasası politikaları, geçici koruma sağlanan Suriyelilerin ekonomik uyum süreçlerine olumlu etkide bulunacaktır.

Yabancı çalıştırma kotası konusunda ise yer yer işverenler ve Suriyeli işçilerin itirazda bulundukları görülmektedir. İşgücü piyasasında özellikle tarım, sanayi, hizmet ve turizm başta olmak üzere sektörel bazda kotaların genişletilerek yeniden değerlendirilmesi işgücü talebinin giderilmesine hizmet edebilir. Oluşturulacak iş ve meslek haritaları göz önünde bulundurularak uygulanacak kotalarda farklılığa gidilebilir.

Türkiye genelinde UİGM ve Türk Kızılay'ının GKS Suriyelilere çalışma izni verilmesi konusunda yapılan ücretsiz bilgilendirme ve danışmanlık hizmetlerine rağmen Ankara ilinde faaliyet gösteren işverenlerin halen yanlış ve eksik bilgilere sahip oldukları dikkat çekmektedir. Çalışma izni hakkında işgücü piyasasındaki yanlışlıkları ortadan kaldırmak üzere farkındalık setine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda kamu ve sivil toplum temsilcileri aracılığıyla çalışma izni hakkında bilgilendirme toplantıları ve işyeri ziyaretleri katkı sunabilir. Yerel ve ulusal ölçekli bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının meslek örgütleri, sanayi ve ticaret odaları, organize sanayi bölgeleri başkanlıkları gibi kuruluşlarla birlikte artırılması, çalışma izninin yaygınlaşmasına katkı sunabilir. Ayrıca sanayi ve ticaret odalarının yanı sıra organize sanayi bölgeleri başkanlıkları bünyesinde “koordinasyon merkezleri”nin kurulması ihtiyaç duyulan Suriyeli işgücü ve çalışma izni hakkında doğru bilgilerin edinileceği yer işlevi görebilir. Hatta bu iş sahalarında UİGM ofisleri oluşturulabilir. Ayrıca İŞKUR ofislerinde görev yapan iş ve meslek danışmanlarının geçici koruma sağlanan yabancılara dair çalışma izni konusunda bilgilendirme yapabilecek şekilde donatılması fayda sağlayabilir.

Diğer yandan çalışma barışı ve toplumsal uyumun sağlanması için sendikalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışma hayatındaki önyargı ve kalıp düşüncelerin kırılması için başta işçi sendikaları olmak üzere işveren sendikalarının örgütlü oldukları işyeri, il veya bölgede üyeleri bazında çalışmalar yürütmesi iş barışına katkı sunabilir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında çalışma izinli Suriyelilerin çok büyük bir kesimi Türk vatandaşlığına geçiş için başvurmuş ve değerlendirme süreci içinde olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların çalışma iznine bağlı olarak Türk vatandaşlığına geçişte hızlandırıcı etkisinin olacağı ve kolaylık sağlayacağı yönünde düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Bu açıdan Suriyelilerin Türk vatandaşlığına geçiş başvurularının değerlendirilmesi sürecinde çalışma izninin katkı düzeyinin aşama ve kademeleri belirtilerek net bir ifadenin olması, bu konudaki beklentileri karşılayarak çalışma izninin yaygınlaşmasına yol açabilir.

Ankara ili içerisinde kayıtlı olarak çalışan Suriyelilerin dağılımına bakıldığında bazı ilçelerde yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Elbette bunda üretim yoğunluğunun, sanayi ve işyeri sayısının etkili olduğunu düşünmek mümkündür. Katılımcıların ikamet ettikleri mahalleler göz önüne alındığında Altındağ ve Mamak ilçeleri öne çıkmaktadır. Bu açıdan katılımcıların işyeri ile ikamet yerleri arasında mesafe farkının olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde bu mesafe farklılığının, mekansal sosyal dışlanma etkisinin bir sonucu olarak gerçekleşmediği; ekonomik temelli sebeplerden kaynaklandığı görülmüştür. Özellikle işyerlerine ulaşım süreçlerinde bir hayli zorlanan katılımcıların, yaşadıkları muhitlerde sosyal uyum konusunda dezavantajlardan arındırılmaları gerekmektedir. Düşük kira ve maddi olanakların elverdiği ölçüde ikamet yerleri tercihinde bulunan katılımcıların yoğun olarak yaşadıkları mahalle ve ilçelerin yönetilmesinde belediyeler ve muhtarlıklar başta olmak üzere yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Araştırmaya göre, katılımcıların çalışma hayatındaki iş yoğunluklarına bağlı olarak sosyal temas alanlarında aksaklıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar yaşadıkları mekânsal çevrede elbette toplumsal ilişki içerisinde bulunmaktadır. Fakat nitel görüşmelerde katılımcıların genellikle Suriye uyruklu akraba ve dostlarıyla ilişkilerinin güçlü olmasının, kapalı sosyal ağların üretilmesini hızlandırıcı mahiyette olduğu görülmüştür. Bu bakımdan GKS Suriyeliler ile yerli halk arasındaki toplumsal uyumun geliştirilmesi adına alternatif sosyal iletişim mekanizmalarının artırılması sürece katkı sunabilir. Kültürel alışverişler, spor müsabakaları, sanat faaliyetleri gibi müşterek interaktif etkileşim platformları yaşanan toplum içerisinde yerleşmiş önyargı ve genellemeleri ortadan kaldırarak sosyal iletişim noktasındaki engellerin aşılmasına çözüm olabilecektir.

Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların neredeyse tamamının Türkiye’de kalmayı düşündükleri görülmüştür. Gerek Suriye’deki istikrarsızlık ve ümitlerin sürekli olarak sönmesi gerekse Türkiye dışında göç edebilecekleri alternatif bir ülke görememeleri geleceklerini Türkiye sınırları içerisinde kurmak istemelerine neden olmaktadır. Bu açıdan başta ekonomik uyumu güçlendirerek toplumsal uyum sürecine katkı sunması hedeflenen politikaların “kalıcılık” esasına binaen oluşturulması gerekliliği bir kez daha görülmüştür.

Türkiye’deki geçici koruma sağlanan Suriyelilere yönelik yaygın kanaat ve önyargı niteliğinde birçok yanlış algının oluştuğu bilinmektedir. Yardımlar, sınırsız erişim hakları, vatandaşlık, ücretsiz yaşam ve konut imkanı, vergi muafiyeti gibi ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere birçok alanda yanlış bilgilerden kaynaklı toplumsal sorunlar doğabilmektedir. Toplumsal uyumun güçlenmesi açısından toplumsal algı kanallarının yeniden inşası ve karşılıklı güveni tesis etme yolunda kültürel faaliyetlerin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sağlıklı iletişim ve etkileşim ağları sayesinde sosyal gerilimlerin azaltılarak toplumsal güvenin inşasına dair çalışmalara ağırlık verilebilir.

Türkiye’nin sahip olduğu üretim alt yapısı ve illerin ekonomik faaliyetleri özelinde düşünüldüğünde sektörel farklılıklar ve yoğunlukların olduğu gözlenebilir. Tarım, sanayi, hizmet, turizm başta olmak üzere sektörel veya ihtiyaç duyulan niteliklere bağlı olarak Türkiye’deki GKS Suriyeli işgücünün planlanması yapılabilir. Oluşturulan Suriyeli işgücünün iş ve meslek haritasına uygun bir işgücü piyasası düzenlemesi, sağlıklı bir istihdam yapısının oluşturulmasında kullanılabilir. Böylelikle işgücü piyasası ihtiyaçları temelinde belirlenecek istihdam stratejisine uygun olarak Türkiye’nin illeri genelinde GKS Suriyeli işgücünün kotalı yeniden yerleştirme uygulaması teşvik mekanizmalarıyla gidilebilir.

Türkiye işgücü piyasasında aktif olarak yer alan geçici koruma sağlanan Suriyelilerin iş ve meslek ağlarının tespitine dair ülke çapında kapsamlı bir haritalandırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Nitelik dışı istihdamın önlenmesinde işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu beceri ve kalifikasyonların kazandırılması için iş ve meslek temelli bütüncül geliştirme çabaları faydalı olacaktır.

Saha araştırması esnasındaki yaygın gözlemlerimizden biri, işverenlerin çalışma izni çıkarmak istediği GKS Suriyelileri tanıma ve güvenme noktasında zamana ihtiyaç

duydıklarıdır. Çalışma izni başvurusunun yapılmasına kadarki süre zarfında işverenlerin GKS Suriyeli işçilerin kişisel özellikleri, iş verimliliği, sorumluluk sahibi olmaları, güvenilir olmaları gibi birden çok konuyu bir arada değerlendirmek zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Fakat işverenlerin çalışma izni başvurusu yapmadan önce yasal deneme süresi haklarının olmaması eksiklik olarak görülebilir. Çalışma iznine başvurulmadan önce işverenlerin ve çalışmak isteyen GKS Suriyeli işçinin karşılıklı güven tesisi için yasal deneme süresinin geliştirilmesi çalışma izninin yaygınlaşmasına katkı sunabilir. Aksi takdirde yasal olmayan deneme süresinin uzadığına şahitlik edilmiştir.

Göç olgusunu açıklamak üzere ortaya atılan göç teorilerinin değişen ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak çeşitlendiği görülmektedir. Bu açıdan erken ve yakın dönem olarak sınıflandırılan göç teorilerine bakıldığında günümüz göç hareketlerini tam olarak anlamlandırmada yetersiz oldukları ifade edilebilmektedir. Küreselleşme sonrası dönemde artan teknoloji ve yeni çalışma olanaklarının gelişmesiyle birlikte özellikle işgücü göçüne yönelik göç teorilerine dair artan eleştiriler gözlenmektedir. Diğer yandan dünya genelinde yer yer ortaya çıkan siyasi çalkantılar ve sorunlara bağlı olarak yerinden edilen insan sayılarının oluşturduğu kitlesel göç hareketlerine yönelik yapılan düzenleme ve öngörülerin karşılıksız kaldığı görülmektedir.

İnsan hareketliliğinin kontrol ve sınırlandırmasına dair uygulanan politika ve önlemlere rağmen ülkelerin gerek gönüllü gerekse zorunlu göçler karşısında dirençsiz oldukları dikkat çekmektedir. Özellikle son birkaç yıldır artan ulus devletleşme refleksleriyle gelişen seçici göçmen politikaları sebebiyle küresel adaletsizliğin yükseldiğine şahitlik edilmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında süregelen çatışma ortamlarının kalıcılık arz etmesi sadece siyasal değil, aynı zamanda ekonomik sorunlardan kurtulma konusunda karamsarlığı beraberinde getirmektedir.

Ortadoğu'da uzun yıllardır süregelen çatışma ve huzursuzluk ortamının bölge ve yakın coğrafya ülkeleri üzerinde ciddi etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle son dönemde Suriye'de meydana gelen çatışma ve savaş ortamının komşu ülkeler üzerinde tahrip edici etkilerinin olduğu görülmektedir. Bu kapsamda uluslararası camianın sunduğu mali ve diğer desteklerin yetersiz olduğu aşıkardır.

Zorunlu ve kitlesel göç hareketlerinin ev sahibi ülkelere olan en büyük etkileri ekonomik alanlarda kendini hissettirmektedir. Bilhassa çalışma hayatı ve ekonomik kazanç sahaları üzerinde haksız rekabet, kayıt dışılık, vergi kaçakçılığı gibi temel sorun alanlarının ülkelerin sahip olduğu ekonomik imkanlar üzerinde ciddi etkileri olabilmektedir.

Türkiye, Suriyeli insanların maruz kaldıkları insanlık dışı muamele ve ölüm tehlikesi karşısında birçok sorunu göze alarak kapılarını Suriyelilere açmış ve yıllardır yerinden edilmiş milyonlarca Suriyeli insana ev sahipliği yapmaktadır. Birçok sorun ve külfet alanlarını göze alarak insanlık suçuna sessiz kalmayıp sınırlarını açan Türkiye, ilk yıllarda barınma merkezlerinde Suriyelilerin ihtiyaçlarını giderme konusunda seferber olmuş; birçok hizmetin sunulmasında karşılıksız olarak gerçekleştirmiştir. İlerleyen yıllarda Suriyelilerin büyük şehirler başta olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanına hareket etmesiyle şehir nüfuslarında ani değişiklikler meydana gelmiş, bu durum şehirlerde sosyal, kültürel ve ekonomik etkilere yol açmıştır.

Zorunlu göçler neticesinde göç edilen ülkelerde sosyal ve ekonomik sorunlar kısa süre içerisinde kendini göstermektedir. Yapılan çalışmalar, göçle ilgili sorun alanlarının ekonomik nedenlerden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu açıdan çalışma hayatı ve kazanç getirici faaliyetlerin önem arz ettiği malumdur.

Türkiye'deki GKS Suriyelilerin karşı karşıya kaldıkları zorlukların üstesinden gelebilmelerinde işgücü piyasasında yer almalarının büyük önemi vardır. Nitekim geçim imkanlarının sunulması ekonomik problemlerin kolaylıkla aşılması diğer sorun alanlarının üstesinden gelinmesine katkı sunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki GKS Suriyeliler için çalışma izni anahtar rol oynamaktadır. GKS Suriyelilere dair çalışma izninin verilmesindeki temel amaç; çalışma hayatına katılmalarına imkan sağlamak, kayıt dışı ile mücadele ve ekonomideki haksız rekabeti önlemektir.

Çalışma iznine sahip GKS Suriyelilerin mevcut durum, sorun ve beklenti alanlarını tespit etmek üzere gerçekleştirdiğimiz araştırmamıza konu olan katılımcıların önemli bir kısmının Suriye'nin büyük kentleri olan Halep, Şam, Humus, Hama, Haseki, Deyrizor gibi şehirlerden geldikleri gözlemlenmiştir. Dolayısıyla katılımcıların Suriye'de yaşadıkları sürede kentli nüfus içerisinde yer aldıkları söylenebilir.

Sahadaki gözlemlerimize dayalı olarak GKS Suriyelilerin yasal çalışmasına imkan tanıyan “çalışma izni” uygulamasının halen tam olarak bilinmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu konudaki bilinçlilik düzeyi, kamusal yayın ve duyurular başta olmak üzere GKS Suriyelilerin oluşturmuş oldukları sosyal ağlar sayesinde yaygınlaşmaktadır. Benzer şekilde işverenlerin de bu konudaki bilgi eksikliğinin olduğu gözlemlenmiştir. Kayıtlı çalışmanın artırılması anlamında bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin, gerekli destek ve teşviklerin etkin bir şekilde duyurulması faydalı olabilir.

Yaklaşık 10 yıldır Türkiye’de yaşayan GKS Suriyelilere yönelik yapısal düzenlemeler gerçekleştirilmektedir. Fakat toplumsal uyum çalışmalarının sağlıklı sonuçlar üretebilmesi için bazı söylemlerde isabetli bir dilin kullanılmasını gerektirmektedir. Özellikle geçici ve misafir kavramlarının kamuoyunda ve bireylerin zihninde oluşturmuş olduğu etki, yapılan çabaların aksine farklı tutumların oluşmasına neden olabilmektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcılar halen toplum nezdinde kimlik sorunu yaşamaya devam ettiklerini belirtmişlerdir. Yapıcı kamusal düzenlemelerin sağlıklı bir karşılık üretebilmesi için uygun terminoloji kullanılmasının sürece katkı sunacağı aşikardır. Burada elbette medyanın kullanmış olduğu dil büyük önem arz etmektedir.

Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen zorunlu göçün Türkiye’de kitlesel anlamda iş kayıpları oluşturmadığı bilinmektedir. Hatta bazı rapor ve akademik çalışmalarda il veya bölge bazında istihdam artışına yol açtığı yönünde bulgulara rastlanmaktadır. Tarafımızca bu konu sadece net işsizlik rakamları ile sınırlı tutulmayıp patent, vergi gelirleri, istihdam, ithalat/ihracat vd. gibi ekonomik bileşenler ile bütüncül açıdan sistematik araştırılması gereken bir konudur. Bu bakımdan kanımızca detaylı ve geniş perspektiflerden araştırmaya muhtaç konuyu ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

- 5543 Sayılı İskan Kanunu, R.G. Yayımlanma Tarihi: 26.09.2006.
- 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, R.G. Yayımlanma Tarihi: 11.04.2013.
- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*, (Üçüncü Baskı: Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan-Unat, N., Keleş R., Penninx R., Renselaar H. V., Velzen L. V. ve Yenisey L. (1970). *Uluslararası İşgücü Göçünün Boğazlıyan İlçesi Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Araştırma*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Abaslı, K. ve Özdemir, M. (2019). *Örgütsel Dışlanma Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik Ve Güvenirlilik Çalışması*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2019, 1(1), 265-282.
- Acemoğlu, D. (2001). Good Jobs versus Bad Jobs, *Journal of Labor Economics*, 19(1), 1-27.
- Açıkgöz, R., ve Yusufoglu Ö. Ş. (2017). *Mülteci Sorununun Çözümünde Sivil Toplumun Rolü*, Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Uluslararası Göç ve Mültecilik Sorununu Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, 53-67, Elazığ.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Afewerki, S. (2015). *Towards The Realization Of Immigrants' Entrepreneurial Performance and Success In Norway*, Norwegian University Of Science and Technology Faculty Of Social Sciences and Technology Management Department Of Geography, Norwegian.
- Aguilera, M. B., Massey D. S., (2003). Social capital and the wages of Mexican immigrants: New Hypotheses and Tests, *Social Forces*. 82(2), 671-701.
- Akalın, A. (2015). Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20.Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri. S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Edt.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* içinde (s. 89-107), (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akbaş, E. (2012). Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu. S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Edt.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* içinde (s. 335-351), (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akgündüz, Y. E., Hassink W., ve Berg M. V. D., (2015). *The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey*, IZA Discussion Paper No: 8841.

- Akkaya, C., Sarandöl, A., Esen Danacı, A., Sivrioğlu, E. Y., Kaya, E., ve Kırılı, S., (2008). Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ) Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 292-299.
- Akpınar, T. (2009). *Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Amara, M., Aquilina D., Argent E., Betzer-Tayar M., Green M., Henry I., Coalter F., ve Taylor J., (2005). *The Roles of Sport and Education in the Social Inclusion of Asylum Seekers and Refugees: An Evaluation of Policy and Practice in the UK*, Institute of Sport and Leisure Policy Loughborough University.
- Anghel, R. G. (2008). Changing Statuses: Freedom of Movement, Locality and Transnationality of Romanian Irregular Migrants in Milan, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (34) 5, 787-802.
- Arango, J. (2000). Explaining Migration: A Critical View, *International Social Science Journal*, 52(165), 283-295.
- Arman, G., (2008). *Attitudes Towards Expatriates: Development of a Measure*. Master Thesis in Psychology, Koc University, İstanbul.
- Aycan, T. A. (2018). Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Sığınmacıların Yeri ve Etkileri, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Aralık, 8(2), 59-73.
- Bailey, T., ve Waldinger R. (1991). Primary, Secondary, and Enclave Labor Markets: A Training Systems Approach, *American Sociological Review*, (56) 4 (Aug., 1991), 432-445.
- Baran Çelik, N. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 1, 67-148.
- Baş, T., ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baumann, G. (2006). *Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*. (Çev. Isıl Demirakın). Ankara: Dost Yayınları.
- Becker, G. (1957). *The Economics of Discrimination*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bellante, D., ve Jackson M. (1983). *Labor Economics: Choise in Labor Markets*, New York: McGraw-Hill Book Company.
- Benton T., ve Craib, I. (2016). *Sosyal Bilim Felsefesi*, (Dördüncü Basım), (Çev. Ümit Tatlıcan, Berivan Binay), İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Berber, M. (2006). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, (Üçüncü Baskı), Trabzon: Derya Kitabevi.
- Biçerli, M. K. (2004). *İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları*, (Yayın No: 1563) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Biçerli, M. K. (2016a). *Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Hayat Boyu Öğrenme*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Biçerli, M. K. (2016b). *Çalışma Ekonomisi*, (Dokuzuncu Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Bilen, H. (2019). *Moda'nın Mülteci Alman Profesörleri*, İstanbul: Kadıköy Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bloch, A. (1999). Refugees in the job market: A case of unused skills in the British economy, Alice Bloch and Carl Levy, (Edt.) *Refugees, citizenship and social policy in Europe* içinde (187-201) London: Palgrave Macmillan Press.
- Bloch, A., Galvin, T., ve Harrell-Bond, B. (2000). Refugee Women In Europe: Some Aspects Of The Legal and Policy Dimensions. *International Migration*, 38(2), 69-190.
- Blundell, R., Dias, M. C., Meghir, C., ve Van R. J., (2001). *Evaluating The Employment Impact of A Mandatory Job Search Assistance Program*, The Institute for Fiscal Studies WP01/20.
- Bodvarsson, Ö. B., ve Berg H. V. D., (2013). *The Economics of Immigration: Theory and Policy*, New York: Springer.
- Borjas, G. J. (1989). Economic Theory and International Migration, *International Migration Review, Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's* (Autumn, 1989), 23(3), 457-485.
- Borjas, G. J. (2010). *Labor Economics*, (Fifth Edition), Singapore: Mc-Graw-Hill International Edition.
- Borjas, G. J., (2015). *Çalışma Ekonomisi*. (Çev. Çağatay Edgücan Şahin, Kerem Gökten ve Ümit Akçay). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Bosswick, W., ve Heckmann, F., (2006). *Integration Of Migrants: Contribution Of Local And Regional Authorities*, European Forum for Migration Studies (EFMS) at the University of Bamberg Pub.
- Bosworth, D. Dawkins, P., ve Stromback, T., (1996). *The Economics of the Labour Market*, Gent: Longman.
- Bourdieu, P. (1980). Le capital social: notes provisoires. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 31, 2-3.
- Boyd, M. (1989). Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas, *International Migration Review*, 23(3), 638-670.
- Bozic, S. (1998). *Immigranten und Integration im Zusammenhang Mehrschichtiger ethnischer Beziehungen: am Fall der Kroaten in Wien*. Wien: Institut für Soziologie.

- Brettell, B. C. (2000). *Theorizing Migration in Anthropology, The Social Construction of Network, Identities, and Communities ang Globalscape*, Caroline B. Brettell and James F. Hollifield, (Edt.), *Migration Theory* içinde (s. 97-124), (First Edition), Newyork and London: Routledge Press.
- Brettell, B. C., ve Hollifield F. J., (2000). Migration Theory: Talking Across Disciplines, Caroline B. Brettell and James F. Hollifield, (Edt.), *Migration Theory* içinde (s. 1-26), (First Edition), Newyork and London: Routledge Press.
- Bryngelson, A. (2009). Long-term Sickness Absence And Social Exclusion, *Scandinavian Journal of Public Health*, (37), 839-845.
- Bulic, K., ve Dongieux, H., (1999). Meaningful and Satisfactory Work As A Pathway To Integration: Bosnian Refugees In The West. *Revija Za Sociologiju*, 30(1-2), 99-116.
- Buz, S. (2006). *Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk Ş., Çakmak E. K., Akgün Ö. E., Karadeniz Ş., ve Demirel F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Castles S., (2010), Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565-1586.
- Castles, S. (2001). *Environmental Change And Forced Migration: Making Sense Of The Debate*, New Issues In Refugee Research Working Paper No: 70, London: Refugees Studies Centre University of Oxford.
- Castles, S. (2008). *Development and Migration – Migration and Development: What comes first?* Social Science Research Council Conference Migration and Development: Future Directions for Research and Policy, 28 February – 1 March 2008, 1-31, New York City.
- Castles, S., Booth, H., ve Wallace, T., (1984). *Here for Good: Western Europe's New Ethnic Minorities*. London: Pluto.
- Castles, S., Miller, M. J. (1998). *The Age of Migration*, London: Macmillan Press.
- Castles, S., ve Miller, M. J., (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chossudovsky, M. (1998). *Yoksulluğun Küreselleşmesi*. (Çev. Neşenur Domaniç). İstanbul: Civi Yazıları.
- Ciğerci Ulukan, N. (2008). *Göçmenler Ve İşgücü Piyasası: Bursa'da Bulgaristan Göçmenleri Örneği*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Colic-Peisker, V., ve Tilbury F., (2007). *Refugees And Employment: The effect of visible difference on discrimination*, Centre for Social and Community Research Murdoch University January 2007 Final Report.

- Cook, J., Dwyer, P., ve Waite, L., (2011). The Experiences of Accession 8 Migrants in England: Motivations, Work and Agency. *International Migration*, 49(2), 54–79.
- Crepeau, F., Hastie, B., (2015). The Case for ‘Firewall’ Protections for Irregular Migrants: Safeguarding Fundamental Rights. *European Journal of Migration and Law*, 17(2-3), 157-183.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Crofton, S. (2003). An Extension on the Traditional Theory of Customer Discrimination: Customers versus Customers. *American Journal of Economics and Sociology*. April 2003. 62(2), 319-343.
- Cutter, S. L. (2001). *American Hazardscapes: The Regionalization of Hazards and Disasters*. Washington DC: Joseph Henry Press.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 67-91.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2011, 24, 129-142.
- Çalım, S., Kavlak, O., ve Sevil Ü., (2012). Evrensel bir sorun: göç eden kadınların sağlığı ve sağlık hizmetlerinde yaşanan dil engeli, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 2, 11-19.
- Çelgin, D. (2014). Göçmenlik ve Göçmen İşçi Kavramları İle Dış Göç Yapmış İşçilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, Mayıs-Ağustos 2014, 2(2), 84-92.
- Deaton, A. (2018). *Büyük Firar: Sağlık, Varlık ve Eşitsizliğin Kökenleri*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dedeoğlu, S. (2016). *Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırması*. Ankara: Kalkınma Atölyesi Yayınları.
- DeJong, G. F., ve Fawcett, J., (1981). Multidisciplinary frameworks and models of migration decision making. G. F. De Jong and R. W Gardner (Edt.) *Migration Decision Making Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries* içinde (s. 13–58), New York: Pergamon Press.
- Demant, F. A., Maussen, M. J. M., ve Rath, J. C. (2006). *Muslims in the EU. Cities Report. The Netherlands*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam / Open Society Institute, EU Monitoring and Advocacy Program.
- Demir, M. (2016). Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenliği, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 6(1), 70-93.
- Doeringer, P.B., ve Piore, M.J., (1971). *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*. Lexington, Massachusetts: Heath Lexington Books.

- Doğan, V. (2017). *Türk Yabancılar Hukuk*, (İkinci Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi.
- Doomernik, J., Penninx R., ve Amersfoort H., (1997). *A Migration Policy for the Future Possibilities and Limitations*, Brussels: IMES Migration Policy Group.
- Douglas, S. M., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., ve Taylor, J. E., (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal, *Population and Development Review*, (Sep., 1993), 19(3), 431-466.
- Ducanes, G., ve Abella, M., (2008). *Labour Shortage Responses in Japan, Korea, Singapore, Hong Kong, and Malaysia: A Review and Evaluation*. January 2008. ILO Asian Regional Programme on Governance of Labour Migration Working Paper No.2.
- Dunlevy, J. A., ve Gemery, H. A., (1977). The Role of Migrant Stock and Lagged Migration in the Settlement Patterns of Nineteenth Century Immigrants, *The Review of Economics and Statistics*, (May), 59(2), 137–144.
- Düvell, F., Triandafyllidou, A., ve Vollmer, B. (2010). Ethical Issues in Irregular Migration Research in Europe. *Population, Space and Place*, 16, 227–239.
- Dwoty, A., (1987). *Closed Borders: The Contemporary Assault on Freedom of Movement*, New Haven: Yale University Press.
- Edwards, A., (2012). Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention, *Melbourne Journal of International Law*, 13(2), 599-603.
- Edwards, R. C., Reich M., ve Gordon D. M. (1975). *Labor Market Segmentation*. Lexington:, Mass.: D. C. Heath.
- Ehrenberg, R. G., ve Smith, R. S., (2009). *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*, (Tenth Press), Boston: Pearson Education.
- Erdoğan, M. M., (2011). *Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler*, Konrad-Adenauer-Stiftung Raporu, Eylül.
- Erdoğan, M. M., (2020). *Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*, (Yönetici Özeti), Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. M., ve Kaya, A., (2015). *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eskin Bacaksız, F., Harmancı Seren, A. K., ve Yıldırım, A., (2015). Yabancı Hemşire İstihdamına Yönelik Tutum Ölçeği’nin Geliştirilmesi, *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, 12(3), 175-181.
- Esses, V. M., Jackson, L. M., ve Armstrong, T. L., (1998). Intergroup Competition And Attitudes Toward Immigrants And Immigration: An Instrumental Model Of Group Conflict. *Journal of Social Issues*, 54(4), 699-724.

- Evans, M. D. R., ve Kelley, J., (1991). Prejudice, Discrimination, and the Labor Market: Attainments of Immigrants in Australia. *American Journal of Sociology*, Nov., 97(3), 721-759.
- Faist, T., (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. (Çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Faist, T., (2010). Migration: Critical Concept in the Social Sciences, Steven Vertovec (Edt.), *The Crucial Meso-Level* içinde (s.59-90), Newyork: Routledge Press.
- Fakiolas, R., (2003). Regularising Undocumented Migrants in Greece: Procedures and Effects, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29(3), 539-561.
- Farer, T., (2019). *Migration and Integration: The Case for Liberalism with Borders*, London: Cambridge University Press.
- Fırıncioğulları, S. (2016). Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme, *Sosyoloji Dergisi*, 33, 37-48.
- Fielden, A. (2008). *Local Integration: an Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situation*, UNHCR Research Paper No. 158.
- Findlay, R., ve O'Rourke, K. H., (2009). *Güç ve Refah: İkinci Binyılda Ticaret, Savaş ve Dünya Ekonomisi*. (Çev. Ahmet Ataseven), İstanbul: Küre Yayınları.
- FRA, (2014). *Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı*, Belgium: Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı Yayını.
- Fries, C. J. (2009). Bourdieu's Reflexive Sociology as Theoretical Basis for Mixed Methods Research: An Application to Complementary and Alternative Medicine, *Journal of Mixed Methods Research*, 3(4), 326-348.
- Fukuyama, F. (2005). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. (Çev. Ahmet Buğdaycı). (Üçüncü Baskı), Genel Yayın: 370, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gallino, L., (2007). *Küreselleşme ve Eşitsizlik*, (Çev. Durdu Kundakçı), Ankara: Dost Kitabevi.
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. RG. Yay. Tar.: 15/1/2016 No: 29594
- Geçici Koruma Yönetmeliği. RG. Yay. Tar.: 22/10/2014 No: 29153
- Genç, M. (2017). *Uluslararası Göç Yönetişiminde Kamu Örgütlerinin Yeni Partner Adayı: Göç Danışmanlık Şirketleri*, Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Uluslararası Göç ve Mültecilik Sorununu Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, 326-342, Elazığ.
- Gençler, A., (2004). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Özel Sayısı, 49.

- Giddens, A. (2000). *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (Çev. Mehmet Özay). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*, (Birinci Baskı). (Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Glenn, C., (2009). *Segmented Labour Markets In International Schools*, Doctoral Thesis, University of Bath, Bath UK.
- Goss, J., ve Lindquist, B., (1995). Conceptualizing International Labour Migration: A Structuration Perspective. *International Migration Review*, 29(2), 317-351.
- Gökbayrak, Ş. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü Ve Politikalar - Türk Mühendislerinin Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Grint, K., (2005). *The Sociology of Work*, (Third Edition), Cambridge: Polity Press.
- Gurieva, L., ve Dzhioev A. V., (2015). Economic Theories of Labor Migration, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(6), 101-109.
- Güler, M. A. (2015). Güney Avrupa Refah Rejiminde Sosyal Dışlanma. *İş ve Hayat Dergisi, Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika*, 1(1), 57-96.
- Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan, 4, 53-86.
- Haas, H. D. (2010). Migration and Development A Theoretical Perspective, *International Migration Institute, IMR*, (Spring), 44(1), 227-264.
- Habermas, J. (1998). *Sosyal Bilimlerin Mantığı Üzerine*, (Çev. Mustafa Tüzel), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Harrel, A., ve Evan, J., (2005). *Gendered Social Capital and Its Political Implications: the Canadian Case in Comparative Perspective*. Paper presented at the The Canadian Political Science Association Annual Meeting Report.
- Harrel-Bond, B. E. (1986). *Imposing Aid: Emergency Assistance to Refugees*. Oxford: Oxford University Press.
- Harris, J.R., ve Todaro, M.P. (1970). Migration, Unemployment And Development: A Two-Sector Analysis. *The American Economic Review*, 60(1), 126-142.
- Hatton, T. J. (1995) A Model of U.K. Emigration, 1870–1913, *The Review of Economics and Statistics*, (August), 77(3), 407-415.
- Hear, N. V. (2000). People Abroad And People At Home In Societies Under Strain. *Forced Migration Review*, (7), 33-36.
- Helen, S., ve Eberhardt P., (2008). *Gender Knowledge in Economic Migration Therories and in Migration Practices*, Garnet Working Paper No: 58/08, Ağustos.

- Hoffmann-Nowotny, H.-J. (1981). A Sociological Approach Toward a General Theory of Migration. M. Kritz, L. L. Lim and H. Zlotnik (Edt.). *Global Trends in Migration* içinde (s. 64-83), New York, Centre for Migration Studies.
- Holzer, H. J., ve Ihlanfeldt, K. R., (1998). Customer Discrimination and Employment Outcomes for Minority Workers. *The Quarterly Journal of Economics*, (Aug.), 113(3), 835-867.
- Homer-Dixon, T. (1991). On the Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict, *International Security* (16), 76-116.
- Houtzager, D., ve Rodrigues, P. R. (2002). *Migrants, Minorities and Employment in the Netherlands. Exclusion, Discrimination and Anti-Discrimination*. Rotterdam: Dutch Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (DUMC).
- http://sustainableeconomics.de/documents/dokumentenarchiv/17/41211/report_europeancommission_20040218.pdf, (Erişim Tarihi: 10.03.2019).
- Hugo, G.J. (1981). Village_Community Ties, Village Norms, And Ethnic And Social Networks: A Review Of Evidence From The Third World, DeJong, G.F. and Gardner, R.W., (Edt.), *Migration Decision Making* içinde (s. 186-224), New York: Pergamon Press.
- Hunter, L. M. (2005). Migration and Environmental Hazards, *Population and Environment* 26(4), 273-302.
- Ihlamur-Öner, S. G. (2012). *Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S. Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Edt.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* içinde (s. 309-333), (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ILO. (2018). *Türkiye Ankara Ofisi, Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler İçin İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi*, işçi ve işveren örgütleri ne yapmalı? İşçi ve İşveren Örgütlerinin Kapasitelerinin Artırılmasına Yönelik İhtiyaç Analizi, Ankara.
- International Labour Office (ILO), International Organization for Migration (IOM), and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), in consultation with Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)., *International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia*, This preliminary edition has been prepared for distribution at the World Conference Against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance (WCAR), Durban, South Africa, August-September 2001, pp.: 2.
- IOM. (2011). International Migration Office, International Migration Law No: 25 - *Glossary on Migration*, Richard Perruchoud and Jillyanne Redpath-Cross, (Edt.), No: 25. (Second Edition).
- IOM. (2019). International Migration Office, International Migration Law No: 34 - *Glossary on Migration*, Alice Sironi, Céline Bauloz and Milen Emmanuel, (Edt.), No: 34. (Third Edition).
- İçduygu, A. (2003). *Irregular Migration in Turkey*. Genova: IOM Publications.

İçduygu, A., Erder S., ve Gençkaya F., (2009). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere*, İstanbul: TÜBİTAK Projesi.

İnternet: Adaman, F., Keyder Ç., (2006). *Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*, Tübitak Projesi, http://www.ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2020).

İnternet: Alvarez-Plata, P., Brücker H., Siliverstovs B., (2003). *Potential Migration from Central and Eastern Europe into the EU-15 – An Update*, DIW Berlin,

İnternet: Amaral, E. F. L. (2018). *Theories of Migration*, Texas A&M University, January 29, Migration (SOCI 647), <http://www.ernestoamaral.com/docs/soci647-18spring/Lecture03.pdf>, (Erişim Tarihi: 11. 01. 2019).

İnternet: Bidinger, S. (2015). *Syrian Refugees and the Right to Work: Developing Temporary Protection in Turkey*, Boston University School of Law, 2015, <https://www.bu.edu/ilj/files/2015/01/Bidinger-SyrianRefugees-and-the-Right-to-Work.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.04.2020).

İnternet: Bijak, J. (2006). *Forecasting international migration: Selected theories, models, and methods*. <http://www.ppge.ufgrs.br/GIACOMO/arquivos/eco02268/bijak-2006.pdf> (Erişim Tarihi: 11. 03. 2019).

İnternet: Constable, J., Wagner R., Childs M., Natoli A., (2004). *Doctors become taxidrivers: Recognising skills – not easy as it sounds*, Office of Employment Equity and Diversity, Premier's Department, New South Wales, Sydney, www.eeo.nsw.gov.au (Erişim Tarihi: 22.10.2018).

İnternet: Corbett, J. (2003). Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration, 1885, CSISS Classics, <https://escholarship.org/uc/item/3018p230> (Erişim Tarihi: 12.12.2018).

İnternet: ÇİBS, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma İstatistikleri Bilgi Sistemi. (Erişim Tarihi: 12.08.2020).

İnternet: Estivil, Jordi (2003), Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion: An Overview, Geneva: 1-137, Erişim linki: https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2003/103B09_267_engl.pdf, (Erişim Tarihi: 26.11.2020).

İnternet: Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2015, <http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/39133/3-bin-suriyeli-multeci-sporlantanisti.aspx>, (Erişim Tarihi: 02.08.2020.)

İnternet: GİGM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. İnternet sitesi: http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-politikalari-kurulu-toplandi_350_359_11473_icerik, (Erişim tarihi: 19.06.2018).

İnternet: Haas, H. D. (2008). *Migration and Development A Theoretical Perspective*. International Migration Institute, James Martin 21st Century School University of Oxford, Working Papers, Paper 9. <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/WP9%20Migration%20and%20development%20theory%20HdH.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.09.2019).

İnternet: Harild, N., Christensen, A., ve Zetter, R. (2015). *Sustainable refugee return: Triggers, constraints, and lessons addressing the development challenges of forced displacement*. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/22751/SustainableOr00forced0displacement.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 19.11.2020).

İnternet: <http://www.calisma.de/>

İnternet: <http://www.iskur.gov.tr>

İnternet: <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/ozelistihdamburolari.aspx>

İnternet: <http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/tr>

İnternet: <http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/tr/gecim-kaynagini-gelistirme>

İnternet: <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari>

İnternet: <https://ecalismaizni.ailevecalisma.gov.tr>

İnternet: <https://sozluk.gov.tr>

İnternet: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz>

İnternet: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/calisma-izni>

İnternet: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/calisma-izni/turk-vatandaslarina-hasredilen-meslekler>

İnternet: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

İnternet: https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_379375/lang--en/index.htm

İnternet: IOM. (2005). World Migration 2005, <http://www.iom.int/> (Erişim Tarihi: 28.05.2020).

İnternet: IOM. (2020). World Migration 2020, <http://publication.iom.int/>, (Erişim Tarihi: 28.05.2020).

İnternet: Jacobsen, K. (2001). *The Forgotten Solution: Local Integration For Refugees In Developing Countries*, New Issues in Refugee Research, Working paper no: 45, <http://www.unhcr.org/research/RESEARCH/3b7d24059.pdf>, (Erişim Tarihi: 31.12.2020).

İnternet: Jensen, J. (2010). Defining and Measuring Social Cohesion, United Nations Research Institute for Social Development, <https://www.files.ethz.ch/isn/151856/Jenson%20ebook.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.01.2021).

İnternet: KADEM, (2018). Sığınmacı Kadınlar Sosyoekonomik Araştırmalar Merkezi, Profil Tarama Çalışması Raporu, file:///C:/Users/forma/Downloads/Profil_Tarama_Calisma_Raporu%20(1).pdf (Erişim Tarihi: 10.11.2020).

İnternet: MRI /NGO Working Group on Migration and Xenophobia: Migration, Refugees and Xenophobia; a Global NGO Program of Action. June 2001, available at www.migrantwatch.org or www.december18.net

İnternet: ORSAM. (2015). Ortadoğu Stratejik Araştırmaları Merkezi, Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Rapor No: 195, https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/201518_rapor195tur.pdf, (Erişim Tarihi: 16.04.2016).

İnternet: Piore, J. M. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*, Cambridge University Press, (Online Publication Date: October 2009), <https://doi.org/10.1017/CBO9780511572210> (Erişim Tarihi: 14.01.2020)

İnternet: Piore, J. M., (1972). *Notes For A Theory Of Labor Market Stratification*, MIT libraries, Number.4, <https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/64001/notesfortheoryof00pior.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim Tarihi: 13.04.2020).

İnternet: SCPR, Syrian Center For Policy Research. (2016). Forced Dispersion A Demographic Report On Human Status In Syria, file:///C:/Users/forma/Downloads/Forced_Dispersion_A_Demographic_Report_En.pdf, (Erişim Tarihi: 02.01.2019).

İnternet: TEPAV. (2016). Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik Ve Sosyal Uyum Değerlendirme Notu, Nisan 2016, Kaynak: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1461746316-7.Turkiye_deki_Suriyeliler_Issizlik_ve_Sosyal_Uyum.pdf (Erişim Tarihi: 12.12.2020).

İnternet: TİSK. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri, Ankara. (<https://www.tisk.org.tr/yayinlar.html>) (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

İnternet: UNICEF, 2015, Türkiye'de Suriyeli Çocuklar, http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Kasim%202015.pdf Erişim Tarihi: 12.10.2020.

İnternet: Weiner, M. (1990). *Security, Stability, and International Migration*, Center for International Studies, Massachusetts Institute of Technology. https://www.files.ethz.ch/isn/19789/Security_Stability_Migration.pdf (Erişim Tarihi: 06.08.2019).

İnternet: www.december18.net

İnternet: www.goc.gov.tr

İnternet: www.migrantwatch.org

Jansen, C. J. (1969). Some sociological aspects of migration. Jackson JA (Edt.), *Migration* içinde (s. 60-73), Cambridge: Cambridge University Press.

Jansen, C. J. (1970). Migration: A Social Problem, Jansen, C. J. (Edt.), *Readings in the Sociology of Migration* içinde (s. 3-35), New York: Pergamon Press.

Johnson, R. B., ve Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.

Kahraman, F., ve Kahya Nizam, Ö., (2016). Mültecilik Hallerini Mekan Üzerinden Okumak: Gaziantep Örneğinde Türkiyelilerin Gözünden Suriyeli Kent Mültecileri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 808-825.

Kahya, Ö., ve Sallan Gül S., (2013). Bir Uydu Kent Örneği Olarak Isparta'dan Sığınmacılık Sorunun Görünümleri, Prof. Dr. Muammer Tuna (Edt.), *Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar*, VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 141-158, Muğla.

Kalın, İ. (2016). *Ben, Öteki ve Ötesi*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Kandemir, O. (2010). *İktisadi Gelişme Sürecinde Göç Olgusu: Türkiye Örneği*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karpat, K. H. (2003). *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm*. (Çev. Abdülkerim Sönmez). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Kaufman, B. E., ve Hotchkiss, J. L., (2003). *The Economics of Labor Markets*, (Sixth Edition), United States: Thomson Southwestern.

Kavi, E., ve Yıldırım, Y. Z., (2018). Çocuk ve Gençlik Politikaları Açısından Sporon Önemi ve Suriyeli Mültecilere Yönelik Uygulamalar, *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, Ağustos, 11, 1-31.

Kaya, İ., ve Eren, E. Y. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları Ve Yükümlülükleri*, (Birinci Baskı), No: 55, Ankara: Seta Yayınları.

Kılıç T. (2006). *Bir İnsan Hakkı Olarak İltica*, Uluslararası Göç Sempozyumu - Bildiriler, 8-11 Aralık 2005, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.

Kızılay. (2019). *Ankara'da Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik İşgücü Piyasası Araştırması*, Mart 2019, (Araştırma Ekibi: Recep Varçın, İlkay Savcı, Bülent Gülçubuk, Metin Pişkin). Ankara.

Kicinger, A. (2004). *International Migration As A Non-Traditional Security Threat And The EU Responses To This Pheonemon*. Central European Forum For Migration Research, Working Paper, 2/2004.

- Kilroy, A. (2013). *Jobs to Social Cohesion: Via Interests, Attitudes, and Identities*. Background Paper for the WDR 2013, Washington DC: World Bank.
- Kindler, M., Ratcheva V., ve Piechowska M., (2015). Social Networks, Social Capital And Migrant Integration At Local Level. *European Literature Review*, Institute For Research Into Superdiversity, In Iris Working Paper Series No. 6.
- King, R. (2002). Towards a New Map of European Migration, *International Journal of Population Geography*, 8, 89-100.
- King, R. (2012). Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer, Willy Brandt Series of Working Papers, Erica Righard, (Edt.), *Migration and Ethnic Relations* içinde 4-32, 3/22, Sweden: Malmö University.
- Knight, J., Lever J., ve Thompson, A., (2014). The Labour Market Mobility of Polish Migrants: A Comparative Study of Three Regions in South Wales, UK. *Central and Eastern European Migration Review*, 3(2), 61–78.
- Koç, M., Görücü, İ., ve Akbıyık, N., (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri, *Birey ve Toplum Dergisi*, (Bahar), 5(9), 63-93.
- Koçak, Y., ve Terzi, E., (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Koff, H. (2002). *Let Us Talk: Dialogue Across Disciplines on Immigration and Integration Issues*. La Jolla CA: University of California-San Diego, Centre for Comparative Immigration Studies, Working Paper No. 60.
- Kooiman, J., (2003). *Governing as Governance*, Sage, 249-254.
- Korkmaz, M., (2018). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri ve Değerlendirmeler, *Sosyal Güvençe Dergisi*, 13, 57-83.
- Körükmez, L., Karakılıç, İ. Z., ve Danış, D. (2020). *Mecburiyet, Müzakere, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri*, Göç Araştırmaları Derneği (GAR) Kitap Serisi, No. 2, İstanbul.
- Kuhlman, T. (1991). The Economic Integration Of Refugees In Developing Countries: A Research Model. *Journal of Refugee Studies*, 4(1), 1-20.
- Kümbetoğlu, B. (2012). “Göç Çalışmalarında ‘Nasıl’ Sorusu” içinde S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Edt.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* içinde (s. 49-85), (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kymlicka, W. (2004). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*. (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kymlicka, W., (2001). Western Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe, Will Kymlicka and Magda Opalski (Edt.), *Can Liberal Pluralism Be Exported?* İçinde (s. 13-105), New York: Oxford University Press.

- Laing, D. (2011). *Labor Economics: Introduction to Classic and The New Labor Economics*, (First Edition), London: W.W. Norton & Company Press,
- Lee, S. E. (1966), A Theory of Migration, *Demography*, 3(1), 47–57.
- Lin, N. (2001), Building a network theory of social capital, Nan Lin, Karen Cook, Ronald. Burt, Aldine De Gruyter (Edt.), *Social Capital: Theory and Research* içinde (s. 3-30), New York: Aldine Transaction Publisher.
- Lister, R. (2004). *Poverty*. Cambridge: Polity Press.
- Liu, H. (2018). *The Causes And Countermeasures Of Brain Drain In Enterprises*, Business Information Technology Oulu University of Applied Sciences.
- Loveridge, R., ve Mok, A., (1979). *Theories of Labour -Market Segmentation*, London: Martines Nijoff Social Sciences Division.
- Luraghi R. (2016). *Sömürgecilik Tarihi*. (Çev. Aydın Emeç). (Üçüncü Baskı), İstanbul: E Yayınları.
- Mabogunje, A. L. (1970). Systems Approach To A Theory Of Rural-Urban Migration, *Geographical Analysis*, 2(1), 1-18.
- Mansoor, A., ve Quillin B., (2006). *Migration And Remittances: Eastern Europe And The Former Soviet Union*, New York: The World Bank.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martin, S. (1999). *Economic Integration of Immigrants, Transatlantic Learning Community*, Migration Workgroup Discussion Paper.
- Martin, S. (2001). *Global Migration Trends And Asylum*, UNHCR, Working Paper No.: 41.
- McSpadden, L. (1987). Ethiopian refugee resettlement in the Western United States: Social context and psychological well-being, *International Migration Review*, 21(3), 796-819.
- Mehmet, Ö., ve Kılıç C., (2009). *Çalışma Ekonomisi Teorisi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Modood, T., (2014). *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*. (Çev. İsmail Yılmaz). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Moynihan, C., ve Butler, J., (2001). *Social exclusion and youth unemployment-an overview from a European perspective*, World Bank Conference on Social exclusion, social capital and the East Asian crisis, 7 November 2001, (s. 18), Manila.
- Murie, A., (2011). Konut Politikası, Pete Alcock, Margaret May ve Karen Rowlingson, (Edt.), (Çev. Osman Tezgel) *Sosyal Politika, Kuramlar ve Uygulamalar* İçinde 452-460, Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Mutz, D., Jeffery, C., ve Mondak, J., (2006). The Workplace as a Context for Cross-Cutting Political Discourse. *The Journal of Politics* 68(1), 140–155.
- Myers, N., ve Kent J., (1995). *Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Areal*, Climate Institute. Washington DC.
- Nakos, G., ve Hajidimitriou, Y., (2007). The Impact of National Animosity on Consumer Purchases: The Modifying Factor of Personal Characteristics. *Journal of International Consumer Marketing*, 19(3), 53-72.
- Narlı, N. (2003). Illegal Migrant Labour Force in Turkey, *Turkish Review of Middle East Studies*, 14, 27-43.
- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal Araştırma Teknikleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, (Dördüncü Basım), İstanbul: Yayınodası Yayınları.
- Neumark, F. (2017). *Boğaziçine Sığınanlar*. (Çev. Şefik Alp Bahadır). (İkinci Baskı). İstanbul: Kopernik Kitap.
- Nota, L., Ginevra, M.C., ve Soresi, S., (2012). The Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ): A first contribution to its validation. *Journal of Adolescence*, 35(6), 1557-1569.
- Odman, T. (1995). *Mülteci Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Öner, N. A. Ş. (2012). *Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, içinde S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Edt.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* içinde (s. 13-27), (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbay, F. (2015). *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özçürümez, S., ve İçduygu, A., (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme: Kavramlar Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztan, E. (2009). *Göç Bağlamında Yurttaşlık ve Toplumsal Cinsiyet: Türkiye Kökenli Amsterdamlı Kadınların Yurttaşlık Deneyimleri*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Palier, B., ve Thelen, K., (2010). Institutionalizing Dualism: Complementarities and Change in France and Germany. *Politics & Society* 38(1), 119-148.
- Parker, S. C., (2018). *The Economics of Entrepreneurship*, (Second Press), London: Cambridge University Press.
- Parsons, T. (1954). *Essays in Sociological Theory*. New York: The Free Press.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. London: SAGE Publications.

- Perşembe, E. (2005). *Almanya'da Türk Kimliği: Din ve Entegrasyon*, Araştırma Raporu, Ankara.
- Petersen, W., (1958). A General Typology of Migration, *American Sociological Review*, (June), 23(3), 256-266.
- Pielke, R. Jr., ve Sarewitz, D., (2004). Bringing Society Back Into The Climate Debate. *Population and Environment*, 26(3), 255–268.
- Piore, J. M., (1978). Dualism in the Labor Market: A Response to Uncertainty and Flux. The Case of France, *Revue économique*, Emploi et chômage (Jan., 1978), 29(1), 26-48.
- Polachek, S., Horvath, W., ve Francis, W., (2012). *A Life Cycle Approach to Migration: Analysis of The Perspicacious Peregrinator*, pp.: 349-395., Research in Labor Economic Volume: 35, 35th Anniversary Retrospective, Edited by Solomon W. Polachek and Konstantinos Tatsiramos
- Poros, M. V. (2001). The Role of Migrant Network in Linking Local Labour Markets: The Case of Asian Indian Migration to New York ad London. *Global Networks*, (1), 243-259.
- Portes A., ve Sensenbrenner J., (1993). Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action, *The American Journal of Sociology*, 98(6), 1320-1350.
- Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociolog, *Annual Review of Sociology*, 24, 1-24.
- Price V., ve Simpson, G., (2007). *Transforming Society? Social Work and Sociology*, Bodmin.
- Prothero, R. M. (1990). Labor Recruiting Organizations in The Devolving World: An Introduction, *International Migration Review*, 24, 221-228,
- Pusch, B. (2010). İstenen ve İstenmeyen Konuklar: Türkiye’de Yabancıların İş Hukuku Karşısındaki Durumu, B. Pusch ve T. Wilkoszewski (Edt.), *Türkiye’ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar – Bireysel Yaşamlar* içinde (s. 75-88), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Pusch, B., ve Wilkoszewski T., (2010). *Türkiye’ye Uluslararası Göç*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Putman, R. (2002). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*, New York: Simon & Schuster.
- Rani, S. (2018). Analysing Lee’s Hypotheses Of Migration In The Context Of Malabar Migration: A Case Study Of Taliparamba Block, Kannur District, *International Journal Of Research In Geography*, 4(1), 1-8.
- Ravallion M. (1996). Issues in Measuring and Modelling Poverty, *Economic Journal*, 106(438), 1328-1343.

- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration, *Journal of The Royal Statistical Society*, 52(2), 241-305.
- Reay, D. (2005). Gendering Bourdieu's concepts of capitals? Emotional capital, women and social class. B. S. L. Adkins (Edt.), *Feminism After Bourdieu* içinde (s. 57-74), Sociological Review, London & NY: Blackwell Publishing.
- Richmond, A. (1994). *Global Apartheid: Refugees, Racism, and The New World Order*, Oxford: Oxford University Press.
- Rodrigouez, L., ve Jeffrey H. C., (2005). Generations and Motivations: Russian and other Former Soviet Immigrants in Costa Rica, *International Migration*, 43(4), 147-165.
- Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletin Krizi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Rubery, J. (2006). *Segmentation Theory Thirty Years On*. European Work and Employment Research Centre, UK: University of Manchester.
- Ruggeri Laderchi, C., Ruhi S., ve Frances S., (2003). Does it matter that we don't agree on the definition of poverty? A comparison of four approaches, *Oxford Development Studies*, September, 31(3), 243-274.
- Ryan, S., Tilki M., ve Siara B., (2008). Sosyal Ağlar, Sosyal Destek ve Sosyal Sermaye: Yeni Polonyalı Göçmenlerin Londra'daki Deneyimleri. *Sosyoloji*, 42(4), 672-90.
- Sabates-Wheeler, R., ve Feldman R., (2011). *Social Protection and Migration: Claiming Social Rights Beyond Borders*, Rethinking International Development Series, England: Palgrave Macmillian Publish.
- Sainsbury, D. (2012). *Welfare States and Immigrant Rights: The Politics of Inclusion and Exclusion*, UK: Oxford University Press.
- Sapancalı, F., (2005). *Sosyal Dışlanma*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Sarris, A., ve Markova, E. (2001). The decision to legalize by Bulgarian illegal immigrants in Greece, Djajic, S. (Edt.) *International Migration: Trends, Policies and Economic Impact* içinde (s. 165–182), London: Routledge Press.
- Scott, J., (2014). *A Dictionary of Sociology*, (Fourth Edition), New York: Oxford University Press.
- Seçer, B. (2009). İşgücü Piyasasında Sosyal Sermaye, *Kamu-İş Dergisi*, 10(3), 103-130.
- Sert, D., ve Yıldız, U., (2017). Göçün Jeopolitiği ve Türkiye'nin Coğrafi Kısıtlaması Üzerine. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 140, 93-106.
- Seyidoğlu, H., (2007), *Uluslararası İktisat*, İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Shih, J. (2002) ...Yeah, I Could Hire This One, But I Know It's Gonna Be A Problem: How Race, Nativity And Gender Affect Employers. Perceptions Of The Manageability Of Job Seekers', *Ethnic and Racial Studies*, 25(1), 99-119.

- Silver, H. (1994). Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms, January, *International Labour Review*, 133(5), 531-578.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting Qualitative Data*. London: Sage Publications.
- Simpson, N. B. (2017). *Demographic And Economic Determinants Of Migration*, IZA World of Labor, 2012: 373.
- Sjaastad, L. A. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*, (Oct.), 70(5), 80-93.
- Speare, A. Jr. (1974), Residential Satisfaction as an Intervening Variable in Residential Mobility, *Demography*, 11(2), 173-188.
- Standing, G. (2014). *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*. (Birinci Baskı). (Çev. Ergin Bulut). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stark, J., Taylor E., ve Yitzhaki, S., (1986). Remittances and inequality. *The Economic Journal*, 96, 722-740.
- Stark, O. (1991). *The Migration of Labour*. Oxford: Blackwell.
- Stark, O., ve Bloom D. E., (1985). The New Economics of Labor Migration, *The American Economic Review*, 75(2), 173-178.
- Stephan, W. G., Renfro, C. L., Esses, V. M., Stephan, C. W., ve Martin, T., (2005). The Effects Of Feeling Threatened On Attitudes Toward Immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 1–19.
- Stephan, W. G., Ybarra O. ve Bachman, G. (1999). Prejudice Toward Immigrants., *Journal of Applied Social Psychology*, 29(11), 2221-2237.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Şavran, T. G. (2012). Nicel ve Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri. T. Gönç Şavran (Edt.), *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde (s. 64-104). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şen, A. F., Şen, Y. F., ve Baskın, Y. Z., (2019). *Siyasal Söylemde ve Medyada Suriyeliler, Siyasi Aktörlerin ve Medyanın Suriyelilere Bakışı*, (Birinci Basım), Ankara: Kilit Yayınları.
- Şen, Y.F., ve Özkorul G., (2016). Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi, The Journal Of Migration Studies*, (Temmuz-Aralık), 2(2), 86-119.
- Şenkal, A. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*, (İkinci Baskı). İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Şenses, F., (2009). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Şimşek, D. (2015). İnsan Odaklı Mülteci Politikaları Mümkün, *Heinrich Böll Stiftung Alterantif*, 1, 31-35.
- Şimşek, R. (2018). Göç Kuramları, Rıdvan Şimşek (Edt.), *Göç Sosyolojisi* içinde (s.15-48), Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Taylor J. E. (1999). The New Economics Of Labour Migration And The Role Of Remittances In The Migration Process. *International Migration*, 37(1), 63-88.
- Taylor J. E. (2006). *International Migration and Economic Development*, *International Symposium On International Migration and Development*, Population Division Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretariat, 28-30 June 2006, Turin, Italy,
- Taylor, C. (1992). *Multiculturalism and The Politics of Recognition: An Essay with Commentary*, Princeton: Princeton University Press.
- Todaro, M. P. (1969). A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. *The American Economic Review*, 59(1), 138-148.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Trevena, P., ve S. Heath. (2015). Social Relationships and Relationships in Context: Post-Accession Poles in Southampton. *Population, Space and Place*, 21(5), 433-45.
- Tsegai, D. (2007). Migration as a Household Decision: What are the Roles of Income Differences? Insights from the Volta Basin of Ghana, *The European Journal of Development Research*, 19(2), 305-326.
- Turner, J. H., ve Bonacich, E. (1980). Toward a Composite Theory of Middleman Minorities. *Ethnicity*, 7, 138-159.
- Turton, D. (2003). *Conceptualising Forced Migration*, RSC Working Paper No. 12, October.
- Tümertekin, E., ve Özgüç, N. (2002). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkdoğan, O., ve Gökçe, O. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Uçar, C. (2020). Gaziantep Parça Başı Emek Piyasasının Suriyeli Kadınları: Emek, Zorunlu Göç ve Şiddet. Kristen Biehl ve Didem Danış (Edt.), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları* içinde (s. 38-55), Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR) ortak yayını, İstanbul.
- UGÖ. (2019). *Uluslararası Göç Sözlüğü*, No:31, (İkinci Baskı).
- Uyanık, Y. (2003). İşgücü Piyasalarında Esneklik ve Bölünme. *Kamu-İş Dergisi*, 7(2), 1-17.
- Varshney, A. (2002). *Ethnic Conflict and Civic Life: Hindus and Muslims in India*. New Haven, CT: Yale University Press.

- Vermeersch, P. (2005). *EU Enlargement and Immigration Policy In Poland and Slovakia*, Elsevier Studies, Communist and Post-Communist Studies, No: 38, 71-88.
- Vinogradov, E., ve Isaksen, E., (2008). Survival Of New Firms Owned By Natives and Immigrants In Norway, *Journal Of Developmental Entrepreneurship*, 13(1), 1-19.
- Wallerstein, I. (2020). *Dünya Sistemi ve Afrika*. (Çev. Ata Mert Brincioğulları). Ankara: Aryen Yayınları.
- Weber, A., ve Mahringer H., (2008). Choise and Success of Job Search Methods, *Emprical Economics*, (August), 35(1), 153-178.
- Weiner, M. (1995). *The Global Migration Crises: Challenge to States and to Human Rights*, (Harper Collins Series in Comperative Politics), New York: Longman.
- Weingart, P. (1995). Die Einheit der Wissenschaft: Mythos und Wunder, Weingart, P. (Edt.) *Grenzu berschreitungen in der Wissenschaft* içinde (s. 11-31), Baden-Baden: Nomos.
- Wickramasinghe, A. A. I. N., ve Wimalaratana, W., (2016). International Migration And Migration Theories, *Social Affairs*, 1(5), 13-32.
- William, A. L. (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labour, *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 22, 139-191.
- Wilpert, C. (1992). The Use of Social Network in Turkish Migration to Germany. M. M. Kritz, L. L. Lim ve H. Zlitnik (Edt.) *International Migration Systems: A Global Approach* içinde, (s. 170-186), Oxford: Clarendon.
- Wolpert, J. (1965). Behavioral Aspects Of The Decision To Migrate. *Papers of the Regional Science Association*, 15(1), 159-169.
- Wolpert, J. (1966). Migration As An Adjustment To Environmental Stress, *Journal of Social Issues*, 22(4), 92-102.
- Wood, C. H. (1982). Equilibrium and Historical-Structural Perspectives on Migration, *International Migration Review*, 16(2), 298-319.
- Xenogiani, T. (2006). *Migration Policy And Its Interactions With Aid, Trade And Foreign Direct Investment Policies: A Background Paper*, Research programme on: Policy Coherence and Productive Capacity Building OECD Development Centre Working Paper No. 249.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaman, F. (2017). *Avrupa'da İslam ve Sivil Toplum*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yaman, F. (2019). *Göç ve Toplum, Dünyada ve Türkiye'de Değişen Nüfus Hareketleri*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Yazgan, P. (2010). *Danimarka'da Türkiye Kökenli Göçmenlerin Aidiyet ve Kimlikleri*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı.

- Yeşil, İ. (2017). İnsani Krizlerde AFAD Yetki ve Sorumluluğunda: Geçici Barınma Merkezlerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği, Coşkun Taştan, Ayşe Çolpan Kavuncu. (Edt.), *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar* içinde (s. 35-46), Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- Zanker, J. H. (2008). Why do People Migrate? *A Review of the Theoretical Literature*, Working Paper MGSOG/2008/WP002, Maastricht University-Maastricht Graduate School of Governance, January 2008.
- Zengin, S. (2013). *Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde Hizmet Alana 12-18 Yaşarası Erkek Çocukların Beden Eğitim ve Spor Dersine İlişkin Tutum Düzeyleri İle Benlik Saygılarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Zipf, G. K. (1946). The P1 P2/D Hypothesis: On the Intercity Movement of Persons, *American Sociological Review*, (Dec.), 11(6), 677-686.
- Zolberg, A. R., Shurke A., ve Aguayo S., (1986). International Factors in the Formation of Refugee Movement. *International Migration Review*, 20, 151-169.

EKLER

EK-1. Sektörlere Göre Öne Çıkan İşler ve Meslekler

SEKTÖRLER	ÖNE ÇIKAN İŞLER/MESLEKLER
<i>Büro ve Mobilya Mağazaları İmalatı (92 kişi)</i>	• Mobilya Paketleme İşçisi (20 kişi %22) • Mobilya Montaj İşçisi (17 kişi %18) • Yardımcı Eleman (8 kişi %9)
<i>Dernek, Vakıf, Sivil Toplum Kuruluşları (5 kişi)</i>	• Tercüman (1 kişi) • Doktor (1 kişi) • Danışman (1 kişi) • Yardımcı Eleman (1 kişi) • Temizlik Görevlisi (1 kişi) • Yabancı Dil Öğretmeni (7 kişi %78)
<i>Eğitim (9 kişi)</i>	• Din Görevlisi (1 kişi %11) • Kat Görevlisi (1 kişi %11)
<i>Gıda (59 kişi)</i>	• Fırıncı Ustası (23 kişi %39) • Döner Ustası (6 kişi %10) • Paketleme İşçisi (4 kişi % 7) - Reyon Görevlisi (4 kişi % 7) • Dış Lastik Tamircisi (3 kişi %14)
<i>Hizmet (22 kişi)</i>	• Oto Bakım-Onarımcısı (3 kişi %14) • Yardımcı Eleman (3 kişi %14)
<i>İletişim (15 kişi)</i>	• Çağrı Merkezi Müşteri Temsilcisi (4 kişi %27) • Müşteri Temsilcisi (3 kişi %20) • Aktör (2 kişi %13) - Bilişim Sistemleri Mühendisi (2 kişi %13) • Boya Dolum ve Ambalajlama İşçisi (8 kişi %14)
<i>İnşaat (58 kişi)</i>	• Cam Ve Cam Eşya Rodajcısı (6 kişi %10) • Mermer İşçisi (4 kişi %7) - Kesme Makinesi Operatörü (4 kişi %7)
<i>Metal Malzeme ve Makine Üretimi (91 kişi)</i>	• Alüminyum Doğramacı (11 kişi %12) • Kaynakçı (9 kişi %10) • Yardımcı Eleman (7 kişi %8)
<i>Sağlık (52 kişi)</i>	• Hemşire (22 kişi %42) • Doktor (13 kişi %25) • Tercüman (3 kişi %6) - Depo Sorumlusu (3 kişi %6)
<i>Tekstil (31 kişi)</i>	• Terzi (24 kişi %77) • Dikiş Makinesi Operatörü (2 kişi %6) • Yardımcı Eleman (2 kişi %6)

EK-2. Anket Formu (Türkçe-Arapça)

ANKET

BİRİNCİ BÖLÜM: DEMOGRAFİK BİLGİLER

Yaş							
15-24	25-34	35-44	45 ve üzeri				
Cinsiyet							
Kadın				Erkek			
Eğitim Durumu							
Okur Yazar değil	İlkokul mezunu	Lise mezunu	Lisansüstü mezunu				
Okuryazar	Ortaokul	Üniversite mezunu					
Meslek:							
Sektör							
Büro ve mobilya mağazaları imalatı				Metal malzeme ve makine üretimi			
Tekstil				İletişim			
İnşaat				Sağlık			
Gıda				Dernek, Vakıf, Sivil Toplum Kuruluşları			
Eğitim				Diğer...			
Medeni Hali							
Evli				Bekar			
Çocuk Sayısı							
Yok	1	2	3	4	5 ve üzeri		
Ücret Düzeyi							
2.324 TL altı	2.324,70-2.800	2.801-3.300	3.301-3.800	3.801-4.300	4.301-4.800	4.801 ve üzeri	
Yabancı Dil Bilgisi?							
Evet				Hayır			
Evet ise Hangi Diller?							
Türkçe		Türkmence		İngilizce		Rusça	
Arapça		Kürtçe		Fransızca		Diğer...	
Türkçe Dil Yeterliliği							
Türkçe bilmiyor		Türkçe anlıyor ama konuşamıyor			Türkçe biliyor (anlıyor ve konuşabiliyor)		
Türkiye'de Kalma Süresi							
6 ay – 1 yıldan az		1-3 yıldan az		3-5 yıldan az		5 yıl ve üzeri	
Ankara'da Kalma Süresi							
6 aydan az		6 ay – 1 yıldan az		1-3 yıldan az		3-5 yıldan az	
6 aydan az		6 ay – 1 yıldan az		1-3 yıldan az		3-5 yıldan az	
Bu İşyerinde Ne Zaman Çalışıyorsunuz?							
6 aydan az		6 ay – 1 yıldan az		1-3 yıldan az		3-5 yıldan az	
Daha Önce Kayıtlı Bir İşte Çalıştınız mı?							
Evet				Hayır			
Evet ise Ne Kadar Süre Kayıtlı Çalıştınız?							
6 aydan az		6 ay – 1 yıldan az		1-3 yıldan az		3 yıl ve üzeri	
Hanede Yaşayan Toplam Kişi Sayısı							
1	2	3	4	5	6	7	8 ve üzeri
Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayısı							
Sadece ben çalışıyorum		2	3	4	5	6 ve üzeri	
Hanenin Aylık Ortalama Geliri (TL)							
2.324 TL altı	2.324-2.800	2.801-3.300	3.301-3.800	3.801-4.300	4.301-4.800	4.801-5.300	5.301 ve üzeri

EK-2. (devam) Anket Formu (Türkçe-Arapça)

İş Arama Süreleri					
2 haftadan az	2-4 haftadan az	1-3 aydan az	3-6 aydan az	6 ay – 1 yıldan az	1 yıl ve üzeri
İş Arama Kanalları (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)					
Şahsen başvuru			Arkadaşlarım aracılığıyla		
Basın, sosyal medya ve internet yoluyla			İşkur aracılığıyla		
Şirketten teklif geldi			(Diğer ise yazınız).....		
Akrabalarım ve hemşerilerim aracılığıyla					

İKİNCİ BÖLÜM: ÇALIŞMA YAŞAMI

	Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam
ÇALIŞMA YAŞAMI					
İşyerindeki kurallara uyarım	1	2	3	4	5
Çalışma disiplinine sahibimdir	1	2	3	4	5
İşyerinde kurallara aykırı davranan arkadaşımı uyarırım	1	2	3	4	5
İşyerinde işbirliği yapar ve üzerime düşen görevi yerine getiririm	1	2	3	4	5
Çalışma arkadaşlarım iş ile ilgili bilgileri benimle paylaşırlar	1	2	3	4	5
İşyerindeki Türk arkadaşlarımla mesai dışı zamanlarda vakit geçiririm	1	2	3	4	5
İşyerinde beni dışlamazlar	1	2	3	4	5
İşyerindeki kurallara uyum sağlamakta zorlanıyorum.	1	2	3	4	5
Mola zamanında Türk işçilerle birlikte vakit geçiririm	1	2	3	4	5
İşyerindeki arkadaşlarım benim varlığımdan rahatsız olmazlar	1	2	3	4	5
Suriyelilerin çalışması, Türklerin işsiz kalmasına neden olur	1	2	3	4	5
Türk işçiler ile iletişim sorunu yaşıyorum	1	2	3	4	5
Türkler bana karşı yakın ve sıcakkanlıdırlar	1	2	3	4	5
Türk işçiler ile çalışmaktan memnuniyet duyarım	1	2	3	4	5
Çalışma sistemimde olumlu değişiklikler yarattığımı düşünüyorum	1	2	3	4	5
Çalışma arkadaşlarıma karşı şeffaf davranırım	1	2	3	4	5
Çalışıyor olmam sosyal uyumumu kolaylaştırır	1	2	3	4	5

EK-2. (devam) Anket Formu (Türkçe-Arapça)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ÇALIŞMA DIŞI YAŞAM

	Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam
GÜNDELİK YAŞAM					
Çalışma izni aldıktan sonra harcamalarım olumlu yönde etkilemiştir	1	2	3	4	5
Çalışma izni aldıktan sonra aylık düzenli gelirim olumlu yönde etkilemiştir.	1	2	3	4	5
Çalışma izni aldıktan sonra tasarruf yapmamda bana güven veriyor	1	2	3	4	5
Çalışma izni aldıktan sonra tasarruf yapma imkanım arttı	1	2	3	4	5
Çalışma izni aldıktan sonra borçlanma düzeyimi azaltmıştır.	1	2	3	4	5
Aile içinde ya da bir çalışmada sorumlulukları üstlenebilirim	1	2	3	4	5
SOSYAL REFAH					
Türkiye’de eğitim hizmeti almamız benim ve ailemin sosyal uyumum kolaylaştı	1	2	3	4	5
Türkiye’de sağlık imkanlarından yararlanıyor olmamız benim ve ailemin sosyal uyumunu artırıyor	1	2	3	4	5
Yaşadığımız konut benim ve ailemin ihtiyaçlarını karşılamada yeterlidir	1	2	3	4	5
Çalışma izni aldıktan sonra toplumsal iletişimimi olumlu yönde etkilemiştir	1	2	3	4	5
Çalışma izni aldıktan sonra sosyal ilişkilerimi olumlu yönde etkilemiştir.	1	2	3	4	5
Çalışma izni aldıktan sonra sosyal uyumum kolaylaştı	1	2	3	4	5
Türklerle vakit geçirmekten hoşlanırım	1	2	3	4	5
Mahalledeki Türkler ile iletişimimiz sosyal uyumumuzu artırmaktadır.	1	2	3	4	5

EK-2. (devam) Anket Formu (Türkçe-Arapça)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: GELECEĞE İLİŞKİN KAYGI VE BEKLENTİLER

	Hiç	Biraz	Orta	Çok	Tam
Türkiye'deki koşullara adapte olmakta zorlanmadım (çalışma, siyasi, ekonomik vd.)	1	2	3	4	5
Türk işçiler ile kültür çatışması yaşamıyorum	1	2	3	4	5
Suiistimal, haksızlık ya da yanlışlıkla karşılaştığımda durumu onaylamadığımı açıkça belirtirim.	1	2	3	4	5
Geleceğimi düşündüğümde hedeflediğim yerde olacağımı düşünüyorum	1	2	3	4	5
Gelecekte çalışmayı ve mesleki anlamda kendimi geliştirmek zorunda olduğumu düşünüyorum	1	2	3	4	5
5 yıl sonra nerede olacağımı hayal edebilirim.	1	2	3	4	5
Yakın gelecekte Türkiye'de kalmayı düşünüyorum	1	2	3	4	5
Avrupa'ya göç etmek istemiyorum	1	2	3	4	5

EK-2. (devam) Anket Formu (Türkçe-Arapça)

الاستبيان

القسم الاول: المعلومات الديموغرافية

العمر							
24-15	34-25	44-35	45 وأكثر				
الجنس							
انثى				ذكر			
المؤهلات العلمية							
اسمي	ابتدائي	اعدادي	دراسات عليا				
غير اسمي	متوسطة	جامعة					
المهنة:							
القطاع							
تصنيع المخازن المكتبية والأثاث				إنتاج المواد المعدنية والآلات			
الغزل والنسيج				الاتصالات			
قطاع البناء والإنشاء				الصحة			
الصناعات الغذائية				الجمعيات والمؤسسات والمنظمات غير الحكومية			
التربية والتعليم				الآخري ...			
الحالة المدنية							
متزوج				اعزب			
عدد الاطفال							
لا يوجد	1	2	3	4	5 وأكثر		
مستوى الاجرة							
2.324 TL وأقل	2.800-2.324,70	2.801-3.300	3.800-3.301	3.801-4.300	4.301-4.800	4.801 وأكثر	
اللغات الاجنبية							
لا							
نعم							
إذا كان نعم أي اللغات							
التركية	التركمانية	الانجليزية	الروسية				
العربية	الكردية	الفرنسية	الآخري				
إجادة اللغة التركية							
لا يجيد							
يفهم التركية ولكن لا يستطيع التكلم							
يفهم التركية ويستطيع التكلم							
فترة الإقامة في تركيا							
6 اشهر - أقل من 1 سنة	1- أقل من 3 سنوات	3- أقل من 5 سنوات	5 سنوات وأكثر				
فترة الإقامة في أنقرة							
أقل من 6 اشهر	6 اشهر - أقل من 1 سنة	1- أقل من 3 سنوات	3- أقل من 5 سنوات	5 سنوات وأكثر			
منذ متى وأنت تعمل في هذا المكان؟							
أقل من 6 اشهر	6 اشهر - أقل من 1 سنة	1- أقل من 3 سنوات	3- أقل من 5 سنوات	5 سنوات وأكثر			
هل عملت بشكل رسمي من قبل؟							
لا							
نعم							
إذا كانت الإجابة نعم، كم من الوقت تعمل بشكل رسمي؟							
أقل من 6 اشهر	6 اشهر - أقل من 1 سنة	1- أقل من 3 سنوات	3 سنوات وأكثر				
مجموع عدد الأشخاص الذين يعيشون في المنزل							
1	2	3	4	5	6	7	8 وأكثر
مجموع عدد الأشخاص الذين يعملون في المنزل							
فقط أنا اعمل	2	3	4	5	6 وأكثر		
مجموع دخل المنزل بالليرة التركية							
2.324 ليرة وأقل	2.324,70-2.800	2.801-3.300	3.301-3.800	3.801-4.300	4.301-4.800	4.801-5.300	5.301 ليرة وأكثر
فترة البحث عن العمل							

bu belge tarafından
Türkiye Aslından,
Aracısı
Tercüme edilmiştir.

bu Belge Dairemiz Yeminli
Tercümanı M. Demirci
Tarafından den ye
Tercüme edilmiştir. Onaylamam.

yedikita tercüme
TRANSLATION OFFICE
Karamanli Sok.16/52 Kızılay/ANKARA
Tel:(0312) 476 17 21
Çankaya V.D. 066 010 9456
www.yedikita.com.tr

EK-2. (devam) Anket Formu (Türkçe-Arapça)

أقل من اسبوعين	2-أقل من 4 اسابيع	1-أقل من 3 اشهر	3-أقل من 6 اشهر	6 اشهر-أقل من 1 سنة	1 سنة وأكثر
فنوات البحث عن العمل (يمكنك اختيار عدة خيارات)					
انا بشخصي وجدت العمل	عن طريق الاصدقاء				
وجدت العمل عن طريق الاعلام ووسائل التواصل الاجتماعي والانترنت	عن طريق مؤسسة التشغيل التركي (اش قور)				
الشركة عرضت علي العمل	اذا كانت عن طريقة اخرى ارجوا كتابتها هنا				
وجدت العمل عن طريق الاقرباء وابناء بلدي					

القسم الثاني: الحياة العملية

قطعا	قليل	وسط	كثير	كامل	
1	2	3	4	5	الحياة العملية
1	2	3	4	5	أتبع القواعد في مكان العمل
1	2	3	4	5	ملتزم بمبادئ العمل
1	2	3	4	5	أحذر صديقي الذي يتصرف ضد قواعد العمل
1	2	3	4	5	أنا أتعاون في مكان العمل وأقوم بواجبي
1	2	3	4	5	يشارك زملائي المعلومات المتعلقة بالعمل معي
1	2	3	4	5	أقضي بعض الوقت خارج العمل مع أصدقائي الأتراك في العمل
1	2	3	4	5	لا أتعرض للتمييز في مكان العمل
1	2	3	4	5	أجد صعوبة في الامتثال للقواعد في العمل
1	2	3	4	5	أقضي الوقت مع العمال الأتراك خلال فترة الراحة
1	2	3	4	5	أصدقائي في العمل لا ينزعجون من وجودي
1	2	3	4	5	تشغيل السوريين يجعل الأتراك عاطلين عن العمل
1	2	3	4	5	لدي مشكلة في الحوار مع العمال الأتراك
1	2	3	4	5	الأتراك قريبيون مني وودودون معي
1	2	3	4	5	سأكون سعيدا للعمل مع العمال الأتراك
1	2	3	4	5	أعتقد أنني قمت بتغييرات إيجابية في نظام العمل
1	2	3	4	5	أتعامل بكل شفافية مع أصدقائي في العمل

EK-2. (devam) Anket Formu (Türkçe-Arapça)

5	4	3	2	1	العمل يجعل الاندماج الاجتماعي أسهل

القسم الثالث: الحياة خارج العمل

كامل	بشكل	وسط	قليل	قطعا	
					الحياة اليومية
5	4	3	2	1	بعد حصولي على تصريح العمل، أثر ذلك إيجاباً على نفقاتي
5	4	3	2	1	بعد الحصول على تصريح العمل، أثر ذلك بشكل إيجابي على الدخل الشهري المنتظم.
5	4	3	2	1	الحصول على تصريح عمل يمنحني الثقة في توفير المال
5	4	3	2	1	بعد أن كنت أعمل بشكل رسمي زاد امكانياتي في التوفير
5	4	3	2	1	بعد الحصول على تصريح عمل، انخفض مستوى الاقتراض
5	4	3	2	1	يمكنني تحمل المسؤولية داخل الأسرة أو في العمل
					الرفاه الاجتماعي
5	4	3	2	1	تلقي الخدمات التعليمية في تركيا تسهل الاندماج الاجتماعي لي ولعائلتي
5	4	3	2	1	الاستفادة من الخدمات الصحية في تركيا تزيد من الاندماج الاجتماعي لي ولعائلتي
5	4	3	2	1	المنزل الذي نعيش فيه كافٍ لتلبية احتياجاتي واحتياجات عائلتي
5	4	3	2	1	بعد الحصول على تصريح عمل، أثر ذلك بشكل إيجابي على تواصلتي الاجتماعي
5	4	3	2	1	بعد حصولي على تصريح عمل أثرت بشكل إيجابي على علاقاتي الاجتماعية
5	4	3	2	1	الحصول على تصريح العمل جعل الاندماج الاجتماعي أسهل
5	4	3	2	1	استمتع بقضاء الوقت مع الأتراك
5	4	3	2	1	التواصل مع الأتراك في الجوار يساهم في الاندماج الاجتماعي

EK-2. (devam) Anket Formu (Türkçe-Arapça)

القسم الرابع: مخاوف وتوقعات المستقبل

كامل	كثير	وسط	قليل	قطعا	
5	4	3	2	1	واجهت صعوبة في التعود على الظروف في تركيا (العمل، السياسة، الاقتصاد، إلخ).
5	4	3	2	1	لا اواجه صراع ثقافي مع العمال الأتراك
5	4	3	2	1	أصرح بوضوح أنني لا أوافق على الموقف عندما أواجه إساءة أو ظلم أو خطأ
5	4	3	2	1	عندما أفكر في مستقبلي أعتقد أنني سأحقق هدفي المحدد
5	4	3	2	1	أعتقد أن علي العمل وتحسين نفسي في المستقبل
5	4	3	2	1	أستطيع أن أتخيل أين ساكون بعد 5 سنوات
5	4	3	2	1	أعتقد أن علي البقاء هنا المستقبل القريب في تركيا
5	4	3	2	1	لا اريد الهجرة الى أوروبا

EK-3. Nicel Araştırma Örneklemine İlişkin Bilgiler (İlçe, Mahalle, Semt, Anket Sayıları)

<i>İLÇELER</i>	GÖRÜŞÜLEN MAHALLE VE SEMTLER	Yapılan Anket Sayısı	Geçerli Anket Sayısı
<i>AKYURT</i>	- Balıkhisar - Büğdüz - Timurhan - Yeşiltepe	18	17
<i>ALTINDAĞ</i>	- Siteler - Anafartalar - Battalgazi - Doğantepe - Güneşevler - Karapürçek - Önder - Ulubey	113	103
<i>ÇANKAYA</i>	- Balgat - Bahçelievler - Beşevler - Beştepe - Beysukent - Çayyolu - Malpete - Oran - Konutkent - Mutlukent - Söğütözü - Yaşamkent	58	51
<i>ÇUBUK</i>	- Karaağaç - Kösrelik - Yenice - Taşpınar	11	10
<i>ELMADAĞ</i>	- Fatih - Hasanoğlu - Üçevler	6	6
<i>ETİMESGUT</i>	- Ahi Mesut - Alsancak - Bağlıca - Ballıkuyumcu - Elvan - Atakent - Ayyıldız	27	24
<i>KAHRAMANKAZAN</i>	- Saray - Demirciler Sitesi	16	15

EK-3. (devam) Nicel Araştırma Örneklemine İlişkin Bilgiler (İlçe, Mahalle, Semt, Anket Sayıları)

<i>KALECİK</i>	Ahikemal Şenyurt	2	2
<i>KEÇİÖREN</i>	- Aşağı Eğlence - Bağlarbaşı - Ayvalı - Bademlik - Basınevleri - Esertepe - Etlik - İncirli - Kalaba - Kamil Ocak - Şefkat - Tepebaşı	38	33
<i>MAMAK</i>	- Altınevler - Demirlibahçe - Hüseyingazi	13	12
<i>POLATLI</i>	- Çekirdeksiz - Gazi - Polatlı OSB	34	32
<i>PURSAKLAR</i>	- Karacaören Demirciler Sitesi - Pursaklar Sanayi Sitesi	23	21
<i>SİNCAN</i>	- Ahi Evran - Ahievran OSB - Andiçen - Anadolu OSB - Ankara 1. OSB - Ankara 2. ve 3. OSB - Dökümcüler İhtisas OSB - Pınarbaşı - Plevne - Sincan OSB - Malıköy - Başkent OSB - Temelli	47	41
<i>YENİMAHALLE</i>	- Ostim OSB - İvedik OSB - Hurdacılar - Gimat - Macunköy	79	67
<i>TOPLAM</i>		485	434

EK-4. Yarı Yapılandırılmış Nitel Soru Formu

1. Haneyi bir başka kişi veya kişilerle paylaşıyor musunuz? Birlikte yaşamanızın nedenleri nelerdir?
2. Çalışma iznini neden geç aldınız? Çalışma izni almanızın önünde ne tür engeller vardı?
3. Çalışma iznin olmadığında ücretinizin ne kadar olacağını düşünüyorsunuz?
4. Suriyeli kadınların işgücü piyasasına katılmamalarının nedenleri nelerdir?
5. Suriye’de iken çalışıyor muydunuz? Türkiye’de hangi işlerde çalıştınız?
6. Türkiye’de Kızılay, Belediye, dernek veya diğer STK’lardan aldığınız aynı ve nakdi yardımlar çalışma izni almanızı geciktirdi mi?
7. Ankara’da yaşamının diğer şehirlerde yaşamaya kıyasla avantaj veya dezavantajları nelerdir?
8. Ankara’da uzun süredir yaşıyor olmanızın nedenleri nelerdir?
9. Hemşerileriniz arasında oluşturduğunuz sosyal ağlar ve hemşeri ilişkileriniz iş arama ve işe girişlerde ne tür etki yarattı? Zamanla haberleşme azaldı mı yoksa arttı mı? Sosyal medya ve Whats App gruplarında en çok hangi konuları konuşuyorsunuz?
10. Çalışma izni aldıktan sonra borçlanma ihtiyacı hissettiniz mi? Kredi kartı başvurusu yaptınız mı? Kredi kartı kullanıyor musunuz?
11. Çalışma izni aldıktan sonra gelir ve gider durumunuzu nasıl etkiledi?
12. Bugüne kadar Suriye’ye dönmeyi hiç düşündün mü? Seni düşündüren sebep nedir?
13. Yakın gelecekte Ankara’dan göç etmeyi düşünüyor musun? Neden?
14. Türkiye’ye geldiğinizde hangi konularda zorluk çektiniz?
15. Çalışma iznini almaları konusunda akraba ve arkadaşlarınıza tavsiye ediyor musunuz? Neden?
16. Sizce Türkiye’deki çalışma hayatında ne gibi sorunlar var. Nelerin değişmesini isterdiniz?
17. İşiniz ile ilgili mesleki eğitim almak için herhangi bir yere başvurduğunuz mu? Neden?
18. Çalışma iznini aldıktan sonra hayatınızda neler değişti?
19. Avrupa’ya göç etmeyi düşünüyor musunuz? Neden?

EK-5. Katılımcı Listesi (Nitel Araştırma)

NO	İSİM SOYİSİM	CİNSİYET	YAŞ	MEDENİ HAL	SEKTÖR	MESLEK/ YAPILAN İŞ	ÜCRET	EĞİTİM	DOĞUM YERİ	TÜRKİYE'YE GELİŞ TARİHİ	ANKARA'YA GELİŞ TARİHİ	GÖRÜŞÜLEN YER	GÖRÜŞME DİLİ	GÖRÜŞME SÜRESİ	GÖRÜŞME TARİHİ
1	Z*** K***	Erkek	19	Bekar	Dış Ticaret (İş Makineleri)	Yönetici	3.200 TL	Ortaokul	Halep	2011	2013	İşyeri	Türkçe	45 dk.	4.10.2020
2	N*** S***	Erkek	34	Bekar	Gıda	Paketleme İşçisi	2.350 TL	Üniversite	Kamışlı	2013	2015	Lokanta	Türkçe	60 dk.	5.10.2020
3	M*** Y***	Erkek	30	Evli	Metal Malzeme ve Makine	Makine Bakım Ustası	3.000 TL	Ön Lisans	Halep	2014	2014	İşyeri	Türkçe	45 dk.	5.10.2020
4	M*** E***	Erkek	25	Bekar	Metal Malzeme ve Makine	Kargo Takip Görevlisi	2.850 TL	Ortaokul	Haseki	2015	2015	Lokanta	Türkçe	60 dk.	5.10.2020
5	M*** H***	Erkek	27	Evli	Metal Malzeme ve Makine	Alüminyum Doğramacı	2.700 TL	Üniversite Terk	Halep	2014	2016	Kafe	Türkçe	65 dk.	6.10.2020
6	A*** H*** K***	Erkek	29	Evli	Metal Malzeme ve Makine	Alüminyum Doğramacı	3.000 TL	Ortaokul	Halep	2012	2015	İşyeri	Türkçe	50 dk.	7.10.2020
7	M*** S***	Erkek	35	Evli	İletişim	Bilişim Sistemleri Mühendisi	7.000 TL	Üniversite	İdlib	2016	2016	İşyeri	Türkçe	40 dk.	7.10.2020
8	A*** Ş***	Erkek	24	Bekar	İletişim	Müşteri Temsilcisi	2.350 TL	Lise	Halep	2018	2018	Kafe	Türkçe	55 dk.	7.10.2020
9	İ*** S***	Erkek	35	Evli	Metal Malzeme ve Makine	Muhasebeci	2.350 TL	Üniversite	Halep	2012	2015	İşyeri	Türkçe	50 dk.	8.10.2020
10	M***E*** İ***	Erkek	27	Evli	Büro ve Mobilya Mağazaları İmalatı	CNC Torna Tezgâhı Operatörü	2.350 TL	Üniversite Terk	Halep	2014	2014	İşyeri	Türkçe	40 dk.	10.10.2020
11	A*** H***	Erkek	23	Evli	Büro ve Mobilya Mağazaları İmalatı	Kontrplak Pres Operatörü-Ağaç	2.500 TL	Ortaokul	Halep	2015	2015	Dinlenme Yeri	Türkçe	45 dk.	11.10.2020
12	K*** F***	Erkek	24	Evli	Metal Malzeme ve Makine	Kaynakçı	3.500 TL	Üniversite	Humus	2015	2015	İşyeri	Türkçe	50 dk.	13.10.2020
13	A*** K***	Erkek	23	Bekar	Metal Malzeme ve Makine	Tornacı	3.500 TL	Ortaokul	Halep	2015	2015	Dinlenme Yeri	Türkçe	55 dk.	13.10.2020
14	A*** H***	Erkek	22	Evli	Tekstil	Dikiş Makinesi Operatörü	2.400 TL	Ortaokul	Halep	2015	2017	Kafe	Türkçe	50 dk.	13.10.2020
15	E*** A***	Erkek	25	Bekar	Gıda	Paketleme İşçisi	2.500 TL	Ortaokul	Halep	2014	2016	Kafe	Türkçe	40 dk.	14.10.2020
16	M*** E***	Erkek	19	Bekar	Metal Malzeme ve Makine	Metal Kesim İşçisi	2.350 TL	İlkokul	Şam	2015	2015	Lokanta	Türkçe	40 dk.	24.10.2020
17	V*** H***	Erkek	20	Bekar	Büro ve Mobilya Mağazaları İmalatı	Depo Sorumlusu	2.350 TL	İlkokul	Halep	2014	2016	Kafe	Türkçe	45 dk.	24.10.2020
18	H*** S***	Kadın	33	Bekar	Tekstil	Terzi	2.200 TL	Ortaokul	Halep	2015	2015	İşyeri	Türkçe	40 dk.	25.10.2020
19	A*** A***	Erkek	29	Bekar	Sağlık	Veteriner Yardımcısı	3.500 TL	Üniversite Terk	Hama	2016	2016	İşyeri	Türkçe	45 dk.	25.10.2020
20	A*** A***	Erkek	31	Evli	Otomotiv	Dış Ticaret Meslek Elemanı	4.500 TL	Üniversite	Cızan	2020	2020	Dinlenme Yeri	Türkçe	55 dk.	26.10.2020
21	H*** A***	Erkek	28	Evli	Metal Malzeme ve Makine	Makine Montaj İşçisi	2.900 TL	Üniversite Terk	Hama	2015	2016	Kafe	Türkçe	45 dk.	26.10.2020
22	E*** D***	Erkek	24	Bekar	İnşaat	Eşya Taşıma İşçisi	2.350 TL	Ortaokul	Halep	2015	2015	Lokanta	Türkçe	40 dk.	26.10.2020
23	C*** H***	Erkek	35	Evli	Hizmet	Kat Görevlisi	2.350 TL	Üniversite Terk	Humus	2014	2014	Kafe	Türkçe	40 dk.	27.10.2020
24	A*** E*** B***	Erkek	29	Evli	Sağlık	Hemşire	4.370 TL	Üniversite	Devrızor	2016	2016	Kafe	Türkçe	45 dk.	27.10.2020

EK-6. Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 30/09/2020-E.27301

T.C.
ANKARA HACI BAYRAM VELİ
ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : 11054618-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 01/09/2020 tarih ve E.23987 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Enstitünüz Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı **Doktora öğrencisi Kürşat TUTAR, Prof.Dr. Yücel UYANIK**'ın danışmanlığında yürüttüğü *"Resmi Kayıtlı Suriyeli İşçilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Mevcut Durum, Sorun ve Beklentileri: Ankara İli Örneği"* adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun 29.09.2020 tarih ve 10 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

Etik Komisyonunca onaylanan ilgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş; karara ilişkin imza listesi ve onaylanan çalışmalar ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Aydın KARAPINAR
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2020/142

Ek:
1- İmza Listesi
2- Onaylı Çalışma

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yücepe Mahallesi 85. Cade No 8 06570 Çankaya /
Ankara
Tel: +90 (312) 231 73 60

Bilgi için : Saliha GEMALMAZ
Genel Evrak Sorumlusu

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-7. İzinler

İZİN-1: T.C. ANKARA VALİLİĞİ İl Göç İdaresi Müdürlüğü Araştırma İzni Onayı

Sayı : 41384883-000-46509
Konu : İzin Talebi Hk.

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
İl Göç İdaresi Müdürlüğü

03/09/2020

Sn. Arş. Gör. Kürşat TUTAR

İlgi : Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 31.08.2020 tarihli ve 62103649-000/32060 sayılı yazısı.

İl Müdürlüğümüze müracaat etmiş bulunduğunuz doktora tezi çalışmanız için saha araştırması hakkındaki izin talebiniz Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne iletilmiştir.

Bu kapsamda ilgi yazı ile söz konusu çalışmanızın, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94 üncü maddesi ile 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde belirtilen gizlilik ilkelerine gerekli hassasiyetin gösterilmesi; çalışmaya konu kişilerden ve/veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında ad, soyad, telefon, e-posta adresi, ikametgâh adresi ile uyruk, din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi, konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak kişilerin rızalarının alınması ve travma mağduru kişilere, mülakat esnasında oluşabilecek acil durumlar göz önünde bulundurularak, uzman kişilerce mülakat gerçekleştirilmesi, gönderilen sorular dışında soru sorulmaması; çalışmalar esnasında ses/video kaydı alınmaması ve Covid-19 Pandemisi kapsamında Sağlık Bakanlığının önerilerine uygun hareket edilmesi kaydı ile çalışmanın Genel Müdürlüğümüzce uygun bulunduğu tarafımıza iletilmiştir.

Bu itibarla ilgi yazı ile kapsamı yukarıda belirtilen hususlar ile birlikte, Kişisel Verileri Koruma Kanununun ilgili hükümlerine riayet edilmesi ve söz konusu çalışmanız sonuçlarının İl Müdürlüğümüzle paylaşılması kaydı ile bahsi geçen çalışmanızın yapılabileceği hususlarında;

Bilgilerinizi rica ederim.

Abdullah TURKUT
İl Göç İdaresi Müdürü a.
Uyum ve İletişim Grup Başkanı

Barbaros Mah. Binnaz Sok. No:2 Çankaya
Telefon No: (312)439 40 40 Faks No: (312)439 40 66
e-Posta: ankara@goc.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.goc.gov.tr/>

Bilgi için: Orhan ERZURUM
İl Göç Uzmanı
Telefon No:

EK-7. (Devam) İzinler

İZİN-2: T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Araştırma İzni Onayı

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü

Sayı : 49654233-604.02
Konu : Araştırma İzin Talebi (Dr. Öğretim Üyesi YÜCEL UYANIK)

ANKARA VALİLİĞİNE
(İl Sağlık Müdürlüğü)

İlgi : 08/10/2020 tarihli ve 51381736-604.01.01-1091 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınızda, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Dr. Öğretim Üyesi YÜCEL UYANIK sorumluluğunda, Araştırma Görevlisi Kürşat TUTAR tarafından yapılmak istenen "Resmi Kayıtlı Suriyeli İşçilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Mevcut Durum, Sorun ve Beklentileri: Ankara İli Örneği" konulu araştırma için Genel Müdürlüğümüzün görüşünün istendiği anlaşılmaktadır.

Konuya ilişkin olarak, araştırma talebinin Genel Müdürlüğümüzce yapılan değerlendirilmesi neticesinde;

Birinci basamak sağlık hizmetleri alanında yapılacak olan tüm araştırmalarda Tıbbi Deontoloji Tüzüğüne ve Hasta Hakları Yönetmeliğine uyulması gerekmektedir. Ayrıca, 25/01/2013 tarihli ve 28539 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliği'nin 31 inci maddesi, 5 inci fıkrasında belirtilen "Aile hekimleri, bakmakla yükümlü olduğu vatandaşlara ait, bilgi sisteminde tuttuğu tüm verilerin ilgili mevzuatı çerçevesinde gizliliğini, bütünlüğünü, güvenliğini ve mahremiyetini sağlamakla yükümlüdür." hükmü ile 01/08/1998 tarihli ve 23420 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Hasta Hakları Yönetmeliği'nin "Bilgilerin Gizli Tutulması" başlıklı 23 üncü maddesi 1 inci fıkrasında belirtilen "Sağlık hizmetinin verilmesi sebebiyle edinilen bilgiler, kanun ile müsaade edilen haller dışında hiçbir şekilde açıklanamaz" hükmüne istinaden, aile hekimlerine kayıtlı nüfusla ilgili veriler şahsın veya yasal vasisinin izni olmadan üçüncü kişilerle paylaşılamaz" öte yandan 07.04.2016 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış olan 6698 sayılı "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu" hükümleri doğrultusunda ilgili veriler şahsın veya yasal vasisinin izni olmadan üçüncü kişilerle paylaşılamayacağı hükmü yer almaktadır.

Bununla birlikte, göçmen sağlığı merkezinde gerçekleştirilecek olan araştırmalarda, göçmen sağlığı merkezinin işleyişi ve güvenilirliğine zarar verilmemesi, sorumlu hekimin ve Suriyeli sağlık çalışanlarının onayı çerçevesinde çalışma saatleri ve hizmeti aksatmadan, bizzat araştırma sahibi tarafından araştırmanın yürütülmesi gerekmektedir. Ayrıca araştırmanın veri toplama yönteminin yüz yüze görüşme tekniği ile yapılacağı belirtilmiştir.

Toplum Sağlığı Hizmetleri ve Eğitim Dairesi Başkanlığı
Adnan Saygun 2 Cad. No: 55 Çankaya/Ankara
Telefon: 312 565 5854 Faks No:
e-Posta:zeynep.koseoglu@saglik.gov.tr İnt.Adresi:

Bilgi için: ZEYNEP KÖSEOĞLU

TIBBİ TEKNOLOG

Telefon No: (0 312) 565 58 92

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://e-belge.saglik.gov.tr> adresinden 3e0b4249-98a5-4f4d-9d85-951760fb7fbd kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanuna göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-7. (Devam) İzinler

olup, Bakanlık tarafından COVID-19 hastalığına ilişkin belirlenen usul ve esaslar gözetilerek alınan önlemlere dikkat edilmesi, ve araştırmacının kendi imkanları ile katılımcılara ulaşması durumunda araştırmanın yapılabileceği kararına varılmıştır.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda yukarıda yer alan ilkelere bağlı kalmak koşuluyla araştırma izin talebi uygun görülmüştür. Çalışma tamamlandığında sonuçlarını içeren bir rapor örneğinin Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir. Talep sahibine durumun bildirilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Uzm. Dr. Muhammet ÇÖMÇE
Bakan a.
Halk Sağlığı Genel Müdür Yardımcısı

Toplum Sağlığı Hizmetleri ve Eğitim Dairesi Başkanlığı
Adnan Saygun 2 Cad. No: 55 Çankaya/Ankara
Telefon: 312 565 5854 Faks No:
e-Posta:zeynep.koseoglu@saglik.gov.tr İnt Adresi:

Bilgi için:ZEYNEP KÖSEOĞLU
TIBBİ TEKNOLOG
Telefon No:(0 312) 565 58 92

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://e-belge.saglik.gov.tr> adresinden 3e0b4249-98a5-4f4d-9d85-951760fb7fbd kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanuna göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-7. (Devam) İzinler

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
İl Sağlık Müdürlüğü

ANKARA İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ - ANKARA TOPLUM
SAĞLIĞI BİRİMİ
02/11/2020 15:44 - 51381736 - 604.01.02 - E.1147

Sayı : 51381736-604.01.02
Konu : Araştırma İzin Talebi (Prof. Dr.
Yücel UYANIK)

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü)

İlgi : a) 07/10/2020 tarihli ve 36198255 sayılı yazı.
b) 16/10/2020 tarihli ve 49654233-604.02-1056 sayılı yazı.
c) 26/10/2020 tarihli ve 36198255 sayılı yazı.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yücel UYANIK sorumluluğunda, Arş. Gör. Kürşat TUTAR tarafından yapılmak istenen "Resmî Kayıtlı Suriyeli İşçilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Mevcut Durum, Sorun ve Beklentileri: Ankara İli Örneği" başlıklı ilgi "a" ve "c" kayıtlı araştırma izin talebi hakkındaki ekte kayıtlı yazı sehven yazılmış olup, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü'nün ilgi "b" kayıtlı yazısı ekte sunulmuştur. Prof. Dr. Yücel UYANIK' a tebliğ edilmesi hususunda,

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

e-imzalıdır.
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa S.
KOTANOĞLU
Müdür a.
Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanı

Ek: Sehven üniversiteye yollanan yazı

Ankara İl Sağlık Müdürlüğü Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı Toplum Sağlığı

Birimi Hacettepe Mah. Talatpaşa Bulv. No:44-A Kat:3 Altındaşı/ANKARA

Telefon: Faks No:

e-Posta: g.bozcukguzeldemirci@saglik.gov.tr İnternet Adresi:

<http://www.ankaraism.saglik.gov.tr>

Bilgi için: Gamze BOZCUK GÜZELDEMİRÇİ

DİŞ TABİBİ

Telefon No: (0 312) 508 52 93

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://e-belge.saglik.gov.tr> adresinden 3e0b4249-98a5-4f4d-9d85-951760fb7fbd kodu ile erişebilirsiniz.

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanuna göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-7. (Devam) İzinler

İZİN-3: "Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ)" Ölçeği Kullanım İzni Onayı

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Posta *Kürşat Tutar
<kursat.tutar@hbv.edu.tr>*

Ölçekten Yararlanma İzni Hakkında
3 ileti

*Kürşat Tutar *<kursat.tutar@hbv.edu.tr> 22 Ağustos 2020 12:55
Alıcı: ahmet.akin@medeniyet.edu.tr, aakin@sakarya.edu.tr
Sayın Prof. Dr. Ahmet Akin Hocam,

"Resmi Kayıtlı Suriyeli İşçilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Mevcut Durum, Sorun ve Beklentileri: Ankara İli Örneği" başlıklı doktora tezi hazırlıyorum. Tezimin son aşaması olan saha uygulaması kısmında "Turkish version of the Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ): Validity and Reliability Study" isimli çalışmanızın bir hayli katkısı oldu. **

Geliştirmiş olduğunuz "Career and Work Adaptability Questionnaire (CWAQ)" isimli ölçeğinizi, kaynak göstermek suretiyle doktora çalışmamın saha araştırmasında kullanacağım anketin oluşturulmasında faydalanmak istiyorum. İzninizi talep ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Arş. Gör. Kürşat Tutar

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

0554 716 90 80

*AHMET AKIN *<ahmet.akin@medeniyet.edu.tr> 22 Ağustos 2020 13:20
Alıcı: "aakin@sakarya.edu.tr" <aakin@sakarya.edu.tr>, Kürşat Tutar
<kursat.tutar@hbv.edu.tr>
Merhaba Kürşat bey ölçeği kullanabilirsiniz

Android için Outlook <https://aka.ms/ghei36>'u edinin

From: Kürşat Tutar <kursat.tutar@hbv.edu.tr>
<mailto:kursat.tutar@hbv.edu.tr>
Sent: Saturday, August 22, 2020 12:55:53 PM
To: ahmet.akin@medeniyet.edu.tr <mailto:ahmet.akin@medeniyet.edu.tr>
<ahmet.akin@medeniyet.edu.tr <mailto:ahmet.akin@medeniyet.edu.tr>>;
aakin@sakarya.edu.tr <mailto:aakin@sakarya.edu.tr> <aakin@sakarya.edu.tr
<mailto:aakin@sakarya.edu.tr>>
Subject: Ölçekten Yararlanma İzni Hakkında

EK-7. (Devam) İzinler

[Alıntılanan metin gizlendi]

Bu ileti e-posta güvenlik sistemi tarafından iletilmiştir. Kaynağından emin olmadığınız e-postalarda bulunan bağlantılara ASLA TIKLAMAYINIZ. İMÜ 2019

*Kürşat Tutar *<kursat.tutar@hbv.edu.tr> 22 Ağustos 2020 13:26
Alıcı: AHMET AKIN <ahmet.akin@medeniyet.edu.tr>
Merhabalar Hocam,

Çok teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

İyi Çalışmalar Hocam.

AHMET AKIN <ahmet.akin@medeniyet.edu.tr>
<mailto:ahmet.akin@medeniyet.edu.tr>, 22 Ağu 2020 Cmt, 13:20 tarihinde
şunu yazdı:
[Alıntılanan metin gizlendi]

EK-7. (Devam) İzinler

İZİN-4: “Örgütsel Dışlanma Ölçeği (ÖDÖ)” Ölçeği Kullanım İzni Onayı

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Posta *Kürşat Tutar
<kursat.tutar@hbv.edu.tr>*

Ölçekten Yararlanma İzni Hakkında
3 ileti

*Kürşat Tutar *<kursat.tutar@hbv.edu.tr> 22 Ağustos 2020 13:06
Alıcı: konulabasli@gmail.com, mrtozdem@gmail.com

Sayın Dr. Könül Abaslı ve Prof. Dr. Murat Özdemir Hocam,

“Resmi Kayıtlı Suriyeli İşçilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Mevcut Durum, Sorun ve Beklentileri: Ankara İli Örneği” başlıklı doktora tezi hazırlıyorum. Tezimin son aşaması olan saha uygulaması kısmında “Örgütsel Dışlanma Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik Ve Güvenirlilik Çalışması” isimli çalışmanızın bir hayli katkısı oldu. **

Geliştirmiş olduğunuz “Örgütsel Dışlanma Ölçeği (ÖDÖ)” isimli ölçeğinizi, kaynak göstermek suretiyle doktora çalışmamın saha araştırmasında kullanacağım anketin oluşturulmasında faydalanmak istiyorum. İzninizi talep ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Arş. Gör. Kürşat Tutar

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

0554 716 90 80

*Könül ABASLI *<konulabasli@gmail.com> 22 Ağustos 2020 13:34
Alıcı: Kürşat Tutar <kursat.tutar@hbv.edu.tr>
Hocam merhaba,

Elbette ki ölçekten faydalanabilirsiniz.
Çalışmanızda kolaylıklar diliyorum.

Saygılar
Könül ABASLI

[Alıntılanan metin gizlendi]

*Kürşat Tutar *<kursat.tutar@hbv.edu.tr> 22 Ağustos 2020 13:36
Alıcı: Könül ABASLI <konulabasli@gmail.com>
Merhabalar Hocam,

EK-7. (Devam) İzinler

Çok teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

İyi Çalışmalar Hocam.

Könül ABASLI <konulabasli@gmail.com <mailto:konulabasli@gmail.com>>, 22
Ağu 2020 Cmt, 13:34 tarihinde şunu yazdı:
[Alıntılanan metin gizlendi]

EK-7. (Devam) İzinler

İZİN-5: "Yabancı Hemşire İstihdamına Yönelik Tutum Ölçeği" Ölçeği Kullanım İzni Onayı

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Posta *Kürşat Tutar
<kursat.tutar@hbv.edu.tr>*

Ölçekten Yararlanma İzni Hakkında
3 ileti

*Kürşat Tutar *<kursat.tutar@hbv.edu.tr> 22 Ağustos 2020 13:25
Alıcı: arzukader@gmail.com, arzu.harmanci@istanbul.edu.tr
Sayın Dr. Arzu Kader Harmanci Seren Hocam,

"Resmi Kayıtlı Suriyeli İşçilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Mevcut Durum, Sorun ve Beklentileri: Ankara İli Örneği" başlıklı doktora tezi hazırlıyorum. Tezimin son aşaması olan saha uygulaması kısmında "Yabancı Hemşire İstihdamına Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi" isimli çalışmanızın bir hayli katkısı oldu.

Geliştirmiş olduğunuz "Yabancı Hemşire İstihdamına Yönelik Tutum Ölçeği" isimli ölçeğinizi, kaynak göstermek suretiyle doktora çalışmamın saha araştırmasında kullanacağım anketin oluşturulmasında faydalanmak istiyorum. İzninizi talep ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Arş. Gör. Kürşat Tutar

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

0554 716 90 80

*Arzu Kader Harmanci *<arzukader@gmail.com> 22 Ağustos 2020 13:56
Alıcı: Kürşat Tutar <kursat.tutar@hbv.edu.tr>
Kursat Bey,
Ölçeğimizi uygun şekilde kaynak göstererek kullanabilirsiniz.
Çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

22 Ağu 2020 Cmt, saat 13:25 tarihinde Kürşat Tutar
<kursat.tutar@hbv.edu.tr <mailto:kursat.tutar@hbv.edu.tr>> şunu yazdı:
[Alıntılanan metin gizlendi]

--
*Doç. Dr. Arzu Kader HARMANCI SEREN/,
/**Arzu Kader HARMANCI SEREN, Assoc. Prof.*
/Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Hemşirelik Fakültesi
//University of Health Sciences, Hamidiye Faculty of Nursing/
/Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı Başkanı
//Head of the Department of Nursing Administration/
/Uluslararası Transplantasyon Hemşireleri Derneği
International Transplant Nurses Society/
/Direktörler Kurulu Üyesi (Uluslararası Direktör)

EK-7. (Devam) İzinler

Member of the Board of Directors (Int. Director)/
 / // / saÄYlÄtk bilimleri Äniversitesi amblem
 ile ilgili gÄrsel sonucu logo
 /Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (Haydarpasa) /
 /Selimiye Mah. Tıbbiye Cad. No:38
 <https://www.google.com/maps/search/Selimiye+Mah.+T%C4%B1bbiye+Cad.+No:38%C2%A0+
 34668+%C3%9Csk%C3%BCdar,+%C4%B0stanbul?entry=gmail&source=g>/
 /34668 Üsküdar, İstanbul
 <https://www.google.com/maps/search/Selimiye+Mah.+T%C4%B1bbiye+Cad.+No:38%C2%A0+
 34668+%C3%9Csk%C3%BCdar,+%C4%B0stanbul?entry=gmail&source=g>/
 /Tel: +90 216 346 36 36 <tel:+90+216+346+36+36>/
 /
 /

 *Kürşat Tutar *<kursat.tutar@hbv.edu.tr> 22 Ağustos 2020 14:18
 Alıcı: Arzu Kader Harmancı <arzukader@gmail.com>
 Merhabalar Hocam,

Çok teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

İyi Çalışmalar Hocam.

Arzu Kader Harmancı <arzukader@gmail.com <mailto:arzukader@gmail.com>>,
 22 Ağu 2020 Cmt, 13:56 tarihinde şunu yazdı:
 [Alıntılanan metin gizlendi]

EK-7. (Devam) İzinler

İZİN-6: “Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ)” Ölçeği Kullanım İzni Onayı

ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Posta - Ölçekten Yararlanm... <https://mail.google.com/mail/u/0?ik=e82a897cd7&view=pt&sear...>

ankara HBV

Kürşat Tutar <kursat.tutar@hbv.edu.tr>

Ölçekten Yararlanma İzni Hakkında
3 ileti

Kürşat Tutar <kursat.tutar@hbv.edu.tr>
Alıcı: cakkaya@uludag.edu.tr 22 Ağustos 2020 13:15

Sayın Dr. Cengiz Akkaya Hocam,

“Resmi Kayıtlı Suriyeli İşçilerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Mevcut Durum, Sorun ve Beklentileri: Ankara İli Örneği” başlıklı doktora tezi hazırlıyorum. Tezimin son aşaması olan saha uygulaması kısmında “Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ) Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenilirliği” isimli çalışmanızın bir hayli katkısı oldu.

Geliştirmiş olduğunuz “Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ)” isimli ölçeğinizi, kaynak göstermek suretiyle doktora çalışmamın saha araştırmasında kullanacağım anketin oluşturulmasında faydalanmak istiyorum. İzninizi talep ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Arş. Gör. Kürşat Tutar
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
0554 716 90 80

CENGİZ AKKAYA <cakkaya@uludag.edu.tr>
Alıcı: Kürşat Tutar <kursat.tutar@hbv.edu.tr> 27 Ağustos 2020 13:15

Kolay gelsin
[Alınılan metin gizlendi]

2 eklenti

 SON HALİ.pdf
221K

 SUKDÖ.doc
48K

Kürşat Tutar <kursat.tutar@hbv.edu.tr>
Alıcı: CENGİZ AKKAYA <cakkaya@uludag.edu.tr> 28 Ağustos 2020 09:48

2

28.8.2020 09:48

EK-7. (Devam) İzinler

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Posta - Ölçekten Yararlanm... <https://mail.google.com/mail/u/0?ik=e82a897cd7&view=pt&sear...>

Merhaba Cengiz Hocam,

Çok teşekkür ederim.)

İyi çalışmalar hocam.

CENGİZ AKKAYA <cakkaya@uludag.edu.tr>, 27 Ağu 2020 Per, 13:16 tarihinde şunu yazdı:
[Alıntılanan metin gizlendi]

2 / 2

28.8.2020 09:48

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı soyadı : Kürşat Tutar
Telefon : 0312 220 1100
e-posta : kutar@kku.edu.tr

Eğitim

Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Doktora	Gazi Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü	Devam ediyor
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü	2014
Lisans	Süleyman Demirel Üni.-Ç.E.E.İ.	2011
Lise	Kemer Fatma Turgut Şen Lisesi	2007

İş Deneyimi

Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2018 - Halen	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2011- 2018	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

Höl, Ş., Tutar, K. ve Kandemir, H. (2017). Yaşam Stillerinin Girişimcilik Üzerine Yordama Etkisi: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(11), 536-549.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

